

T.C
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YIKICI VE BÖLÜCÜ ÖRGÜTLERİ
BARINDIRAN VE DESTEKLEYEN İSVEÇ
DEVLETİNE KARŞI TÜRKİYE’NİN
STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

Tolga Barış KILIÇKAP
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

GEBZE
2005

T.C
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YIKICI VE BÖLÜCÜ ÖRGÜTLERİ
BARINDIRAN VE DESTEKLEYEN İSVEÇ
DEVLETİNE KARŞI TÜRKİYE'NİN
STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

Tolga Barış KILIÇKAP
YÜKSEK LİSANS TEZİ
STRATEJİ BİLİMİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN

GEBZE
2005

TEŞEKKÜR

Mesai saatlerin dışındaki tüm zamanımı tez çalışmalarına yöneltip kendisini ihmal ettiğim halde beni destekleyen ve sürekli motive eden değerli eşim Hilal KILIÇKAP'a, bana her türlü desteği veren ve tez konumu belirlememde ve çalışmalarım esnasında, her türlü yönlendirme ve desteğini benden esirgemeyen, tecrübeleriyle bana yol gösteren saygıdeğer Hocam Prof.Dr.Abdülkadir AKÇİN'e; kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen değerli Hocam Doç.Dr.Mesut Hakkı Çaşın'a; Yüksek Lisans eğitimim süresince derslerinden istifade etme fırsatı bulduğum değerli G.Y.T.E. Strateji Anabilim Dalı öğretim üyelerine, Beni yetiştiren ve bu günlere gelmemi sağlayan başta annem Gülşen KILIÇKAP ve babam Ahmet KILIÇKAP olmak üzere tüm aile fertlerime,değerli büyüğüm Ali ŞENKUT ve Ayşe ŞENKUT'a, teşvik ve desteklerinden dolayı Yb. Serdar PERUT, Bnb. Orhan YILMAZ, Ütğm. Barış KARAKUŞ'a ve bu tezin ortaya çıkmasında emeği geçen herkese en içten saygı ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Tolga Barış KILIÇKAP

Haziran 2005

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xix
TABLOLAR DİZİNİ	xx
RESİMLER DİZİNİ	xxi
HARİTALAR DİZİNİ	xxii
1. GİRİŞ	1
1.1. Strateji Kavramı ve Milli Güvenlik Stratejileri	2
1.1.1. Strateji Nedir?	3
1.1.2. Milli Strateji	4
1.1.3. Genel Strateji	6
1.1.4. Top Yekun Strateji	7
1.1.5. Harekat Stratejisi	7
1.2. Jeopolitik Kavramı	8
1.2.1. Jeopolitik Nedir?	8
1.2.2. Jeopolitiğin Gelişmesi	11
1.2.3. Jeopolitiğin Düşünürleri	12
1.2.4. Jeopolitik Teoriler	12
1.2.4.1. Kara Hakimiyet Teorisi	13
1.2.4.2. Kenar Kuşak Teorisi	15
1.2.4.3. Deniz Hakimiyet Teorisi	16
1.2.4.4. Hava Hakimiyet Teorisi	17
1.2.4.5. Hayat Alanı Teorisi	18
1.2.4.6. Jeostratejik ve Jeopolitik Alanlar Teorisi	19
1.3. Strateji - Jeopolitik İlişkisi	20
1.3.1. Jeostrateji	20
1.4. Uluslararası Sistemde Terör ve Terörizm	20

1.4.1. Terör	21
1.4.2. Terörizm	25
1.4.2.1. Terörizm Tipleri	30
1.4.2.1.1. Top Yekun Terör	30
1.4.2.1.2. Devlet Liderlerine Karşı Yapılan Suikastlar	30
1.4.2.1.3. Rastlantısal Terörizm	30
1.4.2.1.4. Odaklanmış Rastlantısal Terörizm	31
1.4.2.1.5. Düzenli Terör	31
1.4.2.2. Terörizmin Sebepleri	31
1.4.2.2.1. Psikolojik Sebepler	31
1.4.2.3. Terörizmle Mücadele	33
1.4.3. Uluslararası Sistemde Ülkemizdeki Teröre Sağlanan Desteğin Oluşumu	36
1.4.4. A.B.D.'nin Genel Anlamda Terör Politikası	37
1.4.5. Birleşmiş Milletler'in Terör Politikası	42
1.4.6. Rusya Federasyonu'nun Genel Anlamda Terör Politikası	44
1.4.7. Türkiye'nin Genel Anlamda Terör Politikası	46
1.4.7.1. Türkiye'de Faaliyetlerine Devam Eden Terör Örgütleri	46
1.4.7.2. Türkiye'nin Terör Örgütlerine Stratejik Yaklaşımı	47
1.4.7.3. Türkiye'nin Terörizmle Mücadeleye İlişkin Tutumu	49
1.5. Tarihsel Arka Plan	50
2. GENEL İSVEÇ TARİHİ	61
2.1. İsveç Tarihine Giriş	61
2.2. Vikingler Dönemi (800 - 1060)	62
2.2.1. Hıristiyanlığın Başlangıcı	65
2.2.2. Kilisenin Başarısı (1060-1250)	66
2.2.3. İsveçliler İle Türkler Arasındaki İlk Karşılaşma	66
2.2.4. İsveç Krallığı'nın Kuruluşu	67
2.2.5. Folkunglar (1250-1363) ve İlk Varisleri (1363-1389)	68
2.2.6. Kalmar Birliği (1397-1523)	71
2.3. Reform Dönemi (1523-1611)	73
2.3.1. Kral Gustaf Vasa Dönemi (1523-1560)	73
2.3.2. Bab-ı Âli'ye Gelen İlk İsveçli Elçiler	74

2.3.3. Kral Erik XIV Dönemi (1560-1568)	74
2.3.4. Kral Johan III Dönemi (1568-1592)	74
2.3.4.1. Osmanlı İmparatorluğu ile Doğrudan Doğruya İlk Diplomatik Temaslar	76
2.3.5. Kral Karl IX Dönemi (1607-1611)	76
2.4. Gelişme Dönemi (1611-1618)	76
2.4.1. Kral Gustaf II Adolf Dönemi (1611-1632)	76
2.4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar	77
2.4.2. Kral Karl X Gustav Dönemi (1654-1660)	77
2.4.2.1. Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar	78
2.4.3. Kral Karl XI Dönemi (1660-1697)	79
2.4.4. Kral Karl XII. Dönemi (Demirbaş Şarlı)(1691-1718)	80
2.4.4.1. İsveç-Rus Savaşı	80
2.4.4.2. Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar	81
2.4.4.3. Osmanlı İmparatorluğu ile Borçların Kapatılması	89
2.5. Özgürlük Çağı (1718-1772)	90
2.5.1. Ulrika Eleonora (1718-1720) Dönemi	90
2.5.2. Frederik I (1720-1751) Dönemi	90
2.5.2.1. İsveç'e Gönderilen İlk Osmanlı Temsilcileri	91
2.5.2.2. İsveçliler'in Şark Seferleri	92
2.5.3. Adolf Frederik (1751-1771) Dönemi	96
2.5.4. Gustaf III. Dönemi (1771-1792)	97
2.5.5. Gustaf IV. Dönemi (1792-1809)	98
2.5.6. Karl XIII. Dönemi (1809-1818)	99
2.5.7. Karl XIV. Dönemi (1818-1844)	100
2.5.8. Oscar I. Dönemi (1844-1859)	101
2.5.9. Karl XV. Dönemi (1859-1872)	102
2.5.10. Oscar II. Dönemi (1872-1907)	102
2.5.11. Gustaf V. Dönemi (1907-1950)	103
2.5.12. Gustaf VI. Adolf Dönemi (1950-1973)	106
2.5.13. Gustaf XVI. Karl Dönemi (1973-)	106
3. ASKERİ AÇIDAN İSVEÇ	109
3.1. İsveç Jeopolitiği	109

3.2. Askeri Tarih	110
3.3. Savunma Sistemi	113
3.4. Savunma Politikası ve Doktrini	114
3.5. Savunma Giderleri	115
3.6. Savunma Sanayi	116
3.6.1. Sanayileşmiş Ülkelerde Savunma Sanayi	117
3.6.2. Avrupa Ülkelerinde Savunma Sanayi	117
3.6.3. İsveç Savunma Sanayi ve Silah Ticareti	118
3.7. İsveç Askeri Stratejisi	121
3.7.1 Güvenlik Kuşağı	121
3.8. Stratejik Askeri Doktrin	123
3.9. İsveç Silahlı Kuvvetleri	124
3.9.1. Ordunun Kontrolü	124
3.9.1.1. Silahlı Kuvvetlerin Organizasyonu	124
3.9.1.2. Personel Durumu	125
3.9.1.3. İsveç Silahlı Kuvvetleri Emir-Komuta Zinciri	
Karargah Yapılanması	126
3.9.1.4. Askeri Sorumluluk Sahaları	127
3.9.1.5. Askeri Lojistik Merkezleri	128
3.9.2. Hava Kuvvetleri	129
3.9.2.1. Saab 340	130
3.9.2.2. Gulfstream IV	130
3.9.2.3. Saab J-29 Tunnan	131
3.9.2.4. Saab 105 / Sk-60	131
3.9.2.5. Saab J-32 Lansen	132
3.9.2.6. Saab J.35 Draken	133
3.9.2.7. Saab Jas-39 Gripen	134
3.9.2.8. Saab J-37 Viggen	135
3.9.2.9. Eurocopter As-332m1 Super Puma	136
3.9.2.10. Lockheed Hercules C-130	136
3.9.3. Deniz Kuvvetleri	137
3.9.3.1. Komuta Yapısı ve Birimleri	139
3.9.4. Kara Kuvvetleri	139

4.2.10. Eğitim	165
4.2.11. Sosyal Güvenlik	166
4.3. Siyasal Yapı	169
4.3.1. Siyasi Partiler	173
4.3.1.1.Sosyal Demokrat Parti	173
4.3.1.2.Sol Parti	174
4.3.1.3.Liberal Halk Partisi	175
4.3.1.4.Çevre Partisi	175
4.3.1.5.İlımlı Tutucu Parti	176
4.3.1.6.Merkez Köylü Partisi	176
4.3.1.7.Hıristiyan Demokrat Parti	177
4.4. Anayasal Yapı	177
4.4.1. Anayasal Kurumlar	178
4.4.1.1.Kral ve Kraliçe	178
4.4.1.2.Yasama	178
4.4.1.2.1. Seçim Sistemi	179
4.4.1.3.Yürütme	179
4.4.1.4.Ombudsmanlık	180
4.4.1.5.Yargı	181
4.4.1.5.1. İlk Mahkemeler	181
4.4.1.5.2. Üst Mahkemeler	182
4.4.1.5.3. Yargıtay	183
4.5. Genel Yönetim Yapılanması	185
4.5.1. Merkezi Yönetim	185
4.5.2. Yerel Yönetimler	186
4.5.2.1.Yerel Yönetimlerin Görevleri	187
5. EKONOMİK YAPI	189
5.1. Genel Ekonomik Durum	190
5.1.1. Temel Ekonomik Göstergeler	193
5.1.2. Tarım	195
5.1.3. Sanayi	196
5.1.4. Doğal Kaynaklar ve Madencilik	197
5.1.4.1. Demir Madenleri	198

5.1.5. Ulaştırma ve Komünikasyon	200
5.1.5.1.Ulaştırma	200
5.1.5.2.Telekomünikasyon	200
5.2. Ekonominin Yapısı	201
5.2.1. İş Piyasası	201
5.2.2. Katma Değer Vergisi ve Diğer Vergiler	202
5.2.3. Genel Bankacılık Sistemi	204
5.2.3.1. Ticari Bankalar	204
5.2.3.2. Tasarruf Bankaları	205
5.2.3.3. Yabancı Bankalar	205
5.2.4. Borsa	206
5.2.5. Merkez Bankası	206
5.3. Genel Olarak Dış Ticaret	208
5.3.1. Temel İthal Maddeleri	208
5.3.2. Temel İhraç Maddeleri	210
5.3.3. Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	210
5.3.4. Ticari Tarifeler ve Diğer Ekonomik Göstergeler	211
5.4. Türkiye-İsveç Ekonomik ve Ticari İlişkileri	214
5.4.1. Türkiye'deki İsveç Firmaları	216
5.4.1.1.Türkiye'deki İsveç Firmalarının Faaliyetleri	217
5.4.1.1.1. Üretim Faaliyetlerinde Bulunanlar	217
5.4.1.1.2. Bölgesel Faaliyetlerde Bulunanlar	217
5.4.1.1.3. Satış Faaliyetlerinde Bulunanlar	217
5.4.1.1.4. Türkiye'de Satınalma Faaliyetlerinde	
Bulunanlar	217
5.4.2. İsveç'in Türkiye'ye İhracatı	219
5.4.3. Türkiye'nin İsveç'e İhracatı	222
5.4.3.1.Tarife Dışı Engeller	222
5.4.4. İhracat ve İthalat İstatistikleri	223
5.4.5. İki Ülke Arasında İmzalanan Antlaşmalar	224
6. AB VE İSVEÇ'İN TERÖR POLİTİKALARI	227
6.1. AB'nin Genel Anlamda Terör Politikası	227
6.1.1. AB'de Terör-Terörist-Terör Örgütü Kavramları	227

6.1.2.Avrupa’da Bölücü Unsurlara Sağlanan Desteğin Oluşumu	237
6.1.2.1. Avrupa’da Bölücü Faaliyetlerin Başlaması	239
6.1.3.AB’de Ulusçuluk ve Terör Örgütlerine Yönelik Hükümet Politikaları	245
6.1.3.1.AB’de İnsan Hakları	245
6.1.3.2.AB’de Ulusçuluk	246
6.1.3.3.AB’de Terör Örgütlerine Yönelik Hükümet Politikaları	247
6.1.3.3.1. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu)	247
6.1.3.3.2. Korsika Sorunu	253
6.1.3.3.3. Bask Vatani ve Özgürlük (ETA)	254
6.1.3.3.4. Katalan Bölgesi	257
6.1.3.3.5. Kızıl Tugaylar (İtalya)	258
6.1.3.3.6. 17 Kasım Terör Örgütü (Yunanistan)	260
6.1.3.3.7. Doğrudan Eylem (Action Directe - Fransa)	262
6.2. Yıkıcı ve Bölücü Örgütleri Barındıran ve Destekleyen İsveç’in	
Türkiye Aleyhine Faaliyet Gösteren Örgütlere Yaklaşımı	263
6.2.1.Terör ve Terörle Mücadele Yapılanması	266
6.2.2. İsveç’teki Legal/İllegal Bölücü Kuruluşlar	271
6.2.3. Türkiye’de Kurulan ve İsveç’te Faaliyet Gösteren Legal/İllegal	
Örgütler	272
6.2.3.1.Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP)(1975)	272
6.2.3.2.Rızgari-Kürdistan Kurtuluş Partisi (PRK)(1975)	273
6.2.3.3.Ala Rızgari-Kurtuluş Bayrağı (1978) Ala Rızgari Birlik	
Platformu	273
6.2.3.4.Kürdistan Ulusal Kurtuluşçular (KUK)(1978)	274
6.2.3.5.Kürdistan Sosyalist Birliği (YSK)(1986)	274
6.2.3.6.Kürdistan Sosyalist Hareketi (TSK)(1986)	274
6.2.4.Terör Örgütlerinin İsveç’te Faaliyet Gösteren Legal/İllegal	
Yayın Organları	275
6.2.5. İsveç’in Kürt Diline ve Kültürüne Verdiği Önem	276
6.2.6.Terör Örgütünün Siyasal Alana Taşınabilmek İçin Yurt Dışı Destek	
Arayışları	284
7. İSVEÇ’İN ULUSAL POLİTİKALARI	293
7.1. İsveç’teki Azınlıklar ve Genel Azınlık Politikası	293

7.1.1. İsveç'in Azınlıklar Rejimine Katılımı	293
7.1.2. Genel Azınlık Politikası	293
7.1.3. Resmi Olarak Tanınan Azınlıklar ve Hakları	300
7.1.3.1. İsveç Finlileri	300
7.1.3.2. Samiler (Laponyalılar)	301
7.1.3.3. Tornedal Finlileri	306
7.1.3.4. Yahudiler ve Roman Halkı	307
7.1.3.5. Azınlık Statüsü Bulunmayan Diğer Gruplar	308
7.1.3.5.1. İsveç'te Türkler	309
7.2. Enerji Politikası	311
7.2.1. Genel Durum	311
7.2.2. Nükleer Enerji	312
7.2.3. Rüzgar Enerjisi	316
7.2.4. Hidroelektrik Enerji	317
7.2.5. Diğer Enerji Kaynakları	317
7.2.5.1. Biyomas Enerji	317
7.2.5.2. Petrol, Doğal Gaz ve Kömür	318
7.2.5.3. Jeotermal Enerji	318
7.3. Bilim ve Teknoloji Politikası	318
7.3.1. Bilim ve Teknoloji Yönetim Sistemi	319
7.3.2. Teknolojik Gelişmeler ve Projeler	320
7.4. Avrupa Birliği, Türkiye ve İsveç Dış Politikası	321
7.4.1. Avrupa Birliği ve Türkiye	321
7.4.1.1. Türkiye AB İlişkilerinin Kısa Tarihi	321
7.4.1.2. Türkiye AB İlişkilerinin Soğuk Savaş Sonrası Durumu	324
7.4.1.3. AB'nin Türkiye Hakkındaki Çekinceleri	328
7.4.1.4. AB ve Türkiye'ye Uyguladığı Çifte Standart Politikaları	333
7.4.1.5. AB ve Egemenlik Yetkilerinin Devri	336
7.4.2. İsveç Dış Politikası	343
7.4.2.1. Baltık Denizi Politikası	345
7.4.3. Üyesi Olduğu Uluslararası Organizasyonlar	347
7.4.3.1. Avrupa Birliği (AB)	347
7.4.3.2. Birleşmiş Milletler (BM)	348

7.4.3.3.Barış İçin Ortaklık Projesi (BİO)	349
7.4.3.4.Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)	349
7.4.3.5.On'lar Grubu (Group of 10)	350
7.4.3.6.Nordik Topluluğu (Nordic Community)	350
7.4.3.7.Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (Organization for Economic Cooperation and Development)	351
7.4.3.8.Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)	352
7.4.3.9.EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi- European Free Trade Association)	353
7.4.4. İsveç Türkiye Diplomatik İlişkileri	353
7.4.4.1.Türkiye-İsveç İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi	353
7.4.4.2. Lozan Barış Antlaşmasının İsveç Açısından Önemi	356
7.4.4.3.Soğuk Savaş Döneminden Günümüze Türkiye-İsveç İlişkileri	358
7.4.5.Dünya Ülkeleriyle İlişkileri	361
7.4.5.1.İskandinav Ülkeleri	361
7.4.5.2.Rusya Federasyonu	362
7.4.5.3.Amerika Birleşik Devletleri	364
7.4.5.4.İngiltere	365
7.4.5.5.Doğu Avrupa ve Balkanlar	366
7.4.5.5.1. Romanya	366
7.4.5.5.2. Hırvatistan	366
7.4.5.5.3. Bosna-Hersek	366
7.4.5.5.4. Polonya	367
7.4.5.6. Ortadoğu Ülkeleri	367
7.4.5.6.1.İran	367
7.4.5.7.Kafkaslar ve Türkistan (Orta Asya) Ülkeleri	367
7.4.5.7.1.Gürcistan	367
7.4.5.8. Afrika Ülkeleri	368
7.4.5.8.1.Ruanda	368
7.4.5.8.2.Namibya	368
7.4.5.9. Asya Ülkeleri	369
7.4.5.9.1. Pakistan	369

7.4.5.9.2. Japonya	370
7.4.5.9.3. Çin Halk Cumhuriyeti	370
7.5. AB Būnyesinde Karşılaştırmalı İltica ve Göç Politikası	371
7.5.1.Göç Sorunu	371
7.5.2.Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç Politikaları	372
7.5.2.1.Asimilasyon Modeli	373
7.5.2.2.Çok Kültürlü Model	373
7.5.2.3.Dışlanma Modeli	373
7.5.4.Türkiye’de Yasadışı Göç	375
7.5.4.1.Mülteci-Sığınmacı Kavramları	376
7.5.5.Avrupa Birliği Ülkelerinde İltica Politikaları	377
7.5.5.1.Türkiye’nin İltica Politikası	380
8.DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ VE TÜRKİYE’YE YANSIMALARI	382
8.1.Ortadoğu	383
8.1.1.Geçmişten Günümüze Ortadoğu’da Güç Dengeleri	387
8.2.Ortadoğu’daki Enerji Kaynakları	390
8.3.Ortadoğu Üzerindeki Politikalar	391
8.4.Türkiye Üzerine Oynanan Senaryolar	393
8.4.1.İngiltere	394
8.4.2.Amerika Birleşik Devletleri	398
8.4.3.Avrupa Birliği	406
8.4.4.Almanya	407
8.4.5.Fransa	413
8.4.6.Rusya Federasyonu	415
8.4.7.Çin Halk Cumhuriyeti	417
8.4.8.İsrail	419
9. SONUÇ	422
9.1.Yıkıcı ve Bölücü Unsurları Barındıran ve Destekleyen İsveç Devletine Yönelik Türkiye’nin İzleyeceği Strateji Modelleri	427
9.1.1.Örnek Senaryo	427
9.1.2.Türkiye’nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinin Olumlu Sonuçlanması Durumunda AB – Türkiye Strateji Modeli	428
9.1.2.1.İyimser Senaryo	428

9.1.2.2.Kısa Vade İyimser Senaryo	428
9.1.2.3.Orta Vade İyimser Senaryo	430
9.1.2.4.Uzun Vade İyimser Senaryo	433
9.1.3.Türkiye'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinin Olumsuz Sonuçlanması Durumunda AB – Türkiye Strateji Modeli	435
9.1.3.1.Kötümser Senaryo	435
9.1.3.2.Kısa Vade Kötümser Senaryo	435
9.1.3.3.Orta Vade Kötümser Senaryo	437
9.1.3.3.Uzun Vade Kötümser Senaryo	438
9.1.4.İsveç Devleti'nin Türkiye Aleyhine Faaliyetlerine Son Vermesi Durumunda İsveç – Türkiye Strateji Modeli	441
9.1.4.1.İyimser Senaryo	441
9.1.4.2.Kısa Vade İyimser Senaryo	441
9.1.4.3.Orta Vade İyimser Senaryo	443
9.1.4.4.Uzun Vade İyimser Senaryo	444
9.1.5.İsveç Devleti'nin Resmi Yaklaşımının Değişmemesi Durumunda İsveç – Türkiye Strateji Modeli	446
9.1.5.1.Kötümser Senaryo	446
9.1.5.2.Kısa Vade Kötümser Senaryo	446
9.1.5.3.Orta Vade Kötümser Senaryo	448
9.1.5.4.Uzun Vade Kötümser Senaryo	450
KAYNAKLAR	453
ÖZGEÇMİŞ	477
EKLER	
EK-A: ABD'nin Açıkladığı Terör Örgütleri Listesi	
EK-B: Avrupa İçinde Ayrı Bir Oluşum Olarak Nordik Ülkeleri	
EK-C: İsveç Milletvekillerinin TBMM'ye Yönelik Çağrılar	
EK-Ç: HAKPAR Genel Başkanı'nın İsveç'in Ankara Büyükelçiliğine Gönderdiği Başsağlığı Mesajı	
EK-D: İsveç Envanterine Giren Uçaklar	
EK-E: Prut Zaferi sonrası Osmanlı-Rus Antlaşması	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Kısaltma</u>	<u>Anlamı</u>
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
BAB	: Batı Avrupa Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
EAPC	: European Atlantic Partnership Council (Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi)
EFTA	: European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)
FKO	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IRA	: İrlanda Kurtuluş Ordusu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MTEP	: Milyon Ton Petrol Eşdeğeri
MW	: Milyon Watt
NAC	: North Atlantic Council (Kuzey Atlantik Konseyi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı)
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PPF	: NATO Partnership For Peace (NATO Barış İçin Ortaklık Programı)
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
UN	: Unites Nations (Birleşmiş Milletler)

TABLOLAR DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Silah Altındaki İnsanlar, İsveç 1600-1980.	112
3.2. İsveç Silahlı Kuvvetleri Yapılanması.	125
3.3. İsveç Silahlı Kuvvetleri Karargah Yapısı	126
3.4. İsveç Polis Teşkilat Yapısı	148
4.1. Ülkenin En Kuzey, En Güney ve Orta Bölgelerindeki Ortalama Sıcaklık	153
4.2. İsveç Nüfusu (1750-2002)	155
4.3. Yaş Piramidi (1750-2002)	156
4.4. Partilerin Parlamentodaki Sandalye Sayıları 1970-2002	177
5.1. Tüketici Fiyat Endeksi	193
5.2. Toplam Yerli Üretim Artışı	194
5.3. Bazı Temel Ekonomik Değerlerin Tahmini	195
5.4. Dünyadaki demir cevheri rezervleri. 10 ⁶ ton	199
5.5. Dünyadaki demir cevheri üretimi.x10 ⁶ ton	199
5.6. Ticari Bankalar (Milyar Kron)	204
5.7. Tasarruf Bankaları	205
5.8. Ülkelerin Bentonit İthalatları, ton	209
5.9. Ülkelerin 1994-97 yıllarındaki Bor Ürünleri İthalatı, ton	209
5.10. İsveç-Türkiye ihracatı ve Türkiye-İsveç ihracatı (bin SEK)	210
5.11. İsveç-Türkiye ticaret hacmi (Milyon SEK)	219
5.12. İsveç'in Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler (%100 6000 M SEK)	220
5.13. Türkiye'nin İsveç'e ihraç ettiği ürünler (%100 4093 M SEK)	220
5.14. Türkiye'nin Madde Bazında İsveç'ten İthalatı (1000 SEK)	221
5.15. Türkiye'nin Madde Bazında İsveç'e İhracatı (1000 SEK)	222
5.16. Türkiye-İsveç Dış Ticareti (Bin Dolar)	224
5.17. Başlıca Dış Ticaret Maddeleri	224
5.18. Temel Ekonomik Göstergeler Yönünden Türkiye ile İsveç'in Karşılaştırılması (1998)	225
5.19. 1999 Yılı Uluslararası Rekabet Gücü Sıralaması ve Türkiye	225
7.1. İsveç'teki Resmi Azınlıklar	308
7.2. Dünyadaki Nükleer Santrallerin Durumu	314
7.3. Ülkelere Göre Nükleer Enerjinin Toplam Enerji İçindeki Payı	315

RESİMLER DİZİNİ

<u>Resim</u>	<u>Sayfa</u>
3.1. Narva Savaşı'ndan bir görünüm 1704.	112
3.2. TP 100A Uçağı	130
3.3. SAAB 340 Uçağı	130
3.4..Gulfstream IV Uçağı	130
3.5. SAAB 105 / SK-60 ve J-32 "Lansen"ve J-29 Tunnan Uçağı	131
3.6. SAAB J.35 "Draken", JAS-39 "Gripen" ve J-37 "Viggen" Uçağı	136
3.7. K22 Galve. Goteborg Sınıfı Korvet	138
3.8. İsveç Donanması 2005 Yılı Seyir Rotası	138
3.9. İsveç Silahlı Kuvvetleri Tek Er İçin Teçhizat	140
3.10. İsveç Piyade Silahı AK-4	140
3.11. İsveç Piyade Silahı AK-5 ve AK-5B ve Makineli Tüfeğı Model 58 B	141
3.12. Makineli Tüfek KSP-90	141
3.13. Bv206S Zırhlı Personel Taşıyıcı	141
3.14. BAMSE Hava Savunma Füze Sistemi ve RBS 23 Füzesi	143
3.15. BOLIDE Kısa Menzilli Uçaksavar Sistemi	143
3.16. BILL 2 Anti-Tank Gdümlü Silahı ve Rampası	143
3.17. İsveç Barışı Koruma Görev Bölgeleri	145
3.18. İsveç Polis Teşkilatı'nın Çeşitli Birimlerinden Görüntüler	151
6.1. İsveç Kültür Bakanı Marita Ulvskog Tarafından 10 Ekim 1997'de Gerçekleştirilen Kürt Kütüphanesi açılışı.	281
6.2. İsveç Kültür Bakanı Marita Ulvskog ve İsveç Kürt Federasyonu Başkanı Keya İzol Tarafından Kürt Evi Açılışı, 12 Ekim 2001.	282
7.1. Laponya Bayrağı	301

HARİTALAR DİZİNİ

<u>Harita</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Baltık Ülkeleri M.S. 1000.	64
2.2. Baltık Ülkeleri M.S. 1220.	68
2.3. Baltık Ülkeleri M.S. 1350-60.	70
2.4. İskandinavya Bölgesi (1450)	72
2.5. Baltık Ülkeleri M.S. 1563.	75
2.6. İsveç Baltık İmparatorluğu 1658-1721	79
2.7. Baltık Ülkeleri M.S. 1772.	98
2.8. Baltık Ülkeleri M.S. 1809.	100
3.1. İsveç'in Coğrafi Konumu ve Haritası	109
3.2. İsveç Askeri Bölgeleri	127
3.3. İsveç Askeri Lojistik Merkezleri	128
4.1. Tablo 4.1'deki Şehirlerin Coğrafi Konumları	153
4.2. İsveç Coğrafi Bölgeleri	154
4.3. Nüfus Yoğunluğu, 2003	157
4.4. İsveç Yönetimsel Bölgeler.	188
6.1. Katalan Bölgeleri	258
7.1. Laponların Yaşam Alanları	301
7.2. 2003 yılı Göçmen Nüfusun Dağılımı.	311
7.3. Dünyadaki Nükleer Santrallerin Dağılımı	313
7.4. Baltık Ülkeleri	346

1.GİRİŞ

Tarih boyunca dünyada adaleti temel alan ve kurdukları cihan devletleri ile fethettikleri ülkelere devlet olmanın faziletini öğreten Türk Milleti, Domaniç yöresine uç boyu olarak yerleştirilen Kayı aşiretinden Osmanlı İmparatorluğu'na uzanan yolda, adil devlet yönetimi ile Bizans tekfurlarının zulmünden yılmış bir çok bölge devletini fetheden Osmanlı Hakanları, amaçlarına giden yolda Türk milletinin savaş sanatındaki ustalığını yıllarca kullanırken, fethettikleri ülkelerdeki bütün ulusları dillerini, dinlerini geleneklerini yaşamalarında serbest bırakmışlar onlara bütün bu özelliklerini koruyan istisnalar bahşetmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin gelişme dönemine kadar geçen sürede sayısız fetihler yapılmış, savaş alanlarında kahramanca savaşılmış ve fethedilen ülke halklarının her türlü ihtiyacı giderilmiştir. Bunun doğal sonucu olarak Türk Devleti kendi kendini ihmal etmiştir.¹

Tüm bu aşınmanın bir sonucu olarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan ve her alanda büyük yaralar alan Osmanlı Devleti², parçalanmış, işgale uğramış ve yıkılmış olarak sahneden çekilirken, Türk halkı Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yeniden bağımsızlığına kavuşmak için giriştiği ölüm-kalım savaşını başarıyla tamamlamıştır.³

Türkiye'nin ve Türk Halkının büyük uyanışı ile başlayan sanayileşme hamlesi Türkiye'nin 20. yüzyılın ikinci yarısında dış borç batağına düşmesi ile ülkenin beklentilerini karşılayamaz hale gelmiştir.

Türkiye'nin Anadolu'nun fethi ile sahip olduğu bu coğrafya'nın parçalanmasını kıyamet alameti olarak gören fundamentalist Hıristiyan gruplar, İsa Mesih'in dünyaya gelmesi için tüm dünyanın Hıristiyanlaşması gerektiğine inanmaktadırlar. Bu bağlamda kutsal kitaplarında geçen bu düşüncenin günümüzde karşısına engel olarak Anadolu'nun sahibi Türkleri çıkarmaktadır. Bu grupların

¹ Ülken Yüksel Prof. Dr., "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II", Yüksek Öğretim Kurulu Yayınları, s:25, Ankara, 1987.

² Atatürk Mustafa Kemal, "Nutuk", Haz: Köklügiller Ahmet, Milliyet Kitapları, s:12, İstanbul, 1997.

³ Ülken Yüksel Prof. Dr., a.g.e, s:256.

Kutsal Kitaba (İncil) dayandırdıkları bu görüşe göre, Dicle ve Fırat bölgesinde kaos ve savaşların ortaya çıkması kıyametin başlangıcı olarak algılanmaktadır. Günümüzde bazı evanjelik Hıristiyanlarınca kıyametin kopması ve İsa Mesih'in dünyaya gelmesi için Anadolu'nun parçalanmasına hız verilmiş olma ihtimali bulunmaktadır.

Büyük ölçüde Müslümanlardan oluşan Ortadoğu, Evanjelik Hıristiyanlara göre yeni dünya düzeni kurulması yolu üzerindedir. Bu bağlamda evanjelik yeni dünya düzeninin en önemli ayaklarından birisini oluşturan Büyük Ortadoğu Projesi bölgedeki Müslüman ülkelerin zayıf düşürülmesini amaçlamaktadır.⁴

Irak'la başlayan sözde demokratikleştirme hareketi, dalga halinde bölge ülkelerine de kaydırılmaya çalışılmaktadır. Bölünmez bütünlüğü, genç, dinamik nüfusu ve gücü ile Ortadoğu bölgesinin en dikkat çekici ülkesi olan Türkiye'nin de bu ülkelerden birisi olduğu asla unutulmamalıdır.⁵

1.1 Strateji Kavramı ve Milli Güvenlik Stratejileri

Eski Yunanca'da "generallik sanatı" anlamına gelen "strategos" sözcüğünde türeyen strateji⁶, genel olarak askeri bir kavram olarak algılanmaktadır. Kavramın askeri anlamda algılanışı tümüyle doğru bir durumu ifade etmemekle beraber kelimenin kökeni bakımından çok da yanlış bir algılama değildir.⁷ Bu terim zamanla bir askeri unvan olmaktan sıyrılıp, stratejik süreç adını verdiğimiz oluşumu ifade eder şekilde kullanılmaya başlanmıştır.⁸

⁴ Özkan A.Rafet Prof.Dr., "Amerikan Evanjelikleri Baptistler", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s. 34-35, Erzurum, 2005.

⁵ Karul Orhan, "Dinmeyen Sancı, Kürt Gerçeği", Erdini Basım Yayın, s.102, İstanbul, 1992.

⁶ Mütercimler Erol, "21. Yüzyıl ve Türkiye", Güncel Yayıncılık, s:25, İstanbul, 2000.

⁷ Dedeoğlu Beril, "Uluslararası Güvenlik ve Strateji", Derin Yayınları, s:56, İstanbul, 2003.

⁸ Emanet Hakan, "Deniz Hakimiyetinden Dünya Hakimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s:17, İstanbul, 2003.

Ulusal ve uluslararası düzlemlerde aktör sayısının artması ve karşılıklı ilişkilerin daha karmaşık bir hale gelmesiyle birlikte, strateji kavramının kullanıldığı alan da giderek genişlemiştir.⁹

1.1.1 Strateji Nedir?

Strateji, kendi varlığını sürdürme ve geliştirme ile karşı tarafın, yani varlığını koruma ve sürdürme olgularını tehdit edenin, bertaraf edilmesine yönelik eylem ve uygulamaları ifade etmektedir.

Clausewitz'e göre strateji; muharebenin, savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmasıdır.

Sun Tzu'da strateji, kazanmak kadar kaybetmek durumunda da ne yapılacağına bilinmesi şeklinde yorumlanmıştır.¹⁰

Deniz Hakimiyet teorisinin kurucusu olan Alfred Mahan stratejiyi, savaş hedeflerine ulaşabilmek için deniz savaş vasıtalarının kullanılma usulü olarak tanımlamıştır.

Strateji, bir devletin güç unsurlarının karar alıcısı tarafından belirlenmiş bir hedefe ulaşacak biçimde birleştirilmesidir. Bu bağlamda strateji kavramı, devletin çevresi ile ilişkilerini düzenlemesi ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi için kaynaklarını harekete geçirmesini ifade etmektedir.

Bu çerçevede, strateji kavramının temel özellikleri şöyledir:

- Strateji, esasını gelecek ortamından alır,
- Strateji, kendi bütünlüğünü koruma ve karşı tarafın bütünlüğünü bölme üzerine geliştirilir,

⁹ Dedeoğlu Beril, "Uluslararası Güvenlik ve Strateji", s:57.

¹⁰ Dedeoğlu Beril, "Uluslararası Güvenlik ve Strateji", s:130.

- Strateji, rakibin daha kolay mücadele edebilecek alana çekilmesini içermektedir,
- Strateji, belirli bir amaç çerçevesinde mücadele eden birden çok biriminin arasında görev dağılımı yapılması başarısını da ifade etmektedir.¹¹

Devlet, parti, işletme vb. tür kurum yada kuruluşların amaçlarına ulaşmaları için takip ettikleri yol anlamına gelen strateji geniş anlamda ele alındığında, bir ulusun yada uluslar topluluğunun olağanüstü hallerde hedefe ulaşmak için ekonomik, siyasi, askeri ve moral güçlerini birbiriyle uyumlu olarak düzenlemesi ve kullanması olarak anlaşılmaktadır. Daha geniş anlamda “büyük strateji” bir devletin benimsediği politikaya uygun olarak saptamış olduğu hedeflere ulaşmada her tür olanak ve araçları bilimsel yöntemlerle kullanma sanatı şeklinde ifade edilmektedir.¹²

Her ülkenin çevresi ile arasındaki ilişkileri düzenlemesi ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmek için kaynaklarını harekete geçirmesi, stratejinin konusunu oluşturmaktadır. Tüm stratejiler, ülkenin genel savunması, muhtemel genişlemesi yada işgali ve savaş sonrası düzen olgularına göre yapılmışlardır. Bu haliyle strateji, güvenliğin nasıl sağlanacağı konusundaki yanıtın aranmasını, yürütülmesini ve sonuçlandırılmasını kapsamaktadır.¹³

1.1.2 Milli Strateji

Topluluklar yaşamın bir gereği olarak devletleşmeye başladıkları andan itibaren kendi varlığına yönelik, bağımsızlığını, ulusal birlik ve toprak bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı, varoluşundan itibaren, bir millî güvenlik siyasetini tespit etmek ve bunu uygulamak zorundadır. Bu siyasetin tespitinde; ulusal, bölgesel ve uluslararası konjektürdeki değişimler ve gelişmeler dikkate alınırken, önceden belirlenmiş olan millî menfaat ve millî hedefin veya hedeflerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

¹¹ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, s:100-101.

¹² Çeliklepe Atilla, “Teşkilat-ı Mahsusa’nın Siyasi Misyonu”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s:13-14, İstanbul, 2003.

¹³ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, s:57-80.

Günümüzde Küreselleşme, belirsizlik ortamı, bölgesel çatışmalar, enerji kaynaklarına olan ihtiyacın artışı, devlet dışı oluşumlar, nüfus artışı, uluslararası terörizm, insan hakları ve demokratik devlet olgusu, muhtemel kutuplaşmalar gibi faktörler milli güvenlik kavramını tamamen farklı bir boyuta oturtmuştur.¹⁴

Millî güvenlik stratejisi denilen bu stratejinin uygulanmasında, içinde bulunulan şartlar dikkate alınarak ve onlara uydurularak lüzumlu değişikliklere uğraması, başarılı sonuçlar alınması bakımından önemli sayılmalıdır.

Millî güvenliğin sağlanması ve millî hedeflere ulaşılması için hareket tarzlarına ait esasların tespiti, yeni millî güvenlik siyasetinin belirlenmesi ; çok büyük araştırma, değerlendirme isteyen, idari sistem içinde işbirliği ve koordinasyonu ve mutlaka çok özel ihtisas birikimi gerektiren ; gizliliği ve ivediliği olan, çeşitli baskı gruplarının, özellikle siyasi grupların etkisine maruz kalmaması gereken konular olduğu için, hazırlık ve takip bakımından özel bir sisteme bağlanmış bulunmaktadır.

Milli strateji; Ulusal gücü, çevre koşullarını ve ulusal kaynakları dikkate alarak saptanan ulusal hedefleri gerçekleştirecek hareket tarzlarının toplamıdır. Milli stratejinin karakteri her alanda bağımsızlıktır. Bu durum politik gücün en müessir şekilde kullanılması ile gerçekleşmektedir.¹⁵

Milli güvenlik siyasetinin uygulanması ve milli hedeflere ulaşılması maksadıyla; milli güç unsurlarının hazırlanması, yönlendirilmesi, geliştirilmesi ve kullanılmasına ait hareket tarzları ve alınacak tedbirleri kapsayan milli strateji, ulusal gücün siyasi, ekonomik, psiko-sosyal ve askeri unsurlarını kapsamakta ve bunları kullanmaktadır. Bununla birlikte milli strateji, coğrafi konum ve manevi nitelikler gibi öteki ulusal değerlerden de yararlanmaktadır. Her ne kadar milli strateji, esnek bir yapıda olsa ve o andaki olasılıklara uydurulabilirse de, temel içeriği ile değişmemektedir.¹⁶ Çok uzun vadeli olan milli strateji, stratejik anlayışa sahip

¹⁴ Özdemir Eşref, "Bilgi Savaşları", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s:93-94, İstanbul, 2003.

¹⁵ Olcaytu Turhan, (E) Tüm., "Modern Harbin Sevk ve İdaresi, Strateji ve Ulusal Savunma", Stratejik Etütler Bülteni, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, yıl:34, sayı: 94, Ankara, 2000.

¹⁶ Çeliktepe Atilla, a.g.e, s: 15.

ülkelerde, rejim değişiklikleri hatta coğrafi değişimler yaşansa bile, hedeflerine erişinceye kadar sabit kalmaktadır.

Bu anlamda milli strateji, stratejinin unsurlarının nasıl kullanılacağını ifade etmeye çalışırken, genel strateji kavramının en tepe noktasını oluşturmaktadır.¹⁷ Milli stratejiye ilişkin belgeler; Genelkurmay Başkanlığı, Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kendi görev alanlarına yönelik olarak hazırlanmaktadır.(Dış Güvenlik Stratejisi, İç Güvenlik Stratejisi, Milli Askeri Strateji, Milli Eğitim Stratejisi vb.)¹⁸

Uluslararası ilişkilerin kıymetlendirilmesi, milli menfaatlerin incelenmesi, milli hedeflerin seçilmesi, milli hedeflerin ele geçirilmesini sağlayacak hareket tarzlarının belirlenmesi, milli düzeyde çözümlenmesi gereken bir sorundur. Milli hedefleri ele geçirmek ve muhafaza etmek için askeri güç ile birlikte politik, ekonomik, psiko-sosyal güçleri geliştirmek ve kullanmak bilim ve sanatı, milli stratejiyi oluşturur. Bu güçlerden askeri ve ekonomik güç nitelik ve nicelik yönlerinden ölçülebilen yeteneklere sahiptir.¹⁹

Sonuç olarak; milli strateji, ulusal politikanın uygulama unsurudur. Milli politikanın gösterdiği yolda ulusal hedeflerin elde edilmesi için, politik, ekonomik, sosyal ve askeri güçlerin savaşta ve barışta en uygun biçimde kullanılmasını sağlayacak planlama yapma, uygulama ve yönetilmesi sanatı olarak ifade edilmektedir.

1.1.3 Genel Strateji

Devletler, genel stratejilerini çoğu kez gizli tutarlar, bunu açıkça söylemezler. Bu nedenle, genel stratejiler, devletin çeşitli konulardaki tutum ve davranışları ile ortaya çıkmaktadır.²⁰ Genel strateji, stratejik sistemin etkinlik ve verimliliğini sağlamak ve arttırmak amacı ile ortaya çıkan özel bir alanı belirlemektedir. İşlevi,

¹⁷ Emanet Hakan, a.g.e, s: 20.

¹⁸ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği resmi web sayfası, 03.05.2005.

¹⁹ Kocamanoğlu Ali, "Türkiye Açısından Doğu Akdeniz'in Stratejik Önemi", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s: 5, Gebze, 2005.

²⁰ Caşın M. Hakkı, "Uluslararası Politika Stratejilerinde Hava Gücünün Rolü", Jeopolitik Dergisi, yıl:2, sayı:1, 2004.

her ana saha içindeki işleri düzenlemek, dağıtmak ve çeşitli faaliyetleri denetim ve koordine etmektir. Genel uygulama yöntemlerini, ara hedefleri, bunların önceliklerini, erişim için en önemli iki aşama olan “güç oluşturma ve güç kullanma” hususlarını tespit eden stratejileri içermektedir.²¹

1.1.4 Top Yekun Strateji

Top yekun strateji, ulusal stratejinin, günün koşullarına göre düzenlenen ve görülebilen gelecekteki hedeflere yönelik uygulamalı bölümü olup, piramidin, doğrudan hükümetin denetimi altında olan kısmına denilmektedir. Ulusal gücün tüm uygulama alanlarını temsil eden devlet kurum ve kurallarının katkısıyla düzenlenmektedir. Bu strateji, her özel strateji bölümünün hedefini ve bunların, ulusal amaç yolunda nasıl birleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

1.1.5 Harekat Stratejisi

Ulusal, top yekun ve genel strateji çalışmaları ve bunların ürünü olan konsept ve tutumlar bir noktada uygulamaya yönelmektedir. Kuram ile eylemin birleştiği bu noktada bulunan yönetim aşamalarına özgü stratejiye, harekat stratejisi adı verilir. Amacı, kendi alanına ait genel stratejinin öngördüğü hedefleri elde etmek üzere, mevcut olanaklar çerçevesinde, en uygun ortam ve koşullarını oluşturmak ve söz konusu faaliyet kesiminde geçerli olan taktik ve teknikler arasında uyum sağlamaktır. soyut bir kavram gibi görülen strateji, artık bu seviyede kesin olarak somutlaşmaktadır. Bu seviyenin işlevi, üst düzeyde alınan kararlar doğrultusunda, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamak için belirli vasıtaları sevk ve idare etmektir.

²¹ Emanet Hakan, a.g.e, s: 22.

1.2 Jeopolitik Kavramı

1.2.1 Jeopolitik Nedir?

Askeri Terimler sözlüğüne göre Jeopolitik tanımı şöyledir;

Jeopolitik, coğrafi faktörlerin tesiri altında siyasi sistemlerin tetkiki ile ilgili ilimdir.

Sözlük anlamı;

Jeopolitik iki kelimededen meydana gelmiş olup “GEO” az yer ve “POLİTİK” kelimelerinin birleştirilmesinden meydana gelerek arz politikası anlamına gelir.

Jeopolitiğin kelime anlamı, “coğrafi politika” veya “coğrafyaya dayanan politika” olarak ifade edilmektedir.²²

Tanınmış jeopolitik uzmanları tarafından yapılan açıklamaların ortak noktaları incelendiğinde, hepsinde devlet, coğrafya ve politika kavramlarının ağırlık kazandığı tespit edilmiştir.²³

‘Jeopolitik devletin otoriteyle ilişkisini inceleyen bir disiplindir’ diyen İsveçli Rudolf Kjellen’ in yapmış olduğu temel tanım bugün için yeterli değildir. Çünkü yüz yılı aşkın araştırmalar, jeopolitik yöntemin sadece devletler tarihinde değil, medeniyetsel, kültürel, dini ve iktisadi kurallara uygunlukların sistematize edilmesinde de pekala kullanılabileceğini göstermiştir. Günümüzde “Ortodoksluğun jeopolitiği”, “İslam’ın jeopolitiği”, “demokrasinin jeopolitiği”, “sosyalizmin jeopolitiği”, “beyaz ırkın” ve “siyahların” jeopolitiğinden bahsetmemiz mümkündür. Bu nedenle, “jeopolitik”in daha geniş tanımını vermek gereklidir.

²² Aslan Engin, “Türkiye’nin Jeopolitik Öneminden Kaynaklanan Yıkıcı ve Bölücü Terör Örgütlerine Karşı Geliştirilebilecek Stratejiler”, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Yüksek lisans tezi, s: 17, Gebze 2004.

²³ Caşın M.Hakkı, “Modern Jeopolitik Teori ve Uygulamaları”, s.5.

Jeopolitik, insanlığı mekan faktörüyle karşılıklı ilişkisi içerisinde inceleyen bir disiplindir.²⁴ Jeopolitik, coğrafi faktörlerin siyaset üzerine olan etkilerinin incelenmesidir. Jeopolitikle ilgili bütün tariflerde, açıklamalarda ve öne sürülen görüşlerde kullanılan “siyaset” kelimesinin, siyasi partilerin kendi aralarında yaptıkları iktidar mücadelesinde veya ülke içi yönetimde uyguladıkları yöntemlerde kullanılan siyaset kelimesi ile bir ilgisi yoktur. Jeopolitik açıklamalarda kullanılan siyaset kelimesi doğrudan devlet yönetimi, devletin dış ilişkilerinin yönlendirilmesi, güvenliğinin sağlanması, çerçevesinde ele alınmalıdır. Jeopolitik bir değerlendirme iki temel veri grubu incelenerek yapılır. Bu gruplardan biri jeopolitiğin coğrafi verilerini içermektedir. Bu veriler, değerlendirilmesi yapılan ülke veya bölgenin yer küresi üzerinde işgal ettiği mevki, sınırlar, coğrafi bütünlük, saha, tabii kaynaklar, ada veya kıta devlet olmak gibi coğrafi özelliklerdir. Bu veriler değişmez veya çok az değişir.

İkinci veri grubu, beşeri verileri kapsamaktadır. Bunlar zaman içerisinde değişebileceğinden. değerlendirmede en son bilgilerin kullanılması gerekmektedir. Beşeri veriler sosyal, ekonomik, politik, askeri ve kültürel konuları da içerir.²⁵

Jeopolitik, coğrafi bir bölgenin incelenmesinde kullanılan özel bir mercektir. “Ortadoğu’nun Jeopolitiği” dendiği zaman sadece Ortadoğu olarak tanımlanan yeryüzü parçasının siyaset üzerindeki etkisi anlaşılmaz. Bu bölgeye ait incelemenin kullanacağı özel politik merceğe bölgede var olan petrol zenginliğidir. Petrolün tükendiği bir gelecek zamanda yapılacak jeopolitik değerlendirmenin kullanılacağı merceğin mahiyeti çok daha başka olacaktır. Her ne kadar jeopolitik kavramı, coğrafya – siyaset ilişkisini inceleyecek ve geleceğe dönük değerlendirmeler yapacak bilimsel bir disiplin ihtiyacından doğmuşsa da jeopolitik adına ileri sürülen değerlendirmelerin bilimsel bir kesinliği yoktur. Zira, değerlendirmeler kesin ve değişmeyen dolayısıyla ilmi olarak ölçülebilecek coğrafyanın, belirsiz ve zamana göre değişebilen bir kavram olan siyasetin yorumlanması ile yapılmaktadır. Yorumun objektifliğe olan mesafesi yorum sahibinin muhatabına, dünya görüşüne, ideolojisine, milliyetine göre değişebilecektir.

²⁴ Dugin Aleksandr, “Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım”, İletişim yay, s. XII, 2003.

²⁵ İlhan Suat, “Jeopolitik Duyarlılık”, Türk Tarih Kurumu Yay., s.21, Ankara, 1989.

Jeopolitik, dünya coğrafyasını, coğrafi yapı ve değerleri inceleyerek, dünya, bölge ve ülke çapında güç ve politik düzeyde hareket tarzı araştırması yapar. Jeopolitik, politika belirlenmesi amacıyla, bir ulusun, uluslar topluluğunun yada bölgenin jeopolitiğin değişmeyen ve değişen unsurlarını dikkate alarak güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren bir bilimdir.

Muzaffer Özdağ “Jeopolitik Konusunda Notlar” isimli analizinde jeopolitiği; “Jeopolitik, devletler arası ilişkiler, devlet kudretinin oluşumunda, kuvvet dengelerinin şekillenmesinde, kapsamına aldığı kaynaklarla ülkelerin, hayat ve faaliyet alanlarının; mekanın, doğanın, coğrafi konumunun etkisini belirleyen, vurgulayan, bilgi disiplini” şeklinde tanımlamıştır.²⁶

Jeopolitik I. Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında dünya hakimiyeti kurmak veya hayat alanı bulmak için yayılmak amacıyla teoriler üretirken II. Dünya Savaşı sonunda Sovyetlerin yayılmasını önlemek üzere farklı teoriler ileri sürmekteydi. Farklı jeopolitik teori sahiplerinin aynı coğrafyaya bakarken farklı değerlendirmeler yapabilmeleri o jeopolitikçilerin sahip oldukları dünya görüşleri, milliyetleri ve ideolojileri ile ilgilidir.

Sonuç olarak; tüm bu bilgilerin ışığında jeopolitik kavramı şu şekilde tanımlanabilir;

- Coğrafya, ekonomi, nüfus vb. parametrelerin bir devlet politikası üzerindeki etkisi.
- Bir devlette bir bölgede uygulanan politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki.
- Bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasî coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasî öğretisi.

²⁶ Mütercimler Erol, “21. Yüzyıl ve Türkiye”, s.87-88.

Küresel bir bakış açısıyla jeopolitik, her devletin evrensel ve yerel güçlerinin genel dış politikalarını belirleyen stratejik düşüncenin coğrafi unsurlara dayandırılmasıdır.

1.2.2 Jeopolitiğin Gelişmesi

Klasik jeopolitik konseptte, jeopolitik kavramı esas itibarıyla bir devletin politikası üzerine coğrafyanın etkileri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdaki coğrafyanın kapsamı içerisinde ülke sınırları, sınırdaki değişikliklerin nedenleri, dağlar, ovalar, vadiler, platolar, doğal kaynaklar, şehirlerin oluşumu, endüstri bölgeleri ve ulaştırma yolları, ekonomi, insanlar, denizler, çevre ve iklim gibi faktörler de bulunmaktadır. Klasik jeopolitik konseptinin bütün bu faktörleri bir ulusun politik şansını ve imkanlarını belirlemektedir.²⁷

Jeopolitik deyimini ilk kez kullanan İsveçli coğrafyacı Kjellen (1864-1922) “coğrafi organizma yada mekan içinde fenomen olarak devletin incelenmesine” jeopolitik demiştir. Daha sonra Alman düşünürleri R. Kjellen’in görüşünden hareket ederek onun düşüncelerini iyice işlemişler ve sonuçta jeopolitiğin, siyasal gelişmelerde yerle ilişkilerin bir doktrini olduğunu, bu doktrinin, coğrafyanın geniş temellerine, siyasal mekan organizmalarına ve onların yapılarına dayandığını, mekanın karakteri hususundaki coğrafi buluşların jeopolitik için bir çerçeve meydana getirdiğini, siyasal gelişmelerin sürekli bir başarı sağlayacaksa bu çerçeve içinde oluşmak zorunda bulunduğunu, ileri sürmüşlerdir. En belirgin tanımlama Kjellen’i tarih itibarıyla izleyen Alman Jeopolitikçisi Haushofer tarafından, jeopolitik doğal koşulların ve tarihi gelişmelerin etkisi altında gelişen siyasi hayat şeklinin üzerinde yaşanan yer ile ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır, şeklinde belirtilmiştir.²⁸

Eski zamanlarda filozof ve devlet adamlarının yazılarında jeopolitik görüşlerin kırıntılarına rastlamakla beraber, gerçek anlamda jeopolitik görüşlere, ilk kez

²⁷ Aydoğan Osman, “XXI.Yüzyıla Girenken Değişen Dünyadaki Jeopolitik ve Çatışma Parametreleri”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı: 374, s.12-13, Ekim 2002.

²⁸ Günel Kamil, “Coğrafyanın Siyasal Gücü”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, s.17, İstanbul, 1994.

Kant'tan ilham alan Alman Profesörü Friedrich Ratzel'in (1844-1904) 1897'de yayınladığı "Politiche Geographie" adlı eserinde rastlanır.²⁹

1.2.3 Jeopolitiğin Düşünürleri

Yirminci yüzyılı şekillendiren üç önemli teorisyen ABD'den Alfred Thayer Mahan (1840-1914) İngiliz Halfrod Mackinder (1861-1947) ve yine ABD'den Nicholas J. Spykman'dır (1893-1943). Bu düşünürlerin dışında, jeopolitiğe geçiş ortamının oluşmasına katkıda bulunmuş olan Friedrich Ratzel (1844-1904), "Devlet, Bir Hayat Şekli" kitabında ilk kez jeopolitik terimini kullanan Rudolf Kjellen (1864-1922) ve bazı çevrelerce jeopolitiğin Makyavel'i olarak adlandırılan Karl Haushofer bulunmaktadır.³⁰

1.2.4 Jeopolitik Teoriler

20'nci asır jeopolitik gelişmelerinin değerlendirilmesi jeopolitik kuramların dikkate alınması ile mümkün olabilir. Suat İlhan'a göre; Kuramları iki başlık altında toplamak mümkündür: Kuvvete dayalı kuramlar ve coğrafyaya dayalı kuramlar. Kuvvete dayalı kuramlar Deniz Hakimiyet Teorisi ve Hava Hakimiyet Teorisi gerçekte jeopolitiğin dışında tutulması gereken, askeri stratejinin cevap arayacağı konulardır. Coğrafi verilere dayanan kuramlar ise Kara Hakimiyet Teorisi ve Kenar Kuşak Teorisidir.³¹

Başlıca jeopolitikçilerin ileri sürdükleri görüşlere göre de Jeopolitik kuramlar; deniz, kara, hava kuvvet ve hakimiyetleri, kenar kuşak, hayat alanı, jeostratejik ve jeopolitik alanlar teorilerine göre altı bölümde toplanabilir. Bu teoriler açıklanırken, nasıl bir sıra izlemek gerektiği konusunda görüş birliği yoktur.

²⁹Mütercimler Erol, "21. Yüzyıl ve Türkiye", s.89.

³⁰ Mütercimler Erol, "21. Yüzyıl ve Türkiye", s.90-91.

³¹ İlhan Suat, "Türkiye Jeopolitiği ve Jeopolitik Gelişmeler", Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, s:10, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.

1.2.4.1 Kara Hakimiyet Teorisi

İlk jeopolitik teori “Kara Hakimiyet Teorisi” adı ile anılır. Teorinin kurucusu İngiliz Profesörü Sir Halford Mackinder (1861-1947), gerek çağdaşı olan gerekse kendinden sonraki meslektaşlarını büyük ölçüde etkilemiştir.

İngiliz Mackinder teorisini Mahan'ın düşüncelerine karşı geliştirmiş, sadece deniz gücünün dünya egemenliğini sağlayamayacağını, kıta gücünün kıyı gücü ile birleştiği takdirde dünya egemenliğini elde edebileceğini savunmuştur.

Görüşlerinin önemli bölümleri ve fikirlerinin temeli 1904'te yayınladığı makalesinde yer almaktadır. Bu makale I. Dünya Savaşı sonrasındaki barış görüşmeleri sırasında yayınlanan eseri içinde geçmektedir.³² Mackinder'e göre, dünya yüzeyi adalara bölünmüş gibi ele alınmalıdır. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının tümünü Dünya adası olarak adlandırmıştır. Diğer kıtalar ise bu büyük ana karanın sadece bir uydusu olabilir, bunun ötesi bir öneme sahip olamazlardı. Bu nedenle Dünya adasını Heartland olarak adlandırmıştır.

Heartland, stratejik amaçlı düşünceler için şu bölgeleri kapsamaktadır; Baltık denizi, gemilerin yüzebileceği kadar derin orta ve aşağı Danube, Karadeniz, Küçük Asya, Ermenistan, İran, Tibet ve Moğolistan. Heartland modern deniz gücünün kıtanın içlerine girmesine müsaade etmeyen bir yapıdadır. Batısına doğru kuzey kutbu ve kıtasal kanal yer alır.³³

Bu bölgelerde insan gücü ve kaynaklar büyük bir orduyu destekleyebilecek kapasitede ve aynı zamanda deniz desteği imkanı da sunabilmektedir. Deniz gücünün oluşumu bu bölgenin çevresinde ve sadece kısa mesafelerle bölgenin içlerine gidebilecek şekildedir. Böylece, eğer Heartland tek ve güçlü bir otoritenin hakimiyeti altına girerse, bu güç Dünya adasına da hakim olacak ve sonrasında tüm Dünyaya hakim olacaktır.³⁴ Fiziksel, askeri, ekonomik veya siyasi bakış açılarından ele anılan gezegen bu anlar için kapalı bir sistemdir. Hiçbir büyük devletin doğu Avrupa'yı ve

³² “The Geographical Pivot of History,” The Geographical Journal, Vol. 23, pp. 421-444 (1904). “Democratic Ideals and Reality”, New York, 1919; tekrar basım, 1942.

³³ Mackinder, Democratic Ideals and Reality, New York, 1919; tekrar basım, s.135-136, 1942.

³⁴ Mütercimler Erol, “21. Yüzyıl ve Türkiye”, s. 185-186.

Asya'yı ele geçirmesine müsaade edilmemiştir.³⁵ İngiltere'nin gücünü bu durumda nasıl ana hatlarıyla koruduğu sorunun cevabını Mackinder şöyle cevaplıyor: Almanya ile Rusya arasında bağımsız devletler sırası yaratılmalıdır ve böylece Doğu Avrupa'daki güç dengesi sağlanmalıdır.³⁶ Her hangi bir olayda plan Heartland'ın birleşmemesi üzerine yapılmıştır.

Mackinder dünyayı fiziki yapısından ele alarak bize şu sonuçları göstermiştir: “Dünya, denizlerle çevrili Asya, Avrupa, Afrika'dan meydana gelmiştir. Bu büyük kara parçası Dünya Adası'dır. Bu adanın kıyıları kalabalık ve daha medeni iç ve orta kısımları ise kalabalık değildir, fakat potansiyel kuvveti fazladır. İşte bu iç bölge Dünya Adasının kalbi (heartland)'dır. Buraya hakim olan Dünya adasına ve ona da hakim olan Dünyaya hakim olur.” Fakat kolonileşme ve medenileşme iç bölgelere kadar girmiş; kara gücü büyük kıtanın içinde kilitlenip kalmıştır. Bu aşamadan sonra deniz gücüne sahip olan devlet denizden saldırarak kıtayı kalbinden vurabilmektedir. Heartland Rusya için kabaca uygun duruma geldiğinde, Sir Halford: “Doğu Avrupa'ya hakim olan Heartland'a sahip olur. Heartland'ı elinde tutan dünya adasına ona sahip olanda dünyaya hükmeder.” demiştir.

Bu fikirler tümüyle yeni değildir. Mackinder bu fikirleri 1904'te “karasal güç deniz gücüne karşı” teorisinin temellerini attığı “The Geographical Pivot of History” (Tarihin Coğrafi Ekseni) adlı makalesinde özetlemiş ve 1905'te “Man-power as a Measuer of National and Imperial Strength” başlıklı makalesinde nüfuz problemlerinin önemini vurgulamıştır. Mackinder İngiltere'yi gelebilecek tehlikelere karşı sürekli uyarılmış ancak bu kötümserliği dikkate alınmamıştır.

Diğer jeopolitikçi Alman, Karl Haushofer, kara hakimiyet teorisini savunan ve II nci Dünya Savaşı'nın cereyan tarzında etkili olan bir jeopolitikçidir. Milliyetçi açıdan değerlendirmeler yapmış, Almanya'nın dünya hakimiyetini ve hayat sahasını gerçekleştirmesi için jeopolitiği kullanmak istemiştir.

³⁵ Mütercimler Erol, “21. Yüzyıl ve Türkiye”, s. 39-40, 87-89.

³⁶ Mütercimler Erol, “21. Yüzyıl ve Türkiye”, s. 185-196.

1.2.4.2 Kenar Kuşak Teorisi

XX.'nci yüzyılın önemli jeopolitikçilerinden birisi de Yale Üniversitesi Profesörlerinden Nicholas J. Spykman'dır.(1893-1943). Spykman, Mackinder'in temel jeopolitik görüşlerinden yararlanmakla birlikte onları farklı yorumlamış, farklı sonuçlara ulaşmıştır. Mackinder'in Merkez bölgesine dayanan dünya hakimiyeti görüşünü bir anlamda tersine çevirerek "Kenar"a sahip olmanın önemi üzerinde durmuştur.

Amerikalı Nicholas J. Spykman'ın "Kenar Kuşak Teorisi"ne göre Dünya Adasına hakimiyet ancak merkez bölgesini çeviren, kaynakları daha geniş olan kenar kuşağa hükmetmekle mümkündür. Kenar kuşak ise Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya olarak tanımlanmaktadır. Nicholas J. Spykman dıştan merkeze gelişmeyi öngörür. Görüldüğü gibi Avrasya' yı temel belirleyici olarak alan bu teori jeopolitiğin klasikleri arasında sayılmaktadır.³⁷

Spykman, Mackinder'in aksine, merkez bölgesinin güç yetersizliği kanısındadır. Bu yetersizlikleri şunlarda görür; iklim, zirai mahsuller yetersizliği, kömür, demir ve petrol gibi ana kaynaklarda yetersizlik ve bu kaynaklar arasındaki büyük mesafelerde ulaştırma yetersizliği. Bunlara ilaveten Çin ve Hindistan'ın gelişmesi ile merkez bölgesinin değerini kaybedeceğini savunmuştur.

Kenar Kuşak Teorisine göre;

“Kenar kuşak memleketlerine hakim olan Dünya adasını kontrol eder.

Dünya adasını kontrol eden dünyayı kontrol eder”.

Kenar Kuşak Teorisi'ni benimseyen jeopolitikçilerden İngiliz James Fairgriev'de Mackinder'in etkisindedir. O da merkez bölgesine hakimiyeti esas alır, ancak bunu üzerinde etkili olacak tampon durumundaki kenar kuşak devletleri üzerinde siyasi bağımsızlık ve iktisadi hegemonya kurulmasını ögütler.

³⁷ Kurlmel Ömer Aytekin, "Dünyada Yeni Jeostratejik Dengeler ve Kuzey Kafkasya", s.12, 1999.

1.2.4.3 Deniz Hakimiyet Teorisi

Dünya hakimiyetinin denizler üzerinde kazanılabileceğini savunanların başında Amerikalı Amiral Alfred Mahan (1840-1914) gelir.

Mahan tarih içinde deniz gücünün nasıl etkili olduğunu incelemiş, İngiltere'nin deniz gücü sayesinde Avrupa'nın kıta devletlerine karşı üstünlük sağladığını ve zenginleştiğini söyleyerek ABD'nin de İngiltere gibi üretime, sömürgeciliğe ve deniz ticaretine önem vermesini, bunu sağlamak için ise kuvvetli bir donanma ile deniz ulaştırma hatlarına egemen olmasını istemiştir. Mahan'ın teorisi ABD'nin küresel bir deniz gücü oluşumuna öncelik etmiştir.

Deniz ve deniz kuvveti hakkındaki görüşleri birçok memleketin deniz politikasını etkilemiş, Amerika, İngiltere, Rusya, Almanya ve Japonya gibi memleketlerin devlet yöneticileri Mahan'ın yazılarından kendilerine göre ilhamlar almışlardır.

Mahan'ın deniz hakimiyeti görüşü tarihi tetkiklerine dayanmaktadır. Bu Amiral, deniz kuvvetlerinin zafer devri olan 17, 18 ve 19ncü yüzyılların tarihini tetkik etmiştir. Bu tetkikler kendisinde dünya tarihinin denizleri kontrol için yapılan devamlı bir mücadele olduğu konusunu meydana getirmiştir. Bunun sonucu olarak "Dünya hakimiyetinin anahtarı deniz yollarını kontrol etmektedir" demiştir.

Mahan'a göre; denizler, sahilleri eşsiz, engebesiz uçsuz bucaksız engin bir ovardır. Bu ova kara ovalarının birçok özelliklerine sahiptir. Karadaki yolların düğüm noktalarını kontrol, yolların sayı ve önemine göre bir hakimiyet temin eder. Denizlerde de durum aynen böyledir. Her ne kadar denizde iki nokta arasında mecburi bir yol izleme zorunluluğu yok gibi görünse de gerçekte mesafe, akıntı, rüzgar ve derinlik gibi sebepler denizlerde de mecburi rotaların takibini zorunlu kılar.

Bu yollar sahilde bir noktadan geçtiği ve deniz araçları bu sahil noktasını değişik maksatlarla kullanmak zorunda buldukları taktirde bu sahil noktasını kontrol, yolların sayı ve önemine göre, denizyolları üzerinde bir oran dahilinde etkili olma imkanını verir.

Mahan, deniz gücünün taraflara askeri anlamda sağladığı hareket serbestisi nedeniyle, büyük devletler arasındaki bir savaşın kaderinin denizlerde tayin edileceğini savunmuştur.

1.2.4.4 Hava Hakimiyet Teorisi

II'nci Dünya Savaşı'ndan sonra kara ve deniz kuvvetlerine ilaveten hava kuvvetlerine dayanan yeni bir hakimiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Bu konuda 1960'tan sonra ilgi çekici tartışmalar yapılmıştır.

Uçakların sürati, menzil ve ulaştırma alanında dolayısı ile bilhassa stratejide bir devrim yapmıştır.

Genel görüşe göre, hava vasıtalarını önceden devletlerin güvendikleri deniz, dağ ve çöl gibi engellerin etkisini değiştirmiştir. Merkez bölgesine dayanan kara kuvvetinin deniz kuvvetinin etkisinden korunmuş olduğu durum bu bölgenin tavanını açmak suretiyle değiştirilmiştir. Yine aynı kuvvet deniz kuvvetinin dayandığı hareket kolaylığından daha fazla bir serbesti ve onun tesir edemeyeceği noktalara ulaşmak gibi üstünlükler sağlamıştır.

Hava kuvvetlerinin gösterdiği ilerlemeler bu güce dayanan yeni bir egemenlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu iddia Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalyan Generali Douchet ve ardından Amerikalı havacılar Runner ve Mitchel tarafından geliştirilmiş ve De Seversky tarafından yorumlanmıştır. De Seversky'e göre; hava kuvvetlerinin bugün eriştiği gelişim tüm eski jeopolitik teorileri değersiz kılmıştır. Uçaklar ve füzeler coğrafi engelleri hükümsüz kıldığı gibi, zaman ve mesafe kavramlarını da değiştirmişlerdir. Bunlara yeteri kadar sahip olup, devam edebilme imkanına sahip bulunan bir güç dünya egemenliğine de erişebilir.

Hava Albayı Harry Schaklin'in görüşüne göre, hava kuvvetinin çıkışı savunma politikasında taktik değil stratejik değişiklik meydana getirmiş ve bu değişiklik batı memleketlerinin güvenliğinin tek ümit kaynağını oluşturmuştur. Bilindiği gibi Sovyet rejimi yıkılmadan önce Rusya dünya adasına hakimdi, II'nci Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı girişimler ile Doğu Avrupa'ya hakim duruma gelmişti.

Rusya'nın kara kuvveti tüm Avrupa devletlerinin kara kuvvetinden fazla idi. Batılıların deniz kuvveti de kendisinin kaynakları ve sanayi gücüne, bunların coğrafi mevki dolayısıyla etki yapacak durumda değildi. O halde Rusya'yı dünya adasına ve sonrasında Dünya'ya hakim olmaktan alıkoyan nedir? Bu Amerikan Stratejik hava kuvvetidir.³⁸

Runner'e göre, hava yolları Avrasya'daki kıta merkezini Anglo–Amerika'daki daha büyük bir kıta merkezi ile birleştirmiştir.

İtalyan Hava Generali Giulio Douhet (1869-1930) 1921'de yazdığı Hava Hakimiyeti adlı eserinde, statik strateji yerine dinamik bir strateji geliştirilirse insan kaybının azalacağını bunun için zaman ve alan faktörlerinin dışında üçüncü bir boyuttan (hava) yararlanmak gerektiğini söylemiştir.

Hava hakimiyeti teorisini savunanlar, karşı tarafın aynı silaha sahip olmasıyla dengenin tekrar bozulacağını hesaba katmamışlardır. Genel olarak Hava Hakimiyeti Teorisini günümüzün koşulları açısından yorumlarsak; uygun coğrafi bölgelerde ve koordinatlarda konuşlandırılmış etkin, hava ve uzay harp silah araç gereçlerinden oluşan bir kuvvete sahip olunmadıkça global bir jeopolitik güç merkezi oluşturulamayacağı sonucuna varılabilir.

1.2.4.5 Hayat Alanı Teorisi

İsveçli Rudolf Kjellen, Ratzel ve izleyicilerinin kurup geliştirdiği Alman Jeopolitik ekolünü Birinci Dünya Savaşı cephelerinde General ve bilahare Münih Üniversitesi coğrafya kürsüsünde profesör olan Karl Haushoffer (1869-1946) bu alandaki yoğun çalışmaları ile bütünlemiştir. Haushoffer'in orijinal adı "Lebensraum" olan Hayat Alanı Teorisi de devletin canlı bir organizma olduğu esasına dayanır; her organizma gibi devlet de güçlendikçe büyümek mecburiyetindedir, bu da hayat alanını yani ülkesini genişletmekle mümkün olmaktadır.

³⁸ Caşın M.Hakkı, "Modern Jeopolitik Teori ve Uygulamaları", s.90-97.

Günümüzde bu teori çerçevesinde yorumlanabilecek bazı davranışlar hala mevcuttur. Örneğin, İsrail'in çevresinde genişleme politikası kökeni Tevrat'a dayanan bir Hayat Alanı edinme çabası olarak belirtilebilir.

Temelleri Kjellen ve Ratzel tarafından atılıp Alman Karl Haushoffer tarafından geliştirilen bu teori sonunda; üstün ırkın (Nazilere göre Cermenler) kurduğu en güçlü devleti dünyanın tek güç merkezi haline getirmesi ve bu merkezin tüm dünyaya Hayat Alanı olarak egemen olma hakkına sahip olduğu biçimdeki Nazi Almanya'sının temel coğrafi doktrini haline dönüşmüştür. Sonunda kurucusu tarafından da reddedilen bu uygulama, bilimin siyasi emellere alet olarak değiştirilmesinin değil, siyaset üzerinde yön verici değişimleri düzenlemesi gerektiğini belirttiği gibi, gerçek ve gerçekçi jeopolitik değerlendirmeler yapıp buradan yola çıkılmadan, değil tüm dünyayı kapsayan, kıtasal ve bölgesel bir güç merkezi dahi oluşturulamayacağını da kanıtlamıştır.

1.2.4.6 Jeostratejik ve Jeopolitik Alanlar Teorisi

Son yılların en önemli sentezlerinden birini oluşturan bu teori, Amerikalı Saul B. Cohen tarafından 1963'de yayınladığı "Geography and Politics in a Divided World" (Bölünmüş bir Dünyada Coğrafya ve Politika) adlı kitapta ileri sürülmüştür. Cohen'e göre dünyamız dört jeostratejik grupta toplanan dokuz jeopolitik bölgeye ayrılmıştır.

Bu teori bazı düzeltmelerle çağdaş görüşe temel oluşturabilir ve özellikle uluslararası çevrede güç ve kuvvetlerin hala hak ve adaletin önünde gittiği günümüzün dünyasının güç merkezlerinin gerçekçi bir görünümünü yansıtabilir. Özellikle jeostratejik alanlar arasında, kilit ve tampon olarak değerlendirdiği bölgeler, büyük güç merkezlerinin yayılma ve yayılmaya karşı koyma hareketlerinde birinci önemi taşımakta (Ortadoğu ve Güneydoğu Asya) ve buralarda bulunan ülkelerin pek çoğunda silahlar yıllardır susmamaktadır.³⁹

³⁹ Caşın M.Hakkı, "Modern Jeopolitik Teori ve Uygulamaları", s.98-100.

1.3 Strateji - Jeopolitik İlişkisi

Stratejinin üç unsuru olan zaman, mekan ve kuvvet, jeopolitiğin unsurlarının da başlıklarını oluşturmaktadır. Stratejideki mekan unsuru, jeopolitiğin coğrafi unsurlarının, kuvvet unsuru ise beşeri unsurlarının karşılığıdır. Her ikisinde de konuları, düşünceleri aktif kılan zamandır.

Strateji ile jeopolitik, çok sıkı bir bağ içerisindedir ve birbirlerinin bütünlüğüdür. Daha da ileri giderek, “birisi yoksa, diğeri de olmaz” demek yanlış olmayacaktır.⁴⁰

1.3.1 Jeostrateji

Jeopolitiğin hemen yanı başındaki koltukta yer alan ve onun bir türevi olan jeostrateji’yi de tanımlamak gerekir. Çünkü politika ve strateji gibi iki önemli fonksiyondan politikaya yön veren jeopolitik, stratejiye yön veren de jeostratejidir. Jeostrateji, stratejik açıdan coğrafi unsurların incelenmesini ve stratejik sonuçlar çıkarılmasını da kapsayan coğrafya ile strateji arasındaki münasebetlerin bir ilmi olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, jeostrateji, jeopolitik çıkarların stratejik yönetimidir.⁴¹

1.4 Uluslararası Sistemde Terör ve Terörizm

Uluslararası yada bölgesel düzeylerde terör – terörist - terör örgütü tanımlamalarında karşılaşılan zafiyetler, devletlerin yada devlet gruplarının ulusal/örgütsel yasal düzenlemelerinde de zaman zaman ortaya çıkabilmektedir. Devletler, bizzat kendileri için bir tehdit oluşturmadığı sürece bu konuda bir tanımlama girişiminde bulunma eğilimi taşımamaktadır. Dolayısıyla, devletler için bir başka devletin terör – terörist – terör örgütü kapsamındaki yasal düzenlemeleri onun iç düzenlemesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak, terörün uluslararası boyuta taşınması durumunda konu, devletlerin iç düzenlemelerini aşmıştır. Bu durumda da,

⁴⁰ Emanet Hakan, a.g.e, s:28-29.

⁴¹ Cömert Servet, “Jeopolitik ve Türkiye’nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam”, Jeopolitik Dergisi, yıl:2, sayı:1, 2004.

başkasının teröristini benimseyip benimsememe sorunu ortaya çıkmış ve terör – terörist – terör örgütü kavramları doğrudan bir dış politika meselesi haline almıştır.

Devletlerin yada AB gibi birliklerin söz konusu olgulara dayanarak dış politika hareketlerini saptamak için,

- Terör tanımını nasıl yaptıklarına,
- Terörist ve terör örgütlerini nasıl tanımladıklarına,
- Bu çerçevedeki listelerinin kimlerden oluştuğuna,
- Ve söz konusu konuları içeren yasal mevzuatlarına bakmak gerekmektedir.

Uluslararası terörizm terimini anlamak için önce terörizme maruz kalan coğrafyalar incelenmelidir. Lübnan, Keşmir, Moro, Açe, İran, Kuveyt, Irak, Libya, Azerbaycan, Çeçenistan, Arnavutluk, Sudan, Cezayir, Mısır, Yemen, Somali, Bosna-Hersek, Kosova, Filistin, Suudi Arabistan ve Türkiye'nin isimlerinin ilk anda sayılabileceği ülke ve coğrafi bölgelerin ortak özelliği Müslüman olmalarıdır. Bu devletlerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'nin komşuları ve Osmanlı'dan miras kalan coğrafyanın eski parçalarıdır. Bu coğrafyada bir taraftan iç ve dış terörist hareketler kışkırtılarak ve körüklenerek binlerce masum insan öldürülmekte, öbür taraftan yer altı ve yer üstü kaynaklar, eski ve yeni sömürgeci devletler veya sözde demokrasi getiriciler tarafından yağmalanmaktadır.⁴²

1.4.1 Terör

Bir şeyi; bir olguyu nitelerken; sözcüklerin etimolojisine dikkat etmek “olmazsa olmazdır”. Çünkü, dilin ve sözcüklerin kullanımı sınıfsaldır. Bunun için egemenlerin “terör” tanımlarındaki kavramlarını dikkatlice incelemek gerekmektedir.

Kökünü Latince "terrere" sözcüğünden alan terör deyimi "korkudan sarsıntı geçirme" veya "korkudan dehşete düşmeye sebep olma" anlamlarına gelmekte olup, ilk defa Dictionnaire de l'Academie Française'nin 1789 yılında yayınlanan ekinde rastlanmaktadır.

⁴² Gökçin Muammer, “Terör Üretenler ve Mağdurları”, Biyografi Analiz Dergisi, sayı: 2003/8, s.2, Ocak 2004.

Terör; dehşet, aşırı korku-dehşet saçma ve bu amaçla yaralama, yıkma ve öldürme davranışlarıdır. Terörde, heyecanlandırmak, cezalandırmak ve yıldırma söz konusudur. Terörde korkuyu kısa aralıklarla yayarak kişide ve kitlelerde acil bir ölüm kalım güdülenmesi yaratacak belli bir hedefe yönelmek amacı vardır. Terör, “alt üst edici ve felce uğratici aşırı korku”, olarak da tanımlanmaktadır. Bu bağlamda terör, sözcük olarak önceleri Fransız Devrimi’nde 1793-94 yılları arasında yaşanan ve bu dönemi belirten “terör düzeni”, “terör yönetimi” anlamıyla kullanılmıştır. Öte yandan tarihte 1793’ten önce de terörün ve terörizmin var olduğu bir gerçektir. E.J.Hobsbawm’ın işaret ettiği üzere, bütün bir 19. yüzyıl “1793’ün ilkelerinden yana ve onlara karşı mücadeleden ibaret kalmıştır”.⁴³

Türkçe’deki karşılığı "yıldırma, korkutma" olan terör kelimesi Fransızca Petit Robert sözlüğünde 1789 Fransız Devrimi sonrasında terör sözcüğünün büründüğü anlam "bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için meydana getirdiği ortak korku" şeklinde yer alırken, Siyasi Terimler ve Örgütler sözlüğünde "kamu otoritesini veya toplum yapısını yıkmak için girişilen korku ve yılgınlık saçan şiddet hareketleri" olarak belirtilmektedir.

İngilizce sözlükte “Terror”un tanımı; dehşet, yıkıcı, korkutucu şey biçiminde tanımlanmıştır.⁴⁴

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1.maddesinde;

“Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu

⁴³ Civelek Mehmet Ali, “Küreselleşme ve Terör Terör Kavramı ve Gerçeği”, Ütopya Yayınları, s: 26-28, Ankara, 2001.

⁴⁴ Civelek Mehmet Ali, a.g.e, s: 24.

düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir” şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁵

Terörün çeşitli ansiklopedik tanımlarının olması ve bu tanımlara herkesin iştirak etmesi imkan dahilinde olmakla birlikte, uygulamada büyük farklılıklara rastlamak son derece olağan karşılanmaktadır. Örgütsel bir hareketi kimi ülkeler terörizm olarak nitelerken, kimi ülkeler bağımsızlık savaşı olarak algılayabilmektedir.

Günümüzde hedeflenen siyasal amaca ulaşabilmek için terör araç olarak kullanılmakta, mali çıkarların büyüklüğü ise çıkar amaçlı suçların giderek artmasına yol açmaktadır. Her iki suç türü de organize biçimde işlenmekte ve terör yada çıkar amaçlı suç örgütleri kurulmaktadır. Ayrıca terör amaçlı suç örgütlerinin, finansmanlarını çıkar amaçlı suç örgütleri kanalıyla sağladıkları da görülmektedir. Her iki örgütlü suç türünde ortak özellik, teknolojinin tüm olanaklarından yararlanılarak hızlı ve etkili yöntemlerin kullanılmasıdır.

İrticai veya bölücü terör amaçlı suç örgütlerinin toplumsal düzeni sarsarak insanlar arasında panik yaratmak, kamu düzenini felce uğratmak ve devlet otoritesini zayıflatmak için terör eylemlerine başvurdukları bilinmektedir.

Çıkar amaçlı suç örgütlerinin eylemleri sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların temellerini sarsmakta, devlette çöküntü ve toplumda çürüme yaratmaktadır. Uyuşturucu, silah ve mühimmat, nükleer ve radyoaktif madde, organ ve doku, kültür ve tabiat varlıkları, insan kaçakçılığı, kaçak işçi çalıştırılması, kara para aklama, rüşvet, dolandırıcılık, sahtecilik, bilişim vb. suçları bu tür eylemlere örnektir.

Örgütlü suçlar ulusal düzeyi aşarak ülke dışındaki suç odakları ile bağlantılı hale gelmiş ve uluslararası boyut kazanmıştır. Örgütlerin bağlantısı çoğaldıkça verdikleri zararda artmaktadır.

Bu nedenle, tüm ülkeler terör ve çıkar amaçlı suç örgütleriyle mücadelede ortak bir politika izlemek zorundadır. Birleşmiş Milletler bünyesinde şimdiye kadar

⁴⁵ Kirsten E. Schulze, Martin Stokes, Colm Campbell, çev: Ahmet Fethi, “Ortadoğu’da Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar”, Sarmal Yayınevi, s.52, İstanbul, 1997.

bir çok uluslararası antlaşma, terörün çeşitli türlerine karşı mücadele için imzalanmıştır. Avrupa Konseyi bünyesinde imzalanan “Tedhişçiliğin Önlenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi” de bu ortak iradenin önemli bir örneğidir.

Örgütlü suçlarla mücadele konusu Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. Bu konuya ilişkin 24 Mart 2001 tarihinde resmen açıklanan katılım ortaklığı belgesinde, örgütlü suçlarla mücadelenin daha da güçlü kılınması, kısa dönemli öncelikler arasında yer almaktadır.

Terör ve çıkar amaçlı suç örgütlerinin ulusal veya uluslararası boyutları, bu örgütlerle yasal mücadele için koordinasyonu zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyacı gören İngiltere, ABD, Almanya, İspanya, Rusya, Macaristan, Arnavutluk, Bulgaristan, Hollanda, Romanya, Litvanya, İsveç, Finlandiya, Ukrayna, Lüksemburg, Polonya ve daha bir çok ülke genel ve tek bir Başsavcı kuruluşuna yer vermiş ve bu tür suçlarla uluslararası işbirliği içinde mücadele yapma olanağını bulmuşlardır. Adı geçen kuruluşların şu anda Türkiye’de muhatabı bulunmamakta ve Türkiye uluslararası işbirliğinin sağlayacağı olanaklardan mahrum kalmaktadır.⁴⁶

Bu durum ancak, BM tarafından, bağlayıcı nitelikte bir “terör tanımı” üzerinde mutabakat sağlanabildiği takdirde, uluslararası terörizm ile global mücadelede en önemli adım olabilecektir.⁴⁷

Terör sorunu çok yönlü bir sorundur ve dolayısıyla güvenlik, dış politika, ekonomi ve sosyal boyutta incelenmelidir. Bu nedenle Türkiye’nin de içinde bulunduğu Ortadoğu bölgesine barış ve esenliğin gelmesi çok boyutlu çözüm üretecek politikalar ile mümkün görülmektedir.⁴⁸

⁴⁶ Kanadoğlu Sabih, Yargıtay Cumhuriyet Eski Başsavcısı, “Türkiye Cumhuriyeti Başsavcılığı Kurulmalıdır”, 14.Nisan 2003.

⁴⁷ Oğuz Yılmaz, Korg., “Terör ve Yeni Dünya Düzeni”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, sayı: 374, s.5, Ekim 2002.

⁴⁸ Yalman T. Aytaç Org., “2000’li Yıllarda Türkiye’nin Vizyonu ve Terörün Çöküşü”, 2. Ordu Matbaası, s.2, Diyarbakır, 1999.

1.4.2 Terörizm

Terörizm önceden tasarlanan, siyasi bir kaygıyla, azınlık gruplarca ya da gizli ajanlarca, sivil insanlara yöneltilerek onlara korku salmayı hedefleyen ve tekrarlanan şiddet olaylarıdır.⁴⁹

Terörizm, tarihin çok eski dönemlerinden beri varolan, özellikle 1960'lı yıllarla birlikte giderek artan ve 1968 yılından itibaren milletlerarası terör eylemlerindeki artış nedeni ile 20.yüzyılda belki de üzerinde en çok durulan kavramlardan biri olmuştur.⁵⁰

Terörizm; farklı amaçlara, hemen her zaman aynı yıkıcı yöntemleri kullanarak ulaşmayı hedefleyen, dünya uluslarını, kalkınmakta olan ve kalkınmış ülke ayırımı yapmadan aynı ölçüde tehdit eden uluslararası boyutları da olabilen bir fenomendir. Hükümetlere ve masum sivillere karşı sistematik ve ayırım gözetmeyen şiddet stratejisi uygulayarak, bir ülkede siyasî istikrarsızlığı ve iç gerginliği artırmak suretiyle, hükümetin baskıcı yöntemlere başvurmadan terörizmi alt edemeyeceği inancını yerleştirerek, devlet ve halk arasındaki geleneksel güven ve korunma duygusunu kırmayı hedefler.⁵¹

Terörizm “siyasal şiddet” ve “yıldırıcılık” anlamında kullanılmakla birlikte, kısaca, anarşistlerin benimsediği “şiddete başvurma” yöntemi olarak açıklanabilir. Terörizm toplumun direncini kırmak için “ortak korku yaratmak”, daha doğrusu “dehşet salmak” amacına yöneliktir.

Terörizm, “zayıf” olanın seçtiği bir tür “siyasal şiddet” biçimidir. Terörist – zayıf olduğu için- kendini gizler. Beklenmeyen bir anda ve beklenmeyen bir yerde “vurup kaçmaya çalışır”. Çünkü devletin güvenlik güçleri, sayıca ve silahça kendisinden üstündür.

⁴⁹ Koçbil Gülçil, “Terörle Savaş: Askeri Güç Kullanımı Gerçek Çözüm mü?”, 2004.

⁵⁰ Dülger M.Volkan, “Kitle İletişim Araçları ve Terörizm”, 19.09.2004.

⁵¹ Millî Savunma Bakanlığı, Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, Beyaz Kitap, 2. bölüm, 01.10.2004.

Terörist için, şiddet bir amaç değil “araç”tır. Terörist için önemli olan masum insanları öldürdüğünde toplumda yaratacağı etkidir. Atilla Yayla'nın⁵² da belirttiği gibi “terör eylemlerinde, psikolojik sonuçlar fiziksel hedeflerden çok daha önemlidir”.

Terörizm “hesaplı” bir şiddettir. Amacı olabildiğince çok insan öldürmek değil, kitlelerin “eylemlerinden etkilenmesini” sağlamaktır. kitlelerin “dehşete” kapılmasını, bir umutsuzluk içinde “teröristin isteklerine boyun eğilmesi”nden başka çare olmadığını düşünmesini sağlamaktır.⁵³

Terörizm yöntemi ayrıca hedef ülkeleri zayıflatmak, bölmek ve rejim değişikliği yapmak maksadıyla da kullanılmaktadır. Bu yöntem de kullanılan teröristler ise fakir, eğitimsiz, psikolojik açıdan sorunlu veya psikolojik olarak kolay etki altına alınabilen kişiler arasından seçilmektedir. Teröristler bazen etnik bazen de dini duygular ön plana çıkarılarak etki altına alınabilen kişilerden de seçilebilmektedir.⁵⁴

Terörizm, yasadışı siyasi ve stratejik bir amacı gerçekleştirmek için, bilinçli ve planlı bir şekilde, masum insanlar ve kurumlar üzerinden, asıl hedef durumundaki daha büyük ve güçlü kitlelere ve kurumlara yönelik olarak, doğrudan veya dolaylı şiddet kullanılması, şiddet kullanma tehdidinde veya sair baskılarda bulunulmasıdır.⁵⁵

Paul Johnson'a göre terörizm, modern dünyanın kanseridir ve hiçbir devletin ona karşı bağışıklığı yoktur. Terörizm dinamik bir organizma olup sağlıklı ve temiz toplumlara saldırmaktadır.⁵⁶

⁵² Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Liberal Düşünce Derneği Başkanı.

⁵³ Kışlalı Ahmet Taner, “Siyasal Çatışma ve Uzlaşma”, İmge Kitabevi, s.39, Ankara, 1993.

⁵⁴ Kuloğlu Armağan (E) Tümg., “Savaş ve Terör”, 2004.

⁵⁵ Çeşme Ahmet, “Terörle Mücadelede Psikolojik Harekat Yöntemleri ve PKK Terör Örgütüne Karşı Yürütülen Psikolojik Harekatın Sonuçları”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s:26-27, Gebze, 2004.

⁵⁶ Johnson Paul, “The Cancer of Terrorism”, “Terrorism, How the West Can Win”, Avon Publishers of Bard, Camelot, Discus and Flare Books, p: 31, New York, 1987.

Terörizm terimi; muharip olmayan hedeflere karşı, genelde halkı sindirmek maksadıyla ülke içi gruplar tarafından icra edilen, tasarlanmış siyasi motivasyonlu şiddet olayı anlamına da gelmektedir.⁵⁷

Terörizm, 1979’da Jonathan Enstitüsü’ndeki terörizm konulu panelde, politik amaçlar için toplum üzerinde korku yaratma amacıyla kasıtlı ve sistematik bir şekilde cinayet, yaralama ve masum insanları tehdit etmektir şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁸

Tarihsel bir olgu olan “terör” ve “terörizm”, 21. yüzyılın da önemli tartışma konularından birisidir; ve öyle de kalacaktır. Bu sorun karşısında “güç sisteminin çıkarları doğrultusunda kullanıldığı propagandacı yaklaşım”ın yaygınlığına karşın bir de “gerçekçi yaklaşım” söz konusudur.

Tartışmalara ilişkin olarak; terörizm konulu çalışmalarda iki farklı yaklaşım göze çarpmaktadır. İlki konuyu ciddiye alan gerçekçi yaklaşım, ikincisi de terörizmin belirli bir güç sisteminin çıkarları doğrultusunda kullanıldığı propagandacı yaklaşımdır. Her iki durumda da nasıl yol alınacağı açıktır. Terör ve terörizmin “bilimsel çözümlemesi” alt başlığıyla sunulan resmi ideolojinin uzmanlarınca ileri sürülen görüş; Claire Sterling, Paul Wilkinson ve Walter Laquer’in çözümlemeleri çerçevesinde oluşan ve diğer birçok batılı uzmanın da katıldığı görüştür. Bu görüş temelde terörizm eylemlerinin “Batı”ya, Batılı demokrasilere yönelik olduğunu yada “Batı”yı hedef aldığını söylemektedir. Bu bağlamda sorun üçüncü dünya ülkelerinden, Ortadoğu’dan ve Sovyet temelli bir “terör ağı”ndan kaynaklanmaktadır. Öte yandan aynı görüşün terörizm çözümlemelerinde “uluslararası terörizm” konusunda devletlerin rolüne yada verdiği desteğe bakıldığında Küba, Libya, İran ve Eski Sovyetler Birliği devlet destekli uluslararası terörizmin önde gelen uygulayıcıları olarak görülmektedir. Böyle bir durumda Batılı devletler uluslararası terörizmle mücadele etmek durumunda kalan, kendilerine yönelik saldırılara “meşru bir karşılık” veren yada “misilleme”de bulunan taraf olarak betimlenmektedir.

⁵⁷ “Uluslararası Terörizm 1995”, Patterns of Global Terrorism 1995 isimli dokümanın çevirisi, Hava Kuvvetleri Karagah Basımevi, 1996.

⁵⁸ Netanyahu Benzion, “Defining Terrorism”, “Terrorism, How the West Can Win”, Avon Publishers of Bard, Camelot, Discus and Flare Books, p: 27, New York, 1987.

Gerçekçi görüş ise, Starling, Wilkinson ve Laqueur'ün kavramları yanlı ve ideolojik bir şekilde kullandığını, böylelikle de, “Batı”nın amaçlarına hizmet etmek için oluşturulan bir “propaganda aracı” işlevini gören terörizm çözümlenmesi yaptığını ileri sürmektedir. Edward S. Herman, Gery O’Sullivan, Alexander George ve Noam Chomsky tarafından paylaşılan bu görüş temelde devlet destekli terörizmi tartışarak Batılı devletlerin özellikle ABD’nin terörizmdeki sorumluluğunu ön plana almaktadır. İlk görüşün aksine kişilerin yada grupların uyguladığı devlet-dışı terör değil “devlet terörizmi” tartışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.⁵⁹

Terörizm denilince asıl akla gelen, devlet ve sivil halka karşı kullanılan “sistemli şiddet”tir. Bu açıdan terörü, amaçlarına yada eylem alanlarına göre sınıflandırmak olanaklıdır.

Terörün amacı, varolan toplumsal-ekonomik-siyasal düzeni yıkıp yerine “daha ileri” bir düzen kurmak ise, bu “devrimci terör” olarak adlandırılır. Amaç kurulu düzeni korumak yada “geriye dönük” bir düzen oluşturmak ise, verilen ad “gerici terör”dür. “Dinci terör” de genellikle bu çerçeveye girer. Terörizmi amaca göre sınıflandırmada üçüncü grubu da “etnik terör” oluşturur. “Bölücü terör” ise “etnik terör”ün bir türüdür. “Etnik terör”, kültürel öğelerin en çok rol oynadığı terör türüdür. Etnik teröristler daha çok kendilerini “tehdit edilen kültürel kimliğin bekçileri” olarak algırlar.

Eylem alanlarına göre de, terörü “kır terörü” ve “kent terörü” olarak ikiye ayırabiliriz. Birinci türden terör, daha çok geri kalmış ülkelerde rastlanılan bir terör türüdür. Özellikle sarp dağlar ve ormanlarla kaplı yöreler, “kır terörü”ne elverişli bir ortam oluştururlar. “kent terörü” ise, daha çok gelişmiş ülkelere ve gelişmiş yörelere özgü bir terör türüdür.

Bazı ansiklopediler, terör hareketlerini üç gruba ayırmaktadır:

1. Milliyetçi etnik ve ayrılıkçı gruplar,
2. Devrimci hareketler,
3. Milli kurtuluş hareketleri.

⁵⁹ Civelek Mehmet Ali, a.g.e, s: 29-33.

Terörizm, adam kaçırmadan cinayete kadar uzanan ve amacı sindirme olan şiddet eylemleri olarak da nitelendirilmektedir.⁶⁰

Oysa ki her ülkenin kendine göre terör tanımı ve teröre karşı yaklaşımı olduğundan, bir devletin terörist olarak nitelendirdiğini bir başkası özgürlük savaşçısı olarak görebilmektedir. PKK'nın kanlı eylemlerinde Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaşadığı en büyük sıkıntıda yine bu konu ile ilgilidir.⁶¹

Hangi türden olursa olsun, terör örgütünün varlığını sürdürebilmesi, öncelikle iç ve dış desteklere bağlıdır. İçte belirli bir toplumsal destek “önkoşul”dur. O devletin zayıflamasını isteyen dış güçlerin desteği ise, olayın boyutlarının belirlenmesinde rol oynar. Eğer dış destek komşu devletlerden geliyorsa, ayrı bir önem taşır. Çünkü böyle bir destek, terör örgütüne sığınma kolaylığı ve dolayısıyla daha geniş hareket serbestliği sağlar.⁶²

Terörün dış destek olmadan varlığını devam ettiremeyeceği gerçeğini göz önünde tutacak olursak “Terörizm, hele hele uluslararası terörizm, mutlaka bir devletin himayesinde gerçekleşmek zorundadır. Sıcak savaşları göze alamayan devletler teröre başvurarak yıpratma yolunu tercih edebilmektedirler. Bu nedenle bu güne kadar çeşitli politik çıkarlar nedeniyle dünyanın terörü tanımlayamaması terörün uluslararası konuma gelmesine yardımcı olmuştur.

Bu bağlamda uluslararası terörizmi; uluslararası arenada, devletler tarafından kabul edilmiş olan ve devam eden normlar, diplomatik kaideler ve savaş kurallarına aykırı olarak ortaya konan, belli bir ülkenin sınırları ile sınırlanamayan ve muhatap devletlerin politikalarına yönelik sonuçlar doğurmaya çalışan şiddet hareketleri ve gösterileri şeklinde ifade etmek mümkündür.⁶³

⁶⁰ Demirel Emin, “Terör”, s.25, IQ Yayıncılık, İstanbul,2002.

⁶¹ Örgün Faruk, “Küresel Terör”, Okumuş Adam Yay., s.45, İstanbul, 2001.

⁶² Kışlalı Ahmet Taner, a.g.e, s.40-41.

⁶³ Kayacı Adem, “Uluslararası Terörizm ve 11 Eylül 2001’de ABD’ye Yapılan Terörist Saldırıları Sonrası Yaşanan Gelişmeler”, 2001.

Sonuç olarak terörizm, en az dört önemli elementin birleşmesinden oluşmaktadır. Bu elementler şöyledir;

- Bir şiddet eylemi içermek,
- Siyasi bir motivasyona veya hedefe sahip olmak,
- Eylemlerini masum insanlara karşı gerçekleştirmek,
- Hedef kitledeki insanlar üzerinde korkuyu eylemleri ile yaratmak.⁶⁴

1.4.2.1 Terörizm Tipleri

Terörizmin tiplerini incelemek bize varolan mücadelenin devrimci veya gerilla hareketleri olup olmadığına dair bilgiler verecektir. Bu bağlamda terörizm tipleri beşe ayrılmaktadır.

1.4.2.1.1 Topyekün Terör

Bazen kurumsallaşmış bir hal alan, organize veya organize olmayan ve hükümet baskısı ve rejim karşıtlarına yönelik gerçekleştirilen devlet terörüdür.

1.4.2.1.2 Devlet Liderlerine Karşı Yapılan Suikastlar

19. yüzyılın ortalarında uluslararası toplumun suç işlemesine neden olan ve devlet liderlerine veya karar alıcı mekanizmalarına yönelik yapılan saldırıların oluşturduğu terörizm tipidir.

1.4.2.1.3 Rastlantısal Terörizm

Postane, tren istasyonu, ana cadde ve kafe gibi halkın yoğun olarak bulunduğu yerlerde patlayıcı maddeler kullanılarak yapılan saldırıları içeren bu tipe örnek olarak Cezayir devrimcilerinin resmi makamlara yönelik bombalı saldırılarını verebiliriz.

⁶⁴ Combs Cindy C, "Terroism in the Twenty-First Century", Pearson Education Inc., Upper Saddle River, p: 17, New Jersey, USA, 2003.

1.4.2.1.4 Odaklanmış Rastlantısal Terör

Belirli kişilere ve kurumlara yönelik özellikle bu tip unsurların yoğun olarak buldukları bölgelere yönelik yapılan bombalı saldırıların oluşturduğu terörizm tipidir.

1.4.2.1.5 Düzenli Terör

Bölgesel bir bağımsızlık planı olan veya olması için çaba harcayan örgütlerce, hakim devlete ve onun organlarına karşı yürütülen sürekli ve şiddetli terör olaylarını ifade eden terörizm tipidir.⁶⁵

1.4.2.2 Terörizmin Sebepleri

Teröristlerin her geçen gün daha eğitilmiş, bilgili ve kültürlü ve bilinçli kişilerden oluşması, terörizmin küreselleşmesine de neden olmuştur. Bu bağlamda terörizmin sebebini incelerken, geçen yüzyıldaki geri kalmışlık ve eğitimsizlik gibi sebepler artık ilk sıralarda yer almamaktadır.

Alman yazar Gunter Grass'a göre; terörizmin ana sebeplerinden biri yıllardır açıkça ortadadır ve bu sebep adil olmayan dünya ekonomik düzenidir.⁶⁶

1.4.2.2.1 Psikolojik Sebepler

Özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı yapılan saldırı, dünyanın teröre bakış açısını değiştirmiş, teröristin psikolojik boyutuna yeni bir bakış açısı getirmiştir. İkiz kulelerin yıkılması ABD'de risk algılaması dramatik bir şekilde değişime uğramıştır. Önemli ölçüde olmasa da bu algılama diğer OECD ülkelerinde de değişmiştir. Zengin demokratik ülkelerde özgürlük ve refah toplumu soğuk savaş döneminin sona ermesinin ardından hiç olmadığı derecede aniden tehdit edilmeye başlamıştır. Ve bu sadece bir paranoya değil maalesef bir realite olmuştur. Antiterör yasalar

⁶⁵ Combs Cindy C, a.g.e, p: 14-15.

⁶⁶ Civelek Mehmet Ali, a.g.e, s: 24.

vatandaşların özgürlüklerini mezara gömmektedir; yükselen risk algıları yatırım hareketlerini değiştirmekte, küresel ekonominin masraflarını artırmakta ve büyüme oranlarını önemli ölçüde düşürmektedir.⁶⁷

Faruk Örgün, Steven Anzovin'in görüşlerine yer verdiği Küresel Terör adlı eserinde teröristin psikolojik analizini iki ayrı görüşte toplamıştır. “Birinci görüşe göre, teröristlerin birçok problemi bulunmakta ve depresyon geçirmektedirler. Sinirsel olarak başaramama korkusuna sahiptirler. Doğrunun ne olduğu hakkında sağduyularını kaybetmişlerdir ve kendi yaptıklarının doğruluğuna inanarak propagandasını yaparlar. İçinde buldukları gruptan kolay kolay kopamazlar. İkinci görüşe göre ise diğerinin aksine terörist sorunlu değildir. Teröristlerin birçok problemi olsa da psikolojik olarak sorunlu değildirler. Zira kişilerin bir gecede terörist olamayacaklarına inanılmaktadır. Bu uzun bir zaman dilimini gerektirmektedir. Başta bunalımla başlamaktadır, sonrasında devam eden can sıkıntısı protestoya dönüşür ve kesin görüş ayrılığı oluşunca kişi kendisini bir terör örgütü üyesi olarak bulur.”

Bazı psikologlara göre teröristler ezilenler, horlananlar ve kaybedenlerdir. Amaçları bu tabloyu değiştirmektir. Bir araştırmaya göre IRA mensuplarının hiçbirinde ruhsal bir rahatsızlığa rastlanmamıştır. Teröristlerin kendilerine aşırı güven duymak gibi bir özelliğe sahip olduğu görüşünü savunanlar da vardır.

Sosyologlar toplumun kaymasına sebep olarak “çağı yorumlayamama, ekonomik-sosyal, kültürel ve politik gelişmelerden kuşkuya kapılarak çeşitli kurtuluş yollarının aranmasını” göstermektedirler.

Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre, eylemciler arasında politik farklılık olmasına rağmen, yaş, eğitim ve gelir düzeyleri açısından hep aynı noktada birleştikleri görülmektedir. Köylerden şehirlere gelenler, üniversite öğrencileri ve 16-25 yaş arası kişiler eylemcilerde ilk sıraları oluşturmaktadır.

⁶⁷ Dauderstädt Michael, çev: Recai Çalışkan, “Güvenlik Meselesi Paha Bıçılmaz Bir Unsur Olduğunda Eşit Olmayan Dünyanın İstikrara Kavuşturulmasının Zorluğu”, Ekonomist, Friedrich-Ebert Vakfı Uluslararası Politika Analizleri Kürsü Başkanı.

Dünyada terör çok eskiye dayanmasına rağmen, 1960'lı yıllar son terör dalgasının yaşandığı yıllar olarak hatırlanmaktadır. Bu yıllarda birtakım özgürlük hareketlerinin meydana çıkması ve terörizmi kendilerine yol seçmesi önem arz etmektedir. 1968'de Filistin Halkı Kurtuluş Cephesi tarafından bir İsrail uçağı kaçırılmıştır. Yine 60'lı yıllarda Küba'ya kaçırılan ABD uçağı, bu ülkenin bazı anti-terör tedbirleri almasına sebep olmuştur. Bu arada Eritre Kurtuluş Cephesi milisleri de Etiyopya uçaklarına karşı saldırılar düzenlemişlerdir. Bu olaylarda terör daima amaç değil, araç olarak karşımıza çıkmaktadır. 1972'de “ Japon Kızılordu” mensuplarının, Filistin Kurtuluş Hareketi lehine İsrail havaalanında giriştikleri operasyonda 27 kişi ölmüştür. Bu olay, terörün uluslararası boyutta ne gibi öldürücü darbeler vurabileceğini göstermiştir. 1972'de Münih'te İsrailli oyunculara karşı “Kara Eylül” tarafından düzenlenen saldırı, dünyanın gözünü bir defa daha teröre çevirmiştir. 1975'te ise ilginç bir dönem başlamış; Uluslararası teröristler, “Carlos” önderliğinde, OPEC Bakanlar Kurulu Toplantısını basmıştır. 1980'lerde yeniden hareketlenen terör olayları arasında Asala, Hizbullah, PKK ve Mafya gibi örgütlerin faaliyetleri söz konusu olmuştur. 1990'lı yıllarda IRA, Hamas, Hizbullah; gibi örgütler eylemlerini yoğunlaştırmıştır. PKK, Hizbullah ve DHKP-C 2000'li yıllarda ülkemizdeki en önemli terör hareketi olma özelliğini sürdürmektedir. Uluslararası terörist Usame bin Ladin ise, ABD'deki 11 Eylül eylemi nedeniyle halen en tehlikeli terörist olarak aranmaktadır.⁶⁸

1.4.2.3 Terörizmle Mücadele

Terör ile mücadelede bugüne kadar genel olarak hep klasik yöntemlere ve silahlara bağlı kalınmış, çoğu kez iç ve dış hukuk kuralları, uluslararası antlaşmalar, uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerin tutumları belirleyici rol oynamıştır. Genelde hiçbir ülke istediği veya gerektiği şekilde terörle mücadele edememiş, kendi dışından gelen ve empoze edilen faktörleri dikkate almak zorunluluğunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak gelinen bu nokta da anlaşılmıştır ki, bu tür yöntemlerle terör ile mücadele etmek, terörü ortadan kaldırmak mümkün olmadığı gibi, terörün teknik ve

⁶⁸ Demirel Emin, a.g.e, s.28.

taktik olarak gelişmesi, yaygınlaşması ve şiddetini arttırması gibi bir durum ile de karşı karşıya kalınmıştır⁶⁹

A. Taner Kışlalı'ya göre terörizme karşı verilen savaşta öncelikle göz önüne alınması gereken üç temel nokta vardır.

Bunlar:

- Tek başına silahlı savaş hemen hiçbir zaman terörü sona erdirmeyeceği gibi, terörün silahsız çözümü de yoktur. “Hiçbir taviz teröristi tatmin etmez”.
- Gerçek dünya ile “teröristin dünyası” arasında büyük fark vardır. Teröristin inançları ile gerçek olaylar ve olgular arasındaki “çelişkiler” somutlaştıkça, teröristin direnci azalır.
- Terör grubunun inançlarını değiştirmeye çalışmak yanlıştır. Ancak tek tek teröristler üzerinde etkili olunabilir. Bir bütün olarak grubun değişebilmesi çok zordur.

Terörist istemleri kabul etmek, “şantaj”a boyun eğmek anlamına gelir ve yeni terörist eylemleri özendirmekten başka bir işe yaramaz. Ama silah ve şiddet karşısında toplumun boyun eğdiğini göstermek ne kadar yanlış ise; terörü yaratan ortamın değişmesi için gerekli “demokratik” adımları atmaktan kaçınmak da, o ölçüde hatalıdır.

Prof. Dr. Martha Crenshaw'a⁷⁰ göre, terörizmin düşüşü üç faktör nedeniyle gerçekleşmektedir:

- Hükümetin radikal terör örgütü tarafından fiziksel olarak bertaraf edilmesi,
- Terör örgütünün, kendi terörist ideolojisinden ve stratejisinden vazgeçmeye karar vermesi,
- Örgütsel parçalanmasıdır.

⁶⁹ Oğuz Yılmaz Korg., a.g.m, s.7.

⁷⁰ Wesleyan Üniversitesi öğretim görevlisi, Middletown, ABD.

Terörizmin sona erdirilmesi ile ilgili en kullanışlı siyasi çözüm stratejileri sadece dikkatli analizlerin üzerine kurulmalıdır. Uygulamaya hazır yararlı stratejik çözüm önerileri, mümkün olduğunca, problemin anlaşılması ile ve diğer durumlarla karşılaştırılması sonucu oluşturulmalıdır.

Bununla birlikte, bilim adamlarının çalışmaları ve hükümet yetkililerinin çalışmaları farklı ve ayrı kalmalıdır. Bilim adamlarının yapmış olduğu araştırmaların gelişmesi için tarafsızlık ve objektiflik, oldukça kritik noktalar olmakla beraber bu araştırmalar yoğun bir şekilde devlet tarafından finanse edilmektedir. Henüz siyasetçilerin endişeleri akademik çalışmalardaki endişelerle benzer değildir. Siyasetçiler aktif mücadele eğilimindedirler. Onların üstlendikleri rol kendilerini problemlere olabildiğince çabuk çözüm bulmaya zorlar. Akademik araştırmacılar problemin çözümüne eleştirel ve düşünceli hükümlerle katkıda bulunabilirler fakat bilimsel analizlerin öncelikli amacı daha fazla bilgi sahibi olmaktır. Bilgilerin birikmesi uzun vadeli bir oluşumdur, ve kısa vadede stratejik çözüm önerileri oluşturulamayabilir. Gizlilik, hükümet için gerekli olmasına karşılık bilimsel araştırmanın temel prensipleri gereği sakıncalıdır. Böylelikle siyasetçiler terörizmin nasıl yok edileceğine ilişkin soruların cevaplarından oluşan düzenli bilgilendirmeyi engellemiş olmaktadır.⁷¹

Resmi yada özel kitle iletişim araçlarının terörizmle ilgili tutumu da, teröre karşı savaşmada önem taşır. Haberler doğrulara dayanmalı, ama şiddet eylemleri teröristlerin bir başarısı yada toplum açısından bir panik havasında sunulmaktan kaçınılmalıdır. Terörü en çok özendircek anlatım biçimi ise, terörizmin bir “savaş” olarak nitelendirilmesidir. Böyle bir nitelendirme, teröristin kendisine ve “dava”sına olan saygısını arttıracaktır.⁷²

Crenshaw’a göre, terörizmin gelişmesi çoğunlukla modern toplu iletişimin gelişmesi ile paraleldir. Terörizm halkın dikkatini çekmek için giriştiği mücadelede medya vasıtasıyla başarılı olmakta, özellikle sansasyonel televizyon programları terörizmi kamçılamaktadır. Teröristler mesajlarını iletme istemektedirler; ve kar amaçlı basın, okuyucuları ve izleyicileri çekmek istemektedir. Bu tablo terörizmin

⁷¹ Crenshaw Martha, “How Terrorism Declines”,s.70-75, Frank Cass Company, Portland, ABD,1991.

⁷² Kışlalı Ahmet Taner, a.g.e, s.45.

reklam olmadan yaşayamayacağını göstermektedir. Medya organları ile terörizmin yayılması arasındaki mantıksal ilişki nadiren soruşturulmaktadır.

Teröristin direnme gücünü kıran iki temel etken vardır:

- Temel inançlarına yönelik kuşkular duymaya başlaması,
- Silahlı savaşımın başarısızlığa mahkum olduğu bilincine varmasıdır.

Terörizmle ilgili haber ve yorumlarda ;

- Terörizm masum insanlara zarar verdiği,
- Terörizmle hedeflenen amaca varılamayacağı,
- Barışçı yollar, siyasal amaçlara ulaşmada daha etkili ve saygın olduğu,

vurgulanırsa terörizmle mücadelede daha etkili bir biçimde gerçekleşebilmektedir.

1.4.3 Uluslararası Sistemde Ülkemizdeki Teröre Sağlanan Desteğin Oluşumu

Geniş ölçekli Ortadoğu Meselesini daha dar ölçekli Kürt meselesine dönüştürme çabalarının altında bölgenin jeoekonomik durumu yatmaktadır. Orta Asya'dan Akdeniz, Avrupa ve Hint Okyanusuna uzanan enerji kaynaklarının aktarım hatlarının oluşturduğu yeni reel coğrafya da yürürlükte olan sınırları aşan bölgesel inisiyatif alanlarının devreye sokulmasına yol açmıştır.

Kürt meselesinin jeokültürel/jeoetnik temelinde de Kürt nüfusun Ortadoğu'nun diğer üç önemli yerleşik unsuru olan Türk, Arap ve Acem nüfusun etkinlik alanlarına yayılmış olması yatmaktadır. Bu sebeptendir ki bu üç temel unsur ile ilişkili politika geliştiren her büyük güç Kürtleri şu yada bu şekilde stratejik denklemin bir yerinde kullanmaya çalışmaktadır. Yetmişli yıllarda Sovyet yanlısı Baas rejimi karşısında baba Barzani liderliğinde bir Irak meselesi haline dönüşen Kürt meselesi, İran devriminden sonra bir İran meselesi haline getirilmiştir. Soğuk Savaşın sona erme sürecinin getirdiği dengelerde Türkiye'nin Asya derinliğini tehdit eden PKK terörü

ile bir Türkiye meselesi haline getirilen Kürt meselesi, Körfez Savaşı'na paralel bir tarzda da oğul Barzani öncülüğünde bir Irak meselesi olma niteliğini sürdürmüştür.⁷³

PKK'yı doğuran sebeplerin başında Batılıların Orta Doğu ve Türkiye siyaseti gelmektedir. Bu insanlık dışı örgütü kendi ülkelerinde barındırmaları; türlü imkanlar vererek korumaları da aynı anlayışın sonucudur. Ancak ana yapısı Terör üzerine kurulu örgütün, bu ülkelerde arayacağı bazı çözümleri de şiddete dayandıracakları doğaldır. Böyle durumlarda, kendilerine zarar verebilecek eylemlere karşı en sert tedbirlerin alınacağı; ancak Türkiye aleyhindeki faaliyetlere dokunulmayacağı ve aynı örgütün ve onları destekleyenlerin ülkemizdeki yıkıcılıklarına “insani” gözlükle bakacakları, Batılı çifte standardın geleneğidir.⁷⁴

1.4.4 Amerika Birleşik Devletleri'nin Genel Anlamda Terör Politikası

ABD'de terör – terörist - terör örgütü kavramalarına kaynaklık yapan temel belge “1952 tarihli Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası”dır⁷⁵ (The Immigration and Nationality Act-INA). Yasa, 1957'de değişikliğe uğramış ve 1990'ların ortalarına kadar esas itibarıyla ulusal ve uluslararası terör – terörist - terör örgütü'ne ilişkin ciddi bir tanımlama ve listeleme uygulamasına gerek duyulamamış, Amerikan vatandaşlarını yada ulusal güvenliği tehdit eden eylemler, bu eylemleri gerçekleştiren kişi ve örgütler söz konusu yasa çerçevesinde ele alınmıştır.

1990'ların ikinci yarısında ise, ABD'nin ulusal ve uluslararası terör eylemlerine giderek daha fazla maruz kalmasıyla yeni yasalar ile düzenlemeler öngörülmüştür. Bu süreçte, 1995'teki kanlı Oklahoma saldırısının⁷⁶ da önemli katkıları olduğu açıktır. Ancak, 1995'te Oklahoma Federal binasının

⁷³ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.439.

⁷⁴ Budak Nazım, “Varlığımızı Hedef Alan Tehdit (Bölücü Terör), Boğaziçi Yayınları, s.204, İstanbul, 1994.

⁷⁵ Amerika Birleşik Devletleri göçmenlik yasaları ile ilgili uzun bir geçmişe sahiptir. “The Immigration and Nationality Act of 1952”, 1952 tarihli Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası, birkaç temel değişiklik ve pek çok küçük değişiklik ile, ülkenin tek ve temel göçmenlik kanunu olma özelliğini sürdürmektedir, 29.09.2004.

⁷⁶ 1995 yılında Oklahoma'da patlayan bir bomba, 160 kişinin ölümüne neden olmuş ve bu olay ABD tarihine en kanlı terör olayı olarak geçmiştir, 29.09.2004.

bombalanmasında şüphelilerin ABD vatandaşı olduğu tespit edilir edilmez, saldırı bir suç olarak kabul edilmiştir.⁷⁷

1996 tarihli “Anti-terörizm ve Etkin Ölüm Ceza Yasası”, Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası’nın 212. bölüm, (a) (3) (B) maddesine atıfta bulunarak terör ve terörist tanımı yapmakta, hatta bu yasada tanımlanan eylemlerin gerçekleşmesi halinde savaş ilanını öngörmektedir. Yine Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası’nın 219. bölümüne dayanarak da dış terör örgütlerinin listelenip düşman olarak ilan edilmeleri olanaklı olmaktadır. Bu haliyle ABD’de 1996 yılına kadar terör ve terörist tanımının ulusal bir anlam taşıdığı, ancak yeni yasayla uluslararası terör örgütlerinin de tanımlanıp cezalandırılmasını olanaklı kılan yasaların çıkarılmaya başladığı görülmektedir.⁷⁸

Ulusal ve uluslararası terör – terörist - terör örgüt ayrıştırması çerçevesinde ABD mevzuatında dış terör (INA 212. bölüm, (a) (3) (B) maddesinin, Anti-terrorism and Effective Death Penalty Act ve US Patriot Act 411.bölüm ile genişletilmiş haline göre), siyasal ve sosyal amaçlarla kişi, grup yada hükümetlere yönelik olarak:

- Her hangi bir aracın (hava, kara ve demiryolu taşımacılık araçları dahil) kaçıırılması yada bunlarla sabotaj yapılması,
- Zorla ele geçirme yada alıkoyma, ölümle tehdit etme, yaralama ya da rehin alma, bir başkasının emirlerine uymaya zorlama, bir başka kural ve yasaya uymaya zorlama,
- Uluslararası muafiyet ve bağışıklığı bulunan kişilere şiddet içeren saldırıda bulunma yada bu kişilerin özgürlüğünü kısıtlama,
- Adam öldürme,
- Her türlü biyolojik, kimyasal araçlar yada nükleer silah ve aygıtlar yada patlayıcı ve yanıcı aygıtları, doğrudan yada dolaylı biçimde bir yada birçok kişiye yada mallarına karşı kullanma,
- Tehdit veya komplo girişimlerinde bulunma eylemleri olarak,

⁷⁷Yifat Susskind, “İntikam Değil Adalet: 11 Eylül Saldırılarına ve ABD’nin Afganistan’a Açtığı Savaşa Karşılık Bir Madre Kılavuzu, 29.09.2004.

⁷⁸Dedeoğlu Beril, Düünden Bugüne Avrupa Birliği, “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni”, Boyut Kitapları, s.448, İstanbul, 2003.

tanımlanmıştır. Yukarıdaki eylemleri gerçekleştiren ve ayrıca yine yukarıdaki eylemleri,

- Planlayan yada hazırlayan,
- Bu tür faaliyetler için bilgi toplayan, materyal bulunduran, materyalleri taşıyan, iletişimde bulunan, fon oluşturan, dokümantasyon hazırlayan,
- Silah ve patlayıcı bulunduran ve bunları deneyen, silahları tasarlayan,
- Bu tür faaliyetler için kişi ve kuruluşlara maddi kaynak sağlayan,
- Bu tür eylemler gerçekleştiren kuruluşlara yada hükümetlere ait olan,
- Eylemler gerçekleştiren kişi, kuruluş ve hükümetler de, terörist ve terörist örgüt kapsamında tanımlanmaktadır.

Söz konusu yasalar, ulusal sınırlar, içerisinde olmasa da, ulusal savunma, dış ilişkiler ve ekonomik çıkarlar gerekçesiyle başka devletlerde faaliyet sürdüren örgütlerin ve kişilerin ve hükümetlerin de terörist olarak saptanmasını olanaklı kılmaktadır. Bununla birlikte ABD’de eylem aynı kalmak kaydıyla, terörist kişi ve kuruluşlar ulusal ve uluslararası olarak iki ayrı biçimde kategorize edilmektedir. Terörist devletler ise, ayrı bir kategori olarak değerlendirilmekte ve ABD başkanı tarafından açıklanmaktadır.

ABD’de, birbirini tamamlayan söz konusu üç yasanın dışında, terör – terörist – terör örgütü kavramları ile bunlara bağlı suçları netleştirmeye ve esas olarak ABD’nin ulusal ve uluslararası anti-terör faaliyetlerini genişletmeye yönelik bir dizi yasa, 2001 yılından sonra çıkartılmıştır. Mali Anti-terörizm Yasası, ABD PATRIOT Yasası, Havaalanı ve Ulaştırma Güvenliği Yasası ile Terörizm Risk Koruma Yasası, bunların başında gelmektedir.

ABD mevzuatında her hangi bir eylemin terör eylemi sayılmaması şansa bırakılmamıştır. Ayrıca, bu eylemin yöneldiği hedef, gerçekleşme biçimi ve gerçekleştiği yer de hiçbir sınırlamaya tabii tutulmamaktadır.

Terörizmin bu denli geniş bir anlam içermesi, terörist kişi/kuruluş/örgüt sınıflandırmalarını kolaylaştırmakta ve uzunca listeler düzenlenmesini olanaklı kılmaktadır.

Uluslararası terörist kişi ve kuruluşların tespiti ve ilanından sorumlu kuruluş, Dışişleri Bakanlığı'dır. Bakanlığın, 2 yıl için hazırladığı listeyi ilan etmeden önce Hazine Bakanlığı'nın görüşünün alınması, hazırlanan belgenin resmi olarak açıklanmasından 7 gün sonra Kongre'ye sunulması ve ABD Başkanının onaylaması gerekmektedir. Bu onaydan sonra, listeler resmi gazetede yayınlanmaktadır. Ulusal terörist kişi ve kuruluşlardan sorumlu olan bakanlık da, Dışişleri Bakanlığı'dır. Adalet Bakanlığı, Savunma Bakanlığı başta olmak üzere bir çok bakanlığın faaliyetlerinde koordinasyon görevi de yapan FBI, uluslararası örgütlerin de ulusal düzeydeki faaliyetlerinden sorumlu olmaktadır. Bununla birlikte, FBI'ın da ulusal ve uluslararası terörizmi ayrıca tanımladığı bilinmektedir.⁷⁹

ABD'nin terör – terörist – terör örgütü tanımlama ve listeleme yöntemlerine ve içeriklerine ilişkin tespit edilen sonuçlar ise;

“ABD’de terör, bireyi öncelikli hedef alan bir eylem olarak tanımlanmakta hükümetin hedef alınması birinci derecede önemsenen bir durumu ifade etmemekte, “devlet” terimi ise zaten kullanılmamaktadır. Bu anlayış, ABD’nin bir eylemi düşmanca tanımlamak için “devlet”e yönelik olmasını beklemediğine, terörün devleti tehdit edecek bir eylem değil de, devletin çıkarlarını tehdit eden bir eylem olarak değerlendirildiğine, devletin varlığını bireyin varlığı ile açıkladığına ve devletin terör yoluyla zarara uğratılmayacak kadar güçlü ve sürekli bir yapı olduğuna dayanmaktadır” şeklindedir. Aslında, terörizm hükümetin üst düzey yöneticilerinin zihnini meşgul etmekte fakat krizler arasındaki uzun periyotlar nedeniyle bu durum tam anlamıyla baskı unsuru oluşturan bir problem olarak görülmemektedir.⁸⁰

Bununla birlikte, çok sayıda yasa ile düzenlenmiş olan anti terör faaliyetleri çerçevesinde terör eylemi, çok geniş bir içeriğe sahip hale getirilmiştir. Bu durum, 1996 yılından itibaren çıkarılan bir dizi yasanın yanı sıra kararnameler ile de genişletilmiştir. Öyle ki, bireylerin, ki bunların vatandaş olması da gerekmeden, terör eylemini gerçekleştirmemesi halinde bile bunu yapmaya aday kişi halinde tanımlanması olanaklı olmaktadır. Düşmanın bertaraf edilmesi ve ABD’nin çıkarları doğrultusunda saptamış olduğu iç ve dış faaliyetlerini engelleyecek unsurların

⁷⁹ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, s.450.

⁸⁰ Martha Crenshaw, a.g.e, s.74.

ortadan kaldırılması amacı da, bunu meşru kılan zemin olarak belirlenmektedir. Diğer bir ifade ile ABD’de bir kişi terörist olarak tanımlanmak için Washington’da bir alışveriş merkezinde bomba patlatmak zorunda değildir. Bu tür bir eyleme kalkışacağına dair bir hazırlık içerisinde olduğu düşünüldüğünde bile Anti-terör yasaları devreye girebilmekte ve hazırlık bir terör eylemi olarak ele alınabilmektedir. Ayrıca, terörist kabul edilenin ABD ülkesinde bulunması da şart değildir, devletin başta ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek için sürdürdüğü alan dışı faaliyetlerine engel olabilecek uygulamaların bir kısmının terör eylemi içerisinde kabul edilmesi olanaklıdır.⁸¹

ABD, terör eylemini ve bu eylemlere yol açacak faaliyetleri gerçekleştirmeleri halinde kimlerin terörist kişi ve örgüt sayılacağını resmi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, söz konusu tanımlama kimin terörist olup olmadığını tam olarak aydınlatmadığından bu duruma netlik kazandıracak bir başka uygulamaya gerek duyulmuş ve “düşman listeleri” oluşturulmuştur. Aranılan yada suçlu, daha doğrusu düşman kişi ve kuruluşların listeler halinde resmi olarak yayınlanması, onların cezalandırılmalarını sağlamaktadır. Bu yolla, suçun cezalandırılması sırasında kişi ve örgütler hukuk nesnesi haline getirilmiş, diğer bir ifade ile devlet “iç” ve “dış” düşmanlarını hem kendi vatandaşlarına hem de dünyaya resmi biçimde ilan etmiştir. Bu türden bir yöntem, ABD’nin uluslararası alandaki anti-terör faaliyetlerinin meşru zeminini sağlamakta ve bir “meşru müdafaa” hakkı kazanmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra, ABD, terörle mücadelede ve terörizme karşı uluslararası uzlaşma sağlanmasında AB ile birlikte hareket etme kararı almıştır. Bu kapsamda terörist grupların mali kaynaklarının kesilmesi ve terörist saldırı potansiyelinin ortadan kaldırılması konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak mücadelenin hangi teröre karşı, nerede, hangi araçlarla, hangi ölçüde yürütüleceği hususu belirsizliğini korumaktadır.⁸²

Prof. Dr. Özdağ’a göre; bu fikir birliğine uyulmasında çelişkili davranışlarda bulunan ABD, 2003 Temmuzunda Süleymaniye’deki Türk askerlerinin bulunduğu

⁸¹ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”,s.451.

⁸² Dündükcü Özlem, “ABD ile AB’nin Ortaklığı Geliştirme Arayışları”, Cumhuriyet Strateji, sayı: 6, s.4, 2004.

binaya saldırarak PKK'ya Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bölgede ABD'siz etkin olamayacağı mesajını vermek istemiştir. PKK ile değişik seviyelerde görüşmelerde bulunan ABD Kürt gruplara ve özellikle PKK'ya yanınızdayız mesajını vermiştir.⁸³

1.4.5 Birleşmiş Milletler'in Terör Politikası

Birleşmiş Milletler (BM) Şartı, bir başka devletin siyasi bağımsızlığına veya ülke bütünlüğüne karşı veya başka bir surette Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak silahlı kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasından veya silahlı kuvvet kullanılmasından kaçınılmasını öngörmektedir. Yeni uluslararası düzende, olabilecek uluslararası sorunların ve uyuşmazlıkların, öncelikle diplomasi yoluyla, gerektiğinde bölgesel örgütlerin ve düzenlemelerin de katılımıyla; son merci olarak da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince çözümlenebileceği, gerekli önlemlerin alınabileceği ve uygulanabileceği düşünülmüştür.

Gerekli önlemler zamanında alınamadığı ve uygulanamadığı takdirde; destekçi devletler, hoşgörülü devletler, lider kadro, militanlar, işbirlikçiler, organize suç örgütleri ve uyuşturucu – insan kaçakçılığı gibi pek çok asıl ve yardımcı unsurlardan oluşan terör ağı ile mücadele son derecede güçleşmektedir. Türkiye, düşük yoğunlukta iç silahlı çatışma derecesine ulaşan ayrılıkçı PKK terörü ile mücadelesinde ciddi bir deneyim kazanmış ve askeri boyut bağlamında başarılı da olmuştur.

Gerek BM Genel Kurulu, gerekse BM Güvenlik Konseyi, çeşitli zamanlarda terörle mücadele konusunu ele almışlar ve tavsiye mahiyetinde kararları uluslararası topluma açıklamışlardır. BM Güvenlik Konseyi ilk defa Taliban ve Usame Bin Ladin'in Afganistan'daki faaliyeti bağlamında durumu değerlendirmiş ve BM üyesi devletleri bağlayıcı mahiyette önlemler almıştır. Ardından, daha somut ve bağlayıcı önlemler, 28 Eylül 2001 tarihli ve 1373 sayılı kararla uluslararası topluma açıklanmıştır. Bu süreçte kurulmuş olan BM Terörizme Karşı Koyma Komitesi'nin (CTC), BM Güvenlik Konseyi'ne bağlı olarak, öncelikle şu hususları yerine getirmesi öngörülmüştür: Örnek kanunların hazırlanması dahil, terörle mücadele

⁸³ Özdağ Ümit Prof.Dr., "Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Krizi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, sayı: 40, s.35, Ağustos 2003.

konusundaki en iyi uygulamaları saptamak ve özendirmek; değişik kaynaklarda bulunabilecek yardım yeteneklerinden yararlanma olasılıklarını araştırmak ve benzer yardım programları arasında sinerji yaratmak suretiyle; devletler, uluslararası, bölgesel ve alt bölgesel kuruluşlarla işbirliği olanaklarını araştırmak ve geliştirmek.

Terörizme Karşı Koyma Komitesi, bir başkan, üç başkan yardımcısı ile 11 devlet temsilcisi üyelerden oluşmaktadır. Komite, dokuz adet uzman danışman tarafından desteklenmektedir. Türkiye'yi temsil eden bir görevli bulunmamaktadır. Komitenin temel işlevi, BM Güvenlik Konseyinin 1373 (2001) sayılı kararının uygulanmasının izlenmesidir. Görevlerine ilişkin ayrıntılar, BM Güvenlik Konseyinin 20 Ocak 2003 tarihli ve 1456 sayılı kararı ile açıklanmıştır.

BM Güvenlik Konseyinin 26 Mart 2003 tarihli ve 1535 sayılı kararı ile, Terörizme Karşı Koyma Komitesi yeniden yapılandırılmıştır. Özel bir politik misyon olarak yeniden teşkilatlandırılan Komite, bundan böyle BM Güvenlik Konseyine üye devletlerden oluşacak bir genel kurulun (Plenary) politik rehberliği altında; Terörizme Karşı Koyma İcra Direktörlüğü (Counter-Terrorism Committee Executive Directorate, CTED) tarafından desteklenecek bir başkan ve başkan yardımcılarında oluşacak bürodan meydana gelecektir. Temel görevleri, 1373 (2001) sayılı kararın uygulanmasını izlemek, bu maksatla yetenek oluşturma çabalarını sürdürmektir. CTED, bu bağlamda, genel kurula ve başkana danışmanlık yapacak, Komite kararlarının icrasını takip edecek, 1373 sayılı karar gereklerinin yerine getirilmesinde ilgili devletlere yardımcı olunmasını kolaylaştıracak, takip için gerekli tüm bilgilerin toplanmasına nezaret edecektir.

BM Güvenlik Konseyi, daha sonra kitle imha silahlarının yayılmasının ve özellikle de terör örgütlerinin eline geçmesinin önlenmesi konusunu ele almış, bu maksatla ayrı bir özel komite kurulmasını kararlaştırmıştır.

Yukarda açıklanan ve birbiriyle karıştırlmaması gereken kuruluşlar özetle şöyledir:

- Terörizme Karşı Koyma Komitesi (CTC), 1373 sayılı karar (2001),
- Buna bağlı olarak, Terörizme Karşı Koyma Komitesi İcra Direktörlüğü (CTED),

- El Kaide – Taliban Yaptırımları Komitesi, 1267 sayılı karar (1999),
- Buna bağı olan, Analitik Destek ve Yaptırımlar İzleme Ekibi, ve, 1540 (2004) sayılı kararla kurulan Komite.

BM Güvenlik Konseyinin 8 Ekim 2004 tarihli ve 1566 sayılı kararı ile ayrıca, El Kaide ve Taliban Komitesinin konuları hariç, diğer ilgili konularda tavsiyelerde bulunmak üzere bir Çalışma Grubu kurulması kararlaştırılmıştır. Çalışma Grubundan, diğerleri yanında, terör suçlarının mağdurlarının zararlarının tazmin edilebilmesi amacıyla yönelik olarak özel bir fon oluşturulabilmesi imkanlarının da araştırılması istenmiştir.

Bu konuya özel, çok taraflı bir uluslararası anlaşma taslağı hazırlanması çalışmaları BM nezdinde sürdürülmekle birlikte, henüz kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır.⁸⁴

1.4.6 Rusya Federasyonu'nun Genel Anlamda Terör Politikası

Terör ve bağımsızlık savaşının iç içe geçtiği Rusya'da, terör örgütleri uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak karmaşık bir yapıya bürünmüş, böylelikle daha etkin ve acımasız eylemler yapmaya başlamışlardır.

Başkan V.Putin'in çözüm vaat ettiği için iktidara gelmesinde etkili olan Çeçenistan sorununda, Kremlin sertleştiğçe Çeçen sorunu daha fazla terörize olmuştur. Başlangıçta bağımsızlık talepleriyle ortaya çıkan ve Rusya ile iki büyük savaş yaşayan Çeçenler, son dönemlerde cephede kaybettikleri savaşı terör yoluyla Rusya'nın içlerine doğru yaymaya başlamışlardır.⁸⁵

Rusya, ilk defa zaman ve mekan içine yayılmış düzenli ve profesyonel bir saldırı dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu saldırılar 512 yıllık Türk-Rus diplomatik ilişkiler tarihinde ilk defa gerçekleşecek olan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı

⁸⁴ Çaycı Sadi Doç.Dr., "Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2004.

⁸⁵ Ogan Sinan, "Matruşkalaşan Terörizm", Stratejik Analiz Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, cilt:5, sayı:54, s:26, Ekim 2004.

Vladimir Putin'in Eylül 2004 tarihinde Türkiye resmi ziyaretinin ertelenmesine dahi sebep olmuştur.

Alınan bütün önlemlere rağmen Rusya'da kısa dönemde terör faaliyetlerinin son bulması beklenmemektedir.

Çeçenistan'da bağımsızlık savaşı ve terörizm arasında yaşanan ikilemde, bazılarının halen bağımsızlık savaşı olarak adlandırdığı eylemi, Rusya ve bu son olaylardan sonra da birçok Batı ülkesi “terör” olarak ifade etmektedirler. Ancak ismi ne olursa olsun Rusya'nın izlediği yanlış politikalar sonucu Çeçenleri terörizme yöneltmiş ve sorun Filistin benzeri bir hal almaya başlamıştır. Rusya'daki bu terör olayları Moskova'nın İslam Dünyası ile ilişkilerini düzenlemek için yeni girişimler başlattığı bir döneme denk gelmiştir.

Başkan Putin bu konuda son derece hassas bir yaklaşım sergilemiş ve konunun Rusya'nın toprak bütünlüğü ile doğrudan ilgili olduğunu dile getirmiştir. Yeltsin döneminde kendisi ile masaya oturulmasına rağmen Putin döneminde Çeçenistan eski Devlet Başkanı Aslan Maşhadov “terörist” ilan edilmiştir.

Başkan Putin'in Rusya'nın, güney kanadının yanı sıra saldırılara karşı zayıf olan Kafkasya'da da yeni bir güvenlik sistemi kurulacağına dair taahhütte bulunmuştur. Çeçenistan ve bölgedeki bağımsız cumhuriyetlerde kurulan terörle mücadele komisyonlarına yöneticiler atanmıştır. Yeni kurulan komisyonlara, üst düzey bir İçişleri bakanlığı yetkilisinin başkanlık etmesi ve yardımcılığını da bir bölge siyasi liderinin yapması öngörülmüştür.

Beslan'da yaşanan terör olaylarının hemen ardından, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Şalom bir araya gelmiş ve terör konusunda Rusya'nın İsrail'den yardım alması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Başkan Putin, güvenlik kurumlarını sağlamlaştırıp ülke çapında siyasi kontrolü daha da sıkılaştırarak terörle mücadele edeceğini belirtmiştir.⁸⁶

⁸⁶ Ogan Sinan, “Matruşkalaşan Terörizm”, Stratejik Analiz Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, cilt:5, sayı:54, s:27-39, Ekim 2004.

1.4.7 Türkiye'nin Genel Anlamda Terör Politikası

Türkiye, 30 yıldan bu yana terörizmin her türlüünü yaşamış bir laboratuvar ülke konumunda bulunmaktadır. Bu çerçevede, 1980 öncesinde sağ-sol çatışmasında 5 bini aşkın genç Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş, bir o kadarı da yaralanmıştır. 1980'den sonra ise 30 bin Türk vatandaşı bölücü terör yüzünden yaşamlarını yitirmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren de dini değerleri istismar eden terör örgütleri birçok insanı öldürerek mezar evlere gömmüştür.

Yapılan araştırmalarda terörün Türkiye'ye maliyetinin 100 milyar doların üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de 30 yıldır yaşanan ve on binlerce insanın ölmesine ve yaralanmasına, yüz binlerce insanın göç etmesine neden olan terör, bütün Türk halkının hayatını şu ya da bu şekilde derinden etkilemiştir.

Türkiye'nin 30 yıldır terörizmle mücadele etmesinin en önemli nedeni sahip olduğu jeopolitik konum ve tarihi geçmişi olduğu söylenebilir. Türkiye sahip olduğu bu özellikleri nedeniyle tarih boyunca toprakları üzerinde bazı menfaat beklentileri içinde olan ve kötü emeller besleyen ülkelerin hedefi olmuş, olmaya da devam etmektedir. Nitekim bu ülkeler Türk topraklarında faaliyet yürüten terör örgütlerine uzun yıllar eğitim, teşkilatlanma, barınma ve finans sağlama konusunda yardımcı olmuşlardır. Örneğin, terör örgütü PKK-KADEK'e kimlerin destek verdiğini terörist başı Öcalan, dünya kamuoyuna açık bir şekilde yapılan yargılamasında net olarak ortaya koymuştur. Buna rağmen terörizm sorunu ülkemiz açısından "dış düşmanların" bizi yıkmak için yürüttüğü faaliyetler olarak algılanmamalıdır. Zira bir virüs zayıf bünyeleri gider, bulur. Dolayısıyla ancak bir ülke iç bünye olarak zayıf ise, terörizmi bir silah olarak kullanan odaklar amaçlarına ulaşabileceklerdir.⁸⁷

1.4.7.1 Türkiye'de Faaliyetlerine Devam Eden Terör Örgütleri

1. Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C)

⁸⁷ Alkan Necati, "Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi", 2003.

2. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TKP/ML-TİKKO)
 - a) MKP (Maoist Komünist Partisi)
3. Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP)
4. PKK/KONGRA-GEL (Kürdistan Halk Kongresi-KHK)
5. Kürdistan Devrim Partisi (PŞK)
6. Kürdistan Demokrat Partisi/Bakur (PDK/Bakur)
7. Hizbullah
8. Hilafet Devleti (HD)
9. İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi (İBDA/C)
10. Tevhid-Selam (Kudüs Ordusu)
11. El-Kaide Terör Örgütü Türkiye Yapılanmaları

1.4.7.2 Türkiye'nin Terör Örgütlerine Stratejik Yaklaşımı

Teröristlerin özel politikaları, stratejileri ve taktikleri olduğu için, terörle mücadelede ayrı bir politika ve bu politikaya uygun strateji ve taktik belirleme zorunluluğu vardır. Bu çerçevede Türkiye, terörle mücadelede izlediği yöntem, taktik ve stratejileri, zaman içerisinde karşılaştığı zorluklar, geçmişten edindiği tecrübeler ve terörizm sorunu yaşayan ülkelerden elde ettiği bilgiler çerçevesinde geliştirmiştir.

Bu çerçevede, ülkemizde bir yandan şiddetin önlenmesi için, güvenlik güçleri tarafından terör örgütlerine karşı operasyonlar düzenlenirken, diğer yandan da terörizmin bataklığını kurutmak için hızla ekonomik, sosyal, kültürel yatırımlara girişilmiştir.

Operasyonel faaliyetleri destekleyerek şiddet eylemlerini önlemek için yürütülen faaliyetler şöyle sıralanabilir:

- Terörle Mücadele Kanununun çıkarılması,
- Terörle Mücadele ve Harekat Dairesi Başkanlığı'nın kurulması,
- Özel Harekat Dairesi Başkanlığının kurulması, İstihbarat hizmetlerinin teknolojik olarak yenilenmesi ve personelinin sürekli eğitilmesi,
- Terörle mücadelede görevli personelin eğitimine önem ve özen gösterilmesi,
- Güvenlik güçlerinin personel, araç, gereç ve teçhizat yönünden güçlendirilmesi,
- Kurumlar arası ve birimler içi işbirliğinin geliştirilmesi,
- Türk Silahlı Kuvvetleri'nin özellikle terör örgütü PKK-KADEK'le mücadelede yeni birimler oluşturması,
- Geçici Köy Koruculuğu sisteminin kurulması,
- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin Kurulması,
- Sınır güvenliği tedbirlerinin arttırılmasıdır⁸⁸

Türkiye ve Türk Halkı, 1960'lı yılların sonlarından başlayarak gelişen ve 1980'lerde yeni bir aşamayla Lübnan'ın Beka Vadisinde oluşan bölücü terör örgütü PKK-Kongra-GEL ile mücadele etmek zorunda kalmıştır.⁸⁹ Türkiye'ye ve Türk insanına katlanması çok zor maddi-manevi yükler getiren bu sürecin sonunda, PKK'yı ve onun arkasındaki bölgesel unsurları mağlup etmiş veya geri çekilmeye zorlamıştır. Ancak anılan dönemde, terör örgütü milli bünyemizde çok tahribata neden olmuş, milli kimliğimizde zedelenmeler gerçekleşmiştir.⁹⁰

Ortadoğu'daki küresel ve bölgesel dengelerin odağında bulunan ve her türlü istismara açık bir nitelik arz eden terör meselesi Türkiye'yi gerek dış politika ve bölgesel stratejik planlama, gerekse iç bütünlük ve sosyo-kültürel ve sosyo-politik entegrasyon açısından doğrudan ilgilendirmektedir. Bu meselenin taşıdığı jeopolitik

⁸⁸ Alkan Necati, "Türkiye'nin Terörizmle Mücadelesi", 2003.

⁸⁹ White Jonathan R., "Terrorism", West/Wadsworth Publishing Company, s:196-197, USA,1997.

⁹⁰ Özdağ Ümit, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ASAM Yayınları, s.52, Ankara, 2003.

önem yeni dönemlerde yeni çerçevelerle ortaya çıkabilecek çok boyutlu bir karakter arz etmektedir. Terörist başı Öcalan'ın yakalanması bu boyutların daha soğukkanlı değerlendirilebilmesi açısından önemli bir fırsat olarak görülmelidir.

Türkiye'de mesele ya PKK ve terör eksenli olarak bir siyasi güvenlik problemi yada ekonomik gerilik eksenli olarak bir "Doğu Meselesi" olarak görülmüştür. Bu iki husus da meselenin önemli boyutlarını kapsamaktaysa da uzun dönemli ve kalıcı bir çözüm için tek başına yeterli değildir. Terörist başı Öcalan'ın yakalanması ile PKK'nın Türkiye sınırları içerisinde gerçekleştirdiği terör tehdidinin tamamen yok edilmesi durumunda bile, Irak'taki belirsizlik ve Kuzey Irak'ta her an karakter değiştirebilecek siyasi statü varoldukça kürt meselesinin Türkiye'nin ve bölgenin gündeminden düşmesi oldukça zor olacaktır.

Aksine, bekli de terörist başı Öcalan'ın yakalanması "Terör Meselesi"nin devre dışı kalmasıyla kürt meselesinin daha açık ve doğrudan bir şekilde ifade edilmesi sonucunu doğurabilecektir. Bu durum özellikle Kuzey Irak'taki düzenlemeler konusunda Türkiye'nin terör rezervinin sürekli üzerinde hisseden Amerikan diplomasisi için de geçerlidir.⁹¹

1.4.7.3 Türkiye'nin Terörizmle Mücadeleye İlişkin Tutumu

Türkiye, 1960'lı yılların sonundan itibaren; siyasî amaçlı terörizm, din kökenli terörizm, tamamen yurt dışından kaynaklanan terörizm, etnik terörizm gibi terörizmin hemen her türüne maruz kalmıştır. Terörizmle mücadeledeki bilgi birikimini de göz önünde tutarak, devletlerin terörizmi önlemek ve ortadan kaldırmak için gerekli önlemleri almalarına ve terörizmle mücadelede ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliği yapılması gerektiğine inanmakta ve bu doğrultuda yoğun gayret göstermektedir. Ayrıca, Türkiye bu konuda her türlü iş birliğine açık ve çok uzun zamandan beri terörizmle mücadele etmesi nedeniyle edindiği birikimi ve deneyimi paylaşmaya hazır olduğunu da her fırsatta dile getirmektedir. Uluslararası istikrar ve güvenliği korumaktan sorumlu BM Güvenlik Konseyi de 1269 Sayılı Kararıyla uluslararası terörizmle mücadelede iş birliğinin önemini vurgulamaktadır.

⁹¹ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.446-447.

Türkiye, ikili plânda 33 ülkeyle terörizme karşı iş birliği antlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar, örgütlü suçlar, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve terörizmle mücadele alanlarında, ikili ve uluslararası plânda iş birliği ve bu çerçevede bilgi ve deneyim değişimini öngörmektedir.

Bunun yanı sıra, Türkiye terörizmle ilgili çeşitli uluslararası antlaşmaların ve kararların gerçekleştirilmesinde etkin rol oynayarak, bu konuda bir kodifikasyon oluşturulması yönünde atılan adımlara katkıda bulunmuştur ve bulunmaya devam etmektedir.

Bu çerçevede, Türkiye, onay işlemleri sürdürülen "Uluslararası Terörist Bombalamaların Önlenmesi Sözleşmesi" dahil olmak üzere, terörizmin çeşitli türleriyle mücadele alanında bugüne kadar kabul edilen 11 temel uluslararası sözleşmeye de taraftır.

Yine Türkiye, başta BM ve Avrupa Konseyi olmak üzere, üyesi olduğu uluslararası ve bölgesel kuruluşlara, terörizmin önlenmesi ve terörle mücadele konularında bugüne kadar kabul edilen en temel belgelerin hazırlanmasında ve kabul edilmesinde önemli katkılarda bulunmuştur.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yıllık uyuşturucu ve kara para aklama raporuna göre; Türkiye'de terörist faaliyetlerin finansmanının yasak olmasına rağmen, teröristlerin mal varlıklarını donduracak yasal bir mekanizma bulunmadığı ve bu tip mekanizmaların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.⁹² Bu durumdan anlaşıldığı gibi Orta Asya, Kafkaslar, Ortadoğu ve Doğu Avrupa için önemli bir bölgesel finansal merkez olan Türkiye terörle mücadelesinde tüm eksikliklerini giderememiştir.

1.5 Tarihsel Arka Plan

Uygarlığın Sarı Irmak (Çin) kıyılarında, İndus ve Ganj nehirleri arasında (Hindistan) ve en önemlisi, Aşağı ve Yukarı Mezopotamya ile Ortadoğu coğrafyasında Nil nehrinin hayat kaynağı olduğu Mısır deltasında doğduğu kabul

⁹² Cumhuriyet Gazetesi, 06.03.2005.

edilmektedir. Buna rağmen 20 nci yüzyılda bu bölgenin zengin kaynaklarını kullanıp uygarlıklarını geliştiren başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkeleri olmuştur.

Avrupa'yı parçalayan çatışmalar ve devletler arasındaki anlaşmazlıklar, Batı dünyasını sömürge imparatorluklarındaki kaynaklara yöneltmeye başlamıştır. Yağmacılığın ve istilanın Batılı devletlerin asıl amacı ve tek görüşü olduğu bu dönemde tüm Afrika, Hindistan ve Ortadoğu hızla sömürülmüştür.⁹³ I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı egemenliğinde bulunan zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip bölgeler hakkında paylaşım planları yapılmış ve adım adım uygulamaya konulmuştur.

1900 yılına gelindiğinde Etiyopya yaylası ve Libya dışında bütün Afrika sömürge haline gelmiş ve bu bölgelere de İtalyanlar el atmışlardır.

İngilizlerin Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı, Sina Yarımadası ve Kızıldeniz'e hakim olup, Hindistan ticaret yolunu açık bulundurmak, ayrıca Ortadoğu'daki İngiliz menfaatleri için Irak ve Arabistan Yarımadası'ndaki petrol yataklarını ele geçirmek, 2 Ağustos 1914 tarihinde Türkiye ile ittifaka katılan Almanların doğuya yayılmasını önlemek ve Osmanlı Devleti'nce ilan edilmesi beklenen "cihadı mukaddese" (kutsal savaş) karşı önlem almak istemeleri nedeniyle Araplarla yakın ilişkiler kurup, onlara her türlü araç, silah malzeme ve para yardımıyla bulunarak ayrıca onları örgütleyip eğitmek suretiyle Türklere karşı kullanmayı istemişlerdir.⁹⁴

23 Temmuz 1913 tarihinde yapılan Osmanlı İngiliz Anlaşma gereğince İngilizlerin Şattularap bölgesinde gemi işletme ve Basra'da liman kurma imtiyazı alması ve buradaki nüfuzlarını resmileştirmeleri ile başlayan Ortadoğu bölgesinin Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinden çıkması sonucunda bölgedeki petrol kaynakları İngiliz D'Arcy grubu ve geri kalan %25'lik hisse Deutsch Bank ile Anglosaxon-Petroleum Co. Arasında paylaşılmıştır.

⁹³Luraghi Raimondo, "Sömürgecilik Tarihi", çev:Halim İnal, E Yayınları, s:20, İstanbul, 2000.

⁹⁴Çopur İzzettin (E) Alb., "Hicaz, Filistin ve Suriye Cephesindeki Arap Ayaklanması, Bu Ayaklanmada İngiliz Lawrence'nin Rolü", Stratejik Araştırma ve Etüt Bülteni, yıl: 1, sayı: 1, s: 197-198, Ankara, 2001.

Bu durum Osmanlı padişahlarının ülke ekonomisine canlılık getireceği umuduyla Batı'ya verdikleri imtiyazların son derece suistimal edildiğini, Batı'nın sanayi ürünlerindeki fazlalıkların kendilerine bahşedilmiş imtiyazlarından faydalanarak Osmanlı pazarlarına yığılması ile Avrupa emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğu'nu sömürmesini kolaylaştırmıştır.⁹⁵

Fransızlarla yapılan 1913 ve 1914 yıllarındaki anlaşmalar gereğince Fransızlar Beyrut'ta bir liman imtiyazı ile Suriye ve Lübnan bölgelerinde nüfuzlarını tecil ettirmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı başladığında Merkezi İmparatorluklar tarafından sıkıştırılan İngilizler (Osmanlı Ordusu'nun Kanal Harekatı ile) Arap milliyetçiliğinin zehirli okunu Osmanlı İmparatorluğu'na saplamışlardır. Arap dilini, uygarlığını ve kültürünü çok iyi öğrenen Albay Lawrence, Arapların Türklere karşı ayaklanmalarını örgütlemek üzere ortaya çıkmıştır. İngilizler 28 Temmuz 1914'ten bir müddet sonra 14 Ekim 1914 tarihinde Osmanlı Devleti egemenliğindeki Akabe'yi bombalamış, 1 Kasım 1914 tarihinde ise Osmanlı Devleti ile siyasi ilişkilerini kesmiştir.⁹⁶ Çeşitli savaşlarda Türk-Alman kuvvetlerini yenen Lawrence ve İngilizler 1914 yılı Aralık ayında Türk dostu saydıkları Hidiv Abbas Hilmi Paşa'yı yönetimden uzaklaştırarak, Mısır ve Süveyş Kanalı'na tamamen egemen olmuşlardır.

1915 Gelibolu Çıkarmasının İngiltere aleyhine sonuçlanmasıyla Ortadoğu'da Osmanlı Devletine karşı bir ayaklanma hareketi başlamıştır. İngiliz uçakları tarafından bağımsız Arabistan broşürleri Ortadoğu'nun tamamına dağıtılmış, İngiltere Mısır Yüksek Komiseri McMahon İngiliz hayranı Mekke Şerifi Hüseyin'e bağımsız bir Arabistan teklifi sunmuştur.

1916 yılında Süveyş Kanalı'nı almak için 2. Kanal Harekatı yapılmıştır. Mekke Şerifi Hüseyin İngilizlerin kışkırtmasıyla bu harekatta Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmıştır. Ayaklanmanın bastırılması için 4. Ordu'dan bir kısım birlikler Hicaz'a gönderilmiştir. 1917 baharında İngilizler, Gazze'ye saldırmış, 1. ve 2. Gazze

⁹⁵ Özmen Süleyman, "Ortadoğu'da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.89, İstanbul, 2002.

⁹⁶ Çopur İzzettin (E) Alb., a.g.m, s: 202.

Savaşları yapılmıştır. Bu cephelerde İngilizler Türklerin kahramanca savunması karşısında çekilmek zorunda kalmışlardır. Takviyelerini artırmaya başlayan İngilizler, 24 Ekim 1917'de 138.000 askerle taarruz etmişler ve Birüsseba-Gazze Savaşı'nı kazanmışlardır. Bu savaş neticesinde 9 Kasım 1917'de Kudüs Osmanlı Hakimiyetinden çıkmıştır.

Osmanlı yönetimindeki Kudüs'ün uluslararası bir sorun yapılma çabaları özellikle Fransa ve Rusya'nın girişimleriyle canlanmıştır. 400 yıl Osmanlı egemenliğinde kalan Kudüs İngiliz General Allenby komutasındaki birlikler tarafından 1917 yılında işgal edilmiştir.

1916 yılında yapılan, esas paylaşımın yaşandığı Sykes-Picot anlaşması ile İngiltere; Akka-Hayfa üzerinden Basra'ya uzanan bir kuşağı almayı; Fransa ise Lübnan, Kuzey Irak dahil Suriye'yi yönetmeyi böylelikle Fransız bölgesinin bir ucu sayesinde Musul'daki petrol kaynaklarına uzanmayı planlamışlardır.

I. Dünya Savaşı boyunca Yemen cephesi olarak bilinen savunma hatlarında Osmanlı Devleti 4 Tümenlik bir kuvvetle Arabistan'daki kutsal İslam şehirlerini koruma mücadelesi vermiştir. Uzaklık sebebiyle bu birliklere yeni asker, malzeme ve silah desteği sağlanamamıştır. 1916 yılında İngilizlerin kışkırtmasıyla, Araplar kendilerini koruyan Osmanlı Kuvvetlerine karşı ayaklanmış ve Mekke Şerifi Hüseyin, bağımsızlığını ilan etmiştir. Yemen'de İmam Yahya Osmanlılara bağlı kalırken Asir'de Seyyid İdris de ayaklanmaya katılmıştır. Türk Ordusu, bin bir güçlkle Medine'yi, Yemen'i, Asir'in kuzeyini I. Dünya Savaşı sonuna kadar savunmuştur.

General Allenby komutasındaki İngiliz kuvvetlerinin Mart 1918 başı ile 18 Mayıs arasındaki Telazur, 1. ve 2. Salt-Amman taarruzları Türk Ordusu tarafından başarıyla durdurulmuştur. Mevcudu 460.000'e yükselen İngiliz ordusu 19 Eylül 1918'de Filistin'de başlattığı taarruz hızla gelişmiş ve Filistin tamamen İngilizlerin eline geçmiştir.

Afrika ve Ortadoğu halkları, Türk egemenliğinin yerine İngilizlerin parmaklarında oynattıkları birkaç kukla hükümet kurmakla yetindiklerini, Suriye ve

Filistin gibi ülkelerin tümünün Milletler Cemiyetinin himayesi gibi basit bir nedenle sömürge olarak İngiltere ve Fransa topraklarına katıldığını görünce derin bir düş kırıklığına uğramışlardır ve aldatıldıklarını anlamışlardır.⁹⁷

400 yıl süren Türk idaresine karşı kurtarıcı edası ile gelen İngiliz ve Fransız Stratejisi; Ortadoğu kumlarını masa üzerinde 12 Devlet, 1 Sultanlık, 3 bağımsız şeyhlik, iki bağımsız bölge ile birlikte Arap topluluğunu birbirine düşman 18 idareye bölmüştür.⁹⁸

Tüm bu gelişmelerin kaynağı olan Petrol mücadelesinin yoğunlaştığı bölge ise Mezopotamya olmuştur. İki savaş arası dönemde Mezopotamya, entrikalarda, diplomatik ve ticari rekabetlerde odak noktası olmuştur. Bölgenin yüksek oranda petrol potansiyeli içerdiği hakkında verilen raporlarla bu rekabet daha da şiddetlenmiştir. Örneğin İngiltere için, bölgede Alman nüfuzunun artmasını engellemek ve İngiltere İmparatorluğunda petrol çıkarılması olası görülmediğinden, Ortadoğu'dan sağlanması konusu büyük önem ve acillik kazanmıştır.⁹⁹

Bu durum özellikle II.Dünya Savaşı'ndan sonra kimlik değiştirmiştir. Bu sayede de Kuzey Atlantik ülkelerinin refah ve dolayısıyla eğitim düzeyi dünyanın geneliyle karşılaştırılınca hızla yükselmiştir. Hatta sosyo-kültürel anlamda uçurumlar ortaya çıkmıştır. Halen yoğun bir şekilde süren ve gelecekte artarak devam edecek olan çatışmaların ve bunlardan doğan güvenlik ihtiyacının temelinde bu uçurumlar yatmaktadır.¹⁰⁰

Jeopolitik oluşum küresel ölçekte yeni şeklini alırken “yeni bir dünya düzeni” tasarımı da artık ortaya çıkmıştır. Dünya eski adı ile sömürgecilik yeni adı ile küreselleşme çağına girmiştir. Küresel ekonomik güç yeni pazarlara ulaşabilmek için ulus devletlerin karşısında durmaktadır. Ülkelerin tehdit algılamaları Soğuk Savaş

⁹⁷ Luraghi Raimondo, “Sömürgecilik Tarihi”, çev:Halim İnal, E Yayınları, s:296, İstanbul, 2000.

⁹⁸ Çaşın M. Hakkı (Dr.), Körfez Savaşının Stratejik Sonuçları, Avrasya Dosyası, Kuzey Irak Özel, İkbahar 1996, Cilt:3, Sayı:1, s:230

⁹⁹ Gürler Ali İhsan, “Amerika Birleşik Devletleri'nin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.123-124, Gebze, 2005.

¹⁰⁰ Efe İlkay, Ulusal Strateji Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi, sayı, Zirve Özel, s. 38-39, 28 Haziran, İstanbul. 2004.

döneminden sonra değişmiş bloklar arası denge ve rekabete dayalı güvenlik anlayışı yerini yeni tehdit algılamalarına bırakmıştır.¹⁰¹

Yeni dünya düzeninin bir uzantısı olan yeni güvenlik mimarileri, tehdit değerlendirmelerine dayalı olarak Türkiye'nin ve üyesi olduğu NATO'nun güvenlik stratejilerini de etkilemiştir.¹⁰²

Bu yeni tehdit, insanlık tarihinin en büyük ayıbı olan ve uygarlığın dayandığı temel değerlerin küreselleşmenin temeli olan uluslararası şirketlere feda edilmesi ve bazende bu şirketleri yönlendiren yerli işbirlikçi medya patronlarının milleti millet yapan bu manevi kuvvetin değerlerini yok etme operasyonunun bir parçası olan terördür. Terörün hedefi insanlığa, ve topluma ait toplumsal düzeni yıkmaktır. Bu hedefe ulaşmak için terör demokrasiyi ve demokratik süreçleri de kullanmaktadır. Bu cümleden olmak üzere terör, çocuk, kadın, yaşlı ve masum ayrımı yapmadan her hedefi yok etmektedir.

Aslında terör ve terörizme karşı mücadelede uluslararası işbirliği çok önemli olmasına rağmen, bazı devletler bugün bu konuya yeterince önem vermemekte bu nedenle terörist faaliyetler artarak devam etmektedir. Halbuki söz konusu devletler terörizmle karşı karşıya kaldıkları zaman, bu işbirliğinin değerini daha iyi anlayacaklardır. Nitekim 11 Eylül 2001'de ABD'deki ikiz kulelerin yıkılması ile uluslararası terörizm gündeme gelmiştir. Uluslararası terörizm, 1999 yılında 76 ülkede 319 terör grubu tarafından eylemlerine devam etmiştir. Teröristler bu ülkelerde masum insanları dehşete düşürmeye ve onlar arasında korku ve panik duygularını oluşturmaya devam etmektedir. Etnik bir köke dayanan, terör eylemleri ve teröristlerin yetişmesinde etnik kimliği bir araç olarak kullanan terör de günümüzde devam etmektedir. Özellikle PKK'nın, Türkiye'de ve Batı Avrupa ülkelerinde sürdürmüş olduğu terörist faaliyetler bu durumun en bariz örneğidir.¹⁰³

Batılılarca terörizm, Ortadoğu'da Filistin'de ve Filistinlilerin eylemleri anlamında kabul edilmektedir ki, bu konu hakkında yazılanların sanıldığı kadar

¹⁰¹ Doğan Mesut, a.g.m, Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, sayı: 7, s.129.

¹⁰² Özdemir Eşref, a.g.e, s:92.

¹⁰³ Mütercimler Erol, "21 Yüzyıl ve Türkiye", s. 384-385.

tarafsız olduğunu iddia etmek pek doğru değildir. Zira Afrika ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri, Rusya, Çin, ve Filipinler gibi ülkelerde büyük ölçüde terörist faaliyetler devam etmektedir. Bu taraflı yaklaşımlardan dolayıdır ki yalnızca İngiltere’de ve bazı Avrupa ülkelerindeki eylemler, eylemcilerin durumuna göre terör kapsamında ele alınmıştır. Özellikle İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) terörist organizasyon olarak kabul edilmiş ve bu grubun eylemleri bu açıdan değerlendirilmiştir. Bu anlamda Batılı devletlere, terörün ve teröristlerin milleti ve yurdu olmadığını İngilizler anlatmıştır.

Değişen dünyada farklı amaçlar için kullanılan terörizm, son yıllarda uluslararası güvenlik stratejilerini görülmemiş bir şekilde değişim sürecine sokmuştur. Soğuk savaş yıllarındaki ideolojiler ve hükümler yıkılmış ve günümüzün yeni risklerini tanımlama telaşına düşülmüştür. 1998 yılında Kenya ve Tanzanya’daki Amerikan büyükelçiliklerine yapılan bombalı saldırılar uluslararası güvenlik için merkezi tehdit unsurunun bir kez daha terörizm olduğunu göstermiştir.¹⁰⁴

Dünyada 600 yıllık uygulamalarıyla, soykırımcı bir şekilde sömürgecilik yapan, yaptıklarını üstün ırk ve aşağı ırk kavramlarıyla teorileştiren, kültürel ve ahlaki alt yapısını oluşturan ve hukuki olarak da kendi sömürgeci tezlerini perçinleyen ve toplumlarına geliştirmekte olan yada az gelişmiş ülkeleri aşağı kültürler olarak tarif eden, bu kültüre dayalı olarak, üçüncü dünya ülkelerini ve geliştirmekte olan ülke halklarını potansiyel barbarlar olarak gösteren Batılı milletlerin, kendi tarihlerini objektif bir biçimde irdeleme ve eleştirmeleri gerekmektedir. Zira yüzyıllar süren kanlı mezhep kavgaları ve savaşlar ile pek çok kişiyi yanarak ölüme mahkum eden kanlı engizasyon mezalimi bu ülkelerde yaşanmıştır. Dolayısıyla, son derece haksız ve tek yanlı olarak soykırım konusu, Sosyal-Darwinci siyasi retorik bir biçimde, batılılar tarafından gücün güce yetmesi ortamında ele alınarak, batılı toplumları medeniyetin merkezi, batılı olmayanları da aşağı toplumlar olarak yorumlamasını şeklinde gerçekleşmektedir.

¹⁰⁴ Lesser Ian O., Hoffman Bruce, “Countering The New Terrorism”, Published by Rand, s:1-7, Washington D.C, 1999.

Yani bir anlamda bugün kendini çok güçlü olarak hisseden bir devlet veya devletler ittifakı, kendi ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda, stratejik olarak seçilmiş bölgelerle ilgili olarak, bölge devletlerinde siyasi, askeri ve ekonomik inisiyatifi ele geçirmek, gelişmelere yön vermek ve bölgede her şartta kendi gelişmesine tehdit olarak gördüğü devletleri yıldırmak, teslim almak, bölmek veya yok etmek istemektedir. Bu devletler stratejilerini oluştururken soykırım, terörizm ve sözde insan hakları ihlalleri suçlamaları gibi tezleri kullanmaktadırlar. Bu tezlerin kullanılabilmesi için güçlü devletler, egemenlik kurmak maksadıyla, hedef seçtikleri ülkelerde karşı piyasa prensiplerine göre hareket eden bilim adamlarını tespit ederek, onlara maddi krediler açmak suretiyle senaryolarını onaylattırmak zorundadırlar. Hedef seçilen ülke ve o ülkenin egemen ulusunun geçmişine kendi ürettikleri bu tezlerle ve konjonktüre uygun olarak oluşturdukları stratejiler ile saldırmakta oldukları bir gerçektir.¹⁰⁵

“İngiltere’nin ebedi dost ve düşmanları yoktur, değişmez menfaatleri vardır” İngiliz Başbakanı Palmerstone’un bu sözlerine benzer tarzda aynı dönemin Dışişleri Bakanı Edward Grey de “İngiliz Dışişleri Bakanları uzun vadeli karmaşık hesaplar yapmaksızın, kendi ülkelerinin o andaki menfaatlerini rehber alırlar” demiştir. Bunlar sadece 19. yüzyılda geçerli olan düşünceleri yansıtmamaktadır. Çağımızda da ulusal çıkarların en ön planda düşünülmesi gerektiğini söyleyen devlet adamları az değildir. Amerikan Başkanlarından Nixon; “Birinci önceliği yüksek ideallere değil, ulusal çıkarların korunmasına verdiğini” ve “Amerikan yardımının başlıca hedefinin, başka milletlere değil kendilerine yardım etmek olduğunu söylemiştir.” Gerçekten diplomaside her vesileyle yüksek insani duygulardan ve ideallerden söz edilmesine karşılık, devletler önemli bir karar alacakları zaman daima ulusal çıkarlarını ön planda gözetmektedirler.¹⁰⁶

Tarih boyunca Batılı ülkelerin Türk varlığına yönelen emperyalizm tehditleri, yakın geçmişte ve günümüzde PKK ve uzantıları şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bu ülkeler Türkiye’de Türk’ten ayrı bir milliyet bulunduğu iddiasıyla insanlarımızı birbirine düşman etmenin ve ülkemizi parçalamanın peşinde koşmaktadırlar. Oysa

¹⁰⁵ Yürükel Sefa M., “Batı Tarihinde İnsanlık Suçları”, Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, s.148-150, İstanbul, 2002.

¹⁰⁶ Öymen Onur, Ankara Üniversitesi, Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından düzenlenen Hukuk, Siyaset ve İktisatta Ulusal Çıkarlar konulu açık oturum konuşma metni, 28 Şubat 2003.

atalarımızın kanı pahasına bize vatan olan bu toprakların her köşesi aynı değerde olup kürt adı altında suni bir kimliğe sokulmak istenen bazı vatandaşlarımız, bu milletin öz evlatlarıdır. Bu nedenle, doğusu ve batısıyla Türk halkının bin yıllık toprağı olan Anadolu insanımız için vazgeçilmezdir.¹⁰⁷

Türkiye hem coğrafi açıdan, hem de siyasi ve kültürel dengeler açısından dünyanın en hassas ve en stratejik bölgelerinden birinde yer almaktadır. Çevresindeki ülkeleri ele aldığımızda her birinin birbirleriyle sorunları bulunmaktadır. Balkanlar, Ortadoğu, Kafkasya gibi dünyanın en hareketli ve riskli bölgelerinin tam ortasında yer almasına rağmen, Türkiye bu ateş çemberi içinde uzun yıllar boyunca barış ve güven adası olarak kalabilmişse, bunu her şeyden önce sahip olduğu modern ve güçlü ordusuna borçludur. Bu sorunlar yumağının ortasında tek istikrar adası olarak duran Türkiye'nin sahip olduğu önemli jeopolitik ve jeostratejik konumundan dolayı, büyük ve güçlü bir orduya sahip olması zorunluluk halini almaktadır.¹⁰⁸ Bunlara çok geniş sınırlara sahip olması ve çevresindeki komşuları ile, kökleri tarihin derinliklerine inen yakın ilişkiler de eklenince, güçlü bir orduya sahip olmanın önemi daha da artmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak Türkiye, uzun yıllardan beridir, ulusal gelirinin çok önemli bir bölümünü savunma giderlerine ayırmak zorunda kalmaktadır. Yalnızca nicelik, yani sahip olunan asker sayısı bakımından değil, nitelik bakımından da caydırıcı bir güç olma özelliğini sürdürebilmek için Türk ordusu, sürekli olarak kendini yenilemekte, kendisini en son teknolojiyle donatmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da Türkiye, dünyadaki en yüksek askeri harcamaya sahip olan ülkeler liginde sürekli olarak üst sıraları işgal etmektedir.¹⁰⁹

Günümüzde, bazı batılı ve kendisini konjonktürel olarak güçlü gören devletler, uluslararası güçler dengesinde, güçlü olan devletler için taşeronluk yapan diğer batılı devletleri de kullanarak (bu konuda bizzat rol alan İskandinav ve Benelüks devletlerini konuyla ilgili verilebilecek en bariz örnekler olarak ele alabiliriz) uluslararası veya bölgesel güçler dengesinde veya hesaplaşmasında, iktidar olabilmek veya paylaşım savaşında büyük pay sahibi olabilmek için, mücadele

¹⁰⁷ Budak Nazım, "Varlığımızı Hedef Alan Tehdit (Bölücü Terör), Boğaziçi Yayınları, s.257, İstanbul, 1994.

¹⁰⁸ Özdemir Eşref, a.g.e, s:91-92.

¹⁰⁹ Arslan Ali Yrd. Doç.Dr., "Modern Türk Askeri Elitlerinin Oluşumu ve Ordu Din, İdeoloji ve Siyaset İlişkisi", Ekim 2003.

etmektedirler. Çünkü Refah içinde yaşayan Batı için dünyanın geri kalan bölgelerinde zuhur eden istikrarsızlıklar ciddi tehdit oluşturmaktadır. Süper güce sahip ABD'nin de buna karşı etkili bir reçetesi bulunmamaktadır. Rant ekonomileri ile şiddet pazarları dışarıdan gelen istikrar inisiyatiflerine karşı yüksek mukavemet göstermektedir.¹¹⁰

20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde başlayan ve son çeyreğinde ivme kazanan ekonomi-politik faktörlerle birlikte artan karşılıklı bağımlılık, ülkelerin güç tanımlamalarını çok daha karmaşık bir niteliğe büründürmüştür. Ulus-devletlere meşruiyet zemini sağlayan modern ideolojilerin etkilerini kaybetmesi ve geleneksel kültür değerlerinin yeni unsurlarla birlikte uluslararası alana taşınmaları da ülkelerin uluslararası konumlarını etkileyen bir yeniden tanımlama süreci başlatmıştır.

Böylece küresel ekonomi-politik gelişmeler ülkeler arasındaki karşılıklı egemenlik ilişkisinde ortaya çıkan gri etkileşim alanlarını genişletirken, reelpolitik alana yansıyan tarih ve kültür parametreleri ülkelerin iç ve dış güç yapılanmalarını doğrudan etkilemektedir. Bu durum daha önce yalın kavramlarla ifade edilen güç parametrelerini yetersiz kılmakta ve birçok parametrenin etkileşimini yansıtan kavramların öne çıkmasına yol açmaktadır. Ekonomi-politik, jeopolitik, jeokültür, jeoekonomi, jeostrateji gibi kavramların ülkelerin güç tanımlamalarında daha sık bir şekilde kullanılmaya başlanması Soğuk Savaş sonrası dönemin dinamik şartlarının getirdiği özel konjonktür ile birlikte daha da belirgin bir nitelik kazanmıştır.

Bu nedendir ki, ülkelerin güç parametreleri artık birbirinden bağımsız yalın unsurlar değil, her biri yeni fonksiyonlarla birbirini etkileyen dinamik unsurlar olarak görülmelidir. Bu dinamik unsurlar da insan unsurunun devreye girdiği çarpanlarla birlikte ele alınmalıdır.¹¹¹

Bu unsurlardan biri olan insan unsuru, İsveç açısından değerlendirildiğinde günümüzde barışçı politikalarıyla tanınan İsveç halkının 1600'lü yıllarda her fırsatta etraflarındaki ülkeleri yağmalayan ve insanları kasıp kavuran barbarlardan oluşuyor

¹¹⁰ Dauderstädt Michael, Ekonomist, çev: Recai Çalışkan, "Güvenlik Meselesi Paha Bıçılmaz Bir Unsur Olduğunda Eşit Olmayan Dünyanın İstikrara Kavuşturulmasının Zorluğu", Friedrich-Ebert Vakfı Uluslararası Politika Analizleri Kürsü Başkanı.

¹¹¹ Davutoğlu Ahmet, "Stratejik Derinlik", Küre Yayınları, s.16-17, İstanbul, 2001.

olması, 1800'lü yıllarda yabancılar tarafından oldukça isyankar olarak tanımlanmaları sonuçlarını ortaya koymuş ve bir ülkenin önemli güç unsurlarından biri olan insan gücü unsurunun zaman içinde ne kadar değişken olduğunu göstermiştir.¹¹²

Yeni Dünya düzeninin bir uzantısı olan yeni güvenlik mimarileri, tehdit değerlendirmelerine dayalı olarak Türkiye'nin ve üyesi olduğu NATO'nun güvenlik stratejilerini de etkilemiştir. İleride savunma yerine kriz bölgelerine intikal stratejisini benimseyen NATO, bu anlayışa hizmet edecek yeni bir yapılanma sürecine girmiştir.¹¹³

¹¹² Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.4, Ankara, 2002.

¹¹³ Özdemir Eşref, "Bilgi Savaşları", s:92.

2.GENEL İSVEÇ TARİHİ

2.1 İsveç Tarihine Giriş

On iki bin yıl önce, İskandinavya'daki son buzul çağında¹¹⁴ insanlar, bol yiyecek bulunan, avcılığa müsait, kuş ve balık avcılığına elverişli daha yaşanabilir bölgelere göç ederken bu topraklarda izlerini bırakmışlardır. Bu izler İsveç'te Skåne ve Halland'da çakmaktaşı, Danimarka'da Sorø'nun kuzey batısındaki Zealand'da geyik boynuzu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁵ Adı ilk olarak Tacitus'un "Germania" adlı eserinde (M.S. 98) geçen İsveç'e ilk olarak son buzul çağından sonra, M.Ö. 10000-M.Ö.8000 yıllarına doğru, Cilalı Taş dönemi avcılarının yerleştiği sanılmaktadır. Tunç devrinde (M.Ö.1500-M.Ö 500) bölge halkı, sonradan İsveççe'ye dönüşecek bir Hint-Avrupa dili konuşuyordu.¹¹⁶ Akdeniz ülkeleriyle yapılan amber ticareti sayesinde ülkede bakır kullanılmaya başlanmıştır (M.Ö. 1800). M.Ö. 100'den başlayarak Roma'yla da geniş çapta ticaret ilişkileri kurulmuştur. M.S. IV. Yüzyılda bazı germen kabileleri bölgeden göç etmiş, fakat bazıları da ülkeden ayrılmamıştır; güneyde askeri önderlerin yönettiği (hövdingar) küçük krallıklara bölünmüş Gotlar yaşamaktaydı. Bir deniz krallığı (Svearike) kuran Svearlar kabilesi (Målar bölgesi), Gotları Bravalla'da yendi ve bu bölgede varlığını kabul ettirmiştir. Böylelikle İsveç Krallığı kurulmuştu; ama henüz, Lagman'ların yönettiği kamu meclislerinde hür vatandaşların toplanarak barış, savaş, kanun ve vergiler konusunda tartıştıkları muhtar illerden meydana gelen bir federasyondur. Baş rahip, kamu huzurunun koruyucusu ve başkumandan olan kral, ancak kraliyet ailesi üyelerinden seçilirdi. Uppsala krallığın din merkezi ve başkenti, Birka ise büyük ticaret merkeziydi.¹¹⁷

¹¹⁴ Pleistosen'de yaşanan son buzul çağının kapanmasıyla başlayan bölüm, 11 bin yıl öncesinden günümüze kadar süren zaman dilimini ifade eder. Gerçek bir jeolojik devir olmaktan çok yaşadığımız zamanı tanımlayan bir terimdir. Buzul çağları arasında sıcak bir dönem olan Holosen, insanlığın tüm kayıtlı tarihini ve uygarlığını içerir. Bu bölüm içinde insanlar yerleşik hayata ve tarım toplumuna geçip, pek çok uygarlık kurdu. Bölümün baskın organizması olan insanlar, Holosen doğasını ciddi biçimde etkileyip, değiştirmiştir. 11.07.2004.

¹¹⁵ Jones Gwyn, "A History of the Vikings", s.17, Oxford University Press, Berkshire, 2001.

¹¹⁶ Grolier International Americana Encyclopedia, Grolier Incorporated, cilt:8, s.72, Danbury, Connecticut, 1993.

¹¹⁷ Meydan Larousse, Sabah Yayıncılık A.Ş, cilt:10, s.119-120, İstanbul, 1992.

İsveç Reformu'ndan sonra Roma'ya sürgüne gönderilmiş olan Uppsala Başpiskoposu Johannes İsveçlilerin Gotlarla özdeşleştiğini belirtmiştir. İsveçlilerin Gotlardan gelen köklerini, Nuh'un oğlu Magog'un İskandinavya'ya göçmesine kadar dayandırmıştır. Kral XIV. Erik, III. Johan ve IX. Karl da Gotlara ilgi duymuşlardır.¹¹⁸

2.2 Vikingler Dönemi (800 - 1060)

Tüccar ve savaşçı koloniciler olarak Vikingler dünyanın o dönemde bilinen tüm parçalarına ayak basmışlardır. Kendi yaptıkları gemilerle küçük İskandinav ülkelerinden Batı Avrupa sahili boyunca Gibraltar'a¹¹⁹ ve oradan Akdeniz'in içine girmişlerdir. İtalya'yı, İspanya'yı, Fas'ı ve Mısır'ı ziyaret etmişlerdir. Vikinglerin İsveç kolu nehirleri kullanarak Rusya içlerine ve Ukrayna'ya oradan da Karadeniz'e ulaşmışlardır. Novgorod ve Kiev şehirlerini 9. yüzyıl ortalarında ele geçirmişler ve bölgedeki Slavlar tarafından "Russ" olarak çağırılmışlardır. Yoğun bir ticaret, baskın ve Bizans adına paralı askerlik faaliyetine girişen bu kol zamanla ilk Rus devletini kurmuştur. Daha sonra bu kol buradan Hazar Denizi'ni kullanarak Bağdat'a kadar ulaşmıştır.¹²⁰ Hatta bu coğrafya da Çin'den gelen kervanlarla dahi karşılaşmışlardır. Atlantik Okyanusu'nu geçerek İzlanda, Grönland ve Amerika'yı bulmuşlardır. Bu seferler süresince bir kısmı İzlanda'ya bir kısmı da Grönland'a ve İngiltere'ye yerleşmişlerdir.¹²¹

Üç İskandinav ülkesi, (İsveç, Danimarka ve Norveç) binlerce yıldır, tarihin her safhasında bu topraklarda bir egemenlik kurmaya çalıştıkları Viking çağının en bilinen aktörleridir.¹²² Vikingler döneminde gözle görülür bir genişleme söz konusudur. Bu genişleme İsveç'te, büyük ölçüde doğuya doğru olmuştur. İsveç Vikingleri Avrupa nehirlerinden geçerek kürk ve köle ticareti amacıyla Rusya'dan Bağdat'a kadar deniz yolculukları yapmışlardır. Vikingler İstanbul'a ilk kez tüccar olarak, bunda başarısızlığa uğrayınca istilacı olarak, daha sonra da paralı asker olarak

¹¹⁸ Burke Peter, "Avrupa'da Rönesans", çev: Uygur Abacı, Literatür Yayıncılık, s. 127, İstanbul, 2003.

¹¹⁹ Stratejik açıdan önemi fazla olan Gibraltar devleti İspanya'nın güney ucundadır.

¹²⁰ Tunalı Melih, "Af Edersiniz! Vikinler mi Dediniz?" Ortadoğu Teknik Üniversitesi web sayfası.

¹²¹ Gustavsson Ake and Almgren Bertil, "The Viking", s.163, AB Norbok, Sweden, 1996.

¹²² Jones Gwyn, a.g.e, s.17.

gelmişlerdir. Bizanslılar Væringjar kelimesinden yola çıkarak Vikinglere Varegler derlerdi. IX. yüzyılda İsveçliler Normanların Batı Avrupa'ya yaptıkları akınlara katıldılarsa da özellikle doğuya yönelmişlerdir. İskandinav Vikinglerinden, Norveç ve Danimarkalı olanlar genellikle batıya giderlerken İsveç savaşçı tüccarları büyük nehirlerden geçerek, Hazar Denizi üzerinden “Serkland'a” (ipek diyarı), yani Müslümanların krallığına uzanmışlardır. Bu konuda en önemli kaynaklardan biri, 921-922'de İskandinav Ruslara, Orta Volga'daki Bulgarlar arasında rastlayan Arap diplomat ve gezgin İbn Fadlan'ın yazdıklarıdır.

İsveç'in Gotland Adası, Vikingler'in kendilerine has teknelerini inşa ettikleri yerdir. Bu teknelerle çıktıkları uzun yolculuklarda yanlarında gümüş ve bronz eşyalar götürüp, bunları İsveç'te olmayan maddelerle¹²³ değiştirmişlerdir. Bu yolculuklardan en az bir tanesinin, İstanbul'a yapıldığı belgelenmiş durumdadır. Yolculuğun ilginç yanını ise Orta Avrupa'yı karadan, akarsular aracılığıyla geçerek Karadeniz'e ulaşılmış olmasıdır.¹²⁴

Riurik'in kumandası altında Roslag savaşçıları (Varegler) Novgorod ve Kiev prensliklerini kurmuşlardır. Norman kuramına göre bütün Rus kültürünün kökeni İskandinav kaynaklı olup, denizlerde dolaşan ve korsanlıkla uğraşan kuzeyden gelen Norman kavimleri IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, iki yüzyıl boyunca Rus toplumunu etkilemiş ve biçimlendirmiştir. Rusların köken olarak İskandinav Vikingleri (Varegler)'nin soyundan geldiğini öne süren bu görüş Gottlieb Siegfried Bayer (1694-1738) ve August Ludwig Von Schlözer (1735-1809) gibi bazı Alman tarihçiler ve bilim adamları tarafından ortaya atılmıştır.¹²⁵

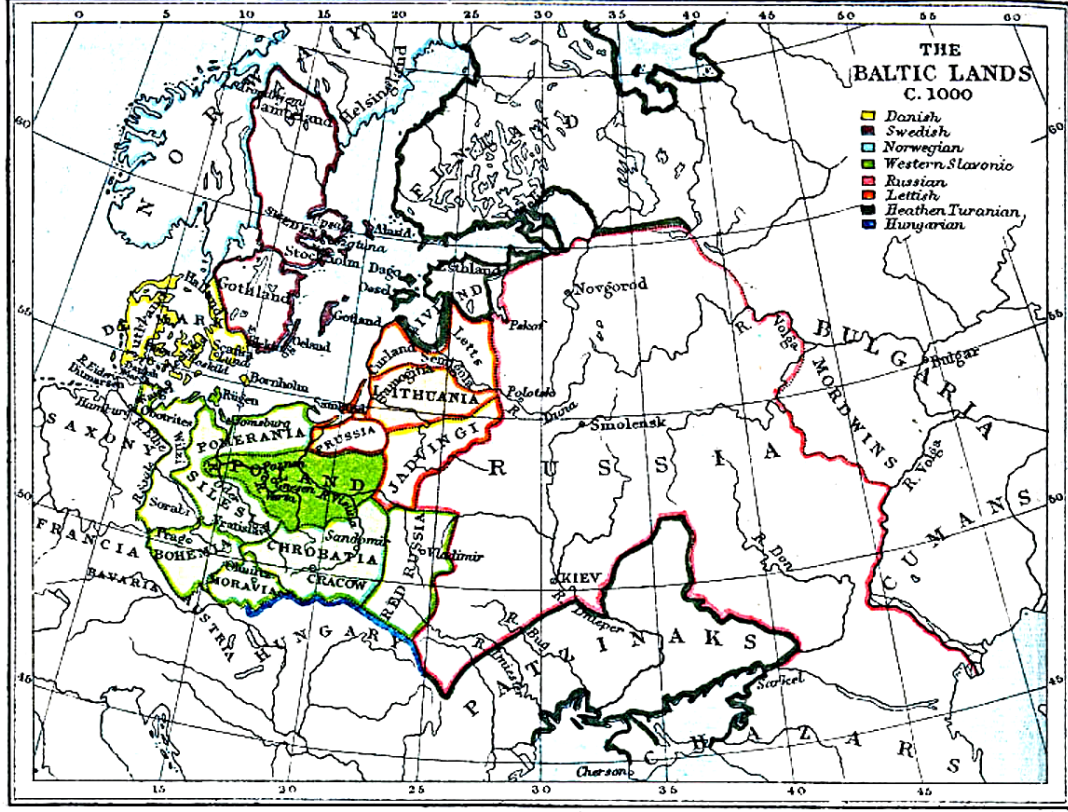
“Annales Bertiani” bölgesinde 830 yılında İsveç kralı Björn tarafından Bizans imparatoru Theophilos'a gönderilmiş bir temsilcinin izleri bulunmaktadır. Vikingler Baltık Denizi'ni kullanarak İstanbul'a ve İslam ülkelerine bağlayan deniz aşırı ticarete katılmaktaydılar; hatta Volga'nın ağzında, Hazar Denizi yoluyla Bağdat ile ticaret yapan bir Vareg üssü kurmuşlardır. Vikinglerin mezarlarında ve İsveç

¹²³ baharat, tuz, şeker vb.

¹²⁴ Uçkan Gürhan, “Stockholm'den Mektubumuz Var”, Bütün Dünya, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, sayı: 4, s.101, Ankara, 2001.

¹²⁵ Çaşın M.Hakkı Doç.Dr., “Rus İmparatorluk Stratejisi”, ASAM Yayınları,s.25-26, Ankara,2002.

topraklarının başka yerlerinde bulunmuş Doğuya ait madeni paraların sayısı 70 bini aşkındır. Çoğu Halifelige ait olan çeşitli bölgelerden gelmiştir ve IX. yüzyılın ilk yarısından kalmadırlar.

Harita 2.1: Baltık Ülkeleri M.S. 1000.

Doğu'dan para akışına XI. yüzyıl başında niçin ara verildiği net değildir. Bu sıralarda İskandinavların kendi paralarını basmaya başlamış olmaları bunun bir nedeni olabilir. Sultan II. Mehmet (Fatih) İstanbul'u 29 Mayıs 1453 Salı günü fethettikten sonra Doğu'dan gelen pek az madeni para bulunmuştur.

925 yılı sıralarında, Romanos Lekapenos'un hükümdarlığı sırasında büyük bir Viking filotillası Karadeniz'den gelerek bir filosu Boğaziçi'ne girmiş ve Asya tarafını yağmalamış ve yakmıştır. Bizans birimleri Ruslar arasında muazzam kayıplara yol açarak onları bozguna uğratmışlardır. Theophanes'in vakayinamesine göre, ağır silahlı Vikingler kendilerini sulara atarak, on bin gemilerini yok eden "Bizans ateşi"nden kurtulmaya çabalamışlardır.

İsveç topraklarının her tarafına saçılmış taşlar üzerindeki rünik (eski Germen) alfabe ile yazılmış yazıların çoğu, doğuya yapılan akınları ve yapılan istilaları anlatmaktadır. Yazılar Vikinglerin gittikleri yerler konusunda pek nadiren kesin bilgi sağlar ama, çoğunun Büyük Şehir'e, Vikinglerin İstanbul'a verdikleri adla "Mikligarðr'a (Micklegard), gittiği kesindir. Vikinglerin yaptıkları bir doğu seferini anlatan en eski yazıt olan 9.yy.dan kalma Kålvesten taşında "Stygg bu anıtı oğlu Öjvind'in anısına diktirdi. O doğuda, Ejvisl'le birlikte düşmüştü" diye yazmaktadır. Aynı az ve öz ifade, diğer rünik taşlarında tipik bir özelliğidir. Harald ve Ingvar hakkındaki Gripsholm taşında: "erkek gibi gittiler altın peşinden uzaklara, ve doğuda kartalı beslediler¹²⁶, güneye doğru öldüler Serkland'da" yazmaktadır. Rünik alfabeyle yazılmış en çarpıcı Viking, yazıtı Venedik'teki Arsenal'in dışındaki mermer aslanda bulunan ve oraya 17. yüzyılın sonunda Pire Limanından getirilmiş olanıdır. Daha büyük olan aslanın omzunda 11. yüzyılın ikinci yarısında İsveçli askerler tarafından kazınmış fakat aşınmış ve yıpranmış durumda olan ejderha desenleri vardır. Ama yeterince derin kazınmadıkları için rünik harfler artık okunamamaktadır. Stockholm'ün hemen kuzeyindeki Ed köyü yakınlarında muazzam bir kayadaki petroglifler, Vareg birliklerinin komutanı, yani imparatorluğun cankurtaranı olmak gibi saygın bir makama sahip Ragnvald'dan söz etmektedir.¹²⁷

2.2.1 Hıristiyanlığın Başlangıcı

X. ve XI. yy., Norveç ve Danimarka ile bazen sülale çatışmaları bazen de ittifak ve siyaset birliği dönemleriyle geçmiştir. Anschaire'in Birka'da yaymaya başladığı (830) Hıristiyanlık, dokuzuncu yüzyılda Şarlman İmparatorluğu'ndan kalkıp İsveç'i ziyarete gelen misyoner Ansgar ile ülkeye girse de ancak kral Olof Skötkonung'un Hıristiyanlığı kabul etmesinden (1008) sonra gelişmeye başlamıştır. Oğlu Anund (1022-1050) ülkenin Hıristiyanlaşmasına katkıda bulunmuştur. Çok tanrılı eski İskandinav dini, Hıristiyanlığa karşı onikinci yüzyılın ortalarına kadar ayakta kalmayı başarmış ve İsveç, Başpiskopos atanması için 1164 yılına kadar beklemiştir. İsveç'in doğuya doğru genişlemesi Finlandiya'nın, onikinci ve onüçüncü

¹²⁶ "kartalı beslemek", çok sayıda düşman öldürmek anlamına gelmektedir.

¹²⁷ Theolin Sture, "İstanbul'da bir İsveç Sarayı", çev: Sevin Okyay, Yapı Kredi Yayınları, s.18-20, İstanbul, 2000.

yüzyıllarda, çok sayıda saldırının ardından, İsveç topraklarına katılmasıyla devam etmiştir.¹²⁸

2.2.2 Kilisenin Başarısı (1060-1250)

Edmund'un (1050-1060), ölümünden sonra, Stenkil sülalesiyle (Vastergötland), Sverker (Östergötland) ve Erik (Svealand) sülalarını taht mücadelesinde çarpıştıran savaşlar başlamıştır. 1060'tan yaklaşık olarak XII. yy. başlangıcına kadar İsveç'e hakim olan Stenkil'in yerine İsveç kilisesinin desteklediği Sverker I (1130-1156) geçmiştir. Sverker I'i XI.yy sonunda hala çok canlı olan paganlığa karşı mücadelesinde destekleyen Cistercium tarikatı rahipleri onun kesin bir zafer kazanmasına katkıda bulunmuşlardır. (Linköping din meclisi, 1152). Sverker'in rakibi olan ve ölümünden sonra yerine geçen Aziz Erik IX (1156-1160), pagan Finlandiyalılara karşı, Finlandiya'nın fethiyle (1157) sonuçlanan bir savaş açtı. Uppsala Başpiskoposluğunun kuruluşundan (1164) beri muhtar olan İsveç kilisesi, önemli imtiyazlar elde etmiştir (1248). Bu arada kilisenin gelişmesinin işine yarayan sülale kavgaları devam etti; birçok kişi öldürüldü ve taç 1167'den 1222'ye kadar Aziz Erik ile Sverker'in sülaleleri arasında el değiştirdi. Ama çatışmalar iktisadi gelişmeyi engellememiş; Knut Eriksson (1173-1196), XII. yy. da Bergslag madenlerinin işletilmesi için Almanlara başvurmuş ve Lübeck ile ticaret sözleşmeleri imzalamıştır.¹²⁹

2.2.3 İsveçliler ile Türkler Arasındaki İlk Karşılaşma

Doğu Anadolu'da Bizans İmparatorluğu Türk halkları özellikle de Selçuklular tarafından sıkıştırılıyordu. Bizans imparatoru, Franklar ve Varegler'den oluşan ordusunu, Akoluthos Mikhail komutasında bu bölgeye yolladı, ordu 1055'te, Trabzon'un güneyindeki Bayburt'ta, Selçuklu imparatorluğunun kurucusu olan Sultan Tuğrul Bey'in batıdaki öncü birliklerini yendi. Bu savaş ile Türkler ile İsveçliler arasındaki ilk temas yaşanmış oldu. 1066 yılında Normanlar İtalyan Bari şehrinin etrafını sarnca Konstantinopolis kuşatmayı kaldırmak için bir vareg alayını bu bölgeye yolladı. Viking askerleri, İmparator Romanos Diogenes'in 1071'de

¹²⁸ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Eylül 1999.

¹²⁹ Meydan Larousse, a.g.e, s.120.

Mantzikert'te (bugünkü Malazgirt) yapılan ve sonucunda Bizans'ın bütün doğu eyaletlerini ebediyen kaybettiği, tarihin en önemli savaşlarından birinde Selçuklular tarafından mağlup edilen ordunun bir parçasıydılar. 1191'de İmparator III. Aleksios, Væringjalið'i için daha fazla Viking askeri yazdırma amacıyla üç İskandinav kralına temsilciler yolladı. Viking muhafızlar, 1204'teki Dördüncü Haçlı Seferi boyunca da İmparator'u para karşılığı sadakatle savunmayı sürdürmüştür. "Baltalı Barbarlar", İskandinavların Viking çağının sona erdiği XIII. yy. başlarına kadar imparator için çalışmışlardır.¹³⁰

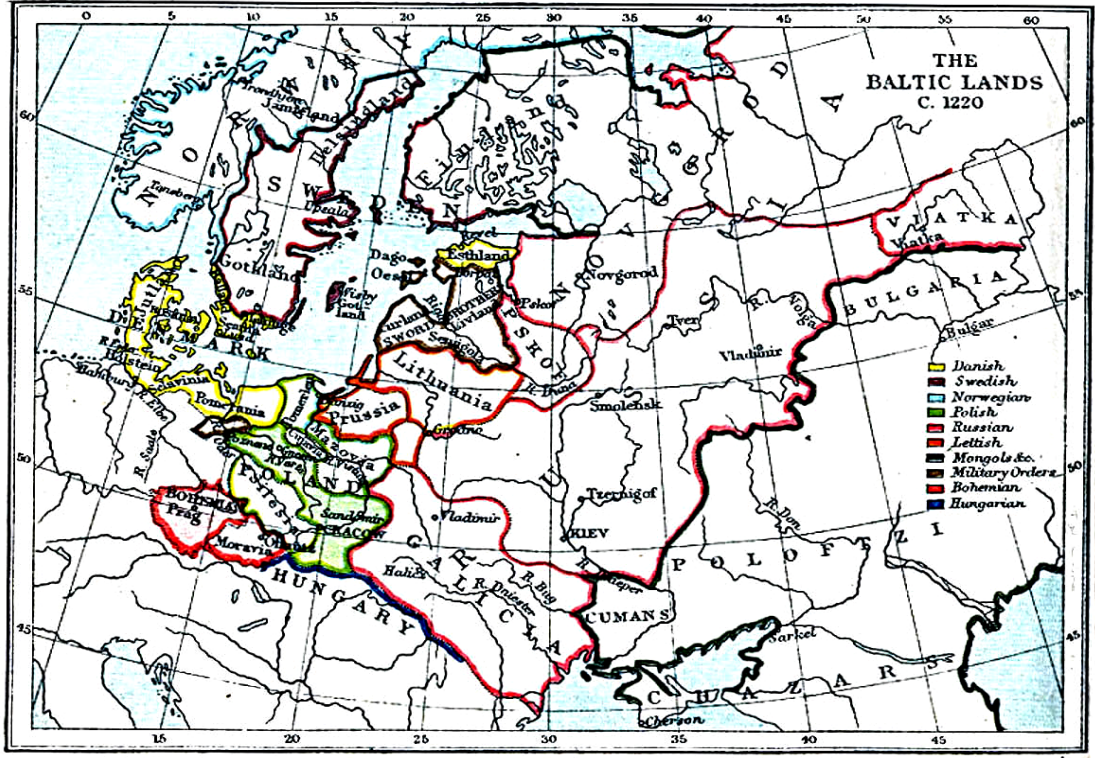
2.2.4 İsveç Krallığı'nın Kuruluşu

İsveç'in, daha önce bağımsız birimler olarak kendi kendini yöneten çeşitli bölgeleri 1000 yılları dolaylarında, ağırlık noktası kısmen Västergötland ve Östergötland, kısmen de, Uppland olmak üzere Mälaren Gölü çevresindeki bölgelerde bulunan, tek bir birlik oluşturmuştur.

1160 ile 1250 yılları arasında ülkeyi dönem dönem yöneten Sverker ve Erik hanedanları arasında, krallığın dünyevi gücüne sahip olma konusunda, XII nci yüzyılın ortalarında çetin bir mücadele başlamıştır. Ancak bu dönemde bölgeler, hala en önemli idari birim olma özelliklerini sürdürmekteydiler. Her bir bölgede ayrı bir meclis, yerli hukukçular ve oraya özgü kanunlar bulunuyordu. Kral ancak XIII üncü yüzyılın ikinci yarısında nüfus sahibi olmaya başlamıştır. Kraliyet şatolarının kurulması ve bölgelerde idari merkezlerin oluşturulmasıyla, merkezi yönetimin gücü kanıtlanmaya, tüm krallık için geçerli yasalar ve kararnameler her bölgede uygulanmaya başlamıştır.¹³¹

¹³⁰ Theolin Sture, a.g.e, s.21.

¹³¹ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Eylül 1999.

Harita 2.2: Baltık Ülkeleri M.S. 1220.

2.2.5 Folkunglar (1250-1363) ve İlk Varisleri (1363-1389)

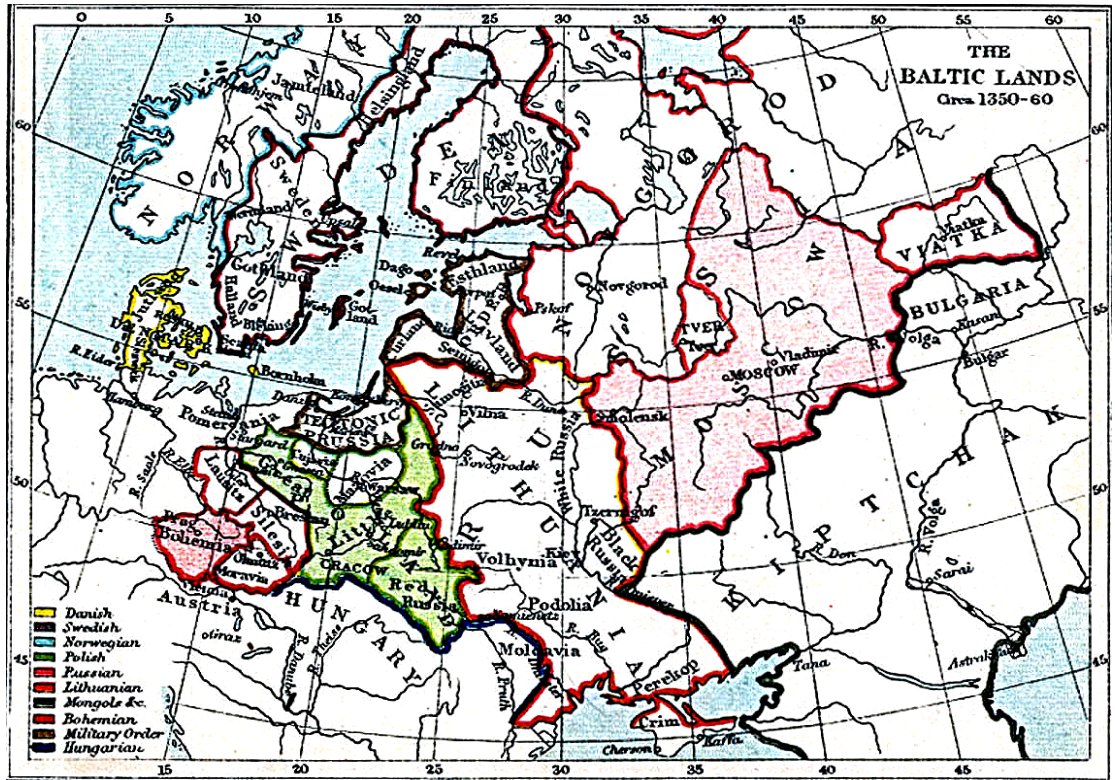
Erik Eriksson ölünce (1250), kayınbiraderi Birger Jarl, Folkung'lar sülalesini kurup. Krallığa oğlu Valdemar'ı seçtirmiştir. Daha sonra ülkenin tartışmasız hakimi olan Valdemar Finlandiya'nın güneyini işgal etmiştir (1249-1250). Stockholm'ü başkent yapmış, yasamayı birleştirmiş, bakır işletilmesini ve Hansa'nın ticaret acentası bulunan şehirlerde (Visby, Stockholm v.b.) Almanların yerleşmesini destekleyerek ticareti geliştirmiştir. Böylece Almanca, krallığın ticari dili haline gelmiştir. İkinci oğlu Magnus Ladulås (1275-1290), dünyevi bir soyluluk rütbesinin oluşturulmasını ve toplumun feodal kurallar uyarınca yeniden örgütlenmesini sağlayarak İsveç'e derebeylik kurumlarını getirmiştir. Aristokrasi ve kilise temsilcilerinden oluşan ve krala danışmanlık yapacak bir meclis kurdurmuştur. Ayrıca İsveç ordusunun temeli olan süvari sınıfını kurmuş, o dönemde meclis hükümetin temel organı haline gelmiş; ayrıca emirname ve karnamelerin kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Magnusson (1290-1318) ve Magnus VII Eriksson'un (1319-1364) ergin olmadıkları uzun hükümdarlık dönemlerinden monarşi zarar görmüştür. 1319 yılı yazında 3 yaşında iken Uppsala'nın dışındaki Mora Stone bölgesinde İsveç Kralı olarak seçilmiştir. Bu olay İsveç'in ortaçağda yaşadığı altın çağı olarak tanımlanmaktadır. İsveç monarşisi 46 yıl süren Magnus Eriksson dönemi kadar uzun bir kraliyet dönemi yaşamamıştır. Döneminde krallığın sahip olduğu topraklar doğuda Karelia'dan batıda Greenland'a kadar kuzeyde North Cape'den güneyde Öresund'a kadar uzanmıştır. Danimarka'dan Skane ve Blekinge bölgelerini alınca kendisi İsveç, Norveç ve Skane kralı olarak isimlendirilmiştir. 18 yaşında Blanche of Namur isimli bir Fransız kontunun kızıyla evlenmiş, bu evlilikten Erik ve Håkan isimli iki erkek çocuğu olmuştur. Döneminde önemli olaylar yaşanmıştır. Landslag isimli ilk hukuk kurallarını belirlemiş, tüm bölgelerde bu kanunların uygulanabilirliğini sağlamaya çalışmıştır. Kraliyet konseyini kurmuş ve böylelikle İsveç kanunlarının uygulamaya konulduğu ilk hükümet yapısı oluşturulmuştur.¹³² Önce özel menfaati (köylülerin toprakları dışına çıkamaması, 1303), ama aynı zamanda da kamu menfaati (Kaççılar Philippus Ragualdisson'un batı kamu hukukunu ülkeye sokması) için idareyi aristokrasinin eline bırakmıştır. Bu gelişme, Novgorod ülkeyi tehdit edince Güney Finlandiya'nın işgalini engellememiştir (Büyük Karjala Savaşı[1293-1323] ve Pahkinasaari Barışı). Aynı zamanda 1319'da oğlu Magnus VII Eriksson'u İsveç ve Norveç kralı ilan ettirmeyi başaran Birges Magnusson'un baldızı Ingebor Skane'yi de almıştır (1332). Yaşamı Norveç fiyordlarında yaşanan bir trajedi ile sona ermiş olan Magnus Eriksson hali hazırda Finlandiya'nın hakimi iken böylelikle Aynı zamanda İsveç, Norveç ve Skane kralı da olmuş olmuştur.

1343'te Magnus VII Eriksson'un küçük oğlu Håkan VI Norveç kralı olmayı başarınca, birlik kesinlikle dağılacak gibi göründü; ayrıca İsveç 1346 veba salgını ve Magnus'un büyük oğlu prens Erik'in isyanı (1355) yüzünden de zayıflamıştı. Mecklemburg'lu Albrecht'in desteklediği Erik, krallığın yarısının kendisine bırakılmasını sağlamıştır (1356-1359). Bununla birlikte, birleşme imkanları Erik'in ölümüyle (1359) tekrar belirmiştir; çünkü yerine geçen Norveç kralı Håkan VI, Danimarka kralı Valdemar IV Atterdag'ın büyük kızı ve varisi Marguerite ile

¹³² Rentzhog Sten, "A Journey Through Swedish History", Statens Historiska Museum, s. 18-19, Stockholm, 1994.

evliydi. Ama üç İskandinav krallığının birleşmesinden (1394) önce İsveç, Valdemar IV'ün kurbanı oldu; gerçekten de Valdemar IV, Skane, Halland, Blekinge, Öland ve Gotland'ı işgal etmiş ve Vidby'i kesinlikle yok etmiştir (1360-1361). Bozgunu Magnus VII'nin yetersizliğine yükleyen İsveçliler, onu tahttan indirerek (1362) yerine oğlu Håkan VI Magnusson'u geçirdiler ve böylece İsveç-Norveç birliğini yeniden kurmuş oldular; ama Håkan VI babasıyla barışınca, 1363'te Mecklemburg'lu Albrecht'i hükümdarlığa getirmişlerdir. Håkan VI'nın ölümüne (1380) ve Hansa'nın desteğine rağmen yeni hükümdar, Lübeck'in dış ticareti ele geçirdiği ve aristokrasinin gerçek iktidarı 1386'ya kadar elinde tuttuğu İsveç'te otoritesini sağlayamamıştır. Danimarka ve Norveç naibi¹³³ Margrethe'nin İsveç'teki müdahalesi, Mecklemburg'lu Albrecht'in bozguna uğraması ve esir edilmesiyle (1389) sonuçlanmıştır. İsveç naibi olan Margrethe, dört İskandinav ülkesinin ilk olarak tek bir otorite altında toplanmasını gerçekleştirmiştir.¹³⁴

Harita .2.3. Baltık Ülkeleri M.S. 1350-60.

¹³³ Naip, Tahtta hükümdar olmadığı zaman yada hükümdarın çocukluğu sırasında devleti yöneten kimse anlamına gelmektedir.

¹³⁴ Meydan Larousse, a.g.e, s.120.

2.2.6 Kalmar Birliği (1397-1523)

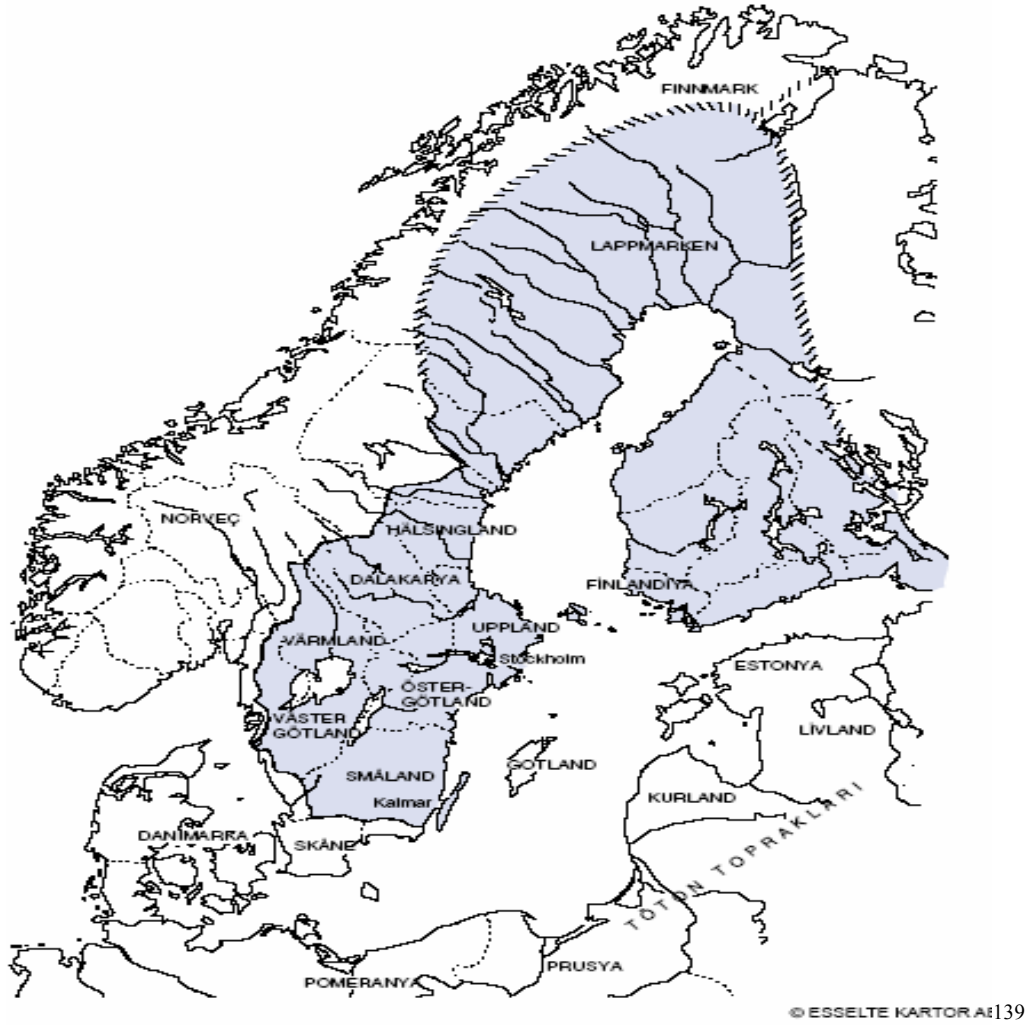
1397’de Pomeranyalı Erik¹³⁵ Margrethe tarafından önce Norveç (1389), sonra İsveç ve Danimarka (1396) kralı olarak ilan edilmiş; daha sonra üç krallığın bu tek şahıs elinde birleşmesini her krallık temsilcisinin hukuken onaylamasını kabul ettirmiştir. Böylelikle Kalmar Birliği kurulmuştur (1397). Kalmar Birliği kuzeyde İzlanda’dan güneyde Almanya’ya kadar batıda Greenland’dan doğuda Karelia’ya kadar yayılan¹³⁶ ve Baltık Denizi’ni çevreleyen büyük bir imparatorluk durumuna gelmiştir.¹³⁷ Margrethe hüküm sürdükçe nüfuzu, İsveç’in birlikten ayrılmasına engel oldu. Ama ölümünden (1412) sonra Erik, sonu yenilgiyle biten Holstein savaşını başlatarak, vergileri ağırlaştırarak ve Danimarkalı valilere aşırı yetkiler vererek İsveçliler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bu yüzden demir ihraç etmeleri engellenen Dalarna’lı maden sahipleri Engelbrekt yönetiminde ayaklanmışlardır (1434). Engelbrekt, Arboga’da soylular, rahipler, burjuvalar ve köylülerden meydana gelen bir meclis toplamış (1435); bu ilk Riksdag, Engelbrekt’i krallık naibi ilan etmiş; Erik, ismen kral olarak kalmıştır. Ama Engelbrekt bir soylu tarafından öldürülünce (1436), yerine Karl Knuttson adlı bir aristokrat getirilmiştir (1439); Gotland’a kaçan (1436) Erik’in yerine geçen yeğeni Bavyera’lı Cristoph birliğe hakim olmuştur (1441-1488). Cristoph varis bırakmadan ölünce İsveçliler tahta birkaç kere (1445-1457; 1464-1465; 1461-1470) Karl Knuttson’u (Karl VIII), Danimarkalılar ise Odenburg’lu Christian I’i (1448) getirmişlerdir. Sonra İsveç milli muhalefetinin başına Stureler geçmiş; Büyük Sten Sture, Christian I’i Brunkeberg’de yenmiş (1471); böylelikle köylülerin desteğini kazanmış, ama birlik taraftarı rahip sınıfıyla çatışmış ve Danimarka kralı Johan’ı İsveç kralı olarak tanımış (1483); fakat gerçek iktidarı elinde tutmuştur.¹³⁸

¹³⁵ Danimarka ve Norveç naibi Margrethe’nin yeğeni ve varisi.

¹³⁶ Rentzhog Sten, a.g.e, s: 22.

¹³⁷ Temel Britannica, a.g.e, s: 132.

¹³⁸ Meydan Larousse, a.g.e, s: 121.

Harita 2.4: İskandinavya Bölgesi (1450)

Sten Sture, İsveç’i istila denemesine girişen Rusları püskürtmüştür (1495); ama iktidarı Johan’a kaptırmış ve Finlandiya’ya kaçmıştır; esasında bu geçici bir başarıdır; çünkü Holstein’da güç duruma düşen (1500) Johan İsveç’i Sture ailesinden gelenlere bırakmıştır. Küçük Sten Sture¹⁴⁰, Uppsala Başpiskoposu Gustaf Trolle’nin muhalefetiyle karşılaşınca, Gustaf’ı Başpiskoposluktan indirdi (1517). Gustaf, bunu üzerine Danimarka kralı Christian II’den yardım istemiştir. Başlangıçta başarılar kazanan (1518) Sten Sture, sonunda Bogesund yakınında, Asunden gölünde Christian II’ye yenilmiştir (Şubat 1520). Ölümüyle İsveç çökmüş; Gustaf Trolle

¹³⁹ Finlandiya’nın güneybatı bölgeleri 15. yüzyılın ortalarında İsveç toprakları arasındaydı. Lappmarken henüz işgal edilmemişti ve ülkenin sınırları dışında bulunuyordu. İsveç’in Rusya’yla arasındaki doğu sınırı 1323 yılında çizilmiştir. İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, a.g.e.

¹⁴⁰ Svante’nin oğlu 1512-1520.

serbest bırakılmış, Christian II'nin krallığı onaylanmış ve İskandinav birliği son kez tekrar kurulmuştur.

1520'lerde çeşitli ülkelerin Baltık Denizi'ne egemen olmak için giriştikleri savaşlar¹⁴¹ Kalmar Birliği'nin dağılma sürecini başlatmıştır.¹⁴²

1521'de Gustaf Vasa¹⁴³ yönetiminde, Smaland'da özellikle Dalarna'da ayaklanmalar olmuştur. Smaland ve Västergötland soyluları, Dalarna madencileriyle birleşmiş ve sonunda Gustaf Vasa, Danimarkalıları İsveç'ten kovarak birliğe son vermiştir (1523).

2.3 Reform Dönemi (1523-1611)

2.3.1 Kral Gustaf Vasa Dönemi (1523-1560)

İsveç Kralı seçilen Gustaf Vasa, ülkesini bağımsızlığa kavuşturmuştur. 1521'den itibaren Alaus Petri'nin Stockholm'de yaymaya başladığı reform, önce Alman, sonra İsveç burjuvalarınca benimsenmiştir. Gustaf Vasa, İsveç kilisesini devletleştirmiş, mallarını boş olan hazine ve asiller arasında bölüştürmüştür. Kral, Almanların imtiyazlarını ve ticari tekellerini kaldırmış; 1524-1542 yılları arasındaki karışıklıklara rağmen ülke ekonomisini geliştirmiştir. Gustaf devleti yeniden teşkilatlandırmış ve tacın soydan geçeceğini onaylattırıştır (1544).¹⁴⁴ Rus çağdaşları gibi Gustaf Vasa da “bütün toprak krala aittir ve geçici olarak toprak mülkiyetinden yararlanan soylu olmayan sınıf ancak hükümete karşı mali yükümlülüklerini yerine getirdiği sürece tasarruflarının devamını umut edebilir” görüşünü ileri sürmüştür. Devletin savaş ödemelerini yapabilmesi için, geniş ölçüde egemen olan geçim ekonomisi altında nakit para ihtiyacı duyması madencilik ve imalatın geliştirilmesini, mali aygıtın düzenlenmesini, önemli miktarda devlet borcu

¹⁴¹ Christian II Gustaf Trolle'nin isteğine uyarak 1520 Kasımında başlattığı “Kanlı Stockholm Olayları” İsveç ile Danimarka arasında aşılması imkansız bir uçurum açmış oldu.

¹⁴² Temel Britannica, a.g.e, s.132.

¹⁴³ “Kanlı Stockholm Olayları”nın kurbanı Erik Johansson Vasa'nın oğlu.

¹⁴⁴ Meydan Larousse, a.g.e, s.121.

alınmasını, eski temsili kurumların saf dışı bırakılmasını ve ruhban sınıfının kraliyet adına kayıt tutma işlerine giderek artan biçimde müdahil olmasını teşvik etmiştir.¹⁴⁵

2.3.2 Bab-ı Âli'ye Gelen İlk İsveçli Elçiler

1545'te İsveç devletinin kurucusu Gustaf Vasa Türklere karşı savaşı desteklemek için hükümetine ihtarda bulunduysa da sadece on yıl kadar sonra Kırım Tatar Türkleri arasındaki temsilcileri vasıtasıyla Bab-ı Âli'nin yardımını çaresizlikle talep etmiştir.¹⁴⁶

2.3.3 Kral Erik XIV Dönemi (1560-1568)

Limanlarını Moskova ile Batı arasındaki ticaretin uğrağı haline getirmek isteyen Erik XIV (1560-1568) önce Tallin'i ele geçirmiştir (1561). Daha sonra Danimarka boğazları ile Moskova'nın denize açıldığı bölge olan Narva'yı kontrolü altına almak istemiş (1562), ancak yedi yıl süren savaş sonucunda (1563-1570), Lübeck, Danimarka ve Polonya, Gotland'ı alarak Narva'da seyrüsefer serbestliğini kabul ettirmiştir (Stettin Barışı 1570). Bu durumdan hoşnut olmayan İsveç soylularının ileri gelenleri, Erik XIV'ü tahttan indirerek yerine kardeşi Johan III'ü geçirmişlerdir.

2.3.4 Kral Johan III Dönemi (1568-1592)

Johan III, doğuda Pskov ve Novgorod'a ve kuzeyde Arhangelsk yolunu kontrol etmek amacıyla Doğu Laponya'ya doğru hareketi yeniden başlatmıştır. 1581'de Narva'yı ,1595'te Estonya'yı ele geçirmiştir. Bu arada Katoliklik taraftarı olduğundan Uppsala'daki Protestan üniversitesini kapatarak tehlikeli bir siyasi ve dini buhrana sebep olmuştur.

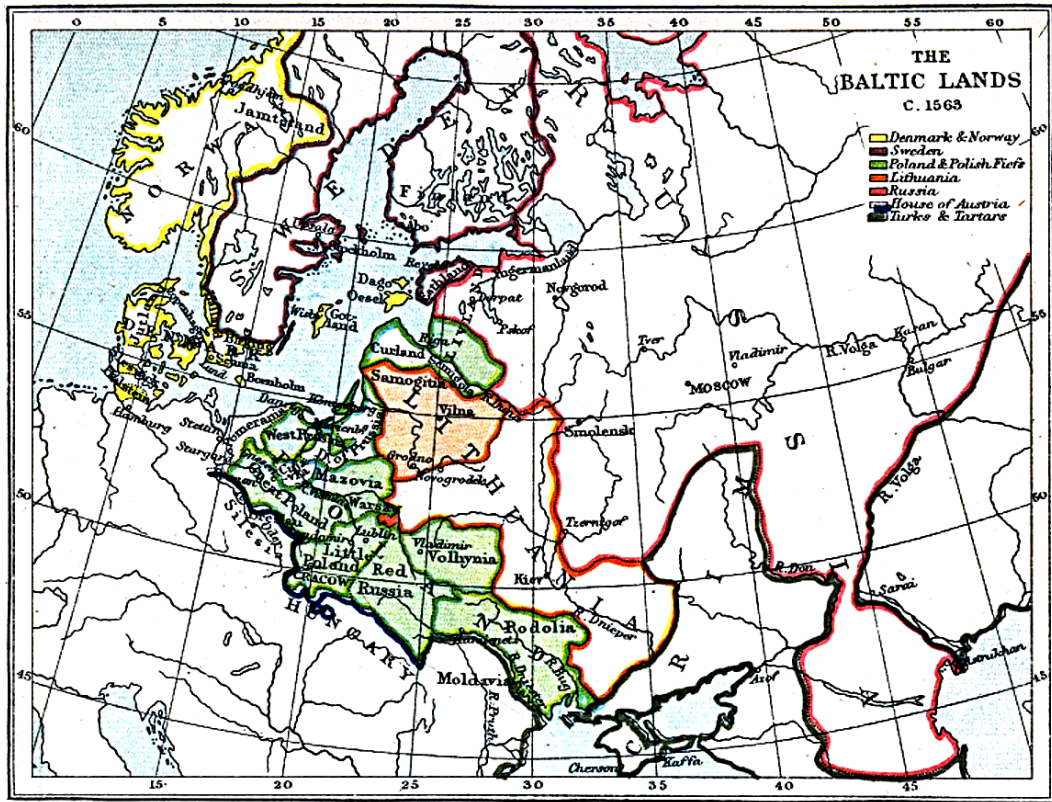
İsveç'in III. Johan dönemindeki diplomatik ve hanedan bağlantıları merkezi Avrupa'nın çevresindeki devletlerinde Avrupa devletler sistemine dahil olmaya

¹⁴⁵ Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.232, Ankara, 2001.

¹⁴⁶ Sture Theolin, a.g.e, s.25.

başladığını göstermektedir. Töton şövalyelerinin kurduğu Livonya İmparatorluğu'nun dağılmasıyla, İsveç bu topraklardan bir kısmında hak iddia etmiştir. Johan III. düzenlediği seferlerle Reval, Estonya ve uzun bir sınır haline gelen İsveç – Rusya hattı boyunca kalan diğer ülkeleri topraklarına katmıştır. Aralarındaki büyük rekabete rağmen, İsveç Kralı, Polonya ve Danimarka ile Rusya'yı durdurmak için ittifak yapmıştır. Johan savaşmak yanında diplomatik başarılar da elde etmiştir.

Johan III.'ün karısı Katarina Jagellonica, Polonya prensesi ve Milanolu Sforza'nın kızıdır. Hanedanın Polonya bağlantısı oğulları Sigismund'un Polonya kralı seçilmesine olanak sağlamıştır.¹⁴⁷

Harita 2.5: Baltık Ülkeleri M.S. 1563.

¹⁴⁷ Charles Tilly, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.279-280, Ankara, 2001.

2.3.4.1 Osmanlı İmparatorluğu ile Doğrudan Doğruya İlk Diplomatik Temaslar

Bab-ı Âli'nin, Ruslara karşı ittifak teklifine cevaben İsveç Kralı Johan III, Sultan III. Murat'a ortak düşmanlara karşı bir savunma antlaşması önermiştir. Ancak Johan III ondan önce, Oğlu Sigismund'un Polonya Kralı olabilmesi için Türk İmparatorluğunun desteğini de istemiştir.¹⁴⁸

Türk İmparatorluğunun desteği ile Polonya kralı olan (1587) Sigismund I Vasa İsveç kralı olarak da 1592 yılında ülkede Katolikliği yerleştirmeye kalkışınca buhran artmıştır. Bunun üzerine Karl IX¹⁴⁹ İsveç kralı ilan edilmiştir.

2.3.5 Kral Karl IX Dönemi (1607-1611)

Karl IX, Polonya (Livonya için savaş), Rusya (Moskova'nın alınması) ve Danimarka'ya karşı savaşlar açmıştır.

2.4 Gelişme Dönemi (1611-1618)

2.4.1 Kral Gustaf II Adolf Dönemi (1611-1632)

Büyük bir ticaret filosuna sahip olan Gustaf II Adolf (1611-1632), Baltık Denizi'ni bir İsveç gölü haline getirmeyi tasarlamaktaydı. Gustaf II. Adolf, Rusya'dan Ingria ve Doğu Karelya'yı almıştır; ama Novgorod'dan ve Beyaz denize doğru genişlemekten vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Riksdag'ı ve soyluları hükümete sıkıca bağlayarak devleti sağlamlaştırmıştır. Bir yüksek adalet divanı kurulması (1624), Uppsala üniversitelerinin, ordunun ve ekonominin (bakır ve demir madenlerinin geliştirilmesi) yeniden teşkilatlandırılması, hükümdara ülke sınırlarını büyük ölçüde genişletme imkanı sağlamıştır.

¹⁴⁸ Sture Theolin, a.g.e, s.25.

¹⁴⁹ Söderköping Riksdag'ının (1595) naipliğe getirdiği Sigismund'un amcası.

Gustaf II Adolf, İsveç egemenliğini Polonya Prusya'sını işgal ederek (1626) Baltık bölgesinde sağlamış ve ordusuyla Almanya'ya geçerek Otuz Yıl savaşına (1630) başarılı bir müdahalede bulunmuştur.

2.4.1.1 Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar

İsveç, Otuz Yıl Savaşları'nda büyük oranda paralı askerleri kullanmıştır. Kral Gustaf II. Adolf'un kişisel Kırım elçisi olan Fransız Benjamin Baron, Otuz Yıl Savaşları'nda Habsburglar'a karşı savaşacak olan birliğe 30 bin Tatar Türk askeri katabilme ihtimalini ortaya atmıştır. Ancak bu askerlerin önce Osmanlı'nın Perslerle savaşında Osmanlıya destek olmak üzere Türkiye'ye gönderilmesi gerekmektedir. Tatar yardımını sağlama yolundaki birkaç başarısız çabadan sonra II. Gustaf Bab-ı Âli'ye tekrar yönelmiş ve 1630'da temsilcisi Paul Strassburgk'u Avusturya Kayzeri'ne karşı destek, mümkünse bir askeri ittifak istemek için Sultan IV. Murat'a göndermiştir. Ne var ki Osmanlı İmparatorluğu o sıralarda İran'la aralarındaki ihtilafı fazlasıyla meşguldü ve böylesi maceralara girişecek hali yoktu. Strassburgk İstanbul'u terk etmiş ancak 1633'te aynı amaçla geri dönmüş, fakat sonuç alınamamıştır. Kralın bütün girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁵⁰

Gustaf II Adolf, 1632'de Lützen Savaşında ölünce tahta 6 yaşındaki kızı Kristin çıkmıştır (1632-1654). Yaşı küçük olduğu için yerine Oxenstierne naip olmuştur; o sırada aristokratik bir anayasayı kabul eden (1634) İsveç, Almanya'daki ordularını geri çekmemiş (1635-1642) ve Danimarka'ya Brömsebro Barışını (1645) kabul ettirmeyi başarmıştır.

2.4.2 Kral Karl X Gustav Dönemi (1654-1660)

İktidardan naibi uzaklaştıran kraliçe Kristina ve Karl X Gustav, İsveç'i Danimarka'nın aleyhine Baltık Denizi'ne ve boğazlara hakim kılan Vestfalya (1648) ve Roskilde (1658) Antlaşmalarıyla bu siyasetin meyvelerini toplamışlardır. Bornholm ve Trondheim'in kaybedilmesine rağmen (Kopenhag Barışı, 1660) İsveç

¹⁵⁰ Sture Theolin, a.g.e, s.26.

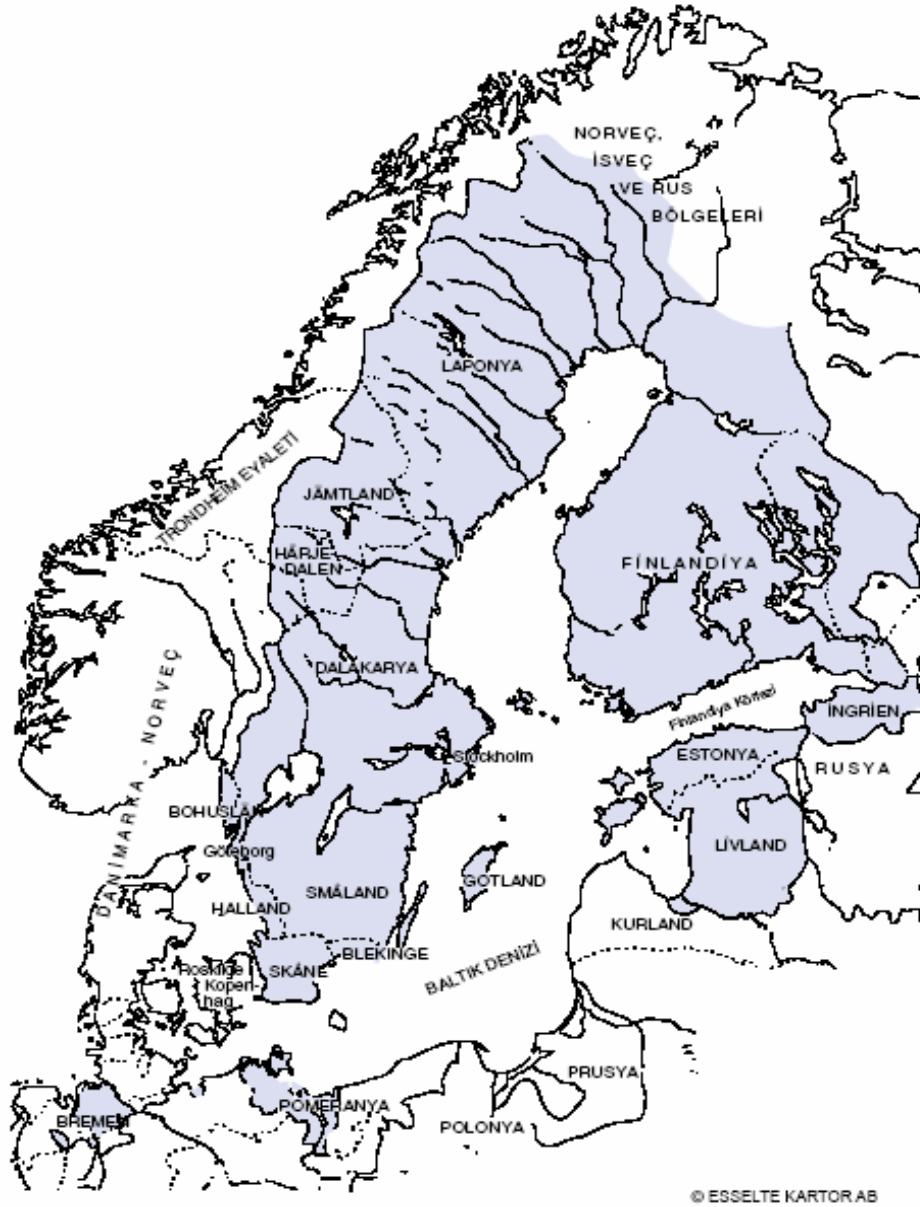
büyük bir devlet haline gelmiş; Oliva Antlaşması (1660) ile Polonya, isteklerinden vazgeçmiştir.¹⁵¹

2.4.2.1 Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar

Kral X. Karl Polonya ve Litvanya ile savaşırken İstanbul'a önemli bir elçi göndermiştir. Polonya kralı (1648-1668) olan ve İsveç tahtı üzerinde hak iddia eden Johan Kasimir Vasa İsveçliler tarafından 1656'da Varşova surları dışında yenilgiye uğratıldığı halde, yeniden güç kazanmış, ve Polonya ile Avusturya arasında ittifak sağlamıştır. İsveç ise, Rusya ve Danimarka tarafından da tehdit edilmekte ve Brandenburg Prensinden daha güvenilir müttefiklere ihtiyacı bulunmaktaydı. Kral bu yüzden Siebenbürgen'deki II. Georg Rákóczi'ye, Ukrayna'daki Kazaklar'a ve Osmanlı İmparatorluğuna başvurmuştur. Eğitimli diplomat Claes Brorson Rålamb 1656-1658 yılları arasında çeşitli kisveler altında Stettin'den yola çıkıp Berlin, Viyana, Bratislava, Siebenbürgen ve Eflak'tan geçerek İstanbul'a gelmiştir. Rålamb'ın görevi yine Rusya'ya karşı ittifaka girmek konusunda Osmanlı Padişahını ikna etmektir.

Ancak Sultan IV. Mehmet ve o sıralarda seksen yaşında olan Sadrazam'ı Köprülü'nün tecrübesi sayesinde ve Fransız temsilcisi Seigneur de Vantelet Jean de La Haye'in diplomatik karşı eylemi sonucunda, Bab-ı Âli, İsveç uyarılarına aldırılmamıştır. Belki daha da önemli olan neden ise, Türkiye'nin 1645'ten beri bütün dikkatini yoğunlaştırdığı bir başka mesele ile meşguliyeti, yani Girit'in kontrolü için Venedik'le savaş halinde olmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu, iki cepheli bir savaş fikrini mantıklı bulmadığından yardım ve destek için sabırsızlanan İsveç kralını telaşlandıran bir isteksizlik ve belirsizlik sergilemiştir. Bu nedenle İsveç temsilcilerinin Rusya'ya karşı bir ittifak yapmak olan hedefleri gerçekleşmeden 1658 yılında İstanbul'dan ayrılmışlardır.

¹⁵¹ Meydan Larousse, a.g.e, s.121

© ESSELTE KARTOR AB

152

Harita 2.6: İsveç Baltık İmparatorluğu 1658-1721

2.4.3 Kral Karl XI Dönemi (1660-1697)

1675'te Fehrbellin'de yenilen İsveç, savaş sonunda imzalanan Saint-Germain-en-Laye Antlaşması'ndan (1679) karlı çıkmış; bu antlaşma ile Louis XIV, Brandenburg ve Danimarka'yı fethettikleri toprakların büyük kısmından vazgeçmeye

¹⁵² İsveç 1658-1721 yılları arasında Kuzey Avrupa'da büyük bir güç oluşturuyordu. Ülke 1700-1721 yılları arasında görülen Büyük Kuzey Savaşı'nda yenilgiye uğramasından sonra Finlandiya Körfezi'nin güney doğusundaki bölgelerle Pomeranya'nın küçük bir bölümü hariç, Almanya'daki tüm topraklarını kaybetti. İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, a.g.e.

zorlamış ve Brandenburg sadece Doğu Pomeranya'yı muhafaza etmiştir. Ama İsveç'te soylu sınıf, devlet konseyini kontrolü altına almış; tacın mallarını ele geçirmiş; hatta kralların ordu masraflarını karşılayabilmek için aşırı bir hale soktukları vergileri toplama hakkını bile kazanmıştır. Konseyin oluşturmak için mücadele verdiği sınırlamaları Karl XI gerçekleştirmiştir (1680). Soylu sınıf artık doğrudan doğruya saraya bağlanmış; krallık konseyi bir yönetim aracı haline getirilmiş ve Rigsdag, kralı 1634 Anayasasının bağlarından kurtararak ona kanun koyma hakkını vermiştir (1682). Bu tarihten itibaren Krallar, faal ticaret sayesinde, zenginliği sağlama bir devletin mutlak hükümdarı olarak ülkeyi yönetmişlerdir.¹⁵³

2.4.4 Kral Karl XII. Dönemi (Demirbaş Şarl)(1691-1718)

XII. Karl üzerine arşivlik İsveç dokümanlarının çoğu 19. yy. da düzenlenmiş ve sınıflandırılmıştır. 1754'te Bab-ı Âli arşivlerinde büyük bir yangın çıktığı için çok az sayıda daha eski Türk belgesi kalmıştır.

Büyük Kuzey Savaşı'nın (1700-1721) ilk sekiz yılı sırasında genç kral üç düşmanının; Danimarka, Saksonya-Polonya ve Rusya'nın ittifak halindeki ordularını 1700'deki Narva, 1702'deki Klissow ve 1708'deki Holowcsyn gibi cephelerde başarı ile yenilgiye uğratmıştır.

2.4.4.1 İsveç-Rus Savaşı

Karadeniz'e çıkmak, Petro'nun Güney planının esası olduğu gibi, Baltık Denizi'ne de çıkmak, Kuzey planının esasıdır. Rusya'nın Baltık Denizi'ne çıkmasını engelleyecek devlet 17nci ve 18nci yüzyıllarda Avrupa'nın güçlü devletlerinden biri sayılan İsveç'tir. Bunu önlemek için, Rusya diğer Avrupa devletleri ile ittifak yapmıştır.¹⁵⁴ Kral XII. Charles 1709'da Poltova'da Rus Çarı Büyük Petro'ya yenilip Bender'e yani Türk topraklarına sığınınca kendisine kucak açan Osmanlı

¹⁵³ Meydan Larousse, a.g.e, s.121

¹⁵⁴ Soysal İsmail, Eren Mihin, "Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar", Türk Tarih Kurumu Basımevi, s: 157, Ankara, 1977.

İmparatorluğu ile iyi ilişkiler içine girmek için bir ittifak kurmak istemiştir.¹⁵⁵ Her ne kadar ilk İsveç büyükelçisi C.F von Höpken'in İstanbul'a gelişi 1718 gibi oldukça geç bir tarihte gerçekleşmiş olsa da iki ülke arasındaki ilişkiler ancak 1789'da bir ittifak antlaşması imzalanacak düzeye gelmiştir.

İsveç monarşisi sürekli fon sıkıntısı içindeydi ama bakır ve demir satarak, zengin maden yataklarında kendi askeri sanayisini kurarak ve kazandığı topraklardan büyük vergiler toplayarak iflas etmeden savaş faaliyetini sürdürebiliyordu. Bu haraç sistemi fetihler devam ettiği sürece gayet iyi işlemiş ama barış ve istikrar dönemi geldiğinde çökmüştür. Ülkesinin kaynaklarını savaş için tüketen Karl XII'nin Moskova'ya yürümesi, 27 Haziran 1709'da Poltava'daki yenilgisine sebep olmuş ve bundan üç gün sonra da Perevolaçna'da kısırılan general Lewenhaupt komutasındaki İsveç ana ordusunun kaybına yol açmıştır. Bu durum İsveç'in Baltık Denizi'ndeki hakimiyetini kaybetmesine sebep olmuştur. Bu aşamada Türk – İsveç ilişkilerinin bir sonraki ve İsveç açısından son derece dramatik dönemi başlamıştır.¹⁵⁶

2.4.4.2 Osmanlı İmparatorluğu ile Diplomatik Temaslar

Yenik Kral Karl XII'i için tek açık yol, güneye doğrudu. Yaklaşık bin kişilik küçük bir güçle ve Rusya Hükümlanlığına karşı ezilen bir isyana öncülük etmiş Ukraynalı lider Mazepa ile birlikte, Kral, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. O dönemde İsveç'in Bab-ı Âli ile diplomatik ilişkisi olmamasına rağmen, Kral kuşaklardır süren bir çıkar ortaklığını, ortak bir düşmanı, yani Çar Petro'yu hesaba katmıştır.

İsveç Kralı 1709 Haziran'ından 1714 Ekim'ine kadar Türkiye'de kalmıştır. Bu durum dikkati çekecek ölçüde bir yakın ilişki döneminin, İsveçliler açısından Türkiye'ye ve Türk diline karşı kalıcı olacak bir ilginin başlamasına sebep olmuştur.

XII. Karl, Dinyester üzerinde, onun Karadeniz yakınlarında Bik (Aksu) ile birleştiği yerin altındaki Bender'de, günümüz Moldova'sındaki Benderi'de kamp

¹⁵⁵ Duran Tülay, "Türk-Rus Savaşlarının Nedenleri ve Sonuçları", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Mentş Yayınları, sayı: 13, s: 23-24.

¹⁵⁶ Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, a.g.e, s.233.

kurmuştur. Elçilerinin, Sultan III.Ahmet'in aracılıyla, Rusya'nın ortak bir işgali ve Kralın gidişini sağlama konusundaki karmaşık görüşmeleri sırasında, Yusuf Paşa'nın konuğu olmuştur. Yusuf Paşa'nın Osmanlı topraklarına henüz girmiş olan Karl'a, Bender'e gelmesi yolundaki emir havasındaki daveti ile Kral ve beraberindekiler Bender'e 22 Temmuz 1709'da gelmiştir.

XII. Karl Osmanlı toplumuna hararetle bir ilgi göstermekteydi. Kral Osmanlı dünyasının çeşitli yanlarını, elbette tahkimatını ama aynı zamanda muazzam imparatorluğun doğasını ve hayat koşullarını incelemek üzere İstanbul'a üç ekip göndermiştir. Bunlardan ilki,¹⁵⁷ üç İsveç subayından, Binbaşı Cornelius Loos (1686-1738), Yüzbaşı Conrad Sparre (1680-1744) ve Teğmen Hans Gyllenskepp'ten (1687-1738) oluşmuştur. Bu subayların hepsi askeri tahkimat uzmanıydılar. Gezileri Ocak 1710'dan Haziran 1711'e kadar sürmüş ve bu arada Suriye, Filistin ve Mısır'a gitmişlerdir. Üçü de çok istekli gözlemciler ve iyi istihbarat subaylarıydılar, gördüklerini kalem ve fırçayla çizmede beceri sahibiydiler. On beş ay sonra 250 çizimle, Karl'ın Bender'deki şehri "Karlopolis"e dönmüşlerdir.

Şark'a yapılan ikinci kraliyet seferi, ilahiyatçı ve şarkiyatçı Michael Eneman'ın seyahatiydi. İslam üzerine çalışmalar yapmak ve Kral'ı hep özellikle ilgilendirmiş bir konuda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki azınlıkların durumu üzerine araştırmalarda bulunmak için Bender'den iki yıllık bir geziye gönderilmiştir. İstanbul'a İsveç temsilciliğinin rahibi Sven Agrell ve sekreteri Gustaf Celsing'in refakatinde seyahat etmiştir. Eneman, İstanbul'da Türkçe ve Arapça öğrenmiş, siyasi ve askeri meseleler üzerine bir başka İsveçliden, Henrik Vilhelmsson Kuyl'dan sağlam bilgiler edinmiştir. Kuyl, İsveç kaynaklarına göre, Türkler tarafından esir alınarak Müslüman yapılmıştır ve o sıralarda Türk donanmasında Ali Paşa adıyla kaptanlık yapmaktadır.

Üçüncü kraliyet seferinin başında, daha sonra İsveç Başpiskoposu olan Henrik Benzelius vardı. Benzelius 1714'ün ilk ayında Demotika'dan yola çıkmış ve tam altı yıl sonra İsveç'e geri dönmüştür. Tıpkı Eneman gibi, Benzelius da Arapça ve Türkçe öğrenerek İstanbul'daki İsveç temsilciliğinde iki yıl hazırlık yapmış, sonra Orta Doğu ve Sina'ya seyahat etmiştir. Benzelius önemli bir şark el yazmaları

¹⁵⁷ İsveç'te "Şark Seferleri" diye bilinmektedir.

koleksiyonu toplamıştır. Çoğunun satılmasına rağmen önemli bir kısmı hala Uppsala Üniversite Kütüphanesinde bulunmaktadır.¹⁵⁸

Aslında Karl ordusunu kaybettikten sonra daha çok siyasi bir mülteci, sürgündeki bir kral olmuştur. Karl'ın Poltava ve Perevolaçna yenilgileri, Büyük Kuzey Savaşı tarihinde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Muharebe, İsveç'in büyük güç olma durumunu sona erdirmiş ve Doğu Avrupa'da Rusya'nın üstünlüğünün başladığının bir işareti olmuştur.

Kral bu ziyaretin geçici olmadığını farkına varmaya başlayınca, Osmanlı İmparatorluğu gözetiminde Kral XII. Karl'ın Bender dışında Karpolis ya da İsveççe Karlstad adlı küçük bir şehir inşa etmesine müsaade edilmiştir. Bu dönemde İsveç kralı ülkesini bu şehirden yönetmiştir. İsveç kolonisi, kısmen İsveç'in Baltık eyaletlerinde Ruslar tarafından esir alınıp sonradan köle olarak ona satılan İsveçli kadınlarla çocukları Sultan azat ettiği için hızla büyümeye başlamıştır.

Kralın Osmanlı topraklarında kalışı, aynı zamanda İstanbul'da kalıcı bir İsveç misyonunun da başlangıcı olmuştur. Kral Bender'den İstanbul'a ilk olarak Livonyalı Martin Neugebauer'ı göndermiştir. Ancak onun "ticari ataşe" olarak işlevi Bab-ı Âli'yi etkilemeyince, Neugebauer Kral temsilcisi yapılmıştır. Kralın sırdaşı olan refakatçisi Stanislaw Poniatowsky ile birlikte, Neugebauer 8 Ekim 1709'da Sultan III. Ahmet tarafından huzura kabul edilme şerefine erişmişlerdir. Karl Türk mallarına karşı demir, bakır ve pirinç ihraç etmeyi teklif etmiştir. İstanbul'da İsveç temsilciliği kurulmuş ve Pera'da bir evle, Asya tarafında yazlık küçük bir sayfiye evi kiralanmıştır.

Karl'ın siyasi ve askeri hesapları, Rus Çar'ının niyetlerine ilişkin olarak kuşaklar boyu süren Türk güvensizliğine dayandığı halde, Neugebauer'in en önemli konu, yani sağlam bir Türk-İsveç askeri ittifakı üzerinde bir görüşme başlatmasına izin verilmemiştir. Kral XII. Karl ancak konuyu Türkler açarsa Rusya'ya karşı Türk ordusunun tam desteğini resmen talep etmek üzere konuyu kapatmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Sture Theolin, a.g.e, s. 49.

¹⁵⁹ Sture Theolin, a.g.e, s.36.

Karl'ın dileği Türklerin Çarlık Rusya'sı ile 1700'de yaptığı barış antlaşmasını bozmaktı. Karl, geleceğin yeni İsveç ordusu ile Türkler, Tatarlar ve Kazaklarla birlikte Polonya'dan geçerek Rusya'ya saldırıda bulunmak istiyordu. Birlikte Çar Petro'ya karşı yürüyüşe geçecekler, onu kalıcı bir barışa zorlayarak bu arada da, Baltık Denizi çevresindeki yitirilmiş İsveç mülklerini geri alacaklardı.

Kral İstanbul'a geldiğinde, Çorlulu Ali Paşa sadrazamdı. İsveçlilerin Ruslara karşı savaş açma yolundaki şiddetli isteklerine hiç de yatkın olmadığı için, onu yerinden etmek önde gelen bir İsveç siyasi hedefi haline gelmiştir. Bu hedefe, saray entrikalarıyla varılmış ve Halep Valisi Baltacı Mehmet Paşa sadrazam olmuştur. O dönemde Kralın İstanbul'daki temsilcilerinin birinci önceliği, nakit para kaynağı bulabilmektir. Kendilerine para verilen araçlar vasıtasıyla, İsveç propagandası haremde yayılmış ve en sonunda Sultan'ın annesi Emetullah Rabia Gülnuş Sultan'ın dikkatini çekmeyi başarmışlardır.

İsveç kaynaklarına göre Valide Sultan'ın nüfuzu sayesinde Sultan III. Ahmet Osmanlı İmparatorluğu'nu Moskova'ya karşı bir savaşa sokmuştur; ancak aslında Sultan Üçüncü Ahmed zamanında Rusya ile olan ilişkilerde gerginlik yaşanmasının sebebi: Rusya'nın Orta Asya üzerinde yayılma siyaseti izlemesi, balkanlardaki toplumları Slavlaştırmaya çalışması, açık ve sıcak denizlere inmek istemesidir.

1711 yılında İsveç Kralını kovalayan Rus birliklerinin Osmanlı topraklarına akınlar düzenlemesi üzerine, Osmanlı Devleti Rusya'ya karşı savaş ilan etmiştir. Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa, 100.000 kişilik bir orduyla Tuna'yı geçerek Eflak'a girerken, Osmanlı donanması da Karadeniz'e açılmıştır. Osmanlı kuvvetleri, Kırım Ordusunun da desteği ile Rus birliklerini Prut Nehri kıyısında çember içine almışlardır. O an için kurtuluş imkanı bulunmayan Rus Çarı Deli Petro, Moskova'ya bir mektup yazarak durumun zorluğunu ve ümitsizliğini anlatmıştır. Çariçe Birinci Katarina araya girerek Osmanlı Devleti'ne barış teklifinde bulunmuştur. Hem Kırım Hanı, hem de İsveç Kralı saldırıya geçilip, Rus ordusunun yok edilmesini savunmaktaydılar. Ancak Baltacı Mehmet Paşa, yeniçerilere çok güvenmiyordu. Kuşatma sırasında yeni bir kutsal ittifakın oluşturulabileceği düşüncesine sahip olan ve Osmanlı ordusunun çok yıpranacağı endişesini taşıyan Baltacı Mehmet Paşa barış yapılmasını kabul etmiştir (21 Temmuz 1711). İmzalanan Prut antlaşması ile Azak

kalesi Osmanlılara geri verildi. Ayrıca Ruslar, İstanbul'da devamlı bir elçi bulundurmuyacak ve İsveç Kralı Karl'ın serbestçe ülkesine dönmesine izin vereceklerdi.¹⁶⁰

Barış Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanmış ve İsveç'e ait olarak yalnız, XII. Karl'ın memleketine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. İsveçlilerin haberi olmadan imzalanan bu anlaşmadan sonra, XII. Karl'ın memleketine gönderilmesi meselesi Osmanlı Devleti için bir problem teşkil etmiştir. Barışın imzalandığı sırada XII. Karl Bender'de bulunmaktaydı. 21 Temmuz Salı günü, Yüzbaşı Bousquet vasıtasıyla, General Stanislas Poniatowski, XII. Karl'a, Rus ordusunun Türkler tarafından kuşatıldığını ve Rusların barış isteğinde bulduklarını bildiren bir mektup göndermiştir. Kırım Hanı Devlet Giray Han'da durumu krala bildirmiş ve yazdığı mektupla onu orduyu hümayunun bulunduğu yere davet etmiştir. Demirbaş Karl 22 Temmuz gecesi maiyeti ile birlikte ordunun bulunduğu sahaya doğru hareket etmiştir. Kralın geliş haberi Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'ya bildirilmiştir. Kral, bizzat Sadrazamın kendisi ile, Rus'larla Osmanlı Devleti arasında yapılan barış hakkında görüşmek istemiştir. Sadrazam, Kralı yolda at üzerinde karşılamış ve Osmanlı Devlet ricalinin ileri gelenleri ve Kırım Hanı Devlet Giray Han'ın da hazır bulunduğu toplantıya alınmıştır. Kral'ın Sadrazamla yalnız görüşmek istemesi üzerine çadırda: XII. Karl, Baltacı Mehmed Paşa, Poniatowski, Devlet Giray Han ve Kral'ın tercümanı Savary kalmıştır.

Bu toplantıda geçen konuşmaların içeriği, tercüman Savary'nin yazdığı eserden anlaşılmaktadır. Eserden anlaşıldığı kadarıyla; Kral ile Sadrazamın görüşmeleri sona erdikten sonra aralarına daha da mesafe girmiştir. XII. Karl bu savaşa bir şeyler elde etmek için iştirak etmiştir. Fakat savaş sonunda, Türklerle Ruslar arasında kabul edilen anlaşmada Kral'ın durumu hiçte önemli bir mesele olarak ele alınmamıştır.

Barışın XII. Karl ile ilgili olan kısmı şu şekildedir:

¹⁶⁰ Kadızade Abdullah, "18. Yüzyılda Osmanlı – Hollanda Siyasi Münasebetleri".III. Ahmet'in cülüsünü takip eden senelerde Ruslara yenilen İsveç kralı'nın Osmanlı Devleti'ne sığınmasından sonra Rus Çarı Osmanlı Padişahı'na bir mektup yazarak Mart 1700 tarihli İstanbul anlaşmasının yenilenmesini istemişti. Anlaşma, İsveç kralı'nın Rus hududunun istediği yerinden ülkesine gitmesine Rus çarı'nın müdahale etmeyeceği yönündeki bir maddenin ilavesiyle yenilenmişti. Bu ilave madde İstanbul'daki İngiltere, Hollanda ve Avusturya elçileri tarafından da garanti edilmiştir.

“İsveç Kralı Devleti Aliye'nin ziri cenahi inayetine iltica etmekle bedelyevm İsveç Kralı'nın kendi memleketine emnü selamet ile gitmesine kat'a tarafından mümanaat ve taarruz olunmayıp mabeynlerinde tevfi̇k rıza ve ittihad bulunur ise musalaha eyleyeler...”

Kral bu görüşme esnasında Sadrazama Ruslarla tekrar savaşıma teklifinde bulunmuştur. Oysa Baltacı Mehmed Paşa kararını vermiş ve barışı da imzalamıştır.¹⁶¹

Bender'de bir sarayı yürütmek İsveçliler için gitgide daha masraflı hale gelmişti. Başlangıçta Kral elbette Sultan'ın şerefli konuğuydu ama İsveçliler zaman geçtikçe kendi paralarını sağlamak zorunda kalmışlardır. Hep parasız olan Kral 1711 Nisan'ında daha büyük miktarda borç için İstanbul'a, bu sefer temsilcisi Albay Tomas Funck olmak üzere yeni bir heyet göndermiştir. Ancak Funck'un ilk nazik siyasi görevi, Prut Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya ile barışını protesto etmek ve bunun onaylanmasını engellemeye çalışmaktı.

Bu arada Karl ise Bender'de öfkeyle oturmakta ve Osmanlı için hem bir sorun hem de bir ıstırap kaynağı haline gelmekteydi. Türkler başlarda hayli yumuşak bir şekilde, sonra gittikçe artan bir yoğunlukla onu gitmeye davet etmişlerdir. Ayrılmasını teşvik etmenin bir yolu maddi desteği geri çekmekti. Avrupa boyunca refakat, Hollanda yada İngiliz gemileriyle ücretsiz seyahat önermek de başka bir yöntemdi. Kral yani Demirbaş Şarl, bu teklifleri hep reddetmiştir. Sultan'ın ona gitmesi için her para verişinde Kral birikmiş borçlarını ödedi ve daha da fazla mali destek talep etmiştir.

Sonunda Osmanlı'nın sabrı tükenmiş ve Aralık 1712'de Lord Şansölye von Müller, Bender'deki komutan olan İsmail Paşa tarafından çağırılmıştır. Paşaya, davetsiz misafiri gerekirse kuvvet kullanarak tahliye etme emri verilmiştir. Kral kimsenin nasihatini dinlememiş ve Karlopolis'teki 700 İsveç askerini savaşı hazırlamıştır. 1 Şubat 1713'te bir çok uyarı ateşinin ardından Türklerle Tatarlar Kralın kampına saldırmıştır. Birkaç saat süren ve Kralında katıldığı mücadeleden

¹⁶¹ Duran Tülay, “Türk-Rus Savaşlarının Nedenleri ve Sonuçları”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Menteş Yayınları, sayı: 16, s: 27-28.

sonra, Kral, geçmişteki muzaffer ordusundan geriye kalmış olan 40 kadar askeriyle birlikte esir alınmıştır. İsveç tarih kitaplarında bu olaya “Bender Kalabalığı” denmektedir.¹⁶²

Bu gelişmeler yaşanırken, Çar hem Estonya ve Livonya’yı hem de Finlandiya’nın önemli kısımlarını fethetmiştir. İsveç ve Finlandiya’daki yaygın bir salgın hastalık, kötü hasatların yol açtığı sorunları büsbütün pekiştirmiştir. En iyi komutanlarından Magnus Stenbock ülkeyi savunmakta çaresiz kalmış ve 1713’te Danimarkalı, Sakson ve Rus düşmanlarına teslim olmak zorunda kalmıştır. İsveç’in güçlü dostları bulunmamaktaydı ve herhangi bir istikrarlı ittifak sisteminin bir parçası da değildi. İsveç parlamentosunun çeşitli zümre temsilcileri hiçbir yanılığa meydan vermeyecek şekilde Kralı başkentine dönüp ülkesine barış getirmeye çağırmıştır.

Ruslar’la Osmanlı Devleti arasında 25 Haziran 1713 tarihinde tekrar bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma daha ziyade, artık kangren haline gelmiş olan, XII. Karl’ın memleketine gönderilmesi meselesi ile ilgilidir. Yapılan anlaşmayla Çar, XII. Karl’ın memleketine dönmesine kesinlikle engel olmayacağını açıklamıştır.¹⁶³

1714 baharında durum, Savaşçı Kral açısından biraz düzelmiştir. Sultan’ın şeref mahpusu Demotika’da yatağından alınmış ve Edirne’deki Osmanlı Sarayı Timurtaş’a getirilmiştir. Bu esnada Avrupa’da nihai bir barış anlaşması ile sonuçlanan, İspanyol Tahta Çıkma Savaşı, Habsburg ülkelerinin sınırlarının açılmasına neden olmuştur. Böylelikle Kral; Macaristan, Avusturya ve Almanya’dan geçerek kısmi bir güvenlik içinde İsveç’e gidebilme şansına kavuşmuştur. Sultan yine de İsveç Kralı’nı varlığı yararlı sayıldığı sürece, yani Osmanlı İmparatorluğu’nun Rusya ile yaptığı barış antlaşması resmileşene kadar tutmakta bir sakınca görmemiştir. Çünkü Ruslar, İsveç Kralı’nın imparatorluğun Kuzey sınırlarında kalışının asıl sebebinin İsveç Kralı’nın Sultan III.Ahmed’in sarayındaki temsilcileri vasıtası ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Rusya’ya karşı savaş ilânını gerçekleştirmek istemeleri olduğunu bilmektedir.¹⁶⁴ 17 Haziran 1714’te, Karl nihayet

¹⁶² Theolin Sture, a.g.e, s.37.

¹⁶³ Duran Tülay, a.g.m., s:34.

¹⁶⁴ Häggman Bertil, “Poltava’nın Neticesi: Rusya’yı Yenmeye Yönelik İsveç-Ukrayna-Osmanlı-Kırım Tatar Stratejileri, 1709-1714”, 28.06.2004.

gitme vaktinin geldiğini anlamıştır. Albay Funck¹⁶⁵, İstanbul'daki Sultan III. Ahmed'e hediyeler getirerek, bir veda görevine gönderilmiştir. Funck'un hastalık nedeniyle ani ölümü üzerine Temmuz 1714'te Kralın İstanbul temsilcisi Christian Albrecht Grothusen (1680-1715) olmuştur. Grothusen Maiyetindeki 70 İsveçli ile birlikte İstanbul'a gelmiştir. Bender'de bir önceki temsilci olan Grothusen, daha çok her ne pahasına olursa olsun ve hangi teminat karşılığı olursa olsun borç alabilme yeteneği sayesinde, Kral'ın hem para sorumlusu, hem de himayesi altındaki kişi olmuştur. Kralın sarayına gönderilen Holstein-Gottorp'un temsilcisi von Fabrice, prensine yazdığı raporda Kral ile Grothusen'in mali konularda "Pazar yerindeki hırsızlardan" farksız olduklarını yazmıştır.

XII. Karl, 130 Osmanlı askeri eşliğinde ve yanında 1162 kişiyle Eylül'de Edirne'den ayrılmıştır. Transilvanya Alpleri eteğinde, Bükreş'in 100 km. kadar kuzeybatısındaki Piteşti'den 27 Ekim 1714 gece yarısından az önce ve, beş yıl üç ayın ardından, Demirbaş, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmıştır. Ama Karl başkenti Stockholm'e asla dönemeyecek, Stralsund yakınlarındaki kuzey Alman bölgesi Pomeranya'yı¹⁶⁶ da kaybettikten sonra, Kral o sıralarda Danimarka'nın bir parçası olan Norveç'i istila edecek sonra da Oslo yakınlarında bir sınır kalesi olan Fredikshald Kuşatması sırasında 1718'de öldürülecekti.

Karl Osmanlı İmparatorluğu'na, canlı toplumsal ve entelektüel hayatıyla ve olağan üstü bir siyasi istikrar dönemi oluşuyla bilinen Lale Devri (1718-1730)¹⁶⁷ sırasında gelmiştir.¹⁶⁸ Bu dönem elbette Osmanlı Hanedanı'nın 23. Sultanı olan ve

¹⁶⁵ Tomas Funck (1672-1714) Rus seferinde yer almıştır. 1710'da Albay olmuş. Aynı yıl İstanbul'a İsveç temsilcisi olarak atanmıştır.

¹⁶⁶ Eyaleti oluşturan Mecklenburg ve Vorpommern bölgelerinin farklı tarihleri vardır. Vorpommern (Ön Pomeranya) uzun süre genellikle İsveç'in, daha sonra Prusya'nın yönetiminde Pomeranya'nın bir parçası idi. Mecklenburg ise Alman Rayh'ının bağımsız bir bölgesiydi. 1701'den bu yana iki ayrı bölgeye ayrılıyordu: Mecklenburg-Schwerin ve Mecklenburg-Strelitz. 1934 yılında ise her iki Mecklenburg bölgesi birleşti. Mecklenburg-Vorpommern İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin (DDR) bir eyaleti olarak kuruldu ise de, bir süre sonra eyalet dağıtıldı ve üç bölgeye ayrıldı. Bu durum 1990'da iki Almanya'nın birleşmesinden sonra, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin bir eyaleti olarak yeniden kuruluncaya kadar sürdü. Bugün Mecklenburg-Vorpommern'de yaklaşık 1,83 milyon insan yaşamakta olup, halk arasında genellikle Kuzey Almanya lehçesi (Plattdeutsch) konuşulmaktadır.

¹⁶⁷ Erhan Çağrı Yrd. Doç. Dr., "Türkiye'nin Karakterindeki Asyalı Boyut: Avrupa Birliği Üyeliği için Bir Engel yada Kolaylık mı?", Ankara Üniversitesi,

¹⁶⁸ Devleti derinden sarsan uzun süreli Venedik, Avusturya, Rusya ve İran savaşları sonunda, 18. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'dan bazı yöntemlerin ithali ve taklit edilmesi girişimlerine başlandı ki, 1718-1730 yılları arasında süren bu döneme özel adı ile Lale Devri deniyor. Bu dönemde, Osmanlıların Avrupa'nın başarılarına olan ilgisi arttı. Osmanlıların Viyana, Paris ve Moskova'ya

1703 ile 1730 arasında hüküm süren III. Ahmed'in sultanlığı ile özdeşleştirilmiştir. Romanovlar 1711'de Prut'ta Osmanlılar tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra doğu cephesinde çatışmalar sürse de, İran'daki Safeviler ile çarpışmalar azalmıştı. Sadrazam İbrahim Paşa 1718 Pasarofça¹⁶⁹ Antlaşması'nı yaparak Habsburglar ve Venedikliler ile uzun süredir devam eden savaşı sona erdirmiştir.

Osmanlı dünyası barış içinde idi, Avrupa'dan gelen teknolojik ve sanatsal yeniliklere açılmıştı. Bu gelişmeler Avrupa'da Turquerie hareketinin de doğmasına yol açmıştır. Artık İsveç'te de, iç dekorasyondan moda olan giysilere, müzikten opera ve tiyatroya varana kadar çeşitli sanat dallarında Türk unsurları ve temaları uygulanmaya başlanmıştır.¹⁷⁰

2.4.4.3 Osmanlı İmparatorluğu ile Borçların Kapatılması

Karl son ekonomik işlemlerini Karlopolis, Viyana ve İstanbul'daki tefecilerin taze kaynaklarıyla kapatmıştı. Sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nu, Kralın izlediğinden farklı bir güzergahla terk eden küçük İsveç kuvvetine onun Maliye Bakanı ve eski Bab-ı Âli temsilcisi Christian Albrecht Grothusen'in komuta etmesi de uygun sayılırdı. Grothusen'e yüzlerce alacaklıdan oluşan renkli bir grup eşlik etmekteydi. Aralarında, hepsi de Grothusen tarafından o kadar "cömertçe" borç alınan paralarını geri almaya hevesli Lehler, Türkler, Eflaklılar, Ermeniler ve Yahudiler vardı. Grothusen 1715'teki Stralsund kuşatmasında ölünce, ondan hesaplarını çıkarması asla istenmemiştir. Kralın Osmanlı'ya olan borçlarının gerçek kapsamı 1736 yılına kadar saptanamamıştır.

Borçların kapanması ve yeniden takvimlendirilmesi, yıllar boyunca İsveç diplomasisinin başına dert olmuştur. İsveç 1725 yılında özel alacaklılara olan

yolladıkları resmî heyetler ticaret anlaşmalarının müzakerelerinin yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu koşullarına uygulanabilir yaşam ve kültür konularında da bir gözlemci gibi hizmet vererek başkente raporlar verdiler. Bu raporlar çerçevesinde ilk matbaa açıldı. İstanbul'da ilk itfaiye kuruldu, tekstil ve porselen endüstrileri geliştirildi, yeni köşkler ve saraylar inşa edildi. Fakat bu faaliyetlerin finansmanını sağlamak adına halka yeni vergiler yüklendiğinde 1730 yılında bir isyan patlak verdi ve bu da reformcu Sultan'ın tahtan indirilmesi ve Lale Devri'nin bitimiyle sonuçlandı.

¹⁶⁹ 1716'da Petervaradin'de yapılan savaşı Osmanlılar üstü bir vaziyette iken, savaşın en şiddetli anında Sadrazam Damat Ali Paşa'nın vurularak şehit düşmesi üzerine kaybettiler. Bu mağlubiyetin sonunda imzalanan Pasarofça Antlaşması ile Belgrad ve Semendre Avusturya'ya kalmak üzere Sava nehri sınır kabul edildi.

¹⁷⁰ Sture Theolin, a.g.e, s.41.

borçlarının çoğunu ödemişti. Bu “şarklı alacaklıların” çoğu İsveç’e gelmiş ve İsveç’te devlet hesabından kalmışlardır. Bekleyiş uzadıkça, örneğin Yahudiler Karlskrona’da bir Musa cemaati kurmayı yararlı bulmuştur.

2.5 Özgürlük Çağı (1718-1772)

XII. Karl’ın suikasta uğramasından sonra İsveç emperyal iktidar yolunu terk etmiştir. Ama bu zamana kadar küçük bir nüfustan, görece para ekonomisine girmemiş bir toplumundan ve ufak burjuvaziden büyük bir askeri bir güç oluşturması, sonuçta Kral’ın işlerinin çoğunu sivil bürokratların ve ruhban sınıfının yerine getirdiği büyük bir devlet sistemi yaratmıştır.

2.5.1 Ulrika Eleonora (1718-1720) Dönemi

Karl XII’nin ölümünden sonra Karl’ın varisi olmadığı için yerine kız kardeşi Ulrika Eleonora (1718-1720) geçmiştir. Ama Eleonora iki yıl sonra kocası Hessen’li Frederik I lehine tahttan çekilmiştir.¹⁷¹

2.5.2 Frederik I (1720-1751) Dönemi

Bu dönemde Frederiksborg Antlaşması ile (1720) Sund üstündeki hukuk muafiyetini kaybeden İsveç’ten, Nystad (Uusikaupunki) antlaşmasıyla Karjala ve Baltık eyaletleri koparılmıştır (1721).¹⁷²

Büyük Kuzey Savaşı’ndan sonra parlamentonun (Riksdag) hazırladığı yeni anayasa ile monarşinin gücü sınırlanıp, burjuvazi güçlendirilerek, parlamenter yönetimin ilk biçimlerinden biri uygulanmaya başlanmışsa da, “Özgürlük Çağı”¹⁷³ diye adlandırılan bu dönemde, Riksdag’ın siyasi etkisizliği İsveç’e Alman Pietizmi (Protestan mezhebi), etkisi özellikle 18. yy.da duyulan Fransız rasyonalizmi gibi yeni düşüncelerin serbestçe girmesine yol açmıştır. Bu yeni düşüncelerin etkisiyle İsveç ekonomisi ve kültürü gelişmiştir. Bununla birlikte I. Frederik hükümdarlığı

¹⁷¹ Ana Britannica, Ana Yayıncılık A.Ş, cilt:17, s. 80, İstanbul, 1994.

¹⁷² Meydan Larousse, a.g.e, s.122.

¹⁷³ Grolier International Americana Encyclopedia, a.g.e, s.73.

sırasında, çıkarılan yasalar ile zümre temsilcilerinden oluşan Riksdag'ın yetkileri arttırılmıştır.

Ticaret için deniz yollarına önem veren Frederik I 1729'da Cezayir'den bir barış antlaşması satın alarak İsveç gemilerinin Cebelitarık Boğazı'ndan daha güvenli bir şekilde geçişini sağlamıştır.

2.5.2.1 İsveç'e Gönderilen ilk Osmanlı Temsilcileri

Bab-ı Âli, İsveç hükümetinin Sultan III Ahmed'e olan yaklaşık üç milyon gümüş taler¹⁷⁴ toplam borcunu hatırlatmak için Stockholm'e iki heyet göndermiştir. Bu amaçla 1727-28'de, Sultan'ın temsilcisi olarak İsveç sarayına Kozbekçi Mustafa Ağa gelmiştir. Ağa Sultan'ın muhafızlarından bir bostancıydı.¹⁷⁵ Ağa Bab-ı Âli'ye kalıcı bir İsveç misyonu kurulmasını önermiştir. İsveç'te kaldığı sürece Kozbekçi Mustafa, çeşitli İsveç eyaletlerini ziyaret etmiştir. Kral Frederik I, Ağa vasıtasıyla Sultan'a Bab-ı Âli'ye bir elçi atadığını ve İsveç'in zayıflayan durumu nedeniyle borçların hemen ödenemeyeceğini açıklamıştır. Ancak Kral'ın İstanbul nezdindeki yeni temsilcisi Kont Axel Renstierna Osmanlı başkentine giderken yolda ölmüş ve görevine başlayamamıştır.

1733'te, Mehmet Sait Çelebi başkanlığında bir başka Türk heyeti özel bir görevle Stockholm'e gelmiştir. Sait Çelebi'nin görevi, elbette İsveçlileri Sultan'a karşı olan mali yükümlülükleri konusunda uyarmak ve İsveç'in Avrupa'daki siyasi konumu hakkında bilgi toplamaktır. Ancak, Stockholm'deki siyasi gözlemcilerin çoğu o sırada Sait Çelebi'nin gerçek amacının Rusya'ya karşı İsveç'le bir ittifak şekillendirmek olduğuna inanmış görünüyorlardı.¹⁷⁶ Mehmet Sait Çelebi Mali açıdan Borcun sonunda ödeneceği konusunda Kral I. Frederik'in kişisel teminatından fazla bir şey sağlamayı başaramamıştır.

¹⁷⁴ Almanca bir kelime olan "Taler", 16'ncı yüzyılda Alman eyaletlerinde kullanılan büyük gümüş paralara verilen isimdir. Servet Yıldırım, "Dolar ve Lira", Sabah Gazetesi, 3 Temmuz 2004.

¹⁷⁵ Bostancılar aslında bahçıvanlarmış ama gittikçe önem kazanmışlar, önemli görevler emanet edilir hale gelmişlerdir. Sture Theolin, a.g.e, s.43.

¹⁷⁶ Kutsal Roma-Germen ve Ortodoks-Slav-Rus etki alanlarının yayılma tehlikesi karşısında kıtalararası kuşak üzerinde etkinlik kurabilecek konumdaki İsveç ve Lehistan ile denge politikaları oluşturan 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı diplomasisi hüküm sürmüştür. Lehistan ve İsveç'in zayıflaması Osmanlı Devleti'nin 17.yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Rus, sonra da Germen baskısını Balkanlarda hissetmeye başlamasına yol açmıştır. Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.214.

2.5.2.2 İsveçlilerin Şark Seferleri

İsveç kaynaklarına göre, 1732’de Şark’a iki muhabir gönderilmiştir. Bu kişilerin görevleri, İsveç malları için piyasa koşullarını ve ticaret koşullarını incelemektir. Bunlar Ulusal Ticaret Kurulu sekreteri Edvard Carlsson ile, ondan çok daha genç olan, Kurul’un başkanı ve Fransa eğilimli Şapka Partisi’nden meşhur politikacı Daniel Niklas von Höpken’in oğlu Carl Frederik von Höpken’dir.

İki görevli, Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa tarafından kabul edildikleri İstanbul’a geldiklerinde, Sadrazam kendilerinden derhal İsveç’in Bab-ı Âli’ye kalıcı olarak bir elçi tayin etmesini talep etmiştir. Carleson ve von Höpken Türklerin ayrıca Fransız ve İngiliz tüccarlarından hoşnut olmadıklarını, Bab-ı Âli’nin de yeni ticaret ortaklarını samimiyetle iyi karşıladığını öğrenmişlerdir. İki diplomat Stockholm’e, Bab-ı Âli’nin resmi bir ticaret anlaşması dileğine olumlu cevap verilmesini tavsiye etmişlerdir. Haziran 1731’de transit ticareti ve bölgeye İsveç ihracatını teşvik için İsveç şirketi “Orientkompaniet” kurulmuştu. Temsilciler yeni ticaret şirketi “Levantkompaniet” in kurulmasına da aktif şekilde önyak olmuşlardır.

Koşullar olumlu görünse de İsveç gemileri resmi bir ticaret anlaşması olmaksızın Türk limanlarına girmeyi göze alamıyordu. İslamiyet’i kabul edip Ahmet Paşa adını almış ve Osmanlı sarayında önemli bir rol oynayan bir Fransız, Bonneval’ın¹⁷⁷, geleceğin İsveç kralı Hessen’li Frederick’le birlikte 18.yüzyılın daha başlarında Avusturya Ordusunda askerlik yaptığı için İsveç sarayıyla mükemmel bağları vardı.¹⁷⁸

İngiliz kaynaklarına göre, 1734’te iki İsveçli diplomat, Carl Frederik von Höpken ile Edvard Carlsson, Bab-ı Âli’ye gelip borcun yeniden takvimlendirilmesi için makul bir anlaşma yapmayı başarmışlardır. Temsilciler bu anlaşmanın ardından ülkelerine Kral’ın üzerlerinde yazılı değerinin yalnızca üçte biri ödenmiş senetlerini göndermeyi başarmışlardır. Sultan III. Ahmed nakdin geri kalanını bağışlamış ve

¹⁷⁷ Bir Fransız subayı iken Müslümanlığı kabul ederek Ahmed adını alan Comte de Bonneval, 1731’de humbaracı ocağının ıslahına başladı. Ocağın ihtiyaç duyduğu tâlimli askeri yetiştirmek üzere de 1734 yılında Üsküdar’da bir hendesehâne (mühendislik okulu) açıldı. Nitekim disiplinli ve modern tâlim ve terbiye ile yetiştirilen bu askerî sınıfın Rusya ve Avusturya ile 1736-1739’da yapılan savaşlarda büyük hizmeti görüldü.

¹⁷⁸ Theolin Sture, a.g.e, s.52.

bunun yerine tam donanımlı bir İsveç savaş gemisi, 72 toplu modern bir firkateyn ve 30.000 misket tüfeği ile başka askeri malzemeler talep etmiştir. Ne var ki, İsveç bandıralı ve mürettebatlı savaş gemisi “Sverige”¹⁷⁹ Türkiye’ye nakledilirken Cadiz dışında kazaya uğramıştır. Bu kazanın, Türklere böyle etkin bir savaş gemisi verilmesini istemeyen Malta şövalyelerini sevindirdiği şüphesizdir. Ancak İsveç Donanmasının “Patrioten” adlı gemisi birkaç ay sonra İstanbul’a gelmiş ve Bab-ı Âli gemi ile, onun patlayıcılarından ve on bin misket tüfeğinden oluşan kargosunu savaş gemisi yerine kabul etmiştir. Kalan borcun on dokuz bin misket tüfeği değerinde olduğu hesaplanmıştır. Çok geçmeden altı bin misket tüfeği taşıyan “Ulrika” adlı üçüncü bir gemi gelmiştir. Bu tüfekler de Türklere verilmiştir. Sultan geri kalanını bağışlamış ve bonoları von Höpken’e teslim etmiştir. Bu İsveç bonolarıyla senetleri, Rusya’ya karşı bir saldırı konusunda Bab-ı Âli’nin desteğini almak için temsilciliğin çabalarını pekiştirmek üzere gelmiş bir İsveçli subaya emanet edilmiştir. Bu subay evrakları İstanbul’dan Stockholm’e getirmekle görevlendirilmiştir. Ancak Sinclair adlı bu subay Silezya’daki Grünberg yakınlarında ormandan geçerken soyulmuş ve öldürülmüştür. Bu olaydan sonra, değerli bonolar, adını vermeden onları Hamburg’da bir postaneye bırakan biri sayesinde hayret verici şekilde geri alınmıştır. Böylelikle İsveç’in Osmanlı’ya olan borçları kapatılmıştır.

Von Höpken, Carleson ve de Bonneval, bir ticaret anlaşmasını kaleme almışlar, sonra da bu anlaşma Stockholm’e gönderilmiştir. İzmir’deki ilk İsveç konsolosu Henrik Hackson, İsveç’in kar sağlayarak Türkiye’ye, yün, pamuk, ipek, kahve ve pirinç, vs. karşılığı demir, çelik, bakır ve kürk ihraç edebileceğini coşkuyla bildirmişti. İktidardaki Bereli Partisi bu fikirden hoşlanmamış, Müslümanlardan nefret ettiğini her haliyle belli eden Kraliçe bir yana, Kral’ın kendisi de bu fikre karşıydı. Şapka Partisi’nin ise daha olumlu bir bakışı vardı ve yeniden Parlamenteoya girmeyi başarmışlardır.

Böylece 10 Ocak 1737’de İsveç ile Bab-ı Âli arasında nihayet bir ticaret anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma sadece ticaret ve denizcilikle sınırlı değildi. Anlaşma 18 paragrafta tarafların karşılıklı ayrıcalıklarını özetlemektedir. Birçok madde, İsveç gemilerinin Türk sularında ve Boğazlarında serbest seyrini düzenlemektedir. Anlaşma aynı zamanda İsveç yurttaşlarına geniş haklar

¹⁷⁹ İsveç’in resmi adı.

tanımaktaydı. İsveç vatandaşları düşman bir gücün parçası olmadıkları sürece esir alınamayacaklardı. O vakte kadar Türk topraklarında yasak olan şarap yapımına bile izinleri olacaktı. Ayrıca İsveçlilere kendi dinlerini serbestçe uygulama hakkı bahşedilmişti. Aslında, eğer söz konusu hükümet önceden rızasını belirtmemişse, yabancı milletlerin üyelerine Osmanlı kanunları dahi uygulanamayacaktı.¹⁸⁰

Rusya'nın Osmanlılara saldırması, 1736 baharında Avrupa'da buhran yaratmıştır. Türk ordusu Rusların seferber edeceği kitlelerin gücüne ulaşamamış, çok geçmeden Habsburg da saldırıya katılmıştır. Ancak Türklere yeni bir ruh hakim olmuş, Ruslar ilerlemelerini muazzam kayıplarla ödemişler ve Kayzer'in birliklerinin durumu bozulmuştur. Rus Türk savaşı¹⁸¹ Stockholm'e, İsveç'in tecrit edilmişliğini kırma ve Rusya'nın zararına kendi çıkarlarını ilerletme umudu vermiştir. Fransa açısından, bir Türk yenilgisi siyasi ve ticari çıkarlarını şiddetle zedeleyici nitelikte olurdu, ama Osmanlı'yı iki Hıristiyan düşmanına karşı açıkça desteklemeleri de düşünülemez bir durumdu. Bu nedenle Fransa aracılık önermiştir. İsveç aynı zamanda Şapka Partisi'ne muazzam bir Fransız mali desteği sağlamıştır. Şansölye Horn, parlamentoda Fransa'dan yana bir çoğunlukla karşılaştı ve istifa etti. ancak Şapkalıların Rusya'ya saldırmak için ön koşulu Osmanlı'dan mali destek almak yada, daha iyisi, bir saldırı ittifakı yapmaktı.

Sinclair'in öldürülmesi Şapkalıların eylemcilerine İsveç parlamentosunda üstünlük sağlamış, Rus sınırına doğru daha fazla asker yollanmış ve İstanbul'daki elçilere de, Rusya'ya karşı bir saldırı ittifakı yapma girişiminde bulunma talimatı verilmiştir.

Rusya'ya karşı askeri bir ittifak konulu görüşmelerin itici gücü von Höpken'di. Kendisinin ve Carleson'un Bab-ı Âli nezdindeki durumunu pekiştirmek için, ikisi 1738'de elçi tayin edilmişlerdir. Daha sonraki yıllarda İstanbul, İsveç dış politikası için en önemli yerlerden biri haline gelmiştir.

¹⁸⁰ Sture Theolin, a.g.e, s.54.

¹⁸¹ 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları, I. Belgrat Ant. 1739 (Rusya ile) II. Belgrat Ant.1739 (Avusturya ile).

Bu arada Ruslar Osmanlı karşısında ilerlemelerini sürdürüyor ve İstanbul'u işgal etme olasılıkları belirliyordu. İstanbul'daki Fransız temsilcisi, Louis Sauveur Renaud de Villeneuve, iki ülke arasında bir barış anlaşmasına aracılık etmeyi başarmışlardır.¹⁸²

Rusya'nın Osmanlı ile süratle barış yapma konusundaki istekliliği, İsveç'in kuzeydeki düşmanca tutumundan etkilenmiştir.¹⁸³ Böylece, İsveç'in 1739'daki dış politikası, arzu edilenin tersi bir sonuç doğurmuştur. Savaş doğuya doğru başarılı bir İsveç hücumuna yol açacağına, Türk barışı nedeniyle Rus kuvvetlerinin kuzeye doğru harekete geçip İsveç'in emellerine karşı çıkmakta serbest kalmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da, Osmanlı ile “ barış, birlik ve dostluk” amaçlı bir savunma ittifakı gerçekleştirmek von Höpken ile Carleson'a nasip olmuş, Anlaşma 24 Aralık 1739'da yapılmıştır.¹⁸⁴

Bu antlaşma, Osmanlı'nın bir Hıristiyan devletle yaptığı ilk askeri-siyasi ittifaktır. Sonuç olarak İsveç'e Hıristiyan devletler arasında “Türkiye'nin en eski dostu” şeklinde bir şeref payesi verilmiş ve İsveç temsilcilerine Osmanlı protokolünde bütün diğer temsilcilere göre öncelik tanınmıştır. Bundan itibaren de İsveç temsilcileri bu ayrıcalıklı konumu en çok da aynı önceliğe sahip olduklarını

¹⁸² Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı'ya karşı ittifak kurmaları ve Rusların Azak kalesini ele geçirmeleri nedeni ile savaşa giren Osmanlı imparatorluğuna karşı 1736'da başlayan savaşa Rusya'nın ardından Avusturya'da katıldı. Osmanlı Devleti iki devlete karşı da başarılar kazandı. Her iki Devlet ile Osmanlı Devleti arasında Belgrat Antlaşmaları imzalandı. (1739) bu anlaşmaya göre;

1-Avusturya'dan Pasarofça antlaşmasıyla verilen yerler geri alındı.

2-Ruslar Azak Kalesini yıkmayı ve Azak Denizinde savaş ve ticaret gemisi bulundurmamayı kabul etti. Belgrat Antlaşması Osmanlı Devletinin Batıda imzaladığı son Kazançlı antlaşmadır. Belgrat antlaşmaları sırasında Fransa Osmanlıların lehine arabuluculuk yapmıştı. Bunun karşılığı olarak 1740 yılında I. Mahmut tarafından Fransa'ya verilen Kapitülasyonlar sürekli hale getirildi.

¹⁸³ Kafkaslardaki sınır olaylarını bahane eden Rusya, Kırım Tatarlarına karşı büyük bir saldırı başlattı. Azak ve Bahçesaray Rusların eline geçti (1739). Fransa'nın da teşvikiyle Osmanlılar, Rusya'ya karşı savaşa ilân etti. Rusya'nın yanında savaşa katılan Avusturya da, Eflâk ve Boğdan'a girmişti. Osmanlılar iki cephede de büyük başarılar kazandılar. Prusya, Fransa ve İsveç'in Osmanlılara yakınlaşması, Osmanlılar karşısında ummadıkları bir yenilgi tadan Rusya ve Avusturya'yı barış yapmaya zorladı. Bu savaş sırasında tekrar Osmanlıların eline geçen Belgrat'ta bir anlaşma imzalandı (18 Eylül 1739). Belgrat Anlaşmasıyla, Avusturya, Pasarofça barışıyla elde ettikleri tüm topraklardan geri çekildiler. Ruslar da Azak'ı terk ederek bölgedeki kıyı ve deniz ticaretinin Osmanlı gemileriyle yapılmasını kabul etti. Bu anlaşma geçici de olsa Osmanlıların toparlanmasını sağlamıştır. Savaşta Türklerin tarafını tutan Fransa'yla, Kanuni döneminde tanınan imtiyazları genişleten ve süre tahdidi koymayan yeni bir kapitülasyon antlaşması imzalanmıştır (1740).

¹⁸⁴ Bu anlaşmayla Osmanlı ve İsveç “dostluğu sadıkane sürdürmeyle” bağlandı. İki müttefik şimdilik Rusya ile “sonsuz barış” içinde olsa bile, herhangi bir düşmanca Rus eyleminden sakınmak yada böyle bir eylemi önlemek için birbirlerine yardımcı olmayı taahhüt ettiler. Birine yapılacak bir Rus saldırısı, diğerine de yapılmış sayılacak ve derhal silahlı kuvvetle karşılık görecekti. Önceden ikili danışmaya girmeden önce Rusya ile tek tek barış imzalanmayacaktı. Sture Theolin, a.g.e, s.57.

iddia eden Fransa ve Avusturya temsilcilerine karşı kıskançlıkla korumaya koyulmuşlardır.

Şansölye, Arvid Horn'un düzene soktuğu ekonomi, tarım ve ticaret alanında yeni fikirlerden yararlanmışır. 1738 yılına kadar iktidarda kalan Bereliler Rusya ile bir çatışmaya yol açmamak için ihtiyatlı bir dış politika izlemişlerdir.¹⁸⁵ İktisadi gelişme Berelileri tutan ve imtiyaz taraftarı Şapkalılara karşı olan Barışçı Parti başkanı Horn'un çekilmesinden (1738) sonra da devam etmiştir. Sanayi korunmuş; ticaret geliştirilmiş (İsveç Doğu Hindistan şirketi); köylülerin mülk sahibi olması, küçük toprakların birleştirilmesine başlanması ve tohum ticaretinin serbest bırakılmasıyla tarım desteklenmiş; ayrıca genel ekonomi, 1749'dan itibaren dönem dönem yapılan ve ülke nüfusunun kesin bir şekilde çoğaldığını ortaya koyan sayımlardan yararlanmışır.

Bu şartlar altında ve mali sıkıntılara rağmen üretim 1720-1815 arası %75 oranında artmıştır. Bu gelişmeyi Şapkalıların iktidara gelişi de engelleyememiştir. Şapkalılar ülkeyi Ruslara karşı (1741) Finlandiya'nın güneyinin kaybedilmesiyle sonuçlanan (Turku Barışı, 1743) bir savaşa sürüklemişlerdir.

2.5.3 Adolf Frederik (1751-1771) Dönemi

1750'den sonra İsveç'in topraksız emekçileri, toprakların birleştirilmesiyle sayıca çok artsa da hiçbir zaman büyük toprak sahiplerinin egemenliği altına girmemiştir. Devlet bürokrasisi doğrudan yönetimini, önemli pazarlık gücü bulunan köylü ve işçiler arasına kadar genişletmiştir. İsveç'te gerçekten de, ruhban sınıfı, soyluluk ve burjuvazi yanında köylülük de ayrı bir zümre olarak temsil kurumlarına sahipti. Öteki devletler zor çevresinde örgütlendiler ve sermayeye fazla hareket alanı bırakmadılar ama bu topraklarda güneydeki komşuları gibi büyük toprak sahipleri sınıfı da yoktu.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

¹⁸⁶ Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.234, Ankara, 2001.

1757-1762 yılları arasında Prusya'ya karşı girişilen ve sonucu yenilgi ile sonuçlanan savaş da İsveç'e büyük mali yük getirmiştir. Şapkalılar ülkeyi ekonomik açıdan güçlendirmeyi amaçlamalarına karşın, izledikleri yanlış ekonomik politikanın ve savaşların neden olduğu enflasyonun yol açtığı ekonomik bunalım sonucunda bir saray partisi kuran kral Adolf Frederik'in yönettiği hükümet darbesini savuşturan Şapkalılar iktidarı 1765-1769 arasında ve 1771'de Berelilere kaptırmışlardır. Adolf Frederik'in ölümünden sonra¹⁸⁷ ülke anarşiye yuvarlanacak gibi görüldüğü sırada¹⁸⁸ Gustaf III. sert bir hükümet darbesiyle duruma el koymuştur. Tahtın hükümet üzerindeki denetimini yeniden sağlayarak aynı zamanda "Özgürlük Çağı"nın da bitmesine neden olmuştur.

2.5.4 Gustaf III. Dönemi (1771-1792)

Kargaşaya son vermekte kararlı olan Gustaf III. hakkında Aydınlanma çağının unutulmuş despotu şeklindeki benzetmeler de bulunmaktadır.¹⁸⁹ Aydın bir despot ve filozof bir kral olan Gustaf III. Aydınlatmacı-mutlakiyetçi bir hükümdar olarak hareket etmiştir. Döneminde bilimsel bir yaşam filizlenmiş ve Stockholm hızla çağdaş bir saray olarak belirmiştir. Halkın ve ordunun desteğiyle meclis üyelerini tutuklatmış, meclis ve Riksdag'ın imtiyazlarını azaltmıştır (1772). Maliyenin yeniden kurulmasını desteklemiş (1776), hoşgörü siyasetini ilan etmiştir (1781); ama soyluların muhalefeti, Rusya ile yapılan savaş (1788), Finlandiyalı ve İsveçli subayların Katerina II.'ye¹⁹⁰ başvurması üzerine birlik ve güvenlik şartıyla (1789) mutlakiyeti yeniden kurmuş ve kamu görevlerine soylularla soylu olmayanların eşit haklarla gelebilme hakkını sağlamıştır. Soyluların düşmanlığı kralı mutlak bir monarşi kurmaya yöneltmiştir. Halkın yurt severlik duygularını güçlendirmeyi başaran Gustaf III. soyluların güvenini kazanamamıştır. Nitekim Mart 1792'de bir maskeli baloda soyluların düzenlediği komploya kurban gitmiştir.¹⁹¹ Gustaf III.

¹⁸⁷ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

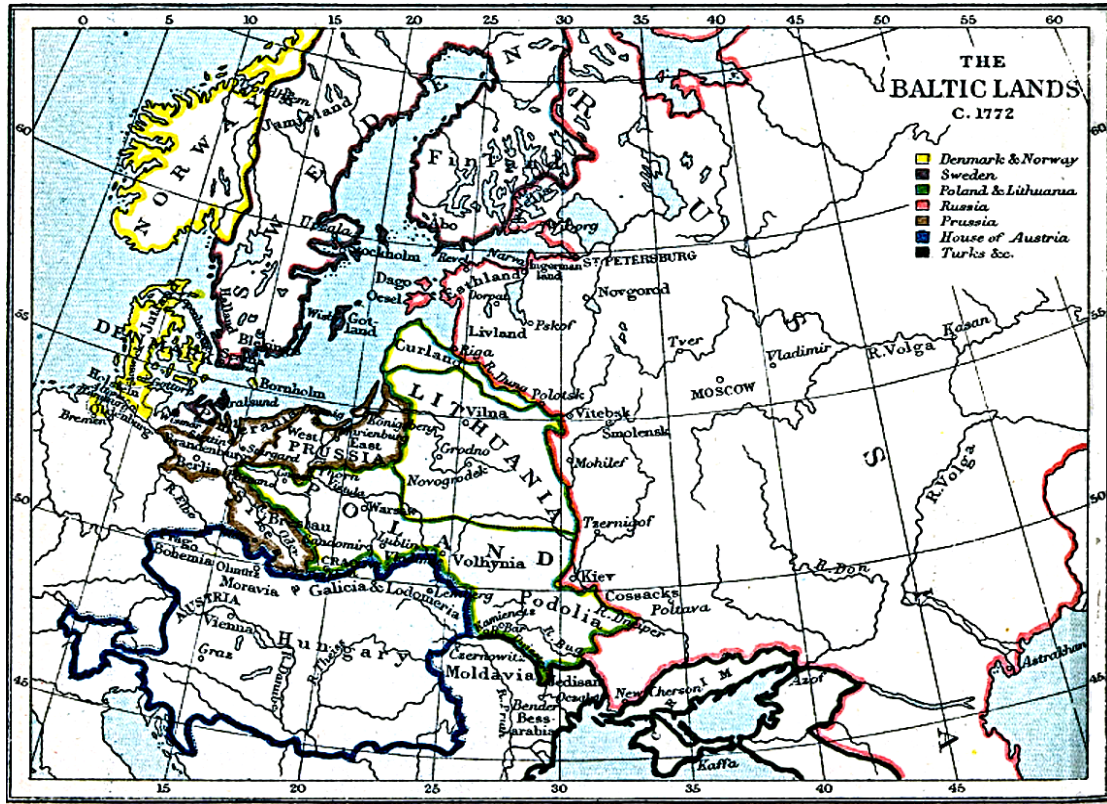
¹⁸⁸ Meydan Larousse, a.g.e, s.122

¹⁸⁹ "Gustav III of Sweden", History Today, 00182753, vol.53, Issue 12, p.9, Aralık 2003.

¹⁹⁰ Rus Çariçesi İkinci Katarina 1729'da doğdu. Alman asıllı olan İkinci Katarina, Çar Üçüncü Petro ile evlendi ve onun ölümü üzerine 1762 yılında tahta çıktı. 1774-75 yılları arasında Pugaçev ayaklanmasını bastırmayı başaran İkinci Katarina, adliye, maliye, idare alanlarında reformlar yaptı. Osmanlılardan Kırım'ı, Lehistan'dan da doğu topraklarını aldı. Voltaire ve Diderot ile mektuplaşan İkinci Katarina, tarihte "Büyük Katarina" olarak anılır. 1796'da öldü.

¹⁹¹ Ulrich Im Hof, "Avrupa'da Aydınlanma", çev: Şebnem Sunar, Literatür Yayıncılık, s.13, İstanbul, 2004.

Scheele, Linne, Celcius, Swedenborg gibi İsveç bilginleri ve filozoflarıyla birlikte 18. yy.daki büyük fikir hareketine de katılmıştır.

Harita 2.7: Baltık Ülkeleri M.S. 1772.

2.5.5 Gustaf IV. Dönemi (1792-1809)

İlk olarak Napolyon (1805-1807) ile daha sonra Rusya (1808) ile savaşmıştır. İsveç'in yüzyılın sonları ile 19.yy'ın başlarında izlediği dış politikayı belirleyen temel etmen Fransa'da başlayan devrimci hareketin bu ülkeye de yayılabileceği korkusu olmuştur. Devrimcilere ve Fransa'ya karşı büyük tepki duyan Gustaf Adolf IV. İsveç'i 1805'te Avrupa devletlerinin Napolyon'a karşı kurdukları koalisyonla sokmuştur. Rusya'nın 1807'de Fransa'yla Tilsit Antlaşmasını¹⁹² imzalayarak

¹⁹² "Tilsit Antlaşması", Napolyoncu Fransa ile, savaşı yitiren Fransız düşmanı dördüncü koalisyon üyeleri olan Rusya ve Prusya arasında, 7-9 Temmuz 1807'de imzalandı. Barış koşulları, topraklarının büyük bir bölümünün budandığını gören Prusya için son derece ağırdı. Rusya hiç bir toprak yitimine uğramıyor, ama Fransa'nın Avrupa'daki konumlarının güçlenmesini kabul etme ve İngiltere'nin kıta ablukasına katılma zorunda kalıyordu. Napolyon I tarafından dayatılan yağma barışı Alman halkı arasında büyük bir hoşnutsuzluğa yol açtı ve Napolyoncu egemenliğe karşı 1813'te başlayan kurtuluş hareketi için ortamı hazırladı. Karl Marks , "Fransa'da İç Savaş", Marks tarafından Nisan-Mayıs

koalisyondan çekilmesinden sonra da savaşı sürdürerek ülkesini büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bırakmıştır. Ekim 1807'de Fransa'yla ittifak kuran Danimarka'nın ertesi yıl İsveç'e savaş açmasıyla ülke tam bir kuşatma altına girmiştir. İsveç Napolyon savaşları¹⁹³ sırasında Frederikshamn'da imzalanan bir antlaşma uyarınca Finlandiya ile Ahvenanmaa adalarını Rusya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Ve bunun sonucunda 1809 yılında 600 yıldır İsveç'in bir parçası olan Finlandiya İsveç egemenliğinden kurtulmuştur.¹⁹⁴ Ayrıca ülke Kuzey Almanya'da halen elinde bulunan son topraklarını da kaybetmiştir.

Bir çok İsveç kralının karşılaştıkları son ile benzer bir şekilde IV.Gustaf, Mart 1809'da bir gurup subay tarafından öldürülmüştür.¹⁹⁵

2.5.6 Karl XIII. Dönemi (1809-1818)

Rusya, Fransa ve Danimarka'yla barış yapmış ve kuvvetlerin ayrılmasını öngören bir anayasa kabul etmiştir (1809). Çocuğu olmayan Karl'ın yerine kimin geçeceği konusu uzun çekişmelere yol açmıştır. Kral önce Augustenborg prensi Christian-August'u (1809-1810), sonrada Fransız mareşal Jean Baptiste Bernadotte'u İsveç tahtına veliaht seçtirmiştir (1810). Bernadotte, İngiltere ve Rusya'yla Napolyon'a karşı ittifak yapmıştır (1812). Bu politikanın sonucunda Danimarka Kiel Antlaşması ile Norveç'i devretmek durumunda kalmıştır (1814).

1871'de yazılmıştır.1871 Haziran ortasında, Londra'da ve, 1871-1872 yılları içinde de, çeşitli Avrupa ülkeleri ve Birleşik Devletlerde ayrı bir broşür biçiminde yayımlanmıştır. Türkçe çevirisi, Seçme Yapıtlar,Cilt:II,s:213-293,Sol Yayınları, Temmuz 1997.

Napolyon, 1806'da Yena'da Prusya'yı yendikten sonra Rusya tarafına girmiş, Eylau ve Friedland savaşlarında bu devleti yendikten sonra çar birinci Aleksandr ile Tilsit'te bir antlaşma imzalamıştı. Bu antlaşmanın maddelerinden biri de Osmanlı-Rus savaşına derhal son verilmesi ve mütareke yapılması idi. Bu sebeple ateşkes ilan edildi. Tilsit antlaşması hükümlerine uyan Rusya, yedi adadan askerlerini çekti ve Fransızlar bu adaları işgal etti. işgalden sonra da adaların Fransa'ya, Ragusa'nın da İtalya'ya bağlandığı ilân edildi. Bu hadise, Türkler açısından, Tilsit antlaşmasında gizli maddelerin bulunduğu ve Fransa'nın dostça davranmadığını ortaya çıkarıyordu.

¹⁹³ "Napolyon Savaşları" Milliyetçiliğin Avrupa'da güçlenmesinde iki yoldan etkili olmuştur. İlk olarak Napolyon Savaşlarıyla hemen hemen tüm Avrupa'yla savaşan Fransız orduları Fransız Devriminin temel ilkeleri olan "demokrasi ve milliyetçilik" kavramlarının özellikle çok uluslu imparatorluklara ulaştırılmasında etkin bir rol oynadılar. İkinci olarak, Napolyon'un en büyük hedefi olan kıta Avrupa'sını kurmak için savaşlarda kullandığı Fransız milliyetçiliğine tepki olarak bazı milliyetçilik akımları doğmuştur.

¹⁹⁴ Temel Britannica, Hürriyet Ofset, cilt 9, s.133, İstanbul, 1993.

¹⁹⁵ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

Harita 2.8: Baltık Ülkeleri M.S. 1809.

2.5.7 Karl XIV. Dönemi (1818-1844)

1810 yılında Napolyon'un mareşallerinden Jean Baptiste Bernadotte¹⁹⁶, Riksdag tarafından İsveç krallığına seçilmiş ve Karl Johan adını almıştır. Hükümdarlığı sırasında kararlı bir barış politikası izlemiştir.¹⁹⁷ Napolyon'un ülke üzerindeki etkisine son vermek ve uzun süreden beri Danimarka yönetimindeki Norveç'i geri almak istemiştir. İsveç Fransız birliklerinin İsveç'in bir bölümünü işgal etmesi üzerine Napolyon'a karşı İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya ittifakına katılmıştır. Müttelik orduları başkomutanı olarak Leipzig Çarpışmasında¹⁹⁸ (Ekim 1813) Fransızları yenilgiye uğrattıktan sonra Karl XIV. Danimarka'yı yenerek

¹⁹⁶ "The Monarchy in Sweden", Fact Sheet on Sweden, published by the Swedish Institute, Classification : FS 108 d Kc, Kasım 1999.

¹⁹⁷ Dictionnaire Larousse, Milliyet gazetecilik A.Ş. cilt.3, s.1190, İstanbul, 1994.

¹⁹⁸ 1813'te Milletler savaşı denen Leipzig Savaşı ile Napolyon yenilgiye uğramıştır. Efdal As "19. yy. Avrupa'sında Demokratikleşme Hareketleri". Napolyon, Leipzig savaşında 150.000 kişilik ordusu ile düşmanın 280.000 askeri karşısında başarısızlığa uğramıştı. Carl Von Clausewitz, "Savaş Üzerine", çev. Şiar Yalçın, Eriş Yayınları, 1975.

Norveç'i İsveç Krallığı'na katmıştır¹⁹⁹ ve Karl Johan Norveç tahtının varisi ilan edilmiştir.

Napolyon Savaşları sırasında başlayan ekonomik bunalım ancak İsveç parasının 1834'teki devalüasyonla istikrar kazanmasından sonra son bulmuştur. Öte yandan bu dönemde liberal muhalefet giderek güçlenmeye başlamıştır. XIV. Karl, tutucu bir hükümdar olmasına karşın muhalefet karşısında bazı liberal reformlar yaparak devlet konseyini yedi özel bakanlığa bölünmüş bir kabine haline getirmek zorunda kalmıştır.²⁰⁰ 1840 yılında para istikrarı ve tarafsızlık siyasetini başlatmıştır.²⁰¹

Ayrıca XIV.Karl İstanbul'daki İsveç arazisini Rus topraklarıyla değiş tokuş etme yolunda girişimde bulunmuştur. İsveç ve Norveç Birleşik krallıkları Hükümdarı, Finlandiya topraklarının Atlas Okyanusu boyunca Lyngen fiyorduna²⁰² kadar uzanan en kuzey ucuna karşılık Moskova ve İstanbul'daki İsveç mülklerini teklif etmişti. İsveç 1814 yılında İsveç-Norveç Birliğinin kurulması sırasında Norveç'le yaptığı kısa süreli savaştan sonra, bir daha, hiçbir savaşa katılmamıştır.²⁰³

2.5.8 Oscar I. Dönemi (1844-1859)

Babası Karl XIV. Döneminde yapılan reformları daha da hızlandırmıştır. Bu dönemde çıkarılan yasalar ile din özgürlüğü güvence altına alınmıştır. İlköğretim zorunlu kılınmış, kadınlarla erkeklerin mirastan yararlanmalarında eşitlik sağlanmış, gümrük vergileri indirilmiş ve loncalar yasaklanarak serbest girişimciliğin önündeki engeller kaldırılmıştır.²⁰⁴

Oscar I. 1848 devrimini savuşturmuş ve İskandinavcılığa karşı sempatisine rağmen Almanya'nın tehdit ettiği Danimarka lehine ihtiyatlı bir müdahaleyle

¹⁹⁹ Temel Britannica, a.g.e, s.133.

²⁰⁰ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

²⁰¹ Meydan Larousse, a.g.e, s.122.

²⁰²Denizin örttüğü derin vadi.

²⁰³ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute,Eylül 1999.

²⁰⁴ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

yetinmiştir (1848). Kırım savaşında²⁰⁵ tarafsız kalmakla birlikte Rusya'nın Aland adalarındaki askerlerini çekmesini sağlamıştır (Paris Kongresi, 1856).²⁰⁶

Gerçektende bu dönemde İsveç dışında hiçbir Avrupa devleti Fransız Devrimi dönemine kadar tepeden tabana kadar uzanan doğrudan yönetim kurumları oluşturma yönünde ciddi bir çaba göstermemiştir.

2.5.9 Karl XV. Dönemi (1859-1872)

1866'ya kadar parlamentoda soyluların, rahiplerin, kentlilerin ve çiftçilerin ayrı meclisleri bulunmaktaydı. Karl XIV. 1866 yılında dört sınıfın kaldırılması ve ancak vergi mükelleflerince seçilen ve yeni Riksdåg'ı meydana getiren iki meclisin kurulması reformunu gerçekleştirmiştir. Bundan sonra günümüzdeki siyasi partilerin çekirdeği oluşmaya başlamıştır.

Karl XIV ülkeyi modernleştirme hareketini devam ettirmiş; çeşitli mezheplere karşı dini hoşgörü (1859); mahalli idarenin ve ceza hukukunun değiştirilmesi (1862); serbest mübadele sisteminin kabulü (1864-1865) gibi yenilikleri kabul etmiştir. Riksdåg kısa zamanda Lantmanna Partisi'ne (Tarım Partisi) bağlı köylülerin eline geçmiştir (1867).

2.5.10 Oscar II. Dönemi (1872-1907)

Tarafsızlık politikasını sürdüren Oscar II. bir yandan da ülkenin liberal evrimini hızlandırmıştır ve 1873 yılında İskandinav para birliği, "de jure" kurulmuştur. 1875'de ise, İsveç, Norveç ve Danimarka arasında de facto işlemeye başlamıştır.²⁰⁷ Döneminde Tarım Partisi'nin etkisi çoğalmış; hatta başkanı A. Posse, başbakan olmuştur (1880-1883). 1880'lerde tarımda ortaya çıkan bunalımın üstesinden gelebilmek için gümrük vergisi konması çiftçilerin denetimindeki alt meclisin korumacılar ve serbest ticaret yanlıları olarak ikiye ayrılmasına yol açmıştır.

²⁰⁵ Abdülmecid devrinde Osmanlı, Fransız ve İngiliz devletlerinin Rusya'ya karşı yaptıkları savaş. 12 Mart 1854-10 Eylül 1855.

²⁰⁶ Meydan Larousse, a.g.e, s.122.

²⁰⁷ İşyar Ömer Göksel, "Avrupa Örgütlenme ve Bütünleşme Arayışları Örneğinde Uluslararası Entegrasyon Modelleri", Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa, 1998.

İktisadi gelişmenin çok hızlı oluşu kesinlikle serbest ticaret sisteminin benimsenmesine, önemli sosyal reformlar yapılmasına ve 1889'da sosyal demokratların güçlenerek parti kurmasına neden olmuştur. Ancak güçlenen Sosyal Demokratların karşısında Muhafazakar ve Liberal partiler oluşmuştur. Gerçek anlamda parlamentoya dayalı ilk hükümet ise İsveç ile Norveç arasındaki birliğe son verildiği 1905'te, alt mecliste çoğunluğu elinde tutan partinin liderine hükümeti kurma görevinin verilmesiyle kurulmuştur. İsveç hızlı bir ekonomik kalkınma yaşamış ve serbest mübadeleye geçilmiştir (1888).²⁰⁸

Oscar II. ayrıca Osmanlı başkenti İstanbul'u da ziyaret etmiştir. 24 yaşındaki İsveç Prensi Carl'ın, dostlarıyla birlikte Hindistan'a, Filistin'e ve Suriye'ye büyük bir gezi düzenlemesinin ardından dönüşte, 1885 Nisan'ında İstanbul'a gelmiştir. Genç prensin seyahati esnasında yakalandığı tifo hastalığı neticesinde bütün İsveç kraliyet ailesi, onu görmek için telaşla Stockholm'den İstanbul'a gelmiştir. Norveç ve İsveç Birleşik Kralı II. Oscar'ın, Kraliçe Sofia ve Carl'ın küçük kardeşi Prens Eugene'in ziyaretlerinin arkasında bu sebep vardır. Kraliyet çifti, kont ve kontes Af Haga olarak tebdil kıyafet seyahat etmek istemişler ancak, Sultan II. Abdülhamit, Osmanlı topraklarına girdikleri andan itibaren onlara muhteşem bir refakatçi ekip sunmuştur. Osmanlı başkentini saltanattaki bir Hıristiyan hükümdarın ziyaret etmesi çok ender rastlanan bir olay olduğu için, İsveç kraliyet ailesi Dolmabahçe Sarayı'nda büyük bir gösterişle karşılanmıştır. Oscar II. Sultan Abdülhamit'e takdirini göstermek için Osmanlı Padişahına en yüksek nişanını, bugün Topkapı Müzesi Hazine Dairesi'nde sürekli olarak teşhir edilen "Seraphim Nişanını" takmıştır. Kral II. Oscar, ender rastlanan bir lütufla, buna karşılık olarak elmas kakma "İmtiyaz Nişanı ile şereflendirilmiştir.

2.5.11 Gustaf V. Dönemi (1907-1950)

XIX.yüzyıldaki uzun barış döneminden en çok orta sınıflar yararlanmış. Nüfus çoğalmış, tarım modernleşmiş ve 1860-1925 arası milli gelir beş kat artmıştır. Ancak bir kır proletaryası doğmuş ve 1850-1920 yılları arasında, özellikle 1880-1890 iktisadi buhranı sırasında bir milyon kişi Kuzey Amerika'ya göç etmiştir. Ancak

²⁰⁸ Dictionnaire Larousse, a.g.e, s.1191.

1900'den sonra toplumsal koşulların iyileşmesiyle, göç akımı gün geçtikçe yavaşlamıştır.

1911 seçimlerini Liberal partinin kazanması üzerine V. Gustaf hükümeti kurma görevini Karl Staaff'a vermek zorunda kalmıştır. Ama bir süre sonra hükümet, kralın kendisine danışmadan askeri harcamaları arttırmasını protesto etmek amacıyla istifa etmiştir. Yeni hükümeti kurmakla görevlendirilen Hjalmar Hammarskjöld ülkesini I. Dünya Savaşı'nın dışında tutmayı başarmıştır. Ama İsveç'in Almanya'yla ticareti sürdürmesi İtilaf devletlerinin İsveç'e yönelik ihracatı kesmelerine ve ülkede yiyecek sıkıntısı doğmasına yol açmıştır. Bunun yarattığı hoşnutsuzluk karşısında istifa eden Hammarskjöld hükümetinin yerine önce muhafazakar, ardından da liberal bir hükümet kurulmuştur. 1915 yılında İngiltere ve Fransa Rusya'yı askeri teçhizatla donatmak amacıyla ülkeye, Norveç'in kuzeyindeki Narvik'ten ve İsveç üzerinden askeri keşif grubu göndermeyi düşünmüşlerdir, ancak 1915-20 yılları arasında İstanbul'da İsveç askeri ataşesi olarak görev yapan Einar af Wirsén, askeri bakımdan iyi donatılmış bulunan İsveç'in ülkeler üzerinde yarattığı tarafsızlık imajının bozulmaması için bu konuda tereddüt edildiğini belirtmesi üzerine nihayetinde malzeme göndermek için Türkiye seçilmiştir.²⁰⁹

1917 seçimlerinden sonra Nils Eden başkanlığında sosyal demokratlar ve liberallerden oluşan bir hükümet kurulmuştur. Muhafazakarların uzun direnişlerine rağmen, sosyal demokratlar, sosyal ve anayasal reformlar elde etmişlerdir. Sendikaların desteğiyle, Branting yönetimindeki Sosyal Demokrat parti hızla gelişmiş ve 1920'de Riksdåg'ın en büyük partisi haline gelmiştir. 1914 buhranından sonra parlamento kurallarını titizlikle uygulayan Gustaf V. Branting'i homojen bir hükümetin başına getirmiştir (1920). Branting ve ondan sonra gelen kişiler, özellikle sosyal tedbirler ve işsizlik meselesiyle uğraşmışlardır. 1909 yılında erkeklere 1921 yılında da kadınlara genel oy hakkı tanınmıştır. Böylece 1921 yılı parlamenter yönetim sistemi açısından da önemli bir yıl olmuştur.

1932 seçimleri sonunda Per Albin Hansson başkanlığında Sosyal Demokrat bir hükümet kurulmuştur. Hansson, Çiftçi Partisinin desteğiyle parlamentodan geçirdiği

²⁰⁹ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", çev: Gülseren Ergün, Cem Yayınevi, s.30, İstanbul, 2001.

ekonomik programla 1929'daki Büyük Bunalımın²¹⁰ yol açtığı ekonomik sorunların üstesinden gelmeyi başarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında dört demokratik partiden oluşan bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1939'da Hitler'le saldırmazlık paktı imzalamayı reddeden İsveç Almanya'nın Norveç ve Danimarka'yı işgali (1940) üzerine tarafsızlığına rağmen Almanya'ya demir filizi satmaya devam etmiş²¹¹ (1940-1943) ve nazi birliklerinin topraklarından transit geçmesine izin vermiştir. Böylelikle bölgedeki Alman işgalini kolaylaştırmıştır ve tarihi bağlarla, kültür birliğiyle birbirlerine bağlı olan komşularını zor durumda bırakmıştır.

Oysa İsveç topraklarından transit geçiş talebiyle kendisine başvuran müttefik kuvvetlerinin isteğini geri çevirmiştir. Daha sonra İngiltere ve Fransa'nın Sovyet-Fin Savaşı sırasında, Finlandiya'ya yardım etme girişimi de reddedilmiştir. Sovyetlerden çekinmekte olan ve Finlandiya'dan sonra kendisine dokunulmayacağına inanan İsveç, söz konusu yardımın kendi topraklarından geçişine izin vermemiştir.²¹²

Almanya İskandinavya hareketinde İsveç'e dokunmamıştır. Bunun nedeni Hitler'in İsveç'in sonuna kadar tarafsız kalacağına inanmış olmasıdır. İsveç'in Almanya'ya sunduğu bu avantajın neden olduğu vicdan azabını az da olsun gidermek için İsveç, Finlandiyalı çocukları, Norveçli veya Baltıklı göçmenleri, Hollanda Yahudilerini kabul etmiş ve Kralın İsveç Kızıhaçı'nın başkanı olan yeğeni kont Folke Bernadotte 1945'te Almanlarla müttefikler arasında arabuluculuk yapmayı

²¹⁰ Wall Street'in çöküşü 1929 Buhranının başlangıcı oldu. Bununla birlikte çöküşün gerçek nedeni o değildi. Krizi ve borsadaki çöküşü meydana getiren etmenler aslında ekonomik Cycle'in yükselme ve iniş dönemlerinin başlangıcında görülenlerden farklı değildi. 1920'lerin sonunda ABD sadece sanayide değil, inşaat alanında da yatırımlarını arttırmıştı. Sermaye malları üretimi, 1927 ile 1929 arasında yaklaşık %25'e yakın artış göstermişti. Bu yükseliş, borsa iflasından kısa bir süre önce durdu. Sanayideki üretim düşmeye, işsizlik artmaya başladı. Üretim malları bu durgunluktan çok fazla etkilendi, tüketim mallarındaki durgunluk daha yavaş olsa da, oldukça fazla idi. 1932'li yıllara gelindiğinde sanayi üretimi üç yıl öncesine göre yarı yarıya düştü, milli gelir 273 oranında azaldı, 1929'da 1.5 milyon olan işsiz sayısı 12 milyona ulaştı. 1929 ile 1932 arasında endüstriyel üretim ABD'de yaklaşık %50, Almanya'da %40 civarında, Fransa'da %30 yakın, İngiltere'de ise %10 olmak üzere dünya çapında düşüş göstermiştir. YILDIRIM Karaman, "Makro ekonomi", Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı, Yayın No: 145, Eskişehir, 2001.

²¹¹ İngiltere ve Fransa'nın Almanya'ya karşı uygulanan ablukada Almanya'ya Norveç yoluyla gelen İsveç kömür cevherinin durdurulması çok önemli idi. Bu akışın durdurulması halinde Alman ekonomisinin darbe yiyeceği ve böylece savaşın kısa süreceği inancı ittifak güçlerinde hakimdi. Aynı şekilde Ruslarda Finlandiya'dan bir çok talepte bulunurken İsveç'ten demir cevheri akışını aksatmak gayesi güdüyordu. Sander Oral, a.g.e, s.155.

²¹² Sander Oral, "Siyasi Tarih (1918-1994)", İmge Kitabevi, s.128, İstanbul, 2004.

denemiştir. Daha sonra İsveç sırasıyla, Birleşmiş Milletler Teşkilatına (1946), Avrupa Ekonomik Konseyine (1948) ve Avrupa Konseyi'ne (1949) üye olmuştur.²¹³

Öte yandan, sosyal demokrat P.A. Hansson (1932-1946) ve Tage Erlander'in (1946) kabineleri sırasında ülkenin modernleştirilmesi savaşa rağmen devam etmiştir; monarşi kurumlarına saygı gösterilmiş, çevre düzenlemesi ile şehir planlamalarına önem verilmiş ve sosyal reformlar çoğaltılmıştır.

Savaş süresince yansız olan İsveç'te, 1940'larda ve 1950'lerde yapıların görünümündeki çeşitliliğe ve çevredeki araziye uymasına özel bir dikkat gösterilerek Stockholm ile diğer kentleri genişletmek için özenli planlar yapılmıştır. İsveç'teki örnekleri savaştan sonra yeniden yapılanma çalışmalarına girişen Avrupa'nın diğer ülkeleri de beğenerek taklit etmiştir.²¹⁴

2.5.12 Gustaf VI. Adolf Dönemi (1950-1973)

Görevini 1969 yılına kadar sürdüren Tage Erlander'in yerine Olof Palme geçmiştir. 1955'te başlatılan hazırlıklar sonucunda 1975'te son biçimini alan bir anayasa değişikliğiyle iki meclisli parlamento yerine tek meclisli bir parlamento oluşturulmuştur. Seçmen yaşı 18'e indirilmiş ve kralın yetkileri sınırlandırılarak krallık simgesel bir makama dönüştürülmüştür.

2.5.13 Gustaf XVI. Karl Dönemi (1973-)

1973 yılında Gustaf VI. Adolf ölmüş ve yerine İsveç'te yeni Anayasa'nın yürürlüğe girmesinden sonra "hükümdar" olan ilk İsveç Kralı XVI. Karl Gustaf tahta çıkmıştır. 1970 seçimlerinde Sosyal Demokratların çoğunluğu yitirmelerine karşın, Olof Palme komünistlerin desteğiyle başbakanlığını sürdürmüştür. 1976 seçimlerinden sonra Thorbjörn Fälldin başkanlığında merkez sağ bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. Ekim 1978'de Fälldin'in istifası üzerine başbakan olan Ola Ullsten üçte biri kadınlardan oluşan bir azınlık hükümeti kurmuştur. İstifa eden

²¹³ Ana Britannica, a.g.e, s. 80.

²¹⁴ Benevolo Leonardo, "Avrupa Tarihinde Kentler", çev: Nur Nirven, Afa Intermedia, s.238, İstanbul, 1995.

Fälldin'in başbakanlığı sırasında İsveç, tarihinin en uzun süreli grev ve lokavtlarına sahne olmuştur.

1980 yılında kraliyet silsile düzeni konusunda yapılan değişiklikle tahta geçme konusunda kadınlara da erkeklerle eşit hak tanınca Prens Carl Philip yerine ablası Prens Victoria veliht olmuştur.

1982 yılı parlamento seçimlerinde işsizlik ve bütçe açığı, üzerinde en çok tartışılan konular olmuştur. Seçimler Sosyal Demokrat partinin zaferiyle sonuçlanmış ve Sosyal Demokratlar Başbakan Olof Palme'nin yönetiminde hükümeti kurmuştur. Yeni hükümet devalüasyon ve buna benzer diğer etkin önlemlerle İsveç'in ekonomisini düze çıkarmayı başarmıştır. Uluslararası ticari konjonktürde 1983 yılında görülen büyük artışlar ve 1983'ten sonraki yıllarda meydana gelen gelişmeler İsveç ulusal bütçesinin bir kez daha dengeye kavuşmasına olanak sağlamıştır. Hükümet bu durumdan yararlanarak kamu sektörüne yoğun bir yatırım yapmış ve bu sektörde önemli bir büyüme gerçekleştirmiştir.

Başbakan Olof Palme'nin 28 Şubat 1986'da öldürülmesi 200 yıla yakın bir süredir siyasal şiddetten uzak yaşayan İsveç halkında -ki bu nedenle Türkiye'nin terör konusundaki hassasiyetini anlamamakta direnmektedir – şok etkisi yaratmıştır. Palme'nin ardından Ingvar Carlsson başbakan olmuştur. Carlsson büyük ölçüde Palme'nin izlediği politikayı devam ettirmiştir.²¹⁵

Daha önce İsveç'teki ekonomik gelişmenin en önemli özelliği olan hızlı üretim artışı 1980'lerde son bulmuştur. 80'lerin sonunda ve 1990'lı yılların başlarında sanayi üretiminde düşüş görülmüş ve dış ticaret dengesinde açık ortaya çıkmıştır. Aynı sıralarda kamu sektöründeki büyük genişleme ekonomiyi zor duruma sokmuştur.

İsveç Temmuz 1991'de Avrupa Topluluğu'na (AT) üyelik için resmen başvurmuştur. Sosyal Demokratlar Eylül 1991'deki seçimlerde ağır bir yenilgiye uğrayınca, Carlsson hükümeti yerini Sosyal Demokratlar dışındaki dört partiden oluşan yeni bir azınlık hükümetine bırakmıştır. Yeni hükümete İlimli Koalisyon

²¹⁵ Meydan Larousse, a.g.e, s.122.

Partisi'nin önderi Carl Bildt başkanlık etmiştir. AT ile EFTA ülkeleri arasında kurulan Avrupa Ekonomik Alanı üyesi olan İsveç'in AT üyeliğine ilişkin görüşmeler Şubat 1993'te başlamıştır. 1994 yılında yapılan bir halk oylamasından sonra İsveç 1995 yılında Avrupa Birliğine (AB) üye olmuştur.

1990'lı yıllar İsveç için siyasal alanda çok sayıda parçalanmaların yaşandığı, sorunlarla dolu bir dönem olmuştur. Tartışma konularının başında dengeli ve sürekli bir ekonomik gelişme sağlayacak ortamı yaratma yöntemleri gelmiştir. Refah devletinin önemli özelliklerine zarar vermeden istihdamın nasıl arttırılabileceği sorusu bu tartışma konuları arasında geniş yer almıştır.²¹⁶

²¹⁶ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Eylül 1999.

3. ASKERİ AÇIDAN İSVEÇ

Bir ülke değerlendirilirken, o ülkenin savunma gücü önemli bir unsur olarak dikkate alınmaktadır. 1814'teki Napolyon Savaşı'ndan sonra hiç savaşmamış olmasına rağmen İsveç oldukça sistemli bir savunmaya sahiptir. Ancak pek çok ülkeye kıyasla İsveç'in savunma harcamaları, bütçenin oldukça küçük bir bölümünü oluşturmaktadır.²¹⁷

3.1 İsveç Jeopolitiği

Harita 3.1: İsveç'in Coğrafi Konumu ve Haritası

Baltık Denizi kıyısında, Finlandiya ile Norveç arasında yer alan kuzey Avrupa ülkesi olan İsveç jeopolitik konumu itibariyle sorunlu bir bölgede yer almamaktadır. Batıda Vikingler'den akraba Norveç, güneyde üyesi olduğu Avrupa Birliği, doğuda ise sorunsuz bir Finlandiya ile çevrilidir. Dünya üzerindeki kriz bölgeleri İsveç'in uzağındadır. Günümüzde İsveç açısından bu bölge üzerinden gelebilecek en büyük tehdit, organize suç örgütleri, yasadışı göçler ve bulaşıcı hastalıklardır. Ancak İsveç, Rusya'ya komşu olması nedeniyle hassas bir konumda bulunmaktadır.

ABD ile Rusya arasındaki en kısa hava yolu Arktik üzerinden geçmektedir. Bu ayrıntı, bu bölgenin özellikle soğuk savaş sırasında stratejik bakımdan ve gerekse güçlü bir havacılık sanayine sahip bulunan İsveç Hava Kuvvetleri bakımından önemini arttırmaktadır.

²¹⁷ Özsoy Murat, a.g.e, s.118.

İsveç'in barış dönemlerinde bağlantısızlık, savaşlarda da tarafsızlık geleneği bu ülkeye tüm Dünyada refah seviyesi açısından önderlik konumu kazandırmıştır.²¹⁸

3.2 Askeri Tarih

M.S. 900 civarındaki yüzyıllarda Vikingler ve kuzenleri Kuzey dışında birçok yeri fethetmişler ve genellikle savaşçı derebeylerin egemenliğinde devletler kurmuşlardır. Ama genellikle de anayurtlarında izledikleri yolu izlemeleri mümkün olmamıştır. Oralarda ormancılık ve balıkçılığın öne çıkması, yerleşimlerin seyrekliği, sınırların açık oluşu ve dış işgallerin nadir olması küçük toprak sahiplerinin yaşamlarını sürdürmelerini ve savaşçıların büyük toprak sahibi haline gelmelerini sınırlamayı sağlamıştır. İsveç kralları, askeri hizmetin güvence altına alınmasını sağlama amacıyla, küçük toprak sahibi sayısını arttıracak bağışlarda bulunmuşlardır.²¹⁹

Avrupa devlet oluşumu için kritik dönem olan on beşinci yüzyıldan on yedinci yüzyıla kadar, Avrupa'nın büyük bölümünde toplanan ordular daha çok büyük derebeyler ve askeri girişimciler tarafından toplanan paralı askerlerden oluşuyordu. Askerlerin çoğunu ise, aynı sistemin çeşitli değişkenleriyle topluyorlardı. Soylular (ve daha sonra zengin köylüler), kendilerine vergi muafiyeti sağlanarak, kraliyetin düşük ödeme yaptığı süvari hizmetini yerine getiriyordu; sıradan insanlar ise, piyade arzı yanında onlara ve ailelerine toprak bulma yükümlülüğünü de paylaşmak zorundaydılar. Savaş bölgelerinde ve sınır eyaletlerde yerleşen tüccarlar dışında, bu düzenlemeler krallığa fazla nakit harcaması gerektirmeden kendi finansmanını sağlayabiliyordu. Benzer biçimde, ulusal donanmalar genellikle bütün kıtadan toplanan kiralık denizcilerle çalışıyordu. İsveç ve Avrupa'nın diğer büyük devletleri bağımlılıklarını sınırlamaya çalışmışlar bu maksatla kiralık alay ve birliklerin başında kendi generallerini bulundurmuşlardır.

İsveç yüzyıllarca önemli büyüklükte bir askeri güce sahip bulunmuştur. Gustaf Vasa (1521-1560) ve ardılları döneminde İsveç ekonomisinin geniş kesimlerini

²¹⁸ Çevik Dilek, "İsveç'te Sosyal Hizmet", 16.05.2005.

²¹⁹Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.231-232, Ankara, 2001.

devletin taleplerine bağımlı kılma pahasına korkutucu bir güç oluşturulmuştur. Danimarka, İsveç ve Norveç'ten oluşan İskandinav Birliği (1397-1523) geniş ölçüde Alman tüccarlar ve Hansa Ligi'nin ticari egemenliğine karşı kraliyet iktidarını sağlamlaştırmanın aracı olarak kurulmuştur.

8. yy.dan 14. yy.a kadar Danimarkalıların, Almanların istilalarını durduran İsveç'in şehirli, köylü ve milislerden oluşan gücü, XV. yy.da İsveç topraklarının genişlemesiyle ihtiyacı karşılayamaz duruma düşmüştür. Gustaf I. Vasa, bir donanma ile daimi bir ordu kurmak zorunluluğunu hissetmiştir. Bu orduda kayak (1567) ve ren geyiği kızakları (1611) kullanan ilk birlikler yer almıştır. Zırhlı süvarinin ortadan kalkması, Gustaf Adolf'un piyade teşkilatını baştan başa değiştirmesine yol açmıştır. Mızraklı askerleri silahşörlere ayıran ve silahşörlere hafif refakat toplarıyla donatan reformlar sonunda İsveç kuvvetleri, XVII. yy.da çeviklik ve hareket kabiliyeti kazanmıştır. Karl XII.'nin geliştirdiği reformlar, İsveç'in kıyı savunma, Pomeranya kıyılarından Ladoga gölü kıyılarına kadar köprübaşı mevzilerinin meydana getirdiği kemer üzerinde kurulmuştur.

Karl XII kıtalarını istediği gibi iç hatlar üzerinde kaydırıyor ve piyadesiyle düşman cephesini yardıktan sonra süvarisiyle düşmanı iki yanından çevirme hareketine geçiyordu. Ruslarla yapılan savaşlarda (Narva 1704 ve Poltava²²⁰ 1709) yenilgiye uğranması, bu gibi manevra anlayışlarının terk edilmesine ve bunların yerine son savunmanın yapıldığı “merkezi tahkimle tesis” anlayışının geçmesine sebep olmuştur. Bu durum, kısa süreli bir mecburi askerlik görevinin kabulüne yol açmıştır. İsveç 1710 yılında asker oranı açısından zirveye çıkmıştır. Bu dönemde İsveç yaklaşık 110.000 kişilik bir ordu oluşturabilmekteydi. 1812-1885 yılları arasında mecburi hizmet sadece 12-40 günlük bir eğitimden oluşmaktadır. Ayrıca sözleşmeli gönüllüleri kapsayan birlikler yanında, arazi sahiplerinin kurduğu daimi kıtalar ve Milli Muhafız birliğinden meydana gelen bir ordu vardı. Fakat 1873-1901

²²⁰ İsveç'in Avrupa'nın büyük gücü olma yolundaki niyetlerini sona erdiren bir savaştır. 1708'de Karl XII Rusya'ya karşı yürüyüşüne başlamıştır. Başlangıçta 11.000 kişilik ordusu ile karşılaşmaktan çekinen Ruslar uzun mesafe içerisinde ve sert hava koşullarının yardımıyla İsveç ordusunu 6.000 kişiye kadar düşürmüşlerdir. İkmal ve yiyecek yolları kesilen İsveç ordusu savaşı kaybetmiştir.

Çar Petro'nun İsveç-Ukrayna ordularını Haziran 1709'da Poltava'da yendi ve İsveç Perevolotça'da bir kaç gün sonra şartlı teslim olmak zorunda kaldı. Geriye kalan bin kişilik bir İsveç kuvveti, Hetman Ivan Mazepa ile Zaporog Kazaklarının lideri Kosoviy Ataman Konstantin'in, ordularından geriye kalanlar Svedinovka, Resetikovka, Poltavka, Peski ve Fedorovka üzerinden Dnyeper nehrini geçerek Türk topraklarına ulaştılar. Bertil Haggman, “Poltava Neticesi: Rusya'yı Yenmeye Yönelik İsveç-Ukrayna-Osmanlı-Kırım Tatar Stratejileri 1709-1714”.

yılları arasında bu sistem modernleştirilmek amacıyla tümüyle değişikliklere uğramıştır. Bu sistem ile İsveç, muvazzafların ve sefere hazır seyyar milis kuvvetlerinin meydana getirdiği 450.000 kişilik bir kuvvete sahip olmuştur.

Resim 3.1: Narva Savaşı'ndan bir görünüm 1704.

Modern reformların yapıldığı sistem o dönemde İranlıların bile dikkati çekmişti ki, Modern İran ordusu'nun kuruluşu aşamasında 1920 yılında İran'da 8000 İranlıyı eğiterek İsveç Jandarmasını oluşturmuşlardı.²²¹ İsveç tarafsızlığını 1914'te ve 1939'da bu kuvvetleriyle korumuştur. I. ve II. Dünya Savaşlarının sonuçları 1945'ten sonra İsveç askeri sisteminin baştan başa değişmesine yol açmış; öncelikle hava kuvvetlerinin gelişimine önem verilmiştir (1954 bütçesinin % 37'si ve 1962 bütçesinin %40'ı).

1600-1980 yılları arasında İsveç'te silah altına alınan insanların sayısı ve bu sayının ulusal nüfusa oranı şöyledir;

Tablo 3.1 : Silah Altındaki İnsanlar, İsveç 1600-1980.

<u>Yıl</u>	<u>Sayı</u>	<u>Oran</u>
1600	15.000	%1.5
1700	100.000	%7.1
1850	63.000	%1.8
1980	66.000	%0.8

²²¹ Caşın M.Hakkı, "İran Silahlı Kuvvetleri", Avrasya Dosyası, s.33.

3.3 Savunma Sistemi

İsveç gibi nüfus yoğunluğu düşük ülkeler kendi topraklarına yönelik tehditlere ve saldırılara karşı koymak için toplum olarak hızlı bir şekilde seferber olabilmek zorundadır. İsveç askeri ve sivil savunma birliklerinden oluşan bir savunma sistemine sahiptir. Bu sistemin amacı, düşmana hedeflediği amaca giden süreçte olabildiğince zaman ve kaynak kaybı verebilmektir.²²²

Savunma teşkilatı, mevcudu azaltılmış ve çok kısa zamanda seferber edilerek takviye edilebilecek daimi bir ordu ile bölgesel bir orduya dayanmaktadır. 1940'ta kurulan bölgesel ordu, 15 ile 18 yaş arasındaki gençler arasından askere alınan gönüllülerden ve mecburi askerlik süresini bitirmiş ve evlerinde üniforma ve silahlarını muhafaza eden ve bölükler halinde teşkilatlandırılmış olan yedeklerden meydana gelir. Ülke dört askeri bölgeye ayrılır; bunların en önemlisi, Boden kalesini içine alan Norrland bölgesidir.²²³

İsveç savunma sistemi 18 ile 47 yaşları arasındaki erkeklerin oluşturduğu birliklerden oluşan bir yapıya sahiptir. 2000 yılında İsveç'te bu yaş grubundan mevcut erkek sayı 2.067.631 kişidir, bunlardan 1.809.129'u askerlik görevi için uygun özellikler taşımaktadır. Her yıl yaklaşık 50.000 genç erkek Ulusal Yönetim Servisi tarafından orduya alınır. 2000 yılında orduya alınan gençlerin sayısı 51.962'dir. Yaklaşık 18.000'i 7.5 ile 17.5 ay süren temel eğitim için ayrılır. Bu aşamadan sonra bu gençler muharip birliğlere gönderilir ve daha sonra seferberlik durumunda çağırılabilirler. Geri kalan gençler sivil savunma birimlerinde görevlendirilirler. 1999'da bu birimlerden 3580 adet oluşturulmuştur.

Harp Okullarına öğrenci alımları da aynı temel eğitim sürecine tabidir. Kadınlar tüm subay kadrolarında çalışabilmektedir. Harp Okullarına seçilip başarı ile tamamlayanlar subaylığa nasb edilirler. 370 kadın subaydan 190'ı Hava Kuvvetlerinde muharip subay olarak görev yapmaktadır. Askeri kadro teşkilatı

²²² The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

²²³ Meydan Larousse, a.g.e, s.123.

13.000 yedek subayı belirli periyotlarla göreve çağırır. Savaş zamanı, askeri savunma sistemi 180.000 erkek ve kadın asker ile 73.000 gönüllüyü silah altına alabilir.²²⁴

3.4 Savunma Politikası ve Doktrini

Uzunca bir dönem tarafsızlık politikası izleyen İsveç Soğuk Savaş sonrası oluşan gelişmelere paralel olarak kendi iç yapısında değişikliklere yönelmiştir. Diğer Avrupa ülkeleri ile dış politika ve uluslar arası güvenlik konularında yakın işbirliği İsveç'in tarafsızlık politikası izlediği dönemde önemsiz gibi görünen gelişmelerdi. İsveç günümüzde belli bir ölçüde kendi savunmasını yapabilecek kabiliyete sahip olsa da, 1 Ocak 1995 yılındaki AB üyeliği, İsveç'in geleneksel savunma sistemini pek değiştirmese de birtakım işbirliği ve ittifakları gerekli kılmıştır. Aynı zamanda Batı Avrupa Birliği (BAB) oluşumu içinde askeri konuların tartışıldığı komisyonda gözlemci statüsünde temsil edilmektedir. Bu durum İsveç'in BAB'nin stratejik hareketlerini hiçbir askeri konuya karışmadan takip edebilmesine neden olmaktadır.²²⁵

Mart 2000'de İsveç Parlamentosu Riksdag'da oylamaya sunulup kabul edilen Savunma Yasa Tasarısı, İsveç Silahlı Kuvvetleri'nin gelebilecek tehditleri savuşturma üzerine kurulu eski yapısının yerine, üstün yetenekli askeri ve sivil savunma kaynaklarının ulusal ve uluslararası görevleri de en iyi şekilde yerine getirebilecek bir yapıyı hedeflediği bir değişimin en önemli basamağını oluşturmuştur. Yeni Parlamento'nun Aralık 2001'de Parlamento'ya sunduğu yeni Savunma Yasa Tasarısı ile 2000 yılındaki hedefler yeni alanlarda hırsla artarak sürdürülmüş, NBC (Nükleer Biyolojik Kimyasal) ile mücadele konsepti ve uluslararası operasyonlara destek olma yolunda adımlar atılmıştır.²²⁶

²²⁴ The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

²²⁵ The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

²²⁶ Vienna Document, 1999, Participating State "The Kingdom of Sweden", Annual Exchange of Information on Defence Planning, p.3, 2004.

İsveç Parlamentosu'nun 1999 yılında güvenlik politikası hakkında aldığı kararlara göre; Silahlı Kuvvetler 4 stratejik hedefe yönelik yapılandırılmaktadır.

- İsveç'i silahlı saldırılara karşı savunmak,
- İsveç'in bölgesel bütünlüğünü korumak,
- Uluslararası barışa ve güven ortamına katkıda bulunmak,
- Barış zamanı meydana gelebilecek doğal afet vb. felaketlerde İsveç halkına destek olmak.

Tüm bu hedefler doğrultusunda savunma sisteminin geniş yapısı oldukça daraltılmış ancak daha hareketli ve reaksiyon hızı yüksek bir yapıya kavuşturulmak istenmiştir. Silahlı kuvvetlerin esnekliği, operasyon ve taktik komuta kademelerinin birleştirilmesi ile arttırılmıştır. İsveç ülkesine yönelik saldırıları bertaraf etmek için büyük bir orduyu hazır bekletmek yerine, geleceğin şartlarına uyum sağlayabilen ve her türlü tehdide karşı reaksiyon gösterip karşı koyabilen bir yapıyı amaçlamaktadır.

Böylece, İsveç gelecekteki belirsizliklere yönelik adaptasyonunu arttırmaya çabalamaktadır. Silahlı kuvvetlerin çeşitli tehditlere karşı koyma yeteneği ancak teknolojik yenilikleri izlemek ve geleceğe uyumlu bilgi birikimi ve uzmanlık ile mümkündür.

3.5 Savunma Giderleri

Dünya devletlerinin askeri yatırımları süratle artmaktadır. II. Dünya Savaşı'nı izleyen genel eğilim ile özellikle Üçüncü Dünya devletlerinde kişi başına büyük artış göstermiştir. 1960'la 1987 arasında enflasyona göre düzeltmeler yapıldığında, kişi başına GSMH %60 artarken, kişi başına askeri harcama %150 artmıştır.²²⁷

²²⁷ Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.348-349, Ankara, 2001.

Savunma harcamalarının ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkisi olsa bile, bu etki üretimin ülkede yapılması durumunda en azından minimal olmaktadır. Savunma sistem tedarikinin ülke ekonomisine en az yük verebilmesi için, öncelikle ithalatçı olmaktan kaçınılmalı, üretimin olabildiğince ulusallaştırılması sağlanmalıdır.²²⁸

1984 yılında askerlik harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı %3.1 iken 1997’de Parlamento tüm savunma sistemleri için kabul edilen beş yıllık planda savunma harcamalarını önemli ölçüde kıstmıştır. 1996’da 40 milyar SEK olan miktar, 2004 yılında 36 milyar SEK’e indirilmiştir.

3.6 Savunma Sanayi

Dünya 21. yüzyıla hızlı değişimlerle girerken küçülen savunma sanayisi pazarı ve ölçek ekonomisinin gerekleri, diğer sektörlerde olduğu gibi savunma sanayisinin de sadece ülke ihtiyaçlarına dönük olmaktan ziyade çok uluslu bir kimliğe sahip olması ihtiyacını ortaya koymuştur. Savunma sanayisinin yeni şekillenen kimliğe bağlı olarak, silah sistemlerinin sergilendiği fuarlar ayrı bir önem kazanırken, uluslararası işbirliği faaliyetleri de bu yeni dünya düzeninde savunma sanayisinin idamesi için ortaya çıkan önemli bir alternatif yaklaşım olmuştur.²²⁹

Savunma sanayi; pazar özellikleri, ürün özellikleri ve savunma sanayi kuruluşlarının özellikleri bakımından diğer sanayi sektörlerinden oldukça farklı bir sektördür. Bu farklılık genelde savunma sanayi şirketlerinin devletle olan ilişkilerinde göze çarpar. Hemen bütün ülkelerde devletler savunma sanayi şirketleriyle yoğun ilişki içindedir ve savunma sanayi şirketlerini destekler. Ayrıca ABD hariç olmak üzere hemen her ülkede savunma sanayinde az veya çok sayıda devletin sahip olduğu şirketler bulunmaktadır. Savunma sanayine devletlerin oldukça yoğun olan bu müdahalelerinin nedenleri, savunma sanayinin özelliğinden dolayıdır

²²⁸ Ziyilan Aytekin (E) Tuğg., “Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi”, Savunma Sanayicileri Derneği, s.79, Ankara, 2004.

²²⁹ Pekel Dilara, Ulusal Strateji Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi, sayı, Zirve Özel, s. 18-19, 28 Haziran 2004, İstanbul.

ve devlet katkısı olmadan özel şirketlerin savunma sanayine girmeleri, hele ana sistem üretim sorumluluğunu üstlenebilmeleri olası değildir.²³⁰

3.6.1 Sanayileşmiş Ülkelerde Savunma Sanayi

Sanayileşmiş ülkelerin savunma sanayilerini kurarken esas aldıkları genel yaklaşımı şöyle açıklayabiliriz.

Ülkeler:

- Savunma sanayini ulusal egemenliğin bir şartı olarak görmektedirler.
- Genel olarak savunma sanayi sektörünü yönlendirmekte ve desteklemektedirler.
- Savunma teknolojilerinin gizliliğini yasal düzenlemelerle korumakta ve geliştirilmesini desteklemektedirler.
- Savunma sistem tedariklerini serbest ticaret konusu yapmamaktadırlar.

Bu yaklaşım ülkelerin savunma sanayilerinin kurulmasında ortak paydayı oluşturduğunu ve ülkelerin; tedarik politikalarını savunma sanayi ve teknolojilerini desteklemeyi bu yaklaşıma uygun olarak düzenlediği görülmektedir.

Bu yaklaşıma örnek verecek olursak, ABD savunma sanayinde %1'lik yabancı payının riskli olacağı ve hükümetin mevcut yasaları uygulayarak böyle bir durumun oluşmasına meydan vermemesi gerektiği kabul edilmektedir.

3.6.2 Avrupa Ülkelerinde Savunma Sanayi

Avrupa parlamentosunun, Avrupa ülkelerinin savunma sanayini inceleyen bir raporunda şu hususlar yer almaktadır.

- Avrupa ülkeleri savunma sanayilerini ulusal egemenliklerinin bir şartı olarak görmektedirler.

²³⁰ Ziylan Aytakin (E) Tuğg., a.g.e, s.91.

- Teknolojinin ulusal olarak geliştirilmesi ve ulusal bir savunma sanayi tabanı oluşturulmasını istemektedirler.
- Savunma sistemlerinin gizliliği nedeniyle ihalelere yabancı şirketler sokulmamakta veya teknik şartnamelere konulan maddelerle yabancı şirketlerin kazanma şartı ortadan kaldırılmaktadır.
- Avrupa ülkeleri savunma sanayinin ülke ekonomisine yaptığı katkı ve yarattığı istihdam olanağından vazgeçmemektedir.
- Ana savunma sistem projeleri uçak, tank, elektronik vb. alt sektörlerin her biri için seçilmiş birer milli ana yüklenici ile imzalanmaktadır.²³¹

Savunma sanayi'nin karmaşık ekonomik ve siyasal yapısı kapsamında; toplumsal idari yapının, çoğulcu veya demokratik olmasına bakılmaksızın, Devlet'in doğrudan veya dolaylı yöntemlerle sıkı bir kontrol mekanizması uygulandığı ve bu konudaki düzenleyici hukuki tedbirlerin varlığı bilinmektedir. Buna paralel olarak Almanya, İsviçre ve Brezilya gibi ülkelerde savaş malzemesinin üretimi ve ticareti yapma yetkisi devlete tanınmıştır. Buna karşılık İsveç, Fransa, Kanada ve ABD gibi ülkeler ise silah satımlarını değişik kanuni düzenlemeler ile hükme bağlamışlardır.²³²

3.6.3 İsveç Savunma Sanayi ve Silah Ticareti

İsveç savunma sanayisinin işgücü potansiyeli yaklaşık 30.000 kişiden oluşmaktadır.²³³

İsveç'in dünyaca ünlü başlıca savunma üretim firmaları arasında ise; Saab-Scania, Celsius Ind. AB, Nobel Ins., FFV Group, Volvo A/S şirketleri yer almaktadır.²³⁴ Özellikle yeni özelleştirilen Celsius Group İsveç savunma sanayiinin %70'ini kontrol eder duruma gelmiştir.

²³¹ Ziylan Aytakin (E) Tuğg., a.g.e, s.13-15.

²³² Caşın M. Hakkı, Doç. Dr. "Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma", Başbakanlık Basımevi, s.321, Ankara 1995.

²³³ Caşın M. Hakkı Doç. Dr., "Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma", s.384.

²³⁴ Caşın M. Hakkı Doç. Dr., "Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma", s.386-388.

Sanayileşmiş ülkelerden biri olan İsveç de savunma sanayini, genel sanayilere göre daha özel olarak ele almakta, sanayi şirketleriyle daha yakın ilgilenmekte, bu şirketlerin mühendis güçlerinden yararlanmakta, onları hem desteklemekte hem de yakından kontrol etmektedir. İsveç ABD, Rusya ve Çin ile beraber bağımsız savaş uçağı geliştirebilecek güce ve kapasiteye sahip bir ülkedir. Bu kapsamda İsveç SAAB firmasıyla Fransa ile insansız savaş uçağı (UCAV) üretimi konusunda işbirliğine gitmiştir.²³⁵

Merkezi Londra'da bulunan Alvis plc, İskandinavya, Güney Afrika ve İngiltere'deki başlıca üretim tesisleriyle, 60'tan fazla ülkeye askeri araç ihracatı yapan uluslararası bir savunma üreticisidir. Bu bağlamda Alvis, İsveç Savunma Malzemeleri İdaresi için geliştirilmekte olan ve 2010 yılı civarında hizmete girmesi beklenen SEP, geleceğin zırhlı sistemlerine yönelik bir konseptte sahiptir.²³⁶

Sermayenin demokratik görüldüğü ülkelerden biri olan İsveç'te de iç politikada büyük sermaye gruplarının çıkarlarının gözetildiği politikalar egemen olmaya başladığından bu yana İsveç silah tekellerinin Umman, Kuveyt, Bahreyn gibi diktatör ülkelere silah sattığı İsveç Barış Derneği tarafından açıklanmıştır.²³⁷

İngiltere'nin Irak Savaşı'nda İsveç'ten satın aldığı radar sistemini kullandığı İngiliz Savunma Bakanlığı tarafından doğrulanmıştır. Amerikalı askeri yetkililer de savaş sırasında İsveç tanksavar silahlarını kullandıklarını açıklamışlardır. İngiltere savaşın başlamasından hemen önce İsveç'ten gelişmiş radar sisteminin düşman tarafından atılan bomba ve roketlerin atış yerini saptayan çok gelişmiş teknolojiye sahip bir silah sistemi satın aldığı tahmin edilmektedir. İsveç'in Sydsvenskan adlı gazetesine açıklama yapan İngiliz Savunma Bakanlığı'nca bu haber doğrulanmıştır. Amerikan askeri yetkilileri de Irak Savaşı sırasında İsveç tanksavar silahlarını kullandıklarını açıklamışlardır.

²³⁵ Fiszer Michal and Jerzy Gruszczyński, "France, Sweden Work on New UCAV", JED, The Journal of Electronic Defence, vol:27, No:3, p:37, Mart 2004.

²³⁶ Bulut Neslihan, "5 İngiliz", Ulusal Strateji Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi, sayı: 34, s: 14, Nisan 2003.

²³⁷ Türk Tabipler Birliği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Temmuz 2001.

İsveç'in TT haber ajansı Arthur sistemi diye adlandırılan hareketli radar sisteminin bomba ve roketlerin düşman cephesindeki atış noktalarını çok çabuk ve isabetli olarak saptama özelliği bulunduğu belirtmiştir.

İsveç'in, ABD ve İngiltere'ye savaştan önce geçmiş yıllara göre artan ölçüde silah sattığının ortaya çıkması ile hükümet eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak Başbakan Göran Persson silah satışına devam edeceklerini belirtmiştir. Silah ihracatında İsveç'in geleneksel tarafsızlık ve barış politikasına ters düşmesine rağmen, savaş öncesi ve savaş sırasında ABD ve İngiltere ile Avustralya'ya önemli miktarda savaş malzemesi ihracatı yapılmış, 2003 yılının ilk beş ayında 2002 yılının aynı dönemine göre yüzde 169'luk artış kaydedilmiştir.

İsveç dış ülkelere savaşta kullanılan gelişmiş radar sistemlerinin yanı sıra top, silah ve patlayıcı madde de satmaktadır. İsveç'ten savaş malzemesi alan ülkelerin başında ise ABD gelmektedir. İsveç 2002 yılında 3,4 milyar kronluk silah ihracatının yüzde 14'ünü ABD'ne yapmıştır. İsveç mayın üreten ve bu üretimden para kazanan 18 ülkeden birisidir.²³⁸

İngiltere'nin savaş sırasında İsveç radar sistemini kullanmış oldukları ortaya çıktığında İsveç Savunma Bakanı Leni Björklund yaptığı açıklamada, barışçı politika ve hukukun yanı sıra dikkat edilmesi gereken başka faktörlerin de olduğunu belirterek kısılan savunma bütçesini silah üretimi ve satışıyla kapatmak zorunda olduklarını, ahlaki açıdan sorgulansa bile İngiltere ve ABD ile işbirliğine devam edeceklerini belirtmiştir.²³⁹

İsveç uluslararası platformlarda, barış, dostluk, dayanışma çabalarında hep ön planda bulunmaktadır. Vietnam'ın, Nikaragua'nın haklarını savunmak için ABD ile çatışmayı göze alan, Afganistan'a müdahalesinden ötürü Sovyetlerle diplomatik kriz yaşayan İsveç, öte yandan da Vietnam savaşı sırasında Vietnam'a karşı savaşan Avustralyalılara mermi satmıştır. Oysa İsveç yasaları, çatışma bölgelerindeki ülke ve örgütlere silah, cephane satışını yasaklamıştır. Ancak özel sektöre ait Bofors adlı

²³⁸ M5 Strateji ve Haber Politika Dergisi, sayı: 121, s.49, Ağustos 2003.

²³⁹ İkiz Osman, "Irak Savaşı'nda İsveç Silah Sistemi", AB Haber, 9 Aralık 2003.

silah şirketi İsveç yasalarına aldırış etmeksizin Karl Gustaf adlı el bombası atan İsveç malı silahların mermilerini İngiltere üzerinden Avustralyalılara ulaştırmıştır.

Tüm dünyada “barış havarisi” olan İsveç, aynı zamanda teknolojinin son harikası olan ölüm makineleri üretilip, bunları kendi yasalarını da çiğneyerek savaşmakta olan ülkelere satmaktadır.

İsveç silahlarını yasalara aykırı olarak, İsrail, Suudi Arabistan, Kuveyt, İran gibi ülkelere de görüldüğü iddia edilmektedir. 1975’den beri, Endonezya-Doğu Timor, İngiltere-Arjantin, Nijerya-Çad, ABD-Libya, ABD-Grenada, Hindistan-Pakistan savaşlarında İsveç’in taraflara silah sattığı kesinlikle belirlenmiştir. İsveç’in özellikle az gelişmiş ülkelere, hem ekonomik yardım yapıp aynı zamanda da silah satmasını” bir eliyle verip öteki eliyle almak” olarak yorumlanmaktadır.²⁴⁰

3.7. İsveç Askeri Stratejisi

İsveç savunma sistemi, 1999 yılında Viyana Dokümanında yer alan Savunma Planındaki yenilikler ile kapsamlı bir modernizasyona uğramış köklü değişikliklerin adımları atılmıştır. Savunma Politikasında hissedilen bu değişim ihtiyacı, dünya’da geniş ölçüde gündemde olan güvenlik politikaları değişikliklerinden etkilenmiştir. Ayrıca, teknolojik gelişmeler ve uluslararası kriz yönetimlerine olan ilgi İsveç yapılanmasındaki değişimin arkasında yer alan önemli faktörler olmuştur.

Bu bağlamda İsveç Parlamentosu 1999 yılında İsveç Savunma kaynaklarının değiştirilmesi ve yeniden yapılandırılması kararını, geleceğin ekonomik şartlarını yakalamak ve operasyonel yenilikleri takip etmek amacıyla, almıştır.

3.7.1 Güvenlik Kuşağı

Son yıllarda güvenlik politikaları oldukça değişmiştir. Soğuk Savaşın baskısı ortadan kalkmış ve Avrupa’da genel emniyeti sağlamak için doğrudan girişimlerin yapılabileceği bir ortam meydana gelmiştir.

²⁴⁰ Murat Özsoy, “İsveç ve Filmin İkinci Yarısı”, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.123-124, Ankara, 2002.

Nato Genel Sekreteri Solona'ya göre; Soğuk savaş döneminin sonunda, bazı devletler özellikle Avrupa'da güvenlik sorununun önemini yitirmiş olduğunu ve bundan böyle barışın da sadece ekonomik bağımsızlık ile sağlanabileceği görüşünü paylaşıyorlardı. Oysaki bugün, Bosna'daki savaştan sonra ve yaşanan Kosova krizinden dolayı bu görüşler önemlerini kaybetmiştir. "Barış; ekonomik, politik, sosyal ve güvenlik faktörlerinden oluşan bir kombinasyon ile güvence altına alınmalıdır" ve "problemin çözümü öngörülmeyle karşı koyma sanatı olan politikadır" diyen Solona, 1980'lerden bu yana, Avrupa'daki mimariyi önemli bir şekilde güçlendirip ve yaşanabilir kılmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Kriz, özellikle XX.yüzyıl sonlarına doğru oluşturulmaya çalışılan güvenlik ve istikrarın tüm uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından güvence altına alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Birliği yeni üyeler ile genişlemekte, Rusya ve Akdeniz ülkeleri ile yeni ilişkiler kurmaktadır.²⁴¹

Bu nedenlere paralel olarak, İsveç askeri ve sivil savuma kaynakları kendilerini son derece modernleştirecek olan bir değişim süreci içerisine girmiştir. Son dönemlerdeki gelişmeler, bölgesel krizlerin Avrupa'nın bölgesel etkinliğinin artması açısından ani müdahale de bulunabilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

1999'dan beri, kriz yönetimi Avrupa Birliği Genel Dış Politikası ve Güvenlik Politikasında yer almış ve 1999'da İtalya'nın Cologne şehrinde toplanan Avrupa Konseyi'nde ele alınmıştır. İsveç savunma politikalarındaki değişiklik bu döneme denk gelmektedir. İsveç hem sivil hem de askeri alanda gerçekleştirilecek olan köklü değişikliklere destek vereceğini beyan etmiştir. Kriz yönetimi konusunda, İsveç üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Avrupa Birliği(AB) ve Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK) ve Nato Partöneri (PfP)²⁴² bünyesinde çalışmalarını sürdürme ve ortak çalışmayı destekleme kararı almıştır.

²⁴¹ Solana Javier, "Yeni Avrupa İçin Yeni Nato Mimarisi", s.1.

²⁴² Mayıs 1997 tarihinde Sintra, Portekiz'de alınan karar üzerine oluşturulan ve Avrupa-Atlantik İşbirliği Konseyi (EAPC) ve NATO Partöneri (PFP) olan 28 ülke şöyledir: Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bulgaristan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Gürcistan, Macaristan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, Slovenya, İsveç, İsviçre, Eski-Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Tacikistan (sadece

Küreselleşen dünyada ve Avrupa’da oluşan yeni güvenlik anlayışı ile, ulusların dünya örgütleri bünyesinde mücadeleye katılarak, silahlı çatışmaları azaltmak ve insanların çektikleri eziyetleri azaltmak amacı önem kazanmıştır. Bunun sonucunda ise insan haklarının da dahil olduğu uluslararası kanunlara itaat etmek ve saygı göstermek zorunluluk hali almıştır.

İsveç savunma yapılanması için temel gösterge uzun yıllar saldırı riski ve tehdidi altında kalmamış olmasıdır. İsveç’in etkili savunma yapısıyla, oluşabilecek muhtemel saldırıların İsveç’in işgaline olanak tanımaması amaçlanmaktadır. Güvenlik politikası aynı zamanda temel ulusal unsurların ve toplum için hayati önem taşıyan koşulların korunmasında da kullanılmaktadır.

3.8 Stratejik Askeri Doktrin

İsveç silahlı kuvvetleri Mayıs 2002’de İsveç Savunma Doktrini (Swedish Defence Doctrine) isimli çok daha geniş kapsamlı bir stratejik askeri doktrin oluşturma kararı almıştır. Bu doktrinin gelişen teknolojiye paralel olarak genişleyen güvenlik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Nitekim İSD (SDD) yenilenmiş yapısıyla bu ihtiyaçları geniş ölçüde karşılamaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda izlenen 4 temel stratejik görevin daha kullanışlı hale getirilebilmesi amacıyla İsveç Parlamentosu 1999 yılında 4 stratejik hedef tanımlamıştır.

- Silahlı çatışmaların oluşmasını veya yeniden ortaya çıkmasını engellemek,
- Çatışmaları azaltarak İsveç ve yakın çevresine sıçramasını engellemek,
- İsveç çevresini ve halkını askeri olmayan tehditlere karşı sivil otoriteyle yakın işbirliği yaparak korumak,
- İsveç’i düşman tehdidi ve işgaline karşı savunmak.

3.9 İsveç Silahlı Kuvvetleri

3.9.1 Ordunun Kontrolü

Savaş zamanı; ülke çapındaki savunma sisteminin emir komutası hükümettedir. Askeri savunma hareketleri “supreme commander” denilen en yüksek rütbeli subay tarafından yönlendirilir.

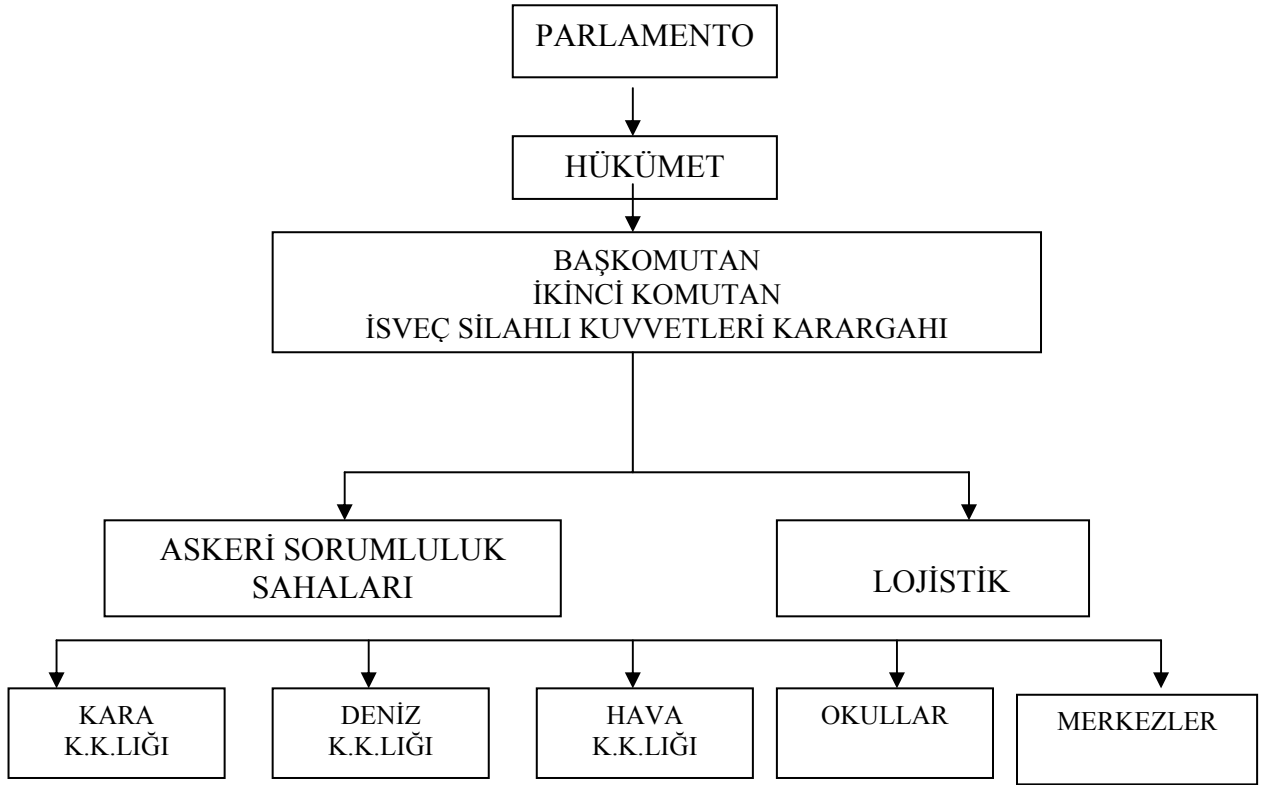
Barış zamanı; savunma organizasyonu “supreme commander” tarafından yönetilir. Kara, deniz ve hava güç unsurlarının hepsi “supreme commander”ın emrindedir.

Silahlı kuvvetlere ayrılacak bütçeye Parlamento tarafından karar verilir. Hükümet silahlı kuvvetlerdeki yüksek rütbeli subayların atamasını yapar. Bu durum prensip olarak sadece general ve amiralliğe terfilerde geçerlidir. Bu subaylar atandıkları mevkilerde hükümette bir değişiklik olana kadar görev yaparlar. Savunma sorumluluğu sivil otorite ve hükümet arasında bölüşüldüğünden beri Savunma Bakanlığı küçük bir yapıya sahiptir. Savunma Bakanı 1930 yılından beri sivil politikacılardan seçilir.

3.9.1.1 Silahlı Kuvvetlerin Organizasyonu

İsveç silahlı kuvvetleri en yüksek rütbeli komutan tarafından emir komuta edilen ve önce hükümet sonrada parlamentoya karşı sorumlu olan kamusal bir kuruluştur. Ordunun komuta kademesi, Başkomutan, ikinci komutan ve karargah ekibinden oluşur. Bölgesel komutanlıklar kendi bölgelerindeki sivil savunma ekipleri ile işbirliğini de içeren faaliyetlerini yürütmekten sorumludurlar. Ülke dört adet askeri bölgeye ayrılmıştır. Bunlar Güney, Merkez, Kuzey ve Gotland bölgeleri olup her bir bölgede aşağıda belirtilmiş yapılanma bölgesel seviyede mevcuttur.

Tablo 3.2. İsveç Silahlı Kuvvetleri Yapılanması.

3.9.1.2 Personel Durumu

Silahlı Kuvvetler profesyonel subaylar, yedek subaylar ve sivil işçilerden oluşmaktadır. Tüm bu grupların barış zamanında ve savaş veya kriz zamanlarında görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

İsveç askeri kuruluşu 14.000 sürekli kadro ve 8.000 sivil işçiden (tam zamanlı) oluşmaktadır. Sürekli kadroda görev yapan subaylar Savaş zamanı muharip birliklere katılmak üzere eğitici ve yönetici pozisyonlarında çalışmaktadırlar. 1989'da kadınların subay olmalarına izin verildikten sonra, 1996 yılında İsveç Silahlı Kuvvetleri'nde 148'i Hava Kuvvetleri'nde, 69'u Deniz Kuvvetleri'nde ve 55'i Kara Kuvvetleri'nde olmak üzere toplam bayan subay sayısı 274'e ulaşmıştır.²⁴³ Günümüzde Silahlı Kuvvetler bünyesinde profesyonel ve yedeklerden oluşan 600 adet bayan subay bulunmakta ve bu sayıyı artırma çabaları görülmektedir. Yaklaşık 16.000 yedek subay özel anlaşmalar çerçevesinde askeri görevlerine ek olarak sivil

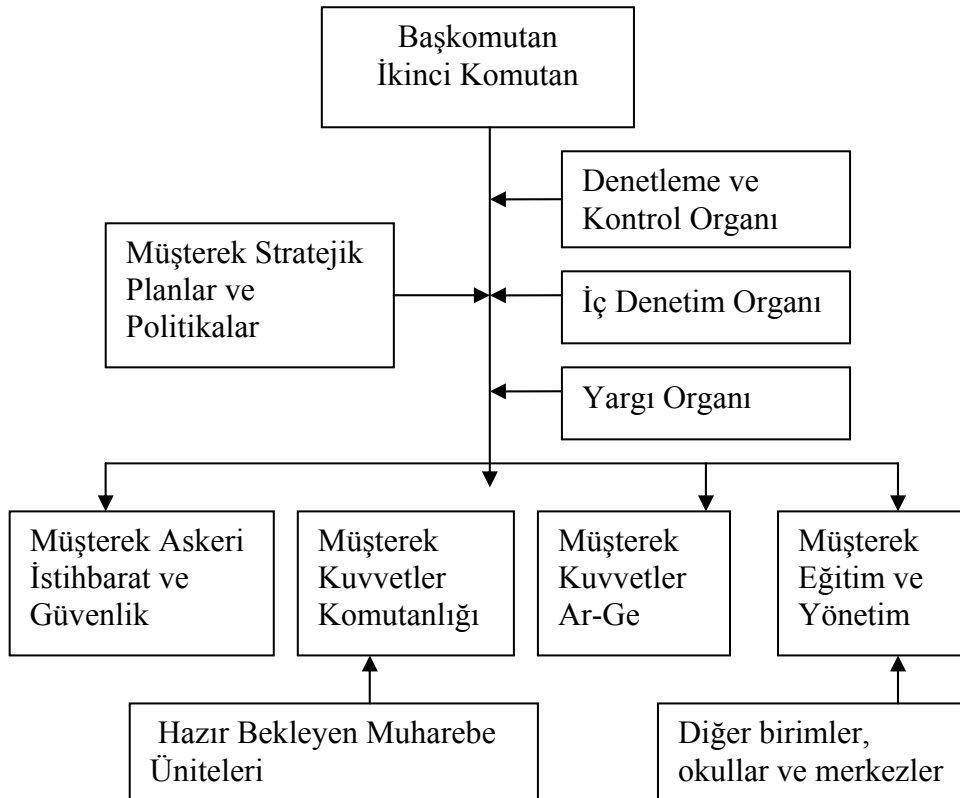
²⁴³ Oral Çalışlar, Gürhan Uçkan, "Kadınların İsveç'i", İmge Kitabevi, s :55, Ankara, 1997.

görevlerde de çalışabilmektedir. Sivil personel ise idari, sağlık hizmetleri, teknoloji ve lojistik gibi farklı alanlarda çalışmaktadır.

2004 yılında İsveç Silahlı Kuvvetleri ihtiyaç halinde, Home Guard²⁴⁴ adı verilen birlikler dahil, yaklaşık 200.000 kadın ve erkeği seferber edebilmektedir. Bunun dışında bu insanların %10'u barış zamanında da orduya hizmet etmektedirler. 2002-2004 yılları arasındaki barış periyodunda Ordudaki subay sayısı 12.200'den 11.400'e, sivil çalışan sayısı ise 8.900'den 8.600'e düşürülmüştür. 2004 yılında askere alınan 16.000 acemi er kendi ulusal servislerinde çalışmalara başlamıştır. Bu sayı da daha sonraki yıllarda azaltılmak istenmektedir.

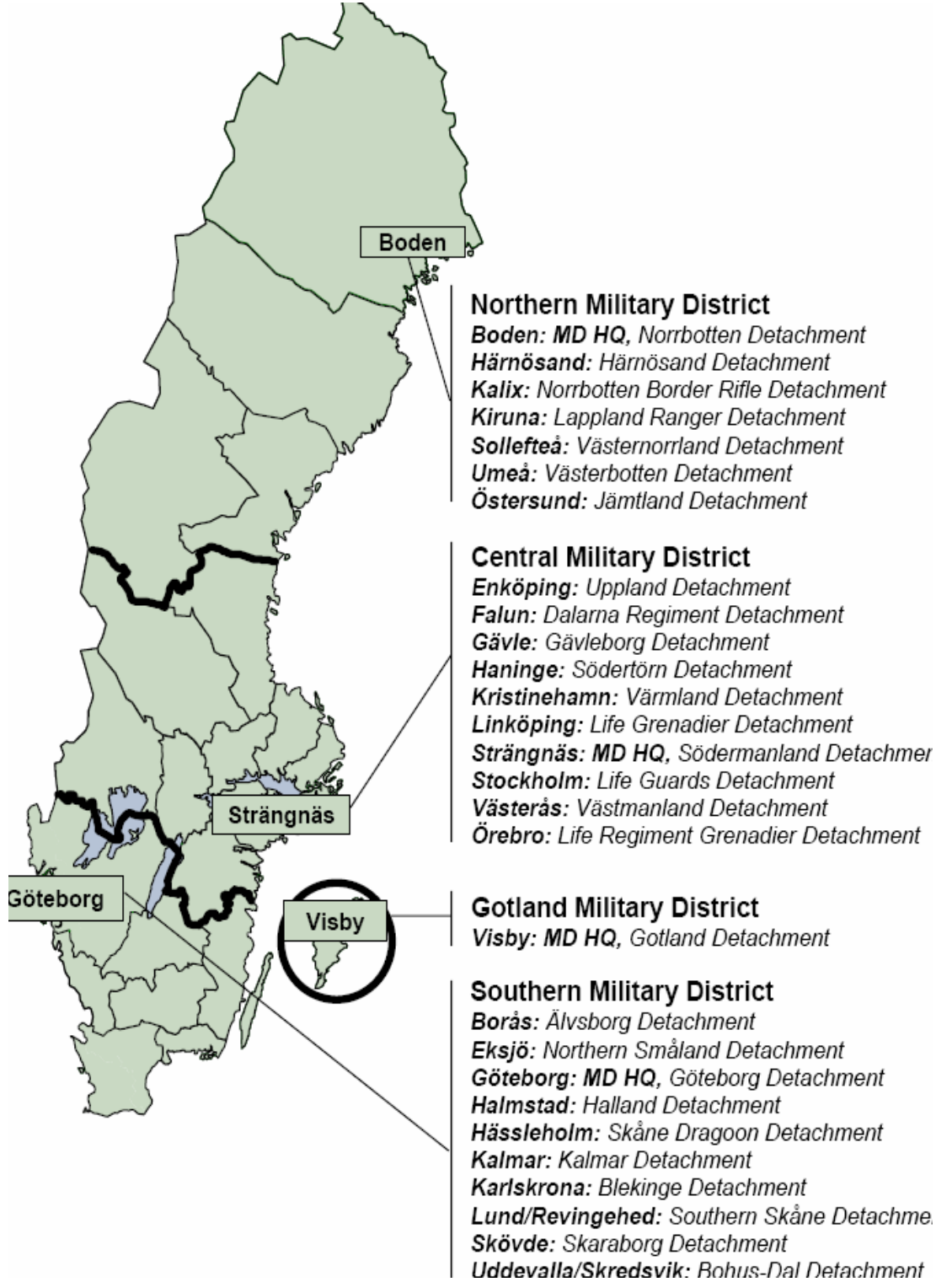
3.9.1.3 İsveç Silahlı Kuvvetleri Emir-Komuta Zinciri Karargah Yapılanması

Tablo 3.3. İsveç Silahlı Kuvvetleri Karargah Yapısı

²⁴⁴ Gönüllü üyelerden oluşan bir organizasyon olmasına rağmen ordunun ve donanmanın bir parçası gibi hareket eder. Home guard sistemi General Home Guard (İsveç Savunma sistemi için önem arz eden faaliyetleri korur) ve Industrial Home Guard (devlete ait organları korur) olarak ikiye ayrılır.

3.9.1.4 Askeri Sorumluluk Sahaları

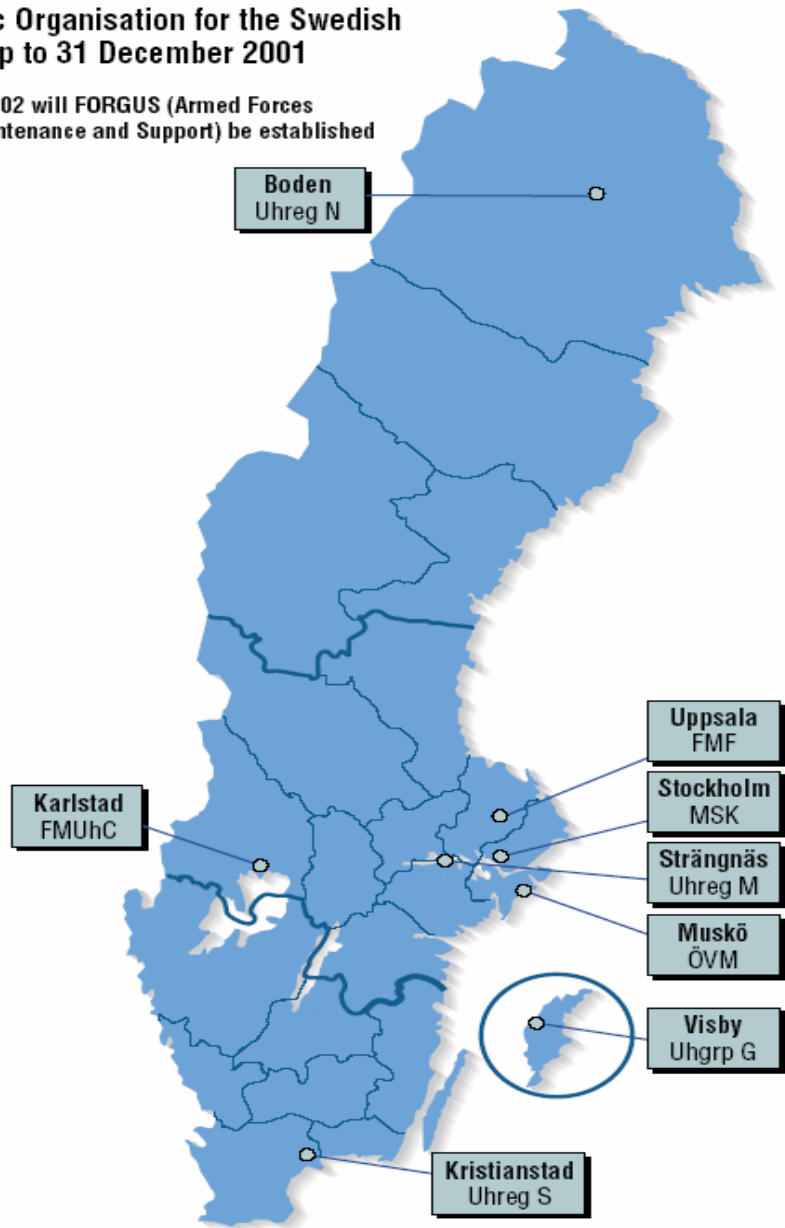
Harita 3.2. İsveç Askeri Bölgeleri

3.9.1.4 Askeri Lojistik Merkezleri

İsveç silahlı kuvvetleri lojistik yapılanması FMLOG (Försvarsmaktens Logistik) diye adlandırılan sistem ile görevlerin icrasında destek sağlamak sorumluluğundadır. FMLOG sisteminin sorumlulukları her türlü ekipman ve teçhizatın bakımını, nakliye hizmetlerini, hesap denetlemelerini ve seyahat imkanlarını da kapsamaktadır. FMLOG İsveç geneline yayılmış dükkanları, işyerlerini ve askeri restoranları da kapsamaktadır.

Military Logistic Organisation for the Swedish Armed Forces up to 31 December 2001

As from 1 January 2002 will FORGUS (Armed Forces Organisation for Maintenance and Support) be established

Harita 3.3. İsveç Askeri Lojistik Merkezleri

3.9.2 Hava Kuvvetleri

İsveç savunmasının hakim unsurunu Hava kuvvetleri meydana getirmektedir. Gerçekten de, ABD ile Rusya arasındaki en kısa hava yolu Arktik üzerinden geçmektedir. Bu ayrıntı, bu bölgenin özellikle soğuk savaş sırasında stratejik bakımdan ve gerekse güçlü bir havacılık sanayine sahip bulunan İsveç Hava Kuvvetleri bakımından önemini belirtmektedir.

İsveç Hava Kuvvetleri'nin amacı, İsveç hava sahasına yönelik tecavüzlere karşı yüksek reaksiyon kabiliyetini muhafaza etmektir. Savaş zamanı, uçaklar üslerde konuşlandırılmış hava hareket merkezlerinden yönlendirilir. Yedek meydanlar ve uygun sahalar birbirlerine geniş bir ağ sistemi ile bağlıdır. Uçaklar mühimmat donanımlarını ve yakıt ihtiyaçlarını çok kısa süre de karşılayıp havalanacak kabiliyettedir.

Hava kuvvetleri komutanlığı bünyesinde;

- Avcı önleme ve keşif filosu,
- 8 hava üssü,
- 8 savaş filosu,
- Hava ulaştırma filosu (merkezi),
- 2 hava ulaştırma filosu (bölgesel),
- 1 hava tarruzu erken uyarı grubu
- 2 helikopter filosu bulunmaktadır.

21 yy. başlarında, Viggen tipi avcı-bombardıman ve keşif uçaklarının yerini çok amaçlı SAAB JAS 39 Gripen tipi uçaklar almaya başlayacaktır.²⁴⁵ SAAB firması 1937 yılından beri İsveç sanayisinin lokomotifidir. 1937 yılında Svenka Aeroplan Aktlebolaget ulusal bir askeri uçak üreticisi olarak kurulmuş ve İsveç Hava Kuvvetlerine yerli bombardıman ve avcı uçakları üretmek şirketin temel hedefi haline gelmiştir.

²⁴⁵ The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

3.9.2.1 Saab 340

1990 yılında, İsveç Hava Kuvvetleri Saab 340B uçağını VİP taşıma amacıyla TP

100A ismiyle alımını finanse etmiştir. Birkaç yıl sonra, bu uçağı basit bir modifikasyon ile hava savunma radarlarını taşıyan bir uçak haline getirmiştir.

Resim 3.2: TP 100A

İsveç Hava Kuvvetleri 6 adet SAAB 340 uçağına sahiptir. Bunlardan 4 tanesi radar ile donatılmış, 2 tanesi ise radar eklentisi için hazır vaziyette ancak radar ile donatılmamıştır. Bu iki uçak hava taşımacılığı görevi yapmakta ve gelecekte

Resim 3.3: SAAB 340

İsveç Hava Kuvvetleri'nin radar uçak ihtiyacını

karşılamaaya hazır bekletilmektedir.

3.9.2.2 Gulfstream IV

İsveç Hava Kuvvetleri'nin VİP yolcu taşıma uçağı olan Gulfstream IV'ün yaklaşık maliyeti 24.6 milyon ABD dolarıdır. İsveç Hava Kuvvetleri, 2 adet elektronik gözlem ve keşif donanımı mevcut olan Gulfstream IV'ü 1995 yılında teslim almıştır. İsveç'te bu uçak S 102B Korpen olarak adlandırılmıştır.

Resim 3.4: Gulfstream IV

3.9.2.3 Saab J-29 “Tunnan”

1945’de İsveç Hava Kuvvetleri geleceğin muharebe uçaklarının jet uçakları olacağına kanaat getirmişti. STAL firması jet motorları üzerinde çalışmalara başlamıştı ve 1952 yılında hazır olacaktı. Ancak bu tarih 1945’de başlatılacak bir uçak projesi için çok geç bir tarihti. Bu nedenle de Havilland Vampire uçakları 1945’de sipariş edilmiş, Goblin motorlarının da SAAB’ın J21 jet modeli için lisans altında üretimine başlanmıştır.

İlk tasarımlarda “Vampire” ve “Shooting Star”ların avantajları dikkate alındı ancak kazanan R 1001 “Tunnan” oldu. “Tunnan” İsveççe’de fıçı manasına gelmektedir. İlk “fıçı” konsepti düz “T” kanatlıydı ancak İsveç’e üzerinden gelen ve geriye eğik kanatların avantajlarını ortaya koyan belgeler nedeniyle Kasım ayında 25 derece geriye eğik kanat tasarımına geçti.

İlk SAAB 29 prototipi 1 Eylül 1948’de uçtu. Bu modelde tam boy flaperonlar vardı ancak üretim modellerinde flaplar ve aileronlar birbirinden ayrıldı. 1968’de SAAB 29’lar emekliye ayrıldı, kalan birkaç model de hedef çekici olarak uçmaya devam etti.

3.9.2.4 Saab 105 / Sk-60

Resim 3.5: SAAB 105 / SK-60, SAAB J-32 “Lansen”, SAAB J-29 Tunnan

SAAB 105 tasarımı SAAB firmasının inisiyatifi ile 1950 ve 1960’larda İsveç Hava Kuvvetleri’nde görev yapan Vampire uçaklarının yerini alacak bir uçak geliştirilmesi amacı ile başlatılmıştır. 1962’de hükümet sözleşmesi yapılmış ve ilk

prototip 1963’de uçmuştur. 1966-68 arasında İsveç Hava Kuvvetleri’ne tamamen silahsız 148 adet, SK 60 olarak adlandırılmış SAAB 105 teslim edilmiştir.

1970’den başlamak üzere 46 adet SK 60A, her kanadın altına eklenen üç pilonla hafif saldırı silahları taşıyabilecek SK 60B’ye dönüştürülmüştür.

Ayrıca SAAB SK 60 W ile gösterilerini yapan Team 60 adlı İsveç Hava Kuvvetleri Akrobasi Takımı 1976’da kurulmuştur.²⁴⁶

30 adet Sk 60A da 1970’den itibaren SK 60C’ye dönüştürüldü. Bu modelde SK 60B’deki pylonlar aynen muhafaza edilmiş, 30 mm Aden MG veya 12 x 135mm roket alternatifi getirilmişti. Buna ilaveten burun kısmı güçlendirilerek buraya bir kamera yerleştirilmişti.

1970-72 arasında 40 adet SAAB 105 Avusturya’ya ihraç edilmiştir. Bu modeller daha güçlü GE J85 motorları ile teçhiz edilmiş ve bu modellere SAAB 105OE adı takılmıştır. Bu modelin Azami hızı 970 km/h, tırmanma oranı 75m/s ve azami tavanı 13.000 metredir.

3.9.2.5. Saab J-32 “Lansen”

Saab 32 Lockheed P-80’e çok benzeyen, geriye eğik kanatlı bir av-bombardıman uçağıdır. İlk uçuşunu 1952’de yapmıştır. Büyük kütesine ve düşük motor gücüne rağmen hafif pikelerde süpersonik hızlara ulaşabiliyordu. Her türlü hava koşullarında görev yapabilen av (J 32B) ve foto-keşif (S 32C) versiyonları da mevcuttur. Toplam 450 adet üretilmiştir. Bazıları halen serviste olup hedef çekici veya elektronik savaş eğitim uçağı olarak kullanılmaktadır.

²⁴⁶ Uğur Özkan, “Limitleri Zorlamak”, 2004.

3.9.2.6. Saab J.35 “Draken”

Resim 3.6. SAAB J.35 “Draken”, SAAB JAS-39 “Gripen”, SAAB J-37 “Viggen”

1200 sayılı proje 1949 yılında Saab 29 “Tunnan”ların yerine bir uçak arayışı ile başladı. Amaç yüksek irtifada ve Mach 0.9 gibi hızlarda uçan bombardıman uçaklarını önleyebilmektir. Bunun neticesi de süpersonik bir uçaktı. Bu uçak devrim niteliğinde çift delta kanatlara sahipti. Esas itibarıyla delta kanat ile geriye çok eğik kanadın birleşimi olan çift-delta kanadı test etmek üzere Mayıs 1950’de, Saab 210 adında küçük bir uçak planlandı. Bu uçak ilk uçuşunu 21 Ocak 1951’de gerçekleştirdi. Tasarımın üstün yüksek hız özelliklerine sahip olduğu gibi yeterince düşük iniş ve kalkış hızlarına da sahip olduğu da ortaya konmuştur.

İlk düşünülen motor, tasarımı hiçbir zaman bitirilemeyecek olan STAL “Glan”dı. Ancak 1952’de Rolls-Royce “Avon”un takılmasına karar verildi. 1953 Ocak ayında da İsveç Hava Kuvvetleri üçü prototip, üçü seri üretim olmak üzere seri “35” uçağı sipariş etti. Bu uçakların ilk uçuşu 25 Ekim 1955’de gerçekleşti. Kullanılan motor “afterburner”ı olmayan Rolls-Royce “Avon” Mk.21 idi (İsveç kod adı RM5A).

Hız ve yüksek tırmanma oranı önde gelen özellikler olmasına rağmen bu uçak iyi bir it dalaşı uçağı olduğunu da ispatlamıştır. Ani dönüş oranı çok iyi idi ve bütün delta kanatlı uçakların müşterek bir negatif özelliğine sahipti. Dönüş esnasında aşırı hava karşı koyması “drag” ile karşılaşılıyor bunu yenmek için de fazla enerji harcamaktaydı.

Kısmen tahrip olmuş pistlerden, karayollarından kalkıp inebilmesi için uçaklara iniş fren paraşütü takılmıştır.

J35A ilk üretim modeliydi. Bu uçakta “tip 65” “afterburner”lı RM6B (RR Avon Mk.48A) takılıydı ancak radarı yoktu. Daha sonraları bu modellere Fransız yapımı Thomson-CSF Cyrano radarları takılmıştır. Sk35C ise aynı modelin iki kişilik eğitim versiyonuydu. S35E ise foto-keşif modeli olup burunda bir, silah yerlerinde de iki kamerası vardı. “Draken”lerin son üretim modeli J35J’dir.

Son uçuşunu 8 Aralık 1998’de yaptıktan sonra emekliye ayrılmıştır. Avusturya Hava Kuvvetleri’nde halen aktif görevdedir.

3.9.2.7. Saab Jas-39 “Gripen”

JAS kodu İsveççe “Jakt” (Av), “Attack” (Taarruz) ve “Spaning” (foto-keşif) kelimelerinin baş harflerinden meydana gelmektedir. Bunun da manası her “Gripen”in bu üç görevi de yerine getirebileceğidir.

1982’de amaç avionikler dahil bütün sahalardaki ileri teknolojileri kullanarak küçük fakat hakiki manada çok maksatlı bir uçak yapmaktı. Sonraları “Gripen” adı verilen ilk prototip yoğun çalışmalar sonucu 8 Aralık 1988’de uçuşunu yaptı.

ABD ve diğer Avrupa Devletlerinin Hava Kuvvetleri ilk dağıtımları beklerken, Saab firması bu uçaklardan iki düzinesini İsveç Hava Kuvvetlerine teslim etmiştir. Saab ürün yöneticisi Goran Berseus 1996 yılında yapılan Farnborough Air Show’da, Jas 39 Gripen’lerin radikal değişikliklere sahip olduğunu ve İsveç Hava Kuvvetleri’nin büyük bir gelişme ile karşı karşıya olduğunu belirtmiştir.²⁴⁷

Uçuş özellikleri ve performansı av görevlerinde büyük gereksinim duyulan hız, ivme ve dönüş yeteneği için optimize edilmiştir. Delta kanatlara ilaveten kanat kanatçıklar iniş ve kalkışta çok iyi performans , uçuşta da üstün karakteristikler sağlamaktadır. Üç adet MFD ve geniş açılı HUD’un da bulunduğu avionikler “programlanmış” bir uçuşu mümkün kılmaktadır.

Gripen’in önceki jenerasyon savaş uçaklarına karşı çok daha ileri esneklik sağlamakta, işletme masrafları ise örneğin Viggen’inkinin üçte ikisi kadar

²⁴⁷ Aviation Week & Space Technology, Mc Graw- Hill Companies, s.118-121.

olmaktadır. Buna rağmen bütün görevlerde daha iyi bir performans sağlamakta, fakat satın alınması ve işletmesi pahalı bir uçak olmamaktadır.

2000 Mart'ına kadar İsveç Hava Kuvvetleri'ne 85'den fazla Gripen teslim edilmiştir. Gripen'ler üç grup halinde, 30, 110 ve 64'lük partiler halinde sipariş edilmiştir. Son iki grubun 14'ü iki kişilik olacaktır. İlk iki partidekilerin tek kişilikleri JAS 39A, iki kişilikleri JAS39B, üçüncü partidekilerin tek kişilikleri ise JAS39C ve iki kişilikleri de JAS39D olarak adlandırılmışlardır. Üçüncü parti 2003-2006 arasında teslim edilecektir ve uçakların tamamı 2007'de hizmete girmiş olacaktır.

Savunma harcamaları yüksek olan İsveç, 3ncü paket teslimatta NATO hareketlerine uygun donanımlı olmasına karar verilen Gripen üretme kararı almıştır.

3.9.2.8. Saab J-37 “Viggen”

Viggen çok maksatlı bir savaş uçağıdır ve birçok versiyonu İsveç Hava Kuvvetleri'nce kullanılmaktadır. 1971'den beri serviste olup hizmet süresi 2006'ya kadar devam edecektir. 1960'larda 800 uçak öngörülmesine rağmen İsveç Hava Kuvvetleri toplam 329 adet satın almıştır.

AJ 37 taarruz modelidir ve bu modelden 108 adet teslim edilmiştir. Gemilere karşı görevde ana silahı roket motorlu Saab 304 gemi savar füzesidir. Kara taarruzu görevi de silah donanımı 135 mm ve her podda 6 adet olan Bofors roketler, kumanda kontrollü ve dumansız yakıtla çalışan Saab 305 füzesi ve 120kg'lık bombalardan oluşmaktadır. Bu uçağın ikincil görevi hava muharebe olduğundan Sidewinder füzeleri ile pod içinde 30 mm top taşıyabilir.

SK 37 17 adet üretilmiş olan eğitim modelidir.

SH 37 foto-keşif modelidir. Bu uçaktan 27 adet teslim edilmiştir. Sağ gövde istasyonuna ileri bakan bir kamera monte edilmiştir. Normal çekimlerin haricinde radara bağlı olarak çalışmakta ve radarda görünen objelerin fotoğrafını çekebilmektedir.

SF 37 de sabit kameraları olan bir foto-keşif modelidir ancak radarı yoktur. Üç kamera ufku taramakta, bir adet geniş açı ve bir adet yüksek irtifa kamerası bulunmaktadır. Ayrıca IR-hat tarayıcısı da vardır.

JA 37 Jaktviggen bir hava üstünlük muharebe uçağıdır ve serinin son modelidir. Bu modelden 1979-1990 arası 149 adet teslim edilmiştir ve 2004 yılına kadar hizmette kalması beklenmektedir. Bir adet 150 mermi şarjörlü 30mm Oerlikon KCA topu vardır. Bir özelliğı de “Edit 32” sayesinde radar silah görüş modunun otomatik pilota bağlanabilmesidir. Pilot hedefi yakalama penceresinde yakaladığında otomatik pilot işi devralarak hedefi takip eder ve bilgileri, pilotun da takip edebilmesi için HUD’a aktarır. Bu uçakta, diğer modellerde olan Doppler Navigasyon Sistemi yerine INS bulunmaktadır.

JA 37 modelleri iyileştirme çalışmalarına tabi tutulmuşlardır. Yeni radar aynı anda birkaç hedefin takibini mümkün kılmaktadır. En son yazılım yenilemesi “Edit 34” sayesinde JA 37’ler AMRAAM füzelerini kullanabilmektedirler.

3.9.2.9. Eurocopter AS-332M1 Super Puma

AS.332M1 Süper Puma 1988’den beri SAR (Search and Rescue) Arama kurtarma helikopteri olarak İsveç Hava Kuvvetleri’ne hizmet etmektedir. 12 adeti HKP 10 adıyla hizmete devam etmektedir.

İsveç Hava Kuvvetleri’ndeki Süper Pumalardan bir kısmı Eurocopter diğer kısmı ise Aerospatiale tarafından üretilmiştir.

Ülkenin helikopter filosu İngiltere gibi tek bir komutanlık altında toplanmıştır. Ayrıca 25-30 adet silahlı helikopter alınması da gündem gelmiştir.

3.9.2.10. Lockheed Hercules C-130

İsveç Hava Kuvvetleri’nde 8 adet Hercules (Herkül) uçağı hali hazırda hizmet etmektedir. İlk C-130E uçağı 1965 yılında alınmıştır ve bu uçak şu an Avrupa faaliyetine devam eden en yaşlı C-130’udur. Daha sonra 1981 yılında 6 adet daha

alınmıştır. Günümüzde bu uçaklar modernize edilerek TP 84 adıyla İsveç Hava Kuvvetlerine hizmet etmektedir.

İsveç Hava Kuvvetleri envanterinde bulunan 2 adet C-130 uluslararası görevlere, İsveç Hava Kuvvetleri Acil Müdahale Ekibi (Swedish Air Force Rapid Reaction Unit) adı altında görevlendirilmektedir.

3.9.3. Deniz Kuvvetleri

İsveç, küçük ve hızlı ünitelere dayanan ve geniş ölçüde silahlandırılmış olan önemli bir deniz gücüne sahiptir. Deniz Kuvvetleri üç komutanlığa ayrılmaktadır. Bu komutanlıklarının karargahları Stockholm, Göteborg ve Karlskrona'dadır.²⁴⁸

Tüm donanma araçları tam donanımlı ve eğitimli ekiplerden oluşmaktadır. Taarruz birimleri denizaltılar ve küçük, hızlı, denizden karaya gönderilebilen füzelerle donanmış, torpidolar ve silahlardan oluşur. Amfibi filoları mobil ünitelere sahiptir. Donanma olası düşman tehditlerinde karşı kısa sürede mayın döşeme ve imha etme kabiliyetine sahiptir. Barış zamanı, sürekli mayın döşenmiş bölgeler de mevcuttur.

İsveç, olası bir savaşta, hava filosu yanı sıra, en güvendiği gücü olan deniz gücünü Stockholm takım adalarında, dağları oyarak inşa ettikleri donanma üslerine gizlemişlerdir. Kapıları denizden ve karadan gelecek muhtemel saldırılara karşı korumalı olan bu üslerden İsveç aynı zamanda yabancı denizatlıları da izlemektedir.²⁴⁹

²⁴⁸ Meydan Larousse, a.g.e, s.123.

²⁴⁹ Murat Özsoy, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.120, Ankara, 2002

Resim 3.7. K22 Galve. Goteborg sınıfı Korvet, 12 Ağustos 1989'da envantere girmiştir.

İsveç deniz kuvvetleri 120'den fazla deniz aracı ile donatılmış olup barış zamanı personel miktarı 9.200, savaş zamanı 20.000 kişiye ulaşabilmektedir.

Resim 3.8. İsveç Donanması 2005 Yılı Seyir Rotası

Deniz kuvvetleri bünyesinde;

- Deniz keşif ve istihbarat filosu,
- Deniz üssü
- 2 deniz üstü küçük savaş filosu (12 savaş gemisi olan bir filoya indirilecek)
- 9 MCM mayın tarama aracına sahip 1 mayın filosu (7 adet MCM olacak)
- 1 denizaltı filosu
- 1 Amfibi Tugay, 3 Amfibi Tabur (2 tabura indirilecek) bulunmaktadır.

3.9.3.1. Komuta Yapısı ve Birimleri

Stockholm'deki silahlı kuvvetler karargahında kurulan Högkvarteret birimi İsveç Donanmasının faaliyetlerine komuta etme yetkisine sahiptir. Bu birimin bağlıları olan Müşterek Kuvvetler Komutanlığına bağlı Operativa Insatsledning (OPIL) birimi operasyonel ve taktik seviyede emir komuta yetkisine sahiptir. Bu komutanlığın yedeği olarak Haninge'de konuşlu Donanma Taktik Komutanlığı (Marintaktiskt Kommandot) kurulmuştur. Her iki komutanlık da İsveç'in dört askeri bölgesindeki donanma faaliyetlerinden sorumludur.

İsveç Donanmasının öncü birliklerini bir denizaltı filosu (Ubåtsflottiljen), iki su üstü muharebe filosu (Ystridsflottiljen) ve bir mayın gemisi filosu (Minkrigsflottiljen) oluşturmaktadır.

Donanmanın diğer birimlerini oluşturan Amfibi üniteleri Sahil Komandoları (Kostjägarna), ve Vaxholm Amfibi Alayı ile Älvsborg Amfibi Alayı'nın oluşturduğu amfibi güçleridir.

3.9.4. Kara Kuvvetleri

53 bin kişilik Kara kuvvetleri bünyesinde;

- Çok sayıda savaş destek ünitesi bulunan 1 Tümen karargahı
- 6 Tugay karargahı (4'ü aktif)

- Mekanize, piyade, topçu, hava savunma, mühendislik, lojistik taburlar, ranger birlikleri ve askeri polis ünitelerinden oluşan 38 adet ünite
- Çok sayıda çatışma destek ünitelerini ve servis destek ünitelerini kapsayan farklı birimler mevcuttur.

3.9.4.1. Personel Teçhizatı

Arazi teçhizatı; arazi üniforması, muhabere teçhizatı, ekipman çantası ve kış ekipmanlarından oluşmaktadır.

Resim 3.9. İsveç Silahlı Kuvvetleri Tek Er İçin Teçhizat

3.9.4.2. Hafif Silahlar

Saldırı tüfeği AK-4, yarı ve tam otomatik olarak çalışmakta ve üzerine

teleskopik dürbün takılabilmektedir. Bu silah İsveç Ordusunun standart silahı olmamakla beraber Ulusal Güvenlik birimleri dahil büyük bir bölümü bu silahı kullanmaktadır.

Resim 3.10. İsveç Piyade Silahı AK-4

Resim 3.11. İsviçre Piyade Silahı AK-5 ve AK-5B ve İsviçre Makineli Tüfeği Model 58 B

Saldırı silahı AK-5 ve AK-5B tam otomatik piyade tüfekleridir. AK-5 İsviçre Ordusunun standart silahıdır. AK-5B ise bu modelin modifiye edilmiş hali olup, İsviçre Ordusunda keskin nişancı silahı olarak kullanılmaktadır. Model 58 B makineli tüfeği kırk yıldır İsviçre Ordusunun orta ölçekli makineli tüfeği olarak kullanılmaktadır.

Resim 3.12. Makineli Tüfek KSP-90

Belçika yapımı KSP-90 hafif makineli tüfeği, bazı Ranger birlikleri tarafından kullanılmaktadır.

Resim 3.13. Bv206S Zırhlı Personel Taşıyıcı

3.9.4.3. Zırhlı Personel Taşıyıcılar

Alvis Bv206S zırhlı personel taşıyıcısı her türlü yol şartında ilerleyebilen ve birbirine bağlı iki araçtan oluşan bir araçtır. Bv206, 11 bin adet üretilmiş olup dünya çapında 40 'tan fazla ülkede kullanılmaktadır. Araç 12 tam donanımlı askeri her türlü hava ve yol şartlarında taşıyabilecek kapasitededir. Araç -32/+46 sıcaklıkları arasında çalışabilmektedir. Araç yüksek mobilizasyon ve balistik koruma sağlamaktadır. Zırhlı personel taşıyıcısı aynı zamanda kargo taşıyıcısı, cephe hattı ambulansı, havan topu taşıyıcısı, emir ve talimat taşıyan posta aracı olarak da kullanılabilir. Bv206S Alvis Haggglunds firması ve İsveç Ordu Malzeme Komutanlığı'nın ortaklaşa üretimini sağladıkları bir araçtır. İlk olarak İsveç ordusunda kullanılmıştır. Bu araç aynı zamanda Fransa, Almanya, İspanya ve İtalya Silahlı Kuvvetleri'nde hala kullanılmaktadır. İsveç Ordusu'nun Mart 2004'teki 15 yeni Bv206S aracı siparişi ile bu aracın İsveç Silahlı Kuvvetleri'ndeki toplam sayısı 50 ye yükselmiştir.

Kasım 2003'te Alvis Haggglunds firması İtalyan Ordusu'ndan 112adet Bv206S aracı siparişi almıştır. Bu araçların ilk teslimatı 2004 yılında başlamış ve 2007 yılında son teslimatın gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 2002 yılında Almanya'nın Rheinmetall Landsysteme firması Alvis firması ile 32 adet ambulans amaçlı Bv206S aracının üretim sözleşmesini imzalamışlardır. Almanya toplamda 200 adet Bv206S aracı üretimini planlamaktadır. Bv206S aracı 7.62 mm veya 12.7 mm makineli tüfekleriyle donatılabilir. Füzeler ve diğer silah sistemleri de bu araç üzerinde taşınabilmektedir.

3.9.4.4. Uçaksavar Silahları

Yabancılarla ortaklık yapan SAAB firması RBS-70 uçaksavarlarını sürekli geliştirmektedir. İsveç kısa menzilli RBS-70 yerden havaya atılan füzelerin üreticidir.²⁵⁰ RBS 70 kısa menzilli uçaksavar füzesi aralarında Avustralya, Arjantin, Bahreyn, Brezilya, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, İran, İrlanda, Norveç, Pakistan, Singapur ve Tunus'un da bulunduğu 13 ülkeye ihraç edilmektedir.

²⁵⁰ Ulusal Strateji Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi, sayı, Zirve Özel, s. 17, 28 Haziran 2004, İstanbul.

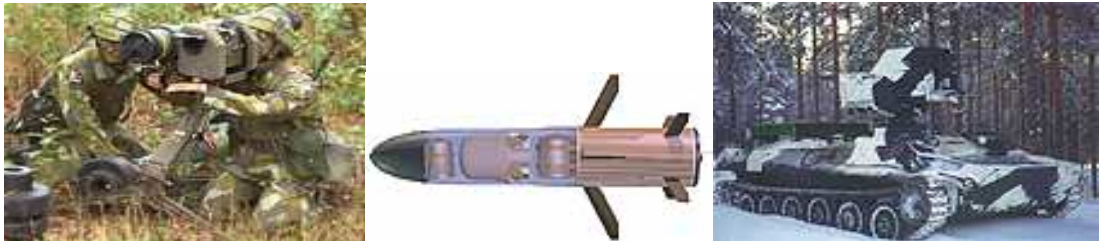
Almanya ile güdümsüz havadan yere bomba çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca SAAB ve Ericsson firmalarının ortak ürünü olan BAMSE ve BOLIDE adlı yeni füzeler dünya kamuoyuna tanıtılmıştır. BAMSE RBS 23 All-Weather (Her türlü hava koşulunda) hava savunma füzesi çok hızlı ve çok küçük hedeflere, özellikle havadan yere saldırı füzelerine karşı oldukça etkilidir. RBS 23 sisteminin menzili 15 km.dir. BOLIDE füze sistemi de 2003 yılında Avustralya tarafından talep edilmiş ve ilk teslimat 2004 yılında başlamıştır.

Resim 3.14. BAMSE Hava Savunma Füze Sistemi ve RBS 23 Füzesi

Resim 3.15. BOLIDE Kısa Menzilli Uçaksavar Sistemi

Resim 3.16. BILL 2 Anti-Tank Güdümlü Silahı ve Rampası

Çok amaçlı BILL 2 Anti-tank güdümlü silahı 1988 yılından beri İsveç Silahlı Kuvvetleri'nde ve aynı zamanda Brezilya ve Avusturya Orduları'nda da kullanılan BILL 1 (RBS56) silahının son derece mükemmel geliştirilmiş halidir. BILL 2 İsveç'in Karlskoga bölgesinde kurulu olan Saab Bofors Dynamics firması tarafından imal edilmiştir. BILL 2 İsveç ordusu tarafından halen kullanılmaktadır.

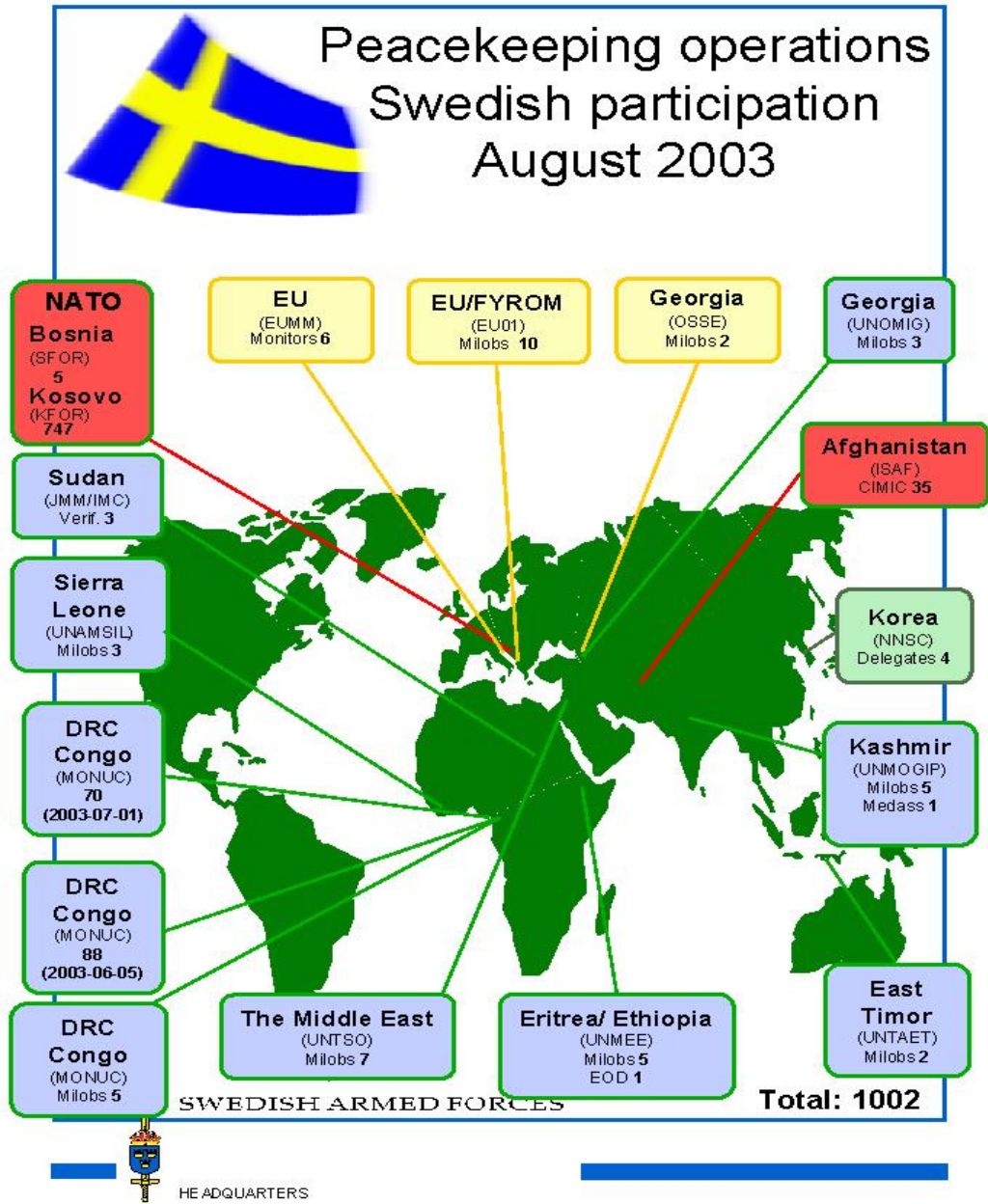
3.9.5. Barışı Koruma Görevleri ve İsveç

İsveç 1940'lardan beri barışı koruma misyonlarına katılmıştır ve İsveçli barışı koruma görevlileri Bosna ve Hersek ve Kosova'da olduğu kadar Orta Doğu, Kıbrıs ve Kongo'da da deneyim kazanmışlardır. İsveç'te askere almada uygulanan celp sistemi Barışı Koruma Görevleri için oldukça uygundur. Ülke dışındaki tüm konuşlanmalarında görev alan askerler celple orduya alınıp eğitildikten sonra belirli bir misyona gönüllü olarak başvuran kişilerden oluşmaktadır. Bu şekilde KFOR gibi operasyonlara her İsveç askeri kendi sivil becerilerini de getirmektedir. Bu askerlerin arasında öğretmenler, tesisatçılar, polis memurları, ve daha birçok meslek sahipleri de bulunmaktadır. Bu sivil beceriler barışı destekleme ve barışı koruma operasyonlarında, özellikle de sivillerle çalışırken son derece yararlı olabilmektedir.²⁵¹

İsveç Barışı Koruma Operasyonları kapsamında Afganistan'da toplam 110 personel ile görev almıştır.²⁵²

²⁵¹Tuğgeneral Anders Bransström, Kosova'da NATO önderliğindeki KFOR çerçevesi içindeki Çokuluslu Tugay Merkezi'nin İsveçli komutanı ile yapılan söyleşi, NATO resmi web sayfası, 2004.

²⁵² Press Meddelande, "Swedish Troops in Northern Afganistan", 07.01.2004.

Resim 3.17. İsveç Barışı Koruma Görev Bölgeleri

3.9.6. İç Güvenlik

3.9.6.1. Tarihsel Gelişim

İsveç İç Güvenlik Teşkilatlanmasını anlamaya çalışırken, İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği döneme göz atmak gerekmektedir. 1940'larda daha önce hiç olmadığı kadar hızlıca şekillenen İsveç Gizli Polis Örgütü Riksdag'dan bile gizli kurulmuştur. Bu örgüt İsveçli ve yabancı yurttaşlar hakkında limitsiz bilgi toplama yetkileriyle donatılmıştır. O dönemde İsveç nüfusu 6 milyon civarında olmasına rağmen savaş boyunca haftada 200.000 mektup kontrol edilmiş ve bunlardan 317.000 tanesi durdurulmuştur. Yine aynı dönemde 11 milyon telefon konuşması dinlenmiştir. Bu örgüte öncelikle İsveçliler seçilmiş yüzlercesi özel kamplarda eğitim almışlardır. Eylemlerini komünistlere, liberallere ve diğer faşist gruplara karşı yönlendiren bu teşkilat daha sonra savaştan sonra kurulan Sosyal Demokrat Hükümeti tarafından kapatılmıştır.²⁵³

Başlangıçta tamamen belediyelere bağlı olarak örgütlenen ve bu nedenle de uzmanlaşma ve hem de çağdaşlaşma konusunda önemli sıkıntılar yaşayan İsveç Polisi, 1920'lerden sonra asayiş sorunlarını çözememeye başlamıştır. Ancak, polisin merkezileşmesinin kişisel hak ve özgürlükler açısından bir zafiyet olacağını düşünen İsveçliler; 1960'lara kadar geçici önlemlerle durumu geçiştirmeye çalışmışlardır. 1960 yılından sonra özellikle uyuşturucu trafiğinin etkisiyle asayiş sorunun giderek ağırlaşması, 1964'de çıkarılan bir yasayla polisin merkezi bir örgüt haline gelmesini sağlamış ve milli polis idaresi kurulmuştur.

3.9.6.2. İç Güvenlik Yapısının Özellikleri

Kişisel hak ve özgürlüklerin merkezi polis yapılanmalarının olası baskılarından uzak tutulması, İsveç İç Güvenlik yapılanmasını belirleyen temel özelliktir. Bu özellik nedeniyle İsveç Polisi uzun süre, yerel karakterini korumuştur. Çok uzun yıllar ciddi iç ve dış tehditlerden uzak yaşayan İskandinav ülkeleri açısından iç güvenliğin önemli bir sorun oluşturmaması, yakın geçmişteki tek ciddi tehlikenin de

²⁵³ Töllborg Dennis, "Sweden", Chapter VII, p: 117, 2001.

üniter bir devlet yapısıyla merkezi devlet kuruluşlarına sahip Nazi Almanya'sından gelmesi, halkın merkezi örgütlere karşı olan tutumunu daha da güçlendirmiştir. Ancak, yabancı işçi göçüyle birlikte oluşan organize suç ve etnik terör tehdidi, bu ülkede merkezi bir polis yapılanmasını zorunluluk haline getirmiştir.

Buna rağmen, Milli İsveç polisi, işlev olarak kamu güvenliğinin sağlanması ve yerel makamların yeterli güç bulunduramadığı bölgelerin kontrolü ile sınırlandırılmıştır. Bu şekliyle bir çeşit olağanüstü hal gücü yapılanması durumundadır. Merkezi bir polis diktatörlüğü yaratmaktan ve para-militer örgütlerden korkan İsveçliler, polis personelini mahallinden temin etmekte, milli polis kısmen görevlendirildiği bölgedeki polis amirinin ve kısmen de adli görevleri de olan küçük bir yerel memur grubunun denetiminde çalışmaktadır.

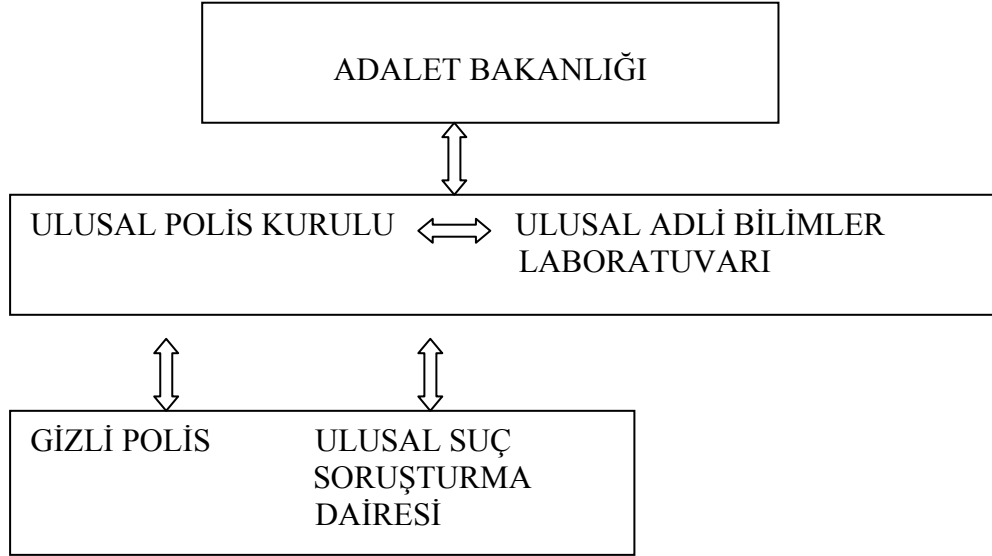
3.9.6.3. İç Güvenlik Yapılanması

İsveç'te güvenlik yönetimi merkezi bir işlev olup ağırlıklı olarak polis tarafından yerine getirilmektedir. Ulusal polis hizmetinin yönetilmesinden İsveç'te Adalet Bakanlığı sorumludur.

İsveç'te polisin çalışma sistemi, suçun ciddiyetine göre harekete geçen bir zincirin ilk halkasını oluşturduğu düşüncesi ile bu yapılanmaya kavuşturulmuştur. Örneğin suç ciddi ise bu zincirde polis, savcı, mahkeme, cezaevi halkaları da devreye girmektedir.²⁵⁴

²⁵⁴ Toker M.Cem Dr., "İsveç Yönetim Sistemi", sekizinci bölüm, s: 333, 2001.

Tablo.3.4. İsveç Polis Teşkilat Yapısı

3.9.6.3.1. Ulusal Polis Kurulu

Ulusal Polis Kurulu (NPB), polis hizmetlerinin ulusal denetim ve gözetim yapan merkezi yönlendiricisidir. Bu kurul aynı zamanda Ulusal Adli Bilimler Laboratuvarının da gözetim organıdır. Bu kurulun başında Hükümet tarafından atanan bir ulusal polis yöneticisi (Emniyet Genel Müdürü) bulunmaktadır.

Bu kurul güvenlikle ilgili yeni metotlar geliştirme ve teknolojik destek sağlamakla da görevlidir. Ayrıca, Ulusal Polis Akademisi vasıtasıyla polisin eğitimini yönlendirmekle de sorumludur.

Ulusal Polis Kurulunun iki birimi bulunmaktadır; Ulusal Güvenlik Servisi ve Ulusal Suç Soruşturma Dairesi.

3.9.6.3.1.1. Ulusal Güvenlik Servisi

Ulusal güvenlikle ilgili birimlerde bütün ülkelerde doğal olarak bir gizlilik esas alınırken, İsveç'te son yıllarda bu konuda bile giderek artan bir saydamlık göze çarpmaktadır.

Ulusal Güvenlik Servisi, Kontr-espiyonaj (karşı casusluk), anti terörist faaliyetler ve anayasal düzenin korunması gibi hassas konularda görev yapmaktadır. Ulusal güvenlikle ilgili tehlikeler konusunda ise ulusal polis birimleri soruşturma ve alan çalışmasını yaparken, Ulusal Güvenlik Servisi; İstihbaratla, olayın esas kaynağıyla ve çözümlene ile uğraşmaktadır.

3.9.6.3.1.2. Ulusal Suç Soruşturma Dairesi

Ulusal Suç Soruşturma Dairesi (NCID), ulusal veya uluslararası ölçekte suç istihbaratı ve soruşturması yapmaktadır. Suç ve suçluluk konusunda yaşanan globalleşme ve eğilimlerin bir sonucu olarak bu daire uluslararası suç olaylarıyla artan oranda ilgilenmeye başlamış ve bu konuda uluslararası kuruluşlarla işbirlikleri geliştirmiştir. Bu konuda Europol, İnterpol ve ayrıca Schengen Anlaşması önemli işbirliği olanakları sunmaktadır.

Ulusal Suç Soruşturma Dairesi, aynı zamanda Polis Helikopter Servisi, İsveç Polis Barış Desteği Operasyonları ve Ulusal İletişim Merkezi birimleri vasıtasıyla da yerel faaliyetlerde bulunmaktadır.

3.9.6.3.2. Ulusal Adli Birimler Laboratuvarı

Ulusal Adli Bilimler laboratuvarı, soruşturulan suçlarla ilgili toplanan delillerin analizlerini yapmakla görevlidir. Bu laboratuvar son derece gelişmiş bir teknoloji kullanarak bilimsel bir disiplin içinde çalışmalarını sürdürmektedir. Suçların aydınlatılmasında kullanılan ve kesin delil oluşturacak insan, yer ve nesne incelemeleri bu laboratuvarında yapılabilmektedir.

3.9.6.3.3. İl Polis Otoritesi

İsveç'te polisin taşra örgütlenmesi olarak karşımıza 21 ilde yer alan polis birimleri çıkmaktadır ve her ildeki polis örgütünün başında valiliğin bir memuru olarak görülen, ancak polis operasyonlarını kişisel inisiyatifi ile yöneten bir Bölge Direktörü bulunmaktadır.²⁵⁵

Bu birimlerin temel görevleri; yerel seviyedeki acil yardım çağrularına cevap vermek, suç soruşturması ve suç önleme çalışmaları yapmak, pasaportları düzenlemek ve onaylamak, izin ve ruhsatları vermektir.²⁵⁶ İsveç'te polis ihtisas birimleri olarak; Deniz Polisi, Dağ Kurtarma Birimi, Polis Köpek Merkezi, Atlı Polis, Metro Polisi, Ulusal Kontr-Terör Birimi ve Polis Helikopter Birimi görev yapmaktadır. İsveç'te görev yapan polis kuvvetlerinin sayısal durumu 2003 yılı itibariyle, 23.062 kişidir.²⁵⁷

3.9.7. Sivil Savunma Yapısı

Modern toplum kendi içinde gerçekleştirdiği birçok faaliyet ile değerlendirilmektedir. Bununla birlikte tüm bu faaliyetler elektrik ihtiyacı, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri gibi geniş altyapı sistemlerine ihtiyaç duyar. Günümüzün sivil savunma planlamacılarının oldukça değişen görevlerinden birisi de yaşanabilirliği arttırmak ve kritik alt yapı sistemlerini yönetebilmektir.

Sivil savunma sistemini amaçları şöyledir;

- Sivil toplumu korumak, hayati kaynakları güvende tutmak, çok önemli kamu faaliyetlerinin devamını sağlamak ve silahlı kuvvetlerin mücadele yeteneğini arttırmak.
- İsveç topraklarında barışı ve güvenliği sağlamak.

²⁵⁵ National Police Board Official Web Pages.

²⁵⁶ Toker M.Cem Dr., "İsveç Yönetim Sistemi", sekizinci bölüm, s: 335, 2001.

²⁵⁷ Pettersson Monika, NPB Public Information Office, "A Presentation of The Swedish Police Service", Printed by; AB C O Ekblad & Co, Västervik, June 2004.

- Barış döneminde meydana gelebilecek felaketslere karşı halkın reaksiyon kabiliyetini arttırmak.

İsveç toplumunda birçok kuruluş sivil savunma sistemi ile direk bağlantılıdır. Sivil savunma sistemi tek bir organizasyon değildir fakat, farklı kamusal fonksiyonlara bölünmüştür. Bu parçaların her birinden sorumlu bir kamu otoritesi mevcuttur.

3.9.7.1. Kurtarma Servisleri

Hem savaşta, hem de barışta acil durum kurtarma servisleri belediyelerin sorumluluğundadır.

Savaşta, kurtarma servisleri belediye kurtarma organizasyonlarında görevli bir personel tarafından komuta edilir. Kurtarma servislerinin amacı barış zamanı ile aynıdır; hayat kurtarma, mal ve çevreyi korumak ve kurtarmaktır.

İsveç'te ev koruma servislerinde yaklaşık 20.000 kişi görevlidir. Hava kuvvetlerine ait modern uçak sığınakları barış zamanı garaj, hobi odası, çocuk bakım merkezi gibi farklı amaçlarla kullanılabilir.

Resim 3.18. İsveç Polis Teşkilatı'nın Çeşitli Birimlerinden Görüntüler²⁵⁸

²⁵⁸ “Polisens årsredovisning 2003”, Berlings Skogs, 2003.

4.COĞRAFI, SİYASİ VE DEMOGRAFİK YAPI

4.1. Coğrafya ve İklim

4.1.1. Konumu ve Yüzölçümü

Kuzey Avrupa'da İskandinavya Yarımadası'nın doğu bölümü üzerinde yer alan İsveç'in yüzölçümü 486.661 km² (karasuları dahil) dir. İsveç Kamerun, Fransa, İspanya ve Tayland'la hemen hemen aynı büyüklüktedir. Kuzeyden güneye 1.574 km. uzunluğunda, en geniş bölgesinde ise 500 km.dir. Kıyı şeridinin toplam uzunluğu 3218 km.dir. Kıta sahanlığı, 12 deniz milidir. İsveç-Norveç sınırı 1.619 km., İsveç-Finlandiya sınırı 586 km.dir.²⁵⁹ 62 00 Kuzey Paralelleri, 15 00 doğu meridyenlerinde bulunan İsveç'in toplam sınır uzunluğu 2205 km.dir. bu coğrafi verilerle İsveç, Fransa, Rusya ve İspanya'dan sonra Avrupa'nın dördüncü büyük ülkesidir.²⁶⁰

4.1.2. Yüzey Şekilleri, Bitki Örtüsü ve İklimi

İsveç'in % 80'i geniş ormanlar, dağlar, göller, nehirler, bataklıklar ve ekilmemiş boş araziler ile kaplıdır.²⁶¹ Ülke topraklarının %57'sini iğne yapraklı ormanlar kaplamaktadır. Ülkenin güney bölgelerinde yer alan tarım alanları %10'dan daha azdır. İsveç'in büyük ölçüde düzlüklerden oluşan iç kısımlarında ülkenin %30'unu kaplayan sayıları 90 bini aşan irili ufaklı göller bulunmaktadır. Bu göllerin en büyükleri Vätter, Mälär ve Väner'dir.²⁶² Ülkenin kuzeydoğu bölgesinde bulunan sıradağlarda yükseklik 2111 metreye kadar çıkmaktadır. Ülkenin girintili çıkıntılı kıyılarında binlerce ada yer almaktadır. Halkın çoğunun bu adalarda yazlık evi vardır ve ulaşım teknelerle sağlanır.

²⁵⁹ The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

²⁶⁰ Yanık Yurdanur, "İsveç", İstanbul Ticaret Odası Yayınları; No.1987-14, Ülke Etüdleri Dizisi; No.32, s:1, İstanbul, 1987.

²⁶¹ Claes Britton, a.g.e, s.1.

²⁶² Temel Britannica, Hürriyet Ofset, cilt 9, s.129, İstanbul, 1993.

Atlas Okyanusu'nda bulunan sıcak Gulf Stream akıntısı ve Kuzey Denizi üzerinden gelen ılıman batı rüzgarları, İsveç'in bu kadar kuzeyde bulunan başka ülkelere kıyasla, daha ılıman bir iklime sahip olmasını sağlamaktadır. Ülkede ortalama sıcaklık, Temmuz ayında çoğu bölgede +15 C° ile +17 C° arasında; Ocak ayında ise İsveç'in güneyinde -1 C°'den kuzeyinde -14 C° 'ye kadar değişmektedir. Ülkenin kuzeyinde kışlar uzun, karanlık ve soğuk geçmekte; ısınının -30 C° göstermesi ve yılın yarısından fazlası bir zamanda toprakların karla kaplı kalması olağan sayılmaktadır.²⁶³ Başkent Stockholm Grönland'ın güney bölgeleriyle hemen hemen aynı paralelde olmasına karşın temmuz ayındaki ısı ortalaması +18 C° dolayındadır.

Tablo 4.1. Ülkenin En Kuzey, En Güney ve Orta Bölgelerindeki Ortalama Sıcaklık

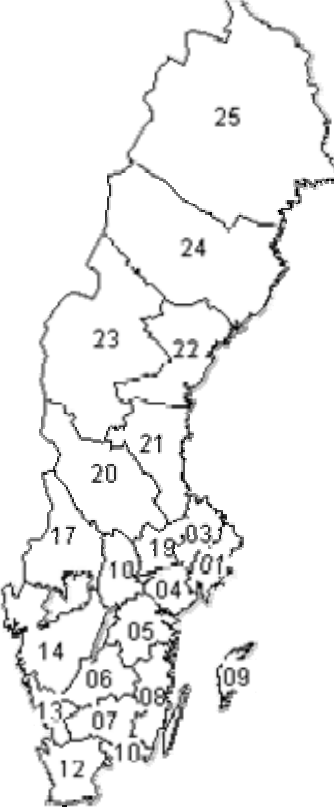
ORTALAMA	OCAK(°C)	HAZİRAN
MALMÖ	-0.2	+16
STOCKHOLM	-2.8	+17.2
KİRUNA	-16	+12.8

Harita 4.1. Tablo.4.1.'deki Şehirlerin Coğrafi Konumları

²⁶³ Yanık Yurdanur, a.g.e, s: 1.

Kış mevsimindeki ısı ortalaması da sıfır derecenin biraz altında kalmaktadır ve kar yağışı ılımlıdır. Topraklarının %15'i Kuzey Kutup Dairesi içinde kalan İsveç'in en kuzey bölgelerinde ise kış mevsimleri uzun ve soğuk geçer. Sekiz ay boyunca kar yerden kalkmaz. Baltık Denizi'nin kuzey uzantısı olan Botni körfezi ve Baltık Denizi'nin bir bölümü donar. Yaz mevsimlerinde hava ılık ve geceleri aydınlık olur. Hava Haziran ve Temmuz aylarında günü 24 saati hiç kararmaz. Bu nedenle bu bölgeye beyaz geceler ülkesi denilmektedir.²⁶⁴

	1.	STOCKHOLMS	LÄN
	3.	UPPSALA	LÄN
	4.	SÖDERMANLANDS	LÄN
	5.	ÖSTERGÖTLANDS	LÄN
	6.	JÖNKÖPINGS	LÄN
	7.	KRONOBERGS	LÄN
	8.	KALMAR	LÄN
	9.	GOTLANDS	LÄN
	10.	BLEKINGE	LÄN
	12.	SKÅNE	LÄN
	13.	HALLANDS	LÄN
	14.	VÄSTRAGÖTALANDS	LÄN
	17.	VÄRMLANDS	LÄN
	18.	ÖREBRO	LÄN
	19.	VÄSTMANLANDS	LÄN
	20.	DALARNAS	LÄN
	21.	GÄVLEBORGS	LÄN
	22.	VÄSTERNORRLANDS	LÄN
	23.	JÄMTLANDS	LÄN
	24.	VÄSTERBOTTENS	LÄN
	25.	NORRBOTTENS	LÄN

Harita 4.2. İsveç Coğrafi Bölgeleri

²⁶⁴ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, May 1999.

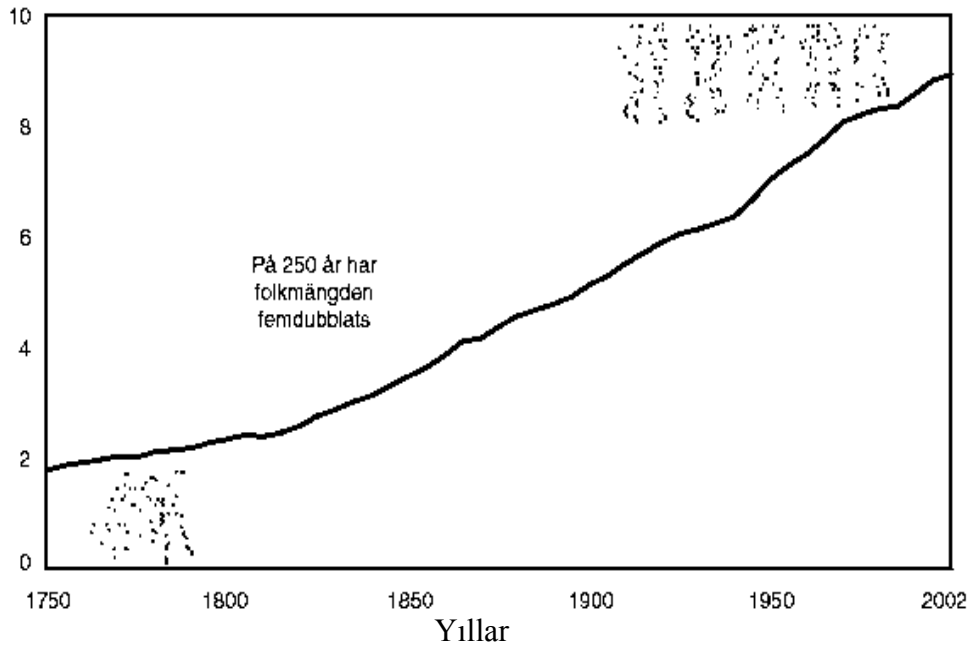
İsveç 25 coğrafi bölgeden oluşmaktadır (İsveççe’de “län” bölge anlamına gelir), ve her bir bölgenin numarası bulunmaktadır. Ancak günümüzde çeşitli birleşmelerden sonra sadece 21 bölge bulunmasına rağmen eski bölgeler hala eski numaralarıyla adlandırılmaktadır.²⁶⁵

4.2. Nüfus ve Demografik Yapı

Tam nüfus sayımının ilk olarak 1749’da yapıldığı İsveç’te 1750 yılında 1.8 milyon olan ülke nüfusu, 1850’de 3.5 milyon, 1950’de 7 milyon ve 2003’te de 8.9 milyon olarak yılda %0.7’lik bir artış göstermiştir. Bu nüfus oranı göz önüne alındığında İsveç Avrupa içinde küçük bir ülkedir. İsveç yaklaşık 9 milyon²⁶⁶ nüfusu ile Hollanda’dan ve Belçika’dan küçüktür. Bu nedenle İsveç’in gerçek coğrafi boyutlarını öğrenen yabancılar genellikle şaşırırlar.²⁶⁷

Tablo 4.2. İsveç Nüfusu (1750-2002)

(Milyon kişi)

²⁶⁵ Statistic Sweden, İsveç İstatistik Bürosu verileri, 2004.

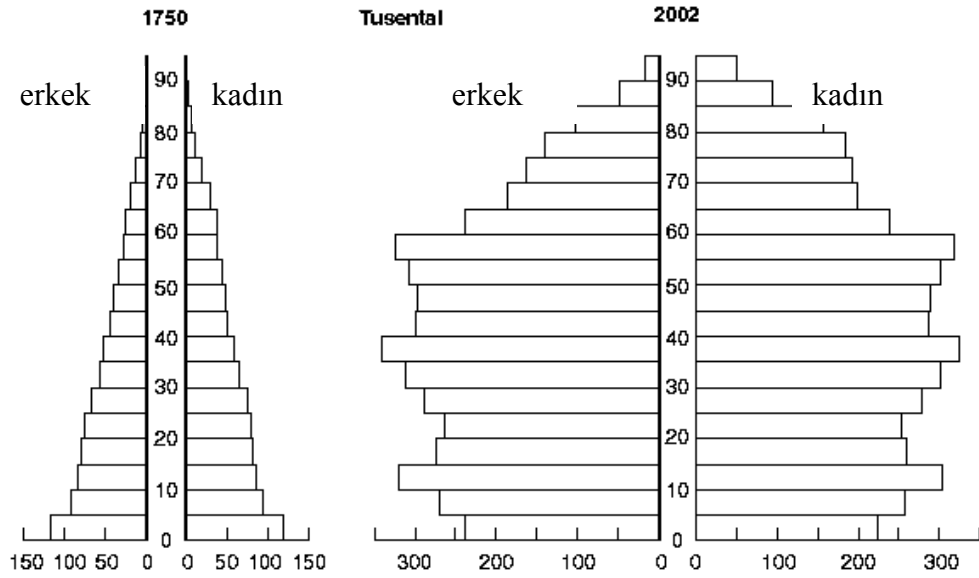
²⁶⁶ IMF-IFS; Yearbook 2003.

²⁶⁷ Claes Britton, “Sweden and the Swedes”, Halls Ofset AB, The Swedish Institute second revised edition, s.1, Växjö 2001.

4.2.1. Nüfusun Yaşlara Göre Dağılımı (2001):

Tablo 4.3: Yaş Piramidi (1750-2002)

0-14 yaş	:	%18.19	(erkek	828,308;	kadın	786,353)
15-64 yaş	:	%64.53	(erkek	2,911,949;	kadın	2,814,730)
65 yaş ve üstü	:	%17.28 ²⁶⁸	(erkek	649,296;	kadın	884,417)

4.2.2. Nüfus Artışı

Nüfus artışı 2001 yılı itibarıyla %0.02'dir. ayrıca nüfus yapısının önemli parametreleri de şöyledir;

- Doğum Hızı : 9.91 doğum / 1000 kişi
- Ölüm Hızı : 10.61 ölüm / 1000 kişi
- Göç hızı : 0.91 göçmen / 1000 kişi
- Ölü Doğum / Canlı Doğum Oranı: 3.47 ölü doğum / 1000 canlı doğum
- Ortalama Yaşam Süresi: 79.71 yaş (Erkek: 77.07 yaş, Kadın: 82.5 yaş)²⁶⁹

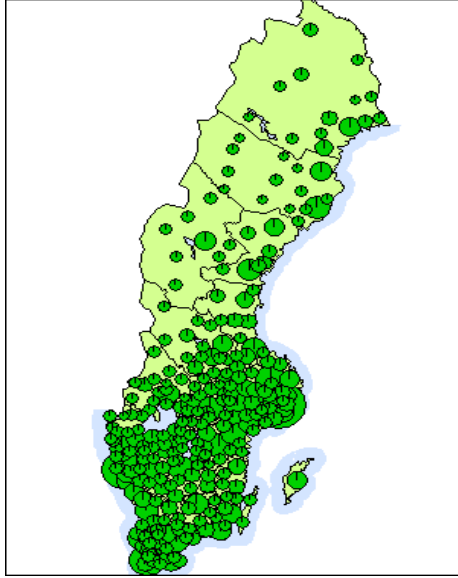
²⁶⁸ Eşen Mustafa Türker, "Yaşlı Avrupa", Atlas Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, sayı: 141, s.162, Aralık 2004.

²⁶⁹ İsmail Adem, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İşveç Ülke Raporu", Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

4.2.3. Etnik Yapı

ABD standartlarına göre bir toplumun %80'inden fazlası aynı dili konuşuyor veya aynı dine mensupsa o ülke türdeş yani homojendir. Bu bağlamda, Amerikalı sosyal bilimci Arend Lijphart'ın yaptığı araştırmaya göre İsveç toplumu büyük bir çoğunluğu İsveçlilerin oluşturduğu “çoğulcu olmayan” toplum yapısına sahiptir.²⁷⁰

Nüfusunun % 85 kadarı ülkenin güney kesimlerinde ve iç bölgeler ile Botten körfezi kıyısında yaşamaktadır.²⁷¹ Dolayısıyla bu kadar geniş topraklara sahip bir ülkede yaşayan yaklaşık 9 milyon insan ile İsveç Avrupa'nın en seyrek nüfus dağılımına sahip ülkesidir.

Harita 4.3. Nüfus Yoğunluğu, 2003 ²⁷²

İsveç'te kilometre kareye 22 kişi düşmektedir. Bu sayı Stockholm'de 231 kişi, en kuzeydeki ilçe olan Norrbotten'de ise 3 kişidir. Nüfus artış hızı 1980-1990 yılları

²⁷⁰ Prof.Dr. Orhan Türkdoğan, “Avrupa Birliği Sürecinde Doğu veGüneydoğu; Kabile Aşiret Yapısı”, 2023 Dergisi, sayı: 43, s:9, 15 Kasım 2004.

²⁷¹ Meydan Larousse, a.g.e, s.117.

²⁷² Statistics Sweden, 1999.

arasında %0.3, 1990-2002 yılları arasında %0.3'tür.²⁷³ ortalama insan ömrü 2002 yılında 80 yıla ulaşmıştır. Erkeklerde bu oran 77, kadınlarda 82.5 yıldır.

Diğer sanayi ülkelerinde olduğu gibi İsveç'te de doğum oranı düşüktür. 2000 yılı ortalamalarına göre bu oran %0.1'dir. Doğumlar 80'li yıllarda ve 90'lı yılların başlarında artış göstermiş, ancak oranda daha sonra yeniden düşme olmuştur.

U.S. Census Bureau'nun yapmış olduğu bir araştırmaya göre İsveç'in 2025 yılındaki nüfusunun 8.928.761, 2050 yılındakinin ise 8.384.747 kişi olması tahmin edilmektedir.²⁷⁴

40'lı yıllardan bu yana, nüfus artışının %40'ı aşkın bölümü, ilk elde İskandinavya olmak üzere II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin saldırılarından kaçan Danimarkalı ve Norveçli göçmenler sayesinde gerçekleşmiştir.²⁷⁵ Ülkede yaşayan göçmenlerin ülke nüfusuna oranı % 6.0 dır.²⁷⁶

İsveç'in kuzey bölgelerinde, yerli halk gruplarının oluşturduğu iki azınlık grubu vardır. Bunlardan biri ülkenin kuzeydoğu bölgesinde Fince konuşan halk grubu, diğeri de Sami nüfustur (Laponyalılar). Ülkenin kuzeyinde ve Norveç'te yaşayan Laponlar hem İsveççe hem de Laponca eğitim görmektedirler.²⁷⁷

4.2.4. Suç İşleme Oranı

Bir ülkedeki tutuklu ve hükümlülerin sayısını ülke nüfusuyla karşılaştırmak, o ülkedeki suç işleme oranı konusunda daha doğru bir izlenim verir. Birleşmiş Milletlerin 2000 yılında yapmış olduğu bir araştırmaya göre İsveç'te hapisteye bulunanların sayısı 5221 kişidir. Bu sayının nüfusa oranı %0.07'dir. Bu durum İsveç'teki suç eğilimini ortaya koymaktadır. Türkiye'de bu oran %0.08'dir.

²⁷³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı "Uluslararası Ekonomik Göstergeler", s.5, Ankara,2003.

²⁷⁴ Ümit Özdağ, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ASAM Yayınları, s.42, Ankara, 2003.

²⁷⁵ Temel Britannica, a.g.e, s.132.

²⁷⁶ Zengin Eyüp, Ömer Faruk Ünal, "Göçmenler Sorunu Çok Kültürlü Toplum Tezi ve Avrupa", Journal of Qafqaz University, Volume II, Number I, 1999.

²⁷⁷ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Mayıs 1999.

İsveç cezaevlerindeki hükümlülerin üçte biri “alkollü araba kullanmaktan”, beşte biri “hırsızlıktan” hüküm giyerken cinayet suçlarının oranı oldukça düşük kalmıştır. İsveç’te ortalama üç günde bir cinayet işlenmektedir. Hapis cezaları ise 2 hafta ile 10 yıl arasında değişmektedir. Çok özel durumlarda da 12-16 yıl ya da ömür boyu hapis cezaları verilebilmektedir.²⁷⁸

4.2.5. Dil

İsveç alfabesi İngilizce’nikinden fazla üç tane harfe sahiptir. Ä, å ve ö harfleri olup z harfinden sonra gelmektedir.

Günümüzde Avrupa Birliği vatandaşlarını ortalama %66’sı tek dil konuşmakta, %10’u ise en az iki yabancı dil konuşmaktadır. Bu anlamda üye devletler arasında, bir uç noktada sırasıyla %80 ve %3’lük ortalamalarla İrlanda, diğer uçta ise nüfusunun %1’i tek dil konuşan ve % 80’i en az iki yabancı dil konuşan Lüksemburg bulunmaktadır. İsveç’in İstanbul Başkonsolosu Ingmar Karlsson’a göre, Avrupalı olabilmek ve menfaatlerini koruyabilmek için İsveçlilerin İngilizce’nin yanı sıra Avrupa dillerinden önde gelen iki tanesinde daha yetkin hale gelmesi gerekmektedir.

Karlsson, İsveç dilinin, kültürel mirasın ve yerel siyasi tartışmaların temeli olarak varlığını sürdürmesi gerektiğini, ancak bununla birlikte, Avrupa’da kurucu bir rol üstlenebilmeleri için dil konusunda tıpkı Lüksemburg vatandaşları gibi olmaları gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁹

İsveç, gelişmişlik açısından İskandinavya’da büyük ağabey konumundadır. İsveççe Kuzey ülkelerinin hepsinde geçerlidir. Bir çok Finli politikacı İsveç televizyonuna demeç verirken İsveççe konuşmaktadır. Çünkü Finlandiya’da İsveççe ikinci resmi dildir. İsveç, Norveç ve Danimarka’nın dilleri birbirlerine hayli

²⁷⁸ Özsoy Murat, “İsveç ve Filmin İkinci Yarısı”, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.115, Ankara, 2002

²⁷⁹ Ingmar Karlsson, “Bir Avrupalı Kimliği Var mıdır?”, Avrupa Birliği Hukuku, s.74-75, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

benzemektedir. İsveçliler ile Norveçliler kendi dillerini konuştuklarında birbirleriyle son derece rahat anlaşabilirler.²⁸⁰

4.2.6. Din

Çeşitlilik dinsel alanda da kendini göstermektedir. Halkın % 85 kadarı Protestan İsveç kilisesi üyesidir. Bunun dışında Yahudiler, Ortodokslar, Müslümanlar (yaklaşık 400.000), Baptist, Metodist gibi din ve mezhepler bulunmaktadır. Ayrıca son yıllarda yaşanan göçler ile, ana dillerinin Süryanice veya Suritçe olduğu bilinen Süryanilerde bu gruplara dahil olmuştur.²⁸¹

Kiliseye üye İsveçliler kilise vergisi ödemektedirler. İsveç'te, üzerinde en çok konuşulan ve şikayet edilen konuların ağırlık noktasını yüksek vergiler oluştursa da, insanlar doğuştan otomatik olarak kaydedildikleri kilise üyeliğinden ayrılma yanlısı değildir. Buna rağmen son yıllarda İsveç Devlet Kilisesi'nden ayrılanların sayısı yavaş ama sürekli biçimde artmaktadır. İnsanları kiliselere çekmek için papazlar her türlü yolu denemektedirler.²⁸²

İsveç'te dini kuruluşlara finans yardımı yapılmaktadır. Ayrıca laiklik ilkesi bulunmayan İsveç devletinin resmi dini Protestanlık olmakla beraber kilise devlet koruması altındadır.²⁸³

İsveç'in kuzeyi, zengin tarım alanlarına sahip güney bölgelerine oranla hayli yoksuldur. Kuzeyde, maden ocaklarının olduğu bölgelerde sosyal demokratlar ve sosyalistler güçlüyken kırsal kesimlerde dini tarikatlar hayli etkindir. Bu tarikatların "yasaklar listesi" ise dans etmekten sinemaya gitmeye kadar uzayan maddelerle doludur. Dini grupların hayli ilginç olanlarından biri de Selamet Ordusu'dur.

²⁸⁰ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.117, Ankara, 2002.

²⁸¹ Şener Cemal, "Dil, Din, Milliyet İlişkisi", 2002.

²⁸² Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.64.

²⁸³ Kutlu Merih, Doç. Dr, "Türkiye ve AB Arasında Demokrasi, Laiklik, İnsan Hakları Açısından Benchmarking Çalışması", 2001.

İsveç'te çoğunluğunu göçmenlerin oluşturduğu küçük bir Müslüman topluluk da bulunmaktadır. İskandinavya'nın en büyük camisi "Islamic Center" İsveç'in üçüncü büyük kenti olan Malmö'dedir.

4.2.7. Kentler

İsveç'te büyük kent sayısı azdır. Bunların en büyüğü 13 üncü yüzyılda 13 küçük ada üzerine kurulmuş olan başkent Stockholm'dür. 1523 yılında başkent olan Stockholm'ün merkezinde 758.148 kişi olan nüfusu banliyölerle birlikte 1.850.467 kişiye ulaşmaktadır.²⁸⁴ City Hall Stockholm'ün ticaret merkezidir. Old City ise Ülkenin menkul kıymetler borsasının da bulunduğu önemli bir iş merkezidir. Birbirine ellinin üzerinde köprüyle bağlı on dört ada üzerine kurulmuş olan Stockholm, yüzen bir kenti andırmaktadır. Stockholm'ü yedi asır önce, şimdi adı büyükçe bir caddeye verilmiş olan Birger Jarl kurmuştur. Üçte biri parklardan, yedide biri sulardan oluşan Stockholm'de kentin merkezinde denize girmek imkanı mevcuttur. İsveç nüfusunun yaklaşık altıda birinin yaşadığı Stockholm'e "İsveç'in motoru" da denebilir. Kentin kuzeyine gidildikçe elektronik sanayi kendini göstermeye başlar ABD'nin elektronik merkezi olarak anılan Kaliforniya'daki "Silicon Valley"nin (Silikon Vadisi) bir minyatürü Stockholm'ün kuzeyinde yer almaktadır. Bundan bir asır öncesine kadar sadece yoksul işçilerin yaşadığı kentin güney bölgelerinde günümüzde yazarlar, entelektüeller oturmaktadır.

Stockholm'ün göçmen yoğun bölgelerinden birisi de Rinkeby semtidir. Rinkeby Türklerin en yoğun olduğu semtlerden birisidir. Bu nedenle Türkey (Türk köyü) de denilmektedir.²⁸⁵

1621'de Gustaf Adolf'un kurduğu Göteborg ikinci büyük kenttir. Göteborg'un nüfusu 474.921 dir. Burada deniz ticareti ve gemi yapımının gelişmesiyle kent büyük bir ticaret limanı durumuna gelmiştir. Ülkenin en büyük gölü Vänern gölü bu bölgededir. Ayrıca bu şehir İskandinavya bölgesindeki en büyük liman ve önemli bir sanayi, araştırma, eğitim ve kültür, deniz aşırı ticaret ve ulaştırma merkezi konumundadır.

²⁸⁴ BBC Holiday, 14 Haziran 2004.

²⁸⁵ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.101-108.

Üçüncü büyük kenti ve Malmöhus Bölgesi'nin merkezi olan Malmö, aynı zamanda 265.481 kişilik nüfusuyla hem İsveç'in en güneyindeki önemli bir kent hem de Danimarka ve Avrupa ile yapılan ticarete bir bağlantı noktasıdır. Bu yoğun ticaret şehri zenginleştirmiştir. Aynı zamanda, verimli tarımsal alanların merkezi ve gemi yapımı, çimento üretimi, konserve yapımı ve tüketim malları sanayinin geliştiği bir şehirdir.

İsveç'in en önemli tarihi ve turistik yerlerinden birisi olan Gotland Adası Baltık Denizi'nin ortasındadır. Hemen hemen bütün Baltık ülkelerine eşit uzaklıkta ve çevre halkların kültürünü bir arada yaşatan ilginç bir yerleşim birimidir. Bu adanın dikkat çekici özelliklerinden biriside, adanın merkez şehri Visby'i çevreleyen taş surların hala sağlam olarak duruyor olmasıdır.²⁸⁶

Ayrıca; Uppsala, bir üniversite şehri ve sanayi merkezi, Norrköping, orman ürünleri üretim merkezi ve çok hızlı gelişen bir liman şehri, Jönköping geliştirmekte olan bir mühendislik merkezi ve uluslararası fuar şehridir.²⁸⁷

Diğer önemli kentleri , Blekinge, Dalarnas, Gavleborgs, Hallands, Jamtlands, Kronobergs, Norrbottens, Orebro, Ostergotlands, Skane, Sodermanlands, Varmlands, Vasterbottens, Vasternorrlands, Vastmanlands, Vastra Gotalands Gripsholm, Kalmar, Visby, Dalecarlia olan İsveç'te kentleşme oranı %86 dır.²⁸⁸

4.2.8. Kültür

İsveç'te günlük olarak yayınlanan gazete sayısı 200 civarındadır. Ülke genelinde 1000 civarı sinema ve 25.000 civarında da spor derneği bulunmaktadır. Basın özgürlüğünü tanıyan ilk ülke olan İsveç gazete satın almada dünya birincisi, kağıt tüketiminde dünya ikincisi, kitap okumada dünya üçüncüsüdür. Nüfusu az olmasına rağmen; İsveç'in kütüphane sayısı oldukça fazladır. Bütçeden, kültüre ayrılan miktarın yaklaşık %25'i kütüphanelere aktarılmaktadır. Özellikle Uppsala Üniversitesi'nin kütüphanesi son derece zengindir. Kütüphanelerden ödünç alınan

²⁸⁶ Çalışlar Oral, Gürhan Uçkan, "Kadınların İsveç'i", İmge Kitabevi, s :66, Ankara, 1997.

²⁸⁷ Yanık Yurdanur, a.g.e, s: 2-3.

²⁸⁸ Fremantle Anne ve Bryan Holme, " Europe A Journey with Pictures", The Studio Publications Inc., s.93-95, USA, 1954

her kitap karşılığında, kitabın yazarına da belediye tarafından belli bir ücret ödenmektedir.²⁸⁹

İsveçlileri kültürel açıdan incelemenin yanı sıra genel karakteristik özelliklerini inceleyecek olursak şu sonuçlara ulaşabiliriz; hoşgörü sınırlarının hayli geniş olduğunu görebiliriz, hoşgörülerinin yanı sıra İsveçliler oldukça utangaçtırlar. Bu durumun kaynağı ise İsveçlilerin tarımdan ve ormandan ayrılıp kente yerleşmelerinin tarihinin çok yeni olması ve geçmişte yabancılarla da fazla temaslarının olmaması olarak özetlenebilir.

İsveç'te sanayileşme sonucu köyden kente göç başladığında, özellikle yoksul ailelerdeki içki düşkünlüğünün korkunç yıkımlara yol açması üzerine, gerek dini örgütler, gerek siyasi partiler içkiye karşı savaş açmışlardır. 1900'lü yılların başında içki karneye bağlanmıştır. Bugün de İsveç'te içki hala sıkı bir şekilde denetlenmektedir. İsveç devleti, vatandaşına içki içirmemek için hemen her fırsatı değerlendirip yasalar koymuştur. Tüm kuzey ülkelerinde olduğu gibi İsveç'te de içkiden alınan vergiler olağanüstü yüksektir. Bu nedenle Akdeniz ülkeleriyle kıyaslandığında İsveçlilerin içki kültürünün ciddi farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz.

Alkolün yanı sıra, önemli toplumsal sorunlardan biri de uyuşturucu kullanımınıdır. İsveç'te her yıl eroininden ölenlerin sayısı yaklaşık elli kişiyi bulmaktadır.²⁹⁰

İsveç'te kadınların %80'inden fazlası çalışmaktadır. Bunların üçte ikisi kamu kesiminde, üçte biri de özel sektörde istihdam edilmektedir. İl genel meclisi bünyesinde çalışanların ezici çoğunluğu, belediye çalışanlarının dörtte üçü, devlet memurlarının ve üniversite öğrencilerinin ise yaklaşık yarısı kadındır.

İsveç siyasi yaşamı da kadınlara çok geniş yer vermektedir. Bakanlar kurulunun, il genel meclislerinin ve belediye meclislerinin neredeyse yarısı bayanlardan oluşmaktadır.

²⁸⁹ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.149-150.

²⁹⁰ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.66-74.

Dünyada kadın özgürlüğünün en gelişmiş olduğu²⁹¹ ve kadın erkek eşitliğinde dünyada sayılı ülkelerden biri olan İsveç'te, İsveçli kocalarından baskı gören, dayak yiyen ve çoğunluğunu, Polonyalı, Taylandlı, Filipinli yada Sri Lankalıların oluşturduğu yabancı kadınların büyük bir bölümü, polise gidip kendilerini döven İsveçli kocalarını şikayet bile edememektedir. Bunun nedeni, evlilik yoluyla İsveç'te oturma izni alan yabancıların, İsveçli eşlerinden iki yıl dolmadan ayrılmaları halinde ve ortak çocuklarının da olmaması durumunda yasalara göre hemen sınır dışı edilmeleridir.²⁹²

Kadın hakları konusunda hayli mesafe almış olan İsveç'te, 1919'a dek, yeni evlenen gelinin bakire olmadığı anlaşıldığında, yasalar, kocaya karısını boşama hakkı vermekteymiş. 1500'lü yılların İsveç'inde ise, kilise ve devlet, ebelere, evlilik dışı çocuk doğuracak kadınlara, babanın kim olduğunu ortaya çıkarmak üzere “doğum sancıları sırasında işkence yapma” yetkisi vermekteymiş.

1800'lü yılların İsveç'inde, “kadınların postanelerde çalışabilmesi” önerisi ise, zamanın parlamentosunu birbirine katmıştır. İsveçli kadınlar Parlamento seçimlerinde oy kullanma hakkını 1921 yılında almışlardır.

İsveçli yazar Anne Fremantle'a göre “Dünyada tarafsızlığı bir çok ulus için önemli olan İsveç'in, yüksek çağdaşlık seviyesi, gelişmiş sosyal bilinci, modern sanatlardaki başarısı bir zamanlar, uzun yıllar boyunca İrlanda, Almanya, Fransa, hatta İstanbul'u, Anadolu'yu talan eden ve terörize eden bozguncu, korsan topluluklardan oluştuğunu unutturmayı başarmıştır.”²⁹³

4.2.9. Önemli Günler

4.2.9.1. Ulusal Gün (Bayrak Günü)

İsveç dünya'da resmi milli günü olmayan tek ülkesidir. Kral Gustaf Adolf'un Almanlara karşı Lützen Savaşı'nda çarpışırken 6 Kasım 1632'de ölmesinden sonra

²⁹¹ Çalışlar Oral, Gürhan Uçkan, “Kadınların İsveç'i”, İmge Kitabevi, s :9, Ankara, 1997.

²⁹² Özsoy Murat, “İsveç ve Filmin İkinci Yarısı”, s.8-14.

²⁹³ Fremantle Anne ve Bryan Holme, “Europe A Journey with Pictures”, s.92.

bu gün okullarda ve kırsalalarda milliyetçi törenlerle kutlanmaya başlanmıştır. 1900'lü yılların başında İsveç'te esen milliyetçilik rüzgarlarına kapılan gruplar bu günü resmi ulusal gün olarak ilan etmek istemişlerdir. Fakat ülke Birinci Dünya Savaşı'nın gölgesi altına girdiğinde yaşanan gelişmeler sebebiyle bu gün İsveç Bayrak Günü olarak & Haziran'larda kutlanmaya başlanmıştır. Bu gün, İsveç'in Danimarka ile olan birlikteliğinin sona erdiği 6 Haziran 1809 tarihi esinlenerek seçilmiştir.²⁹⁴

4.2.9.2 Yaz Ortası Festivali

İsveçlilerin büyük şöenlerle kutladıkları yaz festivali her yıl 24 Haziran'da gerçekleştirilmektedir. Bu gün İsveçlilerin büyük bir kısmı şehir dışına çıkarak doğayla iç içe bir eğlenceye katılırlar.²⁹⁵

4.2.10. Eğitim

Eğitime büyük önem verilen İsveç'te tüm çocuklar 6 veya 7 yaşından itibaren, dokuz yıl okula gitmek zorundadırlar. Temel Birinci Kademe (Basic First Stage) eğitimi Grundskola türü okullarda verilir. 7 yaşından 16 yaşına kadar 9 yıl boyunca devam eden bu eğitim sonunda öğrenciler Slutbetyg Från Grundskola diploması sahibi olurlar. Çocukların %98'i, daha sonra, gerek mesleğe yönelik gerekse teorik dalları kapsayan lise ve dengi okullara devam etmektedirler. Orta okul eğitimi Folkhögskola türü liselerde verilir. Öğrenciler eğitim sonunda Studieomdöme Från Folkhögskola diploması sahibi olur. Okullar belediyelerin sorumluluğu altındadır. Hem eğitim hem de ders kitapları ve okuldaki öğle yemekleri ücretsizdir. Bu okulların yanı sıra, yine belediyelere bağlı, ancak yetişkinler için düşünülmüş ayrı bir eğitim sistemi vardır. Bugünkü gençlerle aynı düzeyde eğitim görme fırsatı bulamamış yetişkin kişiler, bu sistem sayesinde okula gidebilmektedirler.

İsveç eğitim sistemi, zorunlu eğitim ve çeşitli türlerde seçmeli eğitimi kapsar. Zorunlu eğitim kapsamında zorunlu ilk okul, Kuzey İsveç'in Sami kökenli halkına

²⁹⁴ Swahn Jan-Öjvind, "Maypoles, Crayfish and Lucia Swedish Holidays and Traditions", The Swedish Institute, p: 24-26, Värnamo, 2001.

²⁹⁵ Swahn Jan-Öjvind, a.g.e, s:27.

yönelik okul, zihinsel özürlü yetişkinliklere yönelik özel okul ve zorunlu okullar mevcuttur.

İsveç'te kırk dolayında yüksek öğretim kurumu vardır. Yüksek okulların çoğu devlete bağlıdır ve eğitim ücretsizdir. Kız ve erkek öğrenci sayısı hemen hemen eşittir ve meslek deneyimi edinmiş kişilerin yüksek okula girmelerini kolaylaştıran bazı kurallar, 25 yaşını geçmiş çok sayıda kişiye yüksek öğrenim yapma olanağı sağlamaktadır. Yetişkin yaştaki İsveçlilerin dörtte birden fazlası yüksek öğrenimlidir.

Devlet tarafından desteklenen ve yetişkinler için halk eğitimi düzenleyen özel eğitim kurumları (Komvux) yılda 2,5 milyonun üzerinde kişinin katıldığı kurslar düzenlemektedir. Program sonunda öğrencilere Slutbetyg Från Komvux diploması verilmektedir. Ayrıca kurslar, politik partiler, sendikalar, dini kuruluşların, oluşturdukları eğitim birimleri vasıtasıyla da çok düşük ücretlerle düzenlenebilmektedir.

4.2.11. Sosyal Güvenlik

İsveç hükümeti, gelir adaletsizliğini gidermek ve toplum içinde sosyal refahı yaygınlaştırmak için kamu gelirlerinin GSMH içindeki oranını diğer Batı Avrupa ülkelerinin çok üzerine çıkarmıştır. Vergi oranlarını yükseltmişler ve ülkede belirli bir gelir seviyesinin üzerine çıktığında fertlerin kazançlarının çok büyük bir kısmının vergiye gitmesini sağlamıştır. Ayrıca, gelir dağılımında, fırsat eşitliğinde ileri bir düzeye gelebilmek için bütçe kaynakları yeterli olmadığından kendi ölçülerine göre yüksek bir borçlanma politikası izlemişlerdir. Bu önlemler sayesinde, refahın topluma yaygınlaştırılmasında dünyanın en ileri ölçülerine ulaşmışlardır. Ancak burada unutulmaması gereken bir husus İsveç'in toplam nüfusunun yaklaşık 9 milyondan ibaret olduğudur.²⁹⁶

Sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler kamu sektörünün sorumlulukları arasında görülmekte ve ulusal bir sosyal güvenlik sistemi ile desteklenmektedir. Gerek hastaneler gerekse ayakta bakım kuruluşlarında sağlığı koruyucu önlemler ve

²⁹⁶ Öymen Onur, a.g.e, s.242-244..

tedaviler 21 il genel meclisi, iki büyük bölge sağlık merkezi ve büyük bir belediye tarafından yürütülmektedir. Sosyal refahla ilgili hizmetlerin sorumluluğu ilk elde belediyelerin üzerindedir.

İsveç'te oturan herkes ulusal sağlık sigortasının kapsamındadır. Hastalandığınızda veya hastalanan çocuğunuza bakmak için evde kaldığınızda, kaybettiğiniz günlük iş gelirinizin %80'ini, vergilendirilebilir hastalık parası olarak geri alabilirsiniz. Doktora başvuran ve reçeteye ilaç alan bir kişi "hasta ücreti" denilen belli bir ücret ödemek zorundadır. Hastanın ödediği ücretle ilgili olarak tıbbi tedaviler konusunda yılda 900 SEK ve ilaç konusunda yılda 1.300 SEK olmak üzere belli bir tavan vardır. Bu sınıra varıldıktan sonra yılın geri kalan kısmında tedavi/ilaç için hiçbir ücret ödemezsiniz. Hastane giderleri ve laboratuvar ücretleri, sağlık sigortasının da desteği ile il genel meclisleri tarafından karşılanır. Reçeteye satılan ilaçların mali sorumluluğu il genel meclislerindedir. Özel doktorların ayakta bakım ücretlerinin büyük bir bölümü de ulusal sağlık sigortası tarafından karşılanır. İsveç'te sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı 2001 yılında %8.5'tir.²⁹⁷

1999 yılında dış tedavileri konusunda yeni kurallar yürürlüğe girmiştir. Bu kuralların amacı, ilk elde temel ve önleyici dış tedavilerinin güvence altına alınmasıdır. Hasta şu anda, tedaviyi yapan dışçının ücretiyle, devlet tarafından dışçıya ödenen ücret arasındaki farkı öder. Devletin karşıladığı kısım, yapılan tedavinin türüne göre değişir.

Bir çocuğun doğumundan sonra anne ve babanın, işyerlerinden, toplam 18 ay, ücretli izin alma hakları vardır. Bu süre ana baba arasında paylaşılabilir ve çocuğun, sekiz yaşını doldurduğu tarihten önce, istenildiği zaman kullanılabilir. 18 aylık sürenin bir ayı sadece bir ebeveyn için ayrılmıştır ve kullanılmadığı takdirde yanar. Ailelere ayrıca vergiden muaf çocuk parası ödenir. Çocuk parası çocuğun 16 yaşını doldurduğu tarihe kadar ve herkese eşit miktarda ödenir. 16 yaşını doldurduktan sonra öğrenimlerini sürdüren çocuklara öğrenim yardımı verilir. Bu yardım üniversite düzeyinde, büyük ölçüde, geri ödenmesi zorunlu krediden oluşur. Belediyeler çocuklar için yuvalar kurmak ve okul sonrası serbest zaman etkinlikleri

²⁹⁷ OECD Report 2001.

düzenlemekle yükümlüdür. Yuvaların ve serbest zaman etkinliklerinin giderleri, kısmen belediyeler tarafından karşılanır.

Batı Avrupa ülkelerinde sosyal sigorta sistemlerinde, çalışanların üzerindeki yükün bir bölümü, o ülkelerde çalışan yabancı kökenli nüfus tarafından karşılanmakta ve yabancıların o ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine yaptıkları zorunlu ödemeler gelirlerinin çok üzerinde gerçekleşmektedir.²⁹⁸

İş kazaları nedeniyle ortaya çıkan tüm tedavi giderleri ulusal meslek sakatlıkları sigortası tarafından karşılanır. İsveç'te, çalışan insanların çoğu, sendikaları aracılığıyla, işsizlik sigortası yaptırmıştır. Bu tür bir sigortası olmayan işsizlere ise devletten, küçük bir yardım ödenir. Hükümet işe alıştırma çalışmaları, piyasada iş bulması zor kişiler için düzenlenen işler ve işsizlerin yeni bir iş bulmalarını kolaylaştırmak amacıyla ödenen taşınma yardımı vb. önlemleri kapsayan geniş çaplı bir program uygulamaktadır. Genel ek emeklilik (ATP), 1999 yılından itibaren, aşama aşama yürürlükten kalkmakta ve bunun yerine, yeni bir genel emeklilik sistemi uygulanmaya başlanmaktadır. Yeni sistem gerek iş geliri gerekse hastalık ve ana babalık parası gibi yardımlar da dahil, ömür boyu kazanılmış toplam gelir miktarına dayanmaktadır. Herkese 65 yaşından itibaren asgari bir emekli aylığı ödenmesi yasalarla garanti altına alınmıştır.

Tüm bu bireysel hakların yanı sıra İsveç'te anne babaları tarafından iyi bakılmadığına inanılan çocuklar mahkeme kararlarıyla Sosyal Daire isimli teşkilat tarafından korumaya alınır. Ancak sistemin her zaman iyi işlediğini söylemek mümkün değildir. Sosyal Daire İsveç'in Stockholm şehrinde yaşayan bir Türk ailesinin 13 yaşındaki kız çocuğuna el koymuş, iki yıl boyunca ailesinden kaçırmış ve ancak tecavüze uğradıktan sonra ailesine haber verilmiştir. Aile tecavüz edenlerin İsveçli oldukları için dava açılmadığını ve çocuklarını geri almak için açtıkları davada kendilerine yeterince savunma hakkı tanınmadığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla İsveç bu konuda insan hakları ihlali yapmış ve demokrasi konusunda yabancılara karşı farklı standartları olduğunu ortaya koymuştur.²⁹⁹

²⁹⁸ Öymen Onur, a.g.e, s.68.

²⁹⁹ Tandoğan Uysal, Hürriyet Gazetesi, 10 Temmuz 2004.

İşsizlik oranı 2003 yılında % 5.9 olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında kamu sektöründe istihdam edilenlerin oranı ise % 35.8 dir. Gelir dağılımı ise oldukça adil olmasına rağmen halkın %7'si fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Fakirlik sınırı altında yaşayan insanlara devlet yardımı yapılmıştır. Bu destekten önce fakirlerin toplam nüfusa oranı % 36.5 iken devlet desteğinden sonra %85 azalarak %5.6'ya düşmüştür. Buradan da anlaşılacağı gibi devlet yardımı ve sosyal güvenlik destekleri olmadığı takdirde Avrupa'nın en ileri ülkelerinden biri olan İsveç'te bile insanların %30'undan fazlasının fakirlik sınırının altında kalacağı anlaşılmaktadır.³⁰⁰

İsveç hükümeti, kadınlara yönelik şiddetin önüne geçilmesi konusunda son derece hassas önlemler almaktadır. İsveç Parlamentosu'nun üçüncü büyük partisi konumundaki Sol Parti'nin Feminist Kadınlar Konseyi ve eski Sol Parti lideri Gudrun Schyman'nın birlikte verdiği yasa önerisine göre, erkekler tarafından kadınlara uygulanan şiddetin önüne geçilmesi için tüm erkeklerin daha fazla gelir vergisi ödemesini içeren özel bir vergi getirilmesi öngörülmektedir. Öneriye destek veren Sol Parti'nin eski lideri Gudrun Schyman devlet radyosuna verdiği demeçte, İsveç'te kadınlara yönelik şiddetin toplumun büyük bir sorunu olduğunu vurgulamıştır. Oysa ki İsveçli parlamenterlerin iç işlerimize karışır şekilde, ülkemizde özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgemizdeki kadınlarımızın sosyal statüsü konusunda uluslararası platformlarda aleyhimize sıkı bir politika izlemesi oldukça düşündürücüdür.³⁰¹

4.3. Siyasal Yapı

1866'ya dek İsveç'te gerçek bir parlamento yoktur. Bir çeşit tartışma meclisinde “burjuvalar”, kilise adamları, soylular ve köylüler temsil edilmektedir. 1850'de soyluların ve kilise adamlarının halkın %1'ini bile temsil etmediği düşünülürse, bu meclisin halkla pek ilgisi olmadığı rahatlıkla görülmektedir. 1866'da iki kamaralı Riksdag (parlamento) oluşturulmuştur. İlk kamara “soylu, görgülü ve varlıklı” vatandaşlardan oluşmakta ve seçilebilmek için erkek, varlıklı ve 35 yaş aşmış olmak gerekmektedir. En az on yıldır düzenli vergi ödemiş olmak da şarttı. Ne denli çok vergi ödenmişse o denli fazla sayıda oy hakkı bulunmaktaydı. 1869'da bu

³⁰⁰ Öymen Onur, a.g.e, s.240-242.

³⁰¹ Tandoğan Uysal, Hürriyet Gazetesi, 05 Ekim 2004.

sayı, 100 ile sınırlandırılmıştır. 1871’de kırsal kesimde yaşayanların %10’unun, kentlerdekinin de %18’inin yerel seçimlerde oy kullanma hakkı vardı. Ayrıca bol vergi ödeyen şirketlerde oy kullanma hakkına sahipti.

İkinci kamara, doğrudan doğruya seçmenler tarafından seçilmekteydi. Erkekler için oy kullanabilme yaşı 21, aday olma yaşı 25’ti. Düşük gelirliilere oy hakkı yoktu. Riksdag seçimlerinde yalnızca birer oy hakkı vardı. 1872’de 21 yaşından büyük erkeklerden yalnızca %22’si oy kullanmıştır. Bu da, ülke nüfusunun yalnızca %2’sini oluşturmaktadır. Erkeklerle, gelir durumuna bakılmaksızın eşit oy hakkı tanınması, (ikinci kamara için) 1907-1909 yıllarını bulmuştur. Tek koşul, son üç yıldır devlete ve belediyeye vergi veriyor olmaktır. Aynı zamanda, oy kullanabilme yaşı 24’e çıkarılmış; belediye seçimlerinde 21 yaş korunmuş ve kullanılabilir en çok oy sayısı 100’den 40’a indirilmiştir. Bekar kadınlar, ancak 25 yaşını doldurduktan sonra yetişkin kabul edilmişlerdir. Evli kadınlar ise, kocalarının haklarından yararlanmaktaydılar. 1884’te kadınlara oy hakkı verilmesi konusu ilk kez Riksdag’da tartışılmıştır. Parlamenterler ve redaktör Fredrik Borg, kadınların “bir kısmına” oy kullanma hakkı verilmesini yazılı olarak parlamentoya önermiştir. Borg, varlıklı kadınların oy kullanma hakkına sahip olmalarını istemiştir. Fredrik Borg’un kadınların sadece ikinci kamarada oy kullanabilmeleri konusunda verdiği teklif ciddiye alınmayarak reddedilmiştir. Riksdag’da konu tartışılmaktayken ülke kadınları bazı faaliyetler yürütmekteydiler. 1873’te ülkedeki ilk kadın derneği kurulmuştur. Dernek evli kadınların mal sahibi olma hakkını savunmayı amaçlamıştır. 1884’te Fredrika Bremer Derneği kurulmuştur. Derneğin amacı, kadınların öğrenim yapma olanaklarını arttırmak, iş bulmalarına yardımcı olmaktır. 1902’nin ilkbaharında Stockholm’de, kadınların politik yaşamda yer almalarını, oy kullanma ve aday olma hakkına sahip olmalarını hedefleyen bir dernek daha kurulmuştur.

Geçmişte tek iktidar merkezi olarak oluşturduğu devlet bürokrasisi soylulara ve ruhban sınıfına halkı yönetmek konusunda -onları devlet hizmetine alarak- büyük ayrıcalıklar tanıyan İsveç’in günümüzde ki siyasal yapısı parlamenter bir yönetim şekline sahip, anayasal monarşidir. Kral Carl XIV. Gustaf bugün, Devlet Başkanı olarak, sadece, törenlerde İsveç’i temsil etmek gibi bir göreve sahiptir. Parlamento tek bir meclisten oluşmaktadır ve milletvekilleri nispi temsil sistemiyle dört yıllığına

doğrudan seçilmektedirler. 24 Mayıs 1919 yılında Riksdag Başkanı Hugo Hamilton başkanlığında yapılan oturumların sonunda kadınlar oy haklarını elde etmişlerdir. Ancak kadınların her iki kamarada %5 oranını oluşturması, 1950'li yılları bulmuştur. 1970'te birinci kamarada 15 kadın bulunmaktaydı (%10). ikinci kamaranın 233 üyesinin 36'sı kadınlardan oluşmaktaydı (%15). 1970'ten sonra kamara sistemi kaldırılmış ve parlamento bugünkü halini almıştır. Aynı zamanda kadınların oranı, iki kat artmıştır. 1994'teki seçimlerde, 349 sandalyeden 144' ü kadınların olmuştur. %41.2'lik bu oran İsveç'i bu konuda dünya lideri konuma getirmiştir.³⁰²

Geçmişte ki İsveç Mutlakiyet rejimi özgür köylüler ve hükümsüz şehirler üstüne kurulduğu için Avrupa'da bir benzeri bulunmamaktadır. Günümüzde de İsveç parlamenter demokrasisi Avrupa'da eşi bulunmayan bir sistem üzerine kurulmuştur.

İsveç devletinin oluşumunda iki olgu alınan yolu fazlasıyla belirlemektedir. Birincisi, on sekizinci yüzyıla kadar önemli oranda toprağı elinde bulunduran baskın köylülüğün varlığı, ikincisi büyük toprak sahiplerinin büyük malikaneler oluşturma veya topraklarındaki köylü emeğine zor uygulama konusundaki göreceli zayıflığıdır. Bu istisnai kırsal sınıf yapısı, kraliyetin soylu sınıfa köylüyü mali gelir ve askeri hizmet sağlamaya razı etmekteki işbirliği nedeniyle mali ve hukuki ayrıcalıklar tanıma stratejisini izlemesini engellemiştir. Bu durum hükümetin faaliyeti üstünde iktidar sahibi de olabilen köylü mülkünün sürekliliğini ve emperyal yayılma döneminde İsveç'in Avrupa'dan paralı asker kiralamaktan hızla vazgeçip üyelerine hizmet karşılığı toprak veya topraktan gelir verilen milis kurmaya yönelmesini de açıklamaktadır. İsveç'te de, başka yerlerde olduğu gibi, toplumu belirleyen sınıfsal yapı yöneticilerin silahlı güç yaratma girişimlerini engellemiş ve dolayısıyla devletin örgütlenmesine doğrudan etki yapmıştır.³⁰³

İsveç Kralı, başbakanın seçtiği bir devlet konseyinin yani Bakanlar kurulunun yardımıyla hükümet kurma hakkını kullanmaktadır. Bu kabine, Riksdag'a, yani parlamentoya karşı sorumludur. Parlamento, sekiz yıllık süre için eyalet meclisleri ve ülkenin en büyük altı şehrinin belediye konseyleri tarafından seçilen bir meclisten ve

³⁰² Çalışlar Oral, Gürhan Uçkan, "Kadınların İsveç'i", İmge Kitabevi, s :19-24, Ankara, 1997.

³⁰³ Charles Tilly, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.32-60, Ankara, 2001.

dolaysız genel oy ile dört yıllık süre için seçilen ikinci bir meclisten meydana gelmektedir. Resmi makamların, önemli konularda halkoyuna başvurabildikleri İsveç yönetimi, merkezilikten büyük ölçüde kurtulmuş bir yönetim şekline sahiptir.³⁰⁴

İsveç'te herkes 18 yaşından itibaren oy kullanma hakkına sahiptir. 1998 yılı seçimlerinde oy kullanma oranı % 81,4 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal Demokrat Parti 1932-1976 ve 1982-1991 yılları arasında tek başına veya başka partilerle koalisyon hükümeti kurarak ülkeyi yönetmiştir. Parti 1994 yılından bu yana yine hükümettedir. Ülke 1976-1982 ve 1991-1994 yılları arasında ise sosyalist olmayan partiler tarafından yönetilmiştir. 1998 seçimlerinde parlamentodaki 349 sandalyenin 131'ini kazanan Sosyal Demokrat Parti seçimlerden sonra azınlık hükümeti kurmuştur.

Hükümete bağlı bakanlıklar öncelikli olarak yeni yasa tasarılarının hazırlanması konusunda çalışmalar yapmaktadırlar. Yasaların uygulanması, oldukça bağımsız çalışan 100 dolayındaki devlet dairesiyle 21 il genel meclisinin sorumluluğundadır. Her bir il genel meclisi halktan gelir vergisi alma yetkisine sahiptir ve meclis üyeleri halk tarafından seçilir. İl genel meclisi, ilk elde, il sınırları içerisindeki sağlık hizmetlerinden sorumludur.

İsveç'te, kırsal alanlar da içinde olmak üzere toplam 289 belediye vardır. Her belediye seçimle iş başına gelen bir meclis tarafından yönetilmektedir. Belediyeler halktan gelir vergisi alma yetkisiyle donatılmışlardır. Belediyeler okullar, çocuk ve yaşlıların bakımı, su ve buna benzer alt yapı hizmetleri, konut, kültür ve serbest zaman etkinlikleri gibi kamu hizmetlerinden sorumludurlar. Üç yıl İsveç'te oturmuş göçmenler yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını elde etmektedirler.

Parlamentoya bağlı Ombudsman'lar devlet kurumlarının yurttaşlara karşı yaptıkları yanlışlıkları ve kötü muameleleri incelerler. Diğer Ombudsman'lar ise tüketici hakları, etnik ve cinsel ayrımcılık, basın ahlakı, çocuk, genç ve sakatların hakları gibi konularda bireylerin çıkarlarını korur ve gözetirler. Resmi belgelerin

³⁰⁴ Meydan Larousse, a.g.e., s.123-124.

çoğu halka ve basına açıktır. Bu nedenle İsveç'te istediğiniz belgeyi istediğiniz zaman görebilmek mümkündür.³⁰⁵

4.3.1. Siyasi Partiler

İsveç Parlamentosu Riksdag'da, yedi siyasi parti temsil edilmektedir. Bunlardan en büyüğü Sosyal Demokrat Parti olup yaklaşık yüz yıldır İsveç siyasetinin en belirleyici partisi olmuştur. Diğer siyasi partiler ise; eski muhafazakarların oluşturduğu İlimli Tutucu Parti, Liberal Halk Partisi, Hıristiyan Demokrat Parti, eski tarım partililerin oluşturduğu Merkez Köylü Partisi, eski komünistlerin oluşturduğu Sol Parti ve Çevre Partisi şeklindedir.

İsveç Siyasi Partileri geleneksel olarak sosyalistler (solcular) ve sosyalist olmayanlar (sağcılar) olarak gruplandırılmaktadır.

4.3.1.1. Sosyal Demokrat Parti (Socialdemokratiska Arbetarpartiet)

Sosyal Demokratlar ülke yönetiminde uzun süreli tecrübeleri ile İsveç'in en büyük siyasi partisidir. 2002 yılı parlamento seçimlerinde, parti tüm oyların % 39.8' ini almış, böylelikle Partinin Genel Başkanı Göran Persson başbakan olarak kalmıştır.

İsveç Sosyal demokrasisinin ideolojisi Fransız-İngiliz düşüncesinden çok Alman Marksist modeline daha yakındır. Evrensel sosyal refah sistemi İsveç Sosyal Demokrat Partisi'nin eskiden beri en önemli ilkesi durumundadır.

Parti'nin en çok önem verdiği konuların başında; işsizlikle mücadele gelmekle birlikte, Parti en çok sağlık sorunları, eğitim ve sosyal hizmetler meselelerine odaklanmıştır. Parti 2003 yılında yapılan referandumda, İsveç'in Avrupa'nın Ekonomik ve Para Birliğine üye olma konusunda bazı bölünmeler yaşamış olmakla

³⁰⁵ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Mayıs 1999.

birlikte. bu referandumda genel olarak Euro'ya geçişi destekleme yönünde tavır takınmıştır.³⁰⁶

4.3.1.2. Sol Parti (Vänsterpartiet)

Sosyalist Sol Parti Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra adındaki komünist sözcüğünü silmiştir.

1994 Parlamento seçimlerinde %4'lük barajı %6.2 ile geçerek, 349 sandalyeli Riksdag'a 22 parlamenter sokan Sosyalist Sol Parti, yeni başkanı Gudrun Schyman'la birlikte yepyeni bir evreye girmiştir. Parti, son 50 yılın en yüksek oy oranına ulaşmış ve daha sonra Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aldığı oy oranını iki katına çıkartmıştır.

Yıllardır %5 civarı oy oranı olan Sol Parti bu durumdan şikayetçi değildi. Ancak son seçimlerde parti, taraftarlarını umutlandırıp Sosyal demokratları da endişelendirecek bir yükseliş yaşamış oy oranını % 8.3'e çıkarmıştır. Son yıllarda, Sol Parti ve Yeşiller hükümetin ekonomi ve diğer politikaları konularında Sosyal Demokrat azınlık hükümeti ile siyasal işbirliği yapmaktadır.

Diğer dört sosyalist olmayan partiden farklı olarak, Sol Parti Sosyal Demokratlardan daha solda yer almaktadır. Günümüzde Parti, komünizm ideolojisinden uzaklaşıp Sosyal Demokratlara yakınlaşmaktadır. Böylelikle Sosyal demokratların alternatif sol kanadını oluşturmaya başlamıştır. Siyasal programlarında yer alan en önemli unsurlar; sosyalizm, feminizm, çevre ve uluslararası dayanışmadır. Buna rağmen parti, AB ile işbirliğine tümüyle karşıdır. 2003 yılında gerçekleşen Euro'ya geçiş referandumunda parti Euro'ya hayır diyen kampanyaların başını çekmiştir.³⁰⁷

³⁰⁶ "The Swedish Political Parties", Fact Sheet on Sweden, Published by the Swedish Institute, December 2003.

³⁰⁷ "The Swedish Political Parties", Fact Sheet on Sweden, Published by the Swedish Institute, December 2003.

4.3.1.3. Liberal Halk Partisi (Folkpartiet Liberalerna)

1994 seçimlerinde %7.2 oranında oy alarak 26 parlamenter çıkarmıştır.

1998 seçimlerinde yaşadığı oy alamama felaketinden sonra, Liberal Halk Partisi yeni bir atılım yaşamış, hem 1999 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde hem de 2002 İsveç Parlamentosu seçimlerinde ismi öne çıkan en önemli parti olmuştur. Son seçimlerde %13.3 oy oranını yakalamıştır. Parti 1976'dan beri sosyalist olmayan bütün hükümetlere ortaklık etmiştir. 1978-1979 yıllarında parti Ola Ullsten başkanlığında parlamentonun yalnızca 39 üyesinden oluşan bir azınlık hükümeti kurmuştur. İsminden de anlaşılacağı gibi parti Avrupa'nın liberal temelleri üzerinde durmaktadır. Politikaları neo-liberallerden³⁰⁸ daha sosyalist bir liberalizmi kapsamaktadır. Son yıllarda parti kendi liberal kimliğinden biraz uzaklaşıp Merkez Parti'nin ekonomi politikalarına yakınlaşmaktadır. Sağlık merkezleri, okullar ve sosyal refah seviyesi meseleleri Liberal Partinin uzun yıllardan beri parti politikasını oluşturmaktadır. Son yıllarda politikalarına göçmenlerin sorunları ve Avrupa'ya daha fazla entegre olabilmeleri eklenmiştir.

4.3.1.4.Çevre Partisi (Miljöpartiet De Gröna)

Çevre Parti 1881 yılında kurulmuş ve rotasını çevresel hareketler, nükleer güce karşı mücadele, kadın hareketleri ve barış hareketleri olarak belirlemiştir. 1988'de, parti parlamentoda bir sonraki seçimlerde kaybedeceği ilk sandalyesini kazanmıştır. Daha sonra 1994'te tekrar parlamentoya girmeyi başarmıştır.

2002 seçimlerinde, parti %4.6 oy oranını yakalamıştır. Parti mekanizması politikalarının sağ veya sol eksen üzerinde gösterilmesine karşysa da İsveç'in Yeşil

³⁰⁸ Fuat Ercan, "Neo-Liberal Eğitim Politikalarının Anatomisi İçin Alternatif Bir Çerçeve", Eğitim, insanları refah, zenginlik ve kazanç yönelimine uygun gücü olmasına uygun olarak ve daha çok devletin belirleyiciliğinde eğitirken, 1970'lerle birlikte eğitimin içeriği yeniden değişmeye başladı. Toplumsal olan alanların baştan aşağı yeniden tanımlandığı bu dönemin idoloji yada pratik uygulanmasını neo-liberalizm olarak tanımlıyoruz. Neo-liberalizmi tanımlayan temel argüman, piyasalar iyidir, piyasa sürecine yapılan her müdahale ise kötüdür. Ekonomik olarak bunun anlamı, piyasa ve fiyat sisteminin verili kaynakların dağılımını en iyi düzeyde sağlayacağı, ve bunu sağlarken de piyasada üretici ve tüketici kimlikleriyle varolan insanların yarar ve kârlarını maksimum kılacağı yönündeki vurgudur. Neo-Liberal düşüncelerin peygamberi olan M.Friedman, devletin eğitime müdahalesinin eğitimin etkinliğini azalttığını belirtir.

Patisi Avrupa'daki benzerlerinin aksine zamanla bir çok konuda sağ partilere göre daha solda yer almaktadır. Parti aynı zamanda AB ve Euro'ya geçiş konusunda olumsuz siyasi tavır takınmaktadır.

4.3.1.5. İlimli Tutucu Parti (Moderata Samlingspartiet)

İlimliler İsveç'in ikinci büyük partisidir. 2002 seçimlerinde, parti 1998 genel seçimlerinde aldığı oy oranını 7 puan azaltarak oyların sadece %15.5'ini almıştır. Parti ideolojik olarak hem liberal hem de muhafazakar bir tutum sergilemektedir. İsveç'in sağ sol ekseninde en sağda yer alan partisidir. Parti serbest girişimciliği desteklemekte, güçlü bir askeri savunma sistemi ve İsveç kültürünün korunması taraftarıdır. Sosyal Demokrat Parti'yi en çok, ülke kaynaklarını kaygısızca kullandığı sosyal refah politikası konusunda eleştirmektedir. Parti AB ile uyum sürecini ve birleşmeyi Euro'ya geçiş dahil desteklemekte ancak, serbest ticaret anlaşmasının bazı bölümlerine çekince koymaktadır. Son yıllarda, Parti'nin en önemli politikası yüksek vergi oranlarının azaltılması yönündedir.

4.3.1.6. Merkez Köylü Partisi (Centerpartiet)

Merkez Parti en parlak dönemlerini 1970'lerde yaşamıştır. Parti zirve konumundayken oy oranı %25'lere varmış ve sosyalist olmayan partilerin kazandığı 1976 seçimlerinde Merkez Parti Genel Başkanı Thorbjörn Fälldin, başbakan olmuştur. O dönemden sonra parti popülerliğini kaybetmeye başlamıştır. 2002 seçimlerinde ancak %6.1 oy oranına varabilmiştir. Parti 1991-1994 dönemindeki sosyalist olmayan partilerin hükümetinde dördüncü parti olarak görev almıştır. Merkez partisi olarak merkezi konumu nedeniyle hem Sosyal Demokratlara hem de sosyalist olmayan partilere eşit mesafede durmaktadır. Günümüzde partinin oy potansiyelini bir çok şehrin kırsal kesimleri oluşturmaktadır. Bölgesel gelişim politikası, çevre ve kırsal kesimlerin korunması partinin en önemli politikalarını oluşturmaktadır. Nükleer gücün tartışılmaya başlandığı 1970'li yıllardan beri parti kendisini sosyalist olmayan çevreci bir parti olarak tanımlamaktadır. AB konusunda ise, parti bölünmüş durumdadır. AB üyeliğini desteklemekle beraber Euro'ya geçişi 2003 referandumunda reddetmişlerdir.

4.3.1.7. Hıristiyan Demokrat Parti (Kristdemokraterna)

Hıristiyan Demokrat Parti 1964'te kurulmasına rağmen Parlamentoda temsilcisi bulunmadan yıllarca İsveç siyasi hayatında önemsiz bir rol oynamıştır. 1985 yılında Merkez Parti ile kurdukları koalisyon sonucu Parlamentodaki ilk temsilcilerini 3 yıllık bir dönem için çıkartmışlardır. Sadece 1991 yılında, herhangi bir destek olmadan Hıristiyan Demokratlar kendi adaylarını Parlamenteoya sokmayı başarmışlardır. 2002 yılı seçimlerinde, parti %9.1 oranında oy almıştır. 1991-1994 yılları arasındaki dört partili koalisyon döneminde görev de almıştır. Parti ekonomik politikaları bakımından merkeze yakın ancak diğer tüm politikaları yönünden sağ ekseninde yer almaktadır. Parti programı Hıristiyan etiği ve Hıristiyan kültürü üzerine kurulmuştur. Hıristiyan Demokrat Parti AB konusunda olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. 2003 referandumunda da Euro konusunda olumlu görüş belirtmiştir.³⁰⁹

Tablo 4.4. Partilerin Parlamentodaki Sandalye Sayıları 1970-2002

**Distribution of seats in Parliament,
1970–2002**

	M	FP	C	KD	NYD**	S	V	MP
1970	41	58	71	–	–	163	17	–
1973	51	34	90	–	–	156	19	–
1976	55	39	86	0	–	152	17	–
1979	73	38	64	0	–	154	20	–
1982	86	21	56	0	–	166	20	0
1985	76	51	44*	(1)*	–	159	19	0
1988	66	44	42	0	–	156	21	20
1991	80	33	31	26	25	138	16	0
1994	80	26	27	15	0	161	22	18
1998	82	17	18	42	0	131	43	16
2002	55	48	22	33	–	144	30	17

* Including one seat for KD

** New Democracy

4.4. Anayasal Yapı

İsveç Anayasası, dört temel yasadandır. Bu yasalar; 6 Haziran 1809 tarihli Devlet Organları Yasası, 1810 tarihli Kraliyet Yasası ve 1949 tarihli Basın

³⁰⁹ “The Swedish Political Parties”, Fact Sheet on Sweden, Published by the Swedish Institute, December 2003.

Özgürlüğü Yasasıyla Parlamento Yasasıdır. 1968 ve 1969 yıllarındaki reformları takiben 1973 ve 1974 yıllarında Devlet organları ve Parlamento Yasaları yenilenmiştir. Söz konusu anayasal değişiklikler 1 Ocak 1975 tarihinden itibaren yürürlüğe girmişlerdir.

Anayasal monarşi ile yönetilen İsveç, Türkiye'nin üniter yapısını koruma politikalarını şiddetle eleştirse de üniter bir devlet yapısına sahiptir. Başkent Stockholm'dür. Ülkenin yönetim birimleri aynı zamanda bölge kademesi olarak değerlendirilen il ve belediyelerden oluşmaktadır.

4.4.1. Anayasal Kurumlar

4.4.1.1. Kral ve Kraliçe

Devletin başı olarak Kral yada Kraliçenin temsili ve törensel görevleri bulunmaktadır. Kraliyet devletin yönetimine ve hükümetin toplantılarına katılmamaktadır.

1978 yılında parlamento Kraliyet Kanununu değiştirerek, 1980 yılından geçerli olmak üzere ilk doğan erkek veya kız çocuğun tahta çıkması esasını benimsemiştir.

4.4.1.2. Yasama

İki meclisli yapının 1971'de bırakılmasının ardından Riksdag adı verilen parlamento halkın tek temsilcisi haline gelmiştir. Parlamentonun temel işlevi; yasaları çıkarmak, vergi konulmasına ve oranlarına karar vermek ve hükümetin işleyişini takip etmektir.

İsveç Parlamentosu dört yıllığına seçilen 349 üyeden oluşmaktadır. Parlamento çalışmaları geleneksel olarak partizan olmayan bir atmosfer içinde geçmektedir. Bunun nedeni Parlamentodaki temsil oranına göre parlamento çalışmaları için oluşturulan komiteler ve onların işleyişindeki düzgünlüktür.

Bu komitelerin en önemlileri; Dış İlişkiler Danışma Komitesi (Utrikesnamden), Anayasa Komitesi, Mali Komite ve Vergi Komitesidir. Her bir komite en az 12 üyeden oluşmaktadır. Bunlardan Anayasa Komitesi, yerel yönetimlere düzenleme yapma yetkisi verilmesine dair Hükümet tasarılarını da görüşmektedir.

4.4.1.2.1. Seçim Sistemi

Yerel ve ulusal yönetimin uyum içinde çalışmasını sağlamak üzere Anayasaya göre genel ve yerel seçimler aynı gün yapılmaktadır. Her iki yönetimin görev süresi de dört yıldır. Temsili sistem 1906-1909 yılları arasında kabul edilmişken, genel ve eşit oy yürürlüğe girmiştir. Seçimlerde oy kullanma sınırı 18 yaştır.

Parlamentodaki 349 sandalye iki grup üyeden oluşmaktadır. 310 kişilik kısım seçim çevresindeki seçmen sayısına göre paylaştırılan kısım. Geriye kalan 39 sandalye ise “Ayarlama Sandalyeleri” olarak adlandırılmaktadır. Bu kısım tüm ülkeyi bir seçim çevresiymiş gibi düşünerek esas alınan ve ona göre hesaplanan üyelerden oluşmaktadır.

4.4.1.3. Yürütme

Ülkenin yönetimini gerçekleştiren Hükümet Parlamento'ya karşı sorumludur. 1975 yılında revize edilen Anayasa Hükümet ve Parlamento'ya Kralın ilişkilerini düzenlemiştir.

Hükümetin aldığı kararlar Kraliyet'in onayına tabi olmadığı gibi, Kral veya Kraliçe Hükümetin ilk kuruluşunda görevlendirme dahi yapmamaktadır. Hükümetin kurulması sırasındaki görevlendirmeyi Meclis Başkanı yapmaktadır. Meclis Başkanı Mecliste yaptığı görüşmeler sonunda Başbakan adayını belirleyerek görevlendirir. Bu görevlendirme sonucu meclisin yarısından fazlası güvensizlik oyu vermezse o kişi başbakan olur. Bakanların görevlendirilmesi ise başbakanın yetkisinde bulunmaktadır. Başbakanın güvensizlik oyu alması halinde bu süreç yenilenir. Bu yenileme dört kez başarısızlıkla sonuçlanırsa üç ay içinde Parlamento seçimleri yenilenmek zorundadır.

Başbakan, meclis başkanı tarafından azledilebilir veya güvensizlik oyu alırsa görevinden ayrılmak zorundadır. Bakanlar ise başbakan tarafından görevden alınabilirler veya bakan olarak güvensizlik oyu alırlarsa görevi bırakırlar. Başbakan istifa ederse veya ölürse kabinenin bütün bakanları da görevden ayrılmış sayılırlar.³¹⁰

4.4.1.4.Ombudsmanlık

İsveç uluslararası terminolojiye “ombudsman” sözcüğünü katmıştır. İsveç’te Ombudsman (Justitieombudsman), 1800 yılında yargıçlar, kamu görevlileri ve memurların yasalara uymalarını gözlemlene, pozisyon ve görevleri itibarıyla yasa dışı hareketlerini soruşturma, yanlış ve kötüye kullanmaları önleme amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca belirli sahalarda görev yapan ve ombudsman denilen kişiler ve onun yönetimindeki kurum, bireylerin yasal haklarını korumak, onlara yargı yollarına başvurmaları konusunda yardımcı olmak için vardır. Ombudsman, görevlerini yerine getirebilmek için her türlü doküman ve bilgiye ulaşma ve mahkemelerle diğer kurumlardaki görüşmelere vakıf olma yetkileriyle donatılmıştır. Ombudsman, 4 yıllık süre için, Riksdag tarafından seçilmektedir. Halen görevde olan ombudsmanların çalışma sahaları şu şekildedir:

- Adalet Ombudsmanı (JO)
- Tüketici Ombudsmanı (KO)
- Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman (DO)
- Çocukların Ombudsmanı (BO)
- Basın Ombudsmanı (PO)
- Eşitlik Ombudsmanı (JämO)³¹¹

³¹⁰ Toker M.Cem Dr, “İsveç Yönetim Sistemi”, İkinci bölüm, s: 316-317, 2001.

³¹¹ Çalışlar Oral, Uçkan Gürhan, “Kadınların İsveç’i”, İmge Kitabevi, s :36, Ankara, 1997.

4.4.1.5. Yargı

4.4.1.5.1. İlk Mahkemeler

İsveç dilinde “tingsrätt” diye anılan ilk mahkeme, kural olarak en alt derecedeki genel mahkemedir. Yargı çevrelerinin büyüklüğüne göre değişik adlar altında görev yapan İlk Mahkemeler, 1 Ocak 1971 tarihinde yürürlüğe giren bir yasayla tek bir ad altında çalışmaya başlamıştır.

Tüm İsveç’te 100 yargı bölgesinden sorumlu 100 adet İlk Mahkeme vardır. Coğrafik yüzölçümü ile nüfus sayısı açısından, kaza çevreleri arasında büyük farklar göze çarpmaktadır. Stockholm İlk Mahkemesi’nin yetki alanı içinde bir milyonu aşkın insan yaşarken, nüfusun seyrek olduğu kuzey kesiminde nüfusu 40 bine ulaşmayan yargı sahalarına rastlamak da olanaklıdır.

İlk Mahkeme, bir yargıç ile halk arasından seçilmiş beş üyeden oluşur. Mahkeme kurul üyeleri, ilgili yargı bölgesinin belediye meclislerine seçilirler. Belediye meclisinde temsil edilen siyasi partiler, meclis içindeki sandalye sayılarına göre, 6 yıllık bir süre için mahkeme üyelerini seçerler. 25 ile 70 yaş arasında, belediye meclisine seçilebilir nitelikte, hukuk öğrenimi yapmamış her İsveç yurttaşı mahkeme üyeliğine seçilebilir. İsveç’te ki mahkeme kurul üyesi, tıpkı yargıç gibi, davayı başından sonuna dek izler, verilecek karara etkin bir biçimde katılır. İsveç’te jüri yönetimine, yalnızca basın özgürlüğüne ilişkin davalarda başvurulur.³¹² Böyle davalarda görev yapacak olan 9 jüri üyesi, dört yıllık bir dönem için belediye meclisince seçilmiş bulunan 24 kişilik bir jüri listesinden, kura çekilerek belirlenir.

Mahkemeler arasında belli bir oranda uzmanlaşmaya gidilmekle birlikte, ilk mahkeme kural olarak her tür davaya bakma yetkisine sahiptir. Davalar arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın, mahkeme bir tek duruşma ile karar vermek yükümlülüğü altındadır. Karar duruşmasının öncesinde, ceza davaları için tutuklama duruşması, hukuk davaları için ise hazırlık duruşması söz konusu olabilir. Öte yandan kararların bir tek duruşmada verilmesi, duruşmanın bir günde bitirilmesi

³¹² Durusoy Yazan, “İsveç Mektupları”, Ürün Yayınları, s.74-75, Ankara, 2004.

anlamına gelmez. Yargıç ile mahkeme üyelerinin değişmemesi koşuluyla, duruşma birkaç gün, hatta birkaç hafta sürebilir.

4.4.1.5.2. Üst Mahkemeler

Üst mahkemelerin sayısı altıdır. Her bir istinaf mahkemesinde, işlerinin yoğunluğuna göre değişik sayıda daire bulunur. İş kapasitesi yönünden başta gelen Stockholm Üst Mahkemesi'nde 15 daire vardır. Kuzey İsveç'te bulunan en küçük üst mahkemede ise iki daire bulunmaktadır. Her bir Üst Mahkeme coğrafik bölgenin adıyla anılır. Stockholm'de bulunan üst mahkemenin adı "Svea" dır. 1614 yılında kurulmuş olan Svea Üst Mahkemesi, davanın durumuna göre duruşmaları değişik yerlerde yapabilir. Bu sayede taraflar için mahkeme giderlerinin düşürülmesi sağlanmış olmaktadır.

Üst Mahkeme, hukuk davalarında 4 yargıçtan oluşur. Bazı durumlarda duruşmaya 5 yargıç katılabilir. Ceza davalarında ise yakın bir geçmişte yapılan bir yasa değişikliğinden sonra istinaf mahkemesine halktan seçilmiş mahkeme kurul üyeleri de katılmaktadır. Bu tür davalarda mahkeme, 3 yargıç ile 2 üyeden oluşur.

İlk Mahkeme'de verilen her karar için, Üst Mahkeme'ye başvurulabilir. Önceki yıllarda, Üst Mahkemelere başvurmayı sınırlamak, böylelikle gereksiz iş yığılmasını önlemek amacıyla bazı engeller konulmuştur. Örneğin sanığın tutuklu kaldığı sürenin tamamı yada bir bölümü, ilk mahkemece verilmiş kararın onanması durumunda, toplam cezadan düşülmemekteydi. 1974 yılında çıkarılan bir yasa ile bu sakınca ortadan kaldırılmıştır.³¹³

İlk Mahkeme'nin bir kararına karşı, yetkili Üst Mahkeme'ye başvurulduğunda, dava yeni baştan ele alınır. Taraflar, tanıklar, bilirkişiler yeni baştan dinlenir. Bir tek duruşmada karar verilme ilkesi burada da geçerlidir. Yapılan duruşma sonunda ilk mahkemenin kararı onaylanır yada değiştirilir. Her iki durumda da dava tekrar ilk mahkemeye gönderilmez. İlk Mahkeme'de kamu adına dava açmış ve savcılık görevi

³¹³ Durusoy Yazan, "İsveç Mektupları", s.75-78.

yapmış olan savcı, üst mahkemede de görevini sürdürür. Böylece sanık her iki mahkemede de aynı savcıyla karşı karşıya bulunur.

İlk Mahkeme kararlarının, üst mahkemelerde değişikliğe uğrama oranı hukuk davalarında % 39,4; ceza davalarında ise % 41,2'dir. Savcı tarafından yapılan başvurularda kararda yapılan değişiklik oranı % 63,2 iken, sanık tarafından yapılan başvurulardaki bu oran %35,3'tür.

Üst Mahkeme'nin önemli görevlerinden biri de, yargıç yetiştirmektir. Hukuk fakültesinden mezun olanlar, 2,5 yıl başlangıç mahkemesinde staj yaptıktan sonra, yargıçlık mesleğine girmek istiyorlarsa üst mahkemeye başvurmak zorundadır. Burada, altı aylık bir deneme hizmetinin ardından, uygun görülenler yargıç yardımcılığına atanırlar. Uygulamada deneme hizmetinin süresi çok daha uzun olabilir. Yargıç yardımcılığına atanan bir kişi, belli bir süre ilk mahkeme ile üst mahkemede değişik görevler üstlenir. Kural olarak üç yıl ilk mahkemede mahkeme sekreteri olarak çalışmak zorundadır. Bunun ardından üst mahkemeye üye olma hakkını kazanır. Üst mahkeme üyeliği yargıçlık mesleğinin ilk aşamasıdır. Dileyenler oradan İlk Mahkeme yargıçlığına atanabilir.

4.4.1.5.3. Yargıtay

En yüksek başvuru yeri olan Yargıtay, bir tür danışmanlık olarak, eskiden kralın denetimi altında çalışmıştır. Yargıtay'da Baş yargıç olarak görev yapmış en son İsveç Kralı XII. Karl (Demirbaş Şarl) olmuştur. Onun ölümünden sonra değiştirilmiş yasaya göre, kralın Yargıtay'da iki oyu vardır. Duruşmalara katılmak ise Kralın isteğine bırakılmıştır.³¹⁴

Gerçek anlamda Yargıtay, Fransız Devrimi'nin gerçekleştirildiği 1789 yılında kurulmuştur. 12 üyeden oluşan ilk Yargıtay'ın en zayıf yanı, sürekli olamayışydı. Geçici bir süre Yargıtay üyeliği yapan yargıçlar, süreleri dolunca eski görevlerine dönmekteydiler. Bugünkü biçimiyle Yargıtay 1809 yılında kurulmuştur. Daha sonraları üye sayısı 24' e yükseltilmiştir. Kralın oy hakkı ise, 1909 yılında ortadan

³¹⁴ Yazan Durusoy, "İsveç Mektupları", s.78-79.

kaldırılmıştır. Bununla birlikte, 1789 yılından sonra, kral yalnızca bir kez 1889 yılında, Yargıtay'ın yüzüncü yıl dönümü vesilesiyle oy hakkını kullanmıştır.

Yargıtay'da görev yapan 24 yargıçtan 3'ü, salt yasa önerilerini düzenlemekle uğraşır. Geri kalan üyeler ise, Yargıtay'ın üç dairesini oluştururlar. Buna göre her bir dairede yedi yargıç bulunmaktadır. Her üç daire yılın kırk haftasında görev yapmakla birlikte, ivedili işler için dairelerden biri daima nöbetçi bulunmaktadır. Herhangi bir tutuklama durumu söz konusu olduğunda, Yargıtay her zaman duruşma düzenleme olanağına sahiptir. Bir Yargıtay dairesi, en az beş üyenin toplanmasıyla karar verebilecek nitelikte sayılır. Üst Mahkemelerin her biri için bir üst mahkeme başkanı atanmış olduğu halde, Yargıtay için herhangi bir başkan atanması söz konusu değildir. Gerçi yakın bir geçmişte yürürlüğe giren Yargılama Yöntemi Yasası, Kralın Yargıtay'a bir başkan atayacağını öngörmekteyse de, buradaki başkanlık yalnızca yönetim işleri içindir. Yargıtay başkanı, üyelerin eş değerde olmasına ilişkin temel ilkeyi zedeleyecek nitelikte herhangi bir yetkiyle donatılmamıştır. Başkanlık için özel bir ücret de ödenmez.

Yargıtay'ın en önemli görevi, üst mahkemeye verilen kararları incelemektir. Kimi durumlarda, söz gelişi üst mahkeme yargıçlarının görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlar için Yargıtay, ilk mahkeme gibi çalışır. Yani bu tür bir kamu davası doğrudan Yargıtay'a açılır.

Bir davanın Yargıtay'da ele alınabilmesi, kural olarak, üç üyeli bir yargıçlar kurulunun iznine bağlıdır. Üst mahkemede olduğu gibi, Yargıtay'da da, üye yargıçlardan biri dava dosyasını duruşmaya hazırlar. Duruşmayı yöneten daire başkanı, tarafların, tanıkların, bilirkişilerin sorgularını, dosyayı tüm ayrıntılarıyla bilen inceleme yargıcına bırakabilir.

Yasaların uygulanmasında bir birlik sağlamayı gerçekleştirmek amacıyla, bazı koşullarda Yargıtay Genel Kurulu toplanır. Genel Kurul, yasa önerilerini denetlemekle görevli yargıçlar da olmak üzere, tüm Yargıtay üyelerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Bir yasanın yorumlanmasında, herhangi bir dairede, Yargıtay tarafından benimsenmiş olan görüşten farklı bir görüş ortaya çıkması, bir konunun genel kurula götürülmesi için yeterlidir. Bunun için yasa belli bir koşul öne

sürmekten kaçınma yolunu yeğlemiş, Yargıtay dairesine geniş takdir hakkı tanımıştır. Yorumlama işinde karşılaşılabilecek en küçük bir ikilem, kural olarak davanın genel kurulda ele alınmasını sağlayabilir.

Kral kendisine gönderilen af dileklerini karara bağlamadan önce, Yargıtay'ın görüşünü almakla yükümlüdür. Bu tür görüşmelerde en az üç üyenin oturuma katılması gerekmektedir. Tüm Yargıtay kararları “Yargıtay Kararları Dergisi”nde yayımlanmaktadır.

Bir davanın Yargıtay'a gelebilmesi çok sıkı koşullara bağlanmış olduğundan, mahkemenin iş kapasitesi doğal olarak çok düşüktür.³¹⁵

4.5. Genel Yönetim Yapılanması

4.5.1. Merkezi Yönetim

İsveç'te başbakanın kabine içinde ağırlığının olduğu görülmektedir. Bakanlar başbakan tarafından belirlenmekte ve ona bağlı olarak görevlerini sürdürmektedirler. İsveç'te başbakan meclis başkanı tarafından görevlendirilmektedir.

İsveç'te hükümet, Başbakanın başkanlığında;

- Başbakan Yardımcısı,
- Adalet Bakanlığı,
- Demokratik Konular ve Kamu Yönetimi Bakanlığı,
- Dışişleri Bakanlığı,
- İşbirliği Geliştirme, Göç ve Sığınma Politikaları Bakanlığı,
- Sosyal Güvenlik, Sağlık ve Sosyal İlişkiler Bakanlığı,
- Maliye Bakanlığı,

³¹⁵ Yazan Durusoy, “İsveç Mektupları”, s.81-82.

- Eğitim ve Bilim Bakanlığı,
- Okullar ve Yetişkin Eğitimi Bakanlığı,
- Tarım, Gıda ve Balıkçılık Bakanlığı,
- Kültür Bakanlığı,
- Sanayi, İstihdam ve İletişim Bakanlığı,
- Çevre Bakanlığında oluşmaktadır.

Ayrıca İsveç'te birden fazla bakanlığı ilgilendiren konularda idari prosedürü düzenlemek üzere bir "İdari İlişkiler Ofisi" de bulunmaktadır. Bakanlıklarda da işleyişin kolaylaştırılması ve demokratikleştirilmesi için İdari Kurullar mevcuttur.

4.5.2 Yerel Yönetimler

İsveç, 21 il ve 289 belediyeye ayrılmış durumdadır. İl ve belediye sayılarında 1862 yılından beri devamlı bir azalma yapılmaktadır. Bunun nedeni bu birimlerde bir alan ve ölçek reformuna gidilmiş olmasıdır. Belediye sayısı 1862 yılında 2498 iken bugün 289'a düşmüştür. Aynı şekilde il sayısı da aynı dönem içinde 25'ten 20'ye düşürülmüştür.

İl yönetimleri bir nevi bölge idaresi sayılmakta olup bu birimlerde İl Meclisi ve bu meclisin seçtiği İl Encümeni görev yapmaktadır. Daha alt seviyedeki yerel yönetimlerde ise Belediye Meclisi ve bu meclisin seçtiği Encümen görevlidir.

İsveç, uzun yıllardan beri "yerel kendi kendine yönetim" geleneğine sahiptir. Bu gelenek, belli bir coğrafi alanda yaşayan insanların belli sosyal ve teknik hizmetler gibi ortak ilgi ve çıkarları etrafında bir araya gelerek kendilerini ilgilendiren konularda kendi iradelerini ortaya koymalarıdır.

Bu anlayış Anayasa'da da ifadesini bulmakta olup, aynı zamanda illerin ve belediyelerin vergi koyma ve diğer mali yetkilerine de kaynak teşkil etmektedir. Yerel kendi kendine yönetim ilkesi; belli sınırlar içinde ve İsveç'in üniter devlet yapısı dikkate alınarak uygulanmaktadır. Bu ilke; federal devletlerde federe

unsurların özerkliği anlayışına dayanan karar alma özgürlüğünü ifade etmemekte, sadece İsveç yönetiminin “karar almada bağımsız olduklarını” belirtmektedir.³¹⁶

İsveç’te 1862 yılından 1977 yılına kadar iller ve belediyelerle ilgili mevzuat farklıydı. Yerel Yönetimler Yasası, 1977 yılında bu iki birim için tek düzenleme getirmiştir. Şu anda geçerli olan Yerel Yönetimler Yasası ise 1991 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasa il ve belediyelerin meclislerine kendileri ile ilgili konularda büyük bir özgürlük alanı sağlamaktadır.

4.5.2.1 Yerel Yönetimlerin Görevleri

İsveç yönetim modeli kamu sorumluluklarının yayılması, aktiviteler için gerekli karar alma mekanizmalarının mümkün olduğu kadar halka yakın olması esasına dayanmaktadır.

Yerel Yönetimler Yasası dışında pek çok özel yasa yerel otoriteler olan iller ve belediyelere geniş sorumluluklar vermektedir. Bu yasaların belli başlıları; Sosyal Hizmetler, Sağlık ve Tıbbi Hizmetler, Kurtarma Hizmetleri yasalarıyla Eğitim yasasıdır.

Devlet iller ve belediyeler arasında görev ve yetki alanı dağılımı, genelde pratik nedenler göz önüne alınarak yapılmıştır. Hiçbir zaman bu ayrım kesin ve belli çizgiler içermemekte, sosyal gelişmelerle şekillenmektedir.³¹⁷

³¹⁶ Toker M. Cem Dr., “İsveç Yönetim Sistemi”, İkinci bölüm, s: 318-321, 2001.

³¹⁷ Toker, M.Cem Dr., “İsveç Yönetim Sistemi”, İkinci bölüm, s:321, 2001.

Harita 4.4. İsveç Yönetimsel Bölgeler.

5. EKONOMİK YAPI

Geçen yüzyılın son çeyreğinde dünyanın pek çok ülkesinde ekonomik krizler meydana gelmiştir. Bu krizler dünya ekonomisinin giderek globalleşen özelliği nedeniyle bir ülkenin sınırlarını aşarak Güney Asya örneğinde olduğu gibi bir bölgenin tamamını etkiler hale dönüşebilmiştir. Ekonomik krizlere paralel olarak ortaya çıkan önemli bir özellik ise bankacılık krizleridir. Bankacılık krizleri ekonomik krizden bağımsız olarak da ortaya çıkabilirken bir ekonomik krize çoğu zaman bir bankacılık krizi eşlik etmektedir.

1980'ler ve sonrasında ortaya çıkan 30 büyük bankacılık krizinin pek çoğu gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmiştir. 1980'lerin sonları ve 1990'ların başında kriz yaşayan 3 kuzey ülkesi; Norveç, Finlandiya ve İsveç bu ülkelere istisna oluşturmaktadır. İsveç, 1980'lerdeki ekonomiyi serbestleştirme çabaları, krize girdiği sırada uygulamada olan sabit kur rejimi, işsizlikle mücadelesi, vergi reformu ve kriz sonrası enflasyon hedeflemesi gibi uygulamalarıyla araştırmacılar için incelenmeye değer bir örnek oluşturmuş, İsveç bankacılık krizinin nedenleri ve sonuçları üzerine çeşitli makaleler yazılmıştır.³¹⁸

Günümüzde kendi kendini besleyen bir süreç haline gelen globalleşme yanında bölgeselleşme eğilimlerinin güçlenmesi de dikkate değer bir gelişmedir. Bu süreçte uluslararası rekabetin şiddetlenmesi ile beraber ülkeler arasında bölgesel bütünleşmelerin önemi artmıştır. Avrupa Kıtasında Avrupa Birliği (AB), Amerika Kıtasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ve Asya Kıtasında Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi bölgesel ekonomik bütünleşmeler, globalleşme eğilimleri karşısında güçlü kutuplaşma eğilimlerini yansıtmaktadır. Ülkeler, bölgeselleşme hareketleri içinde yer alarak, rekabet güçlerini arttırmaya çalışmaktadırlar.

Bilindiği gibi, bölgeselleşme yeni bir olay değildir ve siyasal, sosyal ve ekonomik bir çok nedeni vardır. Ancak, günümüzde artan rekabet bölgesel ekonomik entegrasyonların önemini daha da arttırmıştır. Bölgeselleşmeyi savunanlar;

³¹⁸ Aydan Aydın, "İsveç Bankacılık Sistemi", Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, s.17, Ocak 2002.

bölgeselleşmenin ticari engelleri kaldırma veya azaltma konusunda kapsamlı anlaşmaların yapılmasına olanak sağladığını ve bölgede var olan ulusal lobilerin etkinliğini azalttığını, böylece çok taraflı ticareti destekleyerek globalleşme sürecini hızlandırdığını ileri sürmektedirler. Aksi görüşte olanlar ise, bölgesel blokların büyük pazar güçleri ile içe dönük bir yapılanmaya yöneldiklerini ve dolayısıyla ekonomik globalleşmeyi geciktirdiklerini ifade etmektedirler. Günümüzde, gelişmiş ülkelerin oluşturdukları blokların, kendilerine önemli siyasi ve ekonomik güç sağladığı; bu ülkelerin, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaştıkları ölçüde içlerine kapandığı, koruma siyasetlerine ağırlık verdiği ve aralarında geliştirdikleri blok içindeki ilişkileri geliştirmeye öncelik tanıdıkları görülmektedir.

Dünya böylece, bir taraftan globalleşirken bir taraftan da bölgeselleşmektedir. Hatta, bölgeselleşme globalleşmenin önüne geçmiştir. IMF, WTO, Dünya Bankası, BM gibi kuruluşlar globalleşme; AB, NAFTA, EFTA gibi bloklar ise bölgeselleşme çerçevesinde bir işbirliğini simgelemekle beraber, dünya ekonomisine yön veren esas güç, ekonomisi güçlü devletlerin oluşturdukları “özel gruplar” dır. Bunlar G-5 yani ABD, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere, G-7 yani G-5 üyeleri ve Kanada, İtalya’dan meydana gelmektedir. Onlar grubu ise G-7 ülkeleri ile Belçika, İsviçre, Hollanda ve İsveç’ten oluşmaktadır.³¹⁹

5.1. Genel Ekonomik Durum

İsveç bu yüzyılın başında, büyük ölçüde tarımcılıkla geçinen bir ülkeydi ve Avrupa’nın en yoksul ülkeleri arasında yer alıyordu. Ancak ülkenin demir madeni, kerestesi, barajlara olanak tanıyan ırmakları, hidroelektrik santralleri desteğiyle hızlı bir sanayileşme süreci yaşandı ve ülkenin refah seviyesi arttı. 1830’larda başlayan sanayileşme süreci, orman ve linyit gibi zengin doğal kaynakların kullanılmasıyla başlamış, hızlı nüfus artışı da, sanayi sektörünün talep ettiği iş gücünü karşılamıştır. Hızla kurulan demiryolları taşıma giderlerini azaltırken, ilkokulun zorunlu hale getirilmesi de sanayileşmeyi hızlandıran önemli faktörlerden biri olmuştur.

³¹⁹Özkıvrak Özlem, Dileyici Dilek, “Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F, 2000.

İsveç; 20. yüzyıl süresince barış ve tarafsızlığın yardımıyla, kapsamlı sosyal yardımlar ve yüksek teknolojili üretim altında imrenilecek bir yaşam standardını yakalamıştır. İsveç, modern bir dağıtım sistemine, mükemmel iç ve dış iletişime ve kalifiye iş gücüne sahiptir. Kereste, su kaynakları ve demir cevheri ekonominin temel kaynaklarını ağırlıklı olarak da dış ticarete yönelik kaynakları oluşturur. Özel işletmeler endüstriyel çıktılarının %90'ını oluşturmaktadır. Bunlardan mühendislik sektörü ise çıktılarının ve ihracatın %50' sini oluşturur. Yurtiçi hasılanın %2' sini tarım, %2' sini ise diğer işler oluşturmaktadır. Yakın zamanda, bu son derece olumlu olan tabloda bütçesel zorluklar, yüksek işsizlik oranı ve uluslararası marketlerde yavaş yavaş rekabet edebilme yeteneğinin azalması nedenlerinden dolayı bulutlanmalar oluşmuştur.³²⁰

İsveç sanayini destekleyen üç etken ise; çok bol ve çeşitli maden kaynakları, geniş ormanlar ve hidroelektrik enerjisidir. ASEA, Alfa-Laval, LM Ericsson, SKF gibi günümüzde İsveç ekonomisinin belkemiğini oluşturan çok uluslu şirketlerin tamamı 19. yüzyıl başında kurulmuştur. Bir yandan sanayi gelişirken, 1840'lardan itibaren de tarım sektörü krize girmiştir.³²¹

Ekonomik gelişme, özellikle II. Dünya savaşından sonra hızlanmış ve 1970'lerin ortalarına kadar sürmüştür. İsveç ihracat sanayi 70'li yılların ortalarında, dünya pazarlarında, çok ileri bir konumda bulunmaktadır. Ancak son yirmi yıl içerisinde, kişi başına düşen GSMH, OECD ülkeleri için geçerli ortalamanın altına düşmüştür.

1980'ler boyunca İsveç ekonomisi pek çok ülkeyle kıyaslandığında yüksek enflasyon oranları yaşamış ve işsizlik oranı yaklaşık % 50 olarak gerçekleşmiştir.³²² Döviz kuru reel olarak değerlendirilmiş, 1973 ile 1980 arasında yapılan 6 devalüasyon ile geçici olarak kurun değeri düşürülmüş, sonraki yıllarda yeniden yükseltilmiştir. Faiz oranları 1985 yılına gelindiğinde uluslararası ortalamaların yüzde 5-6 puan üzerindedir.

³²⁰ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s.5, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

³²¹ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.55.

³²² Bosworth Barry P. And Lawrence Robert Z., "Economic Goals and the Policy Mix", s. 97, 1985.

Döviz kurunun kredibilitesi devletin düşük finansmanından etkilenmiştir. Kamu kesimi konsolide açığının milli gelire oranı 1982 yılında yüzde 7'ye kadar yükselmiş, canlanma yılları olan 1987-90 arasında azalmış, açık yerine küçük miktarlı fazla verildiği olmuştur. Reel faiz oranları 1970'ler boyunca negatif iken 1980'de sifira yaklaşmış ve 1985'ten sonra yeniden negatif olmuştur. Tasarruf sahipleri ancak 1990 krizi sırasında -son otuz yıl içinde ilk defa- borçlanmada pozitif maliyetle karşılaşmışlardır.

1980'lerin ikinci yarısında sürekli artış gösteren makroekonomik dengesizlik İsveç ekonomisini çok sarsmış ve bu gelişme, fiyatların ve giderlerin artmasına ve bütçe açığının büyümesine neden olmuştur. 30'lu yıllardan bu yana görülen en büyük ekonomik durgunluk 1990'ların başlarında yaşanmıştır. Bütçe açığı (1994 yılında GSMH'nin %10'undan daha fazla) geniş kapsamlı bir programla azaltılmaya çalışılmıştır. Bu açık zamanla giderilmiş ve bütçede, 1998 yılında, GSMH'nin %2,5'una yakın bir artış sağlanmıştır. Böylece OECD ülkelerinde eşî görülmeyen bir gelişme sağlanmıştır.

Kriz sonrasında İsveç ekonomisi uzun süreli bir büyüme ve istihdam artışı ile beraber enflasyonda düşüş sergilemiştir. 1992 yılındaki kriz sonrasında hane halkı ve şirketler kesimlerinde tüketim ve yatırım kesilmiş, kapasite kullanımı düşük seviyede kalmıştır. 1992'den 90'ların ortalarına kadar ise, şirketler aktiflere yatırım yapmadıklarından ve hem şirketler hem de hane halkları gelirlerinin bir kısmını borç ödemedeki kullandıklarından, her iki kesimin de finansal tasarrufları artış göstermiştir. Aynı zamanda kronun değerindeki önemli düşüş şirketlerin rekabet gücünü artırmış, karlara olumlu yansımalar olmuştur. Yatırım ve tüketim isteğinin yeniden gündeme gelmesiyle, 1996'dan itibaren finansal tasarruflar kademeli olarak azalmış ancak yaratılmış olan fazla 2000 yılına gelindiğinde tükenmiştir. Ülke ekonomisindeki güçlü büyümeye rağmen kaynakların tam olarak kullanımı ise ancak son birkaç yıl içinde mümkün olabilmektedir.

Bütçedeki düzelmeyi, tüm makroekonomik göstergelerde fark edilen, gözle görülür bir gelişme izlemiştir. Son yıllarda uzun vadeli kredilerin faiz oranları düşmüştür. Euro alanı ile İsveç'in kredi faizlerinin oranları arasındaki fark %0,4'e kadar inmiştir. Enflasyon oranının (%1.4) düşük olduğu İsveç'te, Sanayi üretimi

İsveç kronunun değerinin 1992 yılında düşürülmesinden sonra önemli ölçüde artmıştır. En büyük gelişme telekomünikasyon ve ilaç sanayi alanındaki bilgi ihracatında görülmüştür. Verim oranı 1990 ile 1997 yılları arasında bilgi yoğun sanayi sektöründe %60, sermaye yoğun sanayi sektöründe %40'a yakın oranda artmıştır. İhracattaki güçlü artış İsveç'in dış Pazar payının, 1992'den bu yana, %20'yi aşan oranlarda artmasını sağlamıştır.³²³

5.1.1. Temel Ekonomik Göstergeler

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	: 240.313 milyon,- A.B.D. Doları (2002)
Tüketici Fiyat İndeksindeki Artış	: % 2.3 (2002)
Üretici Fiyat İndeksindeki Artış	: % -0.6 (2002)
İhracat Fiyat İndeksindeki Artış	: % -2.4 (2002)
İthalat Fiyat İndeksindeki Artış	: % -1.1 (2002)

Tablo 5.1. Tüketici Fiyat Endeksi³²⁴

Yıl	Değişim
1980	14.3
1985	5.7
1990	10.9
1991	8.1
1992	2.0
1993	4.1
1994	2.6
1995	2.4
1996	0,1
1997	1,9
1998	-0,6
1999	1,2
2000	1,4

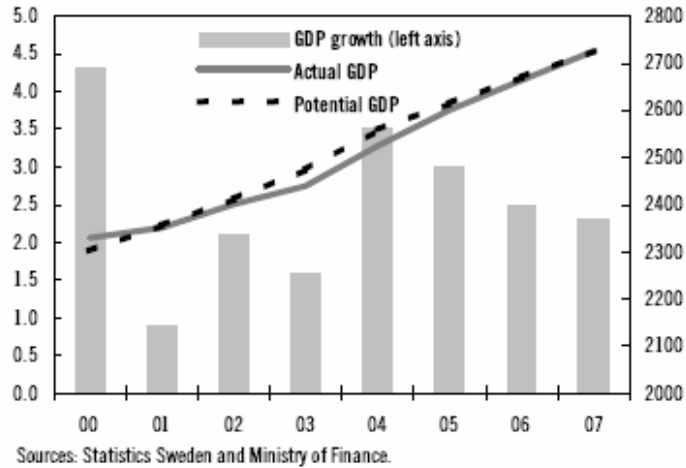
³²³ Temel Britannica, a.g.e, s.132.

³²⁴ Statistics Sweden (İsveç İstatistik Kurumu)

- Dış Borç : 66.5 milyar,- ABD Doları (1994)
- İşsizlik Oranı : %5.6 (2004)³²⁵
- Döviz Kuru : 1 ABD Doları; 2005 yılında 7.0350 SEK,
- İhracat : 81,118 milyon,-ABD Doları (2002)
- İthalat : 66.100 milyon,- ABD Doları (2002)
- Büyüme Oranı : %4.3 (2000)³²⁶

İsveç ekonomisi şaşkırtıcı bir şekilde 2003 yılında gelişme göstermiştir. Endüstriyel aktiviteler güçlenmiş, ihracat oranı hızlı bir yükseliş yakalamıştır. Ayrıca son yıllarda yatırım trendinde görülen azalmanın da şiddeti önemli ölçüde kırılmıştır. Toplam yerli üretim yüzdesi 3.5 oranında artmıştır. Ancak bu olumlu gelişmeler çalışma piyasasında görülmemektedir. Vergi gelirlerindeki azalma, belediyelerin ek kaynaklara duyduğu ihtiyaç ve bu durumun neden olduğu sıkıntıların 2005 yılında ülke ekonomisini etkilemesi beklenmektedir. Buna rağmen İş imkanı sağlama oranının 2005 yılında yüzde 3.0 oranında artması tahmin edilmektedir.³²⁷

Tablo 5.2: Toplam Yerli Üretim Artışı (İsveç İstatistik Enstitüsü ve Ekonomi Bakanlığı verileri)

³²⁵ AFP Haber Ajansı, İsveç'te işsizlik oranı merkezi istatistik bürosu SCB'ye göre 2004 temmuz itibarıyla %5.6'dır 2003 yılı temmuzunda %5.0 iken. Toplam 263.000 kişi işsizler ordusuna katılmıştır bir önceki yıl ki sayı 32.000 kişi artmıştır.

³²⁶ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s. 5-6, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

³²⁷ Dillén Mats, "Sweden's Economy", adlı 2003 yılı raporu, Statistics Sweden, OECD, National Institute of Economic Research NIER verileri temel alınarak hazırlanmış bir rapordur.

Açık işsizlik oranının 2003 yılında gerçekleşen %5.6'lık orandan %5.1'e düşmesi beklenmektedir.

Global ekonomi geçen birkaç yıl içinde giderek güçlenmiş, 2001 yılında toplam global üretim miktarı %2.4 oranında artmıştır.

Tablo 5.3. Bazı Temel Ekonomik Değerlerin Tahmini

	2003	2004	2005	2006	2007	
GDP world ¹	3.7	4.7	4.1	4.0	3.9	
HICP EU 15 ²	2.0	1.9	1.8	1.9	1.8	1. Yüzde değişim
Hourly wages in Sweden ³	3.5	3.4	3.5	3.5	3.5	2. Yıllık ortalama
TCW index ²	128	126	124	123	123	3. Masraflar yıllık ortalama
German long-term rate ⁴	4.1	4.3	4.8	5.0	5.2	4. On yıllık devlet tahvili yıllık ortalaması
Swedish long-term rate ⁴	4.6	4.7	5.1	5.3	5.5	5. Altı aylık hazine ödemesi yıllık ortalaması
Swedish short-term rate ⁵	3.0	2.4	3.0	3.8	4.4	

5.1.2. Tarım

Tarım arazisi, toplam yüzölçümünün %7'si (35.500 km²) olan İsveç'in, tarımsal ürün ihracatı 95.5 milyar A.B.D. Doları (2000)dır.

Desteksiz sübvansiyonsuz tarım politikalarını Türkiye'ye kabul ettiren AB, kendi içinde tarıma desteğini sürdürmektedir.³²⁸ AB üyesi İsveç'te tarım devletçe desteklenmektedir ve ileri bir teknoloji kullanılmaktadır. Başlıca tarım alanları güneydedir. Toplam sulama alanı 1.150 km² dir. Tarım ürünleri gereksiniminin yaklaşık %80'i ülke içinden sağlanmaktadır. Başlıca ürünler şekerpancarı, patates ve tahıldır. Ayrıca, süt ürünleri önemli bir yer tutmaktadır. İsveç hükümeti küçük çiftçileri tarım makinelerini ortaklaşa kullanmaya özendirilmektedir. Bu çiftçilerin çoğu ürünlerini kooperatifler aracılığıyla satmaktadır.

³²⁸ Carchedi Guglielmo, "The EMU, Monetary Crises and the Single European Currency", çev. Bülent Hoca ve Mehmet Karaoğlu, İktisat dergisi, Ocak 2001. Ersal Yavi-Necla Yazıcıoğlu Yavi, a.g.e, s.96.

5.1.3. Sanayi

İsveç sanayi, hem dışarıda hem de dış alımda büyük ölçüde dışa bağımlıdır. İsveç dış ticaretinin önemli bölümü AB ülkeleri ile gerçekleşmektedir. İsveç yüksek teknolojisi sayesinde “ürettiği malların çok önemli bölümünü zengin ülkelere satabilen” ender ülkelerden birisidir.

Demiryolları, haberleşme, demir madenleri, akarsular, elektrik üretimi, ormanlar ve bankalar alanında, kamu kesimi hatırı sayılır bir ağırlığa sahiptir. 1971’de yapılan devletleştirme sonucunda tüm eczaneler devlet kontrolüne girmiştir. İsveç toplumunda ciddi bir ağırlığa sahip olan kooperatifler de, büyük girişimlerin tekelleşerek fazla kazanç sağlamasını engelleyen bir denge unsuru olmaya çalışmaktadır. İsveç’te, GSMH’nın yarısından fazlası kamu harcamalarına gitmektedir. Her üç İsveçliden biri kamu kesiminde çalışmaktadır.³²⁹

İmalat sanayinin yapısı ; %39 makine ve taşımacılık sanayi, %11 kimya sanayi, %7 gıda, meyve suları ve tütün, %1 Tekstil ve giyim sanayi, %42 diğer imalat sanayi şeklindedir.³³⁰

Gemi yapımında dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olan İsveç, büyük bir ticaret filosuna sahiptir.

İsveç sanayi sektörünün araştırma alanındaki yatırımlarının yoğunluk derecesi, dünya ülkeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. İsveç sanayi sektörünün araştırma yatırımlarının %80 kadarı en büyük 20 sanayi grubu tarafından gerçekleştirilmektedir. İsveç’in araştırmaya ayırdığı miktar GSMH’nın %3’üdür.³³¹ İsveç’te kayıt dışı ekonominin GSMH’ya oranı % 4-7’dir. Bu bağlamda kayıt dışı ekonominin yalnızca Türkiye’ye özgü bir olgu olmadığı anlaşılmaktadır.

Kağıt hamuru, kağıt ve demir içeren metal ürünler gibi sermaye yoğun sektörler, geleneksel olarak, İsveç sanayi üretiminde önemli bir paya sahip

³²⁹ Özsoy Murat, “İsveç ve Filmin İkinci Yarısı”, s.74-78.

³³⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, a.g.e, s.15.

³³¹ Chu Jeff, “How Europe Lost Its Science Stars”, TIME, 19 Ocak 2004.

olmuşlardır. Ancak telekomünikasyon teçhizatı, özel makineler, motorlu taşıtlar ve ilaç gibi daha sofistike ürünlerin önemi, her geçen gün biraz daha artmaktadır. 1994 yılı itibariyle OECD üyeleri arasında sadece beş ülke tam anlamıyla serbest rekabete açılmıştır. Bu ülkelerden biriside İsveç'tir.

5.1.4. Doğal Kaynaklar ve Madencilik

İsveç iğne yapraklı ağaç türlerinden oluşan ormanları, elektrik üretimine elverişli ırmakları, demir, uranyum ve diğer maden yataklarıyla, doğal kaynaklar açısından zengin bir ülkedir.

İsveç'in orman yönünden zengin oluşu, ülkede, kereste sektörü ve kağıt hamuru, kağıt ve işlenmiş ağaç ürünleri sanayinde büyük bir gelişme sağlamıştır. İsveç orman ürünleri konusunda, dünya pazarlarında hatırı sayılır bir ülke haline gelmiştir. Orman ürünleri sanayinin gerçekleştirdiği ihracat 1997 yılında 91 milyar SEK'e ulaşmıştır. İsveç'te ormanlardan elde edilen kerestelerden yalnızca odun olarak değil, aynı zamanda kağıt, karton, yapay ipek, alkol, boya ve başka maddelerin yapımında da yararlanılır.

Barajlardan elde edilen ucuz elektrik enerjisi İsveç sanayinin gelişmesinde büyük bir etken olmuştur. Bugün İsveç'in enerji ihtiyacının %36'sı, çoğunluğu ülkenin kuzeyindeki büyük ırmaklar üzerine kurulmuş hidroelektrik enerji santralleri tarafından karşılanmaktadır. Tüketilen enerjinin %30'dan fazlası ithal malı petrolden, %4'ü de yine dışarıdan ithal edilen kok ve buna benzer kömür türlerinden sağlanmaktadır. Ülkedeki 12 atom santrali toplam enerjinin %24' ünden fazlasını veya elektrik enerjisinin %50'ye yakını üretmektedir.enerji tüketiminin geri kalan kısmı biyolojik yakıt, turba, doğal gaz, çöp yakma santrallerinden sağlanan ısı ve buna benzer kaynaklardan elde edilmektedir.³³² (EIA 2003)

Ekolojik ve ekonomik açıdan tutarlı bir enerji sisteminin oluşturulabilmesi için enerji politikasında değişiklik yapılmış ve geniş kapsamlı bir program hazırlanmıştır. Bu programın ana hedefi yeni bir enerji sistemi yaratarak elektrik enerjisi ile ilgili arz

³³² Şen Şamil Dr., AB Enerji Sağlama Güvenliği Stratejisi ve Türkiye, Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi, sayı: 9, s: 140, kış, 2004.

ve talebi gerek kısa gerekse uzun vadede değiştirmektir. Daha önce alınan ve tüm nükleer reaktörlerinin 2010 yılında kapatılmasını öngören karar iptal edilmiş ve ilk olarak kapatılması öngörülen Barsebäck reaktörünün faaliyetine son verilmesi, şimdilik, bilinmeyen bir tarihe ertelenmiştir.³³³

5.1.4.1. Demir Madenleri

Günümüzde demir, sanayinin temel hammaddesini oluşturmakta ve ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik göstergelerinden biri de kişi başına düşen gayri safi milli hasıla yanı sıra kişi başına düşen demir-çelik tüketimi ile de ölçülebilmektedir.

İsveç'in İç bölgelerindeki madenlerden ve kuzeydeki Kiruna ve Gällivare bölgelerinden demir cevheri çıkarılır. Ancak İsveç önemli petrol ve demir cevherini eritecek yeterli miktarda kömür yataklarından yoksundur. Bu nedenle demirin büyük bir bölümü dış ülkelere satılmaktadır. Maden ocakları ülkenin kuzey kısımlarındadır. Ayrıca gümüş, bakır, kurşun, çinko ve sülfürik asit üretiminde kullanılan pirit de çıkarılır. 13. yüzyıldan beri Falun'da bakır çıkarılmaktadır. Bütün ülkenin köy ve çiftlik duvarlarını renklendiren koyu kırmızı boyanın yapımında kullanılan bu yataklardaki bakır cevheri artık tükenmektedir.³³⁴

Dünyadaki demir cevheri rezervleri 160×10^9 ton olarak bilinmektedir. Bu rezervlerin büyük bir bölümü Avustralya, Brezilya, Kanada, Hindistan, ABD, Güney Afrika, Liberya, İsveç, Peru, Çin ve Rusya'da bulunmaktadır.

Dünya demir cevherleri ticaretinde; Avrupa Topluluğu Ülkeleri, A.B.D, Japonya, Güney Afrika, Avustralya gibi ülkelerin önemli payı bulunmaktadır. İhracatçı ülkelerin başında Avustralya, Brezilya, Kanada, İsveç, Güney Afrika ve Venezüella, ithalatta ise, Japonya ve Avrupa Topluluğu Ülkeleri ilk sırada yer almaktadır.

³³³ İsveç Hakkında Bilgiler.

³³⁴ Temel Britannica, a.g.e, s.132.

Tablo 5.4. Dünyadaki demir cevheri rezervleri. 10^6 ton³³⁵

ÜLKELER	Tüvenan		Metalik	
	Rezerv	Baz rezerv	Rezerv	Baz rezerv
ABD	6.900	15.000	2.100	4.600
Avustralya	18.000	40.000	11.000	25.000
Brezilya	7.600	19.000	4.800	12.000
Kanada	1.700	3.900	1.100	2.500
Çin	25.000	50.000	7.800	15.000
Hindistan	2.800	6.200	1.800	3.900
Kazakistan	8.300	19.000	4.500	10.000
Moritanya	700	1.500	400	1.000
Rusya	25.000	56.000	14.000	31.000
Güney Afrika	1.000	2.300	650	1.500
İsveç	3.500	7.800	2.200	5.000
Ukrayna	22.000	50.000	12.000	28.000
Diğer Ülkeler	17.000	38.000	10.000	23.000
DÜNYA TOPLAMI	140.000	310.000	72.000	160.000

Tablo 5.5. Dünyadaki demir cevheri üretimi. $\times 10^6$ ton³³⁶

ÜLKELER	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
ABD	62	63	63	58	63	60
Avustralya	147	158	153	155	168	160
Brezilya	180	183	195	190	195	200
Kanada	36	37	39	34	35	35
Çin	250	243	210	209	224	220
Hindistan	67	67	75	68	75	72
Kazakistan	13	14	9	9	16	15
Moritanya	11	12	11	12	12	10
Rusya	70	71	72	81	87	88
Güney Afrika	31	33	33	30	34	35
İsveç	20	22	21	19	21	20
Ukrayna	48	53	51	48	56	55
Diğer Ülkeler	86	81	88	82	77	75
DÜNYA TOPLAMI	1.020	1.040	1.020	994	1.060	1.000
*Tahmini						

³³⁵ U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries, 2002.³³⁶ U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries. 1996-2002.

1990 yılından bu yana dünyadaki ihracat değerlerinde dünyadaki nüfus artışına paralel olarak bir artış gözlenmiştir. bu süre içinde ihracat değerlerinde anormal yükseliş yada azalışlar gözlenmemiştir.

Dünyada Japonya 3.710⁹ \$ karşılığı 126x10⁶ ton ile ilk sıradaki demir cevheri ithalatçısı ülkedir. Çin Halk Cumhuriyeti ve Kore Cumhuriyeti Japonya'yı takip etmektedirler. İsveç hariç Avrupa ülkelerinin çoğu önemli demir cevheri ithalatçısı ülkelerdir. Avrupa ülkeleri 1997 yılında toplam 135x10⁶ ton demir cevheri ithalatı için 3.710⁹ \$ ödemişlerdir.³³⁷

5.1.5. Ulaştırma ve Telekomünikasyon

5.1.5.1. Ulaştırma

Havayolları ulaşım ağının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İsveç'te 245 havaalanı mevcuttur. Büyük havayolu şirketlerinden İskandinavya Havayolları (Scandinavian Airlines) RJ 70 uçakları ile kişisel hizmette vermektedir.³³⁸ İskandinavya Havayolları şirketi üç İskandinav ülke başkenti ve bazı Avrupa şehirleri arasında uçuşlarını sürdürmektedir.³³⁹

İsveç 11.481 km uzunluğunda demiryolu ağına sahip olup, bunun 7527 km elektrikli dir. Otoyol uzunluğu ise 212.402 km'dir.

5.1.5.2. Telekomünikasyon

Telefon kullanımı 1998 yılı itibarıyla 6.017 milyon olan İsveç'te cep telefonu kullanımı ise 3.8 milyondur. Ülke genelindeki telefon sistemi yerel ve uluslararası anlamda sorunsuz ve otomatik bir hizmet sunmaktadır. İsveç'te televizyon kullanımı ise 1997 yılı itibarıyla 4.6 milyondur. İnternet ülke kodu "se" olan İsveç'teki internet servis sağlayıcı sayısı (ISP) 29'dur (2000). bu servis sağlayıcılarından ise 4.5 milyon kişi (2000) faydalanmaktadır.

³³⁷ Yıldız Necati, "Madencilik Sektörü Ülkemizde ve Dünyada Madencilik Sektörünün Genel Bir Değerlendirilmesi", TMMOB Maden Mühendisleri Odası Yayınları, s:102, İstanbul, 2002.

³³⁸ Flight International Dergisi, New York, 10-16 Ocak 1996.

³³⁹ Aviation Week & Space Technology, Mc Graw- Hill Companies, s.45, USA, 2 Eylül 1996.

5.2. Ekonominin Yapısı

Gelişmiş ülkeler arasında yer alan ve GSMH açısından Dünya’da 19 sırada yer alan İsveç’in GSMH’sı 2003 yılı itibarıyla 2434.98 milyar İsveç (SEK)Kronu’dur (yaklaşık 248.08 milyar ABD doları).³⁴⁰ Kişi başına düşen GSMH ise 2003 yılı itibarıyla 23.200 ABD doları³⁴¹ ile Dünya’da 12. sırada yer almaktadır.³⁴² GSMH’nın sektörel dağılımını incelediğimizde, Hizmet sektörünü %71 ile ilk sırada görürüz daha sonra %27 ile Sanayi, %2 ile Tarım yer almaktadır. Ayrıca Turizm de İsveç ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. 2001 yılı itibarıyla İsveç’in turizm geliri 4.2 milyar ABD dolarıdır.³⁴³

5.2.1. İş Piyasası

İsveç çalışma hayatı 4 milyon dolayında kişiyi kapsamaktadır. İşsizlik güçlü bir ticari sektör, kamu sektöründeki gelişme ve etkin bir iş piyasası politikası sayesinde, uluslararası standartlara kıyasla, uzun süre düşük bir düzeyde kalmıştır. Ancak 1990’da başlayan ekonomik gerileme işsizlik oranının yükselmesine ve açık işsizlik oranının, 1998 yılında, %6,5’e çıkmasına yol açmıştır. Günümüzde İsveç’te işsizlik oranı % 4, bu ülkede yaşayan Türkler arasında ise % 22 dir.³⁴⁴

Yasalara göre normal çalışma süresi haftada 40 saattir. Beş haftalık ücretli tatil hakkı yasalarla hükme bağlanmıştır. Çalışanların %22 kadarı tam gün çalışmamaktadır. Bu grubun büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. 16-64 yaşları arasındaki tüm kadınların %69’u gelir getirici bir işte çalışmaktadır.

Çalışan insanların %83 kadarı bir sendikaya üyedir. En büyük konfederasyonlar şunlardır:

³⁴⁰ IMF-IFS; Yearbook 2003 and September 2004; Balance of Payments Statistics Yearbook 2003 part:2

³⁴¹ Öymen Onur, a.g.e, s.48. Almanak 2003.

³⁴² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı “Uluslararası Ekonomik Göstergeler”, s.10, Ankara,2003.

³⁴³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, a.g.e, s. 48.

³⁴⁴T.C.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

1. İşçi örgütü olarak, İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu (LO)
2. Memur örgütü olarak, Memurlar Merkez Örgütü (TCO)
3. Yüksek öğrenimli memurların örgütü olarak, İsveç Yüksek Öğrenimli Memurlar Örgütü (SACO)
4. En büyük işveren örgütü olarak, İsveç İşverenler Sendikası (SAF)

İş piyasası ile ilgili olarak iş güvenliği yasası, işçi temsilcilerinin statüsü, iş çevresi ve işçilerin kararlara katılma hakkı da dahil olmak üzere çok sayıda yasa yürürlüktedir.

İsveç'te asker ve polis de sendika üyesidir. 1903'ten bu yana, faaliyet gösteren İsveç Polis Sendikası'nın on binlerce üyesi bulunmaktadır. Polis sendikasının Başkanı Emniyet Genel Müdürlüğü Yönetim Kurulu'nda yer almaktadır. İsveç'te polisin grev hakkı da vardır ve bu hak zaman zaman kullanılmaktadır.

1932'de kurulan İsveç Subay Sendikası'nın üye sayısı on bin civarındadır. Orduda çalışan sivil memurların ise ayrı bir sendikası bulunmaktadır. Değişik rütbelerdeki subaylar arasında sendikaya üye olmayanların sayısı yüzü geçmemektedir. Subay sendikasının toplu sözleşme ve grev hakkı da bulunmaktadır.³⁴⁵

5.2.2. Katma Değer Vergisi ve Diğer Vergiler

İsveç, Danimarka ile birlikte, dünyada toplam vergi yükü açısından ilk sırada gelen ülkelerden birisidir. Diğer taraftan, AB ülkeleri içinde, %28 kurumlar vergisi oranıyla en düşük vergi oranına sahip ülke konumundadır. Firmalar, vergilendirilmemiş rezervlere vergi öncesi tahsisat yapabilmekte, bu tahsisatın yapılması halinde, dağıtılmamış karlar üzerinde yaklaşık %26 kurumlar vergisi

³⁴⁵ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.112, Ankara, 2002.

uygulanmaktadır. Sermaye kazançları, düzenli kurum karı olarak vergilendirilmektedir.

İsveç'in yabancı sermaye kontrolleri veya kısıtlamaları bulunmamaktadır. Liberal uluslararası sermaye hareketleri politikası izlenmektedir. Bir İsveç firmasının, yabancı ortağına veya hissedarına kar payı transferi konusunda herhangi bir sınırlaması bulunmamaktadır. 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren, İsveç firmasında %25 hissesi bulunan yabancı bir ortak tarafından ödenen temettüler vergiden muaf tutulmuştur. Yabancı hissedarlara dağıtılan temettüler, milli mevzuat çerçevesinde %30 vergiye tabidir. Ancak, çifte vergilendirmenin önlenmesine dair anlaşmalara bağlı olarak bu oran %15'e kadar azalabilmektedir. Yabancı firmaların İsveç şubesinin karları normal kurumlar vergisi dışında herhangi bir vergiye tabi olmadan yurtdışına transfer edilebilmektedir.

Diğer taraftan, bireylerin kazançları üzerinden alınan gelir vergisi oranı %26-35 arasında değişmektedir. Gelir vergisinde kademeli vergi sistemi uygulanmaktadır. Sermaye, faiz, temettü kazançları üzerinden alınan gelir vergisi oranı %30'dur. Bu kazançlar, üzerinden bütün zararlar düşüldükten sonra vergiye tabi tutulmaktadır. Kişisel servetleri 900.000 SEK'in üzerinde bulunanlar, %1.5 oranında servet vergisi ödemektedir. Servet kapsamına, banka hesabı, stoklar, gayri menkuller, otomobil, yat, mücevherler vb. dahil edilmektedir. Gayri menkuller üzerinden %1.5 oranında ek vergi alınmaktadır.

İsveç' de hemen hemen her türlü mal ve hizmetten alınan Katma Değer Vergisi (KDV) %6-25 arasında değişmektedir. İsveç Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu, AB'nin KDV direktifi ile uyumlulaştırılmıştır. Genel KDV oranı, %25'tir. Ancak, gıda maddelerinde, otel ücretlerinde, yolcu taşımacılığında ve bazı hizmetlerde uygulanan KDV oranı %12'dir. Basım, kültürel ve sportif faaliyetlere ilişkin ücretlerde %6 oranında KDV uygulanmaktadır. İthal ürünlerde uygulanan vergi oranı %0-20 arasında değişmektedir.

Diğer taraftan, emekli aylığı, sağlık sigortası ve diğer sosyal hakların karşılanması amacıyla, işverenler %33.03, işçiler ise %6.95 oranında sosyal ücret ödemektedirler. Şirketler ayrıca, yapılan toplu sözleşmeler uyarınca emeklilik vb. için %6-7.4 oranında bir prim daha ödemektedirler. Hali hazırda gelir vergisi,

belediye/il meclisi vergisi %31 düzeyinde ve yılda 213.200 SEK'in üzerindeki vergilendirilebilir gelirden %20 oranında ulusal vergi alınmaktadır.³⁴⁶

1991 yılında gerçekleştirilen büyük çaplı vergi reformu, gelir vergilerinde önemli bir düşüş sağlamıştır. Ancak devlet gelir vergisinin 1995'te %25'e çıkması ve kişisel sosyal güvenlik ücreti reformunun yürürlüğe konması nedeniyle marjinal gelir vergisi oranı (veya vergi sınırı) şu anda % 60 dolayında bulunmaktadır.

5.2.3. Genel Bankacılık Sistemi

İsveç'te 3 farklı türde banka bulunmaktadır. Ticari bankalar (sınırlı sorumlu bankacılık şirketleri), tasarruf bankaları ve birkaç adet ortak banka (grupların bir araya gelmesiyle kurulmuş bankalar). Ülkede evrensel bankacılık esas olduğundan, bu bankaların tamamı her türlü bankacılık işlemini yapma yetkisine sahiptir.

5.2.3.1. Ticari Bankalar

İsveç'te faaliyet gösteren bankaların büyük kısmı sınırlı yükümlülüklerle sahip bankalardır. Pek çoğu borsaya kota olmuş ve hisseleri halk tarafından yaygın şekilde tutulmaktadır. Son yıllarda ticari bankalar arasında pek çok birleşme ve devralma gerçekleşmiş, daha büyük yeni bankalar oluşturulmuştur. Bu büyük bankaların çoğu bünyelerinde finans şirketleri, ipotek kredi kuruluşları ve yurtdışı bankalar bulunduran gruplar halindedir.

Tablo 5.6: Ticari Bankalar (Milyar Kron)

	2000	1999	1998	1997	1996	1995
Şube sayısı	1.756	1.819	1.850	1.158	2.197	2.267
Toplam çalışan (ort.)	38.832	40.274	38.629	40.491	39.992	39.505
Krediler (banka dışı)	1.116	930	877	819	687	673
Mevduat (halka ait)	1.248	1.067	1.031	984	803	773
Sermaye ve Rezervler	109	99	91	91	78	82
Toplam Bilanço b.	2.798	2.368	2.316	2.068	1.782	1.515

³⁴⁶ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s. 9, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

2000 yıl sonu itibariyle ülkedeki ticari banka sayısı 41'dir. Bunlardan bazıları yabancı bankaların şubeleridir. Bu ticari bankalara ek olarak İsveç'te 1990'larda butik bankaları olarak anılan, tüm bankacılık hizmetleri yerine belli bir alanda yoğunlaşmış hizmetler sunan küçük bankalar da kurulmuştur. Bu bankalar çalıştıkları bölgelerde çoğu kez büyük İsveç bankaları ile yoğun rekabet sergilemiştir. Ayrıca ülkenin önde gelen sigorta şirketlerinin pek çoğunun da kendi bankaları vardır.

5.2.3.2. Tasarruf Bankaları

Ülkede 1999 yılında 85 adet bağımsız tasarruf bankası vardır. Bu bankalar yasal anlamda mülkiyeti kendi kendilerinde olan bağımsız vakıflardır. Bu bankaların yöneticilerinin yarısı faaliyet gösterdikleri bölgenin yerel hükümeti tarafından atanır diğer yarısı ise bankanın mevduat sahipleri arasından seçilirler. Bu yöneticiler de yönetim kurulunu atarlar. Bu bankaların hissedarları olmadığından fonlarını dağıtılmayan karlardan oluşturmak durumundadırlar.

Tablo 5.7. Tasarruf Bankaları

	2000	1999	1998
Şube sayısı	271	292	320
Toplam çalışan (ort.)	2.172	3.626	3.533
Krediler (milyar kron)	67.084	67.255	63.551
Mevduat	60.853	70.202	73.235
Sermaye ve Rezervler	11.435	11.949	11.529
Toplam Bilanço b. ⁴	83.321	91.771	93.963

5.2.3.3 .Yabancı Bankalar

Yabancı bankalara İsveç'te bankacılık yapma yetkisi ilk olarak 1986'da verilmiştir. Bu lisansların çoğunluğu şirketler kesimindedir. Yabancı bankalara 1990 yılında şube açma yetkisi verilmesiyle yabancı bankaların İsveç'teki iştirak halindeki bankaları şubeye dönüşmüş, ikisi dışında tüm bankalar şube olarak faaliyetine devam etmiştir. 1990 yılında yabancıların İsveç şirketlerinden hisse edinme yasaklarının kaldırılmasıyla, İsveç banka şirketlerinin hisseleri yabancılar tarafından da satın

alınmaya başlanmıştır. Yabancı bankaların rakamları ticaret bankaları içinde yer almaktadır.³⁴⁷

5.2.4. Borsa

1983'ten itibaren İsveç (Stockholm) Borsası uluslararası piyasalarla kıyaslandığında iyi bir performans sergilemiştir. Ekim 1987-Ekim 1998 arasındaki 11 yıllık dönemde uluslararası piyasalarda meydana gelen 4 kriz durumunda (Ekim 1987 New York Borsası, Ağustos 1990 Kuveyt Krizi, Ekim 1997 Asya Krizi, Ekim 1998 Asya, Rusya ve Latin Amerika Krizleri) endekste yaşanan düşüş borsanın dışsal faktörlere açıklığını ortaya koymaktadır.

1990'ların başında yaşanan ve 1992 sonbaharında döviz krizi ile başlayan uzun dönemli düşüş ise, temelde içsel faktörlerden, İsveç ekonomisinde yaşanan istikrarsızlıktan kaynaklanmıştır. İstikrarsızlığın süresi uzadıkça, sonuçların düzeltilmesi için geçen süre de uzamıştır.

1992 yılındaki kur krizinden sonra İsveç ekonomisindeki enflasyon kontrol altına alınmış, artan karlar ve düşen faizler Stockholm borsasındaki artış trendinin ortaya çıkışında belirleyici olmuştur. Faiz oranları ile piyasa fiyatları arasındaki korelasyon genel olarak kuvvetli olmakla beraber 1994 yılında 10 yıllık kamu kağıtlarındaki 4 puanlık artışa rağmen Stockholm borsasındaki fiyatlar değişmeyerek aynı kalmıştır. Kazanç beklentilerindeki önemli artış, faizlerin yükselmesi aleyhine bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Kazanç beklentilerinde revizyonların bir nedeni de İsveç ekonomisinin 1995'teki güçlü görünümüdür.³⁴⁸

5.2.5. Merkez Bankası

İsveç'te enflasyonun düşürülmesi ve finansal istikrarın (ödemeler sistemi istikrarının) sağlanması/korunması Merkez Bankası'nın temel görevleridir. Kriz sonrası dönemde Merkez Bankası etkinliğinin çok tartışılmasını takiben, bankanın

³⁴⁷ Aydan Aydın, "İsveç Bankacılık Sistemi", Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, s.17, Ocak 2002.

³⁴⁸ Aydan Aydın, "İsveç Bankacılık Sistemi", Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu, s.11, Ocak 2002

etkinliğinin ve bu amaçla bağımsızlığının artırılabilmesi için Merkez Bankası kanununda değişikliğe gidilmiştir. Kanun taslağı 1997 yılında 5 büyük partinin desteğini alarak kabul edildikten sonra Kanun, 1999 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kanuna göre:

1. Merkez Bankası fiyat istikrarının sağlanmasından sorumlu hale getirilmiştir. Merkez Bankası (Riksbank) yine parlamentoya (Riksdag) karşı sorumludur. Ancak bankanın bağımsızlığı genişletilerek, fiyat istikrarını sağlama görevi kanun ile ortaya konmuştur. Yeni düzenlemenin, Merkez Bankası'na getirdiği bir zorunluluk, para politikasında önemli bir değişiklik yapmadan evvel Bakanlar Kurulu'na bilgi vermek ve yılda iki kez para politikasına ilişkin yazılı bir raporu parlamentoya sunmak olmuştur.

2. Döviz kuru politikasına ilişkin nihai karar ve sorumluluk hükümete aktarılmıştır. Eski düzenlemede Riksbank döviz ve kredi politikasından ve etkin bir ödemeler sisteminin oluşturulmasından sorumlu tutulmakta iken, yeni düzenleme ile Riksbank para politikasından sorumlu hale gelmiştir. Döviz kuru ile ilgili olarak Riksbank'ın fonksiyonu hükümetin seçtiği sistemin uygulanmasıdır.

3. Yeni bir Yürütme Kurulu oluşturulmuş ve bu kurul aralarında para politikası kararlarının da bulunduğu bazı görevleri İdari Kurul'dan devralmıştır. İdari Kurul Riksdag (parlamento) tarafından atanmaya devam etmiş, üye sayısı azaltılmıştır (11'den 8'e). Yürütme Kurulu altı yıllık bir dönem için İdari Kurul tarafından atanan 6 kişiden oluşturulmuştur. Her sene bir üye yenileyecek şekilde periyodik olarak yapılan atamalar üyelerin İdari Kurul üyelerinden daha uzun süre görevde kalmalarını sağlamaktadır.

4. Parlamentonun Riksbank'a verebileceği talimatlar yasa ile kurala bağlanmıştır. Dolayısıyla hiçbir kişi yada kurum Riksbank'ın para politikasını yürütmesine müdahale edemez, Yürütme Kurulu üyelerine talimat veremez. Yürütme

Kurulu başkan yada üyelerinden hiçbiri –yolsuzluk yada görevini yapamaz hale gelme sebepleri dışında- İdari Kurul tarafından görevden alınamazlar.³⁴⁹

5.3. Genel Olarak Dış Ticaret

5.3.1. Temel İthal Maddeleri

Makine, petrol ve petrol ürünleri, kimyasal maddeler, motorlu araçlar, demir ve çelik; yiyecek maddeleri ve giyim. 2002 yılında ithal edilen başlıca ürünler ise; makineler ve nakliye donanımları, elektronik ve telekomünikasyon, kimyasallar ve kauçuk ürünleri, mineral yakıtlar, motorlu araçlar ve aksamaları, gıda ve içecekler, tekstil ve konfeksiyon ürünleridir. İthalatında önemli ülkeler ise Almanya, Danimarka, İngiltere, Norveç, Hollanda ve Fransa'dır. (2002)

Başlıca ithal madenlerinden birisi olan Bentonit³⁵⁰; sanayi, tarım, madencilik ve diğer sektörlerde çok yönlü kullanılan bir kildir. Bentonitin en çok tüketildiği alanlar sondaj, ve döküm sanayileridir. Ayrıca yağların ağartılmasında kullanıldığı gibi temizlik maddeleri yapımında ve kağıt sanayinde de kullanılmaktadır. Yıllık bentonit ithalatı genelde 50×10^3 tonun üzerinde olan ülkeler Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya, İsveç, İngiltere, Kanada ve Japonya'dır.³⁵¹

³⁴⁹ Aydan Aydın, a.g.e., s:14.

³⁵⁰ Bentonit, volkanik külün yerinde ayrışmasıyla oluşan ve büyük ölçüde montmorillonit kil mineralinden oluşan su emip şişen, ticari, olarak sondaj çamurunda, katalist, boya, plastik dolgu işlerinde kullanılan toprağımsı bir madendir.

³⁵¹ Yıldız Necati, a.g.e, s:122.

Tablo 5.8. Ülkelerin Bentonit İthalatları, ton

ÜLKELER	1995	1996	1997
Avusturya	-	-	45.596
Belçika-Lüksembourg	12.687	15.055	16.800
Danimarka	19.077	23.589	19.689
Fillandiya	18.688	22.722	48.473
Fransa	110.679	87.451	135.717
Almanya	246.047	164.551	207.106
İtalya	64.483	57.941	67.677
Hollanda	172.660	185.906	177.283
Norveç	28.440	24.533	17.242
İspanya	46.796	38.940	54.551
İsveç	122.765	110.649	90.429
İsviçre	20.971	20.541	21.245
İngiltere	201.555	166.278	162.819
Kanada	343.826	381.042	371.660
Endonezya	9.941	36.019	24.476
Japonya	254.970	218.252	227.816
Kore.CUM.	11.494	18.857	26.724
Singapur	17.395	26.401	24.554

Tablo 5.9. Ülkelerin 1994-97 yıllarındaki Bor Ürünleri İthalatı, ton³⁵²

Ülke	1994	1995	1996	1997
Avusturya	23.939	2.863	22.843	22.909
Şili	12.720	10.221	8.206	3.340
Fransa	58.042	61.310	49.364	19.952
Almanya	43.160	31.269	41.983	25.626
İtalya	105.562	95.998	104.377	119.156
Japonya	53,2	52,2	60,3	49,7
Güney Kore	5.924	7.333,5	6.816,5	10.570,6
Portekiz	8.491	4.124	4.030	7.986
İspanya	56.839	79.298	93.298	74.093
İsveç	-	434	723	1.083

³⁵² Roskill, 1999.

5.3.2 Temel İhraç Maddeleri

Makineler, motorlu araçlar, kağıt ürünleri, ağaç ürünleri, demir ve çelik ürünleri ve kimyasallar. 2002 yılında ihraç edilen başlıca ürünler ise; makineler ve nakliye donanımları, kereste ve kağıt ürünleri, elektronik ve telekomünikasyon, donanımları, iş makineleri, kimyasallar, kauçuk ürünleri, eczacılık ürünleri, motorlu araçlar, demir-çelik ürünleridir. İhracatında önemli ülkeler ise ABD, Almanya, Norveç, İngiltere, Danimarka ve Finlandiya'dır. (2002)

5.3.3. Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

Politik Baskı Grupları, Üyesi Olduğu Uluslararası Organizasyonlar AfDB (Afrika Kalkınma Bankası), AsDB (Asya Kalkınma Bankası), AG (Avustralya Grubu), BIS (Uluslararası İmar Bankası), CBSS (Baltık Ülkeleri Konseyi), CCC (Gümrük İşbirliği Konseyi), CE (Avrupa Konseyi), CERN (Avrupa Nükleer Araştırma Teşkilatı), EAPC (Avrupa - Atlantik Ortaklık Konseyi), EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası), ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu), EIB (Avrupa Yatırım Bankası), ESA (Avrupa Uzay Ajansı), Avrupa Birliği, FAO (Tarım ve Gıda Örgütü), G- 6, G- 9, G-10, IADB (Amerika Bölgesi Kalkınma Bankası), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), ICC (Milletlerarası Ticaret Odası), ICFTU (Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu), ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi), IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IEA (Uluslararası Enerji Ajansı), IFAD (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), IFC (Uluslararası Finansman Kurumu), IFRC (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu), IHO (Uluslararası Hidrografi Örgütü), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Inmarsat (Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı), Intelsat (Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü), Interpol (Uluslararası Polis Teşkilatı), IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi), IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı), ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü), ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği), MINURSO (BM Batı Sahra Referandum Misyonu), NAM, NC, NEA (Nükleer Enerji Ajansı), NIB (İskandinavya

Yatırım Bankası), NSG, OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı), OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), OPCW, OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü), PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi), PFP (Barış için Ortaklık), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü), UNHCR (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği), UNIDO (Endüstriyel Kalkınma Örgütü), UNIKOM (BM Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu), UNITAR (BM Eğitim Araştırma Enstitüsü), UNMEE (BM Etiyopya-Eritre Misyonu), UNMIBH (BM Bosna Hersek Misyonu), UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetimi), UNMOGIP (BM Hint Pakistan Askeri Gözlem Grubu), UNMOP (BM Prevlaka Gözlem Misyonu), UNOMIG (BM Gürcistan Gözlem Misyonu), UNTAET (BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi), UNTSO (BM Mütareke Gözlem Örgütü), UPU (Dünya Posta Birliği), WEU (Batı Avrupa Konseyi), WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı), WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü), WTrO (Dünya Ticaret Örgütü).

5.3.4. Ticari Tarifeler ve Diğer Ekonomik Göstergeler

İsveç sınırları içerisinde yapılan ticaretle ilgili mallar ve mal seyri Gümrük Kurumu'nun yetki alanındadır. İşletme sahibi veya özel kişi olarak İsveç sınırları üzerinde mal beyanında, giriş ve çıkışta bu kurum ile bağlantı kurulur. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin dışında alınmış olan ticari malların gümrüğü, vergisi ve ödentileri bu kurum tarafından toplanmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri dışında kalan ülkelerle yapılmış olan ticari alış-veriş işlemleri ile ilgili ayrıntılı tüm bilgilere buradan ulaşılabilir, hangi kuralların geçerli olduğu öğrenilebilir. Gümrük kurallarına uyulmasını sağlama ve takip işlemleri bu kurum tarafından yapılır.

Devlet adına, stratejik konumu olan İsveç sınırları boyunca uyuşturucu, silah, alkol ve benzeri maddelerin kanunsuz bir şekilde İsveç'ten içeriye ve dışarıya sızdırılması denetime tabidir.

Avrupa Birliği üyesi olmasından dolayı İsveç Gümrük Kurumu, Avrupa Gümrük Birliğinin bir parçasıdır ve gümrük mevzuatı ve fiyat tarifesi Avrupa Birliği'ne uygundur.

İsveç toplam mal ihracatı 2003 (Ocak-Kasım) yılı itibarıyla 81.3 milyar Euro, toplam mal ithalatı ise 66.4 milyar Euro'dur.³⁵³ Ülke ihracatının %84'ünü İmalat Sanayi³⁵⁴, %3'ünü Metaller-Demir dışı madenler, %3'ünü Yakıtlar, %3'ünü Gıda Sektörü, %1'ini Tarımsal Hammaddeler oluşturmaktadır. Toplam mal ithalatının %76'sı İmalat Sanayi, %8'i Yakıtlar, %7'si Gıda, %3'ü Metaller-Demir dışı madenler, %1'i Tarımsal hammaddelerden oluşmaktadır.

Sanayi sektörü, GSMH içindeki payı pek büyük olmadığı halde (1997'de %22), İsveç ihracatında ilk sırayı almaktadır. Sanayi sektöründeki İhracatın %14'ünü orman ürünleri, %10'unu kimyasal maddeler (bunun %4'ü ilaç) ve %55'ini işlenmiş metal ürünleri, makineler ve teçhizattan oluşturmaktadır. Fabrikalarda yüksek nitelikte çelik, bilyeli rulman, elektrikli makineler, silah, taşıt ve dünya pazarında büyük ölçüde alıcı bulan çeşitli sanayi ürünleri üretilir. AGA, ASTRA, Electrolux, Ericsson, Pharmacia, Saab³⁵⁵, Scania³⁵⁶, Volvo ve SCA'yı kapsayan en büyük 20 sanayi grubu, İsveç'in toplam mal ihracatının yarıya yakınına karşılık gelmektedir.

1994 verilerine göre İsveç'teki firmaların rekabet gücü kazanması için sağlanan hükümet desteği GSMH'nın %5.62'dir. bu verilerin ortaya koyduğu gerçek, ekonomik açıdan Türkiye'den ileri sayılan İsveç'teki firmaların rekabet gücü kazanmalarında hükümetlerin büyük desteğinin olduğudur.³⁵⁷

İsveç dışında yapılan direk yatırımlarda, 1980'lerin ortalarından 1990 yılına kadar büyük bir artış görülmüştür. 1986-1990 yılları arasındaki dış yatırımların %80'i, İsveç şirketlerinin AB iç pazarında güçlenme çabaları nedeniyle AB'nde yapılmıştır. 1990'larda ise sermaye girişi artmış ve olumlu bir denge sağlanmıştır.³⁵⁸ İsveç 1990'lı yılların en fazla doğrudan yabancı sermaye çeken ülkeleri

³⁵³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, a.g.e, s.31-32.

³⁵⁴ Bu sektör kimyasal maddeler, ulaştırma ekipmanları ve makine sanayini kapsamaktadır.

³⁵⁵ Bu şirket 1983 yılında 2.7 milyar ABD doları kar ederek o dönem için rekor kırmış ve o yıllarda Fairchild 340 kısa menzilli uçak projesi çalışmalarına başlamıştır.

³⁵⁶ Military Technology Dergisi, sayı:4, Almanya, Nisan 1984.

³⁵⁷ Öymen Onur, a.g.e, s.169.

³⁵⁸ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Mayıs 1999.

arasındadır.³⁵⁹ İsveç'te devletin ekonomi içindeki payı 2000 yılı itibari ile %58.5 tir.³⁶⁰ İsveç'te kamu harcamaları özel harcamaları özel harcamaların yarısı kadardır.

1995 yılında İsveç kaynaklı yabancı yatırımlar 11.399 milyon ABD dolarıyken 1998'de 22.671 milyon ABD \$ olmuş, 1999 yılında ise 19,554 milyon ABD \$ olarak gerçekleşmiştir.³⁶¹ 1992-2001 yılları arasında İsveç'e yapılan doğrudan yabancı yatırım miktarı 157.4 milyar ABD \$, İsveç'in dış ülkelerde yaptığı doğrudan yatırım miktarı ise 130.3 milyar ABD \$ dır.³⁶² Ayrıca şirket satın almaları ve şirket birleşmeleri yoluyla İsveç'e gerçekleşen sermaye girişi, 2000 yılında 29.0 milyar ABD \$, 2001 yılında ise 12.8 milyar ABD \$ olarak gerçekleşmiştir.³⁶³

“The Economist” Gazetesine göre İsveç Avrupa Birliği bütçesine para veren devletler arasında Almanya, İngiltere ve Hollanda'dan sonra dördüncü sırada gelmektedir. 2001 yılı sonuna ait bu değerlendirmede belirtildiği gibi 2004 yılı AB bütçe görüşmelerinde bu durum İsveç ve diğer zengin ülkeler için fazlasıyla sıkıntı yaratacaktır.³⁶⁴ İsveç'in 1996 yılı verilerine göre AB bütçesine katkısı 1.957 milyon Euro, bütçeden aldığı pay 1.204 milyon Euro'dur.³⁶⁵

“Business Week” Gazetesine³⁶⁶ göre; İsveç Başbakanı Göran Persson'un en yakın çalışma arkadaşı olan Anna Lindh İsveç'in Euro'ya geçmesi için büyük bir uğraş vermiştir. Anna Lindh'in trajik ölümü³⁶⁷, İsveçli seçmenin Euro'ya hayır demesine de denk düşmüştür.³⁶⁸ İngilizler ve Danimarkalılar gibi, İsveçlilerin Euro'ya hayır demeleri; bazı analizcilere göre, Avrupa Entegrasyonunu yavaşlatacak, diğer görüşlere göre ise, Fransızlar ve Almanlar karşıt grupta yer aldıkları için

³⁵⁹ Demican Hayrettin, Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları, T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Araştırma ve İnceleme Dizisi, sayı: 35, Ankara, Mart 2003.

³⁶⁰ Cömert Servet (E) Tuğg.,Özelleştirme gerçeği, Jeopolitik Stratejik Araştırmalar Dergisi, sayı: 8, s: 42, güz, 2003.

³⁶¹ Jetro White Paper on Foreign Direkt Investment,2001.

³⁶² OECD International Direct Investment Database,2002.

³⁶³ Trends and Recent Developments in FDI,OECD, Eylül 2002.

³⁶⁴ Yavi Eرسال - Yavi Necla Yazıcıoğlu, “Batı Medyası ve Kaynaklarına Göre Avrupa Birliği'nin Önleneleyen Düşüşü”, s.38, Yazıcı Yayınevi, İzmir, Mart 2004.

³⁶⁵ Öymen Onur, a.g.e, s.260.

³⁶⁶ 29 Eylül 2003 tarihli sayısı.

³⁶⁷ İsveç Dışişleri Bakanı Anna Lindh, 11 Eylül 2003 tarihinde, kendisine yöneltilen bıçaklı saldırı sonucunda hayatını kaybetmiştir. 19 Haziran 1957 tarihinde, Stockholm'de doğan ve hukuk eğitimi almış olan Lindh; 1982 yılında milletvekili seçilmiştir. Anna Lindh; Sosyal Demokrat Parti içinde çeşitli görevler almasının ardından; Kabine'de, sırasıyla Çevre ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. Anna Lindh 'İsveç'in Gelecekteki Başbakanı' olarak görülmekteydi.

³⁶⁸ 14 Eylül 2003'te yapılan referandumda %56 hayır, %42 evet oyu çıkmıştır.

Avrupa Birliği konusunda kuşkuları olanları bu birliğe doğru çekecektir. “The Economist”e³⁶⁹ göre, İsveçlilerin Euro’yu kabul etmekte gösterdikleri isteksizliğin nedenleri ekonomik olmaktan çok politiktir. Oylama sırasında, en büyük partilerin liderleriyle İsveç’in en büyük şirketlerinin çoğu, Euro’nun reddedilmesiyle İsveç’in Avrupa içinde marjinalleşeceğini savunmuşlardır. Diplomatlar, uluslararası iş adamları ve zenginler de bu görüşü desteklemekteydiler.³⁷⁰ Ama bütün bu grup İsveç genelinde etkili olamamıştır. “Newsweek”e³⁷¹ göre; İsveç işçi sınıfından, kadınlardan, yoksullardan ve kırsal kesimden oluşan geniş bir kitle bu oylamada zengin sosyal devletlerini, Stockholm’ün neoliberal iş dünyası ve hükümetinin uzaktaki ve bilinmeyen Brüksel teknokratları ile olan birliğine karşı savunmuştur. İsveçli seçmenin hayır kararından sonra hayır tarafının birkaç önemli işadamından biri ve “Electrolux”ün başkanı olan Rune Andersson’a göre; bu karar İsveçlilerin sağduyusunu ve bağımsızlığını göstermekteydi. Ancak İsveçlilerin hayır dedikleri sırada Estonyalıların Euro’ya evet dediklerini ve AB’ye katılmak için sabırsızlanan adayların bu konuda oldukça istekli olduklarını unutmamak gerekir.³⁷²

İsveç firmalarının AB bölgesinin firmaları ile rekabet edebilirliğini yükseltmek için, İsveç Parlamentosu’nun 16 Eylül 2003’teki açılış konuşmasında Göran Persson, kurumlar vergisini gözden geçireceklerini söylemiştir.³⁷³

5.4. Türkiye-İsveç Ekonomik ve Ticari İlişkileri

İsveç ve Türkiye arasındaki ticari ilişkiler de çok eskilere dayanmaktadır. Ericsson 1800’lü yılların sonundan beri Türkiye pazarında temsil edilmektedir. Atlas Copco Türkiye’de 1923 yılında yatırım yapmış, SKF 1928 yılında, Volvo ve Scania ise 1933 yılında Türkiye’ye gelmiş bulunmaktadır.

Günümüzde İstanbul’da, İsveç Başkonsolosluğu çatısı altında bir ticaret ofisi bulunmaktadır. İsveç Ticaret Merkezi 15 Mart 1962 tarihinde kurulmuş olup, İsveç ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesinde aktif rol almaktadır.³⁷⁴

³⁶⁹ 26 Eylül 2003 tarihli sayısı.

³⁷⁰ Stockholm’ün en zengin semti oylamada %75 oranında evet dedi.

³⁷¹ 29 Eylül 2003 tarihli sayısı.

³⁷² Yavi Ersal - Yavi Necla Yazıcıoğlu, a.g.e, s.50-51.

³⁷³ Business Week, 29 Eylül 2003.

Diğer taraftan, 2003 yılı Ocak-Nisan döneminde, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, İsveç'in Türkiye'den ithalatı %44 artış oranı ile 1297 milyon SEK düzeyinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, söz konusu dönemde Türkiye'nin İsveç'ten ithalatı ise; %71 artış oranı ile 2.059 milyon SEK düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden, Türkiye'nin İsveç'in toplam ihracatındaki payının %0.7, toplam ithalatındaki payının %0.6 olduğu görülmektedir. İsveç'in söz konusu dönemde en fazla ihracatının %71 oranı ile Türkiye'ye olduğu açıklanmıştır. Türkiye'ye olan ihracatının üçte ikisinin makine, elektrikli ürünler, eczacılık ürünleri, kağıt ürünleri, demir cevheri ve demir-çelik ürünlerinde oluştuğu belirtilmektedir. Türkiye'den ithalatın yaklaşık yarısı tekstil ürünleri ağırlıklı olarak hazır giyimden oluştuğu kaydedilmektedir.

Öte yandan, Haziran 2003 döneminde, İsveç'e ihracat yapmak üzere 112 Türk firması, Türkiye'den ithalat yapmak üzere 5 İsveç firması müracaat etmiştir. Söz konusu Türk firmalarından 33'ü tekstil ve hazır giyim, 7'si makine, 15'i gıda, 7'si metal sanayi, 8'i otomotiv yedek parçaları, 18'i mobilya, diğerleri ise, hediyelik eşya, plastik, seramik, elektronik ve mutfak eşyaları sanayi ürünlerinde faaliyet göstermektedir. İsveç firmaları ise tekstil, elektronik, mobilya sektörlerinde faaliyette bulunmaktadır.³⁷⁵

Türkiye ile İsveç arasında geliştirilmesi gereken öncelikli işbirliği alanları telekomünikasyon, enerji, otomotiv, yüksek teknoloji ürünleri, güvenlik sistemleri, sağlık ve rehabilitasyon sektörleridir. Türkiye'den İsveç'e öncelikle tekstil, otomotiv yedek parçası ve gıda ürünleri ihracatı potansiyelinin yüksek olduğu, ayrıca Türk turizmi açısından İsveç'in potansiyel bir pazar olduğu iş adamlarımız tarafından vurgulanmaktadır.

Sonuç itibariyle, Türkiye'nin İsveç'e olan ihracatı 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren sürekli artış göstermekte, mevcut verilere göre, bu eğilimin devam ettiği görülmektedir. Bu artış trendinde sürekliliğin sağlanması, Türk firmalarının, İsveç piyasasına daha fazla ilgi göstermelerine ve piyasanın gerektirdiği

³⁷⁴ Knutsson Bengt, "The Swedish Research Institute in Istanbul", 2004.

³⁷⁵ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s.12, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

kalite ve fiyat düzeyini çok yönlü değerlendirmelerine bağlı bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin potansiyel ürünlerde ihracatını arttırması ve ihracatın sürdürülebilirliği için çok yönlü tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.³⁷⁶

5.4.1. Türkiye'deki İsveç Firmaları

Halen Türkiye'de 70'in üzerinde İsveç kökenli firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalarının bir kısmı 100% yabancı sermayeli şirket olarak, bir kısmı ortaklıklar şeklinde, bir kısmı şubeleri vasıtası ile ve bir kısmı da temsil ofisi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunun dışında, İsveçli firmaların acenteliğini veya distribütörlüğünü üstlenmiş olan 400'ün üzerinde Türk firması bulunmaktadır.

İsveç yatırımı, Türkiye'deki toplam yabancı sermaye tutarının %1.24'ü (2001) oluşturmaktadır. Söz konusu firmaların toplam sermayesi 50 trilyon TL.'dir. Söz konusu firmalar enerji, telekomünikasyon, bilişim teknolojileri, inşaat, otomotiv ve yan sanayi, gıda sanayi, elektrik-elektronik sanayi, kimya sanayi, ambalaj sanayi, kağıt-karton, tekstil, medikal ve kozmetik ürünler, turizm sektöründe faaliyet göstermektedirler.

İsveç'in önde gelen şirketleri Türkiye pazarında aktif olarak faaliyet göstermektedirler. Örneğin Volvo Türkiye pazarını, gelişme potansiyeli en yüksek pazarlardan biri olarak görmektedir. Tetra Pak firmasının İzmir'de çok modern üretim tesisleri bulunmaktadır. Ericsson Türkiye'ye araştırma ve geliştirme konusunda ciddi yatırımlar yapmış ve bu faaliyetlerini "Ericsson Mobility World" bünyesinde devam ettirmektedir. ABB Türkiye'de 60 yıldan fazladır aktif olarak faaliyet göstermektedir ve İstanbul'un çeşitli bölgelerinde üretim tesisleri bulunmaktadır. Türkiye, 2003 yılı itibarı ile Scania firmasının 10. büyük pazarı olma özelliğini taşımaktadır. SCA'nın Türkiye'de beş değişik ortaklığı bulunmaktadır. Swedish Match'in ise 90'lı yılların ortalarından bu yana Türkiye'de kibrit üretimini sürdürmektedir.

³⁷⁶ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s.36, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

İsveç'te kayıtlı Türk sermayeli firma bulunmamaktadır. Ancak, İsveç'te yerleşik Türk işadamlarının sahip olduğu firmalar ticari etkinliklerde yoğunlaşmıştır, özellikle ev tekstili ve gıda ürünlerinin pazarlanması ve turizm alanında faaliyet göstermektedirler.

5.4.1.1. Türkiye'deki İsveç Firmaları'nın Faaliyetleri

5.4.1.1.1. Üretim Faaliyetlerinde Bulunanlar

Türkiye'de üretim tesisi olan ve bu tesislerden ihracat yapan İsveç kökenli firmalar arasında; ABB, SCA, Autoliv, Swedish Match ve Tetra Pak'ı sayabiliriz.

5.4.1.1.2. Bölgesel Faaliyetlerde Bulunanlar

Türkiye'deki şirketleri vasıtasıyla bölgesel faaliyet'e bulunanlar arasında; Ericsson, Tetra Pak, ve Volvo gibi büyük firmalar sayılabilir. Bu büyüklerin yanı sıra bir çok küçük firma da Türkiye'nin konumunu kullanarak bölgesel açılıma yönelmektedir.

5.4.1.1.3. Satış Faaliyetlerinde Bulunanlar

Ayrıca dünyaca tanınmış İsveç şirketleri arasında; Astra Zeneca, Atlas Copco, EF eğitim, Electrolux, Optiroc, Oriflame, Sandvik ve SKF gibi şirketler Türkiye'de faaliyet göstermektedir.

5.4.1.1.4. Türkiye'de Satın Alma Faaliyetlerinde Bulunanlar

İsveç'in tanınmış markalarından IKEA, Hennes & Mauritz, Jeans and Clothes, Kappahl ve Lindex'in Türkiye'de faaliyet'te bulunan satın alma ofisleri vardır.

Söz konusu firmalar satın alma ofisleri vasıtası ile her yıl Türkiye'den milyonlarca dolar değerinde (yaklaşık 600-700 milyon USD) tekstil, seramik vb ürünler satın almaktadırlar. Ancak bu rakamların sadece %20 si İsveç-Türkiye ticaret

hacmine yansımaktadır. Bunun nedeni İsveç firmalarının Türkiye'den yaptıkları alımların Almanya ve diğer ülkelere ihraç edilmesidir.

- İsveç firmalarının Türkiye'ye olan ilgisi 2003 yılında tekrar artışa geçmiştir. Özelleştirmeler, ortaklıklar ve üretim ilgi odağı olmaya başlamıştır.

- 1980'lerde Türkiye'de dış ticaretin liberalleşmesi ile birlikte, İsveç'in Türkiye'ye ihracatı hızlı bir şekilde artmıştır. Türkiye ve İsveç arasındaki dış ticaret hacmi, 2001 yılındaki krize kadar kayda değer bir artış göstermiştir. Daha sonra iki taraflı, daha dengeli bir gelişme oluşmuştur.

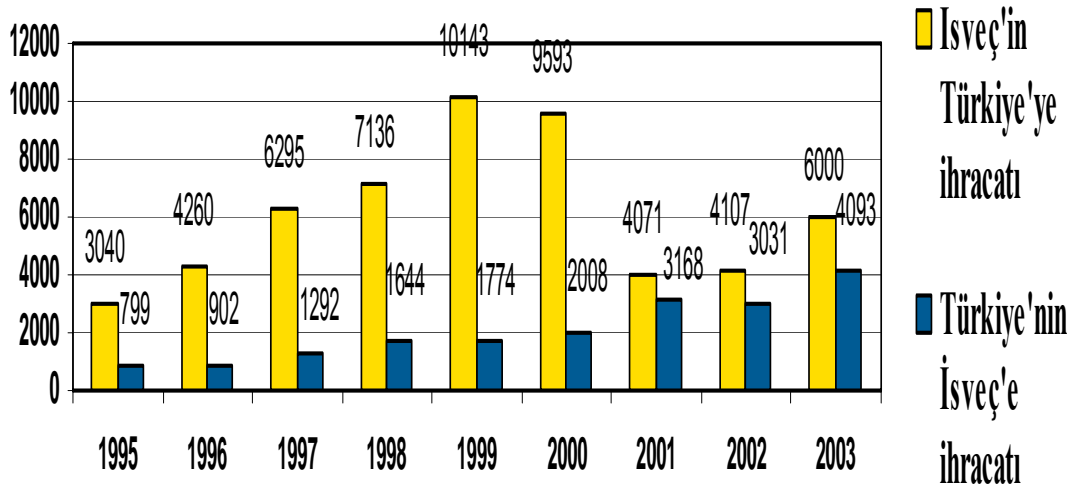
Tablo 5.10. İsveç-Türkiye ihracatı ve Türkiye-İsveç ihracatı (bin SEK)

İhracat	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
İsveç Türkiye	7.136.363	10.142.635	9.592.997	4.071.004	4.106.811	6.000.470	1.959.974
Türkiye İsveç	1.644.542	1.774.371	2.008.038	3.167.782	3.031.494	4.093.377	1.398.408
Ticaret Hacmi	8.780.905	11.916.106	11.601.035	7.238.786	7.138.305	10.093.847	3.358382

- Bu rakamlar 2004 yılının ilk ayı içindir.³⁷⁷

³⁷⁷ İsveç İstatistik Enstitüsü.

Tablo 5.11: İsveç-Türkiye ticaret hacmi (Milyon SEK)

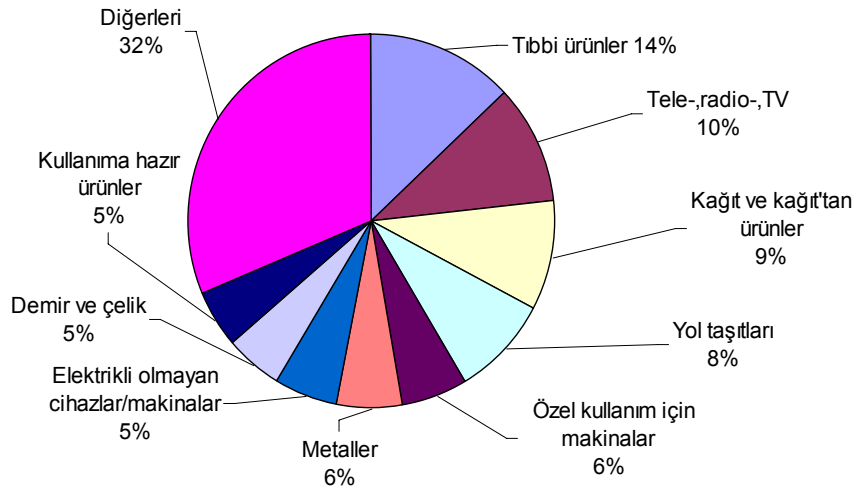
Türkiye ihracatı 2002-2003 döneminde % 31,5 oranında, İsveç ihracatı 2002-2003 döneminde % 26 oranında ve Türkiye-İsveç ticaret hacmi ise 2002-2003 döneminde % 29,3 oranında artış göstermiştir.

5.4.2. İsveç'in Türkiye'ye İhracatı

İsveç'in Türkiye'ye ihracatı, en çok telekomünikasyon ekipmanları, otomotiv, endüstri ürünleri ve malzeme nakli otomasyonu, tıbbi ürünler, IT ve enerji dağıtım konusundadır. Aynı zamanda İsveç'in geleneksel ürünlerinden kağıt ve kağıt hamuru, ahşap ve çelik ürünler de ihraç edilen önemli ürün grupları arasındadır. Türkiye'nin, İsveç'in toplam ihracatındaki payı sadece %1'dir. İsveç ürünleri Türkiye pazarında, kalite ve güvenilirlik konusunda iyi bir üne sahiptir.

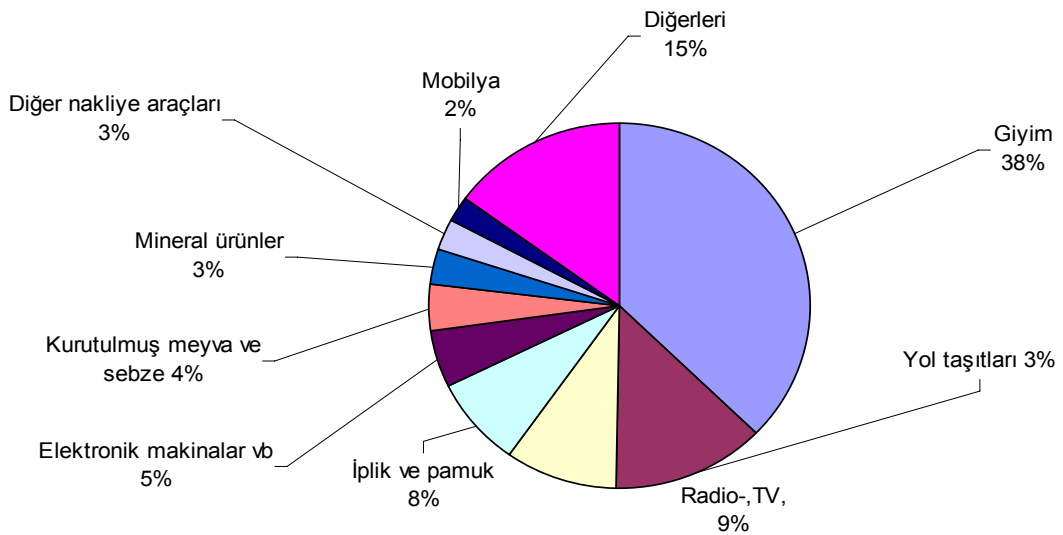
Türkiye 70 milyon nüfusuyla ve yeni sanayi dallarında yaptığı yatırımlarla İsveç firmaları için ilgi çekici bir pazar haline gelmiştir. İsveç firmaları aynı zamanda Türkiye üzerinden Orta Asya ve Orta Doğu'daki diğer pazarlara da ulaşabilmektedir. Türkiye'nin, bu ülkelerle dil, tarih ve kültürel bağları bulunmaktadır. Türk firmaları Orta Asya ve Orta Doğu pazarlarında yerlerini almayı başarmıştır ve İsveç firmaları da Türk firmalarının bu tecrübelerinden faydalanmaktadır.

Tablo 5.12. İsveç'in Türkiye'ye ihraç ettiği ürünler (%100 6000 M SEK)

Bu rakamlar 2004 yılının ilk iki ayı içindir.

Tablo 5.13: Türkiye'nin İsveç'e ihraç ettiği ürünler (%100 4093 M SEK)

* Bu rakamlar 2004 yılının ilk iki ayı içindir.

Tablo 5.14: Türkiye'nin Madde Bazında İsveç'ten İthalatı (1000 SEK)

FASIL NO*	MADDE ADI	2000	2001	2002	OCAK- EKİM 2003
4	Süt Ürünleri, Kuş ve Kümes Hayvanlarının Yumurtaları, Tabii Bal	19260	1426	7607	12914
21	Yenilen Çeşitli Gıda Müstahzarları	9074	5272	1955	3515
22	Meşrubat, Alkollü İçkiler ve Sirke	1519	7464	10196	11491
26	Metal Cevheri, Cüruf ve Kül	168442	55638	290844	303613
27	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar	28408	35942	22229	6197
28	Anorganik Kimyasallar, Kıymetli Metaller, Radyoaktif Elementler	8473	21289	92248	92029
29	Organik Kimyasal Ürünler	108631	58998	82005	78365
30	Eczacılık Ürünleri	178804	230582	386796	677672
32	Debagatte ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasalar	27010	34758	48761	36622
34	Sabunlar, Yüzey Aktif Organik Maddeler, Yıkama Müstahzarları, Yağlama Müstahzarları	12536	6240	6998	8849
36	Barut ve Patlayıcı Maddeler, Kibritler	4738	6932	3924	4498
37	Fotoğrafçılıkta veya Sinemacılıkta Kullanılan Eşya	8568	11870	17504	6925
38	Muhtelif Kimyasal Maddeler	33105	52711	53274	39687
39	Plastik ve Mamülleri	289100	260407	339933	292153
40	Kauçuk ve Kauçuktan Eşya	24733	18519	38780	22792
41	Ham Postlar, Deriler ve Köseleler	6300	7052	5435	7004
44	Ağaç ve Ahşap Eşya, Odun Kömürü	25657	12662	14362	10396
47	Odun veya Diğer Selülozik Mad. Ha.	54336	85927	162939	101966
48	Kağıt ve Karton, Kağıt ve Kartondan Eşya	419880	246224	389880	490144
49	Bas. Kitaplar, Res. ve Baskı San. Mamül.	5663	4583	10797	14219
59	Dokumaya Elverişli Mensucat	27979	24176	32989	22172
63	Dokumaya El. Madde. Diğer Eşya	4019	6712	7250	4123
68	Taş, Alçı, Çim., Amyant, Mika vb.Mad.Eşya	2007	4397	13189	4295
70	Cam ve Cam Eşya	9550	6531	8175	6853
72	Demir ve Çelik	134431	175547	209609	217503
73	Demir ve Çelikten Eşyalar	38088	34312	67157	82339
74	Bakır ve Bakırdan Eşyalar	42250	22597	35097	32626
76	Aluminyum ve Aluminyum Eşya	18031	6107	23256	20852
82	Adi Metallerden Aletler	37751	29914	33221	29442
83	Adi Metallerden Çeşitli Eşya	6983	6060	5670	4713
84	Nükleer Reaktörler,Kazanlar, Makinalar,Mekanik Cihazlar ve Aletler	847470	586263	690072	807658
85	Elektrikli Makina ve Cihazlar ve Bunların Aksam ve Parçaları	6391410	1624626	744582	956010
86	Demiryolu Araçları	52346	75431	14017	31670
87	Motorlu Kara Taşıtları ve Bunların Aksam, Parça ve Aksesuarları	341504	126271	170194	376773
90	Optik Alet ve Araçlar	128359	120150	118881	116533
94	Mobilyalar	19309	11177	12351	11109
	Diğer	507603	55427	54936	62735
	GENEL TOPLAM	9592996	4071214	4227113	5008457

5.4.3. Türkiye'nin İsveç'e İhracatı

Türkiye'nin İsveç'e ihracatı son yıllarda artmıştır. Bu İsveç'in toplam ithalatı'nın 1%'ini temsil etmektedir. Türkiye'nin ihraç ettiği ürünlerin başında tekstil, deri ürünleri, cam ürünleri, elektrik ve elektronik ürünleri ve ekipmanlar, otomotiv ve ölçüm cihazları gelmektedir.

İsveç'in Türkiye' den İthalatı: (1000 SEK, 1000 \$)

Tablo 5.15. Türkiye'nin Madde Bazında İsveç'e İhracatı (1000 SEK)

AYLAR	ORTALAMA DÖVİZ KURU (ABD \$)*			İTHALAT (FOB)						
	2001	2002	2003	2001 (SEK)	2001(\$)	2002 (SEK)	2002 (\$)	2003 (SEK)	2003 (\$)	03/02 % DEĞ.
OCAK	9,4669	10,4398	8,6386	174863	18470,99	223652	21423,02	317936	36804,112	71,80
ŞUBAT	9,735	10,5603	8,493	188357	19348,43	228040	21594,08	351053	41334,393	91,42
MART	10,0316	10,3396	8,5298	204083	20344,01	213454	20644,32	304987	35755,469	73,20
NİSAN	10,1987	10,3105	8,437	714431	70051,18	233538	22650,50	325669	38600,095	70,42
MAYIS	10,3333	10,0519	7,9229	156080	15104,56	224852	22369,10	267496	33762,385	50,93
HAZİRAN	10,7753	9,5591	7,8108	229997	21344,83	185680	19424,42	335539	42958,34	121,16
TEMMUZ	10,7666	9,34	8,0807	262401	24371,76	255023	27304,39	332564	41155,345	50,73
AĞUSTOS	10,3343	9,4641	8,2825	258292	24993,66	300022	31701,06	394847	47672,442	50,38
EYLÜL	10,6089	9,3504	8,0861	203020	19136,76	255416	27316,05	361857	44750,498	63,82
EKİM	10,563	9,2793	7,6966	259358	24553,44	284159	30622,89	380814	49478,211	61,57
KASIM	10,5965	9,0655	7,6831	283440	26748,45	286135	31563,07			
ARALIK	10,5594	8,9458	7,3632	170075	16106,5	507523	56733,104			
TOPLAM				310437	300574,6	3197494	333346	3372762	412271,3	

5.4.3.1. Tarife Dışı Engeller

İsveç'e ihracat yapan firma veya kuruluşlarımız tarafından tarife dışı engelle karşılaştıklarına dair tespit edilmiş bir husus bulunmamaktadır. Ancak, Türk ihracatçıların İsveç pazarına girişte karşılaştıkları sorunların temelinde, ihracat yapılmadan önce ilgili ülke mevzuatının ve uygulamasının araştırılmaması ve dolayısıyla bilinmemesinden kaynaklandığı gözlenmektedir.

İsveç'in dış ticaret politikası ve mevzuatı değerlendirildiğinde, oldukça liberal ve ithalatı teşvik etmeye yönelik olduğu görülmektedir. Ancak, insan can ve mal güvenliği, kamu sağlığı ve güvenliği konularını doğrudan veya dolaylı ilgilendiren ürünlerde daha detaylı düzenlemelere ve uygulamalara örneğin gıda maddeleri, kara ulaşım araçları gibi, sahip bulunmaktadır.

İsveç'in gıda ürünlerinde uygunluk değerlendirme işlemleri ve etiketleme prosedürleri son derece sıkı kurallara dayandırılmakta ve denetlenmektedir. Fakat, söz konusu düzenlemeler ve uygulamalar uluslararası veya AB normlarına dayandırılmış bulunmaktadır. Ayrıca, piyasaya, Türkiye'den AB'nin kısıtlamaları nedeniyle, canlı hayvan ve hayvansal ürünler, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri ihraç edilememektedir.

5.4.4. İhracat ve İthalat İstatistikleri 2003

Türkiye'nin toplam ihracatında İsveç'in payı binde 8, İsveç'in toplam ithalatında ise Türkiye'nin payı binde 13 dolayındadır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2002 yılında yüzde 55'e ulaşmıştır. Dış ticaret dengesi İsveç lehine gelişme kaydetmektedir.

İsveç açısından

- Türkiye İsveç'in 20'inci büyük ihracat ülkesi
- Türkiye İsveç'in 25'inci büyük ithalat ülkesi

Türkiye açısından

- İsveç Türkiye'nin 22'inci büyük ihracat ülkesi
- İsveç Türkiye'nin 21'inci büyük ithalat ülkesi.

Tablo 5.16: Türkiye-İsveç Dış Ticareti (1000 Dolar)

TÜRKİYE – İSVEÇ DIŞ TİCARETİ (BIN DOLAR)					
YIL	İHRACAT (X)	İTHALAT (M)	X / M	DENGE	HACİM
1993	67,167	427,552	0.16	- 360,385	305,516
1994	85,755	283,200	0.30	- 197,445	368,955
1995	105,573	517,847	0.20	-274	623,420
1996	121,788	659,917	0.18	- 538,129	781,705
1997	145,892	896,602	0.16	- 750,710	1 042,494
1998	187,294	998,607	0.19	- 811,313	1 185,901
1999	182,573	1 444,207	0.13	- 1 261,634	1 626,780
2000	198,539	1 436,675	0.14	- 1 238,136	1 635,214
2001	214,132	543,864	0.39	- 329,732	757,996
2002	293,186	534,028	0.55	- 240,842	827,214

Tablo 5.17: Başlıca Dış Ticaret Maddeleri

BAŞLICA DIŞ TİCARET MADDELERİ (BIN DOLAR) (OCAK-KASIM 2002)					
İHRACAT	Değer	%	İTHALAT	Değer	%
Örme giyim eşyası	73,808	28.2	Elektrikli makineler	88,366	19.4
Örülmemiş giyim eşyası	40,735	15.5	Kazanlar, makineler	74,769	16.4
Elektrikli makineler	23,922	9.1	Kağıt-karton	55,308	12.1
Dokunmuş hazır eşya	19,803	7.6	Eczacılık ürünleri	48,672	10.7
Gemiler	15,421	5.9	Plastikler	34,973	7.7
Otomotiv ve yan sanayi	14,343	5.5	Selülozik madde hamuru	19,598	4.3
Kazanlar, makineler	8,185	3.1	Otomotiv ve yan sanayi	18,866	4.1
Sebze-meyve müstahz.	7,522	2.9	Demir-Çelik	18,461	4.0
Cam ve cam eşya	5,957	2.3	Organik kimyasallar	14,335	3.1
Yenilen meyveler	5,739	2.2	Metal cevherleri	11,968	2.6
Diğer	46,667	17.8	Diğer	70,954	15.6
TOPLAM	262,103	100.0	TOPLAM	456,270	100.0

5.4.5. İki Ülke Arasında İmzalanan Anlaşmalar Antlaşmalar

- Ticaret Anlaşması (Haziran 1948)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (Ocak 1988)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (Nisan 1997)

Tablo 5.18: Temel Ekonomik Göstergeler Yönünden Türkiye ile İsveç'in Karşılaştırılması (1998)

Ülke Adı	Büyüme (Reel GSYİH)	Kişi Başına GSYİH (Dolar)	İşsizlik (%)	Enflasyon (%) (TÜFE)	Kon.Büt. Açığı/GSMH (%)	Toplam Kamu Borçları/GSYİH	Borç Faiz Ödemesi/GSYİH	Kısa Dönem Faiz Oranları (%)
Almanya	2.2	28795.0*	9.3	1.0	-	61.1	3.0	3.5
İngiltere	2.2	23667.3	6.2	3.4	0.0	48.7	2.8	7.3
İsveç	2.6	26302.9*	6.5	-0.1	0.4	74.2	3.0	4.2
ABD	4.3	31381.2	4.5	1.6	0.6	56.7	3.2	4.8
Japonya	-2.8	30046.4	4.1	0.6	-	97.3	1.2	0.7
Türkiye	2.8	3212	6.3	84.6	-7.0	13.0*	11.7*	111.3

(*) GSMH

Tablo 5.19: 1999 Yılı Uluslararası Rekabet Gücü Sıralaması ve Türkiye³⁷⁹

1999 YILI ULUSLARARASI REKABET GÜCÜ SIRALAMASI					
IMD Sıralaması			WEF Sıralaması		
Derece	Ülkeler	İndeks Puanı	Derece	Ülkeler	İndeks Puanı
1	ABD	100.00	1	Singapur	2.12
2	Singapur	86.04	2	ABD	1.58
3	Finlandiya	82.96	3	Hong Kong	1.41
4	Lüksemburg	81.20	4	Tayvan	1.38
5	Hollanda	81.06	5	Kanada	1.33
6	İsviçre	80.11	6	İsviçre	1.27
7	Hong Kong	79.67	7	Lüksemburg	1.25
8	Danimarka	77.53	8	Birleşik Krallık	1.17
9	Almanya	76.72	9	Hollanda	1.13
10	Kanada	76.47	10	İrlanda	1.11
11	İrlanda	76.36	11	Finlandiya	1.11
12	Avustralya	76.18	12	Avustralya	1.04
13	Norveç	74.38	13	Yeni Zelanda	1.01
14	İsveç	74.29	14	Japonya	1.00
18	Tayvan	72.08	18	İzlanda	0.59
19	Avusturya	71.34	19	İsveç	0.58

³⁷⁹ International Institute for Management Development, World Competitiveness Yearbook, World Economic Forum Global Competitiveness Report.

20	Yeni Zelanda	71.24	20	Avusturya	0.58
21	Fransa	70.76	21	Şili	0.57
22	Belçika	70.14	22	Kore	0.46
23	İspanya	69.40	23	Fransa	0.44
24	İsrail	67.80	24	Belçika	0.39
25	Şili	66.84	25	Almanya	0.39
26	Macaristan	63.86	26	İspanya	0.37
27	Malezya	62.58	27	Portekiz	0.16
28	Portekiz	62.22	28	İsrail	0.15
29	Çin	61.02	29	Mauritius	-0.09
30	İtalya	59.98	30	Tayland	-0.10
31	Yunanistan	57.18	31	Meksika	-0.20
32	Filipinler	55.05	32	Çin	-0.27
33	Arjantin	53.76	33	Filipinler	-0.31
34	Tayland	53.27	34	Kosta Rika	-0.33
35	Brezilya	53.08	35	İtalya	-0.36
36	Meksika	52.57	36	Peru	-0.37
37	TÜRKİYE	52.31	37	Endonezya	-0.39
38	Kore	52.05	38	Macaristan	-0.39
39	Hindistan	49.95	39	Çek Cumhuriyeti	-0.40
40	Slovenya	49.88	40	Jordan	-0.51
41	Çek Cumhuriyeti	48.80	41	Yunanistan	-0.60
42	Güney Afrika Cum.	48.36	42	Arjantin	-0.65
43	Kolombiya	48.08	43	Polonya	-0.67
44	Polonya	47.80	44	Türkiye	-0.70
45	Venezüella	46.96	45	Slovakya	-0.72
46	Endonezya	41.98	46	El Salvador	-0.72
47	Rusya Federasyonu	37.78	47	Güney Afrika Cum.	-0.74

6. AB VE İSVEÇ'İN TERÖR POLİTİKALARI

6.1. Avrupa Birliği'nin Genel Anlamda Terör Politikası

Avrupa Birliği'nin temelleri atılırken terörizm, nadiren dile getirilmiştir. Fakat, son on yılda dünya üzerinde gerçekleştirilen terör saldırılarının %34' ü Avrupa'da meydana gelmiştir. Hatta bu saldırılar; Madrid ve İstanbul bombalamalarında olduğu gibi gittikçe daha kanlı bir hal almıştır.

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, Avrupa Birliği son zamanlarda kayda değer terörizm karşıtı adımlar atmaktadır. İlk önce, yerel polis teşkilatlarının ve güvenlik güçlerinin olanakları Europol'un bilgi ve deneyim paylaşımını mümkün kılan çabaları ile arttırılmıştır. Aslen organize suçlarla savaşmak üzere örgütlenmiş Avrupa Yargı Ağı, faaliyet alanını teröristleri takip etmeyi de içine alacak şekilde genişletmiştir.³⁸⁰

6.1.1. AB'de Terör-Terörist-Terör Örgütü Kavramları

Avrupa Birliği'nin (AB) terör – terörist - terör örgütü kavramlarını değerlendirmeden önce AB ülkelerinin sadece yedi tanesinin (Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Portekiz, İspanya ve Yunanistan) ulusal mevzuatında terörizmden söz edildiğini belirtmekte fayda vardır. Söz konusu ülkelerden biri olan İngiltere, bu konuda diğerlerine göre daha duyarlı olduğunu gösteren bir mevzuata sahiptir. 1973 yılındaki yasanın yerini alan 1989 tarihli Terörizmin Önlenmesi Yasası'nda³⁸¹ yapılan terörizm tanımı, 2000 yılındaki Terörizm Yasasında³⁸² genişletilmiştir.

³⁸⁰ Hürriyet Gazetesi, 21.02.2005.

³⁸¹Şinik Bilal Araş. Gör, "11 Eylül Sonrası Terörle Mücadelede İngiltere Örneği", İngiltere'de terörizmin kaynağı, İrlanda sorunu olmuştur. İngiltere, Kuzey İrlanda'da şiddet eylemlerinin başlamasından bugüne kadar olağanüstü yetkileri içeren birçok yasayı uygulamaya koymuştur. 1970'li yıllardan itibaren şiddetini arttıran terör eylemleri üzerine İngiltere, İngiliz polisine özel ve istisnai yetkiler veren bazı yasalar çıkartmıştır. Bunlardan ilki 1973'te, Kuzey İrlanda'da terörist eylemlerin yoğunlaşması sonucunda çıkartılan "Kuzey İrlanda Olağanüstü Önlemler Kanunu (Northern Ireland-Emergency Provisions Act)" dur. Bu kanun 1974, 1978, 1987 ve 1991'de gözden geçirilmiştir. Diğerleri ise Büyük Britanya'da terör olaylarının görülmeye başlaması üzerine çıkarılan "Terörizmi Önleme (Geçici önlemler) Kanunu (Prevention of Terrorism Temporary Provisions Act)" dur. Bu kanun da 1976, 1984 ve 1989'da gözden geçirilmiştir.

³⁸² Terrorism Act 2000'in yürürlüğe girmesi ile birlikte, Prevention of Terrorism Temporary Provisions Act 1989, Prevention of Terrorism (Additional Powers) Act 1996, Northern Ireland

İngiltere’de; başvuru yada tehdit oluşturan eylemin hükümeti etkilemek, toplumu yada toplumun bir bölümünü sindirmek amacıyla tasarlanan haller; siyasal, dini, ideolojik amaçların iletilmesi için bireylere, onların mallarına, eylemi gerçekleştirenin dışındaki kişilerin yaşamına, topluma şiddet içeren eylemlerle zarar vermek ve zarar vermekle tehdit etmek, toplumun sağlık ve güvenliğini tehlikeye sokmak, elektronik sistemlere ciddi zarar vermek ve ateşli-patlayıcı silahlarla faaliyetlerde bulunmak terör eylemi olarak kabul edilmektedir. Buna göre, İngiltere’de terörizmden ve teröristten çok, terör eylemi tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, İngiltere’deki 2001 tarihli Anti-terör Kanunu³⁸³ ile, terörist kişi ve kuruluşların yayınlanması olanaklı hale gelmiş ve aralarında PKK ve DHKP/C’nin de yer aldığı 21 örgüt hükümet tarafından düşman ilan edilmeye başlanmıştır.

Fransa’da ise, terörün sadece kamu düzenine yönelik eylemleri kapsamı anlayışından 1986 yılındaki düzenlemelerle kısmen uzaklaşmıştır. Bu çerçevedeki Terörle Mücadele Yasası, terör eylemini geniş bir biçimde olmasa da tanımlamaktadır. Terörist ve terör örgütlerinin bir düşman olarak ilan edilmesi ise, 28 Aralık 2001 tarihli Kanun Hükmündeki Kararname ile olanaklı hale gelmiş ve örneğin PKK bir terör örgütü olarak ilan edilebilmiştir.

İngiltere’nin terör eylemlerine daha fazla maruz kalmış olması, onu nispeten daha açık önlemler almaya itmiş fakat diğer devletleri bu konuda önlem almaya iten bir çok olay olsa da, artık bir AB üyesi olduklarından, hepsi AB düzenlemelerini yapmak ve onları esas almak zorunda kalmıştır.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi’nin 17. maddesinde de terör, başkalarının insan hak ve temel özgürlüklerini yok etmeyi amaçlayan yıkıcı eylem, olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmenin 11. Protokolünde, “herhangi bir bireye yönelik şiddet kullanımlı saldırı”dan söz edilmektedir. 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ile birlikte değerlendirildiğinde, AB üyesi devletlerin bazı tür eylemleri şiddet içermesi halinde,

(Emergency Provisions) Act 1996, Northern Ireland (Emergency Provisions) Act 1998 tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. 01.08.2004.

³⁸³ 11 Eylül saldırılarının yaşanmasının ardından, İngiltere terörle mücadele için ek acil önlemler almaya başladı. Bu önlemlerden birisi de terörle mücadele ve güvenliğin sağlanmasında yeteneğin artırılmasına yönelik olarak çıkarılan “Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001” dir.

bazen terör eylemi sayması mümkün olabilmektedir. Ancak, burada dikkati çeken nokta, Avrupa devletlerinin terör ile ilgili tanımlamalarında “birey” ile “kişi hak ve özgürlüklerini” koruma amacı taşımasıdır.

AB üyesi devletleri, terör – terörist – terör örgütü tanımlarında bir araya getirmeye çalışan mevzuatın başlangıcını, esas olarak Maastricht Antlaşması oluşturmakta ve antlaşmanın adli konularda ve içişleri alanında işbirliği içerisinde terörizmle mücadele yer almaktadır. Öte yandan, Schengen Anlaşması da, bir diğer temel belge durumundadır ve bu anlaşmada terörizmle mücadele öngörülmektedir.³⁸⁴

Amsterdam Antlaşması'nda da terörizmle mücadele öngörülmüştür ve Antlaşmada öngörülen bir kuruluş olan Europol'un³⁸⁵ görev alanı genişletilerek dolaylı bir biçimde terörle mücadele bu kuruluşa dahil edilen bir kavram haline gelmiştir. Esasen 28-29 Haziran 1991 Lüksemburg Zirvesi'nde gündeme gelen Europol, 1995 yılında kurulmuş ve 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Silah, insan, araç ve uyuşturucu trafiği ile organize suçların önlenmesi gibi öncelikli çalışma alanları saptanmıştır. Daha 1995 yılında Europol faaliyetlerine terörle mücadelenin dahil edilmesi konusu gündeme gelmiş, 1996 ile 1998 yıllarında Avrupa Parlamentosu bu yönde taleplerde bulunmuş ve Avrupa Konseyi Europol Konvansiyonu'nun ek hükümlerle genişletilmesi yönünde karar almıştır. Bu girişimlerde, terörle mücadele konusunda işbirliğinin önemi vurgulanmış, ancak herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Bu çerçevede AB ülkelerinin yoğun işbirliği istemelerine rağmen koordine olmakta zorlandıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.³⁸⁶ Europol faaliyetlerine terörizmle mücadelenin dahil edilmesi için ise, 1999 yılındaki Konsey kararını beklemek gerekmiştir. AB üyesi devletler, terör konusunu

³⁸⁴ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, s.456.

³⁸⁵ Europol, AB'nin suç istihbarat faaliyetlerini yöneten yasa uygulayıcı kuruluşudur. Amacı, ciddi uluslararası organize suçların önlenmesi ve mücadele edilmesinde Üye Devletlerin yetkili makamlarının etkinliğinin ve bunlar arasındaki işbirliğinin artırılmasıdır. Europol'un görevi, özellikle suç örgütlerini hedef alarak AB'nin suç örgütlerine karşı yasaların uygulanmasına yönelik çabalarına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Europol'un kurulmasına 7 Şubat 1992 tarihli AB Maastricht Antlaşması kapsamında karar verilmiştir. Merkezi Hollanda'nın Lahey kentinde bulunan Europol, faaliyetlerine 3 Ocak 1994'te uyuşturucu ile mücadele eden Europol Uyuşturucu Birimi (EDU) adı altında sınırlı düzeyde başlamıştır. Zaman içinde öteki önemli suç alanları da faaliyetlerine dahil edilmiştir. 1 Ocak 2002'den itibaren geçerli olmak üzere Europol'un görev alanı Avrupa Sözleşmesi'nin E-kinde belirtilen her türlü ciddi uluslararası suçları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Europol Sözleşmesi, bütün Üye Devletler tarafından onaylanmış ve 1 Ekim 1998'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'ye ilişkin çeşitli yasal işlemlerin tamamlanmasından sonra Europol, faaliyetlerine tam olarak 1 Temmuz 1999'da başlamıştır.

³⁸⁶ Atatanır Tahir Bora, “Avrupa'da Terör Zirveleri”, 24 Mart 2004.

oluşturmuş oldukları polis kuruluşuna havale etmiş ve teröre diğer uluslar aşırı suçlardan ayırt edici bir özellik belirtmeme konusunda ısrarlı davranmayı sürdürmüşlerdir. 2000 yılındaki AB Üyesi Devletler Arasında Kriminal Alanlarda Karşılıklı İşbirliği Sözleşmesi'nde olduğu gibi, bugün terör eylemi içerisinde sayılabilecek faaliyetler, kriminal faaliyet içerisinde değerlendirilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin, 1999'ların sonunda Afganistan'daki Taliban rejimini konu edinen kararlar çıkartması, AB'ni yaklaşık 1,5 yıl sonra harekete geçirmiştir. 1 Ocak 2001 tarihli Konsey Ortak Tutumu ve 6 Mart 2001 tarihli Konsey Kararnamesi ile AB, uluslararası terör – terörist – terör örgütü türünden tanımlar yapmak yerine Afganistan'daki Taliban yönetimine karşı ortak tavır alınmasını konu edinmiş, bu yolla uluslararası kamuoyu ile uyumlu bir davranış içinde olduğunu beyan etme olanağı kazanmıştır.

11 Eylül olaylarından sonra ise, diğer aktörlerde olduğu gibi AB'de de bir hareketlenme olmuştur. 19 Eylül 2001'de Komisyon'un Konsey'e sunduğu "Terörizmle Mücadeleye İlişkin Çerçeve Tasarısı"nda terör, sadece Europol faaliyetleri çerçevesinde önlem alınabilir bir kavram olmaktan çıkmıştır. Çerçeve karar tasarısının 3. maddesinde terörist suçların, terörist kişi ve örgütlerin tanımlaması yapılmıştır. Buna göre:

Her üye devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan, bir şahıs yada grup tarafından bir veya birden fazla ülkeye karşı, kurumlarını yada halkını sindirmek veya o ülkenin siyasi, ekonomik yada sosyal yapısını ciddi biçimde değiştirmek yada yıkmak amacıyla kasten işlenen aşağıdaki suçların terörist suçlar olarak cezalandırılması için gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır.³⁸⁷

- Adam öldürme
- Bedensel bütünlüğe zarar verme
- Adam kaçıрма
- Gasp yada haraç alma

³⁸⁷ Dedeoğlu Beril, "Uluslararası Güvenlik ve Strateji", s.459.

- Hırsızlık yada soygun
- Devlet yada hükümete ait tesislerin, kamuya ait ulaşım araçlarının, alt yapı imkanlarının, kamunun kullanımına sunulmuş yer malların zorla ele geçirilmesi yada bunlara zarar verilmesi
- Her türlü silah yada patlayıcıların imal edilmesi yada bunların başkalarına temin edilmesi
- Bulaşıcı hastalık yada mikrop yayan yada kirletici maddelerin insanlara veya çevreye zarar vermek amacıyla kullanılması
- Su, enerji yada diğer temel olanakların arzına müdahale yoluyla saldırılması
- Yukarıdaki suçlara yönelik tehditte bulunulması
- Terörist bir örgütü yönetme
- Terörist bir örgütü destekleme, katkıda bulunma yada örgüt içinde yer alma.

Terörist örgüt ise;

- Belirli bir süredir faaliyet gösteren,
- İki den fazla kişiden oluşan,
- Yukarıdaki suçları işbirliği içinde işleme amacıyla hareket eden planlı örgüt olarak tanımlanmaktadır.

Tanım, eylemi ayrıntıya dökmekle birlikte terörü adi suçtan ayırt edecek temel göstergeleri belirtmekten uzak kalmaktadır. Ayrıca, söz konusu eylemlerin terör suçu sayılıp sayılmayacağı yolundaki değerlendirme de, üye ülkelere bırakılmakta ve bu tür eylemleri terör kapsamında değerlendirmeyen bir üye devlet, terör örgütünü hiç belirleyememektedir.

Söz konusu taslak öneri doğrultusunda AB Bakanlar Konseyi harekete geçmiş ve ardı ardına bir dizi karar almıştır. 19 Eylül 2001 tarihli kararda uzun uzun terörizmin ne kadar kötü olduğu anlatılmış, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na göndermeler yapılarak terörizm bir "insan hakları suçu" olarak değerlendirilmiş ve AB antlaşmasına dayanarak da ortak mücadele konu edilmiştir.

20 Eylül 2001 tarihinde Bakanlar Konseyi, terörle ortak mücadele edilmesinin yanı sıra, önemli bazı adımların atılmasını öngörmüştür. Buna göre terör eylemlerinin ortak tanımının yapılması ve ortak cezai yöntemlerin benimsenmesinin altı çizilmiştir. 21 Eylül'deki olağanüstü toplantıda da benzer konular benzer biçimlerde ele alınmış, adli işbirliği ile hava güvenliği konuları üzerinde durulmuştur. Terörizmin çok boyutlu yüzü, AB'nin tanımlama çabaları sırasında sanki birer yeni keşifmişçesine tek tek ortaya çıkmıştır. Ortak mücadele konusunda görüş birliğinin bulunması, terör eylemini tanımlama konusunda fikir birliği beyan etme esas olarak sorunun etrafında dolanıp özüne dokunmama türünden bir sonuç yaratmıştır. 11 Ekim 2001'de Komisyon, uluslararası terörizmin mali kaynakları ile mücadele konusunda ortak tutum alınmasını önermiştir. Bu bağlamda Avrupa Parlamentosu Ekim 2001'de bütçeden terörle mücadele için pay ayrılması teklifinde bulunmuştur. Nihayetinde, AB'nin geleceğinin genel çerçevesinin oluşturulması kararının alındığı Leaken Zirvesi'nde³⁸⁸ somut bir ilerleme kaydedilmiş, terörle mücadele konusunda bir çerçeve karar alınmış ve daha da önemlisi, terör suçlarının tanımının yapılması, teröristler ile terör örgüt ve gruplarının listelerinin düzenlenmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır. AB Konseyi aslında bir karar almamış sadece ortak bir tutum benimsemiştir. Bununla birlikte, AB çerçevesindeki tanımlamanın BM kararlarına göre daha geniş bir içeriğe sahip bulunmaktadır. AB, bu karar³⁸⁹ ile terör eylemini gerçekleştireni, gerçekleştirmeye yelteneni, yardımcı olanı da terörist saymaktadır. Diğer bir ifade ile, BM kararı ile PKK'nın Türkiye'de tutuklu olan militanlarının siyasi hakları gözetilebilirken, AB kararı ile bu olanaklı olamamaktadır. AB üyesi devletler ancak 2001 yılı sonlarında uluslararası terörle belgelerini tanıma konusunda uzlaşmaya varabilmişlerdir.

AB'nin terör eylemini tam olarak tanımlayamamış olması, buna karşı alınacak önlemler konusundaki işbirliğine de açıklık getirmediğinden 27 Aralık 2001'de yeni bir ortak tutum belirlenmiştir. AB Konseyi'nin "Terörle Mücadeleye İlişkin özel

³⁸⁸ 14-15 Aralık'ta Belçika'nın Laeken şehrinde yapılan AB Zirvesi, Türkiye için yeni açılımlar sağlayacak unsurlar içeren sonuçlar doğurmuştur. Leaken Zirvesi'nde ağırlıklı gündem maddelerini AB'nin geleceğine ilişkin tartışmalar çerçevesinde oluşturulması kararlaştırılan Konvansiyon'un yapısı ve çalışma yöntemlerinin belirlenmesi, genişleme süreci, Birliğin güvenlik ve savunma boyutu, Euro'ya geçilmesi, BM kararları çerçevesinde Afganistan'a asker gönderilmesi, terörizmle mücadelede AB'nin tutumu ile Orta Doğu Barış Süreci ve bu bağlamda bölgede yaşanan gelişmeler teşkil etmiştir, 03.08.2004.

³⁸⁹ Burada bahsedilen karar BM Güvenlik Konseyi'nin 28.09.2001 tarihinde aldığı 1373'nolu kararın benimsenmesine ilişkin alınmıştır.

önlemlerin uygulanmasına dair Ortak Tutumu” başlıklı kararı, öncelikle terör eylemini tanımlaması bakımından önem taşımaktadır. Bir diğer önemli yanı ise, terörist kişi, kuruluş ve örgütlerin, diğer bir ifade ile AB’nin ortak düşmanlarının bir liste olarak bu belge ile yayınlanmış olmasıdır.

AB’nin terörist kişi ve gruplara ilişkin ilk resmi listesi de, Konseyin “Terörle Mücadeleye ilişkin özel önlemlerin uygulanmasına dair Ortak Tutumu”nda ilan edilmiştir. Buna göre ilan edilen gruplar şunlardır.

- Continuity Irish Republican Army (CIRA)
- ETA
- First of October Antifascist Resistance Groups
- Jihad Islamic Palestinien
- Hamas-Izz al-Din al-Qassem
- Loyalist Volunteer Force (LVF)
- Orange Volunteer (OV)
- Real IRA
- Red Hand Defenders (RHD)
- Revolutionary Nuclei
- Revolutionary Organisation 17 November
- Revolutionary Popular Struggle
- Ulster Defence Association

AB Konseyi, 27 Aralık 2001’de yayınlanan yönetmelik ile terörizmin finansal boyutu ile ilgili önlemlerin alınmasını ve iç terör ile mücadelenin de benimsenmiş liste doğrultusunda başlatılmasını öngörmüştür. 2 Mayıs 2002 tarihinde AB, terör tanımını değil ama terörist ve terör örgütü listesini genişleten bir karar daha almıştır. Buna göre, yeni liste 23 örgütten oluşmuştur. Yeni listeye eklenen 10 örgüt şunlardır.

- Aum Shinrikyo
- Babbar Khalsa (ABD listesinde yok)
- Al-Gama’a al-Islamiyya
- International Sikh Youth Federation (ISFY)
- PKK

- Lashkar e Tayyaba (ABD listesinde yok)
- The National Liberation Army of Iran
- DHKP/C
- Shining Path
- United Self-Defence Forces

Bu haliyle AB'nin listesi, toplam 23 örgüt ve 36 isim kapsar hale gelmiştir. Ama, yaklaşık 5 ay önceki listeye göre genişleme, 10 örgüt ve 7 kişidir.

Söz konusu belgeler çerçevesinde vurgulanması gereken konular şunlardır:

AB'nin terör – terörist – terör örgütü tanımı ve listeleri için 2001'in son günlerinden önceye gitmek, sadece terörü bir tehdit olarak görüp bir önlem alma konusunda uzlaşma sağlayamamış bir AB görmeye hizmet etmektir. AB için terör, münferit bir olay değil kitlesel bir olaydır. Terörizm de daha çok eylemin yapılış biçimi ve kullanılan araç ile kimlik bulmaktadır. Terör eylemini tanımlarken ve alınacak önlemler belirlenirken “devlet”in korunmasından söz edilmemekte, insan faktörü öncelikli kabul edilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi tarafından terörist ilan edilen grupların hiçbirisi, AB'nin ilk yayınladığı listede benimsenmemiştir. AB'nin 11 örgütlü ilk listesinde, sadece 2 tane Ortadoğu kökenli kuruluş bulunmuş, 29 kişilik terörist listesinde ise 21 ETA militanı, 8 Ortadoğu kökenli terörist yer almıştır.³⁹⁰

Yayımlanan ve birincisine eklenen ikinci listedeki 8 kişinin ise hepsi Ortadoğu kökenlidir. Toplam 36 kişilik liste 28 ETA militanı ile 8 Ortadoğuludan oluşmaktadır. Söz konusu 8 Ortadoğulu, bir önceki listede bulunanlardır, eklenen sadece 7 ETA militanıdır. Buna göre AB, iç sorun olarak öncelikle ETA militanlarını görmekte, diğer bir ifade ile bu kişiler Fransa ile İspanya'nın ortak sorunu olduğundan kolayca listelere girip ortak düşman sayılabilmekte, yabancı kökenli kişilerde ise “düşman” tanımında uzlaşmazlık devam etmektedir. Örneğin bu listede Bin Ladin bulunmamaktadır. Listedeki 8 kişinin 4'ü Suudi Arabistanlı, 3'ü Lübnanlı

³⁹⁰ Dedeoğlu Beril, “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, s.462.

ve 1'i Kuveytlidir. Buna göre; AB, uluslararası teröristlerden çok, birlik içi teröristler ile mücadeleyi esas almış görünmektedir.

İlk listede yayınlananlara eklenen 10 yeni örgütün 5 tanesi Ortadoğu, 2 tanesi Türkiye ve 3 tanesi Avrupa kökenlidir. 23 örgütün 7'si Ortadoğu kökenlidir ve görüldüğü gibi, aralarında örneğin El Kaide bulunmamaktadır. Listede bulunan PKK'nın ve DHKP/C'nin listeye girmesinin sebebi Türkiye değil Avrupa'nın bu örgütleri kendi iç düşmanı olarak görmesinden de olabilir zira aksi halde PKK ile birlikte onun yerine kurulan KADEK'in, ASALA'nın ya da Hizbullah'ın da listede yer alması gerekirdi. AB, öncelikle üyesi olan devletlerin "iç tehdit" saydığı kuruluşları düşman ilan etmekte ve diğerlerini kendi coğrafyasında terör suçu işlemleri halinde listeye dahil etmektedir.

AB terör örgütü değil, terörist grup terimini tercih etmektedir. Her devletin düşmanı farklı olduğundan suç anlayışı da farklı olmaktadır. Bu farklılık da, devletlerin kendisini uluslararası sistemde var etme biçiminin ve çıkarlarının benzememesinden kaynaklanmaktadır.³⁹¹

Avrupa ülkelerinde geçmiş dönemlerde de Terör örgütü PKK'ya karşı tedbirler alınmış olmakla birlikte AB kamuoyu genelinde etkili olamamıştır. İlk olarak 1995 yılında Almanya ve Fransa'nın PKK'nın faaliyetlerini yasaklamasının ardından Almanya 26 Ocak 1998 tarihinde Almanya'nın iç güvenliğini tehdit ettiği ve kamu düzenini tehlikeye soktuğu gerekçesiyle DHKP-C ve DEV-SOL örgütlerinin faaliyetlerini yasaklamıştır. Almanya'nın bu kararı İngiltere'yi de etkilemiş ve bu ülke 29 Mart 2001 tarihinde PKK ve DHKP-C'yi terör örgütleri listesine almıştır. Avrupa genelinde başlatılan örgütü yasaklama kararı AB Konseyi üzerinde de yönlendirici etki yapmış ve konsey 27 Aralık 2001 tarihinde Brüksel'de Avrupa Topluluğu Resmi Bülteni'nde yayınlanan "Terörizmle Mücadelede Özel Tedbirlerin Uygulanışına Dair Konseyin Ortak Görüşü" başlıklı metinde yer alan terör örgütleri listesine Mayıs 2002 tarihi itibarıyla PKK ve DHKP-C terör örgütlerini de dahil etmiştir. Konseyde alınmış olan kararlar gereği;

³⁹¹ Dedeoğlu Beril, "Uluslararası Güvenlik ve Strateji", s.467.

- Terör örgütü listesinde yer alan PKK ve DHKP-C'nin fonları ve mali varlıklarının veya ekonomik kaynaklarının dondurulmasını (Madde 2),
- Avrupa Topluluğu, fonların, mali varlıklarının veya ekonomik kaynaklarının veya mali veya diğer ilgili hizmetlerinin doğrudan veya dolaylı olarak PKK ve DHKP-C terör örgütlerinin kullanımına sunulmamasını (Madde 3),
- AB üyesi devletler, terör eylemlerinin önlenmesi ve mücadelede birbirlerine mümkün olan en kapsamlı yardımı sağlayacağı, bu bağlamda talep üzerine AB Antlaşması ile üye devletler ile bağlayıcı olan diğer uluslararası anlaşmalar, düzenlemeler ve sözleşmeler doğrultusunda PKK ve DHKP-C örgütleri hakkında yetkililerce soruşturma ve işlemlerin yapılacağını (Madde 4) taahhüt altına almıştır.

AB terör örgütleri ile ilgili olarak hazırladığı son güncelleştirilmiş listesinde PKK'nın devamı olan KONGRA-GEL, Avrupa Birliği'nin terörist örgütler listesine alınmıştır. PKK'nın yeni oluşumunun AB terör örgütleri listesine alınmasından sonra örgütün Kuzey Irak'ta beşi yeni olmak üzere, dokuz kampı yeniden işlevsel hale getirmesi, silahlı gruplarını bu kamplara dağıtması ve yürütme konseyi adı altında oluşturulan yapıya geçmişteki silahlı eylemleri yürüten üst düzey sorumluların getirilmesi şeklinde başlayan hareketlilik örgütün tekrar teröre yönelebileceğinin bir işareti olarak görülmektedir.³⁹²

Terörle mücadele konusunda özellikle Madrid saldırıları sonrası daha duyarlı bir yaklaşım içine giren AB'nin büyük üyelerinin ısrarlı tutumları, bu yönde adım atılmasında büyük rol oynamıştır. Bu örgütlerinde AB terör listesine eklenmesiyle, AB'nin terör listesinde yer alan ve Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütü sayısı 5'e yükselmiştir. Diplomatik kaynaklarca son derece olumlu bir gelişme olarak tanımlanan bu adım itirazlarını koruyan son altı ülkenin de fikir değiştirmesiyle atılmıştır. Bu ülkeler arasında yer alan Hollanda uzun sayılabilecek bir süre önce Türkiye'nin talebine olumlu baktığını bildirmiştir. Diğer beş ülke olan İsveç, Finlandiya, Avusturya, Yunanistan ve Belçika ise özellikle Madrid saldırıları

³⁹² Güven Veli Fatih Dr., "Terörle Mücadelede Avrupa ile İşbirliği ve DHKP-C'ye Yönelik Operasyon", Stratejik Analiz Dergisi, s: 47, sayı: Mayıs 2004.

sonrasında pozisyonlarını gözden geçirme ihtiyacı duymuşlardır. Konuya ilişkin olarak hafta içinde yapılan güncelleme sonrasında itirazlarını kaldırmışlardır.

Belçika'nın Brüksel Kentinde 2 Nisan 2004'te yapılan NATO Konseyi toplantısında Türkiye'nin yıllardır süren baskıları sonucu Türkiye'nin terörle mücadeledeki beklentilerine uygun kararlar alınmıştır. Aşırı unsurlara ilişkin istihbaratların daha fazla paylaşılması ve terörle daha sıkı mücadele edilmesi kararlaştırılmıştır. Konuya ilişkin yapılan açıklamalarda; terörizme karşı mücadele edilmesi ve terör saldırılarına maruz kalmış NATO üyesi ülkeye yoğun destek verilmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁹³

6.1.2. Avrupa'da Bölücü Unsurlara Sağlanan Desteğin Oluşumu

Türkiye-AB ilişkileri ile Kürt meselesi arasında kurulan doğrudan bağlantı ile Kürt meselesi aslında bir Avrupa meselesi haline getirilmiştir. Avrupa açısından Kürt meselesi, kısa bir süre öncesine kadar birkaç hayalperest dışında çok az kişiyi ilgilendirmekteydi. Avrupa'ya giden siyasal mülteciler ve öteki göçmenlerin gittikleri ülkelerde Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunması, ülkemizdeki bölücü unsurları farklı tarzda algılanması amacıyla tanıtım faaliyetleri ve kurdukları Kürt lobileriyle sağladıkları dış destek sayesinde ülkemizin bütünlüğüne zarar verme konusunda yurt içindeki faaliyetlerden daha fazla zarar vermişlerdir.³⁹⁴

Genelde Avrupa, özelde Yunanistan terörist başı A.Öcalan'ın yakalanma sürecinde diplomatik açıdan çok kötü bir imtihan vermiştir. Özellikle Türkiye karşısında PKK kartını kullanan Yunanistan'ın düştüğü açmaz, problemler alanlarda doğrudan diplomatik araçlarla dolaylı operatif araçlar arasında denge kuramamanın ne tür sonuçlar doğurabileceğinin en çarpıcı misallerinden biri olmuştur.

Avrupa'nın, PKK'yı ülkemize karşı kanlı bir koz olarak kullandığını terörist başı Öcalan yakalanışından sonra yargılanması sırasında verdiği ifade de şöyle ifade etmiştir;

³⁹³ Güven Veli Fatih Dr., "Terörle Mücadelede Avrupa ile İşbirliği ve DHKP-C'ye Yönelik Operasyon", Stratejik Analiz Dergisi, Mayıs 2004, s.38.

³⁹⁴ Martin van Bruinessen, "Kürt Toplumunu, Etnisite, Ulusçuluk ve Mülteci Sorunları", Kreyenbroek-Sperl, çev: Yavuz Alogan, "Kürtler", Cep Kitapları, s.72, İstanbul, 2003.

“...Sorgumun bittiği şu anda Avrupa’nın beni istemediğini ancak beni Türkiye’ye karşı kullanmak istediğini ve kullandığını belirtmek istiyorum... Avrupa beni Türkiye’ye karşı kullanırken, Türkiye’yle beni karşı karşıya getirirken Türkiye’nin de önünü kesmeyi hedeflemiştir...”

Terörist başının yakalanışından sonra Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde ülkemiz aleyhine faaliyette bulunan terör örgütü üyeleri gösteriler düzenlemiş, şiddet kullanmış ve hatta Avrupa’da kullanmaktan özenle sakındıkları çirkin silahları terörü hiç kullanmadıkları coğrafyada yani Avrupa’da sergilemekten çekinmemişlerdir. Bu gösteriler; Berlin’de, Londra’da, Stockholm’de, Milan’da, Roma’da, Marsilya’da, Amsterdam’da, Brüksel’de, Bükreş’te, Moskova’da, Heilbronn’da, Dresten’de ve Leipzig’de gerçekleşmiştir.³⁹⁵

Terörist başı Öcalan’ın yakalanması ile ne Ortadoğu denklemi çözülmüş ne de Türkiye’nin bölge ile ilişkilerinden kaynaklanan satranç oyununun hamleleri sona ermiştir. Çok daha dikkatle yürütülmesi gereken yeni ve belki de riski daha yüksek bir oyun başlamaktadır. Terörist bir örgülle aynı safa düşmeme kaygısıyla Türkiye’ye yönelik baskılarda dikkatli davranmak zorunda kalan Avrupa ülkeleri de aslında terörist başı Öcalan’ın yakalanması ile önemli bir ayak bağından kurtulmanın verdiği rahatlık içinde taleplerini arttırmıştır. Ayrıca terörist başı Öcalan’ın yakalanması ve idam tehdidi ile yargılanması AB içinde örgütlenmiş olan PKK terör örgütünün eylemlerinden dolayı bu ülkelerde büyük bir panik yaşanmıştır.³⁹⁶ Helsinki Zirvesi’nden sonra bu bakış açısı daha da perçinlenmiş ve özellikle Kopenhag Kriterleri çerçevesinde Ortadoğu kapsamlı Kürt meselesinin Avrupa’da bir Türkiye meselesi olarak görülme eğilimi güçlenmiştir.³⁹⁷

Terörün kamuoyu desteği sağladığı medya unsurlarından olan MED-TV, MEDYA TV ve Kürtçü yazılı basına Batı kamuoyunun verdiği destek tarihî önyargıların bir sonucu ve aynı zamanda Batı’nın azınlık hakları ve basın özgürlüğü anlayışının bir uzantısıdır. Hükümetler düzeyinde ise, birkaç istisna dışında daha çok üstü kapalı bir destekten söz etmek mümkündür.

³⁹⁵ Radu Michael, “The PKK Strategy In Europe To Place Turkey On Trial”, 26 Feb. 1999.

³⁹⁶ Özdağ Ümit, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, ASAM Yayınları, s.31, Ankara, 2003.

³⁹⁷ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.446.

Her şeyden önce ‘Kürtler’ her ne kadar kültür ve dil açısından tam bir homojenlik göstermiyor, siyasî açıdan birbirlerinden çok içinde buldukları ülke ile daha fazla yakınlık hissediyorlarsa da Türkiye, İran, Irak, Suriye ve hatta Rusya’ya yayılmaları nedeniyle Ortadoğu’nun halklarından birini oluşturmaktadırlar. İlk olarak İngiltere tarafından Türklere karşı kullanılmak istenen Kürt gruplar 1960 ve 1970’li yıllarda İsrail ve İran tarafından güçlendirilmiş ve ayaklanmaya teşvik edilmişlerdir. İran–Irak savaşında ise, Kürtleri birbirlerine karşı kullanmak isteyen ülkelerin başında İngiltere, Sovyetler Birliği, İsrail ve ABD gelmiştir. Bu ülkelere ek olarak Fransa, başta petrol olmak üzere Suriye ve Lübnan ile olan tarihî bağları nedeniyle Kürtlerle ilgilenmiştir. Bu denklemde Kürtler üzerinde planlar yapan en önemli aktör olarak İsrail ön plana çıkmıştır. İsrail 1960’lardan itibaren silah yardımı da dahil bazı Kürt gruplarla yakın ilişki içinde olmuş, Yahudi Kürtler de bu konuda önemli bir bağlantı sağlamıştır.

Bu gelişmelerin doğal bir parçası da ortak bir dil ve bu dili kuvvetlendirecek eğitim ve iletişim araçları olması nedeniyle bu araçların geliştirilmesi konusunda bazı ülkelerin değişen oranlarda bu bölgedeki Kürt gruplara destek olduğu söylenebilir. Bu politikaların temel amacı Kürtçe’yi Kürtler arasında iletişimi ve ortak hareket gücünü sağlayabilecek bir güç haline getirebilmektir. Çünkü, bu ülkelerce kullanılmak istenen Kürt aşiretlerini ayıran ve çatışmalara neden olan önemli bir etken de dildeki farklılıklardır.

6.1.2.1. Avrupa’da Bölücü Faaliyetlerin Başlaması

Avrupa’da Kürt etnik kimliğini kullanan örgütsel faaliyetler; siyasî anlamda, 1980’li yıllarda önce Cenevre, ardından da Londra’da yayınlanan “Kürdistan” gazetesi ile başlamış, günümüze kadar, süreli olmak üzere binlerce yayın basılıp dağıtılmıştır.

Siyasi, ideolojik ve kültürel Kürtçülük yapan yayınlar, 100 yıllık dönem zarfında yabancılar tarafından hayret edilecek derecede destek görmüşlerdir ve görmektedirler. Bu destek, süreli yayınların sahneye çıkması ve yaşamasında, çeşitli alanlarda olmuştur, halen de devam etmektedir.

Bu tür süreli yayınlar, o derece geniş bir alana yayılmışlardır ki, Avrupa’da bu tür yayına zemin teşkil ederek tanışmayan ülke yok gibidir. Yayın yerlerine bakıldığı zaman, bu tür yayınların hangi dış kültür merkezlerinde piyasaya sürüldüğünü görürüz; Berlin, Bonn, Paris, Kahire, Şam, Bağdat, Tahran, Amsterdam, Beyrut, Washington, Stockholm, Erivan, Bakü, Cenevre, Folkstan, Atina, Sofya, Roma, Londra, Brüksel, vs. bu merkezlerden bazılarıdır.³⁹⁸

Kadın-çocuk ayrımı gözetmeksizin yüzlerce masum Türk vatandaşını ve pusuya düşürdükleri güvenlik mensuplarını katleden PKK, Avrupa’da da eylem ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Çeşitli Avrupa ülkelerinde Türkiye aleyhine yürüyüş ve toplantılar düzenleyen PKK militanları, genellikle Türk Büyükelçilikleri ile bazı Türk kuruluşlarını hedef almışlardır.

1979 yılında Almanya’da PKK tarafından oluşturulan “PKK Avrupa Temsilciliği”ne bugün 32’si Almanya’da, 3’ü Hollanda’da, 1’i de Fransa’da olmak üzere 36 şube bağlıdır. PKK terör örgütünün Avrupa ülkelerinde yaşayan doğu kökenli vatandaşlarımızdan zorla topladığı paralar PKK terör örgütünün uyuşturucudan sonra elde ettiği en önemli finans kaynağıdır. Yine Avrupa ülkelerinde yaşayan doğu ve güneydoğu kökenli insanlarımızın küçük yaştaki çocukları örgüte kazandırılarak, kamplara gönderilmiş ve daha sonra Türkiye’de kırsal alanda faaliyet göstermek üzere gönderilmişlerdir.

Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren PKK yanlısı kuruluşları şu şekilde sıralayabiliriz:

- KOMKAR (Almanya)
- Kürdistan Yurtsever İşçi Kültür Birlikleri Federasyonu (Almanya)
- Kürdistanlı Yurtsever Sanatçılar Derneği (Almanya)
- Köln Kürdistan Komitesi (Almanya)
- Mainz, Offenbourg, Rüsselsheim, Oldenburg ve Dortmund PKK şubeleri (Almanya)

³⁹⁸ Çora A. Nazmi Dr., “Kürt Sorununun Geleceği”, Q-Matris Yayınları, s.48-49, İstanbul, 2004.

- AKSA (Almanya)
- Brüksel Kürdistan Komitesi (Belçika)
- Danimarka Kürdistan Kültür ve Dayanışma Derneği
- Kürdistan Yurtsever İşçiler Derneği (Fransa)
- Paris Kürdistan Komitesi (Fransa)
- Merlebach Kürdistan İşçi Derneği (Fransa)
- Hollanda Kürt İşçiler Birliği
- Hollanda Kürt Faaliyetleri Merkezi
- Hollanda Kürdistan Komitesi
- Dan Haag Kürdistan Komitesi (Hollanda)
- Nijmegen Koma Kürdistan Derneği (Hollanda)
- Zürih Kürdistan İşçi Derneği (İsviçre)
- İsviçre Kürdistan Derneği
- Cenevre Kürdistan İşçi Derneği (İsviçre)
- Atina Kürdistan Komitesi (Yunanistan)
- Viyana Kürdistan Komitesi (Avusturya)

Tüm bu yayınların yanı sıra KYB'nin kurduğu Kürtçe yayın yapan KurdSat'a İran'ın vermiş olduğu destek bilinmektedir. Bunun dışında Kürtçe eğitim ve radyo televizyon yayıncılığı konularında başta ABD ve İsrail olmak üzere bir çok ülkenin mali ve teknik yardım yaptığı tahmin edilmektedir. 'Oyun' böylesine çok aktörlü bir hale gelince doğal olarak diğer ülkelerin de ilgisini çekmektedir ve bu ülkeler de gizli servisleri, NGO'ları ve NGO görünümlü devlet kuruluşları vasıtasıyla Kürtçe yayın konusuna taraf olmaktadır. PKK'ya ve MEDYA TV'ye verilen destek de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Yani uluslararası dengeler içinde PKK (KADEK) da diğer gruplar gibi varlığı reddedilemeyecek bir aktör haline gelmiştir ve Kürtçe yayıncılık konusunda önemli bir gruptur. Özellikle uluslararası Kürtçe televizyon yayıncılığı konusunda en tecrübeli grubun PKK ve çevresi olduğu ve şu anda en çok

izleyicisi olan Kürtçe yayın yapan radyo ve televizyonlar arasında MEDYA TV'nin ön sıralarda yer aldığı dikkate alınır MEDYA TV'nin neden bu kadar yakından takip edildiği kolayca anlaşılabilir. Özetleyecek olursak, Kürtleri Orta Doğu'nun yükselen yeni aktörü olarak gören ve bu insanları dış ve güvenlik politikalarında kullanmak isteyen devletler Kürtçe yayıncılığı gerekli ve önemli bir araç olarak görmektedirler ve yer yer bunu kullanmaktadırlar. Şu anda başta ABD, İngiltere ve İran olmak üzere değişik ülke ve grupların radyo ve televizyon yayınları Kürtçe olarak sürmektedir ve bu yayınlar yetersiz kalıyor olmalı ki, bazı kanallar yayın saatlerini arttırma planları yapmaktadırlar.

Bugün, Avrupa'da bir çok şehirde sayıları binlerle ölçülen PKK taraftarlarının çoğunlukta bulunduğu mahalleler vardır ve bunlar MEDYA TV'ye çevirdikleri çanak antenleri sayesinde örgüt ile adeta doğrudan bir bağ kurabilmişlerdir. Zaten MED-TV'de olduğu gibi, MEDYA-TV programları ve yayınları da Avrupa'daki çoğunluğu Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşları olan PKK yanlısı Kürt gruplarca hazırlanmaktadır.

Kürtçe yayıncılıkta dış dünyanın rolünü arttıran bir diğer etken ise, son yıllarda Avrupa ve ABD'de oluşan Kürt diasporasının varlığıdır. Irak, İran ve Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle bu ülkelere göç eden Kürtler bugün Batı'da kamuoyu oluşturabilecek bir güce ulaşmış durumdadırlar. Bu konuda en büyük başarıyı gösteren grup ise PKK olmuştur. Bunun yanı sıra ekonomik sebeplerle bu ülkelere göç eden Kürt kökenli işçilerin siyasîleştirilmesi sonucunda oluşan gruplar da önemli sayılabilir. Fakat asıl büyük gruplaşma, 1980'lerin sonunda yaşanmıştır ve 1990'lar boyunca 200.000 ile 500.000 arasında Kürt kökenli kişi başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerine yasal veya kaçak olarak göç etmiş, yada sığınmıştır.

Bu göçlerin yoğun olarak yaşandığı İngiltere'de merkezî ve yerel yönetimler sadece Kürt kökenli göçmenlerin İngilizce eğitimleri ile ilgilenmemiş, Kürtçe ve 'Kürt kültürü' konusundaki taleplerini de ihtiyaç kabul edip bu konularda maddî destek sağlamıştır.

Sayıları hızla artan Kürt göçmenler örgütün düzenli olarak devam ettirdiği programları ve yönlendirmeleriyle PKK'ya kaymış, ardından da Türkiye dışında

örgütün diğer faaliyetlerinde olduğu gibi MEDYA TV yayınlarını finanse edecek ve destekleyecek bir güce ulaşmıştır.

İngiltere'deki Kıbrıslı ve Yunanistanlı Rumlar PKK'nın en önemli destekleyicileri arasında yer almaktadır ve onların Meclis'teki uzantıları bu desteğin etki sahasını genişletmektedir. Avam Kamarası'ndaki ve Lordlar Kamarası'ndaki Kıbrıs Rum Lobisi bugüne kadar fırsat buldukça PKK'nın sorunlarını uygun bir dille gündeme getirmiştir. 2000 Yılı Terörü Önleme Yasası çerçevesinde İngiliz Hükümeti PKK'yı terör örgütü saydıysa da bu durumun kolayca sona ereceğini düşünmek yanlış olacaktır. Bu lobi özellikle MED-TV'nin karşılaştığı problemleri sıkça Meclis'e ve hükümetin dikkatine sunuyordu. Rum lobisi bu desteklerine ek olarak maddî ve teknik yardım da sunmaktadır. MED-TV'nin elemanları arasında Kıbrıs Rum Kesimi'nden çalışanlar da vardı. Ayrıca, sıkça Kıbrıs Rum dernek ve kiliseler yaptıkları yardım kampanyaları ile topladıkları paraları MED-TV'nin ayakta kalabilmesi için örgüte göndermişlerdir. Bu destek öylesine kitleseldir ki buna sıradan Kıbrıslı Rum öğrenci dernekleri bile katılmıştır. Örneğin, bir çok PKK yanlısı internet sitesi Kıbrıs Rum Lobisi'nin sitesinden yararlanır ve bu konuda teknik destek alır.

Türkiye'nin AB ülkelerinin gündemine her gelişinde; demokrasi, insan hakları, azınlıklara uyguladığı politika da birlikte gelmektedir. Demokrasi konusu tartışılırken Avrupa'nın Türkiye'ye karşı tavrı herkesçe bilinmektedir. Türkiye'de ilim adına incelemeler yapan bir kısım Avrupalı araştırmacının daha sonra yaptıkları yayınlarda, Türkiye'nin coğrafi bölgelerine, kendi tercihlerine göre isimler vermişler, tespitini yaptıkları bitki ve hayvan türlerini literatüre geçirirken, bunlara verdikleri isimlerin sonuna, kendi tercihleri olan coğrafi isimleri eklemişler, böylece bölücü mesajlar vermek suretiyle, bize karşı olan tutumlarını açıklamışlardır.³⁹⁹

Bu nedenle, PKK terörünün yeni bir faktör olarak uluslararası alanda destek bulması şaşırtıcı gelmemelidir. Bu destek genel olarak, Türkiye'nin bölgedeki istikrarı arttırma yolunda önemli adımlar attığı dönemlerde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte, Körfez krizinden sonra tırmanışa geçen PKK terörü, Hazar petroleri, Mezopotamya su havzası ve GAP, Musul ve Basra petrol bölgelerinde oluşan petrol-

³⁹⁹ Çora A. Nazmi Dr., a.g.e, s.19-20.

su dengesinin oluşturduğu jeoekonomik bağımlılık ilişkisinin bir ürünü olarak da karşımıza çıkmaktadır.⁴⁰⁰

Türkiye'nin GAP projesi ile bu jeoekonomik hattın merkezinde yeni bir kaynak-güç ilişkisi kurmaya başlaması diğer güçlerin bu meseleye yönelik ilgilerini arttırmış ve belki de PKK terörünü tırmandıran bölge-dışı tahriklerin bir tür gerekçesi olmuştur.⁴⁰¹

Bölücülük, Kürt kimliğini ve Kürt sorunlarını kullanarak, bunları sömürerek, Kürt milliyetçiliğini körükleyerek, terör ve silah yolu ile, özerklikten, bağımsız bir Kürdistan oluşturmaya kadar uzanan ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Türkiye'den koparılmasını hedef alan ideolojik akım olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede sorunun tarihsel kökenleri üzerinde durulmalıdır. Sorunun kökenleri Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine kadar uzanmaktadır. Emperyalist devletler, özellikle Kırım Savaşından sonra, Kürt ve Kürdistan konusunu ele almış, Doğu Anadolu Bölgesinde yasayan bazı aşiret ve oymaklara Kürt propagandası yaparak, Türk'ten ayrı bir ırk oldukları şuurunu işlemeye başlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ordusu, 1991'den itibaren ulusal güvenliğe yönelik birinci tehdit olarak değerlendirdikleri bölücü faaliyetlerin, Türkiye'nin hem güncel hem de geleceğe yönelik en önemli sorunu olduğunu belirtmiştir.

Askeri yetkililer, bölücülüğün en büyük kaynağının dış destek olduğunu belirtmiş, PKK'yı destekleyen ve yardım eden ülkeleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki grupta ele almışlardır. 1993 yılında yapılan bir askeri değerlendirmede, doğrudan yardım eden ülkeler olarak Irak, Suriye, İran, Suudi Arabistan, Libya, İsrail, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ermenistan; dolaylı destekte bulunan ülkeler olarak da Belçika, Danimarka, Hollanda, Avusturya, İsveç, İsviçre ve Rusya sayılmaktadır. Askeri kanat dış destek konusunda bu detaylı vizyona sahip olmakla birlikte, parlamentoya hakim olan terörün kaynağı dışarıdadır, bu engellendiği takdirde, içerideki kökü kuruyacaktır düşüncesini savunan siyasilerin kendi üzerlerine düşenleri yapmamakla eleştirmekte ve bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarına işaret etmektedir.

⁴⁰⁰ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.399-400.

⁴⁰¹ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.438.

Öte yandan terör örgütü Kongra–Gel, Avrupa Birliği'nin Türkiye ve bölgeye ilişkin politik hedeflerinin çeşitli konularda örgüt talepleri ile örtüşmesi nedeniyle, AB'nin desteğine güvenmektedir. Bu noktada Türkiye'nin örgüte bakışı ile AB'nin PKK terör örgütü ve kürt konusuna ilişkin tutumunda ciddi çelişkiler bulunmaktadır. Benzer yaklaşım tarzını bölge dışı diğer ülkelerin tutumunda da görmek mümkündür.

Bu şekilde oluşan dolaylı engel, örgüte karşı getirilecek önlemlerin uygulanmasına mani olmaktadır. Ayrıca ABD ve Batılı ülkeler bölgedeki Kürt konusu dahil toplumsal nitelikli gelişmeleri yakından takip etmekte, bu grup ve örgütlere politik hedefleri doğrultusunda çeşitli şekillerde destek sağlamaktadır. Bu konuda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki gelişmelerin yakından takip edilmesi ile ilgili hazırlanan bir raporda; aralarında ABD, Rusya, İngiltere, Almanya, Yunanistan, İsrail, Mısır, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Ermenistan ve İsveç'in de bulunduğu 40 civarında ülkenin istihbarat servisleri adına çalışan 3 bin ajanın bu bölgede faaliyette bulunduğu belirtilmektedir.⁴⁰²

6.1.3. Avrupa'da Ulusçuluk ve Terör Örgütlerine Yönelik Hükümet Politikaları

6.1.3.1. Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları

İnsan hakları, genel olarak kişinin insanca yaşaması için gerekli olan temel hakları ifade etmektedir.

Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin insan hakları politikaları çelişkili bir görünüm sergilemektedir. AB, bir taraftan insan haklarının savunuculuğunu yaparken diğer taraftan kendi iç ve dış ilişkilerinde tutarlı ve kapsamlı bir politikadan yoksundur. Bu durumu anlayabilmek için, geçmişe dönüp bakmak gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nde insan haklarının evrimi, iki aşamada gerçekleşmiştir: 1985 yılına kadar süren ve içe dönük bir yaklaşımın hakim olduğu dönem ve 1986 yılından başlayarak bugün de devam eden dışa dönük yaklaşımın hakim olduğu dönem.

⁴⁰² Güven Veli Fatih Dr., “PKK'nın Yeni Oluşumu KONGRA-GEL'in 2004 Yılında Olası Tehdit Durumu”, Stratejik Analiz Dergisi, sayı: 45, s.71, Ocak 2004.

Amsterdam Antlaşması ile açıkça ifade edildiği üzere, Avrupa Birliği özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti ilkeleri üzerine inşa edilmiştir. Bir üye Devletin, insan haklarını ciddi ve sürekli olarak ihlal etmesi durumunda, o devletin Antlaşma'dan kaynaklanan bazı haklarını kullanmasının askıya alınabileceğine ilişkin düzenleme, insan haklarına bağlılığın bir göstergesidir.

İnsan hakları politikalarına ilişkin yakın tarihli iki gelişme, kurulan ilişkilerde insan haklarının korunmasına ilişkin koşullar ileri sürülmeye başlanması ve Temel Haklar Şartı'dır. 1990 yılından itibaren sözleşmelerde insan haklarına ilişkin koşullar öne sürülmeye başlanmıştır. 1995 yılından itibaren bu koşulların ileri sürülmesi, standart hale gelmiştir. Artık standart koşullar üye olmayan ülkelerle yapılan her ticaret veya yardım anlaşmasına konulmaktadır. İnsan hakları ve demokratik değerler, anlaşmaların temel unsurları olarak görülmekte ve böylece Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi uyarınca anlaşmanın askıya alınması söz konusu olabilmektedir. Ancak, bugüne kadar hiçbir anlaşma, salt insan hakları koşulları nedeniyle askıya alınmamıştır.

Temel Haklar Şartı halen bağlayıcı değildir. Avrupa Birliği'nin kendisi insan hakları yükümlülükleri ile bağlı olmadığı sürece, Avrupa Birliği'nin insan haklarına sürekli olarak gönderme yapması tutarsız bir davranış olacaktır. Topluluk insan haklarına saygı gösterilmesini talep etmekte ve buna karşılık kendisi ihlal iddialarından bağımsız olmaya devam etmektedir.⁴⁰³

6.1.3.2 Avrupa Birliği'nde Ulusçuluk

Avrupa Birliği üyeleri birlik ve bütünlük adına ulusçuluklarından ve benmerkezcilikten feragat ettiklerini iddia ediyorlarsa da, yeniden milliyetçilik ve yabancılara karşı asimilasyon faaliyetleri ortaya çıkmakta ve giderek tırmanmaktadır.

10-15 yıl önce çok kültürlülük iddiasıyla ortaya çıkan AB, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve özellikle 11 Eylül'den sonra, dünya genelinde ortaya çıkan küreselleşme, işsizlik, ekonomik sorunlar ve toplumsal hareketler nedeniyle

⁴⁰³ Louise Gunvén, "Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları", "Avrupa Birliği Hukuku", s.98-104.

baş gösteren olumsuzluklar sonucu, Sosyal demokrasiden sağa ve milliyetçiliğe doğru bir yöneliş içindedir.⁴⁰⁴

6.1.3.3. Avrupa Birliği'nde Terör Örgütlerine Yönelik Hükümet Politikaları

6.1.3.3.1. IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu)

İngiltere ve İrlanda'nın yakınlığı düşünüldüğünde, halkın, eşyaların ve düşüncelerin İngiltere ile İrlanda arasında yüzyıllardır süren özgürce akışına şaşırılmamak gerekir. İrlanda'ya Hıristiyanlığı getiren Aziz Patrick İngiltere'den gelmiştir, İskoçya'ya Hıristiyanlığı getiren Aziz Columba ise İrlanda'dan gelmiştir. İngiltere'de halen yaşayan İrlanda kökenli insanların sayısı, İrlanda'da yaşayanlardan fazladır.

Adadaki Katolik-Protestan kavgası, bir grup Anglo-Norman asilzadenin 1169'da İrlanda adasına gelişiyle başlamıştır. Aslında adanın gerçek sahibi Katoliklerdi ve Protestanlar sonradan gelmişlerdir. Kraliçe, İrlanda Adasında kendisine sadık bir toplum yaratmak istemiş ve iki mezhep arasındaki nefretin tohumları o tarihlerde atılmıştır.

İngiltere ve İrlanda arasındaki resmi bağlantı, Anglo-Normanlar'ın 12.yüzyılda bu topraklara gelmesi ile kurulmuştur. İskoçyalı ve İngiliz göçmenlerin soyundan gelenler ise bu tarihin 16-17. yüzyıllar arasında olduğunu iddia etmektedir. Bugün, Kuzey İrlanda halkının %60'ı bu göçmenlerin soyundan gelen Protestan, %40'ı ise Romen Katoliktir.

Kuzey İrlanda'daki dini, kültürel ve siyasi bölünmeler, yeniden birleşme eğilimindedir. Protestan çoğunluk, kendisini büyük ölçüde İngiliz kabul eder ve İngiltere'de kalmaktan yanadır. Katolik azınlığın büyük bölümü ise İrlandalı olduklarını düşünürler ve Birleşik İrlanda için çalışan partilere destek verirler.

⁴⁰⁴ Yavi Ersal - Yazıcıoğlu Yavi Necla, A.g.e, s.205.

19.yüzyılda, İrlanda için sınırlı özerklik baskıları kuzeydeki Protestanların direnişii ile karşılaşmıştır. 1916 yılındaki Easter Ayaklanması'ndan sonra, 1918 yılında yapılan Westminster Genel Seçimleri'nde, milliyetçiler (Ulster dışında) İrlandalılara ait koltukların neredeyse tamamını alarak Dublin'de kendi parlamentolarını kurmaya karar vermişlerdir.

1920 yılına gelindiğinde, ada siyasi olarak da ayrılmıştır. Adanın 32 eyaletinden 26'sı güneye, Serbest İrlanda Devleti'ne bırakılmıştır. Kuzeyde ise çoğunluğu Protestan 6 eyalet, İngiliz egemenliğinde kalmayı tercih etmiştir. İrlanda'da, Protestan Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallığın önemli bir parçası olduğu kabul edilen 1921 yılındaki barış antlaşması İrlanda Serbest Cumhuriyeti ile İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) arasında çok şiddetli çatışmalara neden olmuş ve daha sonra Kuzey İrlanda'da Protestan İrlandalılar ile Katolik azınlığı destekleyen IRA ile birlikte Katolik İrlandalılar arasında inatçı ve kanlı savaşlar meydana gelmiştir.⁴⁰⁵

1920 yılında, sendikacılar ve milliyetçiler arasındaki siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle hükümet, Dublin ve Belfast'ta iki özerk parlamento kurmak için İrlanda Hükümeti yasasını çıkartmıştır. Yasa, Kuzey İrlanda'da uygulanmıştır. Ancak, İrlanda Cumhuriyeti Ordusu (IRA)'nın tam bağımsızlık için mücadelesini sürdürdüğü güneyde dikkate alınmamıştır. Haziran 1921'de imzalanan anlaşmadan sonra Güney İrlandalılar ile sürdürülen müzakereler sonucunda Aralık 1921'de İngiltere-İrlanda anlaşması yapılmış, bu anlaşma neticesinde 1922 yılında Dominyon statüsünde İrlanda Bağımsız Devleti kurulmuştur. Kuzey İrlanda sınırı 1925 yılında teyit edilmiş ve 1949 yılında milletler topluluğundan ayrılarak cumhuriyet olmuştur.

1921-1972 yılları arasında Kuzey İrlanda'da Belfast dışında Starmont'da da bölge hükümeti mevcut olmasına rağmen 1973 yılında Kuzey İrlanda'da yapılan bir referandumda, seçmenlerin çok büyük bir bölümü, İngiltere ile mevcut birlikten yana olduklarını ortaya koymuştur. Yeni kurulan Hükümet, İngiltere ile İrlanda hükümetleri arasında Kasım 1985'te imzalanan anlaşmada yer aldığı şekliyle, halkın çoğunluğunun rızası olmaksızın, Kuzey İrlanda'nın İngiltere'nin bir parçası olma durumunu koruyacağı prensibine bağlıdır. Anlaşmada ayrıca, gelecekte Kuzey

⁴⁰⁵ Robert A. Dahl, Çev: Memduh Aslan, "Modern Political Analysis", Fifth edition, Yale University, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, s.71-80.

İrlanda halkının büyük bölümünün Birleşik İrlanda'nın kurulmasından yana resmi olarak rızalarını göstermeleri durumunda her iki Hükümetin de bu isteği gerçekleştirmek üzere yasa hazırlayacakları ve bu yasaya destek verecekleri hususu yer almaktadır.

Belfast'ın merkezinde, Katolik ve Protestanların rahatça dolaştıkları Washington House'da kurulmuş olan “Korkutma ve Teröre Karşı Aileler Derneği” yöneticilerinden Carrick Fergus'a göre, Kuzey İrlanda savaşının esas nedeni Katolik-Protestan çatışması değil, sokak iktidarı mücadelesidir. IRA ve diğer paramiliter gruplar kendi bölgelerinde gençlerin uyuşturucu kullanmasına kesinlikle karşı çıkmakta ve kullananları ağır cezalara çarptırmaktadırlar. Ancak bölgedeki uyuşturucu ticaretinin ardındaki isimlerle terörün ardındaki isimlerin aynı olduğu bilinmektedir.⁴⁰⁶

Kuruluş tarihi 1916 olan IRA Kuzey İrlanda halkının ekonomik bakımdan en alt tabakasını oluşturan Katolikler arasındaki huzursuzluk nedeniyle 1960'larda yeniden örgütlenmiştir. Protestanların hükümet tarafından bastırılması üzerine siyasi huzursuzluk şiddete dönüşmüş ve IRA, İngiliz Bayrağı altında yaşamaya hayır diyerek silahlı mücadele kararı almıştır. İngiliz yönetimi de IRA'ya karşı Protestan Birlikçi Kanadın paramiliter güç oluşturmaya göz yumarak, Kuzey İrlanda'yı şiddete itmiştir. 1969 yılından bu yana Kuzey İrlanda'daki şiddet olaylarında 4 bine yakın kişi ölmüş, 50 bin kişi de yaralanmıştır.⁴⁰⁷

Burada dikkat edilmesi gereken konu, İrlanda terörizminin ve Katolikliğin eş anlamlı olarak görülmesidir, oysa İngiliz yönetimine karşı başkaldıran ilk önderler Protestan'dır.⁴⁰⁸

15 Kasım 1985 tarihinde İngiltere ve İrlanda Hükümetleri Hillsborough Anlaşması olarak bilinen anlaşmayı imzalamışlardır. Anlaşmanın amacı, barış ve istikrarın devamını sağlamak, milliyetçiler ile sendikacılar arasındaki bölünmeleri ortadan kaldırarak, iki ülke arasında dostluk ve işbirliğini sağlayıp güvenliği

⁴⁰⁶ Tınc Ferai, “Yeni Düşünce Fanatizmi Yeniyor”, 30 Haziran 1998.

⁴⁰⁷ Yavi Ersal - Yazıcıoğlu Yavi Necla, A.g.e, s.128.

⁴⁰⁸ Kışlalı Ahmet Taner, a.g.e, s.43.

güçlendirmektir. Bu çerçevede her iki hükümet, Kuzey İrlanda'nın statüsündeki bir değişikliğin sadece çoğunluğun rızası ile gerçekleşebileceğini kabul ettirmiştir. Anlaşma, iki hükümetin bakanları ve üst düzey yetkilileri arasında düzenli olarak toplantılar yapılması önerisini getirmiştir. Belfast yakınlarında yapılan bu hükümetler arası konferans, İrlandalı yetkililere, kuzeydeki azınlıkların durumu ile ilgili görüşlerini açıklama, öneriler getirme imkanı vermiştir.

Sendikacılar tarafından halen karşı çıkılmasına rağmen Anlaşma, iki hükümet arasındaki anlayış ve işbirliğini geliştirmiştir. Şubat 1990'da siyasi ve güvenlik konuları, eğitim, çevre ile ilgili sorunları, vs. görüşmek üzere, anlaşmadan ayrı olarak, İngiltere ve İrlanda parlamentoları arasında bir birim oluşturulmuştur. Bu birim bugüne kadar altı kez toplanmıştır.

Hükümet, önemli yetki ve sorumlulukları yerel olarak seçilmiş temsilcilere transfer etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, dönemin Dışişleri Bakanı Peter Brooke, Kuzey İrlanda ve İrlanda Hükümetlerinin dört büyük partisi ile aylar süren hazırlık görüşmelerine katılmış ve 26 Mart 1991 tarihinde resmi görüşmeler için zeminin hazırlandığını bildirmiştir.

Kuzey İrlanda halen Westminster'de 17 milletvekili, Avrupa Parlamentosu'nda ise 3 milletvekili ile temsil edilmektedir. Yerel yetkiler, 26 bölge konseyi uygulanmaktadır. Seçimler bağımsız seçim görevlileri tarafından idare edilmekte, sınırlar, İngiltere'de diğer yerlerde olduğu gibi bağımsız komisyon tarafından gözlenmektedir. 1992 yılında yapılan genel seçimlerde Meclis'te 17 koltuktan 13'ünü sendikacı partiler, 4' ünü SDLP kazanmıştır. IRA tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerini benimseyen Sinn FEİN, Batı Belfast'ta bir koltuğunu kaybetmiş, ve oyu 1987 yılındaki %11,4 (83.389)'den %10'a (78.291) düşmüştür. SDLP oy oranını yükseltmiş, 1987 yılındaki %21,1'i 1992 yılında %23,5'e çıkartmış, sendikacı partiler ise 1987 yılındaki durumu muhafaza etmiştir.

Mayıs 1993'de yapılan yerel yönetim seçimlerinde Ulster Sendika Partisi (UUP), Kuzey İrlanda'nın en büyük partisi olma durumunu teyit etmiş ve %29.3 oranında oy almıştır. Diğer partilerin oy dağılımları ise şu şekildedir: Demokratik

Sendika Partisi %17.3, SDLP %21.9, Sinn Fein %12.5, Alliance Party %7.6. Diğer küçük partiler ve bağımsız adayların oy oranı ise %11 civarında olmuştur.

Kuzey İrlanda'nın en önemli terör örgütü IRA, Birleşik İrlanda'yı yaratmak üzere siyasi değişimi hedeflemiştir. Amacı sadece İngiltere'nin, Kuzey İrlanda'dan geri çekilmesini sağlamak değil, aynı zamanda İrlanda Cumhuriyeti Hükümetini de devirerek yerine sosyalist cumhuriyeti getirmektir. IRA yıllardır polis ve askerlerin yanı sıra sivilleri öldürmekte, şehirleri ve ilçe merkezlerini periyodik olarak bombalayarak Kuzey İrlanda'nın ekonomik büyümesini engellemeyi amaçlamakta, ayrıca cezalandırmak amacıyla Romen Katolik topluluğu mensuplarına ateş etmektedir. Teröristler, kaçakçılık ve soygun eylemlerinden gelir elde etmekte, oyun makineleri ve kulüplerden zorla para toplamaktadır. Ayrıca, ülkeye kaçak olarak silah ve patlayıcı madde sokmakta, güvenlik birimlerine ait araçlara ve üslere karşı saldırılarda kullanmak üzere diğer silahların yanı sıra özellikle havan topu edinmeye özen göstermektedir.

"Loyalist"⁴⁰⁹ terör örgütleri arasında, yasaklanan Ulster Gönüllü Gücü ve Ulster Özgürlük Savaşçıları bulunmaktadır. Bu grupların mensupları Kuzey İrlanda'da Romen Katoliklerine yönelik saldırılarda bulunmaktadır. IRA gibi, bu gruplar da şiddet eylemleri gerçekleştirmektedir.

Hükümet, terörizm ile hukuk kuralları çerçevesinde mücadeleyi sürdürmektedir. Terörizmin doğası nedeniyle, kanunlarda bazı değişikliklere ihtiyaç duyulmasına rağmen, İngiliz yargı sisteminin temel prensipleri uygulanmaktadır. Ayrıca sanığın daima kendi tercih ettiği bir avukat tarafından temsil edilme hakkı bulunmaktadır. Hakim kararını yazılı olarak bildirir ve verilen cezaya otomatik olarak itiraz hakkı doğmaktadır. Sanığın konuşmama hakkı vardır, fakat bazı şartlarda da hakkın kullanımı mahkeme tarafından kişinin elinden alınabilir.

Terörle mücadelede gerekli olduğunda RUC (Ulster Kraliyet Polis Teşkilatı) ordu tarafından desteklenmektedir. 1969 tarihinde bu şekilde destek alınmıştır. Ordunun temin edeceği birliklerin sayısı polisin ihtiyacı ile orantılıdır, şiddet olayı azaldıkça ordu tarafından temin edilen birliklerin de sayısı azalır. Mevcut riske göre

⁴⁰⁹ Krala sadık kalım diyen politik yaklaşım.

1972 yılında 26.000 olan sayı, 1992'de 17.500'e indirilmiştir. Ülkedeki güvenlik güçleri ile Kuzey İrlanda arasında yakın ilişki mevcuttur. Her iki hükümet de güvenlikle ilgili konularda iş birliğini artırarak sürdürmeye, bu şekilde saldırıları önlemeye ve suçluları adalete teslim etmeye gayret etmektedir.

Hükümet, güvenlik ile ilgili politikaların tek başına yürütülemeyeceğinin farkındadır. Ekonomik ve sosyal önlemlerin bu politikalara eşlik etmesi gerekmektedir. Kuzey İrlanda'daki barışçıl siyasi gelişimin bu şekilde gerçekleşeceğine inanılmaktadır.

Hükümet, Kuzey İrlanda'da iş konusunda yasal olmayan her türlü ayrımı kaldırarak Roman Katolikler ve Protestan topluluğun eşit imkanlara sahip olmasını sağlamakta kararlıdır. Dini inançlar ve siyasi görüş nedeniyle iş imkanlarında ayırım yapmak 1976 tarihli yasa ile yasaklanmıştır. Buna rağmen 1980'li yılların ortalarında hükümet tarafından yapılan istatistik çalışmalarında, yasaya rağmen, protestanlar ile kıyaslandığında, Romen Katoliklerin iş alanında ciddi şekilde dezavantajlarla karşılaştığı görülmüştür. Bu durum karşısında hükümet 1989 tarihinde yeni bir yasa çıkartmış ve yasa 1 Ocak 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasaya göre, 10 kişiden daha fazla sayıda insan çalıştıran şirketler mevcut yasa ile oluşturulan İş Komisyonu'na kayıtlarını yaptıracaklar ve bu komisyon çalışanların dini kompozisyonlarını resmi olarak denetleyecektir. Firmalar, her iki topluluk mensuplarını çalıştırmak üzere gerekeni yapmakla yükümlü kılınmıştır.

İş Komisyonu'nun, bilgi ve rehberlik temini, iş verenlerinin uygulamalarını soruşturma ve yeni programlar hazırlama alanlarında geniş yetkileri mevcuttur. Para ve hapis cezası, ekonomik yaptırımlar uygulayarak, yasanın yürütülmesini sağlayabilmektedir. Bu yasa neticesinde 4000'den fazla firma komisyona kaydını yaptırmıştır ve yanında çalışan iş gücünün nitelikleri tespit edilebilmiştir.

Bir çok IRA üyesinin Ortadoğu'daki Filistin kamplarında eğitildiği, bazı IRA üyelerinin bu kamplara bomba ve silah yapımında öğretmen olarak katıldıkları bilinmekte olup örgütün bazı silahları, Ortadoğu üzerinden ve Kıbrıs aracılığı ile elde ettiğine dair bilgiler mevcuttur. 1977 yılının Kasım ayında Anvers'te ele geçirilen silah kutularında Bl El Fetih damgası tespit edilmiş bu silahların Lübnan'dan Kıbrıs

Rum Kesimi yoluyla gönderildiği anlaşılmıştır. Günümüzde PKK'nın kullandığı silahların bir miktarının da bu yol ile sağlandığı tespit edilmiştir. Köklü bir örgüt olan IRA' nın bazı yöntemleri, uluslararası terör örgütlerince de benimsenmiştir. IRA' ya özgü olan metotlardan biri olan arabalı bombalama yöntemlerini diğer terör örgütleri de kullanmaktadır. Bugün Türkiye'de faaliyet gösteren PKK'nın uyguladığı yöntemlerden köyler arası mayın döşeme, taşıt araçlarına bomba koyma yöntemleri ve devlete ait yerleri yakma girişimlerini IRA çok önceki yıllarda uygulamıştır. Geçici IRA' da görülen geçici askeri kanat, PKK'nın ARGK'suna (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Ordusu), geçici politik cephe de PKK'nın ERNK'sine (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) uymaktadır.

PKK örgütlenmesi ile IRA' nın teşkilatlanma şekli arasında büyük bir benzerlik vardır. Her iki örgütte de yöre halkını baskı altında tutan görünümüleri benzerlik göstermektedir.

6.1.3.3.2. Korsika Sorunu

Fransa'ya ait bu Akdeniz adasında yaşayan 240.000 kişinin %70'i İtalyanca'ya yakın bir dil olan Kors dilini kullanılmaktadır. Yaklaşık 40 yıldan bu yana Korsikalıların özerklik talepleri için silahlı eylemlere kalkıştıkları bilinmektedir. Fransa hükümeti bir dizi oyalayıcı ve yatıştırıcı tedbirler almış olsa da %70'i Korsika kökenli olan ve Kors dilini kullanan Korsika'da resmi dil Fransızca'dır. Kors dilinde eğitim yapan resmi okul yoktur. Sadece ilkokullarda haftada 6 saat Korsika dilinde ders verilebilmektedir. Adadaki bir televizyon kanalı Kors dilinde sadece belirli sürelerde yayın yapabilmektedir.

Korsika'nın çıkmazı şu noktadadır; hem ekonomik rahatlığını sağlayan Fransa'dan kopmak istememekte hem de siyasi özgürlük istemektedir. Özgürlük hareketlerine sıcak bakan Fransa da içindeki baskı gruplarını razı edebildiği ölçüde Korsika sorununu çözmeye çalışmaktadır. Korsikalıların istediğini bazı bilim

adamları “taşra milliyetçiliği” bazıları da “mikro milliyetçilik” olarak adlandırmaktadır.⁴¹⁰

6.1.3.3.3. Bask Vatanı ve Özgürlük (Basque Fatherland and Liberty) (ETA)

İspanya’daki ayrılıkçı hareket Franco⁴¹¹ döneminde filizlenmiş ve 1937 yılında Franco, Bask bölgesinin özerkliğine son vermiştir. Aslında, Bask halkı tarihi boyunca İspanya krallarının bahsettiği ayrıcalıktan yararlanmış, böylelikle, kökeni M.Ö. 6000 yıllarına dayanan Bask dili Eukara, günümüze kadar gelmiştir. Basklar, kültür, dil, ırk, tarih, gelenek, örf ve adet bakımından İspanyollardan tamamen farklı bir topluluktur. Kuzey İspanya’da, Pirene dağlarının batı yamaçlarında, Alava, Guipuncova ve Vizcaya şehirlerinin bulunduğu zengin ve kalkınmış bölgede yaşamaktadırlar. Özerk bir idareye sahip olmakla birlikte, İspanyol Anayasa’sının “Milletin Bölünmez Bütünlüğü” ilkesine sıkı sıkıya bağlıdırlar.⁴¹² Ancak Franco, Pirene dağlarının eteklerinde yaşayan bu insanların kültürünü ve özerkliğini ortadan kaldırıp Bask hükümetini sürgüne gönderince, sahneye ETA çıkmıştır. Orijinal adı Euzkadi Ta Askatasuna olan ETA 1959’da Marksist temeller üzerine kuruluşunu ilan etmiş ve kuruluş ilanı, Bask Ulusal Partisinin kuruluşunun 64. yıldönümü olan 31 Temmuz’a denk getirilmiştir. İspanya’nın kuzeyinde Vizcaya, Guipuzcoa, Alava, Navara ve Fransa’nın güneyinde Basse-Navarra ve Soule’ yi içine alan Bask bölgesinin Bağımsızlığını sağlamak ETA’nın amacını oluşturmaktadır.⁴¹³ ETA ilk şiddet eylemini 1968 yılında gerçekleştirmiş ve günümüze kadar 800 kişi bu eylemlerde hayatını kaybetmiştir.

1975 yılında Franco’nun ölümünün ardından, yeniden eski haklarına kavuşan Bask bölgesinde halk, 1980’de yerel parlamentosunu seçmiş. Fakat bu sonuç ETA

⁴¹⁰ Mütercimler Erol, “21.Yüzyıl ve Türkiye”, s.401.

⁴¹¹ Asıl adı Francisco Bahamonde olan General Franco 1892 de Elferrolde doğdu. Çeşitli görevlerde bulduktan sonra 1934 yılında Genelkurmay başkanlığına getirildi. 1936 da yapılan darbe sonucu Burgos Cuntası tarafından Başkomutanlığına ve hükümet başkanlığına atandı. 1938 yılında devlet başkanı ve silahlı kuvvetler komutanı anlamına gelen Caudillo ünvanını aldı. 1939 yılında Almanya’nın ve İtalya’nın desteği ile Falanş kuvvetleriyle Madrid e girdi ve uzun bir iç savaş sonrası ülkedeki cumhuriyetçileri bastırdı, 17.08.2004.

⁴¹² Budak Nazım, a.g.e, s.224.

⁴¹³ “Patterns of Global Terrorism, 2003”, United States Department of State, Haziran 2004.

tarafından yeterli bulunmamıştır. ETA tam bağımsız bir Bask devleti kurmak istemektedir.

1999 Kasımında hükümeti suçlayan açıklamalar yaparak ateşkesi sona erdireceğini ilan eden ETA, 14 aydır süren ateşkesi 3 Aralık'ta resmen bozmuştur.⁴¹⁴ ETA'nın bu yöndeki kararının başlıca nedenlerinden biri, İspanya'nın ve AB'nin birkaç yıl önce iddia ettikleri gibi ulusçu yaklaşımlarından vazgeçmediğine inanmalarıdır.

Bugünkü Aznar hükümeti, geçmişte de Felipe Gonzalez, Calco Sotelo ve Adolfo Suarez hükümetleri ETA'yı her zaman terörist bir örgüt olarak tanımlamışlar ve en sert yöntemleri kullanarak bu örgütü ortadan kaldırmaya, "Bask diye bir sorun olmadığını" ve böylesi bir "sorun"un ancak Anayasal ve Guernica yasaları sınırları içerisinde çözülebileceğini ilan etmeye çalışmışlardır.⁴¹⁵

Bask konusunu daha iyi anlamak için İspanya'nın yönetsel yapısına bakmak gerekmektedir, 17 özerk bölgeye ayrılmış olan İspanya'da 3 büyük özerk bölge, nüfusun %16'sını teşkil eden Katalan, %8'ini oluşturan Galiçya, %2'sini oluşturan Bask bölgesidir. Bunların her birinin ayrı parlamentoları, merkezden oldukça bağımsız güçlü yerel yönetimleri mevcuttur. Ancak yasal olarak böylesine özerkleşmiş bir bölgedeki devlet okullarında dahi Bask dilinde öğretim yapılamamaktadır. Yani AB ve İspanya'nın yerel dil ve kültürlerine serbestlik ve teşvik tanıyan anlayışı giderek terk edilmektedir.

2003 yılının Mart ayında İspanya Yüksek Mahkemesi ETA'nın siyasi kanadı olan Batasuna Partisini kapatma kararı almıştır.

BBC World TV'nin haberine göre; İspanya'da yaşanan, Bask bölgesindeki oyların %15'ini alan, Batasuna Partisinin Genel merkezinin kapılarının balyozla kırılarak içeriye girilmesi ve parti yöneticilerinin yerlerde sürüklenerek götürülmeleri, parti bayraklarının toplatılması, olayları protesto eden partililerin tartaklanarak gözaltına alınması şeklinde gelişen kanlı Parti kapatma

⁴¹⁴ Yavi Ersal - Yazıcıoğlu Yavi Necla, A.g.e, s.129.

⁴¹⁵ Marco Raul, "İspanya'nın Ulusal Azınlıkları Üzerine", Aralık 2000.

operasyonundan yıllar önce ayrılıkçı kürt hareketleriyle Türkiye'nin toprak bütünlüğüne zarar verebileceği anlaşılan HADEP partisi'nin kapatılması sırasında güvenlik birimleri tarafından ne kapıları baltayla kırılmış ne de yöneticilerinin bacakları havada yerlerde sürüklenmiştir. Ancak Avrupalı parlamenterler Türkiye'ye koşmuşlar, Kopenhag kriterlerini öne sürerek duruşmaları izlemişler ve bağımsız Türk yargısına müdahale etmek istemişlerdir. Oysa Batasuna Partisi'nin kapatılması olayları esnasında ve sonrasında AB'nin İnsan Hakları ve Demokratik Kuruluşlarından olaylar hakkında hiçbir eleştiri gelmemiştir.

Bu tutarsızlık Avrupa Komisyonu Başkanı R.Prodi'nin Ocak 2004'teki Türkiye ziyareti sırasında, HADEP'lilerin tutuksuz yargılanmalarını talep etmesiyle had safhaya ulaşmıştır. Oysa Prodi İspanya Başbakanı J.M.Aznar'dan Batasuna Partisi yöneticilerinin akıbetlerinin hesabını ise hiç sormamıştır.⁴¹⁶

Dieter Wild'in Der Spiegel gazetesinin Kasım 2000 sayısında yayınlanan "Güller ve Dikenler" başlıklı H.Schmidt ve H.Kohl'a cevap niteliğindeki makalesinde ; "Fransa, Korsikalı özerklik yanlılarını, Türklerin Kürtleri gördüklerinden farklı görmekte bugün dahi zorlanmaktadır. Daha birkaç yıl öncesine kadar, İngilizler Kuzey İrlanda'daki Katoliklere, İspanyollar da Baskılara nasıl davranmaktaydılar? Hitler'in barbarlığına yeniden özenen Almanlardan söz etmek ise gereksiz. Nazilerden kaçıp Türkiye'ye sığınanlar, Batı Avrupa Demokrasilerinden daha güvenli bir ortamda bulmuşlardı kendilerini" şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

11 Mart 2004'de Madrid'de üç ayrı tren istasyonunda 10 dakika arayla patlayan bombalar 200 kişinin ölümüne, 1600'den fazla kişinin yaralanmasına neden olmuştur. Bugüne kadar İspanya'da gerçekleşen en kanlı terör saldırısı sonrası başlatılan operasyonlarda üç Faslı yakalanmış; ancak failer kesin olarak belirlenememiştir. Olaylardan sonra ilk üzerinde durulan şüpheli ETA olarak iddia edilmişse de, olayın büyüklüğü nedeniyle El-Kaide'den daha fazla şüphelenilmiştir. İlginç olan noktalardan bir tanesi ise, olaylardan sonra ETA'nın bombalama eylemlerine karışmadığını açıklamasına ve bir Arap gazetesinin El-Kaide'nin sorumluluğu aldığını iddia etmesine rağmen, İspanyol Hükümetinin ETA üzerindeki ısrarcılığını korumasıdır. 8 yıl boyunca iktidarda bulunan Aznar hükümetinin zayıf

⁴¹⁶ Yavi Ersal - Yazıcıoğlu Yavi Necla, A.g.e, s.206.

noktası ABD yanlısı politikalar iken güçlü noktası ise ETA'ya karşı izlediği politikadır.⁴¹⁷ Independent gazetesine göre, 'ETA'nın siyasi kanadını kapatan ve Bask bölgesinde bağımsızlık için referandum önerisini reddeden Aznar, Madrid saldırılarının sorumlusunun ETA örgütü olması durumunda büyük bir siyasi avantaj sağlamayı planlamıştır. Independent, ortada çok az delil varken İspanya Hükümetinin derhal ETA'ya yüklenmesini; ve hatta, Dışişleri Bakanı Ana Palacio'nun, bütün İspanyol elçilerine acil bir not yollayarak, her fırsatta ETA'yı suçlamaları direktifini vermesi nedeniyle Aznar'ın ne yapmaya çalıştığını kestirmek için usta bir komplo teorisyeni olmak gerekmediğini belirtmiştir.

Bu durum terörün hükümetler tarafından politika aracı olarak ve seçim yatırımı amaçlı kullanılabilirdiğini göstermektedir.

Ayrıca tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye'de ve Türk halkında oluşan Avrupa'dan dışlanma ve yalnızlaşma psikolojisi kamuoyunda ve siyasi elite Avrupa'ya yönelik kuşkulu bakışı yoğunlaştırmıştır. PKK'nın Avrupa'daki faaliyetleri ve Kürt ve Kıbrıs meselelerinin Türkiye-AB müzakerelerinde Avrupa'nın ön şartları şeklinde algılanış biçimi bu kuşkuyu milli bütünlüğe yönelik bir tür tehdit algılamasına dönüştürmüştür.⁴¹⁸

6.1.3.3.4. Katalan Bölgesi

Nüfusu 6 milyon olan ve %64'ünün İspanya içinde yaşadığı bu millet Fransa toprakları içinde kalan Kuzey Katolonya hariç otonom bir bölgede yer almaktadır. İspanya bölümünde yer alan Başkent Barselona'da ve kuzeydoğu İspanya'da, Andorra'da ve Fransa'nın küçük bir bölümünde Aragon bölgesi, Valencia, Balearic Adaları ve İtalya'nın Sardunya Adasındaki L'Alguer şehrinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Katalan nüfusun yaklaşık 500,000'i Balearic Adalarında, 250,000'ini Fransa'da, 20,000'ini Andorra'da, ve geri kalanı da İspanya'da yer almaktadır. Sadece Andorra'da resmi bir statüye sahiptirler. Katalanlar Roman aile soyundan gelmektedirler.

⁴¹⁷ Akgül Deniz Altınbaş, Avrupa Masası, "11 Mart Madrid Olayları", 03.09.2004.

⁴¹⁸ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.531.

Fransa topraklarında kalan bölgenin başkenti Perpignan'dır (Perpinya).

Katalan Bölgesi genel ismiyle “Franja de Ponent” veya “Eastern Strip” İspanyollar tarafından 1822 yılında işgal edilmiştir. Fakat bu yaşadıkları bölgelerde hala Katalanca konuşmaktadırlar. Andorra Katalanların sahip olduğu bağımsız küçük bir toprak parçasıdır.

Harita. 6.1. Katalan Bölgeleri

6.1.3.3.5. Kızıl Tugaylar (İtalya)

Kızıl Tugaylar 1968 yılında Batı Berlin öğrenci gösterileri sırasında, Benno Ohnesong'un vurulması ve gösterilerden bir sonuç alnamaması üzerine genç bir avukat olan Horst Mahler'in teşebbüsü ile muhalefet sol kanat hücrelerinin birleşmeleri sonucu kurulmuştur.⁴¹⁹ 1984 yılında iki fraksiyona ayrılmışlardır, biri (BR-PCC) Kızıl Tugaylar Komünist Muharıpler Partisi, diğeri BR-UCC Kızıl Tugaylar Muharip Komünistler Birliği'dir. Komünist Muharıpler Partisi 1987 Şubat'ında bir posta arabasını soyarak adını duyurmuş ve bu olayda iki polis öldürülmüştür. Muharip Komünistler Birliği de 1987 Mart'ında İtalya Uzay Silahları Genel Müdürü'nün öldürülmesi olayı ile sesini duyurmuştur.

⁴¹⁹ Altuğ Yılmaz Prof.Dr., “Terörün Anatomisi”, Altın Kitaplar Yayınevi, s. 121, İstanbul, 1995.

Kızıl Tugaylar örgütü Marxist-Leninist ideolojiye sahip silahlı ve son derece tehlikeli bir örgüttür. Burjuva ve faşist olarak tanımladığı İtalya yönetimini yıkmayı amaçlamakta ve ABD'nin temsilciliklerini hedef seçmektedir.

Örgüt 1970 yılında yaptığı eylemlerle İtalyan toplumunu derinden sarsmıştır. Daha sonraki yıllarda İtalyan Hükümeti'nin aldığı bir dizi önlemlerle örgüte ağır darbeler indirilmiştir. Örgütün hali hazırdaki potansiyel gücü ile İtalyan polisini ve Hükümeti'ni tehdide devam edebileceği düşünülmektedir.

Örgüt, 1989 yılında İtalyan ve Fransız yetkililerin, birçok örgüt mensubunu tutuklamasından sonra pasifleşmiştir. Bununla beraber, 50'den daha az sayıda olduğu tahmin edilen silahlı aktif üyesi ile terörist kampanya, gelişigüzel polislerin öldürülmesi ve Montedission Petrokimya Endüstrisi yöneticisi Giuseppe Taliereo gibi belirgin hedeflere saldırması ile faaliyetlerine devam etmektedir. Özellikle kundakçılık, cinayet, adam kaçırmaya ve bombalama gibi eylemlerle adını duyuran örgüt, tüm terörist yeteneklere de sahiptir. Örgüt aşırı sağcılara ve kendi düşüncesine zıt fikirde olan herkese karşı savaş açmıştır.

Kızıl Tugaylar ilk hedef olarak gazetecileri seçmiştir. İlk başta, suçlanan gazeteciler ayaklarından vurulmuş ancak, bu eylemleri Kasım 1977'de Turin'deki La Stampa gazetesinin yardımcı editörünün daha önce 3 defa vurulup, sonunda ölmesiyle son bulmuştur. Haber ajansına olaydan sonra açılan telefonda, Kızıl Tugaylar olayı üstlenmiş ve, "Hükümetin uşağı gazetecinin kendileri tarafından yargılanarak suçlu bulunup, cezasının infaz edildiği" söylenmiştir.

Örgütün Filistinlilerle önceden bazı bağlantıları varsa da, esas ilişkiye girdiği örgüt Baader-Meinhoff ve sempatanlarıdır.

İtalyan güvenlik birimleri tarafından yürütülen seri operasyonlar neticesinde örgütün faaliyetlerinin, 1980'lerin başında marjinal düzeye indirilmesi, elemanlarının organize suçlara kayarak Sicilya Mafyası ve Ndrangheta içerisinde yer almasına sebebiyet vermiştir. Hali hazırda, Marksist Leninist kökenli Türk terör örgütleri ile işbirliği içerisinde olduğu ve faaliyetlerinin Trevi'nin gizli oturumlarında yakından incelenip, değerlendirildiği İtalyan makamları tarafından belirtilmektedir.

6.1.3.3.6. 17 Kasım Terör Örgütü (Yunanistan)

Yunanistan'daki Türk Temsilciliklerine karşı saldırıda bulunan 17 Kasım Terör Örgütü, adını 1975'te Atina'da CIA istasyon şefi Richard Welch'i öldürerek duyurmuştur.

Gönderdiği bildirimlerde kendisini Devrimci Sol Kanat olarak niteleyen örgüt, eylemlerini Atina'da gerçekleştirmekte olup, buradaki ABD ve NATO temsilcilikleri ile tesisleri, Türk temsilciliklerine ve Yunanlılara saldırılar düzenlemiştir. Örgütün silahlı saldırıları halen devam etmektedir.

ABD Kongresince, 2000 yılı "Uluslararası Terörizm Raporu"nda terörizme karşı işbirliği yapmayan ülkeler listesine alınması ve yaptırım uygulanması önerilen Yunanistan'da, bir İngiliz Tuğgeneral 17 Kasım Terör Örgütü tarafından öldürülmüştür.

Örgütün ülkemize yönelik ilk saldırısı, 23.05.1988 günü, Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz'ın Siyasi Komite Toplantısı için gerçekleştirdiği Atina ziyareti öncesinde Atina Büyükelçiliğimiz mensuplarının arabalarına karşı bombalı saldırı ve telefonla tehdit ile gerçekleştirilmiştir.

17 Kasım terör örgütünün ülkemize yönelik bu eylemlerinden sonra Elefterotipia gazetesine gönderdiği bildirimde, Kıbrıs'tan Türk askeri çekilinceye kadar saldırılarına devam edeceğini bildirmesi, örgütün Yunanistan'da bulunan vatandaşlarımız hakkında halen tehdit unsuru olduğu ve yeniden saldırabileceğini göstermektedir.

Bu örgütün Abu Nidal, Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF), Fransa'da Doğrudan Eylem (AD) ve Belçika'daki Savaşan Komünist Hücreler (CCC) adlı örgütler ile ilişki içinde olduğu iddiaları iç ve dış basında zaman zaman gündeme gelmektedir. Örgütün, askeri depolardan çaldığı silahları kullandığı ve askeriyeden bazı şahıslarla diyalog kurduğu, Yunanistan'da yayınlanan bazı gazetelerde yer almıştır.

Bütün bu bilgiler dikkate alındığında, Yunanistan yönetiminin ülkemiz aleyhindeki faaliyetlere göz yumduğu ve desteklediği, bu itibarla terörizmle mücadelede ülkemiz ile işbirliği konusunda samimi olmadığı kanaati oluşmaktadır.

Örgütün, 1967 yılında iktidara gelen askeri cunta hükümetinin görevde olduğu 1973 yılı içerisinde, aşırı sol görüşü benimseyen Atina'daki Politeknik okulu öğrencilerinin, 17 Kasım'da yönetime karşı gerçekleştirdiği gösterilerin, şiddet kullanılarak bastırılması ve olaylarda 20 kişinin hayatını kaybetmesine atfen kurulduğu ileri sürülmektedir.

Örgüt hakkındaki tek bilgi kaynağı, bazı gazetelerde yayınlanan bildirimleri ve seçtiği hedeflerdir. Söz konusu bildirimler, 17 Kasım örgütünün Marksist-Leninist bir terör örgütü olduğunu, anti-emperyalist, anti-sömürgeci, anti-Amerikan ve anti-Nato gibi bir görüşü benimsediğini ve fanatik Türk düşmanı olduğunu göstermektedir.

Örgütün "Çekirdek kadrosunu" 20 kişiyi aşmayan disiplinli ve kapalı bir grubun oluşturduğu, içlerinde öğretmen, gazeteci, profesör, doktor gibi aydın kesime mensup kişilerin bulunduğu tahmin edilmektedir.

Kesin tespit edilebilmiş bir lideri bulunmamakla birlikte, gerek Yunan gerekse dış kaynaklı basın, örgütün muhtemel liderinin; sol eğilimli To Vima gazetesi yazarlarından "Pablos" kod adlı, Michaelis Raptis olduğu üzerinde durmaktadır. Bugüne kadar hiçbir örgüt mensubunun yakalanamaması sebebiyle örgütün yapısı hakkında bir bilgi bulunmamakla birlikte, örgütün;

1. 1967-1974 dönemindeki Askeri Cunta'nın devrilmesine neden olan gösterilere katılan bir grup öğrenci tarafından oluşturulduğu,

2. Suikast eylemlerini benimsediği,

3. Sıkı bir yapılanma biçimi olan hücre sistemini uyguladığı,

4. Hem tetikçi hem de karar verici konumunda, çok az sayıda üyesi olduğu,

5. Büyüme ve sempatzan kazandırma gibi bir maksadı bulunmadığı,

6. Devletin çeşitli kademelerindeki üst-düzey yöneticilerle muhtemelen hiyerarşik çok gizli ilişkileri olduğu,

7. Üst-düzey elemanlarının avukatlık, gazetecilik, öğretmenlik gibi mesleklerle meşgul olan ve eylem emirlerini yerine getiren bir alt-katmandan oluşan bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir.

Örgütün amaçları arasında, Yunanistan'daki mevcut rejimin, kaba güç yardımıyla devrilmesi, yerine sosyalizme dayalı bir politik sistem ve hükümet kurulması, NATO içerisinde yer alan Yunanistan'ın bu teşkilattan çıkarılması, Yunanistan'da bulunan ABD üslerinin kapatılması, Kıbrıs'taki garantörlük hakkını kullanan Türk askeri varlığına son verilmesi, Yunanistan'ın, NATO ve Avrupa Birliği ile ilişkilerini koparması bulunmaktadır.

Örgütün hedefleri; Türk diplomatlar, Yunanistan'da ikamet eden Amerikan ordu mensupları, Yunan polis görevlileri, savcılar, işadamları, yabancı kuruluşlar ile mülkleri ve Yunanistan'daki NATO üsleri olarak belirginleşmektedir.

Örgüt eylemlerini genellikle, silahlı saldırı, otomobillere bomba yerleştirilmesi ve binalara bombalı veya roketli saldırı şeklinde yapmakta olup, bu eylemler sırasında çoğunlukla askeri malzemeler kullanılmaktadır.

Ayrıca örgütün, Avrupa iç güvenliğine yönelik organize suç kapsamında, silah ve patlayıcı maddeler kaçakçılığı yaptığı, eski Doğu Alman istihbarat birimi "Stassi"nin dökümanlarında yer almaktadır.

6.1.3.3.7. Doğrudan Eylem (Action Directe - Fransa)

Fransa'da 1970'li yıllarda çeşitli terörist olayları gerçekleştiren Uluslararası Devrimci Hareket Grubu (GARI) isimli örgütün bir uzantısı olarak Fransa'da kurulmuş aşırı solcu bir örgüttür.

1 Mayıs 1979'da kurulan örgütün liderleri Jean Marc Rouillan ile Nathalie Menigon'dur.⁴²⁰ Bu şahıslar 1980 yılında tutuklanmışlar ancak 1981 yılında ilan edilen genel affın yararlanarak serbest bırakılmışlardır. Örgütün 25-30 kadar vurucu militanı vardır.

Doğrudan Eylem Grubu ile Almanya'da faaliyet gösteren Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF), 15 Ocak 1985 tarihinde yayınladıkları bir bildiri NATO'ya karşı birleştiklerini duyurmuşlardır. 1985 Ocak ayı sonlarında ise, Belçika'daki Savaşan Komünist Hücreler (CCC) ve Portekiz'deki 25 Nisan Halk Kuvvetleri örgütleri de bu eylem birliğine katıldıklarını duyurmuşlardır. Bu eylem birliği kararından sonra mezkur örgütler Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki NATO tesislerine karşı eylemler gerçekleştirmişlerdir.

Doğrudan Eylem Örgütü, Fransa'da meydana gelen birçok olayların sorumluluğunu da üstlenmiştir. Haziran 1986'da Paris Polis Müdürlüğü'nün bir ek binasını havaya uçurmuştur. Örgütün Ekim 1986'da yayınladığı bildiri "Avrupa emperyalizmine karşı komünist gerillalar arası birlik kurup, Avrupa'yı vuracağız" denilmektedir.

6.2. Yıkıcı ve Bölücü Örgütleri Barındıran ve Destekleyen İsveç Devleti'nin Türkiye Aleyhine Faaliyet Gösteren Örgütlere Yaklaşımı

11 Eylül öncesi dönemde Başbakan Olof Palme'yi terör bağlantılı bir eylemde yitirmiş olan İsveç'te ayrı bir terörle mücadele yasası bulunmamaktaydı. İsveçlilerin temel hak ve özgürlüklerin hangi nedenle olursa olsun kısıtlanmaması gerektiği yolundaki inançları, İsveç'in tarafsızlık politikası ve bu ülkeye özel eylemler düzenleyen herhangi bir terör grubunun olmaması, terör karşıtı faaliyetlerin özel bir yasa ile düzenlenmesini engellemiştir.⁴²¹

⁴²⁰ Altuğ Yılmaz Prof.Dr., a.g.e, s. 123.

⁴²¹ Toker, M.Cem Dr., "İsveç Yönetim Sistemi", İkinci bölüm, s:335, 2001.

Ancak, yukarıda belirtilen inanç ve politika İsveç'e uluslararası terör eylemleri konusunda bir bağımsızlık sağlamadığından, 11 Eylül saldırıları sonrasında AB'nin almış olduğu 13 Haziran 2002 tarihli Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı'nın uygulanmasına ilişkin hükümler İsveç tarafından kabul edilmiştir. Terör suçları ve bu suçu işleyenlere verilecek cezalar, 24 Nisan 2003 tarih ve 148 sayılı "Terör Suçları Ceza Yasası" ile düzenlenmesi ile "terör" suçu İsveç mevzuatına girmiştir.⁴²²

İsveç hükümeti KADEK'i terör örgütü olarak tanımakla birlikte Avrupa'da pek çok ülke gibi Kürt Dernekleri Federasyonu şemsiyesi altında faaliyet gösteren paravan kuruluşlara göz yummaktadır. İsveç PKK yan kuruluşlarının faaliyetlerine izin vermekte ve bu konu örgütlenme özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir.

İsveç devletinin yıllardır sürdürdüğü resmi yaklaşımı; "PKK ile kürt halkının özdeş görülemeyeceği, Kürtlerin hak ve özgürlüklerine PKK'dan farklı bakmak gerektiği, PKK dışında da Kürtlerin temsilcilerinin olduğu" şeklindedir. Ancak bu yaklaşım, PKK'yı da rahatsız etmektedir. Çünkü, İsveç'te kendisine muhalefet eden iki önemli yöneticisini; Çetin Güngör ve Enver Ata'yı profesyonelce işlediği cinayetle öldüren PKK'ya İsveç ihtiyatlı yaklaşıma başlamıştır, PKK bu eylemleri İsveç Devleti'nin Kürtlere yaklaşımında farklılıklar yarattığı gibi, PKK'nın Olof Palme'yi öldürebileceği kanaatine de yol açmıştır.

Zira bölücü terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın yargılanması sırasında; Mahkeme Başkanının, "İsveç'in PKK'dan ayrılanlara sığınma hakkı vermemesi üzerine yaptığımız konuşmada Olof Palme'nin öldürülmesi emrini vermişsiniz" sözleri üzerine sanık Öcalan, "Palme'yi PKK Rejin terör örgütünün öldürdüğü yolunda bilgiler aldım" şeklinde yanıt vermiştir.⁴²³ Terörist başı Öcalan'ın 15 Şubat 1999'da yakalanmasının ardından İsveç Hükümeti de PKK'nın yasadışı eylemlerini desteklemeyerek, örgütün Türkiye'de yaşayan Türk vatandaşı Kürtlerin çoğunluğunu temsil etmediğini açıklamıştır.⁴²⁴

⁴²² Ak Fatih, İsveç Türk Başkonsolosluğu, Stockholm.

⁴²³ Öcalan Davası, 2.gün, 1 Haziran 1999,İmralı Adası, 06.09.2004.

⁴²⁴ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", s.82.

Olof Palme cinayeti hakkındaki bir diğer ihtimal şu şekildedir; İsveç'e çoğunluğunu Kemal Burkay yönetiminde ılımlı sayılabilecek kişilerin oluşturduğu Kürt grupların yerleşmesi ve aynı dönemde PKK yandaşlarının da rahatlıkla İsveç'te barınabilmeleri, ayrıca Çetin Güngör cinayeti ve onu izleyen bazı şiddet hareketleri İsveç Başbakanı Olof Palme'nin dikkatini bu konuya çekmeye başlamıştır. Palme, İsveç güvenlik birimlerine talimat vererek, Kemal Burkay ile bağlantılı olan Kürt gruplar dışındakilere sert tavır gösterilmesini istemiştir. İsveç polisi Kemal Burkay ile de bağlantı kurarak, PKK yandaşlarına karşı sert önlemler almıştır. Bir kısmını tutuklamış, bir kısmını da sınır dışı etmiştir. Palme bu talimatıyla Öcalan'ın ölüm listesine de girmiştir. 28 Şubat 1986 günü eşiyile birlikte sinemaya giden Palme, sinema çıkışında evine doğru yürürken bir PKK militanının kurşununa hedef olmuştur.

Palme suikastının ardından yalnızca İsveç polisi değil, Türk güvenlik birimleri de araştırma yapmışlardır. O tarihlerde Avrupa'dan Bekaa Vadisi'ne gelen "Faruk" isimindeki bir PKK elemanı için Öcalan görkemli bir karşılama yapmıştır. Belli ki, bu kişi iyi bir iş başarmış ve bu şekilde ödüllendirilmiştir. Birçok örgüt mensubunun ifadesinden sonra bu esrarengiz PKK'lı Faruk'un eşkali ile İsveç polisinin elindeki bulguların örtüştüğü tespit edilmiştir. Bu sebeple Türkiye elde ettiği bu bilgileri İsveç'e iletmıştır. Ancak İsveç polisi başta olmak üzere hiç kimse bir daha bu militanın izine rastlayamamıştır.⁴²⁵

Bu gelişmeler doğrultusunda İsveç, Uppsala şehrinde 1984 yılında, Stockholm'de 1985 yılında PKK'dan ayrılan iki kişinin öldürülmesi olaylarından sonra PKK'yı terör örgütü olarak ilan etmiştir. Bu durumdan da anlaşılacağı gibi İsveç Hükümeti PKK'yı açıkça kınamaktan çekinmekte, sadece başvurduğu şiddet eylemlerine karşı çıkmaktadır.

Oysa terörle mücadelesinde tek ve onurlu mücadelesini sürdüren Türkiye hakkında, 14 Mayıs 1986'da İsveç Komünist Partisi Parlamenterleri Lars Werner ve Muhafazakar Parti Parlamenterleri Gullan Lindbland'ın Avrupa Konseyinde ele alınması için meclise verdikleri önergeye göre, demokrasi ve insan hakları konusunda özellikle Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesine yönelik eleştirilerde

⁴²⁵ Akyol Fuat, "Ömerli'den İmralı'ya", 30 Haziran 1999.

bulunulmuş dahası Türk Hükümeti'ne bu hususlarda baskı yapılmasını istemişlerdir.⁴²⁶

Türkiye üzerinde baskı kurulması talebiyle desteklenen terör örgütünün silahlı kanadı ERNK'nin⁴²⁷ İsveç'te Türk vatandaşlarından zorla para topladığı bilinmektedir. Aynı şekilde geçtiğimiz yıl Stockholm'un çeşitli bölgelerindeki Türk turizmini baltalamaya yönelik posterlerde de ERNK imzası yer almaktadır.

6.2.1. Terör ve Terörle Mücadele Yapılanması

İsveç'te son yıllarda iki adet CT “counter terrorism” grubu kurulmuştur. Bu gruplardan ilki olan ONI “Ordningspolisens Nationale Insatsstyrka”, Stockholm terörle mücadele timlerinin part-time elemanlarından oluşmakta ve doğrudan başbakana bağlı bulunmaktadır. Toplam 48 personelli ONI ünitesinde 2 hareket, 1 istihbarat, 1 keskin nişancı destek ve 1 kontrol komuta grubu bulunmaktadır. Birimin görev alanında her türlü CT faaliyetleri varsa da, özellikle rehine kurtarma operasyonlarında uzmanlaşmışlardır.

Diğer CT ünitesi olan Özel Koruma Grubu (SSG: Sarskilda Skvdds Grupp) ise askeri karakteri ağır basan bir birimdir ve Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı bulunmaktadır. 1990'lı yılların başında faaliyete geçen bu birimde sadece subay statüsünde bulunan seçkin personel görev almaktadır. Özel koruma grubu, ABD'nin DELTA ve İngiltere'nin SAS birimleri ile aynı işlevi görmekte, ancak İsveç dışındaki operasyonlarda görev yapmamaktadır. Birim doğrudan müdahale esasına göre çalışmakta olup, İsveç Genelkurmay Başkanı ve diğer yüksek derecedeki silahlı kuvvet komutanlarının emri ile harekete geçmektedir.⁴²⁸

İsveç yıllardır bilerek veya bilmeyerek birilerinin aleti olarak terörizme destek vermektedir. Yaşadıkları iklim kuşağının etkisiyle olsa gerek soğukkanlı ve sakin bir yaradılışları olan İsveç halkının dünyadaki teröristlere kucak açması ve bu teröristlerin haklarını koruyorum iddialarıyla ülkelerin iç işlerine kadar müdahale

⁴²⁶ Çora A. Nazmi Dr., a.g.e, s.212.

⁴²⁷ ERNK, PKK terör örgütünün sözde halk savaşlarının 3 temel unsurundan biri olan cephe kanadını oluşturmaktadır., (Kürdistan Halk Kurtuluş Cephesi - Eniya Rizgariya Netewa Kürdistan),03.09.2004.

⁴²⁸ Toker, M.Cem Dr., “İsveç Yönetim Sistemi”, İkinci bölüm, s:335, 2001.

etmesini devlet geleneklerine sığmamaktadır. Buna en güzel örnekler; bölücülük ve halkı kışkırtma nedenleriyle kapatılan eski DEP Milletvekili Leyla Zana'nın eşi Mehdi Zana'nın İsveç vatandaşı olarak İsveç'te yaşaması⁴²⁹ ve Endonezya'daki Özgür Aceh Hareketi lideri Hasan de Tiro'ya⁴³⁰ ve diğer örgüt liderlerine İsveç vatandaşlığı verilmesidir.⁴³¹ Ülkemiz PKK Teröristlerinin acımasız saldırılarıyla yanıp yıkılırken, teröre karşı mücadele eden güvenlik güçlerine ve terör hedefi olarak seçilerek can veren masum vatandaşlarımıza değil de, özellikle teröristlere arka çıkan, onlara maddi ve manevi destek veren İsveç, teröristleri “ülkelerindeki rejimlere karşı bir özgürlük mücadelesi veren birer özgürlük savaşçısı olarak” görmektedir. Dolayısıyla İsveç hükümetleri bu faaliyetlere katılanları desteklemektedir.

İsveç Sol Parti (Left Party) lideri Gudrun Schyman, İsveç Parlamento üyesi ve Sol Parti kurul üyesi Ulla Hoffmann, İsveç Parlamentosu uluslararası sol forumu üyesi Salam Zandi ve İsveç Parlamentosu Kurul üyesi Sture Arnesson tarafından 11 Eylül 2002'de Sol Parti adına verilen demeçte; Sol Partinin kürt halkını her zaman desteklediğini, Kürt halkının insan hakları konusunda uzun yıllardır en büyük destekçisi olduklarını, Ortadoğu'daki Kürtlerin her taraflarının düşmanlarla çevrili olduğunu ve bu durumdan kurtulmanın tek yolunun birlik olup demokrasi için savaşmak olduğunu belirtmişlerdir. Bu demeçte Kuzey Irakta faaliyet gösteren Mesut Barzani ile Celal Talabani arasında varılan anlaşmadan duydukları memnuniyeti de dile getirmişlerdir.

İsveç Liberal Parti milletvekili ve aynı zamanda partisinin göçmenler ve entegrasyon sorumlusu Erik Ullenhag İsveç Parlamentosuna İsveç'in kürt halkının haklarını koruması yönünde bir politika izlemesini istediklerini belirten bir önerge sunmuştur.

⁴²⁹ Tandoğan Uysal, Hürriyet Gazetesi, 05 Temmuz 2004.

⁴³⁰ Hasan de Tiro Endonezya hükümeti tarafından Eylül 2000'de 15 kişinin öldüğü Jakarta Borsasına yerleştirilen bombanın patlaması ve başka bombalama olayları, 243 adam kaçırma ve 2 adam öldürme, altı okulun kundaklanması suçlarıyla itham edilmektedir.

⁴³¹ Lely T. Djuhari, “Swedish investigators to review Aceh separatists' links to terror attacks”, International CustomWire, AP WorldStream via COMTEX, Mar 21, 2004, Military & Government Collection, Jakarta, Indonesia.

Anıl Çeçen'e göre 2003 yılında, İsveç Dışişleri Bakanı Anna Lindh'in Türkiye'ye gelip "Irak'ta bir kürt devleti görmek istemiyoruz" demesi İsveç devlet politikası açısından yeni bir tutum olarak değerlendirilmektedir. İsveç bu konuda şimdiye kadar ikili bir yaklaşım sergilemiştir. Zaman zaman Türkiye'den yana olmuş, zaman zaman da bölücü örgütün temsilcilerini misafir etmiştir. Bölücü örgütün bazı çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Bu kapsamda Avrupa'daki Türkiye aleyhtarı bir takım girişimlerde de İsveç'in yer aldığı görülmüştür.

Aslında Türkiye ile benzeri bir soruna sahip olan İsveç'in Türkiye'yi daha yakından anlaması ve Türkiye ile yakın işbirliğine girmesi gerekirdi. Çünkü Türkiye'nin özellikle Merkezi Avrupa ülkeleriyle olan çekişmesinde Kuzey ülkelerinin arabuluculuk yapması ve Türkiye ile Avrupa arasındaki birlik sürecinde, Türkiye'nin tam üyeliğe kazanılmasında daha aktif bir tutum izlemesi gerekirdi.⁴³²

2002 yılında ülkemizde nevrüz kutlamaları sırasında çıkan olayları protesto etmek amacıyla PKK terör örgütü İsveç ve Danimarka'da bulunan Türk kuruluşlarına saldırılar düzenlemiş, elçilik binalarına ve THY şubelerine büyük maddi zararlar vermişlerdir. Stockholm Büyükelçiliği Geçici Maslahatgüzarı Orhan Ertuğruloğlu'nun yaptığı basın açıklamasında, İsveç Dışişleri Bakanlığına Terör saldırılarının meydana gelebileceği yönünde bilgilerin güvenlik birimlerine önceden verildiğini ancak hiçbir önlem alınmadığını belirtmiştir.⁴³³

Yine Stockholm'de 6 Nisan 2003'te İsveç Kürt Dernekleri Federasyonu, Avrupa Kürtleri Platformu ve diğer örgütler tarafından oluşturulan; Irak ve tüm çevredeki Kürtlerle dayanışma amacıyla kurulan "Kriz Komitesi" bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantıda İsveç siyasi partilerinde çalışan Kürtlerden siyasetçiler de katılmıştır.

Olof Palme'nin ardından Dışişleri Bakanlarını da terör cinayetleri ile kaybeden İsveç yöneticilerinin terör ve terörizm konusunda ne kadar bilgisiz, bilinçsiz ve bu bilgisizliğin verdiği rehavet ile ne kadar hazırlıksız oldukları ortaya çıkmıştır. İsveç Dışişleri bakanı Anna Lindh'in uğradığı bıçaklı saldırı sonucu ölmesi olayını

⁴³² Çeçen Anıl, "Anna Lindh ve Irak'taki Gelişmeler", 5 Şubat 2003.

⁴³³ Cumhuriyet Gazetesi, "PKK, Türk Kuruluşlarını Hedef Aldı", 23 Mart 2002.

müteakip son birkaç yılı kapsayan basın incelemesi yapan araştırmacılar bu kişinin basit bir cinayete hedef olmayacak kadar önemli bir kişi olduğunu görürler.

Anna Lindh tutum ve davranışları ile teröre ve teröristlere destek veren bir kişidir. Bu bakımdan, çok kapsamlı bir hedefin gerçekleştirilmesi amacıyla plânlanan bir saldırı sonucu öldürülme ihtimali düşüktür. İsveç'in en kuvvetli bakanı olarak da tanınan Anna Lindh; Ülkesine gelen bütün siyasi sığınmacılara destek olmuştur ve onlar adına ülkelere baskı yapmaya çalışmıştır. Bu büyük desteğin bir sonucu olarak da Anna Lindh kürt halkının sempatisini kazanmıştır. Birçok uluslararası platformda Türkiye'nin, ancak kürt sorunun çözümünden sonra AB'ye girebileceğini ısrarla vurgulamıştır. Hatta Türkiye'nin Kuzey Irak'taki politikalarına karşı çıkararak Avrupa Birliği'ni ve Birleşmiş Milletler'i Türkiye'ye baskı yapmaya çağırmıştır. İsveç Kamuoyu bütün bunları bilmesine rağmen terörizmi tanımadığından; Anna Lindh'in öldürülüşünü de anlaması mümkün değildir.

Çünkü İsveç halkı terör ve terörizmin çirkin yüzü ile henüz tanışmamış ve Günlük yaşamlarında böyle bir kaygıları olmamıştır. Olof Palme cinayetinin arkasındaki sırrın çözülememesi ve sıradan bir cinayet gibi görülmesi terörizme karşı toplumsal bilinçsizliği yaratmıştır. Artık kendilerine de zararlı olan terörizme dolaylı veya dolaysız hizmet etmeyi bırakmaları gerekmektedir. Bu sürecin gerçekleşmesi durumunda dünya insanlığına da büyük hizmet etmiş olacaktırlar.⁴³⁴

İsveç'in en büyük akşam gazetesi Aftonbladet'tenin 10 Aralık 1999'da yayımladığı, Avrupa Parlamentosu Sosyalist Grubu'nun dış politika sözcüsü Pierre Schori'nin açıklamalarına göre; İsveç sosyal demokrasisi, uzun bir süreden beri çeşitli Kürt temsilcileri ve örgütleriyle ilişki içinde olmasına rağmen: terör metotları yüzünden PKK terör örgütüne uzak durmuştur. Sosyalist Enternasyonal, Kürtlerin davası için, Sosyal Demokrat Parti'nin Uluslararası İşbirliği Sekreteri Conny Fredriksson başkanlığında bir komite kurmuştur. Bu komite gözlemci olarak terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan duruşmasına da katılmıştır. Türkiye'deki Kürtlerin

⁴³⁴Kumkale Tahir Tamer Dr., "Terör, Terörizm ve Anna Lindh Cinayeti", Önce Vatan Gazetesi, 16 Eylül 2003.

sorunları için çeşitli insan hakları örgütleri ile Yaşar Kemal ve Mehmet Uzun gibi yazarlarla işbirliği yapmışlardır.⁴³⁵

Türkiye'nin bu konudaki uyarılarına rağmen bazı Avrupa ülkelerinin, PKK'nın uzantısı olan yan kuruluşların kendi ülkelerinde örgütlenmelerine izin vermesi çocukları katleden, onları istismar ederek ailelerinden zorla ayıran ve terörist eylemlere sürükleyen bölücü örgütün faaliyetlerini cesaretlendirmiştir. Türkiye'de gerçekleştirdiği katliamları dünya kamuoyuna, insan hakları ve demokratikleşme kavramları çerçevesinde kürt insanı adına verilen mücadele propagandası şeklinde gizlemeye çalışan PKK'nın oyunu, yaz aylarında İsveç'ten 40 çocuğu kaçırmaları ile bozulmuştur. Her ne kadar gerçekleri gizlemeye çalıştılsa da PKK'nın gerçek yüzü son olarak BM ve İsveç Çocukları Koruma Örgütü'nün hazırladığı Tehdit Altındaki Halklar Birliği'nin de kabul ettiği raporda bir kez daha ortaya konulmuştur. PKK'nın bu güne kadar 3000'nin üzerinde çocuğu kaçırdığı, PKK kamplarına katılmak üzere Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne sürdüğü konuları bu raporda vurgulanmıştır. Bu raporda ayrıca; İsveç, Türkiye, Suriye, Kuzey Irak, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinden kaçırılan kürt çocuklarından küçük kızların da, PKK'lı teröristler tarafından tecavüze uğradığı belirtilmiştir.

İsveç'in yüksek tirajlı Svenska Dagbladet Gazetesi'ne göre PKK'nın Varmland'da, sözde bir kültür kampı düzenleyerek 18 yaşın altında 17 genci ülke dışına çıkarttığına değinilmekte ve PKK'lı teröristlerin İsveç Gizli Polisi'nden (SAPO) hiç korkmadıkları vurgulanmaktadır. Aynı gazetenin başmakalesinde İsveç'in PKK'ya karşı girişilen mücadelede başarısız olmasının nedenleri incelenmektedir. Bu nedenlerden birisi; 18 yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul eden Birleşmiş Milletler'in (BM) çocuk hakları, onların istismar edilmelerini ve çocukların zorla ailelerinden koparılmasını engelleyecek koruyucu tedbirlerin alınmasını taraf ülkelerden istemesine rağmen Sosyal Demokrat Partinin PKK'ya karşı yumuşaklığı ve kaybolan çocukların İsveç kökenli ve sarışın olmamaları olarak belirtilmiştir. Yine aynı gazetede bölücü örgütün Avrupa'daki faaliyetleri konusunda sadece İsveç Polisinin değil, diğer Avrupa ülkeleri gizli servislerinin de çok az bilgiye sahip olduklarını belirtmiştir.⁴³⁶

⁴³⁵ Yazan Durusoy, "İsveç Mektupları", Ürün Yayınları, s.45-46, Ankara, 2004.

⁴³⁶ Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet Gazetesi, 05 Ağustos 2004.

Terör örgütü PKK, Avrupa’da açtığı dernekler vasıtasıyla uyuşturucu dağıtımında iyi bir organizasyon sağlamıştır. Terör örgütü PKK’nın İsveç’teki dernek sayısı da oldukça fazladır, bu açıdan bakıldığında PKK’nın İsveç’te uyuşturucu dağıtımı konusunda ne derece etkili oldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle terör örgütü PKK’nın rahat faaliyet gösterme imkanlarına kavuştuğunda, örgüt ve uyuşturucu madde kaçakçılığı arasındaki bağlantı ortaya çıkmaktadır.

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı’nın hazırladığı “PKK Terör Örgütü ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı” adlı araştırmada, PKK’nın uyuşturucu bilançosu gözler önüne serilmiştir. Buna göre; PKK’nın 1986-1998 tarihleri arasındaki 13 yılda 50.000 tonun üzerinde esrar, eroin ve baz morfini yakalanmıştır. Yine PKK’nın Lübnan’ın Beka Vadisinde yılda 60 ton eroin ürettiği belirlenmiştir. 60 tonun çok üzerindeki bir esrar da yine Bekaa’da üretilmektedir. Üretilen uyuşturucu ise Avrupa’ya sevk edilerek, PKK’nın siyasi dernekleri ve deşifre olmamış militanlarınca satılmaktadır. PKK’nın bu amaca hizmet eden derneklerinden 20 adeti İsveç’te bulunmaktadır.⁴³⁷

İtalyan İl Giornale gazetesine göre; PKK Avrupa’ya giden eroinin %40’ını organize etmekte ve terörist eylemlerinin tümüne yakın bölümünü uyuşturucu geliri ile finanse etmektedir.

Terörist başı Öcalan’ın İmralı’da anlattıklarının yanı sıra Emniyet Genel Müdürlüğü arşivlerindeki bilgiler ve dış gözlemciler, uyuşturucu yolu ile PKK terör örgütünün 10 milyar dolarlık bir fona hükmettiği sanılmaktadır.⁴³⁸

Örgüt doğrultusunda İsveç’te faaliyet gösteren yaklaşık 42 derneğin İsveç Kürt dernekleri federasyonu adı altında toplandığı bilinmektedir.

6.2.2. İsveç’teki Legal/İllegal Kürt Kuruluşları

- İsveç Kürt Dernekleri Federasyonu (1982)
- İsveç Kürt Kültür Derneği

⁴³⁷ Şehirli Atilla Dr., “Türkiye’de Bölücü Terör”, Burak Yayınları, s.363, İstanbul, 2000.

⁴³⁸ Dündar Uğur, “PKK-uyuşturucu bağlantısı”, 14 Mart 1999.

- İsveç Kürt İşçileri Derneği
- Kürdistan İşçi Kültür Derneği
- İsveç Dayanışma Komitesi
- İsveç Kürt Kültür ve Dayanışma Derneği
- Kürt Demokratik Kültür Derneği
- Sosyalist eğitim, Kürdistan Yurtsever Güç Partisi
- İsveç Demokrat Kürt Dernekleri Federasyonu
- VasterhanEinge Kürt Kültür Derneği
- Uppsala Kürt ve Türk halklarıyla Dayanışma Komitesi
- İsveç Kürdistan Devrimci İşçi Derneği
- Bahoz⁴³⁹
- Uppsala Kürt İnsan Hakları Derneği (1991)

6.2.3 Türkiye’de Kurulan ve İsveç’te Faaliyet Gösteren Legal ve İlegal Örgütler

6.2.3.1 Türkiye Kürdistan Sosyalist Partisi (TKSP)(1975)

1980 öncesi İstanbul, Bitlis, Bingöl, Elazığ, Hakkari, Van ve Kars illerimiz ağırlıkta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimiz ile metropolde örgütlenmesi görülen TKSP’nin günümüzde Diyarbakır’da örgütlenme ve taban oluşturma faaliyetleri görülmektedir.

Yurt dışında ise, İsveç, Almanya, Danimarka, Hollanda, Belçika, İsviçre, Yunanistan ve Norveç’te faaliyetlerini sürdürmektedir.

1980 öncesi yasal Özgürlük yolu dergisini çıkarmıştır. Günümüzde İsveç’te Rojanu (Vatan Güneşi) adlı dergiyi periyodik olarak yayınlamaktadır.

⁴³⁹ Demirel Emin, a.g.e, s.694.

6.2.3.2. Rızgari-Kürdistan Kurtuluş Partisi (PRK)(1975)

Rızgari; 1980 öncesi ülkemizde faaliyet gösteren çeşitli demokratik kitle örgütleri içerisinde faaliyet göstermiştir. Bunlardan biri de TÖB-DER içerisindeki toplantılarda Anti-Sömürgeci Ulusal Demokratik Muhalefet Grubu ismini kullanmışlardır. Bunun yanı sıra mevcut sendikalar ve köy kooperatiflerinde faaliyet sürdürmüşlerdir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana illerinde faaliyet göstermektedirler.

Yurt dışında ise Almanya'da iki, İsveç, İsviçre, Hollanda ve Fransa'da bir olmak üzere toplam 6 adet Denge Komal Bürosu ile Hollanda'da "Deventer Kürdistan Kültür Derneği, Kürt Öğrenci Dayanışma Derneği, Anhein Kürt Kültür Merkezi" aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Yurt dışındaki yayın organları arasında İsveç'te 1982 yılında yayın hayatına başlayan Denge Komal dergisi bulunmaktadır. Bu derginin yayın hayatı düzenli olarak devam etmektedir.

6.2.3.3. Ala Rızgari-Kurtuluş Bayrağı (1978) Ala Rızgari Birlik Platformu

1980 öncesi Rızgari tarafından örgütün yasal uzantısı olarak kurulan ve faaliyete geçirilen Anti-Sömürgeci Demokratik Kültür Dernekleri (ASDK-DER) 1978 yılındaki hizipleşme sonucu Rızgari'den ayrılanlarca kurulan Alarızgari tarafından ele geçirilmiş ve bu örgütün görüşleri doğrultusunda faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca, yöresel olarak faaliyet sürdüren dernekler ve demokratik kitle örgütü görünümündeki bazı kuruluşlarda da etkinlik sağlanmıştır. Son dönem itibariyle yurt içinde yasal kuruluşu bulunmamakla birlikte ilk fırsatta yasal faaliyet göstermek için çalışmalar yapacağı değerlendirilmektedir. 12 Eylül öncesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin tamamında etkin bir faaliyeti olan örgütün günümüzde Muş, Bitlis, Diyarbakır ve İstanbul illerinde az da olsa taban oluşturma faaliyetlerine rastlanmaktadır.

Yurt dışında ise, İsveç merkez olmak üzere Avrupa ülkelerinde, Ortadoğu'da Suriye, İran ve Irak'ta faaliyetlerini sürdürmektedir. İsveç Kürt Demokratik Kültür

Derneği, Avusturyalı Kürtler Derneği, Avusturya-Viyana Kürdistan Kültür Derneği, Danimarka Ala Rızgari Dayanışma Komitesi, Ala Rızgari Fransa Komitesi aracılığı ile bulunduğu ülkelerde faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir.

6.2.3.4. Kürdistan Ulusal Kurtuluşular (KUK)(1978)

12 Eylül 1980 ncesi yasadışı faaliyetlerin yanı sıra yasal olarak kurduğu, yöresel dernekler (Diyarbakır, şırnak, Batman, Kızıltepe, Cizre, Bitlis, Nusaybin, Derik, Mardin'de gençler, sosyal yardımlaşma, kültür vb. dernekler) vasıtasıyla faaliyet yrtmştir. Günümüzde herhangi bir yasal kuruluşu bulunmamaktadır. Ülkemizde şu anda etkin bir faaliyeti bulunmamakla birlikte zayıfta olsa taban oluşturma faaliyetleri görülmektedir.

Yurt dışında, merkezi Almanya'da bulunan ve Arenheim (Hollanda), Stockholm (İsveç), Bochum, Berlin, Köln (Almanya), Viyana, ST.Polien (Avusturya) olmak üzere 7 Kürdistan İşçi Kültür dernekleri (KOÇ-KAK), kuruluşu vasıtasıyla faaliyet göstermektedir.

6.2.3.5. Kürdistan Sosyalist Birliği (YSK)(1986)(Yetkiya Sosyalista Kürdistan)

YSK kurulduktan sonra Avrupa ağırlıklı olarak faaliyet yürütmüş, merkez olarak da İsveç'te üslenmiştir. Ülkemizde etkin bir faaliyeti görülmemiştir. YSK, 1986 yılından itibaren İsveç'te yayın organı olarak Yekitiya Sosyalist dergisini çıkarmaya başlamış ancak, Ala Rızgari ile birleştikten sonra adı geçen yayın organının çıkarılması durdurulmuştur.

6.2.3.6. Kürdistan Sosyalist Hareketi (TSK)(1986)(Tevgera Sosyalista Kürdistan)

Yurt içinde yasal kuruluşu yoktur, ancak Hakkari başta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ağırlıklı olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Almanya'da faaliyet gösteren Kürdistan Kültür Merkezi isimli 4 dernek TSK'nın

görüşleri doğrultusunda faaliyet yürütmektedir. Fransa'daki Kürt Enstitüsü ile de ilişki ve irtibatı olduğu bilinmektedir. Faaliyetlerini genelde yurtdışında; İsveç, Suriye ve Almanya'da yürütmektedir.⁴⁴⁰

6.2.4. Terör Örgütlerinin İsveç'te Faaliyet Gösteren Legal ve İlegal Yayın Organları

• Armanç Dergisi	PKK/KÖİP, YEKBUN	İllegal
• Ayre Dergisi	Raya Zazaistan	İllegal
• Berbange Kürdistan	Berbange Kürdistan	İllegal
• Demokrat Dergisi	TKDP (PDK)	İllegal
• Heviya Gel	TSK	İllegal
• Kullik (Çiçekler)	KUK/MK	İllegal
• Niştiman Dergisi	KUK/MK	İllegal
• Ocak Dergisi	TKP/ML-Hareketi	İllegal
• Pale (İşçi) Dergisi	KUK/MK	İllegal
• Peşeng Dergisi	PPKK-KÖİP	İllegal
• Piya (Birlik) Dergisi	Raya Zazaistan	İllegal
• Querin (Haykırış)	KUK/MK	İllegal
• Rızgariya Kürdistan	Ala Rızgari	İllegal
• Roja Nu	PSK	İllegal
• Rojey	Ala Rızgari-Platforma Yetikiya Rızgari	İllegal
• Sosyalist Dergisi	16 Haziran Hareketi	İllegal
• Tekoşina Sosyalist	Tekoşina Sosyalist	Legal
• Tevger Dergisi	Tevger	İllegal
• Yekitiya Sosyalist	YSK	İllegal
• Zazaistan Gazetesi	Raya Zazaistan	İllegal ⁴⁴¹

⁴⁴⁰ Demirel Emin, a.g.e, s.696.

6.2.5. İsveç'in Kürt Diline ve Kültürüne Verdiği Önem

19. ve 20. yüzyıllarda Anadolu'nun değişik yörelerini dolaşarak araştırmalar yapan, etnik analizlere dayalı bir takım sonuçlar çıkartan yabancılar arasında İngiliz, Alman, Fransız, Rus, Danimarkalı ve İsveçli araştırmacılar da bulunmaktadır.

İsveçli iki araştırmacı Ingrid Lundberg ve Ingvar Svanberg Kulu yöresinden İsveç'e gelen Türkler ve Kürtler konusunda ortak bir araştırma yapmışlardır. 1960'lı yıllarda Orta Anadolu'dan, özellikle Danimarka, Norveç ve İsveç gibi İskandinavya ülkelerine göç eden Kürtlerin durumu, İsveçli araştırmacıların dikkatini çekmiş ve konu hakkında bazı araştırmalar yapmalarına neden olmuştur. Bu ülkelerdeki araştırmacılarından birisi olan Danimarkalı Jan Hjarnø, Danimarka'da bulunan Cihanbeyli Kürtleri ile İsveç'te yaşayan Kulu Kürtlerini karşılaştırmıştır. Danimarka'daki İshoj belediyesi ile İsveç'teki Botkyrka belediyelerini çalışma alanı olarak seçmiştir. Bu araştırmaya göre Kulu yöresindeki Kürtler İsveç'e göç etmeye başlayınca ve bu yoğun göç, şu an çalışmalarını "Çokkültürlü Merkez'de (Mångkulturellt Centrum)" yürüten Ingrid Lundberg'in ilgisini çekmiş ve çalışmalarında Kulu Kürtlerine değinmiştir. Ingrid Lundberg'in, "Stockholm'deki Kululular" adlı kitabında İsveç'te yaşayan kulu Kürtleri yer almaktadır. Birkaç kez Kulu ve yöresine giderek alan çalışmaları yapmış olan araştırmacı, daha sonraları Ingvar Svanberg ile birlikte bir kitap hazırlamıştır.⁴⁴²

İsveç'in değişik yerlerinde Anadolu'dan gelen on bin civarında kürt bulunduğu iddia edilmektedir. Bunların büyük bir kısmı Tavşançalı, Celep ve Zincirlikuyu yörelerinden gelmekte olduğu sanılmakta olup bunların çoğunluğu İsveç'in Stockholm, Göteborg ve Uppsala kentlerinde oturmaktadırlar. İsveç basınında zaman zaman "Konya Kürtleri" veya "Kulu Kürtleri" olarak adlandırılan bu kürt topluluğunun ilk temsilcileri 1965 yılında tren yoluyla İsveç'e gelmişlerdir. İlk zamanlar az sayıda olan bu grup daha sonraları yakınlarını da İsveç'e getirerek, büyük gruplar oluşturmuşlardır. Bunların büyük bir kısmı Göteborg'da bulunan Volvo fabrikasında iş bulmuşlardır. İlk yıllarda İsveç hükümeti bu göçleri ucuz iş

⁴⁴¹ Demirel Emin, a.g.e, s.913-922, 2000 yılında yayınlanan "Terör Örgütlerinin Yayın Organları ve Seksiyonları" adlı yayından alınmıştır.

⁴⁴² Alakom Rohat, "Orta Anadolu Kürtleri", Evrensel Basım Yayın, s:24-26, İstanbul, 2004.

gücü olarak gördüğünden gelenlerin eşlerinin ve kız çocuklarının İsveç'e girişlerinde zorluklar çıkarmıştır. Bu nedenle kadınlar İsveç'e uzun soruşturmalar ve beklemelemlerden sonra gelebilmişlerdir. Bu insanların büyük bir kısmı bugün İsveç vatandaşı olmuştur. Zamanla sayıları iyice artan bu grup 1976 yılında Stockholm'de kurulan "Kürt İşçi Derneği" adlı örgütün çatısı altında bir araya gelmişlerdir. Stockholm'ün Fittja mahallesinde yoğunlaşan bu grup burayı adeta kendilerine başkent seçmişlerdir. Tavşançalılı çok sayıda kürt bu mahallede oturmaktadır. Bu bölgede görev yapan resmi yetkililerin bu grupla yakın ilişkiler geliştirmek istemektedir. Bu bağlamda 4-5 Mayıs 2002 günleri arasında Kürt kültür festivali düzenlenmiştir.

Son yıllarda İç Anadolu Bölgesinden İsveç'e gelen bu grup kurumlarını oluşturarak örgütlenmiştir. Bu örgütlenme kapsamında İsveç'te APEC Yayınevi, Stockholm'de çıkan "Birnebün" adlı dergi ve vakıflar kurulmuştur. APEC Yayınevi 1999 yılında İsveç Yazarlar Fonu (Sveriges Författarfonden) tarafından 25 bin kronluk para ile ödüllendirilmiştir.⁴⁴³

Terörist örgütün siyasallaşma gayretlerinin temeli olan 7nci kongrede, İsveç Devlet Radyosunun düzenli olarak Kürtçe yayına başladığını belirtmektedir.⁴⁴⁴ Haftada iki gün, Çarşamba ve Cumartesi günleri 15 dakika Kürtçe program yapan İsveç radyosu, 2001 yılında Kürtçe yayına başlamıştır.

Bu radyo, yayın ağını genişletmiş ve 30 Haziran 2001'de yayına başlayan İsveç Radyosu'nun Kürtçe Servisi, Ortadoğu'da dinlenebilecek şekilde Kürtçe yayın yapmaya başlamıştır.

Paris Üniversitesi Yaşayan Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Ulusal Enstitüsü'nde Kürt Dili ve Edebiyatı Profesörü Joyce Blau'nun, 15 Ekim 1989'da Paris Kürt Enstitüsü'nce gerçekleştirilen sözde Uluslararası Paris Kürt Konferansı'ndaki "Kürt Dili ve Edebiyatı" adlı bildirisinde; Avrupa'ya giden Kürtlerin büyük bir bölümünün edebi eserlerini önce İsveç'teki kürt yayınevlerinde yayımlatmakta olduklarını, göçmen toplulukların kültürel gelişmelerine önem veren İsveçli yetkililerin, sayıları

⁴⁴³ Alakom Rohat, "Orta Anadolu Kürtleri", Evrensel Basım Yayın, s:103-112, İstanbul, 2004.

⁴⁴⁴ Özgen Necati, (E) Orgeneral, "PKK Terör Örgütünün Legalleşme Faaliyetleri", 20:05, 19.05.2004.

12000'i bulan Kürtler için nispeten yüklüce bir yayın bütçesi oluşturduklarını, 1970'li yılların sonundan itibaren yirmi kadar gazete, dergi ve magazin çıkarılmakta olduğunu, çocuk kitapları, alfabeler, Kürtlere ilişkin tarihsel eserlerin çevirilerinin yayınlandığını, edebi yaratıcılığın teşvik edildiğini belirtmektedir.⁴⁴⁵

İsveç Göçmen Bakanlığı Danışmanı Lars Gunnar Eriksonn'da yine aynı toplantıda sunduğu "Avrupa'da Kürt Diasporası" adlı bildirisinde belirttiği gibi kürtler; aralarında İsveç'te bulunduğu Avrupa ülkelerine yoğun bir biçimde yerleşmişler ve bu göçmenlerin durumu Avrupa ülkeleri tarafından anlayışla ve sempati ile karşılanmıştır. Ayrıca kürt sorununun bir çok açıdan Filistin halkının sorununa benzediğine inandığını belirten Eriksonn, Filistin halkıninki gibi, kürt halkının da kendi devletini kurma hakkının reddedildiğini vurgulayarak, kürt sorununa İsveç'in artan ilgi ve desteğe rağmen durumun Filistin'deki gibi politik bir seviyeye getirilemediğini ifade etmiştir.⁴⁴⁶

Uluslararası Af Örgütü'nün eski başkanı Thomas Hammarberg sözde toplantıda sunduğu "Uluslararası Kuruluşları Daha İyi Kullanmak" adlı bildirisinde; Kürdistan'da İnsan Hakları İçin İsveç Komitesi adlı kuruluşu oluşturduklarını belirterek İsveç'teki sekiz siyasi partinin, bütün mezheplerden kiliselerin, sendika ve insancıl örgütlerin desteğine sahip olduklarını vurgulamıştır. "Save the Children" adlı İsveç Çocuk Esirgeme Kurumunun başkanlığını yapan Hammarberg, kürt sorunun daha etkili yollarla destek bulabilmesi için Paris Kürt Konferansından sonra İsveç'te de bir konferans düzenlenmesi gerektiğini teklif etmiştir. Bu teklif sonucunda alınan toplantı sonuç raporunda Kürdistan'da İnsan Hakları için İsveç Komitesi'nin himayesinde Stockholm'de yeniden toplanmış ve 15 Mart 1991'de toplantı yapılmıştır.⁴⁴⁷

İsveç'in Kürt sorununa genel yaklaşımı nedeniyle bölücü örgütün yayın organı olan MEDYA TV İsveç'te bir çok ülkede olduğundan daha rahat çalışmalarını sürdürmektedir. Kanalın bu ülkede bir de stüdyosu bulunmaktadır. ERNK'nın önemli

⁴⁴⁵ Joyce Blau, "Uluslararası Paris Kürt Konferansı", Doz Yayıncılık, s.55, 1992, İstanbul.

⁴⁴⁶ Lars Gunnar Eriksonn, "Uluslararası Paris Kürt Konferansı", Doz Yayıncılık, s.96-97, 1992, İstanbul.

⁴⁴⁷ Hammarberg Thomas, "Uluslararası Paris Kürt Konferansı", Doz Yayıncılık, s.161-163, 1992, İstanbul.

isimleri de bu ülkede üslendiğinden PKK'nın bir çok yazılı yayını da İsveç'te hazırlanmakta ve dağıtılmaktadır. İsveç, örgütün internet yayıncılığına da önemli katkılar sağlamaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi başta İsveç ve Danimarka olmak üzere İskandinav ülkelerinde de örgüt paravan isimler altında devletin sosyal fonlarından olabildiğince yararlanmaktadır. Kürtçe yayıncılık konusunda Türkiye'yi en çok sıkıştıran ülkelerin başında da yine İskandinav ülkeleri gelmektedir. İsveç'in Ankara Büyükelçisi Henrik Lilyegren bu durumu İsveç'in 'açık sözlülüğü'ne ve demokrasiye olan sevgisine bağlamıştır. Kürtçe eğitim ve yayıncılık konusunda Türkiye'de tarihi korkuların hakim olduğunu öne süren Lilyegren, bu korkuların 'Sevr sendromu' olduğunu söylemiştir. Lilyegren sözlerini 'Sevr'i unutun, Helsinki'yi hatırlayın' şeklinde tamamlamıştır.

Oysa örgütün yasadışı yollardan elde ettiği ve aklamakta güçlük çektiği paralar için MED-TV'ye yardım adı altında kara para aklama operasyonu başlattığı, bunun için İsveç merkez olmak üzere İsveç Posta nezdindeki hesaba MED-TV'ye dayanışma adı altında kara para aktarıldığı bilinmektedir.⁴⁴⁸

İsveç dış ülkelere dönük olarak yapılan Kürtçe yayınları desteklemekle kalmayıp, kendi ülkesinde de Kürtçe yayın yapılmasına izin vermektedir. Bu çerçevede halen Türkçe, Farsça, Arapça, Sırpça ve İspanyolca yayın yapan İsveç Radyosu (Radio Sweden) Ekim 2000'de Kürtçe'yi de yayın dilleri arasına katma kararı almıştır. Kanal yetkililerinin verdiği bilgiye göre günlük 15 dakikalık yayınlar İsveç'teki Kürt kökenli göçmenlere dönük olarak planlanmıştır.⁴⁴⁹

İsveç, kürt diline ve kültürüne katkıda bulunmak için, İsveç'teki Kürt Kültür Vakfı, İstanbul Kürt Enstitüsü ile birlikte çocuklar ve gençler için Kurmanci ve Zazaca diyalektlerinde 100.000 kitap hazırlayıp Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bedava dağıtma kararını almıştır. İsveç bu amaçla, üç milyon İsveç Kronu, yani 483.870 YTL ve 379.041,53 Amerikan Doları tutarındaki parayı Sida'nın kanalıyla iki kürt kurumuna vermeyi kararlaştırmıştır. Bu iki kurum da önümüzdeki yılın sonuna gelmeden bu projeyi birlikte bitireceklerdir. Zazaların bir Türk boyu

⁴⁴⁸ Öcalan Davası, "T.C.Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı", 1999/78 nolu İddianamesi.

⁴⁴⁹ Laçiner Sedat, "Med-Tv'nin Etki ve İşlevleri", Avrasya Dosyası Dergisi, cilt:8, sayı: 4, s.227-252, 2002.

olduğunu belirten Orhan Türkdoğan'ın yanı sıra Kurmançça ve Zazaca üzerinde araştırmalar yapan Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, Zazacada %50'nin üzerinde Türkçe geri kalan kelimeler ise Arapça, Farsça, Grekçe, Ermenice ve diğer bazı Hint-Avrupa dillerinden kelimeler bulunduğunu tespit etmiştir.⁴⁵⁰ Bu bağlamda Zazaların, Kurmançların ve Kürt adı altında toplamak istenen toplumların büyük bölümünün Türk soyuna mensubiyetleri siyasi bir tez ve tercih değil; ilmi, tarihi, sosyolojik bir gerçeği ifade etmektedir.⁴⁵¹

Bir başka görüşe sahip Minorsky ise İslam Ansiklopedisi'nin İngilizce baskısında; "20. yüzyılda Kürtler arasında kesinlikle Kürt olmayan bir unsurun (Zazalar) tespit edildiğini belirtilmektedir." diyerek; "Zazaların Kürtçe'den çok farklı bir Kuzey-Batı lehçesi konuştuklarına" değinir. Zazalar hakkında; "Kürtler olmayan İranlı aşiretler" şeklinde bahsedilmiştir.

Ayrıca; O. Mann, M. Kenzie, Haddak, Bruinessen, Güran ve Hewrami, Zazaları Kürtler'den kesinlikle ayırmaktadırlar. Prof. Kojima'da; Zazaca'yı ayrı bir dil olarak sınıflandırmakta hatta bir Kürt dil grubunun bulunmadığını diğer lehçelerinde ayrı bir dil hürriyeti taşıdığını ifade etmektedir. Prof. Dr. Yalçın Küçük ise; Zazaca çokça sanıldığı gibi aksine Kürtçe'nin bir lehçesi değildir. Zazaca Kürtçe dışı kalıyor." demektedir.

İsveç hükümeti, edebiyat, süreli yayınlar ve diğer kültürel faaliyetler için özel mali destek de sağlamaktadır. Bu nedenle Stockholm'de Türkiye'de olduğundan daha fazla Kürtçe kitap basılmıştır. Yine Stockholm Belediyesi, 57 dilde düzenli eğitim imkanı sunmakta ve bu eğitimler için Kürtçe öğretmenleri Uppsala Üniversitesinde yetiştirmektedir.⁴⁵²

Kürtçe kitap projesi gerçekleştirilmesi ve İsveç hükümetinden yardım alınması için, İsveç'in İstanbul Konsolosu Ingmar Karlsson, aktif bir şekilde çalışarak, İsveç Kürt Kültür Vakfı ile İstanbul Kürt Enstitüsünün arasında kontak kurmuş, aynı

⁴⁵⁰ Taneri Aydın, "Türkistanlı Bir Türk Boyu Kürtler", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s.143, Ankara, 1983.

⁴⁵¹ Çeşme Ahmet a.g.e, s:136-143.

⁴⁵² Sture Theolin, "Modernleşme ve Çokkültürlülük", a.g.e, s.280.

zamanda her iki Kürt kurumu ile İsveç devletinin arasında da en güçlü referans olmuştur.

Gerçekte Fransa, Almanya ve İngiltere'nin de aralarında bulunduğu Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi İsveç'te de birden fazla mahalli dil var iken, milli dil bir tanedir.⁴⁵³ Bu devletler milli dillerini özenle korumakta ve hiçbir müdahaleye izin vermemektedir.

Kürt edebiyatına sahip çıkmak amacıyla 1996 yılında Stockholm'de kurulan Kürt kütüphanesinin ilk oluşumu, önceleri Mezopotamya Yayınevi üzerinden daha sonrada "Kurdish Publishing Center" aracılığı ile Avrupa'nın bir çok ülkesine Kürt kitaplarının yayın ve dağıtımını yapan Nedim Dağdeviren adlı şahsın yaptığı ön çalışmalara İsveç hükümeti tarafından maddi destek sağlanması ile başlamıştır. İki yıl süren kütüphane projesi süresince İsveç devleti projeyi desteklemiştir. Kütüphane 3000'in üzerinde kitap ile Kürtçe gazete, makale, müzik ve video kaset arşivine sahiptir. Dağdeviren, İsveç Yazarlar Birliği'nde 60 a yakın Kürt yazar olduğunu, İsveç'in Kürt yayın etkinliklerinin bütün dünyada en çok olan ülke olduğunu ve yurt dışındaki tek Kürt yazar örgütünün İsveç'te olduğunu belirtmektedir.

Resim 6.1. İsveç Kültür Bakanı Marita Ulvskog tarafından 10 Ekim 1997'de gerçekleştirilen Kürt Kütüphanesi açılışı.

⁴⁵³ Çora A. Nazmi Dr., a.g.e, s.43.

Resim.6.2. İsveç Kültür Bakanı Marita Ulvskog ve İsveç Kürt Federasyonu Başkanı Keya İzol tarafından kürt evi açılışı, 12 Ekim 2001.

Ayrıca İsveç'in başkenti Stockholm'deki Sonla Hallen Kapalı spor salonunda 7. İskandinavya Kürt Festivali icra edilmiş ve bu festivalde bölücü örgüt ele başı lehine, ülkemiz aleyhine gösteriler yapılmıştır. Bu festivale Türkiye'den de bazı sanatçılar katılmış ayrıca terör örgütü Kongra-Gel'in başkanı Zübeyir Aydar bir konuşma yapmıştır.

İsveç Asuri Federasyonu (ACSA) ve Södertörn yüksek okulu tarafından organize edilen ve İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen "Tarih, Soykırım, Demokrasi ve Türkiye dosyası" başlıklı konferansta Avrupa Birliği (AB) yolundaki Türkiye'nin kendi tarihiyle hesaplaşması gerektiğine vurgu yapılarak, gayrimüslimlere yönelik soykırımın kabul edilmesi ve tarihi gerçekleri ortaya koyacak arşivlerin açılması küstahça istenmiştir. Konferansa konuşmacı olarak Amerika Minnesota üniversitesinden Prof. Tamer Akçam, Södertörn yüksek okulundan David Gaunt ve tarihçi Jan Betsawoce, İsveç Parlamentosundan milletvekili Sten Lundström, Türkiye'den Gazeteci-Yazar Ragıp Zarakolu ve Özcan Kaldoyu katılmıştır.⁴⁵⁴

İsveçli Üniversite öğrencilerinin bağlı olduğu Dış politika ve Dış ilişkiler Derneği 17 İsveç'li Üniversite Öğrencisinin katıldığı bir kültür gezisi düzenlemiştir. Gezi programı çerçevesinde DEHAP kadın ve gençlik dernekleri temsilcileri ve Diyarbakır Barosu üyeleri ile görüşen öğrenciler PKK sempatanları tarafından

⁴⁵⁴ MHA News Agency, Stockholm, 27.10.2004.

yönlendirilmiştir. Öğrenciler Diyarbakır gezisinden sonra, Der Amer Kilise'sinin de bulunduğu Mardin Midyat'a geçerek Süryanilerle görüşmüşlerdir. Bu öğrencilerden Pelle Rödin kendisini Kürt ayrılıkçı hareketinin bir sempatizanı olarak gördüğünü, Kürt meselesini tüm kalbiyle desteklediğini belirtmiştir. Buda göstermektedir ki ülkemizi bölmek isteyen unsurlar İsveç halkı üzerinde sahte bir izlenim oluşturarak bölgeye olan ilgilerini arttırmak istemekte ve onlardan medet ummaktadır.

Günümüz Türkiye'sini "topsuz tüfeksiz" parçalayabilmenin çeşitli tezgahlarını kuran malum emperyalist devletlerin bu kavim üzerinde de durmakta olduğu açık bir vak'adır. Nitekim İstanbul'da onlarca kilise varken, İngiltere prensi Charles'in Anadolu'ya geçerek, Mardin ve Hıristiyanlıkla alakalı mahalleleri gezmesi ve bilhassa Süryanilerin meşhur tarihi Manastırını gezdikten sonra Süryani din adamlarıyla uzun uzun sohbet etmesi Prens'in, Türkiye'ye sadece İngiliz Başkonsolosluğu binasının açılış töreni için gelmemiş olduğunu açıklıkla göstermektedir.⁴⁵⁵

Başta İsveç olmak üzere Avrupa Birliği'nin birçok parlamenti ve aydını kürtlere verilmesi istenen bazı hakları ayrılıkçı boyutlara taşıma çabasıyla Türk vatandaşı Kürtleri kışkırtmakta ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne doğrudan müdahalede bulunmaktadırlar. Bu nedenle İnsan Hakları, demokratikleşme ve Kopenhag kriterleri başlığı altında düzenledikleri bir dizi sözde kürt konferansları bu müdahalelerin birer göstergesi olmaktadır.⁴⁵⁶

Mardin'in Dargeçit ilçesinde 28 Mart yerel seçimlerinde Belediye Başkanı seçilen Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP) Adayı Süleyman Anık, PKK ile ilişkisi olduğu gerekçesiyle göz altına alınmış olan Anık aynı zamanda İsveç vatandaşı olması nedeniyle İsveç Dışişleri Bakanlığından gelen müdahale sonucunda serbest bırakılmıştır.⁴⁵⁷ Görüldüğü üzere İsveç devletinin desteğinin boyutları had safhaya ulaşmıştır.

⁴⁵⁵ Gündoğdu Ayhan Hadi, Çelebi Ali Cemil, "Gizli Harp Misyonu ve Dezenformasyon", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s:379-380, İstanbul, 2005.

⁴⁵⁶ Yavi Ersal - Yazıcıoğlu Yavi Necla, A.g.e, s.132.

⁴⁵⁷ İHA (İhlas Haber Ajansı), 04.09.04, 17:18.

13 Aralık 1997 tarihinde Brüksel’de oluşturulan II. Ulusal Kongre Hazırlık Konferansı’nda “Ulusal Kongre Hazırlık Komitesi” oluşturulmuştur. PKK, KYB ile birlikte bir kısım etkisiz Kürtçü örgütler ve bağımsız gruplarla birlikte PKK’nın imkanlarıyla varlıklarını idame ettiren kişilerin katılması ile oluşan "Ulusal Kongre Hazırlık Komitesi" Ulusal Kongrenin en kısa zamanda 1998 yılı içinde toplanması için çaba sarfedilmesini benimsemiştir.

Ulusal Kongre Hazırlık Komitesi, 28 Mart 1998 tarihinde İsveç’te bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıya PKDW Yürütme Konseyi Başkanı ve Ulusal Kongre Hazırlık Komitesi üyesi Zübeyir Aydar ile KYB adına Abdülrezak Feyli, PZK (Kürdistan Emekçiler Partisi) temsilcileriyle birlikte 30 kişinin katıldığı tespit edilmiştir.⁴⁵⁸

6.2.6. Terör Örgütünün Siyasal Alana Taşınabilmek İçin Yurt Dışı Destek Arayışları

19. yüzyıldan bugüne Kürtler üzerine oynanan siyasetin en önemli özelliklerinden biri de, Kürt grupların dış dengelere dayanmaları olmuştur. Tüm Kürtler arasında siyasî bir birliktelik kuramayan rakip ve muhalif Kürt gruplar gerek birbirlerine karşı, gerekse içinde buldukları ülkenin idaresine karşı çoğu kez dış destek aramışlar, güçlerini halktan çok dış bağlantılardan almışlardır. Osmanlı örneğinde asi Kürt beyleri ve grupları İngiltere ve Rusya’dan medet ummuşlar, PKK ile birlikte ise buna Suriye ve diğerleri de eklenmiştir. Bu durum Kuzey Irak Kürtleri arasında da böyledir. Rakip iki grup Saddam, İran, Türkiye, ABD, İngiltere, Avrupa Birliği başta olmak üzere kullanabilecekleri tüm dış unsurlar ile temas halindedir ve başarılarını daha çok bu unsurların vereceği desteğe bağlamışlardır. Başka bir ifadeyle, hiçbir ülke bu gruplarla ilgilenmese bile bu gruplar gidip bu güçleri destek için çağırılmaktadırlar.

Dış ülkeler tarafından desteklenmeyen terörün başarı şansı yoktur ve Türkiye’nin 1970’li yıllardan beri, farklı isimler ile olsa da⁴⁵⁹, yaşadığı terör birçok

⁴⁵⁸ Öcalan Davası, “T.C.Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı”, 1999/78 nolu İddianamesi.

⁴⁵⁹ 1971 öncesi, Ermeni terörü, 1980 öncesi , PKK terörü.

ülke tarafından desteklenmiştir. Bu destek; korunma, eğitime, maddi ve silah yardımı sağlama, psikolojik destek verme, uluslararası düzeyde olumlu propagandalar yapma, Türkiye'deki yandaşlarını destekleme şeklinde gerçekleşmiştir.⁴⁶⁰

HADEP'de iç kamuoyundaki siyasal hedeflerini gerçekleştirebilmek için dış desteğe yönelmiştir. Bu amaçla, Almanya, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda ve İsveç'te yurt dışı temsilcilikleri açma gayreti içerisine girmiştir. Ayrıca Sosyalist Enternasyona üye olmuştur. HADEP'li yöneticiler ve belediyeler yabancı heyet ve misyonlar ile temasa önem vermektedir. Bu çerçevede Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesini ziyaret eden ABD, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Norveç, Hollanda, Kanda, Avustralya ve İsveç gibi ülkelerin yetkilileri, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlarla görüşmelerde bulunmuşlardır.⁴⁶¹

Bu hususta Irak'ın Kuzey bölgelerinde yaşayan Kürtlerinde bir takım faaliyetleri vardır. En göze çarpanlardan birisi de Kürtlerin Kuzey Irak medyasını kendi kontrolleri altında tutmak için girişimlerde bulunmalarıdır. Bu konudaki en önemli aktivite ise 1996 yılından itibaren Arap gazetecilerin kalemlerinin satın alınmasıdır. KDP'nin⁴⁶² ve Barzani'nin davetlisi olarak Kuzey Irak'a gelen bazı gazetecilere çeşitli armağanlar ve bol miktarda da ABD doları verilmiştir. Irak operasyonu öncesi ve sonrası bu yazarların yazıları incelendiğinde Kürtlerin savunulduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Iraklı Arap yazar Munzir El-Fazıl'ın İsveç'teki Kürdistan Araştırmaları Basın Yayın Müessesesi tarafından yayınlanan "Irak'ın Geleceği ve Kürt Meselesi Hakkında Bir Araştırma" adlı kitabında ve aynı yazarın KDP'nin yayınladığı ET-Taahi gazetesindeki "Irak'ın Demokratik Yapılanma Sürecinde, Gönüllü Federalizme Siyasi- Kanuni Bir Bakış" adlı makalesinde Irak'ta demokratik bir

⁴⁶⁰ İlhan Suat (E) Korg., "Terör ve Afganistan Harekatı", Savunma ve Havacılık Dergisi, cilt: 15, sayı: 20613, s.100, 2001.

⁴⁶¹ Güven Veli Fatih Dr., "Yüksek Riskli Seçim İşbirliği ve PKK Terör Örgütünün Yerel Seçimlere Etkisi", Stratejik Analiz Dergisi, sayı:47, s.48, Mart 2004.

⁴⁶² Mesud Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi KDP, Irak siyasetinde 50 yılı aşkın süredir en etkili güçlerdendir. Partinin denetiminde 20 bin kadar peşmerge bulunmakta ve gerektiğinde bu sayının hızla artırılabilceği düşünülmektedir.

sistemin oluşturulabilmesi için, Federal bir yapının şart olduğuna dikkat çekilmiştir.⁴⁶³

İsveç'in başkenti Stockholm'de, 23 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşmasıyla hükümsüz hale gelen Sevr Antlaşmasının⁴⁶⁴ 83. yıl dönümünün kutlanması amacıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda İsveç hükümeti, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler'e kürdistan'ın tanınması çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Sevr Antlaşması çerçevesinde kürt devleti kurulmasına yönelik bir bildiriye de imzaya açmıştır. İsveç Sol Parti kurul üyesi Ulla Hoffman; Sevr Antlaşması'nın AB tarafından Kopenhag Kriterleri çerçevesinde Türkiye'ye tekrar dayatılması ve bu kriterlerin Sevr Antlaşması'nın yerini tutması gerektiğini belirterek; AB'nin, Türkiye'yi üyeliğe alacaksa Lozan Antlaşması ile yapılan hatayı düzeltmesinin ve Kürtlerin mücadelesine sonuna kadar destek verilmesinin yerinde olacağını dile getirmiştir. Toplantının düzenlenmesinde etkin rol alan gazeteci Kurdo Baksi ise; Sevr Antlaşması'nın arkasında durmayıp Lozan Antlaşması'nı imzalayan Avrupalıların Kürtlere ihanet ettiklerini ileri sürmüştür.

Gerçekte, sıklıkla gündeme gelen Sevr Antlaşması Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e geçiş sürecinin bir dar boğazıdır. Bu dar boğaz yaşanmış ve aşılmıştır. Artık yaşanmış olması ne bizim sürekli bir şekilde bu dar boğazın ürküntüsü içinde yaşamamızı, ne de bu dar boğazın aşılmasını sağlayan zaferin kazanımlarını hatırlayarak rehavete düşmemizi gerektirir. Stratejik bilinç tarihe, stratejik planlama bugünkü realitelere dayanmak zorundadır. Sevr'i hatırlamamız ve bilmemiz soğuk kanlı bir tahlille Sevr'e giden süreçteki zaaflarımızı değerlendirmemizi sağlıyorsa bir anlam taşır; yoksa bizi pasifleştiren ve savunmaya yönelik hareketlere sürükleyen psikolojik bir eziklik duygusu doğuruyorsa atılım gücümüzü kırar ve yeni Sevr'lerin önünü açar.⁴⁶⁵

Öcalan'la ilgili İsveç makamlarına suç duyurusunda bulunan ve İsveç'te iki derginin yayın yönetmenliğini yapan Kurdo Baksi, İsveç'in Svenska Dagbladet

⁴⁶³ Demiral Nejd E.Tuğg, "Arap Medyasının Kürtlere ve Türkmenlere Bakışı", Stratejik Analiz Dergisi, sayı:46, Ocak 2004.

⁴⁶⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını amaçlayan Sevr Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı sonrasında, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanmıştır.

⁴⁶⁵ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.61.

gazetesine verdiği demeçte "Kardeşi Doktor Lamia Baksi ve 67 kürt genci 1987'de Öcalan'ın emriyle öldürüldüğünü ve Öcalan'ın bunu dolaylı bir şekilde üstlendiğini" ifade etmiştir.

Söz konusu toplantı ve açıklamalar, Türkiye'nin Stockholm Büyükelçisi tarafından; 'Kürtler'in doldurmasına gelen İsveçlilerin Sevr konusunda saçmalaması' olarak nitelendirilmiş ve Sevr Antlaşması'nın bir daha geri getirilemeyeceği vurgulanmıştır. Bu tür söylemlerin, Avrupa ülkelerince, zaman zaman dillendirilmesi; Türkiye bakımından alışılmadık bir durum değildir. Tarihin tozlu sayfaları arasında yerini alan Sevr'in, İsveçli bazı politikacı ve aydınların gündemindeki yerini koruması; 'ülkelerin dostu değil, çıkarı olduğu' gerçeğini bir kez daha gözler önüne sermektedir.⁴⁶⁶

Steinbach'ın ve diğer Batı Avrupalı literatürün savunduğu yapay Türk milleti tezi, 2002 başında resmi platforma taşınmasının ilk deneyimi yaşanmıştır. İsveç devletinin yayınevi olan İsveç Enstitüsü tarafından 2001 yılı başında hazırlanan "İsveç ve Türkiye" isimli broşür İzmir'de İsveç Büyükelçiliği tarafından dağıtılmıştır. Bu broşür Falkman'ın yazdığı bir kitaptan esinlenerek hazırlanmış ve içinde şu bilgiler yer almıştır; "Türk kelimesi bir halk grubunu ve bir ulusu temsil etmemektedir, sadece aynı dil grubunu ifade etmektedir".⁴⁶⁷ Broşürü inceleyen Türk Dışişleri yetkilileri broşürde Türk isminin bir milleti değil de bir topluluğu ifade eden bir kelime olduğu ve Ermenilere karşı Türk ve Kürt birliklerinin toplu katliamlar yaptıkları şeklinde ifadelerin yer aldığını tespit etmişlerdir.

1990-1995 yıllarında İsveç'in İstanbul Başkonsolosu olan Büyükelçi Kaj Falkman'ın yazdığı ve önsözü İsveç Başbakanı Goran Persson⁴⁶⁸ tarafından kaleme alınan kitaptan oluşturulmuş olan broşürde geçen "Bir Türk boyu olan Osmanlılar" terimi bile İsveçli yazarın tarihi bilgisinin ne kadar az olduğunu göstermektedir.

⁴⁶⁶Düdükcü Özlem, "İsveç'in Gündemi: Sevr", ASAM, Avrupa Araştırmaları Masası, 03.09.04, 22:04.

⁴⁶⁷ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", çev: Gülseren Ergün, Cem Yayınevi, s.22, İstanbul, 2001.

⁴⁶⁸ Özdağ Ümit, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ASAM Yayınları, s.48, Ankara, 2003.

Böylelikle İsveç, sözde Ermeni "soykırımını" tanımış olmasını BM'in 1985 hayali önergesine dayandırdığını, Stockholm Parlamentosu BM'in asla Ermeni tezlerini onaylamadığı gerçeğini nihayet kabul ederek, 2000 yılında oyladığı önergeyi geçersiz kılmıştır.

Ermeni propagandasının durmadan tekrarladığı yalanın tersine, İsveç Dışişleri Komisyonu açıkça BM'nin, İnsan Hakları alt komisyonu aracılığıyla 21 Mart 2002 tarihinde, hiçbir zaman sözde Ermeni "soykırımını" tanımadığını kabul etmiştir.

İsveç devletinin Türkiye'ye dönük bir dış politika unsuru olarak ilgilendiği konulardan bir diğeri de Alevilik konusu şeklinde öne çıkmaktadır. Protestan mezhebine mensup İsveçliler, Müslümanlar arasındaki farklılıkları vurgulayıp abartarak gerginliği arttırmaktadır. Türkiye de Alevilik ile ilgili yabancı çalışmalar yerli çalışmalarla kıyaslanamayacak kadar çoktur. Ayrıca söz konusu çalışmalar farklılıkları olağanüstü derecede abartmaktadır.

Son zamanlarda Aleviliği daha çok bir "azınlık" olarak görme eğiliminin bir ürünü olarak yapılan çalışmalar da vardır.

İstanbul'daki İsveç Araştırma Enstitüsü'nün 25-27 Kasım 1996 tarihleri arasında düzenlediği "Osmanlı ve Modern Türkiye Alevilerinde Din, Kültürel Kimlik ve Toplumsal Örgütlenme" başlıklı konferansta sunulan tebliğlerin derlemesinden oluşan bir kitapta, Alevi kimliğini ve Hz. Ali odaklı mezhepleri tarihi / efsanevi arka plan, tarih, inşa süreci, günümüzdeki "uyanış"a eşlik eden kentleşmenin getirdiği yeni sorunlar ve yeni söylemler bağlamlarında ele almıştır. Sabetaycılık, Ehl-i Hak, Nusayrilik, Dürzilik gibi bazı marjinal heterodoks akımları irdeleyen makaleler ise kimlik inşa sürecinin hem "iç" dini tarih, hem de "dış" siyasal ve toplumsal yönleri üzerinde durmuştur.

Bu çalışmalarda ayrıca Aleviliğin Hıristiyan etkisiyle oluştuğu iddiası da yer almaktadır. Başka deyişle Alevilik güya, içi Hıristiyanlık, dışı Müslümanlık olan eklektik (seçmeci) bir inanıştır.

İsveç, Türkiye'deki azınlıklar meselesine özel ilgi duyan başlıca ülkelerden birisidir. İsveçli yazar Rohat Alakom'un 2000 yılında Stockholm'de İsveççe olarak yayımlanan "Bin Yılda İsveç-Kürt İlişkileri" (Svensk-Kurdiska Kontakter under tusen ar) adlı kitabı, ayrılıkçı ve bölücü Kürtçülük hareketlerine destek vermektedir. Söz konusu kitapla ilgili bir tanıtım yazısı İsveçli İslamolog ve oryantalistlerinden Sigrid Kahle tarafından kaleme alınmıştır ve bu yazı Stockholm'de çıkan Karavan adlı dergide yayınlanmıştır. Yazının daha değişik bir versiyonu daha önceleri Svenska Dagbladet adlı günlük gazetesinin 16.2.2000 tarihli sayısında çıkmıştır.

İsveçli misyonerlerin Kafkasya ve Ağrı Dağı yöresinde yaptıkları propaganda çalışmalarıyla Kürtlerle özel ilişkiler kurdukları bilinmektedir. Bu misyonerlerden E. J. Larsson'un "Kürtler ve Ülkeleri" ve N. F. Höijer'in "Kürtler, Cennetten Bir Tablo" adlı yazıları İsveç Hıristiyan aleminde Kürtlere ilişkin büyük bir ilginin gelişmesine neden olmuştur.

İsveç'te yayınlanan ve evlere ücretsiz olarak dağıtılan haftalık Avisen Gazetesi'nde de "İncil Kürtçe'ye Çevriliyor" başlıklı haberde, merkezi İsveç'te bulunan İncil Çeviri Enstitüsü'nün İncil'i Kürtçe'nin Kırmançi lehçesine çevirerek 2002 yılından itibaren dağıtımına başlamıştır.

İsveç Türkiye dışındaki Türklerle de ilgilenmektedir. Merkezi İsveç'te bulunan IBT (Institute of Bible Translation) İncil'i Adige, Kabartay, Osetin, Karacay, Çeçen, Nogay, Avar, Lezgi, Kumruk, Lak, Dargin, Tabsaran, Sakhur, Rutul, Agul, Andi ve Bezhti dillerinin bir kısmına tercüme ettirmiş, diğerlerine de ettirmektedir. Yakında bu dillerin konuşulduğu bölgelere kiliselerini de kurmayı hedeflemektedirler. Bilhassa Batı ve Orta Kafkasya'da İslamiyet'in çok güçlü olmadığını düşünen misyonerler, söz konusu bölgedeki Müslümanları dinlerine kazandırma uğraşısı içerisindeyler. Bir Kafkasya uzmanı olan Ufuk Tavkul, 1990'lı yıllarda Kafkasları defalarca ziyaret etmiştir. 1993 yılında Karaçay-Çerkez ve Kabardin-Balkar Cumhuriyetleri'ni ziyareti esnasında, misyonerlerin, Karaçay-Balkar diline tercüme edilmiş Hollanda basımı bir İncil'i bedava dağıttıklarını, ancak İslamiyet'e yönelen halkın bunlara pek itibar etmediğini tespit etmiştir. Ancak, 1996 yılında bölgeye yaptığı bir diğer seyahat esnasında Kislovodsk (Narsana) isimli Rus şehrinde yaşayan bazı Karaçay gençlerinin Hıristiyanlığı kabul ettiklerini gözlemlemiştir.

Kendi yayınlarında misyonerlere bilhassa şehirli, entelektüel ve karışık evlilik yapan insanlara yönelmeleri tavsiye edilmektedir.

Yine bir başka ayrılıkçı girişim olan, Batı eksenli Süryani hareketler, PKK çevreleri ile flört halindedir. Batı kontrolündeki kimi Süryaniler, artık işi terör boyutuna taşıma aşamasına getirmiş görünmektedir. “Irak, İran, ve Suriye’nin yanı sıra Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yaşayan Asuri ve Süryaniler, PKK desteğinde Avrupa’da yasadışı “Beth Nahrin” (Mezopotamya Özgürlük Partisi) adlı bir örgüt kurmuşlardır. Asuri ve Süryani halkına karşı Türk, Arap ve Farslar tarafından yapılan sözde katliamlarda Kürtlerin de kullanıldığını öne süren örgüt, kültürel haklar yanında toprak talebi için mücadele kararı almıştır. Örgütten kaçarak Kuzey Irak’ta Türk askerlerine teslim olan Süryani asıllı Metin Kesenci’nin, Diyarbakır DGM Savcılığı’na örgütle ilgili verdiği bilgiler doğrultusunda; PKK kamplarında eğitilen 200 kadar Asuri ve Süryani gencin, silahlı mücadele için hazırlığa başladığı öğrenilmiştir.

Beth-Nahrinli bir terörist MED-TV’de, silaha sarılma gerekçelerini “Bizim çıkışımız 2500 yıllık göçe bir cevaptır. Bu dağlara bizim diyebilmek için silahı seçtik.” şeklinde açıklamıştır. Ayrıca söz konusu terörist PKK ile olan işbirliklerini gizleme ihtiyacını duymamıştır.

PKK bağlantılı bir gazeteci de bu durumu “ Asuri-Süryani halkının mücadelesi artık ‘kilise’ ve ‘manastır’a sığmıyor.” şeklinde belirtmiştir. PKK terörü bahanesiyle Avrupa’ya göç eden, Yezidiler ise giderek hem misyoner örgütlerin hem de Batılı ülkelerin güdümüne girmektedir. İsveç ve Almanya Yezidilere karşı özel bir ilgi duymaktadır. Türkiye’ye vize uygulayan İsveç ve Almanya, Yezidilere sıra geldiğinde ayrıcalıklı bir politika izlemektedirler. Öyle ki aralarından milletvekili seçilen bile olmuştur.

Misyoner Örgütler, Apo’yu cezaevinde iken de unutmamışlardır. Ziyaretçiler arasında Hıristiyan Misyoner Örgütlerin ağırlığı oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu örgütlerin Güneydoğu’ya yönelik ziyaretleri de kayda değerdir. Bu durum MGK’na sunulan raporda da ele alınmıştır. Raporda, Güneydoğu bölgemizi son bir yıldır ziyaret eden yabancı heyetler şöyle sıralanmaktadır: “Merkezi ABD’de

bulunan, Hollanda ve Almanya’da örgütlü Asuri Hareketi Komitesi, merkezi Fransa’da bulunan Süryani Kültürünü Koruma Komitesi, Ermeni Toprakları Merkezi, Dünya Birleşik Belediyeler Federasyonu, Avrupa Kiliseler Birliği, Danimarka Helsinki Komitesi, Ortodoks Kiliseler Birliği, merkezi İsviçre’de bulunan Ermeni Kültürü Vakfı, İtalya, Almanya, Fransa ve İsveç’ten 40 belediye.”⁴⁶⁹

İsveç'te iktidarda bulunan İsveç Sosyal Demokrat Partisi Milletvekili Yılmaz Kerimo, TRT'de Süryanice yayın için bazı girişimlerde bulunduğunu açıklamıştır. TRT'de yerel dillerde yayınların başlamasından sonra Süryanice yayının da olması gerektiğine inandığını belirten Türkiye kökenli Süryani milletvekili Kerimo, gerek özel kanallarda gerekse TRT'de Süryanice yayın yapılması için maddi ve teknik gereken her türlü desteği vereceklerini de haddi olmayarak taahhüt etmiştir.⁴⁷⁰

Dönemin Başbakan Yardımcısı, Devlet Bakanı Devlet Bahçeli TBMM Grup toplantısında yaptığı konuşmasında: ““PKK terör örgütüne bazı iç ve dış çevrelerce çanak tutulmaya çalışıldığı, bilerek veya bilmeyerek yeni manevralarını kolaylaştırıcı bir takım tavırlar sergilemeye çalışıldığını belirterek, bu tavırların, “Barış süreci” ve “demokratik çözüm” sloganları arkasında gizlenen siyasallaşma taktikleriyle sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Ancak, Türkiye’deki bazı belediyeler, daha çok uluslararası temaslarıyla ve PKK stratejisiyle paralellik arz eden siyasi mesajlarıyla dikkat çekmişlerdir. Ülkemizin, bölücü ve yıkıcı terör belasıyla ve ona destek olan çevrelerle mücadelesi terörizmi bir insanlık suçu kabul eden, ırkçılığa karşı çıkan her ülkeyi ve kuruluşu ilgilendirdiğini vurgulamıştır.””

Tüm bu demokratik ve özgürlük ortamının arkasında, 14 Haziran 2001’de İsveç’in Göteborg kentinde yapılan AB toplantısını protesto etmek amacıyla toplanan binlerce kişinin İsveç polisi tarafından tabancayla ateş açılarak engellenmeye çalışılması ve Göteborg polisinin olaylar sonrasında yaptığı açıklamaya göre, 86 kişinin yaralanması, 565 kişinin sorgulanması, 177 kişinin sınır dışı edilmesi ve 373 kişinin "önlem olarak" gözaltına alınması çelişkili bir durum yaratmıştır. Aynı olayların Türkiye’de olması durumunda Avrupa devletleri büyük tepkiler vererek insan haklarının çiğnendiğinden bahsedeceklerdir. Oysa İsveç’te yaşanan protesto

⁴⁶⁹ Bahar Recep, “Bak Şu İsveç’in Yaptığına”, 5 Şubat 2002.

⁴⁷⁰ İHA, Stockholm, 19.07.2004.

olayları bireyseldir ve AB toplantısı sırasında saman alevi gibi parlayıp bitmiştir. Buna rağmen İsveç polisi, sadece taş atan amatör göstericilerin üzerine ateş etmekten çekinmemiştir. Bu çelişki Avrupa'nın teröristin "insan haklarının" olduğu ama onun öldürdüğü askerin, polisin, masum sivillerin insan haklarının olmadığı görüşüne sahip olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.⁴⁷¹

Avrupa Birliği içinde yer alan bazı unsurların, Türkiye'deki terör hareketleri ile demokratikleşme arasında bir ayrım yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Terörizm, insan hakları, demokrasi ve ırkçılık konusunda, Avrupa Birliği'nde kafaların hayli karışık olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı Avrupa ülkelerinin temsilcilerinin Türkiye'ye niçin geldiklerini, kimleri muhatap olarak kabul ettiklerini ve ülkemizi gerçekte nasıl algıladıklarını anlamak bile zorlaşmaktadır. Avrupa Birliği bünyesinde PKK ve yandaşlarına karşı hayranlık duygusu taşıyanlar bulunabilir. Terör örgütüne, onun başına ve yandaşlarına gösterilen özel ilgiyi farklı şekillerde yorumlama hakkımız doğabilir. Bu bağlamda, İsveç Dışişleri Bakanı Sayın Anna Lindh'in ülkemize ziyareti esnasında yaptığı açıklamalar ile görüşme trafiği de bu çerçevede dikkat çekici olmuştur. Bölücü unsurlarla dirsek teması olan kişilerle yaptığı özel görüşmeler ve kullandığı ifadeler, nezaket ve diplomasi kurallarını olağanüstü zorlayıcı bir mahiyet arz etmiştir. "Avrupa'nın en önemli sorunlarından birisi ırkçılıktır" diyen Sayın Lindh'in, Türkiye'deki ırkçı-bölücü terör karşısında aynı yaklaşımı sergilememesi,⁴⁷² ve İsveç'in kişi başına en fazla silah üreten ülkelerden biri olduğunu ve bu sayede milli gelirlerini yükselttiklerini göz ardı etmesi üzücü ve düşündürücüdür.⁴⁷³

⁴⁷¹ Emin Çölaşan, Hürriyet Gazetesi.

⁴⁷² Bahçeli Devlet Dr., TBMM Grup Konuşması, 24 Şubat 2000

⁴⁷³ Manisalı Erol, "Batı ve Türkiye", Derin Yayınları, s.9, 2004, İstanbul.

7. İSVEÇ’İN ULUSAL POLİTİKALARI

7.1. İsveç’teki Azınlıklar ve Genel Azınlık Politikası

7.1.1. İsveç’in Azınlıklar Rejimine Katılımı

Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’ni 1976’da yürürlüğe koyan İsveç, Avrupa Konseyi tarafından çıkarılan Çerçeve Sözleşmeyi ve Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı da onaylayarak 1 Haziran 2000’de uygulamaya geçirmiştir.

Çerçeve Sözleşme gereği azınlıkların durumu ve devletin uygulamaları konusunda sunması gereken Devlet Raporunu 5 Haziran 2001’de açıklayan İsveç’in azınlık politikası hakkında Avrupa Konseyi Danışma Komitesi de yaptığı incelemeler neticesinde 2002’de görüşünü açıklamış, İsveç bu görüşlere ilişkin çok kısa bir değerlendirme yapmış ve 2003’te de Bakanlar Komitesi İsveç hakkında kararını vermiştir.⁴⁷⁴

7.1.2. Genel Azınlık Politikası

İsveç, azınlıklar rejimini kabul etmiş olan bir devlet olarak ülkesindeki azınlıklara olumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Bununla birlikte mevzuatında Çerçeve Sözleşme yürürlüğe girene değin azınlıklardan hiç söz edilmemiş olması ilginçtir. İsveçli yöneticilere göre bunun bir nedeni ülkedeki azınlıkların sayılarının çok az oluşudur. İsveç ilk kez Çerçeve Sözleşme gereği Avrupa Konseyi’ne sunduğu Devlet Raporunda, “tarihsel azınlık dillerini desteklemek ve ulusal azınlıkları korumak ve teşvik etmek amacıyla bir azınlık politikası benimsediğini” belirtmiştir. Bu çerçevede ilk kez 1999’da hükümet “İsveç’teki Ulusal Azınlıklar Yasası”nı çıkartarak önemli bir adım atmış ve daha sonra yürürlüğe koyduğu Avrupa azınlık sözleşmeleri ile de çoğunluk dışındaki farklı etnik gruplara tam bir “azınlık statüsü” vermiştir.

⁴⁷⁴ Yrd. Doç.Dr. Erol Kurubaş, a.g.e, s. 251.

İsveç, mevzuatında ulusal azınlık tanımı yapılmamış olmakla birlikte “sayı”, “farklılık”, “özbilinç”, “uzun süredir İsveç’te yaşıyor olma” ve böylece “ülkeyle bütünleşme” ölçütlerinden hareketle, beş “ulusal azınlık” grubu bulunduğunu belirtmiştir. Bunlar yerli halk Samiler, İsveç Finleri, Tornedaller, Roma halkı ve Yahudilerdir. Bu ulusal azınlıklar dışındaki göçmenler ve yabancılar, son ölçüte uymadıkları gerekçesiyle azınlık grupları olarak kabul edilmemiştir. Bununla birlikte İsveç’in azınlıkları belirlerken vatandaşlık ölçütünden söz etmemesi ilginçtir. Danışma Komitesi bunu memnuniyetle karşıladığını ve güçlü bir biçimde desteklediğini belirtmiştir.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’yla ilgili sunduğu yorum beyanında da İsveç, Sami, Fince ve Tornedal Fince (Meankieli) dillerini azınlık ve bölgesel diller, Romani ve Yiddish dillerini de belli bir bölgede konuşulmayan azınlık dilleri (non-territorial minority languages) olarak kabul ettiğini açıklamıştır.⁴⁷⁵ Bunun sonucunda kamusal medya alanında Sami dilinin kullanımı konusunda, 2002’de Fin Yayıncılık Şirketi, Norveç ve İsveç’le birlikte, bu üç ülkede haftada toplam 12 saatlik Sami dilinde ortak haber yayıncılığını başlatmıştır.⁴⁷⁶

Öte yandan İsveç yine Çerçeve Sözleşme gereği, bireylerin kendini azınlık olarak kabul edip etmeyeceğini kendilerinin belirlemesi ilkesini kabul etmiş ve hiçbir biçimde kişilerin bu tercihlerinden ötürü bir dezavantaja sahip olmayacağını bildirmiştir. Ülkede herkesin yasa önünde eşitliği ve her türlü ayrımdan korunması kurallar bazında esastır. Bunun için devlet gerekli yasal önlemleri almış ve bir bakanlığını azınlık konularıyla doğrudan ilgili hale getirmiştir. Ayrıca bu konuda 1999’da “Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman⁴⁷⁷ Yasası” ile 2001’de “Yüksek

⁴⁷⁵ Kurubaş Erol Yrd. Doç.Dr., a.g.e, s. 252.

⁴⁷⁶ Özerman Elif, çeviren: Burcu Toksaba, “Avrupa’da Dil Hakları: Genel Bir Çerçeve”, Helsinki Yurttaşlar Derneği. 27.06.2004.

⁴⁷⁷ Güneş İsmail Yrd.Doç.Dr., “Yerel Yönetimlerde Ombudsmanlık”, İsveççe bir kelime olan ombudsman kelimesi bu dilde “temsilci” anlamına gelmektedir ama bu kelimenin hükümetin veya şirketinin temsilcisi olarak adlandırılması yanlış olacaktır. Bu anlamıyla bakarsak ombudsman tarafsız temsilci olarak nitelendirilir Ombudsman, genel anlamda yönetimin ağır baskısı altında ezilen yurttaşların, haklarını daha kolay yollardan aramasını sağlayan bir kurumdur. Kötü yönetimden kaynaklanan birtakım usulsüzlükler sonucunda vatandaşların zor durumda kalması, onların haklarını koruyacak güvenilir bir korunağın bulunmaması, her zaman sorun olmuştur. Görevini kötüye kullanma, rüşvet, rant sağlama, hırsızlık.. gibi yolsuzluklar hep kötü yönetimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kötü yönetimin bir ürünü olan yolsuzlukla mücadelede en etkili önlemin ombudsman olduğu kabul edilmektedir. Ombudsmanın aynı zamanda demokrasinin gelişmesinde, sivil toplumun oluşmasında önemli katkıları tespit edilmiştir. Ombudsman İsveç dilinde delege, avukat, temsil etme yetkisi verilen kişi anlamına gelmektedir.

Eğitimde Öğrencilere Eşit Muamele Yasası” çıkartılmış, ayrımcılığı içermeyen bir teşvik politikası benimsenmiş, kültürel kimliklerin korunması ve entegrasyon konusunda da önemli çalışma ve projeler başlatılmıştır.

Ülkede genel anlamda bir asimilasyon politikası görülmez. Yapılan incelemelerde ülkenin resmi amacının entegrasyon olduğu görülmektedir.⁴⁷⁸ Ancak İsveç'e göç etmiş kişilerden mükemmel bir İsveççe bilmelerini istemek onların asimile olmalarını istemek demektir. Bugün ülke çapında seçimlere aktif veya pasif katılım hakkını göçmenlere verebilmiş tek bir Avrupa ülkesi yoktur. Ancak, İsveç, Finlandiya, Danimarka, İsviçre, Hollanda ve Norveç gibi ülkeler göçmenlere yerel ve bölgesel düzeyde seçme ve seçilme hakkı tanımışlardır.⁴⁷⁹

Hükümetin, ülkedeki tüm gruplar arasında karşılıklı hoşgörü, saygı ve diyalogun artırılması yönünde ciddi çabaları vardır. Bunun için kurumsal yapı da oluşturulmuştur. Bu yapı içinde sayılabilecek başlıca kurumlar şunlardır: 1993'te açılan “Sami Parlamentosu”, bakanlıklar arası bir çalışma grubu olan “Azınlık Politikaları Çalışma Grubu” ile Samilerle ilgilenen “Yerli Halklar Delegasyonu”, 1997'de kurulan ve hükümetin, çeşitli azınlık örgütlerinin, dinsel toplulukların ve göçmenlerin temsilcilerinin yer aldığı “Etnik Eşitlik ve Entegrasyon Konseyi”, Holokost'la⁴⁸⁰ ilgili bir enformasyon projesi olan “Yaşam Tarihi Forumu”, 1998'de oluşturulan “Hoşgörüsüzlüğe Karşı Stockholm Uluslararası Forumu” (İsveç, İngiltere ve ABD birlikte oluşturdu) ve “Ulusal Entegrasyon Bürosu”, 1999'da kurulan “Etnik

Kurum olarak da parlamentoyu temsil eden büro anlaşılır. İspanya'da halkın savunucusu, Avusturya'da halk avukatı, Fransa'da arabulucu... Türkiye'de ise kamu hakemi, kamu denetçisi, halk gözlemcisi denmektedir. 27.06.2004.

İsveç'te 1713 yılında kurulan ombudsmanlık ülkede yolsuzluğun had safhaya ulaştığı bir dönemde kurulmuş, başarılı olunca da 1809'da anayasal bir kurum haline getirilmiştir. Daha sonra İskandinav ülkelerinden Finlandiya 1919, Norveç 1959, Danimarka 1954 yılında ombudsmanlık sistemine geçmiştir. Bu kurum 1962 yılında bir sıçrama yaparak Avrupa'dan Pasifik'e atlamıştır. Yeni Zelanda da Danimarka'yı örnek alarak kendi ulusal değerlerini koruyan bir ombudsmanlık bürosu kurmuştur. Parlamento Komiseri adı altında 1962 yılında kurulan büro, birçok hükümet birimini denetim ve gözetim yetkisine sahip kılınmıştır. İngiltere'de 1954 yılında Tarım Bakanlığı'ndaki görevlilerin, köylülere ait olan bir araziye hukuk dışı yollardan el koymalarıyla ortaya çıkan skandal, ombudsmanlık kurulmasında etkili olmuştur. Ombudsmanlık kurumunun demokratikleşmede, şeffaflaşmada bilhassa yolsuzlukla mücadeledeki başarısı daha fazla göz ardı edilememiştir. 27.06.2004.

⁴⁷⁸ Kurubaş Erol Yrd. Doç.Dr., a.g.e, s. 253.

⁴⁷⁹ Zengin Eyüp, Ünal Ömer Faruk,a.g.e, s.77.

⁴⁸⁰ 2. Dünya Savaşı'nda katledilen 6 milyon Yahudi'nin öldürülmesiyle sonuçlanan ve 'Holokost' olarak adlandırılan sistematik olarak uygulanmış tarihin en feci soykırımlarından biridir. 27.06.2004.

Ayrımcılığa Karşı Ombudsman". Ayrıca hükümet değişik NGO⁴⁸¹'larla (EBLUL⁴⁸², un bir şubesi SWEBLUL adıyla İsveç'te faaliyet gösterir) ve azınlık temsilcileriyle düzenli olarak danışma toplantıları yapmaktadır.

İsveç toplumunda genelde farklılıklara karşı hoşgörü hakimse de, özellikle Roman ve Samilere yönelik önyargılar devam etmektedir. Ayrıca Yahudilere dönük anti-semitizmin⁴⁸³ de ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir.⁴⁸⁴ Dahası 11 Eylül 2001 olayı sonrası İsveç toplumunda bir "İslam korkusu" gelişmiş ve bundan kaynaklanan ayrımcılıklar söz konusu olmuştur. Ama İsveç her türlü ayrımcı eylem ve ırkçı saldırı konusunda son derece duyarlı davranmaya çalışmakta, Güvenlik Servisi (SAPO)⁴⁸⁵ bu konuda yıllık raporlar ve istatistikler yayınlamaktadır. Raporlarda ırkçı saldırılar, yabancı düşmanlığı, anti-semitik eylemler konusunda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. 1997-1999 arası birçok Avrupa ülkesinde olduğu

⁴⁸¹Başkaya Fikret, "Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Söylemi", ülkemizde sivil toplum kuruluşları (STK) denilen, dışarıda ise genellikle Non Governmental Organizations'ın kısaltılmışı olan (NGOs) denilmektedir. ABD'de ise bu kuruluşlara Public Voluntary Organizations (PVOs) deniyor. Adlandırma ne olursa olsun içerik ve misyon aynı. NGO'yu bizim dilimizde ifade edersek ve çeviriyi 'metne bağlı kalarak' yaparsak, bu 'Hükümet Dışı Örgütler' demektir. Her yerde NGO şeklinde geçen kurumlar Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları olarak bilinmektedir. 27.06.2004.

⁴⁸² "The European Bureau for Lesser Used Languages", Daha Az Kullanılan Diller Avrupa Bürosu, AP dilsel haklar alanında Avrupa Birliği içindeki kilit kurum olarak kabul edilmektedir. Parlatonun bu alandaki ilk girişimi, 1981'de alınan Bölgesel Diller ve Kültürler için Topluluk Şartı ve Etnik Azınlıkların Hakları için Şart Üzerine Karar (Arfé Kararı) olmuştur. Bu karar, Üye Ülke Hükümetlerini ve yerel ve bölgesel otoriteleri, bölgesel ve azınlık dillerini, özellikle eğitim, kitlesel iletişim, kamu hayatı ve sosyal alanlarda korumak ve geliştirmek üzere önlemler almaya çağırılmaktadır. Avrupa Parlamentosu Üye Ülkeleri yalnızca bu alanda önlemler almaya çağırılmakla kalmış ve bu konuda bağlayıcı kararlar alamamıştır, zira bağlayıcı kararlar Parlamento'nun yetkisi dahilinde değildir. 27.06.2004,

Arfé Kararı sonucunda 1982'de Avrupa Daha Az Kullanılan Diller Bürosu (EBLUL) kurulmuş ve bu kurum bölgesel ve azınlık dilleri alanlarında AB'nin aktif karar alma süreçlerini desteklemek ve bu dilleri konuşanların dilsel haklarını korumak amacını gütmüştür. Arfé Kararı ayrıca, bölgesel ve azınlık dillerinin desteklenmesi için 1993'te bir bütçe kaleminin yaratılmasına da neden olmuş (B3-1006) ve bu kalem 1998'de kaldırılışına kadar bu dillerin korunması ve geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. 27.06.2004.

⁴⁸³ Yahudiler'den nefret etme duygusu, "Anti-Semitizm" kelime olarak ilk defa 1879 yılında Wilhelm Marr tarafından Avrupa'daki Yahudi karşıtı kampanyayı tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Ne var ki, Araplar da Semitik ırk grubundan oldukları için bu tabir kendisine yüklenmek istenen anlamı tam ifade edememektedir. Genel olarak salt İsrail veya Siyonizm'in eleştirilmesi anti-Semitizm olarak algılanmamakta ya da yaftalanmamaktadır. Ancak, bunun böyle bilinmemesi ve eleştirilerin dozunun kaçması ihtimaline binaen her türden Yahudi aleyhtarı yazı "anti-Semitist" yaftasıyla fişlenmekte; söyleyen ve yazarlar kara listelere alınmakta ve kendilerine bazı kapılar kapatılmaktadır. Aslında Yahudi asıllı Noam Chaomsky gibi kimi yazar ve düşünürler de İsrail'i ve ABD'nin İsrail yanlısı politikalarını çok sert üsluplarla eleştirmektedirler. Unutulmamalıdır ki, İsrail ırkçı bir devlettir ve sahip olduğu nükleer silâhlarla birkaç saat içinde 25 milyon kişiyi öldürebilecek güce ulaşmıştır. Müslüman dünyasındaki Yahudi karşıtlığı ise "anti-Semitizm" değil, "anti-Siyonizm" olarak yorumlanmalıdır. Müslüman topluluklarda görülen anti-Semitizm, Siyonizm'in yayımlacı politikasına ve İsrail'in kuruluşundan bugüne izlediği katliam siyasetine bir tepki olarak gelişmektedir.

⁴⁸⁴ Olcay H. Bülent Doç. Dr., "Anti-Semitizm Hortluyor mu?", 27.06.2004.

⁴⁸⁵"Säkerhetspolisen (SAPO)", İsveç Gizli Polisi veya İsveç Gizli İstihbarat Teşkilatı. 27.06.2004.

gibi İsveç'te de bu konularda artış söz konusudur. 1997'de bu niteliklerde 1752 saldırı söz konusuken, 1999'da toplam 2363 saldırı olmuştur. İsveç toplumunda endişe verici boyutlara ulaşan yabancı düşmanlığı 1970'li ve özellikle 1980'li yıllarda gelişerek bu günkü duruma gelinmiştir. 16 Aralık 1980 tarihinde İsveç'in Dagens Nyheter gazetesinde Olof Kleberg'in yazdığı "Kendinize Gelin İsveçliler" adlı makalesinde; ırkçı bir İsveçli grubun "İsveçli İsveçliliğini Korumak" sloganıyla İsveç'in çeşitli yerlerinde bildiriler dağıttığını ve bu propaganda bildirilerinin arkasında duran ırkçıların ülkedeki tüm sorunların kaynağının göçmenler olduğu görüşünde birleştiğini belirtmiştir. Yine aynı makalede; yabancı görünüşlü kişilere polisin davranış biçiminin farklı olduğu ve sıradan bir kontrolde bile göçmenlerin çeşitli zorluklara maruz kaldığı ve bu kontroller sonucunda en küçük bir kusuru olmayan yabancıların bile yakalanıp sınır dışı edilebildiğini belirtilmektedir.⁴⁸⁶ Ayrıca Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman'ın raporlarına göre çalışma hayatında da azınlıklara ve göçmenlere karşı ayrımcılıkta artış gözlemlenmiş, 1998'de 121 olan bu nitelikteki olay sayısı, 2000'de 307'ye yükselmiştir. Tüm bunlara karşı hükümet 2001'de iki önemli program başlatmıştır: "Ayrımcılık, Yabancı Düşmanlığı ve Irkçılığa Karşı Ulusal Eylem Planı" ve "İnsan Hakları Eylem Planı".

İsveç Anayasasının 1. Bölüm 2. Maddesiyle azınlıkların kültürel gelişiminin teşviki konusunda idari makamlara sorumluluk yüklenmesine karşın, son zamanlarda Samilere dönük yoğun çabalar dışında önemli bir ilerleme sağlanamamış, ancak 2002'de bu konudaki çalışmalar için tahsisat ayrılmıştır. Bu çerçevede "Yaşayan Tarih" projesi kapsamında Yahudi azınlığın kültürel gelenekleri teşvik edilmeye çalışılmıştır.

Dil konusuna gelince, pek çok ulus devletinde dil, birliğin anahtarıdır. Diller, örneğin merkezin dili için bölgelerin lehçelerinden vazgeçmesi yoluyla, bir standardizasyon süreciyle oluşturulur. Eğer azınlıklar yeterince güçlüyse, özellikle bölgesel tabanlıysa, okullarda, resmi belgelerde ve kamu önünde kendi dillerinin

⁴⁸⁶ Yazan Durusoy, "Bir Türk Savcısının İsveç Anıları", Ürün Yayınları, s:323-325, Ankara, 2003.

meşruiyete sahip olmasının yollarını arayacaklardır. Bu nedenle bazı devletlerin birkaç resmi veya yarı resmi dili vardır.⁴⁸⁷

Ülkede genel olarak İsveççe kullanılmakla birlikte resmi dil olarak yasayla belirlenmiş değildir. İsveç'teki tüm azınlıklar iki dilli olmasına karşın kendi dillerini kullanmaları konusunda herhangi bir engelleme yoktur. 1999'da idari makamlarla ve mahkemelerle ilişkilerde Sami, Fin ve Meankieli dillerinin kullanılabilmesi için iki yeni yasa kabul edilmiştir. Ama özellikle yargılamada mahkemeler dilin İsveççe olmasından yanadır.⁴⁸⁸ Yine bu dillerin belirli bölgelerde kullanılmasının sağladığı kolaylığa paralel olarak eğitimde kullanılmaları da söz konusudur. Ayrıca azınlıkların kendi okullarını açmaları da mümkündür. İsveç yasaları kişilerin adillerinde ad ve soyad taşımalarına engel değildir. Çok dilli yerlerde 1988 tarihli Ulusal Miras Yasası gereği yer adları, yol işaretleri ve diğer alanlarda özellikle Sami ve Fin dilleri kullanılabilir. İsveç'te ulusal azınlıkların dil, din, kültür ve tarihlerinin öğretilmesi, araştırılması serbesttir ve devlet bu konuda gerekli materyalleri sunmayı taahhüt etmiştir. Ulusal Eğitim Ajansı da bu konuyla ilgili projeler yürütmektedir. İsveç Devlet Radyo (SR) ve televizyonu (SVT) yayınlarında genelde dilsel ve etnik azınlıkların gereksinimlerini göz önüne almaktadır. Ama burada da özellikle Sami ve Finliler dışındaki gruplar bakımından kimi sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca yazılı basın konusunda Sami ve Romaniler bakımından yapılması gerekenler vardır.

Son çeyrek asırdır aileler çocuklarını bir İsveç devlet veya özel okuluna kaydettirirken, çocuğun anadilini veya evde konuşulan dili belirtebilmektedir. Kanunlara göre belediye bu ev dilinde öğretimi normal İsveç okulları kapsamı içerisinde vermek zorundadır. Stockholm Belediyesi 57 dilde düzenli eğitim imkanı sunmaktadır.

Azınlık örgütleri kültürel, dini veya siyasi olsun, faaliyetler için yerel fonların güvence altına alınmasında etkin olduklarını göstermişlerdir. İsveç'te televizyon ve radyo yayını "kamu hizmeti" kavramına dayanır ve medya, kanunlarla azınlık ve diğer çıkar gruplarının ihtiyaçlarına cevap vermekten sorumludur. Bu nedenle

⁴⁸⁷ Sture Theolin, "Modernleşme ve Çokkültürlülük", İsveç-Türkiye-Avrupa, İletişim Yay., s.278, İstanbul, 2001.

⁴⁸⁸ Kurubaş Erol Yrd.Doç.Dr., a.g.e, s. 254.

yıllardan beri Romani Chib'in de dahil olduğu dokuz önemli göçmen dilinde günlük yerel radyo ve televizyon yayını vardır. Türkçe programlar ise günde iki kere yarım saatlik programlar olarak yayınlanmaktadır.⁴⁸⁹

Dinsel alanda, 1 Ocak 2000'e değin İsveç'te devletin bir parçası olan Kilise, yapılan reformla devletten ayrılmıştır. Şimdi dinsel gruplar arasında eşitliği artırma çabaları vardır. Çeşitli dinsel gruplar devletten yardım da almakta, kayıtlı dinsel toplulukların hepsi yasal olarak faaliyet yürütebilmektedir.

Azınlıkların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel hayata katılmaları konusunda da ciddi çalışmalar vardır. Bununla ilgili olarak azınlık örgütleri ve hükümet yetkilileri düzenli olarak toplanmaktadırlar. Özellikle Sami Parlamentosu aracılığıyla bu halkın karar alma sürecine etkin katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Ülkede sadece ulusal azınlıkları temsil eden siyasal partiler bulunmamakta, ulusal parlamentoda (Riksdag) da azınlıklara ayrılmış sandalye yoktur. Ama bütün ulusal azınlıklar vatandaş oldukları için eşit oy kullanma hakkına sahiptirler.

Kısacası İsveç'e bakıldığında Çerçeve Sözleşme'ye uygun bir azınlık politikasını izlemeye çalıştığı, ayrıca ülkedeki yabancılara da geniş kültürel haklar tanıdığı görülmektedir. Böylece çok kültürçülük anlayışının devlet mekanizması açısından benimsenmiş olduğu belirtilebilir. Nitekim Bakanlar Komitesi de raporunda İsveç'in azınlık politikasına genelde olumlu yaklaşmakta, sadece yukarıda belirtilen eksiklikler konusunda çağrıda bulunmaktadır. Buna karşın, ülkedeki son yıllarda yükselen ırkçı saldırılara ve yabancı düşmanlığına bakıldığında devletin politikalarının henüz İsveç halkı tarafından aynı düzeyde benimsenmediği söylenebilir.

Geçmişte İsveç'te neredeyse homojen bir ulus-devletti. Bundan yüzyıl önce İsveçliler beyaz, sarışın, Protestan ve İsveççe konuşan insan imajına mükemmel bir şekilde uyuyordu. İsveç'teki Samiler, Yahudi veya Finli göçmenler bu hakim çoğunluğun izdüşümünden kurtulmakta çok zayıftılar. Ancak özellikle son elli yılda, İsveç göç yoluyla çok kültürlü hale geldi. Bugün beş İsveçliden biri ya başka bir ülkede doğmuş veya yabancı ana babadan olmalıdır. Ayrıca İsveç "ulusal azınlığa ait

⁴⁸⁹ Sture Theolin, "Modernleşme ve Çokkültürlülük", a.g.e, 280.

insanlar” kavramından kolektif azınlık haklarını tanıma ve desteklemeye doğru ilerlemiştir.

İsveç devleti beş ulusal azınlığın, dilsel, kültürel ve dini haklarını tanımıştır. Bölgedeki her insan kamu yönetim yetkilileri ve mahkemelerde İsveççe’den ayrı olarak Sami, Fin veya Meankieli dillerini kullanma haklarına sahiptir. Bu dillerin kullanımının kabulü ve teşviki, özellikle okul öncesi faaliyetler ve yaşlıların bakımı açısından önem taşımaktadır. Özellikle ulusal azınlık gruplarının haklarını ilgilendiren kanunlar, bölgesel ve azınlık dillerine çevrilmiştir. İlk ve orta okulların, okul öncesi öğretim kurumlarının ve okul sonrası merkezlerin müfredatı, bütün çocukların, bir azınlığa ait olsun olmasın İsveçli olduğunu ve İsveç’in azınlıklar tarihi ve kendi kültürleri, dinleri ve dilleri çerçevesinde öğrenim görmelerini şart koşar. Anadili ve çok dilli öğretimin, bölgesel ve azınlık dillerinin güçlendirilmesi için özel önem taşıdığı vurgulanmıştır. Devlet edebiyat, süreli yayınlar ve diğer kültürel faaliyetler için özel mali destek sağlar. Bunun ötesinde, kültürel haklarından ayrı olarak, azınlıkların bir yurttaş olarak demokratik haklarına ek olarak kararlar alınmadan önce kendi siyasi görüşlerini ve dileklerini açıklama olanakları da önemlidir.⁴⁹⁰

7.1.3. Resmi Olarak Tanınan Azınlıklar ve Hakları

7.1.3.1. İsveç Finlileri

1994 verileriyle sayıları 450.000 olarak tespit edilen İsveç Finlilerinin ancak yarısı Fince konuşabilmektedir. 1994’ten beri parlamento kararıyla özel bir statü tanınan bu grup, Çerçeve Sözleşme’nin onaylanmasıyla ulusal azınlık statüsünü kazanmıştır. Fin dilini koruyan bir yasa olmamakla birlikte, temel kamu hizmetlerinde (sosyal hizmetler, çocuk bakımı, eğitimi) Fince enformasyon sağlanmaktadır.

Dokuz yıllık zorunlu eğitimin içinde Fince konuşan sınıflar oluşturulmuştur. Sekiz tane Fin-İsveç okulu vardır. Fin Ulusal Derneği ve İsveç Fin Halk Yüksekokulu, yetişkinlere yönelik eğitim programları yürütmektedir. Fin-İsveç

⁴⁹⁰ Sture Theolin, “Modernleşme ve Çokkültürlülük”, a.g.e, s.279-280.

Eğitim Konseyi, Fin dil, tarih ve kültürünün araştırılması ve öğretilmesi için gerekli altyapıyı oluşturmak için çabalamaktadır.

İsveç devlet televizyonu Fince yayınlar yapmaktadır. 2000 yılında bu televizyondan 107 saat (yani günde 17.5 dakika) Fince yayın yapılmıştır. İsveç radyosu da bu dilde yayın yapmaktadır. Ayrıca 1998'in başından beri ulusal çapta Fince yayın yapan radyo istasyonu da bulunmaktadır. Yazılı basın alanında çeşitli derneklerin çıkardığı magazinler bulunurken, Fince günlük gazete çıkarılmamaktadır.

İsveç'teki Finlilerin kültürel haklarının ve kimliklerinin korunması ve geliştirilmesi konularında faaliyet gösteren çeşitli örgütler vardır. Stockholm Fin Federasyonu ve 2001 Mayısında kurulan İsveç Fin Delegasyonu bunlardan ikisidir.

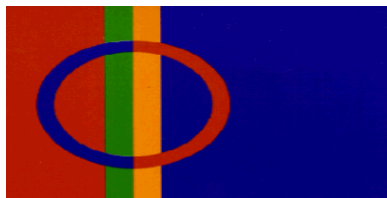
7.1.3.2. Samiler (Laponyalılar)

Harita 7.1: Laponların Yaşam Alanları

İsveç'in kuzey bölgelerinin (Dalarna'daki Idre'den Norrbotten'deki Kiruna'ya uzanan bölge) yanı sıra Norveç, Finlandiya ve Rusya'nın kuzeybatısındaki Kola yarımadasına yerleşmiş olan Samilerin, İsveç'teki toplam sayıları 15-20 bin kadardır. Bunlar ülkedeki diğer ulusal azınlıklardan farklı olarak, yerleştikleri bölgelerin yerli halkıdır. Bölgenin ilk

sakinleri olan Samilerin toplam nüfusları

Resim 7.1: Laponya Bayrağı

70.000 civarındadır. Samilerin tarihi 2 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Kökenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, bazı araştırmacılar Paleo-Sibirya'dan, bazıları da Orta Avrupa'dan geldiklerini belirtmektedir.⁴⁹¹

⁴⁹¹ Borovalı Ali, "Kutuptaki Norveç", Atlas aylık gezi dergisi, sayı:50, s.102, Mayıs 1997.

Samiler avcılık, balıkçılıkla ve ren geyiği yetiştiriciliği ile geçinen bir toplumdur. Ancak günümüzde sadece 3000 Sami rengeyiği ile uğraşmaktadır.⁴⁹² Ren geyiği Samilerin yaşamında önemli bir yer tutmaktadır. Evcil geyiğin postu ve eti gündelik ihtiyaçları karşılamaktadır. Yalnızca ren geyiği ile ilgili kelimelerin toplamı Sami dilinin dörtte birini oluşturmaktadır.⁴⁹³

Laponların yaşamlarının tüm anlamını rengineyikleri oluşturmaktadır. Her ne kadar 1995 yılında Laponya'daki beş milli park UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmişse de; İsveç'in Norveç'e sattığı madenler, rengineyiklerinin bulunduğu bölgeden trenle taşınarak bu ülkeye ulaştırılmakta ve bu ulaşım esnasında binlerce rengineyiği tren çarpmasından dolayı ölmektedir. Bu durum Lapon kültürünün de yok olmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak satılan madenler, İsveç'e zenginlik, tek geçim kaynağı geyikler olan Laponlara ise yoksulluk getirmektedir.⁴⁹⁴

Samilerin en önemli örgütü, İsveç'tekilerin yanı sıra Fin, Norveç ve Rus Samilerinin de içinde yer aldığı uluslararası nitelikteki "Sami Konseyi"dir. Etnik sorunlar Sami Konseyi'nde yılda bir kez görüşülür.⁴⁹⁵ Konsey, Finlandiya sınırına 5 km. mesafede Norveç'in Karajok⁴⁹⁶ kentindedir.

Konsey genel olarak Samilerin yaşadıkları yerlerdeki sorunlarıyla ilgilenmekte, bu yönde uluslararası kamuoyu oluşturmaya çalışmakta ve Sami toplumunun kültürel kimliğinin geliştirilmesi için çaba harcamaktadır.⁴⁹⁷ İsveç 1993'te Sami Parlamentosu (Samitinget) kurulmasını sağlayarak, ulusal yönetim otoriteleriyle Samilerin burada temsil edilmesini sağlamıştır. Ama bu parlamento Norveç ve Finlandiya'daki benzerlerine oranla daha az bağımsızdır. Parlamento seçimle oluşturulmuş 31 sandalyeli bir organ olup, Samilerin kamu hayatına katılımı, dil ve kültürlerini koruma ve geliştirme amaçlarına yönelik çalışmaktadır. Bunun için parlamento ulusal bütçeden tahsisat yapılmakta, Sami Parlamentosu bunu Sami örgütleri arasında paylaşmaktadır.

⁴⁹² Britton Claes, a.g.e, s.22.

⁴⁹³ Borovalı Ali, a.g.e, s.98.

⁴⁹⁴ Murat Özsoy, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.162-163.

⁴⁹⁵ Borovalı Ali, a.g.e, s.96.

⁴⁹⁶ Samilerin en önemli merkezlerinden biridir.

⁴⁹⁷ Kurubaş Erol Yrd.Doç.Dr., a.g.e, s. 256.

Samilerin yerleşim yerlerindeki nüfus oranları düşük olduğu için kamu hizmetlerinde anadillerin kullanılmasına ilişkin özel hükümlerden yararlanamamaktadır. Eğitimdeyse Sami dili kullanılmaktadır. “Sami Eğitim Tüzüğü” çerçevesinde kurulmuş ve devlet tarafından işletilen Sami dil ve kültürünün öğretildiği altı Sami okulu vardır. Buralarda iki dilde eğitim sağlanır. Ortaokul sonrası aşamalarda Sami dili bir ders olarak okutulmaktadır. Yetişkinlerin eğitiminde de Sami Eğitim Merkezi kurslar düzenlemektedir. Ayrıca Uppsala Üniversitesi de bu dilde kurslar vermektedir.

Samiler için devlet televizyonu 2000 yılında 17 saat (yani günde 2.5 dakika), devlet radyosu da 204 saat (yani günde 33.5 dakika) yayın yapmıştır. Ayrıca hem İsveç hem Finlandiya’da yayın yapan Sami Radyosu vardır. Sami dilinde yayımlanan birkaç gazetede bulunmaktadır.

Dinleri Şamanizm kökenli olan Samilerin, büyük sürülerle yürüttükleri göçebe yaşam biçimi birkaç yüzyıl önce ortaya çıkmıştır. Ancak son zamanlarda yerleşik düzene alışmaktadırlar. Karasjok’ta Samilerin kendi kiliseleri de vardır.⁴⁹⁸ İsveç, Samileri Hıristiyan yaparak asimile etmeye çalışmış ve bir çok bakımdan da Samileri kültürel ve sosyal asimile politikalarında başarılı olmuşlardır.

1600 yılından itibaren, Samilerin asimilasyon ve tehcir politikası İsveç’te varlığını hissettirmeye başlamıştır. 1606 yılından itibaren, İsveçliler asimilasyon politikaları gereği, Sami çocuklarını kaçıırıp, onları, İsveç’in Uppsala şehrindeki dini okullarda, Hıristiyan dinini kabul ettirip papaz yapmak için Hıristiyan din eğitiminden geçirmiştir. Kaçırılan Sami çocuklarından çoğu ise, zorla yapılan bu asimilasyona direnmiş ve Uppsala’daki Hıristiyan din eğitiminin verildiği okullardan kaçıp tekrar kendi topluluğuna katılmıştır. Bu durumun sonucu olarak, İsveç devleti asimilasyon politikalarında zorlanmaya başlamıştır. Bundan dolayı, İsveçliler, yeni tür asimilasyon metodları geliştirmeye ve denemeye başlamıştır.

1600’lü yıllarda İsveç’in yeni yerleşim bölgesi olarak görülen Lappland (Sami ülkesi) bölgesinde yaşayan Samiler, yaşadıkları bölgelere, İsveç Krallığı tarafından bölgede devamlı ikamet edecek İsveçlilerin yerleştirilmesinden dolayı yaşadıkları

⁴⁹⁸ Borovalı Ali, a.g.e, s.98.

bölgelerin ellerinden alınması tehdidiyle karşı karşıya gelmişlerdir. İsveçlilerin Samilerin yerleşim alanlarına yerleşmesiyle birlikte, daha sonraki gelişmelerin gösterdiği gibi, Samiler Lapplan'da da Sami göçebe kültürünün ve yaşam tarzının kısıtlanması ve yavaş yavaş topraklarının ellerinden alınmasıyla karşı karşıya kalmışlardır.

1913 yılında ise, İsveç'te ırk ayrılığı politikası gereği, Sami dilinin İsveç'teki okullarda konuşulması ve okutulması yasaklanmıştır. İsveç'teki ırk politikasından dolayı, devlet konuyu derinlemesine etüt etmek ve de bilimselleştirmek için Uppsala'da bir "İrk Biyolojisi Enstitüsü" kurmuştur. Bu ırk politikasına uygun olarak 1928 yılında ormanlık alanda yaşayan Samilerin bölgedeki geleneksel yaşamlarına uygun hakları ellerinden alınmıştır. 1928-1970 döneminde, İsveç'in tehcir ve asimilasyon politikasının gereği olarak, hiç bir Sami, kanunen yaşamlarını sürdürdükleri yerlerde, kendine gerekli büyüklükte bir ev kurma hakkına sahip olamamıştır. Bu baskı politikasının sonucu, bir çok orman bölgesi Sami'si, etnik geleneklerini sürdüremediklerinden dolayı, teker teker yok olmaya başlamıştır.⁴⁹⁹

1993 yılında ise, İsveç hükümeti, Samilerin diğer İsveçlilerden farklı olarak ormanlık bölgede avlanmada farklı ve geleneksel haklara sahip olmasını yasaklamıştır. Daha sonra da, İsveç'in asimilasyon stratejisinden dolayı, Sami kültürünün en önemli bir parçası olan, geyik otlama bölgelerinin, kanunen azaltılmasıyla Samilerin bir kısmı İsveç asimilasyon politikasına tamamen teslim olmuştur.

1900'lü yılların başlarında Sami bölgelerinin İsveçliler tarafından sömürgeleştirilmesiyle birlikte, buralarda yaşayan Samilerin yüzyıllardır yaşam tarzları ve geçim kaynakları olan yaylalar, geyik sürülerini otlama alanları, ormanlık alanlar ve ekilebilir alanların büyük bir kısmı, İsveç Krallığı tarafından, Samilerin ellerinden alınmış ve hareket olanakları kısıtlanmıştır. Bu durum Samiler açısından ekonomik soykırımdır. Kısıtlanmadan önceki Sami yerleşim ve yaşam alanlarına İsveçli ailelerin yerleştirilmeye başlanmasıyla birlikte, aynen Norveç'te de olduğu gibi ekilir biçilir alanları Krallık yeni gelen İsveçlilerin kullanımına vermiştir. En

⁴⁹⁹ Yürükel Sefa M., "Batı Tarihinde İnsanlık Suçları", Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, s.77, İstanbul, 2002.

verimli ve en iyi alanların ellerinden alınması karşısında Samiler, Krallığın gösterdiği kısıtlı, verimsiz yada az verimli alanlara yerleşmeye zorlanmıştır. Bu durum Samilere karşı planlı bir etnik temizliğin adımlarını ve devletin asimilasyon politikasına uygun olan bir tehcirin oluşturulmasına yaramıştır.

İsveç devletinin Samilere bakış açısı da bölücü niteliktedir. Devlet Samileri geyik çobanı ve küçük toprak sahibi göçer olarak görmekte ve Sami olmanın ancak bu iki tür kategoride olabileceğini kabul etmektedir. Devlet tarafından küçük toprak sahibi Samilerin yer değiştirmeleri engellenerek ve sürekli şekilde aynı yerde ikamete tabi tutularak asimile olmaları için İsveçliler gibi yaşamlarını sürdürmeleri hedeflenmiştir. Şehir ve kasabalara göçen Samileri, devlet Sami olarak görmüyordu. Bu da Sami nüfusunun az gösterilmesini sağlıyor ve Samileri bir birinden ayıran ve bölen bir durum yaratmıştır. Aynı zamanda uygulamada bölen ve ayrımcı bir asimilasyon taktiği kullanan devlet, Samilerin toprak ve diğer doğal kaynakları kullanmasına izin vermekte idi ama, Samilere hiçbir zaman İsveçliler gibi toprağa, doğal kaynaklara sahip olma ve mülk edinme hakkını vermemişlerdir.⁵⁰⁰ Böylece İsveç devletinin asimilasyon politikasının amaçlarına uygun olarak, uygulanan stratejiyle, Samileri Sami yapan göçer kültürünün yok edilmesi ve Samilerin İsveçliler gibi yaşam tarzını seçmeleri istenmiştir. Sonuç olarak bu durum, İsveçlilerin, Samilerin asimilasyonu için geliştirdikleri bu tür sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki taktikleri, güçlünün kendi kültürel ve sosyal yaşamını zayıfa zorla dayatması ve zamanla zayıf olarak görülen kültürün ve sosyal yapının çeşitli zorlamalarla yok edilmesi anlamını taşıyan Sosyal-Darwinci asimilasyon uygulamasının gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir.

1600 yılından başlayarak, İsveç devletinin yarattığı ve devamlılığı olan bu asimilasyon politikası, 2000'li yıllara kadar sürmüştür. 1990 yılında, Sveg bölgesindeki İsveç mahkemesinde, devlet tarafından, Samilerin en önemli yaşam kaynağı olan, hayvancılık (Ren geyiği yetiştirme) ve kışlık yerleşim bölgeleri olan ormanlık bölgelerde, geyik sürülerini toplama ve otlatma konusunda, bölgede yaşayan dört Sami topluluğu hakkında, sorun oluşturdukları gerekçesiyle dava açılmış ve mahkeme tarafından, Şubat 1996'da, Samilerin ormanlık alanı kışlık olarak kullanamayacağı konusunda karar alınmıştır. Karardan memnuniyetsizliğini

⁵⁰⁰ Yürükel Sefa M., "Batı Tarihinde İnsanlık Suçları",s.78.

belirten Glen Sami toplumu lideri Olav Johanson, karara ilişkin görüşlerini şöyle belirtmiştir:

“Biz, bu bölgenin yerlileri için, bu karar beklenilmeyen bir karar değildir. İsveç adaleti hiçbir şekilde yerlilerin insan haklarını korumamaktadır. Bizim varlığımıza karşı alınan bu karar, İsveç’in diğer sömürgeci iktidarlardan hiçbir farkı olmadığını göstermektedir. Bize, bu durumda ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapılmaktadır. Sanki yüzyıllardır buralarda var olan yaşam tarzımız ve kültürümüz bilinmiyormuş gibi bize karşı tavır alınmaktadır.”

Bu durum, Sami lideri Olav Johanson’un da mahkeme sonucuna ilişkin olarak açıkladığı görüşlerinde belirttiği gibi Samilerin, İsveç devletince onlara yeni yaşam koşulları dayatılması, yerleşim alanlarından tehcire zorlanması ve soykırım amaçlı asimilasyon taktikleriyle yok edilmesi politikasının hedefi olduğu yorumuna neden olmuştur.⁵⁰¹

İsveçliler ülkelerindeki Laponlara olduğu gibi Finlilere de iyi davranmamaktadır. Tıpkı Danimarkalıların Frizyalılara yaptıkları gibi; İsveç Laponları (Sami) yakın mazide eritmiştir. Şimdi bu alanda ülkemize AB sürecinde baskılar yapmakta ve dünyaya azınlıklarla nasıl yaşanacağını öğretmeye çalışmaktadır.⁵⁰²

7.1.3.3. Tornedal Finliler

Ülkenin kuzeyindeki Torne vadisine yerleşmiş olan Tornedallerin sayısı 66.000 (kimi kaynaklara göre 50.000) olarak tahmin edilmektedir. Bu grup, Çerçeve Sözleşme onaylanmadan önce ulusal azınlık değil, yerli halk olarak görülmekteydi. Bunlar konuştukları dile “Maenkieli” (Bizim dil) adını verirler. İskandinav ülkeleri arasında Tornedal Finlilere özellikle sağlık ve yargı alanlarında Tornedal Fince dilinde hizmet verilmesi konusunda bir anlaşma vardır. Bu azınlığın kendi yaşadıkları bölgelerde anadillerinde eğitim yapma imkanları vardır. Bir Tornedal okulu da bulunmaktadır. Üçüncü düzey eğitimde bu dil bir ders olarak gösterilmekte,

⁵⁰¹ Yürükel Sefa M., “Batı Tarihinde İnsanlık Suçları”,s.79.

⁵⁰² Milliyet gazetesi, 08.02.2002.

Stockholm Üniversitesi'nde de bu dil üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Medya alanında yerel radyo haftada 6-8 saat, devlet radyosu da haftalık 1,5 saat (günde 13 dakika) bu dilde yayın yapmaktadır. Yazılı basında, yılda dört kez çıkan bir süreli yayın İsveç, Fin ve Maenkieli dillerinde (üçdilli) yayınlanmaktadır. İsveç Tornedalleri Derneği bu azınlığın kimliğinin geliştirilmesi konusunda faaliyetler yürütmektedir.

7.1.3.4. Yahudiler ve Roman Halkı

İsveç'te sayıları 25.000 kadar olan ve Yiddish⁵⁰³ dili konuşan Yahudilerle, sayıları 35-40 bin olarak tahmin edilen ve Romani Chib dili konuşan Roman Halkı yaşamaktadır. Bu gruplar da ülkenin kabul edilmiş azınlıklarıdır. İsveç Yahudi Toplulukları Resmi Konseyi ülkedeki Yahudilerin haklarını ve kimliklerini korumaya çalışmaktadır. Yahudilere ait bir okul bulunmakla birlikte, onun dışında Yiddish dilinde okullarda eğitim verilmemektedir. Kamuda da bu dile rastlanmamaktadır.

9. yüzyılda Kuzey Hindistan'dan yola çıkıp bir kısmı İran, Mısır, Kuzey Afrika ve İspanya, bir kısmı da Balkanlar üzerinden 14. yüzyılda Avrupa'ya ulaşan ve kendilerine Roman denen topluluğun İsveç'teki haklarını Roman Ulusal Birliği isimli örgüt korumaya çalışmaktadır.⁵⁰⁴ Sosyal hayata katılım konusunda Roman halkının birçok ülke de olduğu gibi burada da durumu iyi değildir. Bunlar bir bütünlük göstermek yerine kabileler şeklinde, dağınık ve göçebe yaşamakta, o nedenle Roman dilinde eğitim yapılmamaktadır. Yalnız son yıllarda ülkenin çeşitli yerlerinde Romani çocuklar için ayrı sınıflar oluşturulmaya başlanmıştır. Ama, Danışma

⁵⁰³ Yiddish kelime anlamı olarak jewish demektir ve başta Almanya olmak üzere Doğu Avrupa ve Rusya'daki Yahudi'ler tarafından konuşulan bir dildir. Cümle yapısı Almanca'ya çok benzer, kelimelerin çoğu da Almanca kökenlidir, zaten 9. ve 12. yy'lar arasında middle high German (hoch deutsch) dialektlerinden türemiştir, %85'e yakın Almanca etkisi görülse de İbraniceyi de ağırlıklı olarak içerir. Ortaçağın ilerleyen senelerinde Yahudiler daha doğuya göç ettikçe Rusça, lehçe ve diğer slav dilleri de eklenmiştir. İbrani alfabesiyle yazılır. İkinci dünya savaşı ve holocaust sonrasında bu dili konuşan 7 milyona yakın insan öldükten sonra yok olma tehlikesi geçiren Yiddish, yaz kampları, üniversitelerde Yiddish kursları gibi etkinliklerle özendirilmeye çalışılmaktadır. 27.06.2004.

⁵⁰⁴ Arpad Ahmet, Nazilerin Çingene Soykırımına Anıt", Cumhuriyet Gazetesi, 6 Mart 2005.

Komitesi bunun bir takım riskleri içerdiğine, ayrımcılığa yol açabileceğine dikkat çekmiştir.⁵⁰⁵

İsveç okullarında eğitimi yapılan yaklaşık 60 anadilden biri de Çingene dilidir. Dolayısıyla, tarih boyunca çeşitli katliamlara uğrayan, günümüzde bile yaşadıkları kimi ülkelerde horlanan çingener, İsveç'te diğer işler yanı sıra, anadil öğretmenliği yapıp Çingene çocuklarına Romanes denilen anadillerini öğretebilmektedirler.

İsveç'te 1637 yılında çıkarılan Çingene Yasasına göre tüm Çingener ülkeden sürülecek belli bir tarihten sonra da yakalananların öldürülmelerine karar verilmiştir. Bu ölüm tehdidi ile o dönem çok sayıda çingene İsveç'ten Finlandiya'ya sürülmüştür. 1914'te başlayan kırk yıllık dönem boyunca ise yasalar Çingenerin İsveç'e girişini yasaklamıştır.⁵⁰⁶

Tablo 7.1. İsveç'teki Resmi Azınlıklar

<u>AZINLIKLAR</u>	<u>YERLEŞİM ALANLARI</u>	<u>SAYILARI</u>
İSVEÇ FİNLİLERİ	ÜLKENİN BÜYÜK KENTLERİNDE	450.000
TORNEDAL FİNLİLER	KUZEYDEKİ TORNE VADİSİ	50-66.000
SAMİLER	DALERNA'DAKİ IDRE'DEN NORBOTTEN'E	15-20.000
ROMANİLER (ROMAN HALKI)	DAĞINIK	35-40.000
YAHUDİLER	DAĞINIK	20-25.000

7.1.3.5. Azınlık Statüsü Bulunmayan Diğer Gruplar

Pek çok Avrupa ulus-devletinde olduğu gibi İsveç'te göçmenlerden kurulu bir toplum haline dönüşmektedir. Bu nedenle Türkiye de kendi kürt vatandaşları ile ilgili sorunlarını çözmede kendi modelini seçmede veya bu duruma yaklaşım tarzını belirlemede serbesttir.⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Kurubaş Erol Yrd.Doç.Dr., a.g.e, s. 259.

⁵⁰⁶ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", s.159-160.

⁵⁰⁷ Sture Theolin, "Modernleşme ve Çokkültürlülük", a.g.e, 282.

Ülkede nüfusun %91'ini oluşturan İsveçliler dışında ülkede yabancılar ile birlikte sayıları bir milyonu bulan çeşitli etnik ve dilsel gruplar vardır. Bunlar arasında ülkenin vatandaşı olan Finliler Tornedaller, Samiler/Laplar⁵⁰⁸, Romaniler ve Yahudilerle göçmen işçi ve mülteci statüsünde Yugoslav (77.680), Boşnak (54.052), İranlı (53.470), Türk (35.866)⁵⁰⁹, Iraklı (65.828), Danimarkalı (46.587), Polonyalı (42.551), Norveçli (52.037), Alman (42.559), Lübnanlı (20.700), Şilili (27.473) topluluklar bulunmaktadır.⁵¹⁰

7.1.3.5.1. İsveç'te Türkler

İsveç'te yaşayan Türklerin ülkeye gelişi 1960'lı yıllara rastlamaktadır. Daha önce gelenlerin sayısı oldukça azdır. İsveç, Türkiye gibi İkinci Dünya Savaşı kasırgasından kendisini korumuş bir ülke olduğu için, 50'li ve 60'lı yıllarda büyük bir kalkınma hamlesine girmiştir. Böyle olunca da, sanayi ve hizmet sektörlerinde yoğun bir işgücü açığı belirmiştir. İşte bu açığı kapatan göçmen gruplarından biride Türklerdir.⁵¹¹

1961-1970 yılları arasında gelen ilk grup işçi olarak çalışmaya gelen Türklerden oluşmuştur. Bu grubun büyük bir kısmını Konya ve çevresinden ve İstanbul'dan gelenler oluşturmuştur. Ayrıca bu göçmen grubu ailelerini yanlarında getirmedikleri için genç erkek işçilerden oluşmaktaydı. İsveç'in işçi alımını durduran göçmen politikası değişikliğinden sonra İsveç'e gelen Türk göçmen sayısı azalmıştır. 1970'li yılların başında ülkeye gelen İkinci göçmenler grubu ise 1960'lı yıllarda göç eden göçmenlerin Türkiye'de bıraktıkları ailelerinden oluşmuştur. En son göçmen grubu ise yaklaşık 4000 kişi olarak gelen Hıristiyan Ortodoks Süryanilerden oluşmuştur. 1980 yılından itibaren ise Türkiye'den göçün büyük çoğunluğunu kürt mülteciler oluşturmuştur. Bunlar Türklerden ayrı bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Kürt

⁵⁰⁸ Samiler İskandinavya ve Kuzey Rusya'nın yerli halklarından. Sami dilleri birbirinden farklı dil gruplarına ve lehçelere bölünmüştür ve dilsel açıdan birbirlerinden oldukça farklı dillerdir. Finlandiya'da üç Sami dili konuşulmaktadır. Sami dili İsveç, Norveç ve Finlandiya'da konuşulmakta ve Norveç'te resmi dil statüsüne sahip bulunmaktadır. Finlandiya'da Sami bölgesi Lapland Vilayeti'nin kuzeyinde 35,000km2 lik bir alanda bulunup, bu bölgeye "Sami Anavatanı" denmektedir. Sami Anavatanı'nda yaklaşık 4,000, Finlandiya'nın diğer bölgelerinde ise 2,500 Sami yaşamaktadır. Samilerin yaklaşık yarısı Sami dilini anadilleri olarak konuşmaktadır. İskandinavya'da Samilerin yaşadığı bölgelerin diğer bölgelere göre oldukça fakir olduğunu da belirtmek gerekir.

⁵⁰⁹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2003.

⁵¹⁰ Kurubaş Erol Yrd.Doç.Dr., "Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı", Asil yayın dağıtım, s.251, Ankara, Mayıs 2004.

⁵¹¹ Yazan Durusoy, "İsveç Mektupları", Ürün Yayınları, s.151, Ankara, 2004.

ve veya Süryani azınlıklarına mensup kişilerin pek azı Türkler ile ortak yerel örgütlenmelerde çalışmaktadır. Bu yıllarda İsveç'e yılda ortalama 1000 Türk vatandaşı göç etmekteydi. İsveç Göçmen Dairesi'nin 1988 yılı raporuna göre; ülkede bulunan Türk vatandaşlarının %40'ını Türkler, %15'ini Kürtler ve %45'ini Süryaniler oluşturmaktadır.⁵¹²

İsveç'te 30-40 yıllık bir geçmişe sahip olup hala ciddi bir dil sorunu yaşayan Türk toplumu, ABF örgütü vasıtasıyla İsveç dil kurslarına yönlendirilmiştir. Bu yıllarda İsveç'e 1966 yılında bir Türk Savcısı olarak gelip İsveç'te kalan Durusoy Yazan tarafından ilk Türkçe-İsveççe dil sözlüğü hazırlanmıştır. Ayrıca İsveç'te yaşayan Türk yurttaşlarının Türkçe eğitimi sorunu diğer göçmen gruplarıyla karşılaştığında oldukça geride kalmıştır. İsveç'te anadili eğitimi, 1970'li yıllarda, belediyeler ve dolayısıyla okullar için yasal bir zorunluluk durumuna getirildiğinde, Türkçe öğretmen açığı ortaya çıkmıştır. Stockholm Yüksek Öğretmen Okulu, anadili Türkçe olan öğrenciler için öğretmen yetiştirme programını 1978 yılında başlatmıştır. Ancak bu okul için Türkiye'den öğretmen getirilmemiş, çoğunluğunu Kulu'dan gelmiş öğrenciler arasından bu öğretmenler yetiştirilmiştir.⁵¹³

19 yüzyıl başlarında İsveç'teki göçmenler dernek kurmaya başlamışlardır. II nci Dünya Savaşı'ndan bu yana artan göçmen sayısına paralel olarak göçmenlerin kurduğu dernek sayısı da artmıştır. Günümüzde hemen hemen tüm İsveç kasabalarında bir veya birkaç gönüllü göçmen kuruluşu bulunmaktadır.

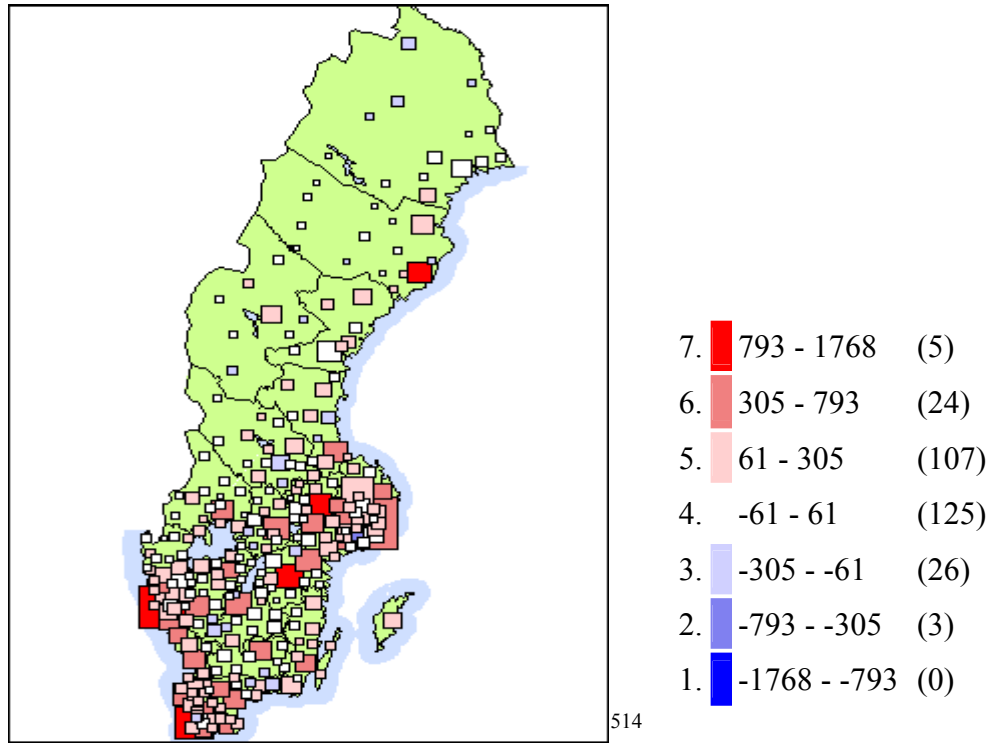
İsveç meclisinin, 1975 yılında göçmen politikasına ilişkin aldığı karar, ülkede, göçmen derneklerine yapılan destek ve yardımların önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bir halk hareketleri ülkesi olan İsveç'te göçmenlerin de katılımını etkilemeyi öngören politik eğilim, resmi makamların göçmen dernekleriyle ilişkilerinde ifadesini bulmuştur.

1990 yılında Stockholm ili içinde 14.300 Türk vatandaşı özellikle Botkyra, Haninge ve Rinkeby bölgelerinde yoğun bir şekilde oturmaktadırlar. Aynı il sınırları içerisinde, Türk İşçi Dernekleri Federasyonu'na yirmi dernek bağlı bulunmaktadır. Ancak Durusoy Yazan'a göre bu federasyon Türk vatandaşları adına hiçbir faydalı

⁵¹² Lundberg Ingrid, Svanberg Ingvar, "Turkish Associations in Metropolitan Stockholm", Centre for Multiethnic Research, Uppsala University, Uppsala Multiethnic Papers 23, s: 14-15, Uppsala, 1991.

⁵¹³ Yazan Durusoy, "Bir Türk Savcısının İsveç Anıları", s:19-154.

faaliyette bulunmadığı gibi başkanlığını ve yönetim kurulu üyeliğini sürekli Kululu vatandaşların yürütmesi nedeniyle tamamen kişisel çıkarların korunması amacıyla işleyen bir kurum haline gelmiştir.

Harita 7.2. 2003 Yılı Göçmen Nüfusun Dağılımı.

7.2. Enerji Politikası

Enerji, ulusların refahı, mutluluğu ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılaması için gerek duyduğu, ulaştırma, üretim ve endüstriyel faaliyetler ile güvenlik gereksinimleri için vazgeçilmez bir güçtür. Tüketimi her geçen gün artan enerji, ulusların gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde bir ölçüttür.⁵¹⁵

7.2.1. Genel Durum

- İsveç'in toplam elektrik üretimi 146.633 milyar kWh (1999 yılı)tir.

⁵¹⁴ Statistics Sweden,17.08.2004.

⁵¹⁵ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s:21.

- Elektrik Üretim Yöntemleri: Fosil yakıt %5.53, su enerjisi %47.24, nükleer enerji %45.42, diğerleri %1.81 (1999 yılı)
- Elektrik Tüketimi: 128.819 milyar kWh (1999 yılı)
- Elektrik İhracatı: 15.9 milyar kWh (1999 yılı)
- Elektrik İthalatı: 8.35 milyar kWh (1999 yılı)⁵¹⁶

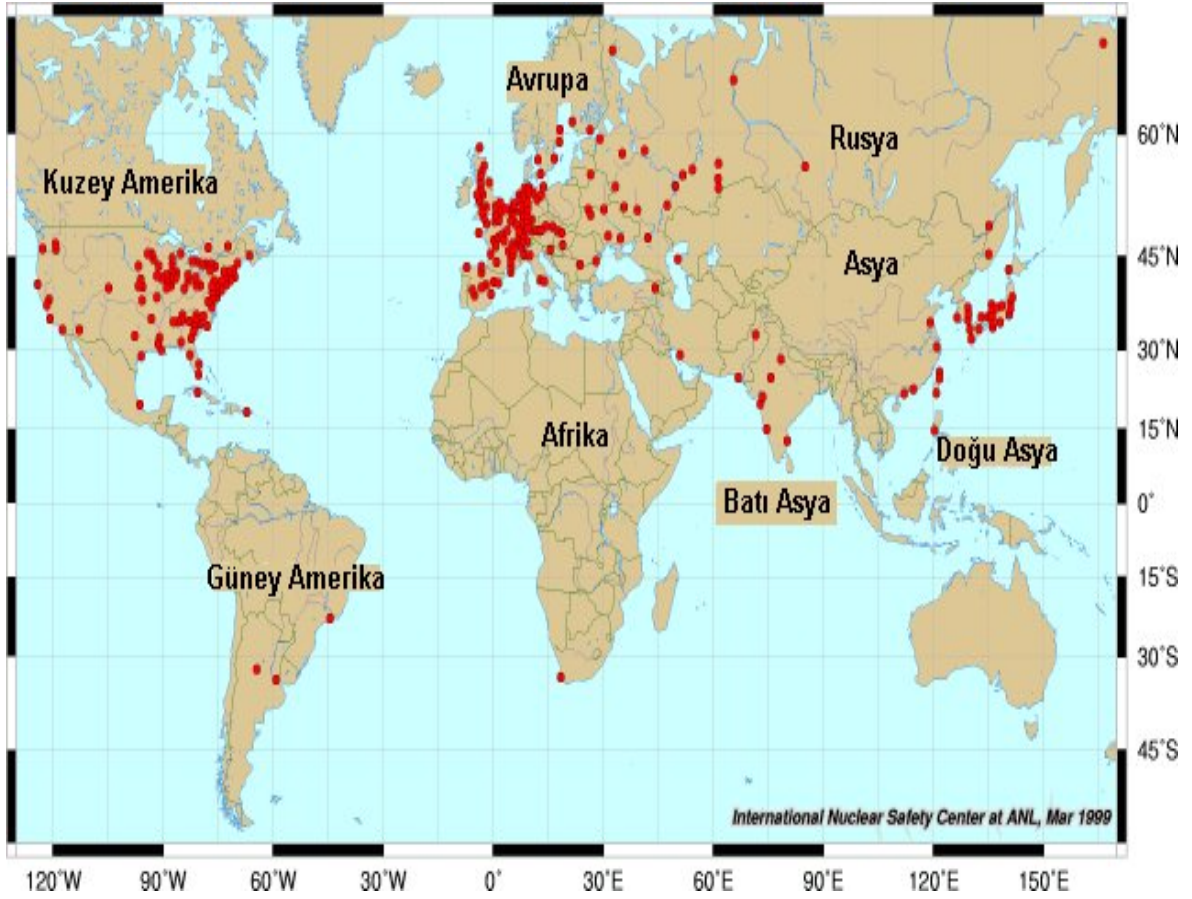
7.2.2. Nükleer Enerji

Bugün dünyada 1100 civarında nükleer reaktör çalışır durumdadır. Bunların yaklaşık 310 tanesi araştırma reaktörüdür. Sanayi ve ilaç için izotop üretiminde bulunmaktadır. 400'ü aşkın reaktör deniz altılarıyla ilgilidir. 440 dolayında reaktör ise elektrik enerjisi üretimine yönelik olarak faaliyet göstermektedir.

Haziran 1999 itibariyle çalışır durumda olan 428 santralden 104'ü ABD' dir. Fransa'da 58, Japonya'da 52, İngiltere'de 35, Rusya'da 29, Almanya'da 19, Kanada, G.Kore ve Ukrayna'da 14 , İsveç de 12, Hindistan'da 10 santral bulunmaktadır.

İsveç 2001 yılı itibariyle 26.4 MTEP nükleer enerji tüketmektedir. Bu miktar dünya nükleer enerji tüketiminin %2.7'ü kadardır.

⁵¹⁶ Adem İsmail, "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu", s.6, Pazar Araştırma ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.

Harita 7.3. Dünyadaki Nükleer Santrallerin Dağılımı

Tablo 7.2 : Dünyadaki Nükleer Santrallerin Durumu

ÜLKE/BÖLGE	ÇALIŞAN		ÇALIŞMAYAN		İNŞA HALİNDE		YAPIMI ŞÜPHELİ	
	Sayı	MWe net	Sayı	MWe net	Sayı	MWe net	Sayı	MWe net
Arjantin	2	945	-	-	1	692	-	-
Ermenistan	1	376	1	376	-	-	-	-
Belçika	7	5 713	-	-	-	-	-	-
Brezilya	1	626	-	-	1	1 245	-	-
Bulgaristan	6	3 526	-	-	-	-	-	-
Kanada	14	10 298	8	5 136	-	-	-	-
Cin	3	2 100	-	-	4	3 000	-	-
Küba	-	-	-	-	-	-	2	816
Çek Cumh.	4	1 648	-	-	2	1 824	-	-
Finlandiya	4	2 550	-	-	-	-	-	-
Fransa	58	61 723	-	-	1	1 450	-	-
Almanya	19	21 044	1	1 219	-	-	-	-
Macaristan	4	1 720	-	-	-	-	-	-
Hindistan	10	1 777	-	-	6	1 720	-	-
İran	-	-	-	-	1	950	1	950
Japonya	52	43 249	1	246	1	796	-	-
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	-	-
G.Kore	14	11 380	-	-	6	5 450	-	-
Litvanya	2	2 500	-	-	-	-	-	-
Meksika	2	1 308	-	-	-	-	-	-
Hollanda	1	449	-	-	-	-	-	-
Pakistan	1	125	-	-	1	300	-	-
Romanya	1	630	-	-	-	-	4	2 520
Rusya	29	19 843	-	-	3	2 825	7	6 628
Slovakya	5	2 025	-	-	1	405	2	810
Slovenya	1	620	-	-	-	-	-	-
G.Afrika	2	1 840	-	-	-	-	-	-
İspanya	9	7 394	-	-	-	-	-	-
İsveç	12	9 925	-	-	-	-	-	-
İsviçre	5	3 122	-	-	-	-	-	-
Tayvan	6	4 884	-	-	-	-	-	-
İngiltere	35	12 996	-	-	-	-	-	-
Ukrayna	14	12 153	-	-	2	1 906	3	2 859
ABD	104	96 977	2	1 935	-	-	6	7 293
Toplam	428	345 466	13	8 912	30	22 563	25	21 876

Kaynak: Core Issues: The Journal of Uranium Institute, January-May 1999 No:1

Tablo 7.3 : Ülkelere Göre Nükleer Enerjinin Toplam Enerji İçindeki Payı

ÜLKE/BÖLGE	NÜKLEER ENERJİNİN PAYI %				Üretim (TWh)1988
	1995	1996	1997	1998	
Arjantin	11,4	11,4	11,4	10,04	6,93
Ermenistan	Vy	36,7	25,7	24,68	1,42
Belçika	55,5	57,2	60	55,16	43,89
Brezilya	1,0	0,7	1,1	1,08	3,27
Bulgaristan	46,4	42,2	45,4	41,50	15,49
Kanada	17,3	16	14,1	12,44	67,50
Cin	1,2	1,3	0,8	1,16	13,46
Çek Cumh.	20,1	20,0	19,3	20,50	12,35
Finlandiya	29,9	28,1	30,4	27,44	20,98
Fransa	76,1	77,4	78,2	75,77	368,40
Almanya	29,1	30,3	30,6	28,29	145,20
Macaristan	42,3	40,8	40,8	35,62	13,12
Hindistan	1,9	2,2	2,3	2,51	10,15
Japonya	33,4	33,4	36,0	35,86	306,94
Kazakistan	0,1	0,2	0,6	0,18	0,09
G.Kore	36,1	36,3	34,1	41,39	85,19
Litvanya	85,6	83,4	81,5	77,21	12,29
Meksika	6,0	5,1	6,5	5,41	8,83
Hollanda	4,9	4,8	2,5	4,13	3,59
Pakistan	0,9	0,6	0,7	0,65	0,34
Romanya	vy	1,8	9,7	10,35	4,90
Rusya	11,8	13,1	13,6	13,08	95,38
Slovakya	44,1	44,5	44	43,80	11,39
G. Afrika	6,5	6,3	6,5	7,25	13,58
İspanya	34,1	32,0	29,3	31,66	56,68
İsveç	46,6	52,4	46,2	45,75	70,00
İsviçre	39,9	44,5	40,6	41,07	24,37
Tayvan	26,8	29,0	26,4	24,77	35,41
İngiltere	25,0	26,0	27,5	27,09	91,14
Ukrayna	37,8	43,8	46,9	45,42	70,64
ABD	22,5	21,9	20,1	19,69	676,70

Kaynak: Core Issues: The Journal of Uranium Institute, January-May 1999 No:1

Dünyadaki en büyük nükleer güç üretici ABD'dir ve 1998 yılı itibarıyla 676,70 Twh nükleer enerji üretmektedir. ABD Aynı zamanda çalışır durumda olan 104 santral ile en fazla santrale sahip olan ülke konumundadır. İkinci en büyük üretici Fransa'dır ve 1998 itibarıyla 368,40 Twh nükleer enerji üretmektedir. Bu ülkeleri Japonya 306,94 Twh, Almanya 145,20 TWh, Rusya 95,38 Twh, İngiltere 91,14 Twh,

Güney Kore 85,19 Twh, Ukrayna 70,64 Twh, İsveç 70,00 Twh, Kanada 67,50 Twh ile takip etmektedir.

Ülke içinde üretilen enerjinin % dağılımı açısından bakıldığında 1988 itibariyle Litvanya toplam enerjisinin %77,21'ini nükleer üretimle karşılarken, bu oran Fransa'da 75,77'dir. Bu ülkeleri Belçika %55,16, İsveç %45,75, Ukrayna %45,42, Slovakya %43,80, Bulgaristan %41,50, Güney Kore %41,39, İsviçre %41,07 ile izlemektedir.

7.2.3. Rüzgar Enerjisi

Binlerce yıldır insanlığın hizmetinde bulunan rüzgar enerjisinden elektrik üretimi ilk olarak 1891 yılında Danimarka'da gerçekleştirilmiştir. Bundan kısa bir süre sonra da Amerika Birleşik Devletleri'nde yer değirmenlerinin küçük güçteki rüzgar türbinlerine dönüştüğü ve elektrik enerjisi ürettiği bilinmektedir. Fosil yakıtların ucuzluğu nedeniyle yeterli seviyede benimsenmeyen rüzgar enerjisi, 1970'li yıllardaki petrol krizi nedeniyle yeniden hatırlanmış ve bundan sonra, rüzgar türbinlerinin seri üretime geçilmesi ile, bu alandaki yatırımlar gittikçe artan oranlarda gelişmiş ve rüzgar enerjisi santralleri oluşturulmaya başlanmıştır. Önceleri kara parçaları üzerinde oluşturulan bu santraller kıyı açıklarına yani deniz üzerine de kurulmaya başlamıştır.

Alternatif enerji kaynağı olan Rüzgar enerjisi, İsveç'in hızla geliştiği bir enerji sektörüdür.⁵¹⁷ İsveç 1999 yılı sonunda 197 MW, 2001 yılı itibariyle de 215 MW olan kurulu güce ve yıllık 369 GWh üretim kapasitesine sahiptir.⁵¹⁸ Kurulu güç kapasitesini 2002 yılında 328 MW'a çıkarmayı başarmıştır.⁵¹⁹ İsveç'te rüzgar enerjisine verilen subvansiyon 1.54 sent /kW saattir. İsveç'te buna ilave olarak rüzgar enerji yatırımlarına %15 yatırım hibesi ile rüzgar enerjisi kullanıcılarına kW saat başına 2.77 sent çevre iskontosu uygulanmaktadır.⁵²⁰

⁵¹⁷ Dünya Enerji Dergisi, İstanbul Dünya Yayıncılık, sayı:4, s.57, 2001.

⁵¹⁸ Taflan H. Serhan, "Dünya ve Türkiye'deki Mevcut ve Alternatif Enerji Kaynakları ve Politikaları", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek lisans tezi, Gebze 2003.

⁵¹⁹ Özerdem Barış, "Türkiye'de Rüzgar Enerjisi Uygulamalarının Gelişi ve Geleceği", Mühendis ve Makine Dergisi, sayı: 526, Kasım 2003.

⁵²⁰ Bakır N.Nadi, "AB Perspektifinden Türkiye'nin Elektrik Üretim Politikalarına Bakış", 2001.

7.2.4. Hidroelektrik Enerji

Hidro gücün, ekonomik olarak işletilebilir potansiyelinin halen 1/3 ü kullanılarak dünya elektrik üretiminin %17 si karşılanmaktadır. Hidro projeler, sera gazları, SO₂ ve partikül emisyonlarının olmaması avantajına sahiptir. Barajların, arazi kullanımında yarattığı değişiklikler, insanların topraklarını boşaltması, flora ve fauna üzerine etkiler, dibe çökme ile baraj alanının dolması ve su kullanım kalitesi üzerinde etkileri vardır.

Hidrolik enerji tüketiminde Avrupa'da ilk sıralarda yer alan İsveç 17.9 MTEP hidrolik enerjisi kullanmaktadır ve Avrupa'da kullanılan toplam hidrolik enerjinin %3'ünü oluşturmaktadır(Avrupa Ortalaması %1).⁵²¹

Öte yandan İsveç hidroelektrik potansiyeli açısından da oldukça iyi durumdadır. Brüt potansiyeli 176 kWh/yıl olan İsveç'in teknik potansiyeli 130 kWh/yıl iken Ekonomik potansiyeli 90 kWh/yıldır.İsveç 1990 yılında 6.3 milyon ton petrolün eşdeğeri hidroelektrik enerji kullanırken, 1995 yılında 5.8 milyon ton petrol eşdeğeri, 1999 yılında ise 6.0 milyon ton petrol eşdeğeri hidroelektrik enerji kullanmıştır.⁵²²

7.2.5. Diğer Enerji Kaynakları

7.2.5.1. Biyomas Enerji

Biyomas enerjiye (odun dışındakilere) giderek büyüyen bir ilgi olmasına rağmen, enerji pazarlama reformları, çevresel ilgiler ve teknolojik gelişmeler sonucunda biyo enerjinin geleneksel kullanımıyla birlikte, sağlık tehlikeleri ve düşük verimlilikteki yakımlarıyla ilgili büyük iddialar vardır. Atıkların enerji potansiyelinin değerlendirilmesinde çok sayıda güçlüklerin bulunması yüzünden odaklanmanın tarımda şeker kamışı ve meyve atıkları, ormancılıktaki yaprak atıkları ve kümes hayvanlarının gübre atıkları gibi en başarılı formlar üzerinde olması kararlaştırılmıştır. Biyomas kullanımının modernizasyonu gazlaştırma, fosil yakıtlarla birlikte yakma, mikro güç, üçlü üretim ve etanol gibi bir seri teknolojik

⁵²¹ Taflan H. Serhan, " Dünya ve Türkiye'deki Mevcut ve Alternatif Enerji Kaynakları ve Politikaları", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek lisans tezi, s: 6, 37, Gebze 2003.

⁵²² Dünya Enerji Dergisi, İstanbul Dünya Yayıncılık, sayı:4, s.63, 2001.

seçeneklerle bağlantılıdır. Kyoto Protokolü⁵²³ biyomas enerjisinin daha ileri boyutlarda kullanılmasını desteklemektedir.⁵²⁴

İsveç enerji gereksiniminin %16 gibi büyük bir oranını Biyomas enerjiden karşılamaktadır. Geleneksel biyomas, insan kaynakları ve sürdürülebilirlik bakımından bazı alanlarda yeterli olmayabilir.⁵²⁵

7.2.5.2. Petrol, Doğal Gaz ve Kömür

İsveç 2001 yılı itibariyle yılda 15.6 milyon ton petrol tüketmektedir. Bu miktar dünya petrol tüketiminin %0.4'ü kadardır.

İsveç 2001 yılı itibariyle 0.7 MTEP doğal gaz tüketmektedir.

İsveç kömür tüketimi ise 2001 yılında 2.0 MTEP ile dünya kömür tüketiminin %0.1'ini oluşturmaktadır.⁵²⁶

7.2.5.3. Jeotermal Enerji

İsveç'te 377 MW kurulu Jeotermal enerji gücü mevcuttur.

7.3. Bilim ve Teknoloji Politikası

Bilim ve teknoloji; ülkelerin ekonomik kalkınmasıyla birlikte güvenliği ile de yakından ilgilidir. Toplumsal refah ve askeri caydırıcılık için, bilim ve teknolojiye yetkinleşmek çok önemlidir.⁵²⁷

⁵²³ Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında, 1997 yılında Japonya'nın Kyoto kentinde imzalanan Kyoto Protokolü, sanayileşmiş/gelişmiş ülkelerin seragazi salımlarını 2008-2012 yılları arasında 1990 düzeyinin yüzde 5,2 altına çekilmesini hedeflemektedir. ABD'nin uzun süredir engellemeye çalıştığı Kyoto Protokolü, 2004 yılının sonunda Rusya Federasyonu'nun da katılmasıyla işlevselliği kazanmıştır. Kyoto Protokolü, özellikle fosil yakıtların tüketilmesiyle oluşan iklim değişikliği ile mücadele için, ülkelere, sorumluluklarına göre yükümlülükler öngören, küçük ama çok önemli bir adımdır. Kyoto Protokolü, tüm dünyanın ABD'ye karşı ve ABD'ye rağmen uluslararası bir birliktelik oluşturabileceğini kanıtlaması açısından tarihi bir dönüm noktası olmuştur. TMMOB, Çevre Mühendisleri Odası, 15 Şubat 2005.

⁵²⁴ Akgün Nezihe, "Yenilenebilir Enerji Kaynakları", 2004.

⁵²⁵ Taflan H. Serhan, "Dünya ve Türkiye'deki Mevcut ve Alternatif Enerji Kaynakları ve Politikaları", s: 9.

⁵²⁶ Taflan H. Serhan, "Dünya ve Türkiye'deki Mevcut ve Alternatif Enerji Kaynakları ve Politikaları", s: 28, 31,34.

İngiliz Sanayi Devrimi'nin getirdiği değişime ancak 19. yüzyıl sonlarında, ama hızla uyum göstermeye başlayan İsveç, bugün yüksek teknoloji ürünleri ticaretinde dış ödemeler dengesi açık vermeyen pek az OECD ülkesinden biridir (EC 1994). İsveç Kraliyet Mühendislik Bilimleri Akademisi Başkanı Prof.Dr. Forsberg'e göre (1994) iç pazarın küçüklüğü, İsveç sanayi firmalarını daha başlangıçta dış pazarlara yöneltmiş ve böylece, ilk bakışta bir dezavantajmış gibi gözükse de bu durum, İsveç sanayi firmalarının uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü kazanmaları ve bugünkü ölçek büyüklüklerine ulaşmalarının önünü açmıştır. Bugün dünyanın en büyük 500 sanayi firmasının 16'sı İsveç kökenlidir ve bu çarpıcı bir rakamdır.

Uluslararası pazarlarda rekabet üstünlüğü kazanmakla teknoloji yetkinliği arasındaki sıkı bağ hatırlanırsa, İsveç gibi, nüfusu küçük (9 milyon) bir ülke için, teknolojinin ne ifade ettiği kolayca anlaşılabilir.

İsveç'in bilim ve teknoloji politikasının ana eksenini, ülkenin bu kritik alandaki yetkinliğinin sürdürülmesi oluşturmaktadır. Ülkenin bilim ve teknoloji sistemi ve yönetimi bu ana eksen etrafında biçimlenmiştir.

7.3.1. Bilim ve Teknoloji Yönetim Sistemi, Kurumsal Yapı

İsveç İskandinav ülkeleri arasında AR-GE harcamalarına en fazla kaynak ayıran ülkedir.⁵²⁸ AR-GE harcamalarının üçte ikisi üretici sektör tarafından gerçekleştirilmekte ve finansmanın önemli bir bölümü yine bu sektöre sağlanmaktadır.

Tutarlı ve tümleşik bir araştırma politikası izlenebilmesi için, hükümetçe, her üç yılda bir, kapsamlı ve uzun vadeli bir araştırma tasarısı hazırlanarak Parlamento'ya sunulmaktadır. Bu tasarıda, her bakanlığın kendi uzmanlık alanıyla ilgili araştırma önerileri yer alır. Hemen hemen her bakanlığın, AR-GE ile ilgili planlama ve uygulama görevlerini yerine getiren uzmanları ya da uzman kuruluşları vardır.⁵²⁹ Eğitim, Sanayi, Savunma, Tarım, Sağlık ve Sosyal Yardım, İskan ve

⁵²⁷ Ziyilan Aytekin (E) Tuğg., "Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi", Savunma Sanayicileri Derneği, s.42-43, Ankara, 2004.

⁵²⁸ Cunniffham, Paul, and Brendan Barker, World Technology Policies., Longman Ind. and Public Service Management., Essex, U.K. ,1992.

⁵²⁹ "Sweden, Technology for World Markets", Special Advertising Section, Scientific American, Newyork, January 1993.

Fiziksel Planlama Bakanlıkları AR-GE faaliyet ve harcamaları açısından özel bir öneme sahiptirler.

İsveç'te Bilim ve Teknoloji Politikalarının saptanması ve uygulanmasına ilişkin koordinasyon görevi Başbakan Yardımcısı konumundaki Devlet Bakanı'na verilmiştir. Bakanlık Müsteşarı kendisine yardımcı olur. İsveç Hükümeti Araştırma Danışma Kurulu araştırmalarla ilgili konularda Hükümet'e bilgi verir ve politikacılar, araştırmacılar ve toplum arasında diyalog kurmaya yönelik etkin bir rol oynar.

Sanayi Bakanlığı'na bağlı, Sınâî ve Teknik Konsey'de eğitim, araştırma ve sanayi kuruluşları temsilcilerinin katılımıyla, teknolojik konulara ilişkin AR-GE sorunları tartışılır.

Yükseköğretim kurumlarınca yürütülen araştırmalarla ilgili Hükümet ve Parlamento kararları, esas itibarıyla, yükseköğretim kuruluşları ile araştırma konseylerinin hazırladığı yıllık bütçe önerilerine dayanır.

AR-GE faaliyetleri özel fonlar ve vakıflar tarafından da desteklenmektedir. Sayıları yaklaşık 700'e varan vakıfların en önemlileri Knut ve Alice Wallenberg Vakfı ve İsveç Kanser Cemiyeti'dir. Bilim akademileri kamu AR-GE kuruluşlarından özerk olmakla beraber kamu fonlarından desteklenmektedirler. Akademilerin görevi kendi faaliyet alanlarında AR-GE çalışmalarını desteklemek, araştırma alanında ulusal ve uluslararası ilişkileri güçlendirmek ve AR-GE ile toplum ilişkilerini geliştirmektir. Bilim akademilerinin en önemlileri Kraliyet Bilimler Akademisi (KVA), Kraliyet Mühendislik Bilimleri Akademisi (IVA), Kraliyet Edebiyat, Tarih ve Antik Çağ Uygarlığı Akademisi ile Kraliyet Tarım ve Orman Akademisi'dir.

7.3.2. Teknolojik Gelişmeler ve Projeler

İsveçli bilim adamları, bilgisayar simülasyonu ile hazırlanan tasarımlarda, batması halinde feribotun, kendini ikiye ayırma yeteneği üzerine yoğunlaşıyorlar. SSPA da dahil, birkaç gemicilik şirketini kapsayan bir konsorsiyum tarafından yürütülen proje, İsveç Denizcilik İdaresi ve İsveç Yenilik Sistemi Ajansı Vinnova tarafından finanse ediliyor. Teknik ve ticari bakımdan mümkün, fakat, oldukça pahalı olan projeye halihazırda 5.5 milyon kron (750 bin dolar) aktarılmıştır. Kurtarma modülünün mevcut tasarımına göre, 1.000 kişi kapasiteli feribot yangına

dayanıklı malzemeden imal olup, kendi enerji ve havalandırma, iletişim sistemleri ile çalışacak şekilde tasarlanmaktadır. Feribotun batması halinde, feribottan ayrılan bir modül ayrılıp yaşam teknesi haline gelmesi için çalışmalar sürmektedir.⁵³⁰

7.4 Avrupa Birliği, Türkiye ve İsveç Dış Politikası

7.4.1. Avrupa Birliği ve Türkiye

Avrupalılık değerleri engizisyonlardan, Aziz Bartelomeo günü katliamlarından, emeğin en acımasız bir biçimde sömürülmesinden, dünyanın üçte ikisinin sömürge imparatorlukları yoluyla yüzyıllarca talan edilmesinden, yüzyıllarca devam eden militarizm, faşizm ve nazizmden süzülerek ortaya çıkmıştır. Bu günde Avrupa'nın en önde gelen ülkelerinde şoven milliyetçilik, dinsel bağnazlık önemi azımsanmayacak bir akım olarak devam etmektedir. Aynı şekilde demokratik katılım, sosyal adalet ve benzeri alanlarda sağlanan gelişme geniş kitleler bakımından tatmin edici olmaktan çok uzaktır.⁵³¹

Bu bağlamda, Batı ile Türkiye arasındaki ilişkilerin tarihin, coğrafyanın, dinin, kültürün ve ekonominin sonucunda sürekli dalgalanma ve değişim içinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu dalgalanmalar ve değişimler içinde “değişmeyen” bir tek şey vardır: Avrupa'nın Türkiye ve Türkiye'nin yakın çevresindeki ülkelere yönelik politikaları, “Türkiye'nin ve bölge ülkelerinin çıkarları ile hiçbir zaman örtüşmemektedir.

7.4.1.1. Türkiye AB İlişkilerinin Kısa Tarihi

Türkiye yirminci yüzyılın ikinci yarısını, Avrupa hayalleri ile geçirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki büyük dünya devi arasında sıkışıp kalan Avrupa ülkeleri, ABD ve SSCB'ye karşı onlara eşit düzeyde bir siyasal güç haline gelebilmek için bir araya gelme sürecine girmiştir.⁵³²

⁵³⁰ Hürriyet Gazetesi, 12 Aralık 2003.

⁵³¹ Silier Orhan, “Avrupalılık ve Çokkimliklilik”, Toplumsal Tarih Dergisi, cilt: 19, sayı: 111, s.6, 2003.

⁵³² Çeçen Anıl, “Avrupa Türkiye'yi Neden Almaz? ‘Ya Da Önce Uyut Sonra Unut’”, Stratejik Analiz Dergisi, sayı: 39, s.57, Temmuz 2003.

Türkiye, Soğuk Savaş'ın ikinci döneminden itibaren Avrupa ile yakın ilişkiler içine girmiştir. Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üye olmak üzere 1959 yılında başvurmuştur. 45 yıllık süreçten geçerek bugüne gelen Türkiye-AB ilişkilerini, ve Türkiye'nin AET'ye olan eğilimini üç etken şekillendirmiştir. Tarihi ve ideolojik etken; 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da oluşan tüm kurum ve örgütler Türkiye'nin ilgisini çekmiştir. Çünkü Osmanlı zamanından başlayarak Türkiye yüzünü Batıya çevirmiş ve Batıdaki gelişmelere Doğu'dakilerden daha fazla önem vermiştir. Hemen hemen 150 yıldan bu yana “modernleşme”, Batılılaşma” ve “Avrupalılaşma” Türkiye’de aynı anlamda anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tüm tarihi boyunca Asyalı komşularından ziyade Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerini güçlendirmeye çalışmaktadır. 1949 yılında Asya ülkeleri Konferansına katılmayı reddederken, 1955 yılında Asya ve Afrika ülkelerinin Bandung Konferansında Batının temsilcisi gibi davranırken ve 50’li yılların sonundaki bağımsızlık hareketlerinde (Cezayir örneği gibi) sömürgeci devletlere yakın politikalar izlerken Türkiye Avrupa’nın tüm girişimlerine katılmada gönüllü çabalarını devam ettirmiştir.

1950’li yılların sonlarındaki ekonomik durumu da AET’ye üyelik başvurusunda bir etken olmuştur. Türkiye’yi yönetenler Avrupa’nın Zenginler Kulübüne üye olmanın Türkiye’nin borç almasını kolaylaştıracağını ve mali dengelerini olumlu yönde etkileyeceğini düşünmüşlerdir. Bunun birlikte, AET’nin altı üyesi (Almanya, İtalya, Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda) Türkiye’nin geleneksel ticari ortaklarından olduğu için, Türk yöneticiler onlarla beraber tek bir pazar içinde olmak için üyeliğe başvuruda hiç tereddüt etmemişlerdir.

Son olarak, dış politikada Türkiye’nin rakibi olan Yunanistan üyeliğe müracaat etmiştir ve Yunanistan’ın gerisinde kalmak istemeyen Türk yöneticiler, bir değerlendirme yapmışlar ve Türkiye’nin aynı fırsatı kaçırmamasına karar vermişlerdir. 1959 yılında kamuoyunda hemen hemen hiç tartışılmadan, Yunanistan ile diplomatik rekabete dayanan son derece pragmatik bir kararla başlatılan ilişkiler sürecinin altmışlı ve yetmişli yıllarda çağdaşlaşma ile sömürgecilik retorikleri arasında ve ithal ikamesi politikaları ile çelişkili konumu dolayısıyla sürüncemede kalmıştır.⁵³³

⁵³³ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.504.

Bu arada, AET'nin Türkiye'ye karşı yaklaşımın da başlıca üç etken etkilemiştir: Resmî düzeyde, AET üyelerinin yöneticileri farklılıklardan ziyade benzerlikler üzerinde odaklanmışlardı. Bu nedenle, Türkiye'nin başvurusundan önce tarihsel ve ideolojik farklılıklar bir engel olarak ortaya konmamıştı. Ancak resmî olmayan düzeyde, toplum düzeyinde, Türkiye ve Türklere karşı 10 asırlık bir geçmişe dayalı olumsuz bir yaklaşım vardı.

AET üyeleri Türkiye'nin ekonomik zayıflığını olumsuz bir etken olarak değerlendirmişlerdir. Fakat büyük nüfusu, coğrafi konumu ve gelişen ekonomisi ile Türkiye'nin kaçırılmaması gerektiğini düşünmüşlerdir.

Siyasal boyutta, Soğuk Savaş⁵³⁴ dinamikleri geçerli olduğundan, Türkiye ve AET aynı blok içinde yer almaktaydılar. Onlar da NATO, Avrupa Konseyi ve OECD üyesiydi. Ayrıca, 1990lı yılların vazgeçilmez değerleri insan hakları, demokrasi, vb., 1950li ve 1960lı yıllarda daha az önem taşıyordu.

Türkiye 1963 yılında AET ile ortaklık kuran Ankara Anlaşmasını imzalamış ve bu anlaşmayla, Türk ekonomisinin AET mekanizmalarının hazırlanacağı, hazırlık ve geçiş dönemlerinin sonunda tam üyeliğin yolu açılmıştır. Hazırlıklarını tamamlayan Türkiye, 1973 yılında geçiş dönemine girmiştir. 1973 yılında imzalanan "Katma Protokol"e göre 22 yıl içinde taraflar arasındaki gümrükler kalkacak ve bu süreç içinde Türkiye "kulübe" tam üye olacaktır. Ancak, 1970'li yıllardaki Türk ekonomi ve siyasetindeki derin istikrarsızlıklar ve 1980 darbesine Avrupa ülkelerinden gelen tepkiler, ilişkileri gerginleştirmiştir. Türkiye 1987 yılında tam üyelik için müracaat ettiğinde AET, Türkiye'nin Topluluk içinde tüm sorumluluklarını yerine getiremeyeceği değerlendirmesiyle, bunu reddetmiştir.

Avrupa ve Asya ile Avrupa ve Afrika arasındaki kıtalararası geçiş bölgelerini oluşturan Doğu Avrupa stepleri ile Kuzey Afrika, AB'nin merkez güçleri tarafından çevre hinterlandı olarak algılanmaktadır. Batı ve Güney Avrupa'da Kutsal Roma-Germen tarihi birikimi üzerine yükselen AB Orta ve Doğu Avrupa'daki Sovyet tehdidi döneminde güneye yani Akdeniz ve Kuzey Afrika'ya doğru genişleyerek

⁵³⁴ Oral Sander'e göre Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel döneme verilen addır. Sander Oral, a.g.e, s.224.

İslam medeniyet havzası ile temasa geçmeyi tercih ederken, Orta ve Doğu Avrupa üzerindeki Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasından sonra doğuya doğru genişleyerek Ortodoks-Slav kuşağı ile temasa geçmeye yönelmiştir. Seksenli yılların ortalarında ihtimal dahilinde görülen Türkiye'nin AB üyeliğinin doksanlı yılların başlarından itibaren genişleme planlarının gittikçe dışına itilmesi, bu stratejik değişimin bir sonucudur.⁵³⁵

7.4.1.2. Türkiye AB İlişkilerinin Soğuk Savaş Sonrası Durumu

1980'li yılların sonunda Doğu ve Batı arasındaki Soğuk Savaş bittiğinde ve Doğu ve Batı Avrupa'yı ayıran Demir Perde kalktığında, AET'nin öncelikleri tamamıyla değişti ve bu yeni durum Türkiye'nin üyeliğini çok daha zora soktu. Başlıca 6 parametre bu dönemde sürdürülen ilişkileri etkiledi:

Birinci olarak, Avrupalılar, Berlin Duvarının yıkılmasından sonra bir geçiş sürecine giren Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri (MDAÜ) ile olan ilişkilerini geliştirmeye öncelik verdiler. Avrupalılar bu yeni rejimleri içlerine alma süreci için ekonomik ve siyasal kaynaklarını yoğunlaştırdılar. Bu ülkelerin siyasal ve ekonomik düzeylerinin Batı Avrupa'ya yakınlaştırılması için, Kopenhag kriterleri olarak da bilinen "Üyelik Kriterlerini" oluşturdular. Tüm üye adayları ve Türkiye (eski komünist olmamakla birlikte) bu kriterleri yerine getirmeye davet edildiler.

İkincisi, 1980'li yılların ortalarından başlayarak AET Avrupa Birliği'ne (AB) dönüştü. 1992 yılında Maastricht'te Avrupa Birliği Antlaşmasının imzalanmasıyla Avrupa bütünleşmesi ekonomik boyutunun yanısıra siyasal bir anlam da kazandı. Bu nedenle, AB yalnızca ekonomik değil siyasal endişelerle üye adayları ülkelere yaklaşmaya başladı.

Üçüncüsü, 1990'lı yılların başında Avrupa ülkelerinin siyasal bütünleşme süreci ivme kazandığında, kimlik, kültür, ideoloji ve sınırlarla ilgili sorunlar ortaya çıktı. Ekonomik ve siyasal sorunlarının yanısıra, Türkiye'nin kimlik sorunlarıyla ilgili durumu da Avrupa'da aydınlar ve yöneticiler tarafından tartışılmaya başlandı.

⁵³⁵ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.216.

Dördüncüsü, dünyanın hemen her yerinde 1990'lı yıllarda insan hakları kavramının önem kazanması ile Türkiye insan hakları ihlallerinden ötürü geniş çapta eleştirilmiştir.

Beşincisi, Türkiye'nin 1981 yılından bu yana AB üyesi olan Yunanistan'la ilişkileri gibi konular, Kıbrıs sorunu, ve Türkiye'nin PKK terör örgütü ile mücadelesi Türkiye-AB ilişkileri gündemine girmiştir.

Altıncısı, daha önce sıralanan beş unsurun etkisiyle AB, Türkiye ile "Türkiye ile Özel İlişkiler" kavramını geliştirmiştir ve özetle Türkiye'ye tam üyelik vermeden taraflar arasında güçlü ve çeşitli ilişkiler önermiştir. Bu duruma uygun olarak 1995 yılında Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği kurulmuştur. Fakat bu durum 1963 anlaşması ile kazanılan doğal bir hak olduğu için, Türkiye tam üyelik amacından asla vazgeçmemiştir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini gerçekleştirme performansı AB'nin beklentilerinin altında kalmıştır. Bu nedenle, 1997 yılında Lüksemburg zirvesinde Türkiye genişleme perspektifinden çıkarılmıştır. Bu arada, 12 ülke (Estonya, Litvanya, Letonya Bulgaristan, Romanya, Slovenya, Slovakya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Malta ve Kıbrıs Rum Yönetimi) AB'ye aday ülkeler olarak sayılmıştır. Türkiye bu karara sert bir şekilde tepki vermiş ve AB ile politik ilişkilerini askıya almıştır.

Türkiye'nin AB'nin, gerçekte siyasal ve ekonomik nedenlerle Türkiye ile ilgili tüm bağları koparmayan tepkisine karşı Türkiye'nin adaylık statüsü 1999 yılında Helsinki zirvesinde tescil edilmiştir. Bir yıl sonra AB, Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kabul etmiş ve bu belge ile kısa vadede ve 2004 yılına kadar (orta vadede) Türkiye'nin üyelik kriterlerini yerine getirmesi için gerekenler belirtilmiştir.

Kopenhag kriterlerinin siyasal konularına göre tüm üye ülkeler demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlıkların korunması gibi konularda iyi niyetlerini güçlü kurumlar kurarak kanıtlayacaklardır. Ancak bu şart yerine geldikten sonra, adaylar Kopenhag ekonomik kriterlerinin müzakeresi için davet edileceklerdir. Yani, siyasal kriterlerin yerine gelmesi üyeliğin ön şartıdır. Türkiye bu şartları yerine getirmek için bir Ulusal program hazırlamıştır. Fakat bu takvim tümüyle AB'nin beklentilerini karşılamamaktadır.

Örneğin, Türk Hukuk Sisteminde ‘ifade özgürlüğü’, dernekler ve gösteri özgürlüğü’, hükümet görevlilerinin şiddet uygulamasına karşı mücadele’, ‘insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesi’, özellikle hakimler ve savcılar olmak üzere hükümet görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimi’, ‘bölgesel ayrımcılığın sona erdirilmesi’, ‘din, inanç, dil, ve cinsiyet ayrımcılığının sona erdirilmesi için anayasal garantiler’, ‘Türk Anayasasının Avrupa İnsan hakları sözleşmesine uygun olarak değiştirilmesi’, vb. değişikliklerin AB tarafından öngörülen sürede ve eş zamanlı olarak yapılması gerekmektedir. Buna karşın, ‘anadilde yayın ve eğitim (Kürtçe, Arapça, Lazca vb, gibi etnik dilleri kullananlar için); ‘ölüm cezasının kaldırılması’, Türkiye’nin Yunanistan’la anlaşmazlıklarında, özellikle Ege Denizi’ndeki sınır sorunlarında, Uluslararası Adalet Divanı kararlarının kabulü gibi konuların yerine getirilmesi. AB ve Türkiye’nin programları arasındaki farklar AB Komisyonunun yıllık 2001 genişleme strateji raporunda incelenmiş ve Türkiye 12 adaydan ayrı olarak değerlendirilmiştir. Bu eleştirileri gidermek için TBMM 2002 yılında anayasal reform yapmış ancak Eylül 2002 AB Komisyon raporunda bu çalışmalar yeterli bulunmamıştır.

2002 yılının son aylarında, 2007 yılına kadarki genişleme sürecinin son şeklini aldığı Aralık ayı Kopenhag Avrupa Konseyi dolayısı ile Türkiye ve AB ilişkileri en hassas noktalara gelmiştir. AB ile üyelik müzakerelerini 2003 yılında başlatmak için Türk hukuk sistemini demokratikleştirmek gayesi ile, içerde çok sayıda düzenlemenin yapıldığı ve uluslararası düzeyde, Avrupa başkentlerinde olağanüstü bir faaliyet yaşanmıştır. Ancak Türkiye’nin AB üyeliği hakkındaki son tartışmalar göstermiştir ki, Türkiye’yi kulüp üyeliğine kabul etmek için Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesi, Avrupalı toplumlar açısından yeterli değildir. Güncel tartışmalar, siyasal ya da ekonomik performansından çok, Türkiye’nin Avrupa’dan farklılıkları üstündedir. Eski Fransa Cumhurbaşkanı ve Avrupa Konvansiyonu başkanı Valery Giscard d’Estaing’in açıkça ifade ettiği gibi, Türkiye’nin Avrupalı değil Asyalı kimlik taşıdığı varsayımının temelinde Avrupa’nın Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkma nedeni olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Giscard Avrupa Anayasası’nı hazırlayan Avrupa Konvansiyonu’nun aristokrat başkanıdır. Türkiye’nin, hem coğrafya, hem tarih, hem de kültür açısından Avrupa sınırlarının dışında olduğunu vurgulamış ve Türkiye’nin AB’ye üyeliğinin Birliğin sonunu

getireceğini iddia ederek Türkiye'nin AB üyeliğinin en ateşli karşıtlarından birisi olmuştur.⁵³⁶

Valéry Giscard d'Estaing, Türkiye'de "Türkiye Avrupa'nın dışındadır" sözleri ile tanınmaktadır. "Géopolitique" dergisine 2000 yılında verdiği bir röportajında d'Estaing, "Avrupa Birliği projesi Avrupa'yı oluşturan devletleri kapsamaktadır, Türkiye ise Avrupa'nın dışında bir ülke olarak bu denemenin içinde yer alamaz" şeklinde konuşmuştur.⁵³⁷

Oysa Türkiye bulunduğu coğrafi konum açısından Avrupa ile ilişkilerden uzak kalamayacak bir statüdedir ve bu ilişkilerin düzeyi Türkiye'nin uluslararası konumunu etkilemeye devam edecektir.⁵³⁸

6 Ekim 2004 tarihinde Türkiye'nin uzun AB yolunda yeni bir aşama daha geçilmiştir. Avrupa Birliği Komisyonu, çıkardığı tavsiye kararında müzakerelerin başlayabilmesi için Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar vermiştir. Buna dayanarak 17 Aralık 2004 tarihinde toplanan devlet ve hükümet başkanlarından oluşan Avrupa Konseyi'nin de benzer bir karar alması normal bir beklenti halini almıştır.⁵³⁹

Türk basınında, genellikle umut verici ve çok olumlu olarak yansıyan tavsiye kararının, özellikle İngiliz, Fransız, Alman ve Amerikan gazetelerindeki değerlendirmesi Türkiye'dekinin tam aksi şekilde olmuştur. Pek çok makalede, Türkiye'ye farklı muamele yapıldığı kabul edilmiş, sürecin açık uçlu olması eleştirilmiş, hatta Komisyon'un tam anlamıyla evet diyemediği ileri sürülmüştür.⁵⁴⁰

⁵³⁶ Türenç Tufan, "Mösyö'nün Unutulan Gerçek Yüzü", Hürriyet Gazetesi, 4 Aralık 2004.

⁵³⁷ Akgül Deniz Altınbaş, "Avrupa'nın Geleceği: Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu?", Stratejik Analiz Dergisi, sayı: 24, Nisan 2002.

⁵³⁸ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.218.

⁵³⁹ Şahin Mustafa Dr., "Komisyon'dan Türkiye'ye Yeşil Işık", Stratejik Analiz Dergisi, cilt: 5, sayı: 55, s.6, Kasım 2004.

⁵⁴⁰ Deniz Altınbaş Akgül, "6 Ekim ve Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri", Stratejik Analiz Dergisi, cilt: 5, sayı: 55, s.22, Kasım 2004.

7.4.1.3. AB'nin Türkiye Hakkındaki Çekinceleri

Türkiye'nin tam üyeliği bazı gruplarca kültürel-dini nedenler ile reddedilirken, bazılarınca Türkiye'yi 'Avrupa kapısında bekleyen, kapıyı zorlayan, kalabalık ve fakir bir ülke' olarak tanımlamaktadır. Türkiye'nin tam üyelik talebinin altında yatan en önemli nedenlerden biri de ekonomiktir. Türkiye daha fazla zenginleşebilmek ve gelişmesini garanti altına alabilmek, istikrara kavuşabilmek için AB'ye tam üye olmak istemektedir. Bu anlamda Türkiye yalnız değildir. Diğer tüm üyeler de, bu birliğe aynı amaçlar ile girmişlerdir. İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Malta vb., büyüklüğü ve gücü ne olursa olsun, zenginleşme ve istikrar bu birliğe girişin en önemli nedenlerden biridir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin birliğe girme nedeninde bir gariplik yoktur. Ancak, Türkiye'nin AB'ye girişte diğer katılımcılardan ayrıldığı bir fark vardır ki, bu kayda değerdir. Türkiye diğer hiçbir üyede ve adayda olmayan bir şeye sahiptir. AB'den maddi beklentileri vardır, fakat diğer taraftan Avrupa medeniyetine diğerlerinin veremeyeceği çok özel şeyleri verebilecek bir güce de sahiptir. Türkiye, AB kapısında sadece 'talepkar' bir durumda değildir. Bir şeyler de vermek istemektedir.⁵⁴¹

Tüm bunlara rağmen Avrupa Türkiye'nin üyeliğinden endişelidir. Avrupalıların Türkler hakkındaki endişelerini daha iyi anlamak için tartışmalı konuları 7 noktada toplayabiliriz.

Birincisi, "Türklerin Menşei"dir. Avrupalıların çoğu Türklerin Avrupalı değil Asyalı olduğuna inanır. Şüphesiz Türkler ne Anadolu'nun ne de Avrupa'nın yerli halkı değildir. MS 1. yüzyılda Kuzey Moğolistan'daki Altay dağlarından ve Orta Asya steplerinden gelen göçebe kavimlerin ilk torunlarıdır. Orta Asya Türk kavimleri ilk büyük krallıklarını MS 6. yüzyılda Göktürk adı altında göçebe kavimler konfederasyonu olarak kurmuşlardır. MS. 11. yüzyılda, Selçuk İmparatorluğu zamanında, Moğollar tarafından sürüldüklerinde Anadolu'ya sızmışlar ve bu toprakları vatanları olarak kabul etmişlerdir. 1353 yılında Osmanlılar Orhan Bey zamanında Çanakkale Boğazı üzerinden Avrupa kıtasına geçmiş ve 2 yüzyıl içinde batıda Viyana'ya kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurmuşlardır. Anadolu'da 1000, Avrupa'da 650 yıldır bulunan Türkler, Arap, Sırp, Bulgar, İranlı, Çerkez gibi

⁵⁴¹ Laçiner Sedat, "Eski Avrupa Avrupa Birliğine Karşı", Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2004.

etnik gruplarla karışmışlar ve doğal olarak fiziki ve kültürel karakterleri değişmiştir. Genelde koyu renk saç ve göze sahip olsalar da, kıyaslandığında hala Orta Asya da bulunan kuzenlerinden gözle görünür şekilde farklıdır.

İkincisi, Türkiye'nin coğrafi konumudur. AET'nun kurucu belgesi olan Roma Antlaşmasınının 237. maddesi açıkça “ancak coğrafi olarak Avrupa’da bulunan ülkeler örgüte üye olabilir” demektedir. 1959 yılında Türkiye üyelik için başvurduğunda Avrupa tarafından hiç kimse coğrafi konumundan ötürü bir itirazda bulunmamıştır. Çünkü Türkiye'nin Avrupa kıtasında toprağı vardır. Buna karşın Fas'ın AET'ye başvurusu coğrafi argümanlarla reddedilmiştir. Türkiye 1856 yılından bu yana Avrupalılar tarafından ”Avrupalı” kabul edilmektedir ve Avrupa Konseyi, Avrupa Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Eurovizyon vb gibi çeşitli Avrupa kurumlarının üyesidir. Bu nedenle Türkiye'ye Avrupalı değil demek mantıklı değildir. Ancak sorun Avrupa'nın sınırları ile ilgili son tartışmalarda yatmaktadır. Pek çok Avrupalının değerlendirmesi doğu sınırının Ural Dağları ve Türk Boğazlarında, Rusya, Belarus, Ukrayna, Moldovya ve Türkiye ile sonlandığıdır. Bu nedenle bugünün Avrupa'sında sınırların tanımı yalnızca coğrafi değil siyasal ve kültürel içerik taşımaktadır ve bu durum Türkiye - AB ilişkilerini olumsuz olarak etkilemektedir.

Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrasında belirginlik kazanan Avrupa kıta havzası içindeki konumu beş ayrı boyut ile ele alınabilir:

1. Türkiye Doğu Trakya bağlantısı ile hem Balkanlar hem de Doğu Avrupa ülkesidir.
2. Karadeniz bağlantısı ile kuzey-doğu step Avrupa'sı parametreleri içindedir.
3. Ege ve Doğu Akdeniz kıyıları ile bir Güney Avrupa ülkesidir.
4. Soğuk Savaş döneminde sürdürdüğü kurumsal bağlantılarla Batı Avrupa sisteminin bir parçasıdır.
5. Türkiye, Avrupa'nın doğu-batı istikametinde Asya ile, kuzey-güney istikametinde de Afrika ile sahip olduğu kıta bağlantıları içindeki özel ve vazgeçilmez bir konuma sahiptir.⁵⁴²

⁵⁴² Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.202.

Üçüncüsü Türk dilidir. Türkçe Ural-Altay dil ailesinin Altay bölümüne aittir ve Avrupa dilleri ile değil Moğol, Manchu-Tungus, Kore ve belki Japon dilleri ile yakın ilgisi vardır. Türkçe çok eski bir dildir ve 6000 yıllık geçmişe sahiptir. Kusursuz bir fonetik, morfolojik ve şematik yapısı vardır. Türkçe'yi Hint-Avrupa dillerinden ayıran temel özellikler “ünlü uyumu”, “kelimelerin cinsiyetinin olmayışı”, “bileşik sözcükler”, “isim önünde sıfat yerleşimi” ve “fiillerin cümle sonunda yer almasıdır”. Tek benzerlik yazım dilinde Latin alfabesinin kullanılmasıdır.

Dördüncüsü olan din konusu, AB açısından çok açıkça söylenmese de kafa karıştıran bir meseledir. Türkiye her ne kadar laik bir ülke olsa da ve siyasi hayatta önemli ölçüde özgürleşme sağlamış ise de, AB'deki önemli çevreler açısından Türkiye neticede Müslüman bir ülkedir. AB'ne göre bu Müslüman kültür AB değerleriyle uyumlu değildir.⁵⁴³

Bu nedenle; kimlik tanımının bölünmez bir parçası olarak, dini farklılık Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkışın gerekçesi olarak sıkça kullanılan bir argümandır. Laik devlet yapısında olan Türkiye'nin % 98 nüfusu Müslüman'dır ve çoğunluğu Sünnidir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye 1959 yılında AET üyeliğine başvurduğunda, dini fark önemsenmemiştir. Başlıca üç gelişme din parametresinin, Türkiye'nin Avrupa'dan farklı olduğu görüşünü yoğunlaştırmasına neden olmuştur:

- 1960'lı yıllardan beri Avrupa ülkelerine göç eden Türk işçilerinin artışıdır. AB ülkelerinde toplam 3 milyon gibi büyük bir sayıya ulaşan ve kendi yaşam tarzlarını Avrupa şehirlerine taşıyan bu nüfus çoğunlukla Almanya, Fransa, Hollanda ve Belçika'da bulunmaktadır. Camilerin, Türk derneklerinin ve kültür merkezlerinin sayısı arttıkça, Avrupalılar bir yandan Müslümanlığı daha yakından tanıma fırsatı bulmakta, ancak diğer yandan Avrupa toplumları ile kaynaşmayan Türklerden dolayı bu olay İslam'a karşı tepki yaratmaktadır.

- Soğuk Savaş bitip iki Almanya birleştiğinde, işsiz kalan çok sayıda Doğu Alman iş bulmak için Batı'ya geçmiştir. Ancak misafir işçilerin, çoğunlukla Türklerin varlığı nedeniyle bu yeni gelenlere bulunabilecek iş sayısını kısıtlamıştır.

⁵⁴³ Ünal Hasan Doç.Dr., “Yunanistan'ın Türkiye Politikasının AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri”, s: 24-25, 2004.

Ekonomik nedenlerle misafir işçilere tepki yükselmiştir. Diğer Avrupa ülkelerinde artan işsizlik nedeniyle “dazlaklar” ve “neo-naziler” gibi özellikle Müslümanlara yönelik yabancı düşmanı hareketler ivme kazanmıştır.

- “Medeniyetler Çatışması” tartışmasına paralel olarak ve özellikle trajik 11 Eylül olayından sonra Avrupalıların İslam’ı algılayışları olumsuz olarak etkilenmiştir. Tüm dünyada kökten dinci terör örgütleri Batı hedeflerine yönelik saldırılarını artırdıkça, eski ‘Hilal’ ve ‘Haç’ tartışması Avrupa aydınının gündemine girmiştir.

Ayrıca Katolik Avrupa’da, Türkler her zaman kafirlerin bayraktarı olarak algılanmıştır. Avrupa’da korkunç Türk imajını yaratanlar Katoliklerdir. Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için AB üyesi olamayacağı ileri sürüldüğünde, Türkler, Hıristiyanların İslam dinine karşı duydukları itici yabancılık hissini, Hıristiyanlığa karşı hissetmedikleri için üzölmüşlerdir. Türklerin Hıristiyanlığa karşı aynı yabancılık duygusunu hissetmemeleri; sadece Hıristiyanlara her zaman kendi ülke sınırları içinde yaşama izni vermiş olmalarından değil, Hıristiyanlığı ve Museviliği İslam’ın bir önceki safhası ve tek Tanrılı dinlerin tamamlanmamış şekli olarak görmelerinden de kaynaklanmaktadır.⁵⁴⁴

Özetle, son 15 yıldır Avrupa’da İslam’a ve dolayısıyla Müslümanlara karşı artan bir düşmanlık gözlenmektedir. Bu atmosfer, ideolojik olarak Türkiye’yi Avrupa’dan ayırmak için uygun bir alan yaratmıştır. Ancak AB’nin her türlü inancı kucaklamasını isteyen laik Avrupalı aydınlar bu durumu sertçe eleştirmelerine rağmen bu eğilim hala yayılmaktadır.

Beşincisi, Türk toplumunun yapısıdır. Türkiye 70 milyon nüfusu ile Avrupa’nın ikinci en kalabalık ülkesidir ve nüfus artış hızı %1.2 ile Avrupa standartlarına göre çok yüksektir. Bu nüfusun % 27.8’i 0-15 yaş grubundadır. Bu nedenle Avrupa’nın en genç nüfusuna sahiptir. Bu büyüklüğü ile Türkiye AB üyesi olursa mevcut tüm ekonomik ve siyasal dengeler değişecektir.

⁵⁴⁴ Falkman Kaj, “Türkiye-Uç Beyi İstanbul’daki İsveç Konağından Bakışlar”, çev: Gülseren Ergün, Cem Yayınevi, s.20-21, İstanbul, 2001.

Büyükliğünün yanı sıra Türk nüfusun temel nitelikleri de Avrupalılardan farklıdır. Örneğin Türk insanının % 40'ı kırsal alanda yaşar. Nüfusu 3 milyondan fazla büyük şehirlerde bile hızlı ve plansız sanayileşmeye karşın geleneksel yaşam tarzı devam eder. Aile ve topluma bağlılık, ataerkil aile yapısı ve akrabalık gibi Asya değerleri yaygındır. Dini değerlere toplumun çoğunluğunca saygı gösterilir. Bu güçlü yapı bir yandan sanayileşmenin ve küreselleşmenin toplum üzerine getirebileceği olumsuz etkilerini azaltırken, diğer yandan Avrupa toplumlarının en başta gelen özelliği olan bireyselliği kısıtlamaktadır.

Altıncısı, Türk ekonomisinin yapısıdır. 1980'lerin ortalarında başlayan hızlı bir sanayileşme başarılmasına rağmen geleneksel tarım sektörünün istihdamdaki ağırlığı hâlâ %40 civarındadır. Tarım sektörü siyasal amaçlarla sübvansede edilmektedir. 2001 yılında 443 milyar dolar olan Türkiye GSMH'sının ana parçalarını % 14.5'le tarım, %28.4'le sanayi ve %57.1'le hizmet sektörü oluşturmuştur. 2000-2001 yıllarında büyüyen ticaret açığı, bankacılık sektöründeki ciddi bir zayıflama ile birleşince ülke ekonomik krize girmiştir. İşsizlik oranı % 20 ye yükselmiş, enflasyon % 70'e tırmanmıştır. Bu rakamlar, AB ve aday ülkeler arasında en yüksek olanlarıdır ve ayrıca üyelik kriterlerine de ters düşmektedir. 21 milyar dolarlık muazzam IMF yardımına ve rehabilitasyon için uygulanan sıkı mali politikalara rağmen, Türk ekonomisi AB ekonomik kriterlerini karşılamaktan çok uzaktır. Eğer AB ile 31 başlık altında yer alan üyelik müzakereleri başlayacaksa, Türkiye'nin 'malların, kişilerin, ve hizmetlerin serbest dolaşımı', 'tarım', ekonomik ve parasal bütünleşme', ve 'vergilendirme' alanlarında ciddi sorunları olacaktır.

Yedincisi, demokrasinin düzeyidir. Yukarda bahsedildiği gibi Kopenhag Kriterlerini yerine getirmek için son iki yılda kapsamlı anayasa değişiklikleri ve yasal düzenlemelerle Türkiye dev adımlar atmıştır. Ancak hâlâ AB genişleme raporlarında "insan haklarına, ülkedeki değişik etnik ve dini çevrelerin hakları dahil, saygı düzeyi", "yönetim mekanizmasında ordunun yeri", ve siyasal katılımın sınırlamaları" yönünden eleştirilmektedir.⁵⁴⁵

⁵⁴⁵ Çağrı Erhan Yrd.Doç.Dr., "Türkiye'nin Karakterindeki Asyalı Boyut: Avrupa Birliği Üyeliği için Bir Engel ya da Kolaylık mı?", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi. 16.10.2004.

7.4.1.4. Avrupa Birliği ve Türkiye'ye Uyguladığı Çifte Standart Politikaları

Avrupa'da geçerli olan azınlık kavramı; nüfusun yarısından daha az olan gruplara verilen sosyolojik tanımlamadır, hukuki bir kavram değildir. Etnik, dini veya kültürel açıdan farklı bir grup çoğunluktan daha az sayıda ise ona azınlık denilmektedir. Türkiye'nin azınlık kavramı ise Lozan Anlaşması'ndaki bilinen şekliyle gayrimüslim azınlık kavramıdır. Bugün AB'ne aday ülkelerden istenen azınlık hakları bireysel kültürel haklardan farklıdır. Dolayısıyla AB'nin Lozan ile ilgili konularda Kürt ve Alevi Azınlıklar terimlerini zikretmesi bu gruplara Türkiye'nin toprak bütünlüğüne zarar verecek hakların verilemesini istemektir. Bu kapsamda çabalarını somutlaştırmak isteyen AB, Türkiye'den Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesini imzalamasını talep etmektedirler. Oysa bu sözleşmeyi Yunanistan imzalamış fakat yürürlüğe koymamış, Fransa imzalamamış, Lüksemburg ve Belçika onaylamamış, Litvanya'nın imzalamış fakat kendi içindeki Rus azınlığa sözleşmelerdeki hakları tanımamak için yürürlüğe koymamış olduğunu görmekteyiz.

Fransa milli birliğini pekiştirmek için bu sözleşmeye taraf olmamakla birlikte 1992 yılında Korsika'ya ilişkin "Fransız milletinin parçası Korsika Halkı" sözlerini kullanan Joxe Kanunu'nu Anayasa Mahkemesi kanalıyla durdurmuştur. Yunanistan ülkesindeki Arnavut ve Vlah azınlıklarına ilişkin bu hakları bu sözleşme çerçevesinde uygulamamaktadır.⁵⁴⁶

Hukuka uygun davranmak ve hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmek AB'de sürekli vurgulanan konular olmakla birlikte, AB'nin, İngiltere ve Yunanistan'ın 1959, 1960 Zürih ve Londra antlaşmaları hükümlerine aykırı olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile AB'ye giriş Antlaşması imzalamaları uluslararası hukukun ihlalidir. AB yetkililerinin Türkiye'yi şantaj yaparak işgalci gibi göstermeleri ise mesnetsizdir.⁵⁴⁷ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uygulanan ambargolar konusunda ve izolasyonlar konusunda, verdiği sözlerde durmayan AB, Ermenilere karşı her türlü

⁵⁴⁶ Aktan Gündüz (E) Büyükelçi, Bölünmemek İçin Gayret Sarf Etme Sorumluluğu Ülkelere Aittir", 2023 Dergisi, sayı: 43, s.21-22, Kasım 2004.

⁵⁴⁷ Bozkurt Enver Doç.Dr, "Kopenhag Zirvesi Sonunda Kıbrıs'taki Gelişmeler ve Türkiye AB İlişkilerine Etkisi", 2004.

tavizi verme aşamasında olunmasına rağmen, Ermenilerin anayasalarındaki Türk topraklarını kendi toprakları saymaları şeklindeki hükümde en küçük bir değişikliğe gidilmemiştir.⁵⁴⁸ Avrupa Birliği'nin Gümrük Birliği çerçevesinde Rum Kesimi ve Türkiye'ye yönelik farklı yaklaşımları dikkat çekmektedir. Yeşil Hat Tüzüğü'nde, Kuzey Kıbrıs'tan Güney'e sadece mal geçişine izin verildiği, bu malları taşıyan Türk kamyonlarının ise engellendiği vurgulanmaktadır. Ancak konu Uyum Protokolü olunca AB, Türkiye'den sadece Rum mallarına değil bu malları taşıyan gemi ve uçaklara da izin vermesini istemektedir. Brüksel, böylece Kıbrıs'ta mal taşıyan Türk kamyonlarını hizmet sektörü içinde değerlendirirken, Rum gemi ve uçaklarını bunun dışında tutarak da çifte standart politikalarına bir yenisini eklemektedir.⁵⁴⁹

Pek çok makalede, Türkiye'ye farklı muamele yapıldığı kabul edilmiştir. Fransız Le Monde gazetesinin başyazısında Türkiye'ye normal bir aday ülkeden farklı davranıldığı, diğer adaylar için söz konusu olmayan bazı uygulamaların Türkiye için planlandığı ileri sürülmüştür.⁵⁵⁰ Şimdiye kadar üye olan diğer ülkeler için gerekmeyen halka danışma mekanizması, Türkiye söz konusu olunca ortaya çıkmaya ve savulmaya başlanmıştır. Avrupa Komisyonu'nun açık uçlu olmasını istediği müzakere süreci ise diğer ülkeler için müzakerelerin bitiş tarihi önceden belirlenmiştir.⁵⁵¹

6 Mart 2005 tarihinde İstanbul'da gösteri yapan kadınların polis tarafından dövülmesi ve sürüklenmesi, Avrupa'da adeta fırtına koparmış, AB'de bu olaya sert tepki göstermiştir. Oysa 'özgür basın, saydam toplum, hukukun üstünlüğü, temel hak ve özgürlüklerin dokunulmazlığı' gibi konularda dersler veren AB ve Sivil Toplum Örgütleri 13 Nisan 2005 tarihinde Paris'te bir protesto gösterisi yapan lise öğrencilerinin Fransız polisi tarafından tartaklanması ve coplanması ile ilgili hiçbir tepki göstermemiştir.⁵⁵²

⁵⁴⁸ Talas Mustafa (Dr), "Brüksel'e Hareket Edecek 17 Aralık Treni de Kaçırılsa Ne Olacak ?", 2023 Dergisi, sayı: 43, s.63, Kasım 2004.

⁵⁴⁹ Radikal Gazetesi, "Türkiye İçin Çifte Standart", 1 Mayıs 2005.

⁵⁵⁰ Deniz Altınbaş Akgül, "6 Ekim ve Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri", s.24.

⁵⁵¹ Şahin Mustafa (Dr), "Komisyon'dan Türkiye'ye Yeşil Işık", Stratejik Analiz Dergisi, cilt: 5, sayı: 55, s.6-7, Kasım 2004.

⁵⁵² Kohen Sami, "Çifte Standart Meselesi", Milliyet Gazetesi, 29 Nisan 2005.

İfade özgürlüğü konusunda Türkiye'yi acımasızca eleştiren AB'nin Belçika gibi bazı üyeleri, 'Türklerin Ermeni soykırımı yaptığına ilişkin iddialar yalandır' demeyi -elinizde kanıtlar bulunsa da- suç sayan yasa çıkartmışlardır. Bu durum tıpkı Galileo'yu 'dünya kendi eksenini etrafında dönmüyor' demeye zorlayan engizisyon mahkemesinin davranışı gibi çağdışıdır. Gerçekleri öğrenmenin ve öğretmenin herkesin hakkı ve görevi olduğu kabul edilen AB'de 'Müslümanlar kötüdür' şeklinde olan düşüncenizi korkusuzca söyleyebilirsiniz, ancak 'Museviler kötüdür' anlamında bir cümle kullanmanız durumunda derhal cezai yaptırım ile karşılaşacaksınız.

Türkiye, Lozan Antlaşması'nın açık hükmüne rağmen 'azınlık' kavramını AB'nin istediği gibi algılamaya zorlanmaktadır. Ama Yunanistan kendi vatandaşı olan Batı Trakya Türkleri'ne 'Türk' denmesini suç saymaktadır. Hatta adına 'Türk' kelimesi koyan dernekleri kapatmıştır. Hiç kimse bunun AB kriterlerine aykırı olduğunu söyleyememektedir. Çünkü Yunanistan artık AB üyesidir.

AB ülkelerinin her yerinde PKK'nın uzantısı dernekleri görmek mümkündür ama İspanya'nın PKK'sı olan BASK'ın en ufak bir teşkilatını bile bulmak oldukça zordur. Oysa ikisi de AB tarafından terör örgütü ilan edilmiştir.⁵⁵³

Ermeni meselesinde de Türkiye'ye asılsız iddialarla baskı kurmaya çalışan AB, Fransızların Cezayir başta olmak üzere bir çok Batı Afrika ülkesinde ve Güneydoğu Asya'da yaptıklarını, İngilizlerin Afrika'nın yarısında ve Hindistan'da yaptıklarını, hatta Hollandalıların Endonezya'da, Belçikalıların Kongo'da, Almanlar'ın Namibya'da yaptıklarını, ayrıca Rusya'nın 1 milyon Kırım Tatarını zorla yurdundan çıkarmasını, 1944'te bütün Çeçenleri trenlere doldurup Sibiryaya ve Orta Asya'ya sürmesini, 1912-13'te (ermeni tehcirinden yalnızca 2 yıl önce) 1 milyonun üstünde müslüman Osmanlı vatandaşının (boşnak, arnavut, makedon, vs.) Yunanistan, Sırbistan, ve Bulgaristan tarafından zorla Türkiye'ye sürüldüğünü unutmuş gözükmektedir.⁵⁵⁴

Topraklarının % 95'inin Asya kıtasında bulunması nedeniyle, Türkiye'nin Avrupa'nın bir parçası olamayacağı düşüncesi giderek güçlenmektedir. Bu

⁵⁵³ Ekşi Oktay, "Ne Kriteri Allah Aşkına", Hürriyet Gazetesi, 28 Nisan 2005.

⁵⁵⁴ Aktürk Şener, "Soykırımlar Defteri ve Aşırı Çifte Standart", 7 Mayıs 2005.

düşünceye göre, Türkiye'nin AB'ne üye olması durumunda Gürcistan ve Ermenistan gibi ülkelerin de üyeliklerinin gündeme gelecek, ayrıca AB İran, Irak ve Suriye gibi sorunlu bir bölgeye komşu olacaktır. oysa Fransız toprağı olan Fransız Guyanası'nın komşuları olan Surinam yada Brezilya'nın AB üyelikleri söz konusu değildir.

Brüksel Zirvesi sonuç bildirisi'nin Türkiye başlıklı bölümünde yer alan 23. maddede müzakerelerin yalnız Türkiye ile değil, diğer devletlerle de yapılabileceğini öngörmektedir. Bu madde müzakereler sırasında Türkiye birkaç devlete bölünürse veya Güneydoğu bölgesinde bir kürt devleti kurulursa, yeni bir karara gerek olmaksızın onlarla da müzakere yapılabileceği anlamını taşımaktadır. Bu madde diğer aday ülkeler olan Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan ile ilgili bölümlerde bulunmamaktadır.

7.4.1.5. Avrupa Birliği ve Egemenlik Yetkilerinin Devri

Ortak bir Avrupa'nın inşasına yönelik ilk adımlar, İtalyan federalist Altiero Spinelli ile Jean Monnet'ten ilham alan Schuman Planı doğrultusunda 1951 yılında 6 ülke tarafından kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğı (AKÇT) ile atılmıştır. Bu topluluğı, 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğı ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğı'nun kurulması izlemiştir. 1986 yılında Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır. 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Tek Senet, taraf Avrupa ülkeleri arasında, ekonomik ve siyasal işbirliğini tek bir metinde öngören ilk antlaşma niteliğini taşımaktadır. 1993 yılında, Maastricht Antlaşması⁵⁵⁵ ile Avrupa Birliği kurulmuştur. Bu antlaşma ile Avrupa Birliği, Avrupa'da ekonomik, siyasal ve hukuki işbirliğinin çatısı haline gelmiştir.⁵⁵⁶

Uluslarüstü bir anayasal düzen olarak kurulan AB, kurulduğu tarihten bu yana, niteliğini geliştirerek evrildi. Bu evrim içindeki en önemli noktalardan biri, şüphesiz ki, üye devletlerin ulusal egemenlik yetkilerindeki önemli azalmadır.

⁵⁵⁵ 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren bu antlaşma ile tamamlanacak bir iç Pazar, tek bir para birimi kullanımı ve üst düzeyde eşgüdümü sağlanan ekonomi politikaları çerçevesinde oluşacak bir Ekonomik ve Parasal Birliğin yanına, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve Adalet ve İçişleri Alanlarında İşbirliği'nin de eklenmesi ile, Avrupa bütünleşmesi, 1950'li yılların başından itibaren en büyük atılımı gerçekleştirerek Avrupa Birliği'ni oluşturdu. Böylece, ekonomik entegrasyonun yanına siyasal birlik hedefi de eklenmiş oluyordu.

⁵⁵⁶ Dag Lokrantz-Bernitz, "Egemenliğin Devri", Avrupa Birliği Hukuku, s.51-53, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

Maastricht Antlaşmasını, Amsterdam Antlaşması izlemiştir. Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşmasına önemli ölçüde değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerle, egemenlik yetkilerinin üye ülkelerden topluluğa devri konusunun niteliği güçlendirilmiştir.

AB'nin siyasal birlik hedefine ulaşması, geniş oranda yetki devri formülünden geçmektedir. Burada söz konusu olan, egemenlik yetkilerinin devredilmesidir. Yetki devri, özellikle AB'nin 4 temel özgürlük alanı (mal, kişi, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı) ile tarım, ticaret, rekabet, enerji, para gibi ortak politikalara ilişkin olarak gerçekleşmiştir.

Egemenlik devri bakımından altı çizilmesi gereken nokta, uluslararası bir anayasal düzen olduğu ölçüde, ulusal düzeydeki egemenlik yetkilerinin azalmasıdır. Bu azalma yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin tümünde gerçekleşmektedir. Ancak, AB'nin uluslararası iktidarından en çok yasama organları etkilenmektedir.

AB'nin gelişen ve büyüyen egemenlik kullanımına rağmen, Fransız Anayasa Konseyi'nin yaklaşımı, 1789 geleneği doğrultusunda sürmektedir.

Genişleyen yetkileriyle AB karşısında, devletlerin muhafaza edebildikleri bir egemenlik çekirdeğinden söz etmek mümkün olmamakla birlikte üye devletlerin anayasalarında, egemenlik hakları ve yetki devri formüllerine ilişkin hükümler yer almaktadır.

İsveç, Anayasası'nın 10. kısmında yer alan 5. madde uyarınca; "Riksdag, karar alma yetkisinden, Anayasa'da ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan temel hak ve özgürlükleri koruma sistemine eşdeğer bir koruma Avrupa Toplulukları tarafından sağlandığı sürece, Avrupa Toplulukları lehine vazgeçebilir". Meclisin bu oylamayı yapacağı çoğunluk olarak, $\frac{3}{4}$ veya organik yasa çoğunluğu öngörülmüştür. 5. maddede, temel hak ve özgürlükler çekincesi en açık haliyle ortaya konmuştur.

Egemenlik haklarının devrinin temel hak ve özgürlüklerin eşdeğer düzeyde korunması koşuluna bağlanması, Alman ve İsveç Anayasaları'nda açık olarak yer

almıştır. Egemenlik haklarının devri sorunu çeşitli anayasal formüllerle aşılmaya çalışılmıştır.⁵⁵⁷

İsveç 1970'lerde ve 80'lerde EFTA üyesiydi ve temelde egemenliğe bağlı nedenlerle ortak pazarın dışında kalmayı tercih ediyordu. Oysa ki, Avrupa Pazarında başarılı bir şekilde rekabet edebilmek için İsveç'in ve şirketlerin, Brüksel'de alınan ve üzerinde çok az, hatta hiç etkisinin bulunmadığı bütün kararlara uymaya zorunluydu. Avrupa birliği'ne katılarak ve pek çok kişiyi, özellikle politik yelpazenin muhafazakar tarafında olanları şaşırtarak, İsveç kendi egemenliğini yok etmemiş, aksine artırmış ve güçlendirmiştir.⁵⁵⁸ 1980'lerin sonunda başlayan yeni genişleme sürecinin sonucunda Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın üyelikleri, AB'nin genişleme sürecini fiilen başlatmıştır.⁵⁵⁹

Avrupa Birliği'nin esas karar organı niteliğindeki Bakanlar Konseyi'nde İsveç'in 4 oyu bulunmaktadır.⁵⁶⁰

İsveçli Ulf Bernitz'e göre; Türkiye bir Avrupa devletidir ve Avrupa Birliği'ne üyelik için gerekli niteliklere sahip bir ülkedir. Türkiye'nin Avrupa'ya ihtiyacı olduğu kadar, Avrupa'nın da Türkiye'ye ihtiyacı vardır.⁵⁶¹

Türkiye'nin bir Avrupa devleti olarak kabul edilmesi konusunda herhangi bir sorunla karşılaşılmamaktadır. Bu konudaki karar, Türkiye'nin henüz aday ülke olarak kabul edildiği Helsinki Zirvesinde⁵⁶² alınmıştır. "Avrupalı" deyimini, temel olarak coğrafi bir kavram olarak kabul edilmelidir. Ancak, tanımlama halen açıklık kazanmış değildir. Nitekim, Kıbrıs Adası ve Malta Adası Avrupalı olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan Rusya, topraklarının büyük bir kısmı Asya'da yer

⁵⁵⁷ Karakaş A.İşıl Doç.Dr., "Avrupa Birliği'nde Egemenlik Yetkilerinin Devredilmesi Sorunsalı", Avrupa Birliği Hukuku, s.43-50, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

⁵⁵⁸ Theolin Sture, "Modernleşme ve Çokkültürlülük", İsveç-Türkiye-Avrupa, İletişim Yay., s.276, İstanbul, 2001.

⁵⁵⁹ Öymen Onur, "Türkiye'nin Gücü", Remzi Kitabevi, s.25, İstanbul, 2003.

⁵⁶⁰ Öymen Onur, a.g.e, s.54.

⁵⁶¹ Bernitz Ulf Prof., "Avrupa Birliği Hukuku", "Katılım İlişkileri", s.13, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

⁵⁶² Türkiye'nin, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde aday ülke ilan edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu tarafından, Türkiye'nin Kopenhag ekonomik ve siyasi kriterlerine uyum sağlama ve Topluluk müktesebatını kabul etme doğrultusundaki yükümlülükleri kapsamında yapması gerekenleri, kısa ve orta vadeli önceliklere ilişkin bir takvimi de içerecek şekilde hazırlanan "Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi" 8 Mart 2001 tarihli Konsey Kararı ile kabul edilmiş olup, 24 Mart 2001 tarih ve OJ L 85 sayılı Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.

almasına karşılık, Avrupalı bir devlettir. Topraklarının küçük ama önemli bir bölümü Avrupa'nın coğrafi sınırları içerisinde bulunan Türkiye'de benzer durumdadır.

Ayrıca nüfus açısından Türkiye'nin diğer Avrupa ülkelerine göre kalabalık olması endişelere neden olmaktadır. Oysa Almanya'nın nüfusu yaklaşık olarak İsveç'in on mislidir ve bu ülkeler arası nüfus farklılıkları sorun yaratmamaktadır. Eğer AB gelecekte farklı büyüklükteki ülkelerin bir araya gelerek yarattıkları bir aile, bir devletler topluluğu olacaksa, bugün olduğu gibi yarın da bu ülkeler arasında nüfus farklılıkları olmasını doğal karşılamak gerekir.⁵⁶³

Üye devletlerin vatandaşı olan bazı kimseler, Avrupa kavramını öncelikle kültürel bir kavram olarak kabul etme eğilimindedirler. Bunlar, Avrupa Birliği'nin sadece Hıristiyan değerleri üzerine kurulu olduğunu ve Birliğin Hıristiyan köklerinin Avrupa Anayasası'nda da kök salmasını isteyebilirler.

Kabul edilmelidir ki, Birlik sınırları içerisinde yaşayan insanların büyük çoğunluğunun Hıristiyan olmasına karşılık, Avrupa Birliği dini temeller üzerine kurulmuş bir yapı değildir.⁵⁶⁴

Ancak AB'ni böylesine dar bir kapsama sokarak tek din modeline indirgemek, Birliğin üzerine inşa edildiği evrensel değerler ve eşitlik prensibi ile çelişmektedir. Rönesans ideallerini ve çok kültürlülüğü esas alan AB, ekonomik ve siyasi açıdan gerçek bir birliğe dönüşebilmek için, bugün üye ülkelerin kültürel farklılıklarından oluşan mozaığın her parçasını kapsayan bir "üst kimlik" oluşturma gayretindedir.⁵⁶⁵

Oysa Çek Pravo Gazetesine göre, Atatürk'ün laik mirasına, güçlü Müslümanlıklarına rağmen sıkı sıkı sarılan Türklerin övgüye layık olduğunu belirtilmekte ve "Türkiye'nin bu açıdan, Avrupa'dan kovulacak değil, Avrupa'ya örnek olacak bir ülke" konumunda olduğunu belirtilmektedir.⁵⁶⁶ Şüphesiz ki Türkiye'nin katılımı Avrupa Birliği'ne oldukça değerli bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

⁵⁶³ Onur Öymen, a.g.e, s.64.

⁵⁶⁴ Hedvig Lokrantz-Bernitz, "Avrupa Vatandaşlığı ve Avrupalı Kimliği", Avrupa Birliği Hukuku, s.56, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

⁵⁶⁵ Usal Zeynep, "Avrupa Birliği ve Türkiye-AB İlişkileri Hakkında Doğru Bilinen Yanlışlar", Nisan 2004.

⁵⁶⁶ Çek Cumhuriyeti Pravo Gazetesi, 7.8.2004.

Bugüne kadar Avrupa Birliği'ne pek çok katılım gerçekleşmiş ve tüm aday ülkeler Üye Devlet olmayı başarmışlardır. Aday ülke olarak kabul edilmiş hiçbir devletin üyelik başvurusu reddedilmemiştir.

Yakın geçmişte gerçekleşen ve Türkiye ile birlikte 13 ülkeyi konu alan 2003 İlerleme Raporuna göre; 13 aday ülkeden 10'u 2004 Mayıs'da AB'ye üye olmuştur, Türkiye ile benzer statüde olan Romanya ve Bulgaristan ise üyelik tarihi beklemektedirler. İlerleme Raporu, üyelik tarihini beklemekte olan üç ülkeyi iktisadi ve siyasi kriterler⁵⁶⁷ ile üstlenilen müktesebat bakımından değerlendirirken, üyelikleri kesinleşen adayları ise tanım gereği iktisadi ve siyasi kriterleri yerine getirmiş oldukları için sadece üstlendikleri müktesebat açısından değerlendirmiştir.⁵⁶⁸

AB'nin Türkiye üzerindeki talep ve tasarrufları "uluslararası ilişkiler ve hukuk düzeninin çok ötesinde" gelişmelerdir. Türkiye ancak, "AB içinde tam üye olduğu zaman üstlenebileceği yükümlülükleri, AB dışında iken üstlenmiştir. Bu, hukuk adına hukukun ortadan kaldırıldığı bir sonuç doğurmaktadır."⁵⁶⁹

Oysa AB rahat konumdadır; Türkiye'yi 1995'te Gümrük Birliği ile tek taraflı bağlayarak tam bir kurt kapını içine sokmuştur. Ankara'yı diğer 12 adaydan ayırarak hem kapıda tutmakta, hem de yavaşça birliğe üyelik yolunu tıkamaktadır. AB, Türkiye'yi Kıbrıs, Ege, Güneydoğu Anadolu, Ermeni tasarıları, Fener Patrikhanesi konularında sıkıştırarak koparabildiği ödünleri alacaktır.⁵⁷⁰

AB 1992'den beri, ABD ve İngiltere ikilisinin Kuzey Irak'ta bir kukla devlet oluşturmasına da hiç tepki göstermemiştir. Çünkü AB, ABD-İngiliz ikilisinin başlattığı Kürdistan projesini desteklemektedir. Bölgede güçlü ve etkili bir Türkiye yerine, Kürdistan ile bölünmüş ve tamamen ABD ve AB'nin himayesi altına

⁵⁶⁷ 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi'nde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği'nin genişlemesinin Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirtmiştir. Avrupa Birliği 1993 Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilen tam üyelik kistaslarını içeren belgedir. 07.08.2004.

⁵⁶⁸ Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma Merkezi, ATAUM Araştırma Grubu, "AB 2003 İlerleme Raporu ve Genişleme Stratejisi Belgesi: Türkiye Dışındaki Aday Ülkelerin Durumu", s.6, Aralık 2003, Ankara.

⁵⁶⁹ Manisalı Erol, a.g.e, s.35.

⁵⁷⁰ Manisalı Erol, a.g.e, s.47-60.

sokulmuş yeni bölgesel yapıyı tercih etmişlerdir.⁵⁷¹ AB özellikle 1993'ten beri Avrupa Parlamentosu'nda aldığı kararlar ile, "Türkiye'yi baskı altında tutarak, Kürdistan projelerinin altyapısını hazırlamaktadır". Kürdistan projesi ABD ve AB'nin "ortak projeleri" olarak değerlendirilmelidir. Ankara'daki AB temsilcileri Karen Fogg ve diğerleri, bu alanda açıktan açığa faaliyet göstermişlerdir. Avrupa Birliği, 6 Mart 1995'ten beri, AB'ye tek taraflı bağladığı Türkiye'ye karşı, Kürdistan konusunda yavaşça baskı yolu ile istediklerini elde edebilir hale gelmiştir. Kürdistan sorunu yaratılarak, Ermenistan konusunda baskılar yapılacaktır. Bu konuda hem AB, hem de ABD hazırlıkları başlatmışlardır. AP 15.11.2000'de aldığı bir kararla, "Türkiye'yi, soykırım yaptığını kabule davet etmektedir". AB'ye göre Türkiye soykırım yapmıştır ve bunu kabul etmelidir. Aksi halde Türkiye-AB ilişkileri gelişemez. Türkiye bunu kabul ederse ortak para tazminatı ve toprak talepleri uluslararası mahkemelerden art arda gelmeye başlayacaktır.⁵⁷²

Yeni üye ülkelerin Birliğe kabulünden önce, birtakım müzakereler yürütülür. Bu müzakerelerin niteliği konusunda kamuoyunda ve hatta konuya hakim olanların zihninde, yanlış algılamalar söz konusu olmaktadır. Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan antlaşmalar ve Birlik mevzuatı müzakere konusu değildir. Katılma aşamasında tüm yeni üye devletler Avrupa Birliği'nin yapısını ve mevzuatını kaleme alındığı şekliyle kabul etmek zorunda kalmışlardır. Aynı durum İsveç için de geçerlidir. İsveç, Avrupa Birliği kurallarından çok sınırlı sayıda muafiyet elde edebilmiştir. Muafiyet tanınan konular sadece teknik konulardır. Örneğin, snuff⁵⁷³ satma hakkı ve çoğunlukla tomruk nakliyatı için kullanılmak üzere uzun kamyonlar kullanabilme hakkı elde edilebilmiştir. İsveç'in üyeliğe kabulünün hemen ardından, birçok farklı alandaki politikalarda büyük oranda bir Avrupalılaşıma gözlenmiştir. Bu durum özellikle ortak ticaret politikasında açıkça görülebilir. Geleneksel yerel bakış açısında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Bunun bir örneği, üniversitedeki akademik çalışmalarının bir kısmını, diğer Avrupa ülkelerindeki üniversitelerde yapan İsveçli öğrencilerin sayısındaki patlamadır.⁵⁷⁴

Cengiz Aktar'a göre; Kopenhag kararı, 1993'ten bu yana genişleme babında alınmış kararların en vizyonsuzu, Türkiye hakkında alınan kararların en talihsizi ve

⁵⁷¹ Manisalı Erol, a.g.e, s.138.

⁵⁷² Manisalı Erol, a.g.e, s.158-159.

⁵⁷³ Bir tür tütün mamülü.

⁵⁷⁴ Bernitz Ulf Prof., a.g.e, s.17.

genişleme pratikleri açısından da en tutarsızdır. Kararın vizyonsuz olmasının nedeni, AB'nin, Giscard'ların dile getirdiği zihinsel sınırları aşamaması, kararın talihsiz olmasının nedeni ise; eğer müzakere tarihi konusunda ciddi olunmamasıdır.

Zaten Avrupa; Hıristiyan, Kapitalist, Batı değerlerini benimseyen, bir egemen güç istemektedir. Dünya'nın %14'ünü meydana getiren ABD ve AB dünyanın tamamına egemen olmak isterlerken, sadece aralarında rekabet etmektedirler.⁵⁷⁵

Aralık 2004'e uzanan zaman zarfında toplum elle tutulur, gözle görülür, somut bir AB gerçeğinden ekonomik, toplumsal ve politik anlamda mahrum olacaktır ve kararın tutarsız olmasının nedeni ise, AB Komisyonu her yıl ilerleme raporu yazmasına rağmen 2003 yılında Türkiye'nin siyasi uyumda adım atamayacağına kesin gözüyle bakmış ve 2003'te müzakerelerin başlamasının imkansızlığını, genişlemenin hazmına bağlamasının hiçbir teknik dayanağının olmamasıdır.

Helsinki Zirvesi'nden beri yalnızca Almanya, Hollanda, İsveç ve Yunanistan, Türkiye ile AB ağırlıklı ortak çalışma yapmışlardır.

İsveçliler Türkiye'ye Birliğin bir üyesi olarak hoş geldin demeye hazırdır. Son zamanlarındaki kamuoyu ve genel alanlardaki Türk toplumunda İslam'ın rolü ile ilgili iç tartışmaların İsveç'in İslam'a bakışını etkilemesi kaçınılmazdır. Ancak İsveç, Türkiye'de çözümünün zor olduğuna inandığı bazı sorunları da gündeme getirmektedir. Bu sorunların başında; kürt sorunu, Türk siyasetindeki Türk Silahlı Kuvvetleri'nin etkisi, terörle mücadele yasası ve olağan üstü hal uygulaması gibi bölücü ve yıkıcı faaliyetleri cesaretlendirici sorunlar gelmektedir.⁵⁷⁶

Tüm bu gelişmelerin ışığında zaten karşısında “kendisi gibi ulusalcı devletleri ve toplumları görmek istemeyen Batılı devletler”, bireyleri ve toplulukları tercih ederken, “toplumsal ve ulusal” öğelerin yerine; etnik bölünmeleri ve ayrımcılığı, tarikatların öne çıkarıldığı ve sosyal çatışmaları körükleyen unsurları, yanına aldığı ve “gayri milli” konuma soktuğu bazı büyük sermaye çevrelerini kullanırlar. Bu devletler kendileri dışındaki ülkelerde sivil toplum örgütlerini, dernekleri denetimi altına alarak, “toplumsal öğeler yerine bireysel öğeler” öne çıkarmaktadırlar.⁵⁷⁷

⁵⁷⁵ Manisalı Erol, a.g.e, s.59.

⁵⁷⁶ Theolin Sture, “Modernleşme ve Çokkültürlülük”, a.g.e., s.286-287.

⁵⁷⁷ Manisalı Erol, a.g.e, s.39-40.

İsveç müzakerelerin başlamasına olumlu bakmakta ve AB Komisyonu'nun "demokrasi ve insan hakları sorunu" yaşanması halinde müzakerelerin askıya alınabileceğine yönelik görüşünü desteklemektedir.⁵⁷⁸

Ekim 2004'te Türkiye ziyareti sırasında, Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile Ankara'da görüşen İsveç Dışişleri Bakanı Laila Freivalds, AB Komisyonu'nun 6 Ekim 2004'te aldığı tavsiye kararından memnuniyet duyduğunu ve müzakerelerin başlaması gerektiğini söylemiştir. Biz Türkiye'nin AB'ne ait olduğuna inanıyoruz diyen Laila Freivalds,⁵⁷⁹ Diyarbakır ilimizde de incelemelerde bulunmuş ve Diyarbakır'ın HADEP'li belediye Başkanı'nı makamında ziyaret etmiştir. Burada yaptığı basın bildirisinde öldürülen Dışişleri eski Bakanı Anna Lindh'in Diyarbakır halkınca çok sevildiğini belirterek, Anna Lindh'in kürt halkı ve insan hakları konusunda yaptığı çalışmaları takdirle karşıladığını ve bu çalışmaları kendisinin de devam ettireceğini açıkça ve çekinmeden ifade etmiştir.⁵⁸⁰

7.4.2. İsveç Dış Politikası

Devletin dış politika stratejisi, devletin dış çevreye, ya da dış dünyaya karşı genel tutumunu, bu dünya ile olan bağlantılarını, iç ve dış amaçlarına ulaşmak ve beklentilerini gerçekleştirmek için kabul ettiği ve izlediği genel yönü yansıtmaktadır.⁵⁸¹

Demir Perde'nin⁵⁸² oluşmasının ardından 50 yıl, İsveç'in AB'ye girmesinin ardından 10 yıl geçmiştir. Bu süreçte Soğuk Savaş sona ermiş, hem Varşova Paktı hem de Sovyetler Birliği yıkılmıştır. Bu gelişmelerin ışığında İsveç'in Güvenlik Politikası da değişmiştir.

Süper güçler arasında yaşanacak muhtemel nükleer savaş tehdidi ortadan kalkınca dolayısıyla İsveç'e bir saldırı gerçekleştirilmesi ihtimali ortadan kalkmıştır.

⁵⁷⁸ Lüle Zeynel, Hürriyet Gazetesi, 08 Ekim 2004.

⁵⁷⁹ Arıkan Fahir, Hürriyet Gazetesi, 08 Ekim 2004.

⁵⁸⁰ Aslan Ferit, Hürriyet Gazetesi, 07 Ekim 2004

⁵⁸¹ Caşın M. Hakkı, "Uluslararası Politika Stratejilerinde Hava Gücünün Rolü", 2004.

⁵⁸² Elli üç yıl önce, Missouri, Fulton yakınlarında Winston Churchill ünlü konuşmasında, şöyle demiştir, "Baltık'taki Szczecin'den Adriyatik'teki Trieste'ye kadar kıtanın tam ortasına bir demir perde çekilmiştir." Bu sözlerin ardından Avrupa'da Demir Perde dönemi başlamıştır. Polonya Cumhuriyeti'nin NATO'ya giriş protokollerinin teslim töreninde Polonya Dışişleri Bakanı Bronislaw Geremek tarafından yapılmış konuşmanın metni, Missouri, Mart 12, 1999.

Baltık Denizi 1945 yılından beri ticari, ulaştırma, kültürel ve turistik amaçlı kullanımlar için serbesttir.

Batı Almanya Doğu Almanya ile birleşmiş, Polonya yeniden bağımsız politikalar izlemeye başlamış ve Estonya, Latviya ve Letonya devletleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. İsveç için bu üç devlete kendi bağımsızlıklarını korumak adına yardım etmek önemli bir dış politika hedefi olmuştur. Günümüzde İsveç'in bu üç Baltık ülkesiyle olan işbirliği İskandinav komşularıyla olan ticaret kadar hareketli hale gelmiştir.

İsveç askeri açıdan tarafsız bir ülkedir. Bu noktadan hareketle Rusya'yı da kapsayan tüm Avrupa kıtası için yeni bir Avrupa-Atlantik güvenlik sistemi oluşturmak amacıyla aktif olarak çalışmaktadır. Bu çalışmanın amacı Avrupa'da süren yerel ve bölgesel anlaşmazlıkları çözmek için daha iyi bir ortam hazırlamaktır. İsveç'in bu alandaki çalışmalarının ağrılık noktasını, kendilerinin de katıldığı Barış için Ortaklık (PFP) ve Avrupa- Atlantik Ortaklık Konseyi oluşturmaktadır.

İsveç Balkanlara eski Yugoslavya'da UNPROFOR ve IFOR/SFOR bünyesinde görev yapmak üzere askeri birlik göndermiştir. İsveç'in Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (OSCE), Avrupa Konseyi ve Batı Avrupa Birliği (WEU)' ne üyeliği, ülkenin Avrupa'da güvenliği arttırmak amacıyla yapmış olduğu çalışmalara birer örnektir.

90'lı yıllarda Avrupa'da yaşanan değişiklikler, İsveç'in, toplu savunmasını, ortaya çıkan yeni tehdit ve tehlikelere göre yeniden düzenlemesine neden olmuştur. Savunma güçlerinin uluslararası insani yardım çalışmalarına ve barışı koruyucu önlemlere katılma kapasitesi arttırılmıştır.

İskandinav ülkeleri arasında var olan ve kökü çok eskilere dayanan işbirliği geleneği İsveç dış politikasının başta gelen öğesi olmuş ve bu gelenek Baltık ülkeleriyle yakın işbirliğini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Amaç bu bölgenin, Avrupa'nın, dengeli ve ekonomik açıdan düzlüğe çıkmış bir parçası haline gelmesine yardımcı olmaktır. Baltık devletlerine özellikle Avrupa Birliğine girmelerini kolaylaştırmak amacıyla, önemli gelişim yardımı yapılmıştır. Kuzeybatı Rusya, Polonya ve diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ikili işbirliği programları oluşturulmuştur. Baltık Denizi Devletleri Konseyi ve Barent Avrupa-Arktik Konseyi çerçevesinde çok ülkeli, bölgesel çalışmalar yapılmaktadır.

İsveç tüm ülkeleri kapsayan Dünya işbirliğinin aktif bir üyesidir. Birleşmiş Milletleri büyük bir güçle desteklemek ülkenin dış politikasının köşe taşlarından biridir. İsveç 1997-98 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde üye olarak görev yapmıştır. Diğer temel öğeler arasında insan hakları, demokrasi ve hukuk kurallarına saygının desteklenmesi ve uluslararası silahsızlanmayla çevre koruma yer almaktadır. İsveç ayrıca OECD ve Dünya Bankası gibi daha birçok uluslararası kuruluşu üyedir. İsveç 1997 yılında GSMH 'sının %0,9'unu geliştirmekte olan ülkelere dış yardım olarak bağışlamıştır.⁵⁸³

7.4.2.1. Baltık Denizi Politikası

Soğuk savaşın sona erdiği tarihten günümüze Baltık Bölgesinde gelişim çabaları İsveç politikalarının ve toplumunun temel hedeflerinden birisi olmuştur. Özellikle SSCB'nin dağılmasıyla özgürlüğüne kavuşan dört yeni Baltık devleti ile bölgedeki hareketlenme doruk noktasına ulaşmıştır.

Çok kısa süren bir zaman diliminde İsveç'in doğu komşuları radikal sistemsel değişiklikler yaşamışlardır. Bu ülkeler başlangıçta resmi ve özel sektör harcamalarının yükünden bunalsalarda daha sonra yaşanan ekonomik gelişmeler bu ülkelerin serbest piyasa ekonomisine ve liberal düzene alışmaya başladıklarının bir işareti olmuştur.

⁵⁸³ İsveç Hakkında Bilgiler, The Swedish Institute, Mayıs 1999.

Harita 7.4. Baltık Ülkeleri

İsveç'in çıkarları büyük ölçüde Batlık Denizi ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmak zerine kurulmuştur. İsveç bölgede kurulan yeni devletler ile ilişkilerini hızla güçlendirmek istemektedir.

İsveç'in Batlık Denizi politikası iki gündem maddesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Birincisi, dış ortaklıklar ve bağımsızlığını kazanan devletlerin geçiş sürecinde onlara destek vermek şeklinde gelişen istikrar politikasıdır. İsveç'in bu hedefe yönelik çalışmaları SSCB'den bağımsızlıklarını alarak ayrılan devletleri desteklemek ve Rusya ile olan ilişkilerinde reform yapmak şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak sistemli bir şekilde NATO'nun genişleme süreci, azınlık politikaları, Rusya'daki iç karışıklıklar bu gelişmeleri yavaşlatmaktadır.

İkincisi, bu bölgede teşkil edilecek ortaklığın bölge devletlerinin kendi beklentilerini ve mantığını karşılayacak şekilde değiştirilmesidir. Uluslararası

organizasyonlar, ulusal ve yerel hükümetler, özel ve kamu sektörü gibi konularda bölge devletleri arasında farklı düzenlemeler ve düşünceler mevcuttur. Günümüzde devam eden ortaklık projeleri demokrasi ve kanunlar çerçevesinde genişletilerek, ekonomik, ticaret ve taşımacılık, çevresel problemler, enerji ve nükleer güvenlik, fiziki planlama ve küçük girişimler, kültürel etkinlik, araştırma ve eğitim alanlarına kaydırılması amaçlanmaktadır. İsveç şirketleri ve finanssal kuruluşlar Batlık Denizi Bölgesi üzerinde güçlü bir tavır ortaya koymaya çalışmaktadırlar.⁵⁸⁴

7.4.3. Üyesi Olduğu Uluslararası Organizasyonlar

7.4.3.1. Avrupa Birliği (AB)

25-27 Haziran 1992’de yapılan Lizbon Zirvesinde, EFTA üyesi Avusturya, Finlandiya, İsviçre, Norveç ve İsveç’in AB’ye tam üyelik müzakerelerinin Maastricht Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden hemen sonra başlatılması yönünde karar alınmıştır. 11-12 Aralık 1992’de gerçekleşen Edinburgh Zirvesi’ndeysen, Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile tam üyelik müzakerelerinin 1993’te başlatılması kararlaştırılmıştır.

Avrupa Birliği 2005 yılına kadar beş genişleme dalgası yaşamış, İsveç 1995’te Finlandiya ve Avusturya ile birlikte dördüncü genişleme dalgasında birliğe üye olmuştur.⁵⁸⁵

İsveç 1995 yılından bu yana Avrupa Birliği üyesidir ve demokratik, dayanışma içinde, şeffaf bir Avrupa yaratmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır. İsveç 2001 yılında Avrupa Birliği dönem başkanlığını üstlenmiştir.

Halen Fransa, İspanya, İsveç, Almanya, Finlandiya, İtalya, İngiltere, Yunanistan, Portekiz, Avusturya, İrlanda, Danimarka, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Letonya, Slovakya, Slovenya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nden oluşan AB

⁵⁸⁴ Stalvant Carl-Einar, “Sweden and a Borderless Baltic Sea”, National Defence College, Swedish Institute, 30 Nisan 2004.

⁵⁸⁵ Oran Baskın, “Türk Dış Politikası 1980-2001”, İletişim Yayınları, cilt II, s.90, İstanbul, 2003.

jeopolitiğinin önümüzdeki yıllarda köklü bir değişim dalgası daha gerçekleştirmesi beklenmektedir.⁵⁸⁶

7.4.3.2. Birleşmiş Milletler (BM)

İsveç kendi çıkarlarına paralel olduğu sürece, barışı sağlama adına her türlü aktiviteyi destekleme politikası izlemektedir. Gönüllü askeri birlikler ve özel eğitilmiş doğal afet arama kurtarma üniteleri kısa sürede harekete geçip olay yerine ulaşabilecek kapasitededir. 90.000'den fazla İsveçli BM bünyesinde ve Avrupa'da NATO ve AB bünyesinde barışı koruma amacıyla çalışmaktadır.⁵⁸⁷

İsveç BM'ye üye olduğu 1946 yılından beri BM'in çalışmalarına aktif bir şekilde katılmaya çalışmaktadır. Günümüzün bu küçük, tarafsız ülkesi büyük bir uluslararası organizasyon olan BM'in en cömert katılımcılarından birisidir. İsveçli uzmanlar birçok toplumsal uzlaşmazlığı kendi çıkarlarını da göz önünde bulundurarak çözüme girişimlerine yardımcı olmuştur. İsveç BM'nin en önemli karar alma merkezi durumunda olan Güvenlik Konseyi üyeliğini 1997-1998 döneminde üçüncü defa yapmıştır.

İsveç, BM'in barışı koruma operasyonlarına en fazla personel gönderen ülkelerden birisidir. 1948 yılından beri İsveç 70 binden fazla insanı bu maksatla görevlendirmiştir. 96 yılından bu yana ise İsveçli komutanlar BM'nin katıldığı 107 çatışmada bölgesinde sıcak çatışmaya girmiştir. İsveç'in katılımının sağlandığı bu operasyonların İsveç bütçesine sağladığı yük ise 1994-1995 yılında 247.6 milyar İsveç Kronu'dur. 1998'de İsveç, 102.3 milyar İsveç Kronu'nu genel BM bütçesine ödemiş ve 261.1 milyar İsveç Kronu'nu da operasyonlara harcamıştır. 2000 yılı itibarıyla İsveç, BM bütçesinin %1.084'ünü karşılamaktadır.

1948 yılından beri 67 İsveç askeri BM operasyonlarında ölmüştür. BM çatısı altında İsveç askerleri Kuveyt, Pakistan, Gürcistan, Batı Timor ve Afganistan gibi ülkelerde görev almıştır. Ayrıca BM'nin doğrudan kontrolünde bulunan NATO oluşumu olan SFOR bünyesinde Bosna'da 40 İsveçli asker görev almıştır. KFOR güçlerinde 780 İsveçli asker Kosova'da görev yapmış, böylelikle 2000 yılı itibarıyla 41'i kadın olmak üzere 911 İsveç askeri BM'in barışı koruma görevlerinde yer

⁵⁸⁶ Özdağ Ümit, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ASAM Yayınları, s.27, Ankara, 2003.

⁵⁸⁷The Swedish Institute, "The Swedish Defence System", June 2000.

almıştır. 1 Ağustos 2000 yılında İsveçli Tümgeneral Bo Wranger, Golan tepelerinde süren İsrail Suriye anlaşmazlığının çözümüne yardımcı olan UNDOF komutasını yürütmüştür.⁵⁸⁸

7.4.3.3. Barış İçin Ortaklık Projesi (BİO)

Rusya, doğu Avrupa ülkeleri ve Tacikistan dışındaki bütün Batı Türkistan ve Kafkasya ülkeleriyle, Slovenya, Finlandiya ve İsveç 1994'te BİO'ya üye olmuştur.⁵⁸⁹

İsveç, NATO ve AGİT örgütlerinin işbirliği içinde bulunduğu BİO projesinin bir ortağıdır. BİO programının temel kuralı üye devletlerin nerede görev alacaklarına ve nasıl katkıda bulunacaklarına kendilerinin karar vermesidir. İsveç'in artan gücünü de içine alan bu projenin amacı uluslararası barışa katkıda bulunmaktır. İsveç bir çok ülkenin işbirliği yaptığı tatbikatlarda görev almış ve senaryolanmış çatışmaların çözülmesi konusunda deneyim kazanmıştır.

7.4.3.4. Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)

Uluslararası bir uzmanlık kuruluşudur. 1974 yılında dünya ekonomik buhranı sonucu Finlandiya, Fransa ve İzlanda dışındaki OECD ülkeleri tarafından kurulan örgütün amacı, üye ülkeleri enerji, özellikle de petrol ile ilgili sorunlarına çözüm getirmektir. Bu ana amaca yönelik olarak; üye ülkelerin petrole olan bağımlılıklarını azaltmak, uluslararası petrol borsaları konusunda iletişimde bulunmak, petrol piyasalarında istikrar sağlamak ve petrol şokunun etkilerine karşı üye ülkeleri korumak için faaliyetlerde bulunur. Bu amaçlarla üye ülkeler belirli miktarlarda petrol stoku bulundurmayı kararlaştırmışlardır.

Örgütün başlıca organları Yürütme Kurulu, İdari Komite ve Sekreteryadır. Örgütün 21 üyesi şunlardır: Avusturalya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Almanya, Yunanistan, İrlanda, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve A.B.D. Örgütün merkezi Fransa'nın başkenti Paris'tedir.

⁵⁸⁸ Swedish Institute, "Sweden and the United Nations", 1 Ocak 2001.

⁵⁸⁹ Oran Baskın, "Türk Dış Politikası 1980-2001", s.309.

7.4.3.5. On'lar Grubu (Group Of 10)

1960'larda sanayileşmiş ülkeler arasında oluşturulan birlik, Paris Kulübü diye de adlandırılır. 1960'lı yıllarda sabit kurlu uluslararası para sistemi olan Bretton Woods Sistemi sarsıntı geçirmeye başlaması, dolara karşı güvenin azalmasına ve döviz spekülasyonlarının şiddetlenerek uluslararası mali sistemin sarsılmasına sebep olmuştur. Dış ödeme açıkları içinde bulunan ülkelere kısa vadeli kredi sağlayacak ve böylece o ülkenin parasından kaçışları önlemeye katkıda bulunacak bir kaynak Uluslararası Para Fonu idi. IMF'nin kredi kaynakları sınırlı idi. Bu durumda, 1962 yılında on sanayileşmiş ülke, aralarında imzaladıkları Ödünç Alma Genel Anlaşması ve ihtiyaç doğduğu anda (spekülatif para kaçışlarını önlemek gibi), kendi ulusal paraları cinsinden IMF'ye ödünç vermeyi taahhüt ediyorlardı. Bu şekilde On'lar Grubu'nu oluşturan söz konusu ülkeler şunlardı: ABD, Kanada, İngiltere, F. Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, İsveç, Japonya ve Fransa. Bu düzenleme ile uluslararası rezervler konusunda para sistemine esneklik kazandırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla ayrıca, On'lar Grubu'nun 30 Mart 1968 tarihli Stockholm toplantısında Özel Çekme Hakları diye bilinen bir uluslararası ödeme aracının yaratılması konusunda IMF'ye önerilerde bulunulması kararlaştırılmıştır

7.4.3.6. Kuzey Ülkeleri Topluluğu (Nordic Community)

Kuzey Avrupa'daki bir kısım ülkelerin oluşturduğu ekonomik ve siyasi bir birliktir. Üyeleri Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, Danimarka'dır. İsveç ve Finlandiya bağlantısız, Danimarka, Norveç ve İzlanda ise NATO üyesidir. Aynı zamanda İzlanda ve İsveç Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) üyesidir. O bakımdan Nordik Topluluğu gerçek anlamda bir iktisadi birlik olmaktan çok, Kuzey Avrupa ülkeleri arasında bir işbirliği antlaşması niteliğindedir. Ayrıca Åland Adaları, Faröer Adaları, Grönland özerk bölgeleri de bu topluluğun üyesidir. Bu tür farklılıklara rağmen Kuzey ülkeleri Birleşmiş Milletler gibi uluslararası platformlarda tek ülke gibi hareket edebilmektedir.

1954'ten beri Kuzey ülkeleri arasında, AB benzeri bir uygulamayla üye ülke vatandaşları pasaportsuz sınırlardan geçebilmektedirler. Ayrıca herhangi bir oturma yada çalışma izni gerekmeksizin bu beş ülkeden istediğine yerleşebilir ve o ülke

vatandaşlarının yararlandığı her haktan yararlanabilmektedir. Bu haktan en çok yararlanan halk ise İsveç'e göç eden Finlilerdir.⁵⁹⁰

7.4.3.7. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD)

Bir uluslararası ekonomik örgütlenme biçimi olarak 1961 Eylül'ünde, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC)'nin isminin değiştirilmesi ve üyelik kapsamının genişletilmesiyle faaliyete başlamıştır. Kuruluşu Aralık 1960'da Paris'te OEEC üyeleri ile ABD, Kanada ve İspanya arasında imzalanan bir konvansiyonla sağlanmıştır. Daha sonra Japonya ve Avustralya da üyeliğe girmiştir.

OECD'nin amaçları şunlardır: Üye ülkelerde, yüksek istihdam ve mali istikrar içinde büyümeyi katkıda bulunmak; daha az gelişmiş durumdaki üye ya da üye olmayan ülkelere kalkınmalarında yardımcı olmak; dünya ticaretinin çok yanlı olarak ve ayırım gözetmeme ülkesine dayanarak gelişmesine katkıda bulunmak. Buna karşın OECD, bugün Batılı sanayileşmiş ülkeler arasında uyum sağlanmasına yardımcı olan bir kuruluş durumundadır. Örgüt içinde ABD geleneksel olarak Batı Bloğu'nun liderliğini üstlenmiştir.

Örgütün en yüksek organı Konsey'dir. Konsey Bakanlar düzeyinde toplanır ve gerçekte üye ülkelerin ekonomik sorunlarının görüşüldüğü ve tartışıldığı sürekli bir konferans niteliği taşır. Ayrıca, Konsey tarafından atanan ve ona karşı sorumlu olan bir Genel Sekreter vardır. Örgütün fonksiyonları komiteler aracılığı ile yerine getirilir. Ekonomik Politika Komitesi, Bilimsel Araştırma Komitesi ve Ticaret Komitesi, belli başlı komiteleri arasındadır. Ayrıca bir de Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) vardır. OECD'nin gelişmekte olan ülkeler verdiği krediler bu komite kanalıyla yürütülür.

Örgütün yirmi dört üyesi şunlardır: Avusturalya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İzlanda, İrlanda, İtalya, İspanya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İsveç,

⁵⁹⁰ Özsoy Murat, "İsveç ve Filmin İkinci Yarısı", T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, s.117, Ankara, 2002

İsviçre, Türkiye, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri. Örgütün merkezi, Fransa'nın başkenti Paris'tedir.⁵⁹¹

7.4.3.8. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)

Soğuk Savaş döneminden beri Avrupa ülkelerinin Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik alanında daha fazla görev almalarına ilişkin girişimleri devam etmektedir. Soğuk Savaş döneminde bu kavram NATO'nun Avrupalı müttefiklerinin ABD'nin yükünü azaltmaları çerçevesinde gündeme gelmiştir. ABD Avrupalı müttefiklerinin savunma bütçelerini ve kuvvetlerini azaltmamasını ve yeni nükleer roller üstlenmesi konusunda taleplerde bulunmuştur.

İlk önemli adım BAB'nin 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren canlandırılması girişimleri olmuştur.

Maastrich Antlaşması AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası konusunda kendine rol belirlemiş ve bunun ileride bir savunma boyutu olarak gelişmesi olasılığını ortaya koymuştur. 1991 yılından başlayarak Bosna krizi Avrupa'nın NATO ve ABD katkısı olmadan kendi bölgesinde bir krizi dahi çözme konusunda aciz olduğunu göstermiştir.

Bu esas üzerine geliştirilen Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) kavramının öncelikle BAB'nde geliştirilmesi AB üyesi müttefiklerce öngörülmüş, ancak BAB'nin gerekli askeri imkan ve yeteneklerden yoksun olması, NATO imkan ve yeteneklerinin kullanılmasının zorunlu görülmesi ile bu koşullar altında AB üyesi olmayan Avrupalı müttefiklere de söz hakkına doğuracağına anlaşılması üzerine yeni arayışlara yöneltmiştir.

NATO üyesi olmayan İsveç AGSK bünyesinde aktif bir rol almak istemektedir. Bu bağlamda AB olanakları ile düzenlenecek olan AGSK operasyonları kapsamında kurulacak olan Acil Müdahale Gücü'ne İsveç 1500 asker ile katkıda bulunmayı kararlaştırmıştır.⁵⁹²

⁵⁹¹ Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesi.

⁵⁹² Bilbilik Erol, "İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi", Otopsi Yayınları, s. 54-55, İstanbul, 2004.

İsveç Başbakanı Göran Persson; İsveç'i geleneksel, "Tarafsızlık"tan, "İttifaksızlığa" geçirerek, NATO'ya girişini önlemiştir. Buna karşın İsveç Silahlı Kuvvetleri'nin NATO güçleri ile ortak tatbikatlara ve BM başkanlığında oluşturulacak Barış Gücü Kuvvetleri'ne katılmalarına olanak tanımıştır.⁵⁹³

7.4.3.9. EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi- European Free Trade Association)

20 Kasım 1959 yılında AET'ye üye olmayan yedi ülke (Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsviçre, İngiltere ve İsveç) tarafından kurulmuştur. Konvansiyon tedrici olarak tarifelerin, üye ülkelere ithal edilen imalat sanayi mallarına uygulanan miktar kısıtlamalarının kaldırılmasını öngörmüştür.

EFTA'nın Mayıs 1995 tarihi itibarıyla üyeleri; İzlanda, Norveç ve İsviçre'dir.

EFTA'nın ana görevi, üyeler arasındaki serbest ticareti arttırmak ve üye ülkeler Avrupa Ekonomik Alanı içerisindeki faaliyetlerde yardımcı olmaktır. EFTA aynı zamanda üyelerinin OECD ve GATT/WTO gibi uluslararası kuruluşların ilgilendiği ekonomik sorunlarıyla ilgilenmektedir.

EFTA'nın temel amacı üyeler arasında serbest ticaretin yapılmasıdır. Bu grubun AET'den farklı olarak üçüncü ülkelere karşı ortak bir politikası yoktur. Ayrıca gruba üye ülkeler birbirlerinden ziyade AB ile ticareti hedeflemiştir.⁵⁹⁴

7.4.4. Türkiye-İsveç Arasındaki Diplomatik İlişkiler

7.4.4.1. Türkiye-İsveç İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

İsveçlilerin çeşitli Türk halkları ile ilk ilişkileri çok eski çağlarda başlamıştır. Daha Vikingler döneminde İsveçlilerin, Güney Rusya ile (Volga Irmağı'nın suladığı ve kuşkusuz, daha doğuya doğru uzanan bölgeyle) ticari ilişkilerin izlerine rastlanmıştır. XVI. Yüzyıldan başlayarak İsveç, Kırım Tatarları ile sürekli temaslara geçmiştir. İsveç kralının bir Tatar heyetini Stockholm'de (1579) kabul edişi, bu

⁵⁹³ Bilbilik Erol, "İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi", s. 109-110, İstanbul, 2004.

⁵⁹⁴ Kekevi Serkan, "Küreselleşmenin Türk Dış Politikasına Etkileri", s. 53-54, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek lisans tezi, Gebze 2004.

temasların ilk kanıtı olmuştur. İsveçliler ve Kırım Tatarları Rus devletinin giderek daha çok artmış olan gücüne karşılık, askeri-siyasal işbirliği sayesinde bir güç oluşturmak gibi ortak çıkar gütmüşlerdir. İsveç ile Kırım arasındaki diplomatik ilişkiler yavaş yavaş daha çok canlanmış ve karşılıklı heyet ziyaretleri, o devir için, yeterince düzenli bir nitelik taşımaya başlamıştır.⁵⁹⁵

İsveç'in Osmanlı İmparatorluğu ile diplomatik ilişkilerinin temeli ise, 1587'de Kral III. Johan'ın oğlu Sigismund'un Polonya tahtına çıkması için III.Murat'tan yardım rica eden mektubu ile atılmıştır.

İsveç ile ilişkilerimizin tarihi açısından vurgulanabilecek önemli bir olay Ruslara karşı sefere çıkan İsveç Kralı XII. Karl'ın, 1709 Poltova bozgunundan sonra, sürgüne gönderildiği, o dönemde Osmanlı yönetimi altındaki Bender şehrinde 5 yıl geçirmiş olmasıdır. İsveç Kralı bu 5 yıl içerisinde İstanbul'daki Osmanlı Sultanı 3. Ahmet ile İstanbul'daki İsveç misyonu aracılığı ile temaslarını sürdürmüştür.

Tarih boyunca İsveç ile Türkiye arasındaki ilişkilerin odak noktasını, Demirbaş Şarl olarak bilinen İsveç kralı XII. Karl'ın 1709 Poltova bozgunundan sonra Edirne ve İstanbul'da kaldığı süre oluşturmuştur. Osmanlı İmparatorluğu, İsveç'in ortak savunma antlaşması imzaladığı ilk Müslüman ülkedir; aynı zamanda Osmanlı'nın böyle bir antlaşma imzaladığı ilk Hıristiyan ülke de İsveç'tir.⁵⁹⁶

Yine bir tesadüf sonucu, İlim dünyasının en büyük keşiflerinden biri olan Köktürk yazıtlarının bulunması ve dünyaya tanıtılmasına İsveçli bir subay olan J.F. Strahlenberg ön ayak olmuştur. Bu sayede bu yazıtların okunması için dünyada büyük bir yarışın başlaması ile farkında olmadan İsveç eski kültürümüzün ortaya çıkarılmasına önemli bir katkıda bulunmuştur.⁵⁹⁷

İsveç'in Tokyo ve Pekin eski büyükelçisi Gustaf Wallenberg, Avrupa'nın doğusunda en önemli nokta olarak İstanbul'u görmüştür. Ona göre; hiçbir nokta İstanbul'dan daha cazip ve büyüleyici değildir. Gustaf Wallenberg Tokyo ve Pekin'de elçilik yaptıktan sonra, Asya'yı Avrupa'ya ve Avrupa'yı da Asya'ya açan

⁵⁹⁵ Gunnar Jarring, Çev: Özkaya Tüten, "İsveç'te Türkoloji", Türk Tarih Kurumu Basımevi, s:125, Ankara, 1980.

⁵⁹⁶ Uçkan Gürhan, "Stockholm'den Mektubumuz Var", Bütün Dünya, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, sayı: 4, s. 100-101, Ankara, 2001.

⁵⁹⁷ Gömeç Saadettin, "Köktürkler ve Moğolistan'daki Türk Anıtları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, sayı: 381, s.50, Temmuz 2004.

anahtar olan İstanbul'da elçilik yapmak istemiştir. Ancak dönemin İsveç Dışişleri Bakanı onu Londra'ya elçi yapmak istemiş fakat kendisi bu isteği reddetmiştir. Wallenberg, İstanbul'u dünya ticaretinin merkezi olarak İsveç'in politikayı izleyebileceği en önemli nöbetçi kulesi olarak görmüştür.⁵⁹⁸ İsveç devleti 1757 yılından beri İstanbul'da bir rezidansa sahiptir. Bu bina İsveç'in yurtdışındaki en eski mülküdür, ve bugünkü İsveç Başkonsolosluğu'dur.

18.yy.da İsveç ve Türkiye arasında, iki taraflı askeri ittifaklar dışında ticari anlaşmalar da yapılmıştır. 1924 yılına gelindiğinde, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti ve İsveç arasında, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması yapılmıştır.

İsveç'te Türkiye'ye siyasal ilginin yanı sıra, öteki Batı ülkelerinde olduğu gibi, Doğubilim alanında araştırmalar da başlamıştır. Uppsala ve Lund Üniversitelerinde geliştirilen Doğubilim incelemeleri, 19 uncu yüzyılın ortalarından sonra Türkistan'a da kaydırılmıştır.

18nci yüzyıl sonlarında İstanbul'daki İsveç Büyükelçiliğinde çalışan Ermeni kökenli D'Ohsson'un Türk belgelerine dayanarak, Osmanlı İmparatorluğu teşkilatı üzerinde yazdığı 7 ciltlik "Tableau General de l'Empire Otoman" (Paris, 1801) bu gün bile değerli bir referans yapısı sayılmaktadır. Padişah III. Selim'in, 1792'de birçok Türk devlet ve düşünce adamından başka D'Ohsson'dan da bir "Islahat Layikası" istemesi onun İstanbul'daki saygınlığını göstermektedir.

Türkiye'de 1962 yılında İsveç Hükümetinin maddesel yardımı ile İstanbul'da kurulan ve amacı Türkiye'de Eski Ortadoğu uygarlıkları, Arapça, Farsça, Türkçe, Ortadoğu halklarının edebiyatı, sanatı ve mimari tarihi, ayrıca arkeoloji, etnografya, sosyoloji dallarında incelemeler yapmak olan İsveç Araştırma Enstitüsü bulunmaktadır.⁵⁹⁹

⁵⁹⁸ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", çev: Gülseren Ergün, Cem Yayınevi, s.273, İstanbul, 2001.

⁵⁹⁹ Soysal İsmail, Mihin Eren, "Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar", Türk Tarih Kurumu Basımevi, s: 157-158, Ankara, 1977.

7.4.4.2. Lozan Barış Antlaşmasının İsveç Açısından Önemi

24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşmasında çözümlenemeyen ve Birleşmiş Milletler Cemiyeti'ne sevk edilen Musul sorunun çözümünde İsveç Başbakanı Hjalmar Branting ve ardından Dışişleri Bakanı Ötzen Unden arabuluculuk yapmışlardır.⁶⁰⁰ Günümüzde tarafsızlığı ile ün yapmış İsveç'in İngiltere ile olan tarihi yakınlığı göz ardı edilmiş ve İsveç BM çerçevesinde gerçekleşen Musul sorununun çözümünde İngilizlerin etkisinde kalmıştır. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Paul Mohn'a bir önceki İsveç Dışişleri Bakanı Unden'in sorunun çözümünde görevini iyi bir şekilde yerine getirmediğini söylemiştir.

Tevfik Rüştü'nün görüşleri şöyledir: İsveç raportörünün bu davranışı ardındaki nedenin iyi niyetli olduğu şüphelidir. İsveç o dönemde ve hatta daha sonraları dünya politikasında etkili olmaya ve kuzeyde hegemonya kurmaya çalışmaktadır. İsveç Dışişleri Bakanı Unden'in Musul sorunundaki kusuru, Almanya'yı Lucarno Antlaşması'na⁶⁰¹ zorlamak için, Musul sorununu bilerek geciktirmesidir. Ayrıca Türkiye'nin taleplerini tamamen reddeden çözümün oylaması sırasında İsveç çözümü engellemek için veto hakkını kullanmak yerine çekimser kalmıştır.

Bu gelişmelerin ardından Tevfik Rüştü, "Moskova ile İsveç arasında çıkacak bir uzlaşmazlıkta, bizim için Moskova haklı olacaktır ve o zaman tüm nüfuzumuzu Rusya'nın lehine kullanacağız" demiştir.⁶⁰²

İsveç, Rusya ile savaş halindeyken, Rusya henüz kurulma aşamasını tamamlamamış, ancak şekillenmeye başlamıştır. Bu aşamada dış dünyaya açılma gereksinimi duymuş ve bunun en güvenilir yolu olarak da denizleri görmüştür. O dönemde Karadeniz Türklerin bir iç gölü olma niteliği taşıdığından dolayı denizlere açılma çabasının ilk aşamasında Rusya Baltık Denizi'ne giden yolu tercih etmiştir. Rusların Karadeniz'de bir güç haline gelmesi ise 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile mümkün olabilmiştir. Osmanlı imparatorluğu elinde ki toprakları ard arda kaybetmeye başlayınca Rus Çarı Petro, Boğazlar yoluyla dünya denizlerine açılma planlarını hazırlamıştır.

⁶⁰⁰ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", s.46-47.

⁶⁰¹ 16 Ekim 1925'te Alman Weimar Cumhuriyeti, Lucarno Antlaşmasını imzalayarak, Batı Avrupa devletleri ile eşit ortak haline gelmiş ve hiçbir ülkenin birbirine saldırmayacağı veya kuşatmayacağı konusunda anlaşılmıştır.

⁶⁰² Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", s.95-98.

Wallenberg'e göre Rusya'nın dış politikasının temel ilkesi okyanuslara açılma olarak özetlenirken İsveç'in savunma politikasının temeli, Rusya'nın yayılcı politikası üzerine kurulduğu belirtilmiştir. Wallenberg, Rusya'nın Baltık Denizi ülkelerini ve Finlandiya'yı ele geçirme çabalarını normal bir yayılcılık politikasından ziyade stratejik nedenlere ve başkent Petersburg'u koruyamama kaygısı olarak görmüş, İsveç'in Finlandiya'yı kaybetmesini ise Rusya'nın yayılma politikası nedeniyle değil, bir dizi tesadüfün sonucu olduğunu da ileri sürmüştür.

Wallenberg, 1920'lerden sonra Türkiye ile Rusya arasındaki yakınlaşmanın en önemli nedeninin: Boğazlara güçlü bir devletin özellikle İngiltere'nin hakim olmasını engellemek olduğunu belirtmiştir. Bir diğer neden olarak da Kuzeydoğu Anadolu'da asker bulundurmaktan kaçınmak olduğunu belirtmiştir. Wallenberg'e göre Türkiye'nin Lozan Konferansı'ndaki başarısını sağlayan en güçlü etken, Lord Curzon'un bir çok geceyi uykusuz geçirmesine neden olan, "Rusya- Türkiye- Kafkas Cumhuriyetleri- Buhara- İran ve Afganistan'dan oluşacak bir Avrupa-Asya birliğinin kurulması ve sürdürülmesi ihtimalidir."

Lozan Antlaşmasından sonra Rusya'nın Baltık yoluyla dünya denizlerine açılma isteği her zamankinden daha açık bir şekilde ikinci plana düşmüş böylelikle İsveç için Rus tehlikesi de geri plana atılmıştır. İsveç'in dış politikası Lozan Barışı ile önemli değişikliklere uğramıştır. Lozan'ın uygulanabilirliğinin devam etmesi de İsveç açısından son derece önemlidir.⁶⁰³

Lozan Antlaşması'nın ardından İsveç Dışişleri Bakanlığı, Türkiye ile olan ilişkileri hangi kurallara göre yürüteceğini gözden geçirmiş, İmparatorluk sona erdiği için ne yapacağına karar veremeyen İsveç Kralı, Türkiye Cumhuriyeti'ni tanımaktan da çekinerek farklı yollar araştırmasına rağmen, Lozan Antlaşması'na taraf olan devletlerin izlediği yolu benimseyerek 21 Kasım 1924'te imzalanan dostluk antlaşması ile Türkiye'yi tanımıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Halifeliğin kaldırılması öncesinde basın desteğini sağlamak amacıyla İzmir'de düzenlenen ve gazetecilerinde davet edildiği bir toplantıda Türkiye'nin yeniden inşasına tam anlamıyla eğilebilmesi için geçmişten miras kalan tüm uluslararası ve emperyalist yükümlülüklerden tamamen sıyrılması

⁶⁰³ Falkman Kaj, "Türkiye-Uç Beyi İstanbul'daki İsveç Konağından Bakışlar", s.48-52.

gerektiği konusunu ele almıştır. Bu bağlamda İsveç eski imparatorluğunu kaybettikten sonra ülke kalkınmasını akılcı bir şekilde planlayabilen örnek devlet olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde Türkiye'nin Karadeniz'e komşu ülkeler arasında, İsveç'in bugün Baltık Denizi'ndeki rolünü üstlenmenin gerekliliği vurgulanmıştır.

7.4.4.3. Soğuk Savaş Döneminden Günümüze Türkiye-İsveç İlişkileri

Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye ve İsveç arasındaki ikili siyasi ilişkiler, arada herhangi bir çıkar çatışması veya somut bir sorun bulunmamasına rağmen olabilecek en asgari düzeyde seyretmiştir.

İsveç Temmuz 1982'de, Norveç, Danimarka, Hollanda ve Fransa ile birlikte Türkiye'yi insan hakları ihlalleri nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (AİHK)'na şikayet etmiştir.⁶⁰⁴

Son yıllarda ikili ilişkilerimizin ivme kazandığı gözlemlenmektedir. AB üyeliği, BAB'da gözlemci üyelik, NATO'yla BiO (Barış için Ortaklık) çerçevesinde işbirliği gibi yeni açılımlar gerçekleştirmiş olması neticesinde Avrupa'yla daha da bütünleşen İsveç, bu bağlamda Türkiye ile ilişkiler de gelişme kaydetmeye başlamış, iki ülke, siyasi ve ekonomik alanda ve güvenlik konularında işbirliğinde ilerleme sağlamıştır. Öte yandan, AB'yle ilişkilerimizin derinleştirilmesi, Gümrük Birliğine bağlı gelişmeler ve tam üyelik nihai hedefi çerçevesinde ülkemizde kaydedilen gelişmeler Türkiye-İsveç ilişkilerinin ileriye götürülmesinde etkili olmuştur.

İsveç, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum sürecini yakından takip etmekte ve kriterlere uyum halinde Türkiye'nin AB'ne üyelik sürecini desteklemektedir.

İsveç, yeni AB üyesi olan Estonya, Litvanya ve Letonya'nın Türkiye'den önce AB tam üyesi olmaları gerektiğini savunmuş, ancak bu devletlerin desteklenmesinde maddi katkıda bulunan ülkelere olan İsveç, maddi desteğin boyutunda rahatsızlık duymuştur. Genişleme için belirlenen ekonomik yükü de çok ağır bulmuştur. Bu

⁶⁰⁴ Oran Baskın, "Türk Dış Politikası 1980-2001", İletişim Yayınları, cilt II, s.195, İstanbul, 2003.

Ülkelerin çiftçilerine ödenecek kademeli doğrudan ödemeye de İsvet devletinin Almanya, İngiltere, Hollanda ve Avusturya ile birlikte itirazı söz konusudur.⁶⁰⁵

1999 yılında ülkemizde yaşanan depremler sonrasında İsvet Uluslararası İşbirliğini Güçlendirme Ajansı'nın almış olduğu bir karar ile Türkiye'ye yeniden yapılanma ve deprem yaralarını sarma amacıyla 40 milyon İsvet Kronu yardım gönderilmiştir. Ayrıca arama kurtarma ekipleri ile 5.5 milyon İsvet Kronu değerinde malzeme yardımı yapılmıştır.⁶⁰⁶

Dışışleri Bakanı Anna Lindh, 17-18 şubat 2000 tarihinde ülkemize 1999 yılında Türk Dışışleri Bakanının ziyaretine bir cevap özelliği taşıyan bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret. Dönemin Dışışleri Bakanı İsmail Cem ile yaptığı ikili görüşmede, AB ile ilişkiler, insan hakları, bölgesel konular ve iki ülke arasındaki ilişkiler üzerine görüşülmüştür. Lindh ayrıca Türkiye'deki İnsan Hakları organizasyonlarının temsilcileriyle de görüşmelerde bulunmuştur.⁶⁰⁷

Anna Lindh bu ziyaretinden sonra dönemin Türkiye Adalet Bakanına bir mektup yazarak özellikle Türkiye'yi insan hakları açısından Akın Birdal'ın hapis cezasının kaldırılması konusunda zorlamaya çalışmıştır. Ayrıca İnsan hakları ve azınlık haklarına saygı konusunda Türkiye'yi eleştirmiştir.⁶⁰⁸

1 Ocak 2001 tarihinde Avrupa Birliği'nin dönem başkanlığını alan İsvet, 22 Ocak 2001 tarihinde Başkanlığını Anna Lindh'in yaptığı AB Dışışleri bakanları toplantısında Türkiye'yi Avrupa'nın istediği biçimde çözemediği kürt sorunu nedeniyle, Birliğin günün birinde müdahale etmek zorunda kalabileceği bir ülke olarak değerlendirmiştir.

İsvet Başkonsolosluğu, Ekim 2002'de İstanbul İsvet Araştırma Enstitüsü'nde, İstanbul Barosu ve Avrupa Hukuk Araştırmaları için İsvet Ağı ile İşbirliği içinde, Avrupa Birliğine katılım sürecinin incelenmesi amaçlı  günlük bir Avrupa Hukuku Semineri düzenlemiştir.⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ zdağ mit Prof. Dr., "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", ASAM Yay., s.9, Ankara, 2003.

⁶⁰⁶ Johansson Pekka, İsvet Dışışleri Bakanlığı Basın Bildirisi, 26 Ağustos 1999.

⁶⁰⁷ Franchell Eva, İsvet Dışışleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 8 şubat 2000.

⁶⁰⁸ Franchell Eva, İsvet Dışışleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 31 Mart 2000.

⁶⁰⁹ Karlsson Ingmar, İsvet Başkonsolosu, "Avrupa Birliği Hukuku", şefik Matbaası, s.7, İstanbul, 2003.

17-18 Şubat 2004 tarihleri arasında Türkiye'ye resmi ziyarette bulunan İsveç Başbakanı Göran Persson, Irak'ta yaşanan gelişmeleri değerlendirmiştir. Devlet kurma ümidi olan kürt sayısının çok olduğunu, ancak kürt sorununun Irak sınırları içinde çözülmesi konusunda Türkiye ile aynı görüşte olduklarını ve Irak'taki diğer etnik grupların da bu çözümü kabullenmesi ve de bunu uluslar arası hukuka uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Aynı değerlendirmede Persson İsveç'te birçok kürdün Bağımsız Kürt devleti umudu olsa da bu durumun gerçekleşeceğini sanmadığını da belirtmiştir.

Türkiye'yi ziyaret eden ilk İsveçli Başbakan olan Persson, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda bir dizi yorumlarda da bulunmuştur; Persson Türkiye'den reform yasalarının uygulanmasını istemiştir. AB'nin genişleme sürecinden ödün verilmemesinden yana olduklarını belirten İsveç Başbakanı bu bağlamda Türkiye'nin üyeliğine güçlü bir destek verdiklerini ancak bunu otomatik kabul anlamına gelmediğini belirtmiştir. Persson, görüşmelerde Türkiye'deki töre cinayetlerinden duyduğu rahatsızlığı ve eski DEP milletvekili Leyla Zana'nın tutukluluğunu gündeme getirmiştir. Bu görüşmelerde Türk tarafını temsil eden Başbakan R.Tayyip Erdoğan töre cinayetlerinin yeni ceza yasasında artık hafifletici sebep sayılmadığını belirtmiş ayrıca isim değiştiren PKK'nın İsveç'teki faaliyetlerini gündeme getirmiştir. Bu görüşlere karşılık Persson, İsveç'in açık bir toplum olduğunu terör konusundaki hassasiyetleri ile özgürlükler arasında bir denge kurmaları gerektiğini söylemiştir.⁶¹⁰

İsveç Başbakanı Goran Persson, başta Leyla Zana olmak üzere DEP'li milletvekilleri konusunda hassas olduklarını söylemiş, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ise İsveç Başbakanı'na PKK'nın 40 bin kişi öldürdüğünü hatırlatarak, "PKK ile mücadele etmeleri gerektiğini belirtmiştir."⁶¹¹

Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül,18-20 Kasım 2003 tarihinde İsveç'i ziyaret etmiştir. Ziyareti sırasında İsveç Dışişleri Bakanı Laila Frievalds ile temaslarda bulunmuştur. Görüşmelerinin ana noktası Türkiye'nin AB üyeliği, insan hakları, Irak ve İsrail-Filistin çatışmaları olmuştur. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül

⁶¹⁰ Radikal Gazetesi, 01.09.2004.

⁶¹¹ Erçil Ergün, "Erdoğan'dan İsveç'e PKK Uyarısı", Milliyet Gazetesi, 18.02.2004.

ziyareti esnasında aynı zamanda İsveç Parlamentosu Sözcüsü ve Dışişleri komisyonu temsilcileriyle de görüşmüştür. Son olarak da Sanayi ve Ticaret Bakanı Leif Pagrotsky ile görüşmelerde bulunmuştur.⁶¹²

7.4.5 Dünya Ülkeleriyle İlişkileri

1968'den beri İsveç, GSMH'sının %1'ini sosyal ve ekonomik eşitlik için çalışan, ulusal bağımsızlığını kazanma mücadelesi veren ülkeler için ayırmaktadır. Yardım alan ülkeler, parayı nasıl kullanacakları konusunda serbesttirler. Dış yardım 1968'de başlamış ama %1'lik orana ancak 1976'da ulaşılabilmiştir. İsveç bu tür yardımlarla, az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve siyasal bağımsızlıklarının artmasına, eşitsizliğin azalıp demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmayı hedeflediğini ileri sürmektedir.

Milyarlarca kronluk dış yardımın bir bölümü, İsveç Parlamentosu'nun belirlediği ülke ve ulusal kurtuluş hareketlerine verilirken, bir bölümü de diğer yardım projelerinde kullanılmaktadır. Az gelişmiş ülkelere yapılan yardımlar nüfuslarına bölündüğünde, kişi başına düşen dış yardımda, dünyanın en önde gelen ülkeleri, istatistiklere göre İsveç, Norveç ve Hollanda'dır.

7.4.5.1 İskandinav Ülkeleri

İskandinav ülkelerinin etnik ve dilsel açıdan birbirleriyle akraba oldukları belirtilmektedir. Bu yanlış bir varsayımdır. İskandinav ülkeleri birbirleriyle çelişkileri olmayan, tarihin derinliklerinden gelen kin ve nefret öğelerini taşımayan, mülayim, yardımsever halklar olarak algılanmaktadır. Halbuki İskandinav ülkeleri de diğer ülkeler gibi birbirleriyle boğuşmuş, savaşmış, birbirlerinden nefret etmişlerdir. Büyük oranda aynı ırk, etnik yapılanma ve dinden olmalarına rağmen birbirlerini çekememişler, sömürge sömürgeci ilişkilerini yaşamışlardır. Birbirlerinden toprak talep etmiş ve birbirlerinin işgalcisi olmuşlardır.⁶¹³

⁶¹² Hagquist Anders, Törngren Isabella, "Turkey's Minister of Foreign Affairs Gül to visit Laila Freivalds", Ministry of Foreign Affairs Pres Release, 17 Kasım 2003.

⁶¹³ Cıziri Şerefhan, "İskandinav Modeli", Peri Yayınları s:13-14, İstanbul, 2000.

Brüksel’de 22 Kasım 2004 tarihinde toplanan Savunma Bakanları Konseyi’nde İsveç ve Finlandiya, Norveç ile birlikte AB’nin kriz müdahale ve operasyon gücünü oluşturma niyetlerini deklare etmişlerdir. İsveç sistem devleti olarak sorumluluğu üstleneceğini açıklamıştır.

İsveç Savunma Bakanı Leni Björklund “Kuzey ülkelerinin uzun süreden beri kriz yönetim operasyonlarında birlikte çalışma geleneğine sahip olduğunu” söylemiştir. Bu yeni oluşumu kuzey ülkeleri arasında kurulu olan ilişkilerin üzerine geniş askeri işbirliğini inşa edeceklerini söylemiştir.

Savunma Bakanları Askeri Kapasite Taahhüt Konferansı’nda savaş gruplarının sayısını 13’e çıkarma konusunda anlaşmaya varmışlar ve ilk etapta, 2005-06, kriz yönetim güçlerinin iskeletini oluşturacaklarını 2007’de de tam kapasiteli hale getireceklerini deklare etmişlerdir.

İsveç’in projeye destek verme kararını Parlamentosunda görüşükten sonra kesinleştirecektir. İsveç’in bu organizasyona 2008 yılının ilk altı ayında liderlik yapması beklenmektedir.⁶¹⁴

7.4.5.2. Rusya Federasyonu

İsveç Rus ilişkilerinin temelini Rusya ile İsveç arasındaki yoğun üstünlük mücadeleleri ve büyük savaşlar oluşturmuştur. İki ülke arasında büyük bir düşmanlık uzun yıllar varlığını sürdürmüştür.

Rus çarı Büyük (Deli) Petro’nun vasiyetine göre; “Rusya, İsveç’ten mümkün olduğu kadar çok parça koparmalı ve ustalıkla kendisini tecavüze sevk ederek, Rus egemenliği altına alınması için sebep hazırlamalı, aynı zamanda kendisini Danimarka’dan, Danimarka’yı İsveç’ten ayrı bırakarak aralarındaki rekabetin devamlılığının sağlanması sağlanmalıdır”.⁶¹⁵

⁶¹⁴ Burrau Paula, Abrahamsson Dennis, “All set for Swedish led EU Battle Group”, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 23 Kasım 2004.

⁶¹⁵ Kumkale Tahir Tamer Dr., “Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri”, Harp Akademileri Basımevi, s:B-2, İstanbul, 1995.

Bu tür düşmanca tutumların ardından günümüzde Rusya-İsveç ilişkileri normale dönmüştür. Bu iki ülke geçmişten gelmiş düşmanlığı geleceğe taşımayarak veya öyle davranarak bu günkü çıkarlarını düşünmektedirler.

2 Mart 2004 tarihinde İsveç Dışişleri Bakanı Laila Freivalds'ın Moskova Siyaset Akademisi'ndeki "Değişen Avrupa'da İsveç ve Rusya" adlı konuşmasında belirttiği gibi, İsveç ile Rusya arasındaki diplomatik ilişkilerin geçmişi 16. yüzyılın sonlarında yaşanan diplomatik ajanların karşılıklı değişimleri ile başlamıştır. 1630 yılının başlarında da Moskova'da İsveç'in kısa süreli bir temsilciliği de bulunmuştur.

Dışişleri Bakanı Laila Freivalds'a göre İsveç Rusya'nın Avrupa'daki en uzun süreli ilişkiler yürüttüğü ülkedir. Rusya ile İsveç Vikingleri arasındaki ilişki yüzlerce yıl öncesine dayanmaktadır. İlk Viking yerleşimcileri, geçtiğimiz günlerde Başkan Putin'in de katılımıyla 1250 nci kuruluş yıldönümünü kutlayan, Rusya'nın ilk başkenti olan Staraya Lagoda'ya yerleşmişlerdir.

Rusya ile İsveç arasındaki ilişkiler her zaman barışçıl olmamıştır. Buna rağmen, iki ülke arasında büyük oranlı kültürel, ekonomik, bilimsel ve politik paylaşımlar yaşanmıştır. Yönetimi döneminde askeri reformlar başlatan Büyük Peter bu reformları İsveç'ten esinlenerek yapmıştır. Bu paylaşımlara bir diğer örnekte 2003 yılında St. Petersburg'un 300 ncü kuruluş yıldönümü kutlamaları aktivitelerinde İsveç büyük oranda pay sahibi olmasındır. Bunun sebebi ise İsveç halkının Kuzeybatı Rusya ile olan sıkı bağlarıdır. Birçok İsveçli 18nci ve 19ncü yüzyıllarda St. Petersburg'da çalışmıştır. 20 nci yüzyıla gelindiğinde ise St. Petersburg, Nobel Endüstri, LM Ericsson, Laval Seperator gibi birçok İsveç büyük ölçekli sanayi kuruluşu için başkent olmuştur. Hatta Ericsson şirketi Yönetim ofislerini dahi bu şehre taşımayı düşünmektedir.

Avrupa'nın yaşadığı olağanüstü değişimlere karşın İsveç halkı ile Rus halkı arasında sabit bağlar bulunmaya devam edecek gibi gözükmektedir. İki ülke yakın komşuluk ilişkileri nedeniyle birbirleri hakkında ve politikaları hakkında daha fazla bilgiye sahip olmak zorundadır. Yaşanan bu değişim sürecinde Rusya ile olan ilişkiler gerek bölgesel gerek AB bünyesinde geliştirilmeye devam edecektir. İsveç Rusya'nın AB ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi için çalışacaktır. İsveç BM, AĞİT,

Avrupa Konseyi gibi birçok uluslararası örgüte üye olduğu için Rusya ile olan işbirliğini birçok platforma taşıyabilecektir.

Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı açısından Rusya'nın barış içinde ve istikrarlı bir gelişimi İsveç tarafından tercih edilmektedir. Rusya İsveç'in çevre güvenliğinde anahtar konumdadır. İsveç'in Baltık Denizi Bölgesinde Rusya ile yakın komşuluk ilişkileri mevcuttur. Bu bölge gün geçtikçe daha istikrarlı bir hale gelmekte ve Baltık ülkeleri arasında ilişkiler daha da yakınlaşmaktadır. İsveç açısından bu bölgedeki en büyük tehdit, organize suç örgütleri, yasadışı göçler ve bulaşıcı hastalıklardır. Günümüzde bu alanlarda yakın işbirliği için de bulunulsa da bu ilişkilerin daha da artarak devam etmesi İsveç çıkarlarına uygun düşmektedir.⁶¹⁶

İsveç Rusya ilişkileri, AB-Rusya ilişkileri ile yakından ilişkilidir. İsveç Rusya'nın Stratejik Partneri olduğu AB'nin üyesidir. Rusya ile bir diğer ortaklık sahası ise Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık organizasyonlarıdır. İsveç Rusya'yı, ABD ve AB ile birlikte uluslararası güvenlik konusunda yakın işbirliği içinde ve aynı safta görmek istemektedir.

İsveç ile Rusya arasındaki ticari ilişkilerde gelişmektedir. Şu aşamada iki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi 3 milyar ABD doları seviyesinde olmakla birlikte İsveç'in genel ticaretinde Rusya 15 nci sırada yer almaktadır. İsveçli yatırımcılar Rus ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Birçok İsveç Firması Rusya'da yatırım yapmıştır. Bu firmalardan bazıları şöyledir: IKEA mobilya sektöründe, Ericsson mobil telefon sektöründe, Volvo, Saab ve Scania yolcu taşıma araçları sektöründe, Electrolux beyaz eşya sektöründe, Oriflame kozmetik sektöründe faaliyet göstermektedir.

7.4.5.3. Amerika Birleşik Devletleri

ABD Dışişleri Bakanı Colin L. Powell İsveç Dışişleri Bakanı Laila Freivalds ile 18 Şubat 2004'te bir araya gelmiştir. Görüşmede iki ülke arasındaki ilişkiler Avrupa-Atlantik topluluğu kapsamında gündeme gelmiştir. Powell, ABD-AB ilişkilerinin gelişmesi ve Avrupa-Atlantik ailesinin NATO çatısı altında AB'nin

⁶¹⁶ Laila Freivalds, "Değişen Avrupa'da İsveç ve Rusya", 2 Mart 2004.

genişlemesine paralel olarak genişlemesinden son derece memnun olduklarını dile getirmiştir.

Powell ikili görüşmelerde L.Freivalds ile Büyük Ortadoğu Projesi hakkında da görüşme fırsatı bulduklarını dile getirmiş ve İsveç'in bölgedeki çıkarlarının İsrail-Filistin çatışmasının sona erdirilmesine dayandığını belirtmiştir.

Ayrıca iki ülke Dışişleri Bakanı Afganistan konusunda da görüşlerini dile getirmişler ve İsveç'in Afganistan'a yardım konusundaki isteksizliği konusundaki hoşnutsuzluklarını dile getirmişlerdir.⁶¹⁷

İsveç'in ABD'e olan ihracatının artmaya devam ettiği, 2002 yılı başlarında bu artış oranının %23 olarak gerçekleştiği ve ithalatın da %22 düşüş oranıyla gerçekleştiği İsveç İstatistik Ofisi verilerinde görülmektedir.

7.4.5.4. İngiltere

İngiltere ile İsveç arasında 1654 yılından beri yürürlükte olan Barış ve Ticaret Antlaşması mevcuttur. Bu yakın işbirliği geçen 350 yılda İsveç İngiltere ilişkilerine damgasını vurmuştur. Dagens Nyheter gazetesinin 18 Nisan 2004 tarihli sayısında İsveç ve İngiltere Dışişleri Bakanlarının demeçlerinde iki ülke arasındaki işbirliğinin geçmişte olduğu gibi devam edeceğini ve bu yakın dostluğun Barış ve güvenlik, ticaret ve kalkınma konularında gerçekleşeceğini belirtmişlerdir. İsveç ve İngiltere Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Politikalarının geliştirilmesi konusunda aynı görüşü paylaşmaktadır. İngiltere ile İsveç Balkanlar'da Barışı Destekleme Harekatlarında yakın işbirliği deneyimine sahiptir. Bu deneyimin ardından yine iki ülke askeri birimleri İngiltere komutasında Afganistan'da yine Barışı Destekleme Harekatlarında ortak çalışmışlardır. İki ülke AB'nin yeni komşuları Ukrayna, Moldova ve Belarus ile ayrıca Güney Kafkasya ülkeleri ile daha sıkı ilişkilerin kurulmasını desteklemektedir.⁶¹⁸

İngiltere, Almanya ile birlikte İsveç'in AB içindeki en büyük ticari ortağı konumundadır.

⁶¹⁷State Department Release/ContentWorks, "Remarks With Swedish Foreign Minister Laila Freivalds", Federal Information & News Dispatch, Inc. February 17, 2004.

⁶¹⁸ Straw Jack, Laila Freivalds, Dagens Nyheter Gazetesi, 18 Nisan 2004.

7.4.5.5. Doğu Avrupa ve Balkanlar

7.4.5.5.1. Romanya

Romanya ve İsveç 10 Mayıs 2004 tarihinde terör, organize suç, uyuşturucu ve insan kaçakçılığıyla mücadelede karşılıklı işbirliğini artırma konulu bir anlaşma imzalamışlardır. Mediafax ve Rompress haber ajanslarının verdiği bilgiye göre İsveç Başbakanı Goran Persson ve Romanya Başbakanı Adrian Nastase bu anlaşmayı Bükreş'te imzalamışlardır.

Bu işbirliği anlaşmasının yanı sıra, İsveç'in Bükreş Büyükelçiliği, Nordic Investment Bank'ın Tuna nehrinin güneydoğu Romanya'da yer alan bölümlerinin ıslahı konulu bir dizi projeye kaynak sağlayacağını duyurmuştur. Yerel günlük *Curierul* gazetesinde yer alan bir haberde, tahmini 33 milyon Euroya mal olacak projelerin hayata geçirilmesinde İsveçli firmaların da yardımcı olacağı bildirilmiştir. Programda enerji kaynaklarının yaratılması, su arıtma, ulaşım altyapısı inşası, çevre koruma ve turizmin desteklenmesi yer almıştır.⁶¹⁹

7.4.5.5.2. Hırvatistan

HRT (HINA) haber ajansının verdiği habere göre Hırvatistan ile İsveç arasında, 28 Haziran 2004 Pazartesi günü, karşılıklı kalkınma işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Hırvatistan Avrupa'yla Bütünleşme Bakanı Kolinda Grabar-Kitaroviç, anlaşmayla tarafların karşılıklı çıkarlarını belirler belirlemez tam işbirliğini başlatacak zeminin hazırlandığını söylemiştir. Bakan, hükümetin kalkınma projelerinin bağışlarla finanse edileceği orta vadeli bir program hazırlamakta olduğunu kaydetmiştir.

7.4.5.5.3. Bosna-Hersek

AP Worldstream haber ajansının 11 Mart 2004 tarihli haberine göre İsveç Uluslararası Kalkınma Acentesi (Swedish International Development Agency) (SIDA) ve Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (U.S. Agency for International Development) (USAID)'nin Bosna Hersek Cumhuriyeti'ne belediye ve kent kaynaklarının arttırılmasında, çalışma şartlarının iyileştirilmesinde ve proje

⁶¹⁹ Curierul Gazetesi, Rompres, 08,12,2003.

geliştirmelerde kullanılmak üzere 20 milyon dolar bağışta bulunmuştur. SIDA Bosna'ya 1995'ten bu yana 30 milyon dolar toplam yardımda bulunmuştur.⁶²⁰

7.4.5.5.4. Polonya

21 Ekim 2004 tarihinde İsveç Göç ve Asimilasyon Bakanı Barbro Holmberg Polonya İçişleri Bakanı Ryszard Kalisz'i ziyaret etmiştir. Bu ziyaretin amacı Polonya AB üyesi olduktan sonra İsveç – Polonya ilişkilerinin geleceği ve göç ve asimilasyon politikaları konusunda işbirliğini geliştirmektir.⁶²¹

7.4.5.6. Ortadoğu Ülkeleri

7.4.5.6.1. İran

İsveç Hükümeti, 2004 yılı bütçesinden İsveç–İran ticaret ve ekonomik bağlarını teşvik etmek amacıyla 400.000 İsveç Kronu ödenek tahsis etmiştir. Endüstri ve Ticaret Bakanı Leif Pagrotsky, İran gibi uzak pazarların İsveçli girişimciler için güzel bir fırsat olduğunu belirtmiştir. İsveç'in İran olan ihracatı 2003 yılında 2002 yılına göre %52 artmıştır. Hükümetin almış olduğu teşvik kararı 2003 yılında Tahran'da yapılan ve Leif Pagrotsky'nin müsteşarı Sven Eric Söder'in İsveç'i temsilen katıldığı birleşik komisyon toplantısı sonucunda verilmiştir. Bu fonun yönetimi de İsveç İran Ticaret Odasına (Swedish Iranian Chamber of Commerce, SICC) verilmiştir.⁶²²

7.4.5.7. Kafkaslar ve Türkistan (Orta Asya) Ülkeleri

7.4.5.7.1. Gürcistan

Gürcistan'ın Avrupa Birliği ile entegrasyondan sorumlu devlet bakanı ve aynı zamanda Gürcistan'a yapılan dış yardımların koordinasyonundan da sorumlu olan Tamar Beruchashvili, 6-10 Kasım 2004 tarihleri arasında İsveç'e resmi ziyarette bulunmuştur. Beruchashvili'nin ziyareti esnasında iki ülke arasındaki ticaret, işbirliğinin geliştirilmesi ve diğer bazı ekonomik konularda tartışılmış ve aynı

⁶²⁰ Sumka Howard, "U.S. and Sweden to Donate Millions to Bosnia" International Custom Wire, Associated Press Mart 11, 2004.

⁶²¹ Guteland Odd, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 20 Ekim 2004.

⁶²² Hädell Svante, "Grand for Special Promotion Initiatives in Iran", İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın bildirgesi.

zamanda İsveç devlet organlarının AB bünyesinde işleyişleri hakkında bilgi alışverişinde bulunulmuştur.⁶²³

7.4.5.8. Afrika Ülkeleri

İsveç Hükümeti 2004 bütçesinden 40 milyon İsveç Kronu maddi desteği Burnika Faso'ya, 50 milyon İsveç Kronu maddi yardım ise Mali'ye ülkelerinin yoksulluklarını azaltmaları için ayırmaya karar vermiştir.

7.4.5.8.1. Ruanda

Ruanda dünyanın en fakir ülkelerinden birisidir. 1994 yılında Ruanda halkı 800.000 insanın öldürüldüğü bir soykırımla yüzyüze gelmiştir. Nisan 2004'te Uluslararası İşbirliğini Geliştirme Bakanı,Carin Jämtin, 1994 yılında gerçekleşen soykırımın 10 yılı anısına Başkent Kigali'ye giden heyete başkanlık etmiştir.

İsveç ve Ruanda 1997 yılından beri gelişen ilişkilere sahiptir. 2003 yılında İsveç'in bu ülkeye desteği 100 milyon İsveç Kronu'na ulaşmıştır. İsveç geçmişte yaşanan soykırımın üzücü anısını sürekli anılması için Gisozi Anıtını Kigali şehrinde, Ruanda Ulusal Birlik ve Barış Komisyonunun da desteğiyle inşa ettirmiştir.⁶²⁴

7.4.5.8.2. Namibya

İsveç Hükümeti 2004-2008 yılları arasında Namibya ile işbirliğini geliştirmeyi öngören stratejiyi onaylamıştır. Bu bağlantıda Hükümet Namibya ile Nisan 2004 Aralık 2006 tarihleri arasında kalan periyotta yaklaşık 160 milyon İsveç Kronu değerinde yardımın yapılacağı bir işbirliği antlaşması imzalamayı kararlaştırmıştır.

Yeni strateji doğrultusunda, Namibya ile işbirliğini geliştirme projesi geleneksel ikili işbirliği anlaşmaları çerçevesinde gerçekleşecektir.

⁶²³ Jacobson Bjarne, "Georgias EU Integration Minister visits Sweden", İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın bildirgesi, 8 Kasım 2004.

⁶²⁴ Zanchi John, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 8 Nisan 2004.

Ticaret ve yatırım alanlarında, kurumsal ortaklıklar, HIV/AIDS, sivil toplum örgütleri ile bölgesel işbirliği ve ortaklık konularında işbirliği alanları yaratılmak istenmektedir.

Namibya'nın bağımsızlık mücadelesinde, İsveç 1970'lerde ve 1980'lerde bağımsızlık hareketine geniş destek vermiştir. Namibya 1990'da bağımsızlığını kazandığı zaman, İsveç'in yardım seviyesi ikili işbirliğini geliştirme düzeyine gelmiştir.⁶²⁵

İsveç-Namibya Çalışma Grubu'nun kuruluşu nedeniyle yapılan toplantıda İsveç Eyalet Sekreteri Annica Söder Namibya ile olan ilişkilerinin kalkınma için işbirliğinden yakın dayanışma işbirliği seviyesine getirilerek yeni bir boyut kazandığını belirtmiştir. Her iki ülke hükümetlerinin inisiyatifleri ile kurulmuş olan bu çalışma grubu ile geniş ve derin işbirliği amacı hedeflenmiştir.

Bu yakın işbirliği her iki ülkenin NGO'ları, otoriteleri ve bireysel girişimcilerinin temasları ve işbirliğini geliştirmesiyle, öncelikle ekonomik yatırımların artması konusunda mesafe alınması planlanmaktadır. Söz konusu işbirliği ile iki ülke arasında gelecekte yapılacak işbirliğinin ilgi merkezi yakın gelecekte bu işbirliği sonucunda amaçlanan hedefleri tanımlamak olacaktır.⁶²⁶

7.4.5.9. Asya Ülkeleri

7.4.5.9.1. Pakistan

Pakistan Devlet Başkanı General Pervez Müşerref 4 Temmuz 2004'te İsveç'e diplomatik ziyarette bulunmuştur. İki ülke liderinin bulunduğu bu ziyarette İsveç Başbakanı Goran Persson ve Pakistan Devlet Başkanı Müşerref 3 gün boyunca ikili, bölgesel ve uluslararası konularda karşılıklı tartışmalarda bulunmuşlardır.⁶²⁷

⁶²⁵ Zanchi John, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi "Strategy for Sweden's development cooperation with Namibia", 2004.

⁶²⁶ Kaj Persson, "New cooperation between Sweden and Namibia", İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 2004.

⁶²⁷ AP WorldStream via COMTEX, "Pakistan's president to visit Sweden, Finland", Associated Press, 2004

7.4.5.9.2. Japonya

İsveç Başbakanı Goran Persson 8 Mart 2004'te Japonya'ya düzenlediği resmi ziyarette Japonya Başbakanı Junichiro Koizumi ile görüşmüş ve iki ülke lideri Irak'ın yeniden yapılandırılmasında işbirliği ve yardımlaşma konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Irak'a insani amaçlarla Meşru Müdafaa Kuvveti (Self-Defence Forces) gönderdiğini açıklayan Japonya Başbakanı Koizumi, İsveç ile Japonya'nın Irak Savaşı'ndaki konumlarının farklı olmasına rağmen, Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda iki ülkenin yardımlaşması gerektiğini belirtmiştir.

İsveç Başbakanı Persson, Savaş öncesi Japonya'nın İngiltere ve ABD'nin uluslararası kanunları hiçe sayan uygulamalarına verdiği güçlü desteğe de değinerek eleştirilerde bulunmuştur. Persson ayrıca, Japonya'nın gönderdiği insani amaçlı askeri birliğe tam destek verdiklerini de ifade etmiştir.

Kuzey Kore'nin nükleer programlarından vazgeçmesi konuları hakkında Persson'a bilgi veren Koizumi Japonya'nın bu konuda büyük çaba harcadığını belirtmiştir.

Koizumi ayrıca Persson'un uluslararası toplumun sorumluluk sahibi bir üyesi olarak İsveç'in Kuzey Kore ile diplomatik ilişki kurma konusunda görüşlerini dile getirmiş, bunun üzerine Persson Asya gezisi kapsamında Kuzey Kore'yi de ziyaret etmeyi ümit ettiğini belirtmiştir.⁶²⁸

7.4.5.9.3. Çin Halk Cumhuriyeti

Endüstriyel Dizayn konusunda Çin ile İsveç arasında bir işbirliği söz konusu olup İsveç Hükümeti bu konu için 150.000 İsveç Kronu bütçe ayırmayı kabul etmiştir. Bu tarz işbirlikleri ile İsveç Sanayisinin pazarını genişletmeyi

⁶²⁸ Kyodo via COMTEX, "Japan, Sweden Agree to Cooperate in Iraq's Reconstruction", Kyodo News, 2004.

hedeflediklerini belirten İsveç Sanayi ve Ticaret Bakanı Leif Pagrotsky, ayrılan bütçenin Çin pazarına yönelik çalışmalar için kullanılacağını belirtmiştir.⁶²⁹

7.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde Karşılaştırmalı İltica ve Göç Politikası

7.5.1. Göç Sorunu

Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri, 1950'lerde ve 1960'larda, ülkelerindeki hızlı ekonomik gelişmelerden doğan yoğun işgücü ihtiyacını karşılamak için kolonilerden ve az gelişmiş ülkelerden büyük ölçülerde işgücü göçüne kapılarını açmış ve mevzuatlarını ona göre düzenlemişlerdir. 1973 Petrol Krizi ve onun yol açtığı ekonomik durgunluk, Avrupa'da göç politikasının da dönüm noktası olmuştur. Ekonomik durgunluk sonucu Avrupa ülkelerinde büyük ölçüde işsizlik sorunu ortaya çıkmış ve bu ülkeler kendi vatandaşlarına bile istihdam alanı sağlayamamıştır. Bu durumda Avrupa ülkeleri dışardan gelen göçü durdurmaya karar vermişlerdir. Fakat bu göçü bir anda durdurmak imkansızdı. Çünkü göç veren ülkelerdeki itici faktörlerden ve Avrupa'daki çekici faktörlerden etkilenen göç, belirli bir işleyiş kazanmış ve güçlü bir göç ağı oluşmuştu. Son 20 yıldır Avrupa ülkeleri ne kadar göçü sınırlayıcı ve durdurucu tedbirler alsalar da göçün önüne geçememişlerdir. Yeni göç dalgalarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle soğuk savaşın sona ermesiyle Doğu Avrupa ülkelerinden Batıya yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu arada gerek Bosna Savaşı, gerekse dünyanın diğer yerlerindeki savaşların mağduru olup ülkelerini terk edenler de Avrupa'ya sığınmışlar ve mülteci statüsü istemişlerdir.

Yine son 20 yılda görülen en önemli göç kategorisinden biri de yasaklamalar sonucu legal göç yolu bulunmayanların illegal yollarla Avrupa'ya göçüyle oluşan kaçak göçmen sorunudur. Son yıllarda bütün dünyada ana sorun kaçak göç ve bunun önüne geçilmesi olmuştur. Bu arada sığınmacıların kaynağını oluşturan dünyanın değişik yerlerindeki huzursuzlukların artması, sığınmacı sayısında son yıllarda

⁶²⁹ Hådel Svante, Kerstin Nordlund-Malmegård, "Swedish-Chinese cooperation in industrial design", 2005.

patlamaya neden olmuştur. Ayrıca mültecilere gösterilen hoşgörü ve onlara sağlanan ekonomik ve sosyal haklar da bu sayının artmasına ve bazı insanların bu yolu kullanarak ekonomik amaçlı göç yapmasına neden olmuştur.

Avrupa Birliği seviyesinde ve ülkeler düzeyinde 1990'lı yılların bir başka gelişmesi de göçmenlerin geçici olmadığı ve ekonomik, sosyal ve kültürel boyutunun olduğunun anlaşılacak bir yandan yeni göçmenlerin gelmesinin önlenmesine çalışılırken diğer yandan önceden gelmiş olanların entegrasyonu politikalarının gündeme gelmesidir.

Avrupa İstatistik Enstitüsü (Eurostat) kayıtlarına göre, 1995 itibarıyla, Avrupa Birliği (AB) içinde yaşayan 369 milyon kişiden 18 milyonunun (yaklaşık % 4.8), yaşadığı üye devletlerinin vatandaşı olmadığı, bunların da %60'ının, Avrupa Birliği (AB) üye olmayan ülkelerin vatandaşı oldukları belirtilmektedir.

AB vatandaşı olmayanlarının sayısının 1 Ocak 1995 itibarıyla 12 milyon civarında olduğu, bunlar arasında:

Türklerin 2.6 milyon ile AB vatandaşı olmayan en büyük grubu oluşturduğu (vatandaş olmayan tüm yabancıların % 14.7'si), bunların 1.8 milyonunun veya %70'nin Almanya'da yaşadığı; AB'de yaşayan ve Avrupa Birliği'ne üye olmayan ülkeler vatandaşların yaklaşık 2/3'nin, başlıca sanayileşmiş ülkeler olan Almanya, Fransa ve İngiltere'de yaşadıkları belirtilmektedir.

7.5.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Göç Politikaları

Ülkelerin göçmenlerin entegrasyonu veya dışlanmasına yönelik politikaları değişik faktörlere göre şekillenmektedir. Bu faktörlerin başlıcaları, göçmenlerin ne kadar süredir bu ülkede yaşıyor olmaları, ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyeleri ve yerli halk ile olan kültürel benzerlikleri veya farklılıklarıdır. Avrupa Birliği vatandaşı olmayanların entegrasyonu veya dışlanması yönünde Avrupa ülkelerinde uygulanan başlıca üç model göze çarpmaktadır.

7.5.2.1. Asimilasyon Modeli

Bu model en belirgin şekilde Fransa'da görülmekte olup, gelen göçmenlerin dil, kültür ve sosyal karakter bakımından yaşadıkları topluma uyum sağlayacakları düşüncesiyle bu gelişimi hızlandıracak politikalar uygulanmasını öngörür. Bunu sağlamak için oturma hakkı olan göçmenlerin hepsine vatandaşlık verilmesine ve bu şekilde asimilasyonun sağlanmasına yönelik politikalar uygulanmasına dayanır.

7.5.2.2. Çok Kültürlü Model

İngiltere'de uygulanan bu modelde göçmenlerin dil, kültür ve sosyal farklılıklarını kaybetmeleri beklenmeden onlara yerli halkla eşit ekonomik, sosyal ve politik hakların verilmesi söz konusudur.

7.5.2.3. Dışlanma Modeli

Bu modelde hükümetler ve yerli halk, göçmenleri kendi uluslarının bir üyesi olarak kabul etmezler. Ayrıca göçmenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik haklara sahip olması sınırlandırılmıştır. Bu modelin en belirgin örneği de Almanya'dır.

Amsterdam Antlaşması'nın 63. maddesi, konseyin iltica ve göç politikası konusunda Antlaşmanın yürürlüğe girdiği Mayıs 2004 tarihinden itibaren beş yıllık bir süre içerisinde alması gereken tedbirleri detaylı olarak düzenlemiştir. Bu hüküm temel olarak, üçüncü ülke vatandaşlarının AB sınırları içerisinde kabulü ve ikameti, yasadışı göç ve bu kişilerin kendi ülkelerine geri gönderilmeleri konularında asgari standart ve usullerin oluşturulmasını öngörmektedir.⁶³⁰

Göç ile ilgili düzenlemeler, üçüncü devlet vatandaşlarının sınırdan giriş ve konaklama koşullarını kapsamaktadır. Söz konusu düzenlemeler şu dört yönergeden oluşmaktadır: Aralık 1999'da sunulan ailelerin birleştirilmesi hakkında yönerge; 2001 yılı Mart ayında Komisyon tarafından kabul edilen uzun süreli olarak ikamet

⁶³⁰ Lönnback Lars Johan, "Avrupa Birliği Hukuku", s. 29-32, "Ortak bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru", İstanbul, 2002.

eden üçüncü devlet vatandaşlarının statüsel ilişkin yönerge; Komisyon tarafından 2001 Temmuz ayında kabul edilen istihdam veya serbest meslek icra etmek amacıyla kabule ilişkin yönerge; 2002 Ekim ayında Komisyon tarafından kabul edilen öğrenim için yahut ücret karşılığı olmayan faaliyetler için kabule ilişkin yönerge.

Avrupa Birliği içerisindeki nüfusun azalması ve yaşlanmaya bağlı olarak göçmen işçilere olan talebin artış gösterdiği düşünüldüğünde, önümüzdeki yıllarda, üye devletlerin topraklarında ikamet eden göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarının önemli ölçüde güçlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Birliği üzerindeki göç baskısının devam edeceğinin ve Birliğin göçmenlere ihtiyacı olduğunun farkında olmak önemlidir. Avrupa Birliği, şimdiden uluslararası göç piyasasında küresel bir oyuncudur ve ABD, Kanada ve Avustralya gibi istihdam açıklarını her zaman göç yoluyla kapatmış devletler ile en yetenekli göçmenleri alma konusunda sert bir rekabet içerisinde.

Times gazetesindeki 'Gerçek ve göç' adlı makaleye göre; mantıklı bir liberal göç politikası ancak üç koşulda başarılı olabilir:

Birincisi, ülkede kimin buraya gelebileceğini, kimin ise gelemeyeceğini belirleyen yasalar olmalı. Bu yasalar göçmenlerin toplumla bütünleşmesini sağlamalı. İkincisi, yasalar uygulanmalı. Son olarak da, halkın bu yasalara desteği muhafaza edilmelidir.

Seville Avrupa Konseyi Zirvesinde, iltica ve göç konularının Avrupa Birliği'nin dış politikasına entegre edilmesi ve zorunlu göçe neden olan sebeplerin ortadan kaldırılabilmesi için topluluğun hareket planları hazırlaması gereği üzerine durulmuştur.

Yerlerinden edilen kişilerin yığın halinde göç ettiği durumlarda geçici koruma sağlamak üzere, Konsey tarafından Temmuz 2001'de yeni bir yönerge kabul edilmiştir. Bu yönergenin üye devletlerin iç hukuklarına entegre edilmesi için verilen süre, 2002 yılının Aralık ayı sonunda dolmuştur.

2000 ve 2004 yıllarını kapsamak üzere 216 milyon Euro'nun tahsis edildiği bir Avrupa Mülteci Fonu oluşturulmuştur. Fonun kurulmasının amacı, üye devletlerin iltica talebinde bulunanların, mültecilerin ve yerinden edilmiş kimselerin kabul, entegrasyon ve gönüllü geri dönüşlerine yönelik çabalarını desteklemektir.

Konsey, 11 Eylül olaylarını takiben Komisyon'dan iltica ve göç politikası bağlamında güvenlik konusunu incelemesini talep etmiştir. Bu talep üzerine, 5 Aralık 2001 tarihinde, uluslararası koruma yükümlülüklerini aksatmaksızın iç güvenliğin sağlanmasına ilişkin bir komisyon çalışma belgesi yayınlanmıştır.⁶³¹

7.5.4. Türkiye'de Yasadışı Göç

Doksanlı yıllarda, ülkemiz üzerinden Batı Avrupa'ya yönelik yasadışı göç hareketlerinde gözle görülür artışlar meydana gelmiştir. Sovyet Bloğu'nun dağılmasından sonra, Türkiye de, Romanya, Rusya, Moldova, Ukrayna, Belarus vatandaşlarının yasadışı göçlerine hedef haline gelmiştir. Öte yandan ülkemiz, özellikle Afganistan, Irak, Pakistan, İran ve Bangladeş vatandaşlarının yasadışı göçlerinde Batı Avrupa'ya geçişte bir transit güzergahı konumundadır.

Türkiye, önemli bir kaygı kaynağı olduğunu bilinen yasadışı göçün önlenmesi konusunda somut başarılar elde etmiştir. Türkiye'nin yasadışı göç ile mücadelede gösterdiği yoğun çaba ve girişimler sonucunda, 2002 ve 2003 yıllarında, uluslararası yasadışı göç güzergahı Türkiye dışında başka yönlere doğru kaymış, ülkemiz üzerinden yasadışı göç akışı önemli ölçüde azalmıştır. Bu çerçevede, 2000 yılından bu yana, yılda, yaklaşık olarak 100.000 yasadışı göçmen yakalanmıştır. 2000 yılında Batı Avrupa'ya geçmeye çalışan 94.514 yasadışı göçmen, 2001 yılında 92.365 yasadışı göçmen, 2002 yılında 82.825, 2003 yılında ise 56.219 yasadışı göçmen yakalanmıştır. 1995-2003 yılları arasında toplam 461.483 yasadışı göçmen yakalanmıştır.

⁶³¹ Lönnback Lars Johan, a.g.m, s.34-36.

7.5.4.1. Mülteci-Sığınmacı Kavramları

1951 Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi mülteci kavramını, "vatandaşı olduğu ülkede meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" olarak tanımlamıştır.

Sığınmacı ise ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı olarak tanımlanabilir. Bu iki tanımdan hareketle mülteci ile sığınmacı arasındaki en temel fark, mülteci durumundaki yabancının sığındığı ülkede resmen bu statüde kabul edilmesine ve kendisine imkanlar sağlanmasına karşılık, sığınmacı olanlarda ise henüz böyle bir kabul ve buna bağlı olarak kendisine imkan sağlanması söz konusu değildir.

Avrupa sığınmacı ve mülteci politikasının gelişimi de diğer göçmen politikalarıyla paralellik gösterir ve birbirlerini etkiler. 1980'li yılların ikinci yarısına kadar Batı Avrupa ülkeleri, özellikle Doğu Avrupa'dan ve dünyanın diğer bölgelerinden gelen sığınmacıları, soğuk savaşın verdiği rekabet duygusuyla ve göçmen sayısı olarak aşırı nüfusa da ulaşmadığı için kabul etmişler ve onlara 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsü vermişlerdir. 1980'li yılların sonunda Sovyetler Birliğinin ve Varşova Paktının dağılmasıyla soğuk savaşın sona ermesi, ekonomik durgunluk ve aşırı göçmen ve mülteci akımıyla Avrupa ülkeleri bu konuda sınırlamaya gitmek zorunda kalmışlardır ve 1951 Cenevre Sözleşmesini sınırlayıcı bir şekilde yorumlanarak sığınmacılara kapılarını kapatmışlardır.

7.5.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde İltica Politikaları

Avrupa Birliği Anayasa Taslağında; öncelikle Birliğin, tek bir mülteci statüsünü ve ortak iltica prosedürünü içeren bir ortak iltica politikası olması fikri açıkça yer almaktadır (Md. III-161). Dolayısıyla iltica konusunda halen yürürlükte olan minimum kuralların belirlenmesi yaklaşımı bir kenara bırakılmıştır.⁶³²

1980'leden önce Avrupa'da ortak bir sığınmacı ve mülteci politikasından bahsetmek mümkün değildi. Hızla artan sığınmacı akımının etkisiyle 1980'lerin ortasından sonra, sığınmacı politikalarında ortak uygulamalar yönüne gidilmiştir. Fakat bu daha çok ülkeler arası işbirliği şeklinde gerçekleşmiştir. Mülteci politikasında ülkeler arasındaki kanun, prosedür ve gelenek farklılıkları, Avrupa'da çok farklı uygulamalara ve uyuşmazlıklara yol açmıştır. Bu uyumsuzluğu ve ortaya çıkan adaletsizliği gidermek için Avrupa Konseyi'nin ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) çalışmaları olmuştur. Avrupa Konseyi'nin 1976 ve 1981 yıllarında Avrupa ülkelerine bu konuda işbirliğine davet eden tavsiye niteliğinde genelgeleri de yayınlanmıştır.

1980'li yılların ortalarına gelindiği zaman Avrupa Devletleri mülteci ve sığınmacı politikasında bir işbirliği ve uyum çalışması gerektiğini ciddi olarak anladılar. Bu uyum ve işbirliği, ne olursa olsun Avrupa'da mülteci ve sığınmacı sayısını azaltmak amacındaydı.

Bu uyum çalışmaları çerçevesinde, bazı ülkelerin daha aşırı, (sert) sınırlayıcı politikalar izlediği (Kuzey Avrupa ülkeleri), bazılarının daha hoşgörülü ve toleranslı politikalar takip ettiği (Güney Avrupa ülkeleri) görülmektedir. Örnek olarak İtalya, 1990'lara kadar üçüncü dünya ülkelerinden gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermiştir.

Dublin Zirvesinde ülkelerin ortak mükerrerliğin önlenmesi ve mülteci statüsünün verilmesinde sınırlayıcı davranılması konusunda ortak kararlar alınmıştır.

⁶³² Tezcan Ercüment Doç.Dr., "Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler", 31.10.2004.

Göç ve mülteciler konusunda Avrupa Birliği'nin en önemli düzenlemesi ve Avrupa Birliğinin bu konuları direkt gündeme alması 1997 Amsterdam Antlaşmasıyla olmuştur. Amsterdam Antlaşması göç ve mülteci meselelerini diğer idari konularla birlikte Birliğin birinci öncelikli konusu durumuna getirmiş ve bu konularda genel prensip niteliğinde ve ülkeleri bağlayıcı hükümler koymuştur. Ayrıca bu Antlaşma diğer bazı konularda olduğu gibi Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Mahkemesi'ne bu konularda karar alma ve uygulama yönünde geniş yetkiler vermiştir. Antlaşma ayrıca, Schengen Antlaşmasını Birliğin Antlaşması olarak korumaya ve güvenceye almış ve özellikle dış sınırların korunmasıyla ilgili hükümlerin, imzalamış olsun olmasın bütün Birlik üyesi ülkelerce uygulanması gerektiğini hükme bağlamıştır.

Avrupa Topluluğu, bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratılması temel amacını taşıyan 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması, polis işbirliği ile cezai konularda adli işbirliği alanlarında üye devletler arasında ortak eylemler geliştirilmesi için kurumsal bir çerçeve sağlamaktadır. Böylece Topluluk, AB içinde kişilerin serbest dolaşımı bakımından gerekli olduğu ölçüde, göç ve iltica, dış sınırlar gibi konularda mevzuat çıkarma yetkisine sahip olmuştur. Öncelikle, ortak bir Avrupa iltica sistemi yönünde çalışılması kararlaştırılmış ve bu kapsamda, kısa vadede, hangi üye devletin bir iltica başvurusunun incelenmesinden sorumlu olduğunun tespit edilmesini kolaylaştıracak yeni bir sistem oluşturulması gündeme gelmiştir.

Ayrıca, adil ve etkili iltica prosedürleri için ortak standartlar ve iltica talebinde bulunanların kabul edilmesi için ortak asgari şartlar benimsenmesi ve sığınmacı statüsünün tanınması ve içeriği ile ilgili kuralların yakınlaştırılması konuları da bu kapsamda yer almaktadır. Daha uzun vadede ise, Topluluk kuralları, Birliği, iltica hakkı tanınan kişiler için AB çapında geçerli olan tek bir statüye ve ortak bir iltica usulüne götürecektir.⁶³³

Mart 1999'da Avrupa Komisyonu "İltica Prosedürlerinde Ortak Standartlara Doğru" başlıklı bir çalışma notu hazırlamıştır. Not, Konseyin ve Parlamentosunun bu konuda Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları ile sağlanan uyumlulaştırma süreci

⁶³³ Ersoy Ömer, "AB'nin Göç ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı Eurodac", 31.10.2004.

bağlamında yapmaları beklenen tartışmalara temel oluşturması amacıyla hazırlanmıştır. Bu not aynı zamanda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve hükümet dışı sektörlerle kurulacak diyalog için de temel oluşturmaktadır.⁶³⁴

Avrupa Birliğinin bu düzenlemelerine rağmen yine de göç ve mülteciler konusundaki politika uygulamaları, devletlerin politikası olarak devam etmektedir. Üye ülkeler bu konuları egemenlik alanı olarak görmekte ve kendi politikalarını Avrupa Birliği prensipleri yönünde geliştirmeye çalışmaktadır. Özellikle sığınmacılar ve mülteciler konusunda 1951 Cenevre Sözleşmesinin sınırlayıcı yorumuna gidilerek, dışlayıcı politikalar uygulamaya devam edilmektedir. Sığınmacıların müracaatları ve bunların mülteci statüsüne girip girmeyeceği kararı uzun zaman almakta ve bu arada sığınmacıların caydırılması için, karar bekleyenler uygunsuz şartlardaki bekleme merkezlerinde (bir bakıma toplama kampı) tutulmaktadır. Pek çoğuna mülteci statüsü dışında, ekonomik ve sosyal hakları olmayan statüler oluşturulmaktadır. Örneğin İngiltere'de bu statüye "istisnai ülkede kalma hakkı" denilmekte ve bu kişilere mültecilere verilen sosyo-ekonomik haklar verilmemektedir.

Öte yandan Avrupa'da mültecilerin geri gönderilebileceği güvenli transit ülkelerin bir listesinin oluşturulması ve bu yapılsa, güvenli ülke tanımının kıstaslarının ne olacağı üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Alman hükümetinin bu konudaki tavrı çok net olmuştur. Alman İçişleri Bakanı Otto Schily'nin güvenli üçüncü ülkeler kavramı konusundaki düşünceleri şöyledir:

”Deneyimlerimiz, iltica hakkını, buna olanak tanıyan nedenlerin dışında nedenlerle kullanmak ve en azından bir süre için Avrupa Birliği'ne girmek isteyen kişilerin akınını bu yolla durdurabileceğimizi gösteriyor.”

Almanya'nın yanı sıra Avusturya, Hollanda ve Belçika da güvenli üçüncü ülkelerin bir listesinin hazırlanmasından yana tavır almışlardır. İsveç ise buna karşı çıkmıştır. Mültecilere yardım eden sivil toplum örgütleri gibi İsveç de böyle bir

⁶³⁴Europe and Refugees, Aralık 1999 “Avrupa Birliği Sığınma Müktesebatı” adlı makalenin gayri resmi tercümesi, s. 3, 31.10.2004.

uygulamanın, mültecilerin iltica hakkı uygulaması bulunmayan ülkelere gönderilmesine yol açmasına neden olacağını düşünmektedir.⁶³⁵

Avrupa Birliği (AB) Adalet ve İçişleri Bakanları 20 Temmuz 2004'te yaptıkları AB Komisyonu toplantısında AB'nin ortak iltica politikasının Kasım 2004'te yapılacak zirveye kadar son hazırlıklarının tamamlanmasına karar vermiştir. 5 Kasım'da yapılacak liderler zirvesi öncesinde planlamanın son halini alması gerekmektedir.

İltica politikasında AB'nin bir politikaya ulaşmasında ayrıca geri gönderme konusunda da ortak bir sisteme gidilmesi gerekmektedir. AB komisyonu şu anda fiili olarak Rusya ile geri gönderme politikası konusunda uzlaşma arayışına girmiştir. Ayrıca müzakereler Türkiye, Pakistan, Fas, Cezayir, Ukrayna ve Çin ile de devam etmektedir.

Geri gönderme politikasında uygulanacak normların yanı sıra yeni komşuluk ilişkileri de göz önünde bulundurulacaktır. Geri gönderme politikasında bütçe de yetersiz kalmaktadır. 2006 yılına kadar yılda ortalama 15 milyon euro ayrılan bütçenin önümüzdeki dönemde artırılması beklenmektedir.

7.5.5.1. Türkiye'nin iltica politikası

Türkiye, Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 29 Ağustos 1961 tarihinde kabul etmiştir. Türkiye, Sözleşme'nin 1'inci Maddesinin B/2. Fıkrasında tanınan hakkı kullanarak, 359 Sayılı Onay Kanunu'nda bu konudaki beyanını açıklamış; beyanın (B) bölümünde, Sözleşme'nin yüklediği vecibeler bakımından Sözleşme'nin 1'inci Maddesinin (b) Fıkrasındaki "1 Ocak 1951'den önce cereyan eden olaylar" ibaresini "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da cereyan eden olaylar" şeklinde anladığını ve kabul ettiğini bildirmiştir. Bu durumda Türkiye, 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talebinde bulunan kişilere mülteci statüsü verilmesi konusunda uluslararası bir yükümlülük altına girmemiştir. Türkiye, 1951

⁶³⁵ Sappok Carla, "AB ortak İltica Politikası Arayışında", 31.10.2004.

Sözleşmesi'ne Ek 1967 Protokolü'nü, 5 Ağustos 1968 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6/10266 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır. Protokol'ün 1'inci Maddesinin 2. Fıkrası, 1951 Sözleşmesi'nin 1'inci Maddesinin A/2. Fıkrasında mevcut "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda..." ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadelerini yürürlükten kaldırırken, Sözleşme'ye taraf ülkelerin söz konusu maddeye ilişkin mevcut çekincelerini muhafaza etmelerine imkan tanımıştır. Böylece Türkiye, 1951 Sözleşmesi'ndeki tarih sınırlamasının kaldırılmasını kabul etmiş, ancak coğrafi sınırlamayı korumuştur. Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne taraf olurken getirdiği ve daha sonraki yıllarda da sürdürdüğü mültecilerin tanımına ilişkin coğrafi sınırlama, büyük ölçüde Türkiye'nin içinde bulunduğu istikrarsız coğrafyadan ve güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye, hem coğrafi çekincesi doğrultusunda mülteci olarak kabul ettiği yabancılar, hem de sırf insani nedenlerle geçici sığınma hakkı tanıdığı Avrupa dışından gelen yabancılar için, 1951 Sözleşmesi'nin 33'üncü Maddesinin ilk bendinde düzenlenen geri göndermeme (non-refoulement) ilkesine titizlikle riayet etmektedir.

İltica konusundaki 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne (5 Eylül 1961 tarihli Resmi Gazete) konulan coğrafi çekincenin kaldırılması, Türkiye'ye doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde, gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesine ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermelerine bağlı olarak değerlendirilecektir. Korunmaya muhtaç kadınlara, aile reislerine, yetim ve öksüz veya ebeveynlerinden ayrı düşmüş yada refakatte olmayan çocuklara öncelik verilmek suretiyle, mülteciler için mevcut barınma ve sosyal destek imkanları, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UN High Commissioner for Refugees), Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration) ve bazı sivil toplum örgütlerinin de yardımıyla geliştirilecektir.

8. DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ VE TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1989'a kadar devam eden Soğuk Savaşın bitmesi Berlin duvarının yıkılışıyla, dünyanın yeni bir düzene doğru gitmekte olduğu ise 11 Eylül 2001'de İkiz kulelerin yok oluşuyla sembolize edilmiştir. Milat kabul edilen 11 Eylül 2001 tarihinden sonra dünya hızlı bir değişim sürecine girmiş, bu olaydan sonra yaşananlar taşların yerinden oynadığını ve yeni bir sistem, yeni bir dünya düzeni olarak tanımlanacak sürecin başlangıcında olduğumuzu belirtmiştir.⁶³⁶ Doğal olarak bu süreç beraberinde yeni bir dünya düzenini de oluşturmaya başlamıştır.⁶³⁷

11 Eylül 2001 tarihinde, iki uçak New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine çarpmış ve bir diğer uçak ta Pentagonu hedef almıştır. Bu olay, Pearl Harbour'dan sonra Amerikan tarihindeki en büyük dış saldırı olup yaklaşık 3000 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bazı iddialara göre teröristler ABD refah düzeyini ve halkın özgürlüğünü hedef almış böylelikle Yeni Dünya Düzenine karşı bir hareket girişiminde bulunulmuştur.⁶³⁸

Amerika Birleşik Devletleri'nin uğradığı makro terörizm saldırısını ABD Başkanı G.W. Bush, savaş nedeni olarak nitelmiştir. Bush yönetimi, 11 Eylül saldırılarından itibaren dünyadaki ABD askeri operasyonlarını genişletmiştir. Afganistan'a ek olarak Filipinler ve Gürcistan'da da birlikler konuşlandırmıştır. Başbakan Yardımcısı Cheney Bosna ve Somali'de de operasyonlar için hazırlık yapıldığını duyurmuştur. Bunun yanı sıra Bush yönetimi, uyuşturucu karşıtı savaş ile terörizme karşı savaşı birleştirme çabası içine girmiştir.⁶³⁹ Terörist saldırısının dehşeti ve vahşeti karşısında uluslararası medyada bazı çevreler uluslararası ortamın aynı olmayacağını ve yeni bir düzenin gelebileceğini yazmışlardır. Oysa bu olay, gittikçe

⁶³⁶ "Türkiye Stratejisini Arıyor", 2023 Dergisi, sayı:8, s:8, 2001.

⁶³⁷ Özalp İsmail, Hv.Korg.,Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı:372, s:3, Nisan 2002.

⁶³⁸ Glynn Simon, "Deconstructing Terrorism", The Philosophical Forum, Volume XXXVI, No. 1, Spring 2005.

⁶³⁹ Ertekin Bülent Aydın Yrd.Doç.Dr., "Amerika'nın Küreselleşen Hakimiyeti ve Saldırı Planı", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s:283, İstanbul, 2005.

kendini kuşatılmış hisseden çevrelerin Batı karşısında olumsuz siyasal katılma olarak adlandırılan terörizme ilk başvuruları değildir.⁶⁴⁰

8.1. Ortadoğu

Tarihi insanlık tarihi kadar eski olan Ortadoğu bölgesi, tanımı ve anlatımı açısından çeşitli zorluklar taşıyan bir bölgedir. Ortadoğu terimi ilk kez 19. yüzyılda İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bir diğer görüşe göre ise Ortadoğu terimi ilk defa 1902 yılında Amerikalı Deniz Stratejisi uzmanı ve tarihçisi olan Alfred Thayer Mahan tarafından ortaya atılmıştır.⁶⁴¹ Ancak, Ortadoğu terimi ilk kullanılmaya başlandığı dönemlerde olduğu gibi, sonraları da her zaman aynı coğrafi alana işaret eder biçimde kullanılmamıştır. Bölgeyi ifade eden özellikler ve buna bağlı sınırlar, dünyadaki siyasal duruma, zamana ve bölgeye nereden bakıldığına bağlı olarak değişiklikler göstermiştir.⁶⁴²

1939 yılına kadar dar ve kapalı bir anlam taşıyan Ortadoğu deyimini, bu tarihten sonra ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere Hükümetinin resmi kaynaklarında kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁴³

Ortadoğu terimi Doğu Akdeniz'le kıyısı olan ülkeleri, verimli hilal ülkelerini yani, Türkiye, İran, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Mısır, Arabistan yarımadasını, Afganistan'ı, hatta bazen Libya'yı, Sudan'ı giderek Hint yarımadasında Pakistan'ı kapsayan bir alan olarak kabul edilmektedir.⁶⁴⁴

Ortadoğu; Arap, İslam, petrol, otoriter rejimler ve çatışmalar gibi özellikleriyle birlikte düşünüldüğünde genel olarak geniş tanımı çerçevesinde ele alınmaktadır. Doğrudan Arap ülkeleri düşünüldüğünde ve Arap-İsrail çatışmaları esas alındığında

⁶⁴⁰ Köni Hasan Prof. Dr., "Makro Terörizm ve Değişen Yeni Uluslararası Ortam mı?", Savunma ve Havacılık Dergisi, cilt: 15, sayı: 20613, s: 98, 2001.

⁶⁴¹ Özmen Süleyman, "Ortadoğu'da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.XI, İstanbul, 2002.

⁶⁴² Dedeoğlu Beril, "Ortadoğu Üzerine Notlar", Derin Yayınları, s:1, İstanbul, 2002.

⁶⁴³ Yılmaz Türel, "Uluslararası Politikada Ortadoğu Birinci Dünya Savaşı'ndan 2000'e", Akçağ Yayınları, s:13, Ankara, 2004.

⁶⁴⁴ Parlar Suat, "Ortadoğu'da Yeni Dünya Düzeni", Yar Yayınları, s: 43, İstanbul, 1999.

ise genel olarak, Kuzey Afrika ülkeleri, Türkiye, Afganistan, İran'ı içine almayan ve sadece on iki Arap ülkesini ve İsrail'i içine alan dar tanım kullanılmaktadır.

Coğrafi mevki olarak, Karadeniz, Hazar Denizi, Umman Denizi, Kızıl Deniz, Akdeniz ve Ege Deniziyle çevrili bulunan Ortadoğu'nun dünyaca anlayış birliğine varılmış ve hudutları çizilmiş bir tanımı bulunmamaktadır.⁶⁴⁵

Bir başka görüşe göre Ortadoğu'nun coğrafi bölge olarak tarifinde ise; Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarının birleştiği alan olduğu belirtilmektedir. Böylelikle bir anlamda Batı Asya'yı temsil ettiği söylenebilmektedir. Bu tarife göre Ortadoğu bölgesi içerisine, Çin'e kadar olan Orta Asya ülkeleri ile Mısır'a kadar uzanan Arap devletleri girmektedir. Ortadoğu jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde, bölge coğrafyasının, içinde olan ülkelere bazılarını uluslararası ilişkilerinde jeostratejik imkanlar sağlayan, diğer bazılarını ise külfetler yükleyen, kimi zaman da her ikisinin bir arada düşünülmesi sorumluluğunu doğuran çok nazik bir alan olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Mahan, Fairgrieve ve Cohen gibi bazı jeopolitik düşünürleri, Ortadoğu'da bir jeopolitik "Kırılma Alanı"nın varlığına işaret etmektedirler. Söz konusu alanın kapsamı zaman içerisinde emperyal güçlerin rekabet alanlarının değişmesine göre yeni değerlendirilmelere tabi tutulmuştur. Kırılma Alanı önceleri 30. ve 40. paralelleri arasında yer alan Türkiye ve İran üzerinden Kore'ye kadar uzanan Asya kuşağı içindeki ülkeler olarak kabul edilmiştir. Daha sonraları ise Doğu Avrupa'da yada Balkanlar'da üzerinde egemen olma yarışı yapılan, tampon olarak kullanılmak istenilen jeopolitik bölgeler de Kırılma Alanı sayılmıştır.⁶⁴⁶

Ortadoğu insanlık tarihinin hemen her döneminde, taşıdığı önem nedeniyle bir sıcak çatışma bölgesi olmuştur. Bölge, geleneksel olarak kültürlerin ve dinlerin kesişme noktası olması yanında son yüzyılda özellikle de sahip olduğu petrol zenginliği nedeniyle güç ve egemenlik mücadelelerine sahne olmuş, bu yüzden de dünyanın en istikrarsız bölgeleri içinde ilk sıralarda yer almıştır.

⁶⁴⁵ Oğuz Hayati, "Uluslararası Dengeler ve Uluslararası İlişkiler", s: 25, İzmir, 2001.

⁶⁴⁶ Topur Tuncer, "Dipsiz Kuyu Ortadoğu ve Türkiye", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.30, İstanbul, 2004.

Tarih boyunca zenginlik, refah, toprak ve güven savaş nedenleri olmuştur. Zenginlik ve refahı sağlayan doğal kaynaklar ise Ortadoğu'da bol miktarda bulunmaktadır.

20. yüzyılın başlarında petrolün önem kazanmasıyla birlikte bölge, kendi doğal sosyo-politik ve sosyo-ekonomik gelişim sürecinin ötesinde, süper güçlerin kontrol ve egemenlik planları içinde yapay süreçlere yönlendirilmiştir. Bu nedenle, Ortadoğu hala dünyanın demokratikleşme sorunu yaşayan en önemli bölgesi niteliğini korumaktadır ve güç mücadelesine yönelik ittifak ilişkileri bölge sınırlarını aşan boyutlara ulaşmaktadır.

Özellikle sanayileşme ve büyüme ile birlikte tüketimi artan petrol, Ortadoğu ülkelerinin elinde bulunmakta ve petrol fiyatları yine Ortadoğu ülkelerinin çoğunlukta bulunduğu bir kartel tarafından belirlenmektedir. Bu olgu, farklı ekonomik ve kültürel yapılarıdaki ülkeleri birbirine bağımlı hale getirmekte ve petrol piyasasına spekülasyon bir yapı kazandırmaktadır. Böylece, petrol, herhangi bir maden olmanın ötesinde, uluslararası siyasi ve ekonomik stratejilerin şekillenmesinde önemli bir etkene dönüşmektedir.

Ortadoğu dünyanın sayısız istikrarsız bölgelerinden biridir. Bölgede Osmanlı hakimiyetinin sona ermesinden sonra birçok güç bölgeyi kontrol altına almaya çalışmış fakat başarısız olmuşlardır. Stratejik konumu, sahip olduğu kaynaklar ve bölgenin kültürel ve beşerî yapısı itibarıyla bölge içi ve dış kaynaklı birçok mücadeleye ve güç oyununa sahne olmuştur. Bölgenin Müslümanlık, Musevilik ve Hıristiyanlık için kutsal sayılması, Arap-İsrail çatışması, Körfez Savaşı ve bunları temel alarak ortaya çıkan terörist örgütler bölgeyi daha da istikrarsız hale getirmektedir.⁶⁴⁷

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin tarihi misyonunu tamamlaması neticesinde Ortadoğu bölgesinde meydana gelen boşluk, iki batılı güç İngiltere ve Fransa tarafından doldurulmaya çalışılmış, ancak bu iki devletin

⁶⁴⁷ Gürler Ali İhsan, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.4-5, Gebze, 2005.

yürüttüğü politikalar, bölgeyi günümüze kadar devam edecek olan kaosu içine sürüklemiştir.

Bilindiği gibi; Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi ile 1517'de Türk hakimiyetine giren Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Museviler için kutsal olan Kudüs başta olmak üzere her üç din için özellik arzeden Filistin toprakları üzerinde yaşayan kavimler, inançları farklı bile olsa, aynı, ortak ve yakın kültüre sahip olup birbirleri ile kaynaşarak tam dört yüz yıl gerçek bir barış içerisinde, zengin ve müreffeh bir yaşam sürmüşler, her üç dine mensup halklar burada birbirleri ile aralarında en küçük bir çatışma olmadan tek bir millet gibi yaşamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun en zayıf döneminde Padişah II'nci Abdülhamit'ten Osmanlı borçlarının karşılığı olarak Filistin'den toprak talep eden Yahudilere; Padişah şiddetle karşı koymuş, bu hayalleri ancak İkinci Dünya Harbi'nin sonunda gerçekleştirmiştir. İsrail Devleti'nin kurulması ile bölge halkının devamlı savaş ortamı içinde yaşamaya olağan hale gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması sonrasında batılı devletler, özellikle İngiltere, bölge insanı ve petrolünü sömürmek amacıyla farklı aşiretleri farklı bölgelerde bir araya getirerek hudutları cetvelle çizilmiş gibi, birbirleriyle barışık olmayan onlarca suni devletçik oluşturmuşlardır. Sömürgeci Batılı devletlerin asıl hedefi bir İsrail Devleti'nin kurulmasıydı. Bu amaca ulaşmak için Osmanlı topraklarında ilk misyoner faaliyetlerine bir asır önce başlamıştır.⁶⁴⁸

İki dünya savaşı arası dönemde, bölgeyi iki önemli gelişme karakterize etmiştir. Birincisi, bölge ülkelerinin İngiltere ve Fransa'ya karşı yürüttükleri bağımsızlık mücadelesi; ikincisi ise, Arap-Yahudi çatışması olmuştur. Bölge ülkeleri, gerçek anlamda bağımsızlıklarını ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kazanmışlardır. Bu savaştan sonra ve özellikle de 1950'li yılların ortalarından itibaren bölgenin baş aktörleri değişmiş, İngiltere ve Fransa'nın bölgeden çekilmeleri neticesinde Soğuk Savaş'ın iki süper gücü, ABD ve Sovyetler Birliği Ortadoğu politikalarında başat rol oynamaya başlamışlardır.

⁶⁴⁸ Akçin Abdülkadir, "Ortadoğu'da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail", Önsöz, s. XV, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle 1948’de İsrail devletinin kurulması, bölgede mevcut olan ve zaman zaman büyük çatışmalara dönüşen Arap-Yahudi mücadelesini, günümüze kadar devam edecek olan Arap-İsrail çatışmasına dönüştürmüş ve bölge bu soruna ilişkin olarak düşük yoğunluklu sürekli çatışmaları bir yana bırakacak olursak dört büyük savaşa sahne olmuştur. 1990’lı yılların başlarında ortaya çıkan Ortadoğu barış süreci, 2000 yılından sonra kesintiye uğramış ve bölgedeki istikrarsızlığın temel sebeplerinden biri olan Filistin meselesi İkinci İntifada ile yeniden alevlenmiştir.⁶⁴⁹

8.1.1. Geçmişten Günümüze Ortadoğu’da Güç Dengeleri

Ortadoğu havzası aslında asırlarca Türklerin hakimiyeti altında bulunmuş bir alandır. Osmanlı’nın tasfiyesine kadar da bu durum bu şekilde süregelmiştir. Ancak, burada çok önemli bir nokta vardır ki, Osmanlı’nın yıkılmasıyla beraber Ortadoğu havzasının Kuzey bölümünde kalan Türkiye küresel Ortadoğu oyununda adeta edilgen bir hale gelmiştir.⁶⁵⁰

Günümüzde bölgenin önemini anlayan devletler bu bölgeyi kontrol etmeye çalışmışlar ve bölgedeki zengin kaynakların da ortaya çıkmasıyla 18 nci yüzyıl sonlarında Fransa, Almanya ve daha sonra İngiltere en son olarak da ABD bölgeyi kontrol etmek için mücadele vermiştir. Ayrıca İtalya ve Almanya’nın da bu yönde girişimleri olmuştur. Rusya ise “Sıcak Denizlere İnme” emelini daima canlı tutmuştur.

1800’lü yıllarda Fransa’nın bölgeye hakim olmak istemesinin karşısında harekete geçen İngiltere bölgenin şekillenmesinde her zaman kendi çıkarlarını gözetmiş, daha sonra bu rolü ABD ile paylaşmak zorunda kalmıştır.

İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasıyla birlikte bölgede meydana gelen istikrarsızlığı, bölge halkının cehaletinden yararlanarak, yanına çektiği küçük grupları kendi lehine kullanmış ve bir anlamda sürekli istikrarsızlık için zemin

⁶⁴⁹ Yılmaz Türel, a.g.e, s. 303.

⁶⁵⁰ Kekevi Serkan, “Batının Çöküşü ve Türk Dış Politikası”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.241, İstanbul, 2004.

hazırlamıştır. Ayrıca bu istikrarsızlığı sürekli kılmak amacıyla bölgede İsrail Devleti'nin kurulması ile Arap-İsrail sorununu ve Arap ülkelerini parça parça bırakarak da kendi içlerindeki çatışmaları hedeflemiştir.

Bölgeyi BM kuralları çerçevesinde sınırlarını değiştirmeden, ancak; öncelikle ABD'nin ve ikinci planda batılıların, görünürde ise tüm dünyanın ve bölge ülkelerinin refahı için mevcut istikrarsızlık içinde dengede tutmaya yönelik çareler aranmaya başlanmıştır.⁶⁵¹

Ortadoğu, ABD ve Batı için ihmal edilemez stratejik değerinde bir bölgedir. Ortadoğu, sahip olduğu coğrafi özellikler yanında zengin petrol ve doğal gaz kaynakları nedeniyle 19. yüzyıldan beri bölgedeki kaynaklara ulaşmak isteyen güçlerin çatışma alanı olmuştur. Dünyada enerji üretim maliyetlerinin artışı karşısında, ucuz üretim ve yüksek gelir imkanı veren Ortadoğu petrolü, gelecek yıllarda ulusların enerji politikalarında önemini ve ağırlığını koruyacaktır. Ortadoğu, zengin enerji kaynaklarına sahip olması yanında, petrol satışı nedeniyle bölge ülkelerinin elde etmiş olduğu büyük maddi varlık açısından da önem taşımaktadır. Büyük rakamlara ulaşan petrol gelirlerinin, uluslararası sermaye piyasalarına dönüşü uluslararası finans çevreleri için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Petrol, kalkınmada önemli bir kaynak olduğu kadar, ekonomileri petrole bağlı ülkelere karşı kullanılabilir etkin bir silahtır. 21. asırda alternatif enerji kaynaklarına rağmen, petrol, endüstri toplumları için öncelikli ve her geçen gün artan tüketimi ile stratejik değerini korumaktadır. Dünya petrolünün %65'ine sahip Ortadoğu-Basra Körfezi, petrol ve doğal gaz zenginliği ile bölgeden çıkarılan petrolün batı ülkelerine istikrarlı ve güvenli bir şekilde ulaştırılma ihtiyacı, bölgeden çıkarılan petrolün sağladığı yüksek getiri ile bölge ülkelerinin petrolden elde ettiği büyük maddi kaynakların istikrarlı bir şekilde batı ekonomilerine dönüşünün sağlanması ihtiyaçları, bölgeyi ABD politikalarında öncelikli ve ağırlıklı bir konuma getirmiştir.⁶⁵²

19. yüzyıl sonunda, "İngiltere nüfuz sahası" olarak nitelendirilen "Boğazlar, Süveyş ve Basra Körfezi" üçgenindeki kaynakların paylaşım mücadelesinde, zamanla, İngiltere'nin yanında Fransa, Rusya ve ABD'nin de aktif olarak yer

⁶⁵¹ Kocamanoğlu Ali, a.g.e, s:1-2.

⁶⁵² Pehlivanoglu Öner A, "Ortadoğu ve Türkiye", Kastaş Yayınevi, s:319, İstanbul, 2004.

aldıkları görülmektedir. Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının ve bu topraklarda bulunan petrol kaynaklarının yayılcı imparatorluklar tarafından paylaşımı ile sonuçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı, kaynakların paylaşımını değiştirmemiş, ancak, ABD'nin bölgede daha etkin rol aldığı görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde İngiltere'nin bölgeden çekilmesiyle, SSCB ile ABD arasında devam eden mücadele, 1990'larda, SSCB'nin dağılmasıyla sona ermiştir. Bu tarihten itibaren bölgede hakim tek süper güç ABD'dir.⁶⁵³

Ortadoğu politikalarında coğrafyanın stratejik önemi dolayısıyla bölge devletlerinin yanı sıra ABD, Rusya, Almanya, İngiltere, Fransa, Çin, Hindistan gibi küresel veya bölgesel güç sahibi devletler ve bölge ülkeleri ile ilişkilerinden dolayı Libya, Pakistan, Japonya, Kuzey Kore gibi devletler etkili olmaktadır. Ayrıca bu devletlerin yönetici elitlerinin yanı sıra yerel etnik ve dini liderlerin politikadaki rolü de büyüktür.

Bu etkenlerin yanı sıra bölge politikalarında uluslararası organizasyonlar da rol oynamaktadır. İsrail-Filistin çatışmasında Birleşmiş Milletler'in barışı sağlama çabaları yada 1. Körfez Savaşı'nda NATO'nun rolü örnek olarak verilebilir.⁶⁵⁴

Bölge politikalarına etki eden bir diğer unsurda küresel şirketlerdir. Küresel şirketler küreselleşme süreçleri sonucunda dünya politikalarını daha fazla etkileme olanağı bulmuştur. Özellikle Bazalt (Rusya), Bell Helicopter Textron (ABD), Boeing (ABD), British Aerospace Defence (İngiltere), Daimler Benz (Almanya), General Dynamics (ABD), Israel Aircraft Industries (İsrail), Lockheed Martin (ABD), Kamov (Rusya) gibi silah şirketleriyle Chevron, Mobil, Oman, Shell, Oryx gibi petrol ve doğal gaz şirketleri dünya politikalarında etkili bir yere sahiptirler. Küresel şirketler Ortadoğu politikalarında da küçümsenmeyecek bir yere sahiptirler.

Avrupalı güçlerin Ortadoğu bölgesinde nüfuz etme çabaları, bu ülkelere verilen ve kapitülasyon olarak adlandırılan mali imtiyazlar ve dini faaliyetlerle hızlanmıştır. Avrupalı güçler, kapitülasyonlarla birlikte mali ve ticari avantajlar elde etmişlerdir.

⁶⁵³ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s:263.

⁶⁵⁴ Kona Gamze Güngörmüş Dr., "Ortadoğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s. 40-41, İstanbul, 2004.

Bölgedeki idari görevlerde bulunan misyonerler yardımıyla siyasi üstünlük de sağlamışlardır.⁶⁵⁵

8.2. Ortadoğu'daki Enerji Kaynakları

Ortadoğu petrolü Avrupa ile Asya'nın enerji ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Batı Avrupa'da tüketilen petrolün %75'i, Japonya'da tüketilen petrolün %90'ı Ortadoğu'dan karşılanmaktadır. Bu stratejik zenginlik, Ortadoğu'yu büyük devletler arasında bir rekabet alanı haline getirmiş bulunmaktadır.

Dünya ispatlanmış petrol rezervlerine (BP oil section, 2003) göre Ortadoğu'da dünya petrol rezervlerinin % 65.4'ü bulunmaktadır. İkinci sırada gelen Güney ve Orta Amerika'nın rezerv oranı ise sadece % 9.4'tür.⁶⁵⁶

Ortadoğu, petrolün bilinmediği ve endüstride kullanılmadığı tarihin eski çağlarında da dünyanın üç kıtasını birleştiren bir köprü başı olmasından dolayı, büyük devletlerin mücadele alanı olmuştur. Bölge 400 yıl Osmanlı İmparatorluğu tarafından yönetilmiş, ancak I nci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesiyle, ABD, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın da etkisiyle bölge paramparça olmuştur.⁶⁵⁷

21. Yüzyılda dünya siyasetinin gündeminde Ortadoğu'nun zengin petrol kaynakları olacaktır. Bu durum bölgenin stratejik önemini daha da arttırmaktadır.⁶⁵⁸ Güneydoğu Anadolu Bölgesinin de içinde bulunduğu Ortadoğu Bölgesi, üç kıtanın birleşmesinden kaynaklanan jeostratejik öneminin yanı sıra, dünyanın şu andaki petrol rezervlerinin yarısına yakını bünyesinde bulundurması nedeniyle büyük bir

⁶⁵⁵ Kona Gamze Güngörmüş Dr., "Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.276, İstanbul, 2003.

⁶⁵⁶ Kekevi Serkan, "Batının Çöküşü ve Türk Dış Politikası", s.239.

⁶⁵⁷ Kocamanoğlu Ali, a.g.e, s.182.

⁶⁵⁸ Özalp İsmail, Hv.Korg.,Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı:372, s:3, Nisan 2002.

ekonomik öneme sahiptir. Bu durum başta ABD olmak üzere dünyanın güçlü ülkelerinin dikkatini bu bölgeye yoğunlaştırmıştır.⁶⁵⁹

Uluslararası güç mücadelesinde petrolün dünyanın en kıymetli ve rakipsiz hammaddesi haline gelmesinden sonra, yeryüzünde çıkarılabildiği her yerde ihtilaller ve hükümet darbeleri birbirini kovalamış, petrole sahip olan ülkelerin halkları hiçbir zaman rahat nefes alamamışlardır.⁶⁶⁰

Ulusal yapıların parçalanması için etnik kimlikçilik, kültürel farklılık gibi alt kimlikleri ön plana çıkaran politikalar kasıtlı olarak geliştirilmekte finans kapitalin merkezleri tarafından desteklenerek Türkiye gibi ulusal toplum ve devlet yapılanmaları dağıtılmaya çalışılmaktadır.⁶⁶¹

8.3. Ortadoğu Üzerindeki Politikalar

Ortadoğu bölgesinde yer alan ülkelerin ilişkilerini belirleyen en önemli unsurlardan birisi de sudur. Petrol gibi su'da, Ortadoğu'da istikrarsızlık sorununu öne çıkarmaktadır. Su bölgede bugün olduğu gibi geçmişte de istikrarsızlık ve çatışma nedeni olmuş, çeşitli uygarlıkların bu bölgede kurulmasına yada yıkılmasına etki etmiştir.⁶⁶² Su Ortadoğu'da tarihin en eski çağlarından beri insanlar için hayati öneme sahip bir unsur olmuştur. Bu bağlamda özellikle su açısından zengin olan Türkiye'nin bu konuda baskı altında tutulması normaldir. Bölge devletlerinden; Suriye yıllarca PKK'yı Türkiye'nin su kozuna, karşı koz olarak kullanmıştır.⁶⁶³ Ortadoğu'da federasyon kurmak peşinde olan İsrail en önemli meselesini su konusu olarak belirlemiş, Ortadoğu'ya hakim olmak için temel şart olarak gördüğü su sorununu halledebilmek için su stratejisi oluşturmuştur. Bu stratejinin içinde yer alan

⁶⁵⁹ Birer İsmail, "Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Yansımaları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı: 370, s: 1, Ekim 2001.

⁶⁶⁰ Birer İsmail, "11 Eylül ve Sonrasına Stratejik Menfaatler Açısından Bakış", Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı: 371, s: 106, Ocak 2002.

⁶⁶¹ Doğan Mesut, a.g.m, Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi, s.120.

⁶⁶² Yıldız Yavuz Gökalp Doç. Dr., "Türkiye, Suriye ve Irak'ın Sınır Aşan Sular Konusunda İleri Sürdükleri Tezler ve Yaklaşımlar", Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayı: 370, s.18-19, Ekim 2001.

⁶⁶³ Durmazuçar Vedat, "Ortadoğu'da Suyun Artan Stratejik Değeri", IQ Yayınları, s.113, İstanbul, 2003.

Nil ve Dicle-Fırat suları nedeniyle ülkemiz üzerinde dostça olmayan baskı unsuru oluşturmaktadır.⁶⁶⁴

Ortadoğu'da hakimiyet kurmak isteyen her büyük gücün olduğu gibi İsrail'in de bölge üzerine planlanmış bir stratejisi vardır. İsrail Ortadoğu'da sadece 20.700 kilometrekarelik bir alana ve yaklaşık 5 milyonluk nüfusa sahip herhangi bir ulus devlet olarak algılanmamalıdır. İsrail “vaat edilmiş topraklar” olarak tanımlanan Nil ve Fırat arasında kalan ve İsrail Shahak'a göre, Güneyde tüm Sina Yarımadası ve buna ek olarak Kuzey Mısır'ın Kahire'ye kadar uzanan bir parçası; Doğuda Ürdün'ün tamamı ve Suudi Arabistan'ın kuzey bölgesi, Kuveyt'in tümü ve Irak'ın çok büyük bir bölümü; Kuzeyde Lübnan'ın ve Suriye'nin tamamı buna ek olarak Türkiye'nin Van Gölü'ne kadar uzanan büyük bir parçası; ve Batıda Kıbrıs'ı içine alan bu bölge⁶⁶⁵ üzerinde önemli bir misyonu olduğunu ileri sürerek milli özelliklerini bölgesel stratejisiyle birleştirmiştir.

Yahudi lobisi Ortadoğu ülkelerini bölerek parçalı tutmakta ve bu durumdan yararlanarak Ortadoğu'daki mevcut ülkeleri yeni bir parçalanma sürecine sokmak üzere Balkanizasyon politikasını Türkiye üzerinden Ortadoğu'ya taşımanın çabası içerisine girmektedir.

Yahudi lobisi farklı coğrafyada yaşayan benzer kültürlere kendi coğrafyalarını vaat ederek ulus devletleri parçalamaya çalışmaktadır. Bunun için ise en önemli çalışmalarını Kürtler üzerine yoğunlaştırmıştır. Kürtler Ortadoğu'nun diğer üç önemli yerleşik unsuru olan Türk, Arap ve Acem nüfusu içerisine yayılmış durumdadır. İsrail'in stratejisine göre ise Kürtler; bir Arap ve Yahudi problemi haline gelen kronikleşmiş Ortadoğu sorunlarına karşı Arap olmayan Ortadoğu unsurlarının aktif desteği sağlaması olarak anlam kazanmaktadır.

İsrail devletinin temelleri atılırken, yapılan tarama çalışmalarında İsrail kendisi gibi düşmanla çevrili potansiyel müttefik arayışında en kaydadeğer müttefik olarak Kürtleri bulmuştur. Bu tespitten itibaren de kürt hareketinin destekçisi olmuştur. İsrail'in Ortadoğu'ya yönelik stratejisinin ana hedefi olan Ortadoğu federasyonu için

⁶⁶⁴ Doğan Mesut, a.g.m, s: 122, 2003.

⁶⁶⁵ Erdoğan Hikmet, “Büyük İsrail Stratejisi”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s. 17, İstanbul, 2005.

en önemli taşı Kürtler üzerinden oynamaktadır ve kurulması planlanan bir kürt devleti için ilk adım Irak'a yöneltilerek atılmıştır.

Irak'ın kuzeyinde ve doğusunda dağınık halde Kürtler yaşamaktadır ve kurulacak bir kürt devleti ile Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırlarında ki Kürtlerde milliyetçilik hareketlerinin artmasına yardımcı olacak ve böylece etnik kültür temelde dil ve coğrafya birliği ile bu devletlerin parçalanmasına bir adım daha atılmış olacaktır. Böylece İsrail'in istediği gibi Ortadoğu'daki Arap bloğunun karşısında dengeleyici bir unsur olarak Kürt devleti dünya ülkeleri içinde yerini alacak şekilde tasarlanmaktadır.⁶⁶⁶

8.4. Türkiye Üzerine Oynanan Senaryolar

Bazı ülkeler, Ortadoğu'daki çıkarlarına ulaşabilmek için Türkiye'yi uluslararası ilişkilerde diplomatik ve politik açıdan güçsüz düşürmeye çalışmaktadırlar. Bu ülkeler ülkemizi hedef alan terörün şiddetlenerek büyümesi için PKK terör örgütü militanlarına Kürtlerin haklarını savunan savaşçılar niteliğinde bulunmuşlardır. Bazı Avrupa ülkeleri de ülkemizi hedef alan terörizme ne yazık ki destek olmuş ve bu utancı paylaşmıştır. Terörizmle mücadele konusunda Türkiye'ye işbirliği öneren İsrail'in Gizli İstihbarat Teşkilatı'nın verdiği raporlara göre, binlerce ASALA militanı PKK kamplarında eğitim görmüş ve Suriye, İran ve Yunanistan tarafından Türkiye'yi hedef alan PKK ve Hizbullah terör örgütü desteklenmiştir.⁶⁶⁷

Prof. Dr. Mehmet Eröz'e göre, Irak hakimiyetleri altında iken İngilizler, "Kurmançça"ya dayanan bir alfabe meydana getirmişler ve diğer üç dil zümresini, bu dil etrafında birleştirerek, suni bir kavim ve bir milliyet yaratmaya çalışmışlardır.

Dr. Mahmut Rışvanoğlu'na göre, Ruslar Basra'ya inebilmek için, bazı Kurmanç aşireti liderlerini kandırıp Osmanlı'ya karşı ayaklandırmak istemişlerdir. Rus emperyalistleri, çeşitli uydurma kitaplar ve eserlerle ajanları vasıtasıyla

⁶⁶⁶ Doğan Mesut, a.g.m, s: 121-123, 2003.

⁶⁶⁷ Başar Cem, "The Terror Dossier and Grece, INAF (International Affairs Agency), s:23-24, İstanbul, 1993.

doğudaki Kurmanç Türk vatandaşları üzerinde tahripkar faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁶⁶⁸

8.4.1. İngiltere

18. yüzyıl ortalarından itibaren gelişen Avrupa sömürgeciliği, 19. yüzyıl başlarında Ortadoğu'ya egemen olmaya başlamıştır. 18. yüzyıl ortalarında, Hindistan'a kadar uzanan bölgeyi elinde bulunduran Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki egemenliği, dönemin önemli aktörlerinden birisi olan İngiltere tarafından uzunca bir dönem desteklenmiştir. Bu dönemde İngiltere'nin amacı, esas olarak Rusya'nın güneye inmesine engel olmaktır. İngiltere'nin Osmanlı Devletine verdiği desteğin bir diğer önemli nedeni de, İngiltere'nin Fransa ile olan rekabetidir.⁶⁶⁹

İngiltere'nin Osmanlı devletine verdiği desteğin sona erdiği Birinci Dünya Savaşı'nda Alman-Osmanlı ittifakını çökmek için her yolu deneyen İngiltere'nin planlarından biri de Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandırmak olmuştur. Ancak İngiltere'nin asıl hedefi bölge halklarının bağımsızlıklarını sağlamak değil kendi çıkarlarına uygun şekilde Ortadoğu'yu sömürgeleştirmektir.⁶⁷⁰

19. Yüzyılda, Hint Okyanusu'na sınırsız ulaşım amacıyla deniz yollarının kontrolü İngiltere'nin Boğazlar-Nil Deltası ve Basra jeostratejik üçgenine sahip olma politikasına temel oluştururken, 20. yüzyılın başlangıcından itibaren İngiltere'nin Ortadoğu politikasına yön veren ana unsur petrol olmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı'nın devam ettiği 1878 yılından itibaren, Doğu Akdeniz ve Boğazlar-Nil Deltası ve Basra jeostratejik üçgeninde varlığını göstermeye başlayan İngiltere'nin, asrın başlangıcında, Basra Körfezi'nde ve Arap Yarımadası'nda yer altı kaynaklarını araştırma ve keşif çalışmalarını yoğunlaştırdığı görülmektedir.⁶⁷¹

İngiltere 1800 yıllarından itibaren bölgeye gönderdiği misyonerler ve siyasi şarkiyatçılar vasıtasıyla Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasında bir sınır toplumu

⁶⁶⁸ Taneri Aydın, "Türkistanlı Bir Türk Boyu Kürtler", Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s.153-155, Ankara, 1983.

⁶⁶⁹ Dedeoğlu Beril, "Ortadoğu Üzerine Notlar", s:10-11.

⁶⁷⁰ Kona Gamze Güngörmüş, "Ortadoğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar",s.48.

⁶⁷¹ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s:263-264.

olan unsurlarla ilgilenmeye başlamıştır. İlk olarak East India Company (Doğu Hindistan Şirketi)'nin Bağdat'ta bir şubesi açılmasıyla 1806 yılında İngiltere bölgede faaliyete geçmiştir. Bölgedeki Kürtler ve Ermeniler ile ilgilenen İngiliz yönetici ve istihbarat görevlileri 1815 yılında Van-Beyazıt bölgesinde Türk ve Ermeni aşiretleri kışkırtarak meydana gelen karışıklıkta oldukça etkili olmuşlardır. 1821-1822 yıllarından itibaren İngiltere, Anadolu'nun dışındaki İran ve Irak'taki bu aşiretlerin uzantıları ile de ilgilenmeye başlamıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Seyyid Abdülkadir başkanlığında merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulan Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti, İngiltere tarafından finanse edilmiş, gene İstanbul'da Türk aydınları arasında sempatican toplayabilmek amacıyla İngiliz Muhipler Cemiyeti, Ermeni-Kürt işbirliğini sağlayabilmek amacıyla Hoybon Cemiyeti gibi legal kuruluşlar İngiltere'nin teşvik ve yardımları ile faaliyete geçmişlerdir.⁶⁷²

İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarını korumak üzere Irak'ın Kuzeyinde bulunan Kürt kabilelere ve hatta oradan da Anadolu'daki Kürt kökenlilere el attığı ve bu bölgede tampon olarak Kürt devleti üzerinde çalıştığı görülmüştür. Bu çerçevede, daha Serves aşamasında bu doğrultuda girişimlerde bulunduğu, Mart 1921 tarihinde yer alan Churchill'in Kahire Teşebbüsü çerçevesinde Irak'ın Kuzeyinde bulunan Kürtlerin durumunun gözden geçirildiğini anlaşılmıştır.⁶⁷³

I. Dünya Savaşı'nın sonucu Osmanlı İmparatorluğu topraklarının işgal edilmesi ile, Kürtler de bağımsızlık peşine düşmüşlerdir. Bu amaçla kurulan, Kürt Teali Cemiyeti, İngiltere'nin mandası altında bağımsız bir Kürt Devleti kurmayı öngörmüştür. Bu cemiyet, Cumhuriyet'in ilanından sonra resmen dağılmış ise de, Kürt İstiklal Komitesi adı altında faaliyetine devam etmiştir. İsyan başladıktan sonra, Seyyit Abdülkadir, İstanbul'daki Kürtleri, silahlı bir irtica hareketine sevk etmiş, bu yolda planlar hazırlamıştır.

İngiltere, gerek Milli Mücadele yıllarında ve gerek Cumhuriyet döneminde çeşitli bölgelerde çıkan karışıklıkların çoğunda menfi bir rol oynamıştır. Bunlar

⁶⁷² Şehirli Atıla Dr., a.g.e, s.133-134.

⁶⁷³ Topur Tuncer, a.g.e, s.135-136.

arasında 11 Mayıs 1919 tarihinde Midyat, Nusaybin ve Ömerkan bölgelerinde çıkan Ali Batı, 1920 yılında Koçgiri, aynı yıllarda Irak'ta patlak veren Şeyh Mahmud Berzenci, Musul meselesinin görüşülmesi sırasında 1924 yılında Çal, Oramar, Çölemerik ve Habur suyu bölgelerinde, 1925 yılında Raçkoyan ve Raman, yine 1925 yılında çıkan Şeyh Sait ve 1926-1930 yıllarında süren Ağrı isyanlarını sayabiliriz.

Şeyh Sait olayının İngilizlerle ilgisinin bulunduğu artık bilinen bir gerçektir. Lozan'da halledilmeyen Musul sorununun 1924 yılında İstanbul'da toplanan İngiliz Konferansının sonuç vermemesi üzerine, Milletler Cemiyeti'ne götürülmesi gerekmektedir. İngiltere bir taraftan Musul halkının Türkiye ile birleşmek isteğini önlerken, diğer taraftan da Türkiye dahilinde, isyan ve kargaşalık çıkararak Türkiye'nin siyasal istikrarını sarsmaya çalışmıştır. Bu isyanlarda İngilizler Türkiye'ye yakın bölgelerdeki Nasturiler ve diğer kürt grupları Türkiye aleyhine kışkırtarak ayaklanmaya çağırmıştır.⁶⁷⁴

Takrir-i Sükun Kanunu, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Şeyh Sait isyanının ve diğer tehlikelerin ortaya koyduğu engelleri önlemek amacıyla 4 Mart 1925 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Önce iki yıl için çıkarılan kanun, iki yıl daha uzatıldıktan sonra 4 Mart 1929'da yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan planlı askeri hareket sonucunda isyancılar mağlup edildi ve elebaşları hemen yakalandı. Suçluların, İstiklal Mahkemesinde yapılan muhakemeleri esnasında, asilerin sözde dini ve şeriatı kurtarmak perdesi arkasında, memleketi parçalayıp bir Kürt devleti kurmak amacıyla harekete geçtikleri ve gizli bir şebeke teşkil ettikleri belirlenmiştir. Sonuç olarak, Şeyh Sait ve Seyyit Abdülkadir de dahil olmak üzere bütün elebaşlar idama mahkum edilmiş ve hüküm derhal yerine getirilmiştir.

Kürt sorununun en eski unsuru olan İngiltere, MED-TV'nin ve CTV'nin yayınlarına izin vermekte olduğu, ülkede çok sayıda PKK taraftarının bulunduğu ve aktif olarak bu örgütü destekledikleri bilinmektedir. Terörist başı Öcalan'ın açıkça ifade ettiği gibi Londra'da MED ve MEDYA TV'ye dönük olarak açılmış destek hesapları, bir vakıf ve şirketler bulunmaktadır. Lordlar ve Avam Kamarası'nda PKK yayınlarının hararetleli savucuları boy göstermektedir. Londra merkezli bir çok dernek ve kuruluş PKK'ya ve yayınlarına açık destek vermektedirler. Türk basınına göre

⁶⁷⁴ Pehlivanoglu A. Öner, a.g.e, s.315.

İngiltere hükümet temelinde bu tür yayınları desteklemekte ve bu desteği devam ettirmektedir. Aynı şekilde, terör uzmanı Ümit Özdağ da bu konuda İngiltere’yi eleştirmektedir;

“Ön planda görülmemesine rağmen bölge ile yakın ilgisi olan İngiltere de olumlu olarak nitelendirilemeyecek politikalar izlemektedir. KYB ile yakın ilişkiler içinde olan ve PKK’nın yayın organı MED-TV’nin uzun süre yayın yapmasına izin veren İngiltere, bölgede bir Kürt devletinin kurulmasını teşvik etmektedir. Esasen bütün politikalarını ABD şemsiyesi altında gerçekleştiren İngiltere’nin özellikle PKK’nın en güçlü ideolojik aracı olan MED-TV yayınlarına izin vererek Türkiye’ye verdiği zararın çok ciddi boyutlarda olduğu tespitini yapmak gerekmektedir.”

Hükümet düzeyinde İngiltere, Türkiye’ye sözlü destek verirken, PKK’nın bir terör örgütü olduğunu da kabul etmiştir. Buna karşın, MED-TV ile PKK arasında doğrudan bir bağlantı kurulmadığını iddia eden yetkililer, kanalın kapatılması konusunun da Hükümet’in değil, bağımsız bir yayın düzenleme kuruluşu olan ITC’nin yetki alanında olduğunu belirtmişlerdir. Geniş bir şekilde tartışıldığı için detaylarına girilmeyecek olan bu konuda bu savunmanın şüpheler doğurduğu aşikârdır. Çünkü İngiliz sisteminde Hükümet ve İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan bilgilendirmeler ITC benzeri kurumlar bir yana, yargı üzerinde bile etkiye sahiptir.

19 Şubat 2001 tarihinde yürürlüğe giren yeni yasa PKK benzeri terör örgütleri ile mücadelede cesur bir adım sayılmalıdır ve hükümetin Şubat 2001’de yasaklanan terör örgütleri arasında PKK ve DHKP-C’yi de sayması ümit vericidir. Fakat daha önce de belirtildiği gibi İngiltere binlerce PKK taraftarının üstlendiği bir ülke olarak bundan sonra da Türkiye’nin yakından takip etmek zorunda olacağı bir ülkedir. Çünkü PKK ya da başka bir ad altında benzeri faaliyetler kaçınılmaz olarak devam edecektir.

İngiltere ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta da İngiltere’nin PKK açısından önemli bir entelektüel birikim merkezi haline gelmiş olmasıdır. Diğer bir deyişle yayıncılık ve eğitim alanlarında örgütün ‘A takımı’ denebilecek grupta İngiltere’de yerleşik olanların sayısı oldukça fazladır.

8.4.2. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'nin oluşturmaya çalıştığı yeni siyasal haritanın en önemli paftası, “Ortadoğu” bölgesidir. Ancak yeni dönem Ortadoğu'nun eskiye göre daha geniş bir algılamayla ele alınmasını gerektirmektedir. Akdeniz – Karadeniz – Hazar havzaları, Kafkaslar ve Orta Asya bu geniş Ortadoğu algılamasının içindedir. Farklı coğrafi bölgeleri, ortak algılamada buluşturan doğal kaynaklardır. Yeni bir düzenlemeyle şekillendirilmek istenen Ortadoğu'nun geleceğinde kopmaların, parçalanmaların arzulanması, bunun da federatif yapılarla siyasal kimliğe büründürülmesi, ABD'nin Avrasya stratejisinin öncelikli hedefidir.⁶⁷⁵

Avrupa devletlerinin emperyalist politikalarının dışında kalmak istemeyen ABD Yakın Doğu'ya nüfûz etmek için, XIX. yüzyılda bölgenin tek hâkim gücü olan Osmanlı Devleti ile resmî temasa geçmek istemiştir. ABD'nin Doğu Akdeniz ticaretinde etkin olması gibi ticarî nedenlerle başlayan Osmanlı-Amerikan ilişkilerinde ekonomik sebeplerden çok, siyasî amaçlar belirleyici olmuştur. Bu anlamda ticaret, ABD tarafından siyasî alana nüfûz etmenin anahtarı olarak kullanılmıştır.⁶⁷⁶

ABD'nin Ortadoğu'daki faaliyetleri 1810 yılında başlamıştır. XIX. yüzyıl boyunca daha çok misyoner faaliyetleri şeklinde görülen ABD politikası, Amerikan Board şirketi tarafından desteklenmiştir. Başlangıçta Amerikan misyonerleri, bölgede Rus ve İngilizler'e yardımcı olarak faaliyet göstermişlerdir.⁶⁷⁷

ABD'nin Ortadoğu'ya ilgisi, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde petrolün temel enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanması ile kendini göstermiş, Eisenhower'ın Başkan olarak göreve gelişi ile de yoğunlaşmıştır. Eisonhower, yönetime gelişinden hemen sonra ABD'nin el attığı konuların başında Ortadoğu'nun güvenliği gelmiştir. Bu maksatla dönemin Dışişleri Başkanı John Foster Dulles 10 Mayıs 1953'te, Türkiye ve İsrail dahil tüm Ortadoğu ülkelerini kapsayan bir

⁶⁷⁵ Hacısalıhoğlu İ. Yaşar (Doç.Dr.), “Irak'tan Avrasya Jeopolitiğine Yansıyanlar ve Türkiye”, Jeopolitik Dergisi, yıl:2, sayı:1, 2004.

⁶⁷⁶ Şafak Nurdan, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti ABD Siyasi ilişkileri”, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2004.

⁶⁷⁷ Şehirli Atıla Dr., a.g.e, s.139.

araştırma gezisi yapmıştır. Dulles'in bu gezisi ABD dış politikasında yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlanmıştır.⁶⁷⁸

1940'larda ve 1950'lerin başlarında ABD Ortadoğu'da anti emperyalist bir rol oynamak istemiştir. Bölgedeki Fransız ve İngiliz hakimiyetine karşı bir tutum sergileyen ABD Soğuk Savaş ile bu stratejisini değiştirmiştir.⁶⁷⁹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın komünist emperyalizme hız vermesi ve bundan doğan gelişmeler üzerine ABD'ni komünizmin ortaya çıkardığı evrensel tehlike karşısında, uluslar arası politikanın global yapısı içerisinde yeni-hür bir dünya düzeni oluşturmaya yöneltmiştir. Bu bağlamda, geleneksel ABD dış politikasındaki bu radikal değişimin başlangıcını Truman Doktrini oluşturmuştur.

1946 yılında Sovyet Rusya'nın, İran üzerinden Ortadoğu petroleri ve Basra Körfezi yoluyla Hint Okyanusuna, Türkiye üzerinden Boğazlar, Ege Denizi ve Yunanistan üzerinden Doğu Akdeniz'e yayılma çabalarına girişmiştir. Her üç bölge de 19.yüzyılda İngiltere'nin yıllardır elinde tuttuğu dünyanın en stratejik noktaları olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nda gücünü kaybeden İngiltere, ABD'ni Sovyet Rusya'nın stratejik yayılma tehlikesine karşı, özellikle Sovyet Rusya'ya komşu olan iki önemli köprü başı ülkeye (Türkiye ve Yunanistan) ekonomik ve askeri yardım yapılması konusunda uyarmıştır.

Başkan Truman ABD Kongresi'ne 12 Mart 1947 günü gönderdiği mesajında, Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askeri yardım yapılması için kendisine yetki verilmesini istemiştir. Bu mesajda Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunmasının Ortadoğu'nun geleceği için son derece önemli olduğunu belirtmiştir.

Truman Doktrini savaş sonrası Amerikan dış politikasında, sonuçları günümüze kadar ulaşan olağanüstü önemde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu

⁶⁷⁸ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s:301-302.

⁶⁷⁹ Rubin Barry and Rubin Judith Colp, "Anti-American Terrorism and the Middle East", "The Truth about U.S. Middle East Policy", Oxford University Press, p:81-82, 2002.

dönem dünyada Soğuk Savaş'ın başlangıç dönemi olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

1948 yılında Başkan Truman tarafından imzalanan bir kanun ile kabul edilen Marshall Yardımlarının iki amacı vardı: Birincisi, sağlanacak dış yardımlarla Avrupa ülkelerinin yıkılan ekonomilerinin onarımına ve kalkınmalarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, diğeri de Komünizmin Batı Avrupa'daki yayılışına engel olmaktır.⁶⁸⁰

İkinci Dünya Savaşı, bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda ABD'ye beklediği fırsatı vermiştir. ABD ile İngiltere her ne kadar birbirlerine çok yakın müttefikler olarak bilirse de enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda birbirlerinin en güçlü rakibidirler.

1940'larda, Hitler Almanya'sı ve Japonya'nın yarattığı tehdit karşısında, ABD Avrupa ve Uzak Doğu'da askeri tedbirler alırken, aynı dönemde, doğu Akdeniz, Ortadoğu ve Kafkaslardaki petrol kaynaklarına olan yakın ilgisini sürdürmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, SSCB, Molotov'un açıkladığı hedefleri gerçekleştirme yolunda ilerken Stalin Türk Boğazları ve Doğu Anadolu'dan toprak talep etmiştir. ABD, SSCB'nin Ortadoğu'da nüfuz bölgesi elde etme konusunda ki girişimleri ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını etkilemiştir. ABD, Ortadoğu'da SSCB'yi durdurma amaçlı politikalar uygularken, bölgedeki petrol kaynaklarını da güvence altına almaya çalışmıştır.⁶⁸¹

20. yüzyılın son on yılında SSCB'nin dağılması ile tek küresel güç olarak kalan ABD, 2000'li yılların başlangıcında, Soğuk Savaş sonrasına kalan ihtilaf bölgelerini kendi jeopolitik öngörülerini doğrultusunda yeniden yapılandırmaktadır. Bu yapılandırma kapsamında, ABD AB ile birlikte, büyüyen güç Çin ve Hindistan'ı kontrol altında tutacak alt yapıyı hazırlamaktadır. ABD açısından Ortadoğu; Soğuk Savaş'tan 21. yüzyıla kalan, yeniden yapılandırılması gerekli ve sahip olduğu

⁶⁸⁰ Armaoğlu Fahir Prof. Dr, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2: 1914-1995, Genişletilmiş 12. Baskı, Alkım Yayınevi, Ankara, s. 341-343, forsnet websitesi.

⁶⁸¹ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s:267-268.

kaynaklar bakımından süper güç ABD'nin hedeflerinin karşılanmasında önceliği olan jeostratejik bir bölgedir. Bu jeostratejik üçgen, 21. yüzyılda alternatifi olmayan bir enerji merkezi olmak yanında, enerji üreten doğu ile enerji tüketen batı arasında ihmal edilemez bir enerji köprüsü olmasıdır.

11 Eylül 2001 tarihinde New York ve Washington'a yönelik gerçekleştirilen saldırılardan sonra Birleşik Devletler gözünü Kafkaslar ile Orta Asya'ya daha güçlü bir şekilde dikmeye başlamıştır. Bu bölgeye nüfus etme mücadelesi ABD ile aynı çıkarları olan diğer güçlerle çatışma sonucunu doğuracaktır. Bu güçler arasında öncelikle Rusya ile Çin gelmektedir. Türkiye ile İran'ı da buna dahil edebiliriz. Anti-terör savaşı ile ekonomik menfaatler yeni ittifaklara yol açtı. Bunların dışında Azerbaycan, Kazakistan, Gürcistan, Özbekistan ve Kırgızistan gibi eski Sovyetler Birliği'ne bağlı cumhuriyetleri de hesaba katmalıyız. Bu devletler otoriter rejimler tarafından idare edilmektedir ve Batılı demokrasi anlayışlarından çok uzaktır.⁶⁸²

ABD'nin bölge politikası, ilk günlerinden beri bölgenin zengin kaynaklarına serbestçe erişim ve söz sahibi olma konularına odaklanmıştır. Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarını iyi bir fırsat olarak değerlendiren ABD, tüm İslam ülkelerini resmi olmasa da terörsit ülkeler olarak ilan etmiştir.

ABD bugüne kadar bu amaç uğruna ve bölgedeki ulusal devletleri sürekli tehdit altında tutmak amacıyla bölgede yaşayan Kürtleri de kullanmıştır. Bu yöntemin sürekli iyi sonuç verdiği bir gerçek olup ABD'nin bu kozu elinden kaçırmak istememesi doğaldır.⁶⁸³

ABD'nin bölge politikasını belirleyen bir diğer etken ise Amerikan hükümeti üzerinde büyük etkisinin olduğu tahmin edilen evanjelik inanç sistemidir. Kutsal kitaba dayanan yeni dünya düzeni oluşturmayı amaçlayan Evanjeliklere göre, Hıristiyanlığın önündeki en büyük engeli Müslümanlar oluşturmaktadır. Müslümanlar ile en iyi şekilde mücadele edecek grup olarak ise Yahudileri gören

⁶⁸² Krüger Uwe, "Hazar Denizi Petrolü Üzerine Oynanan Kumar", çev: Recai Çalışkan, Frankfurt Almanya.

⁶⁸³ Yılmaz Hasan, "Irak'ta Muhalefet ve ABD'nin Irak Politikası", Avrasya Dosyası Üç Aylık Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, cilt:6, sayı: 3, s:73, 2000.

Evanjelicler, Ortadoğu'ya Yahudilerin yerleştirilmesi ile o bölgede ortaya çıkan kaos ve kargaşa sebebiyle dünyada Hıristiyan misyonerlik faaliyetlerini rahatlıkla gerçekleştirmektedirler.⁶⁸⁴

Bunun yanı sıra ABD'nin demokrasi söylemiyle bölgede istediği hedeflere ulaşmak amacıyla olduğu düşünülmektedir. Arap dünyasına göre, ABD'nin demokrasi söylemini kullanarak, antidemokratik bir şekilde hedeflerine ulaşmak istediğinden kuşulanılmaktadır. Arapların inancına göre, ABD şekilsel bir demokrasi peşindedir ve terörün artmasının başlıca nedeni de budur.⁶⁸⁵

Kuzey Afrika'da problem olan Libya ile olan ilişkilerde yaşanan yumuşama ortamı, ABD'ye çekirdek Ortadoğu ile daha fazla ilgilenme fırsatını yaratmıştır. Birinci Körfez Savaşı ile Irak'da ABD için daha uygun bir müdahale ortamı ortaya çıkmış, bölgeyi kontrol maksadıyla İkinci Körfez Harekatı icra edilmiştir. Irak'ta ortaya çıkan direniş, ABD'nin planının uygulanmasında biraz gecikme yaratmasına rağmen, zor şartlar altında da olsa seçimler yapılabilmektedir. ABD şimdi Suriye ve İran üzerindeki baskısını gittikçe artırmaktadır. Bu konuda Avrupa'dan ve Türkiye'den destek arayışlarını sürdürmektedir.⁶⁸⁶

Amerika'nın bölge politikalarının dayanağını oluşturan temel parametreler şöyledir; bölgenin serbest piyasa ekonomisine uyumlu hale getirilmesi, bölgedeki petrol üretiminin, satışının ve naklinin denetimi, İsrail'in bölge devleti haline getirilmesi önündeki engelleri kaldırmak, siyasal İslam temelinde gelişen aşırı dinci akımları ve örgütleri kontrol etmek, Küreselleşme düzenine uymayan ve ABD açısından işlevini yitirmiş rejimlere son vermek, İran'ın kitlesel imha silahlarını, özellikle nükleer silah geliştirme politikasını dünya kamuoyuna taşımak, İsrail hariç bölge ülkelerinin kitlesel imha silahlarını geliştirmeye yönelik girişimlerini durdurma.⁶⁸⁷ Ancak kitlesel imha silahları ve nükleer, biyolojik silah sanayisine sahip olduğu öne sürülen ve bu iddia doğrultusunda tüm kamuoyunun desteği ile

⁶⁸⁴ Özkan A.Rafet Prof.Dr., a.g.e, s.18-19.

⁶⁸⁵ Hasan Mazin, "Araplara Göre Büyük Ortadoğu ve Demokrasi", 2 Mayıs 2005.

⁶⁸⁶ Kuloğlu Armağan (E) Tümğ., "Ortadoğu'daki Son Gelişmeler ve Türkiye", 2005.

⁶⁸⁷ Yıldız Yavuz Gökalp Dr., "Oyun İçinde Oyun Büyük Ortadoğu", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.14-15, İstanbul, 2004.

Irak'ı işgal eden ABD, Irak'ta hiçbir kitlesel imha silahına, nükleer silah ve biyolojik silah sanayine rastlayamamıştır.

II. Körfez Harekatı sonrasında ABD'nin öncelikli senaryosu; Büyük Ortadoğu Projesini hayata geçirmektir. ABD, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırmayı hedeflemektedir. Bu senaryo içinde; Irak ile başlayan, Ortadoğu'da yeniden yapılanma sürecinin Fas'tan, Kafkaslar dahil, Afganistan'a kadar yaygınlaştırarak, dünyada varlığı tespit edilen petrolün %70'ine sahip bölgeyi kontrol altına almak, enerji kaynaklarına erişimi tehdit edecek yönetimlerin değiştirilmesini sağlamak, bölgede demokratik yapılanma içinde serbest ekonomik yapının, serbest ticaret ortamının oluşmasını sağlamak yer almaktadır.⁶⁸⁸

ABD, Ortadoğu'daki gelişmelerin Kafkasya ve Orta Asya'daki yeni bağımsız ülkeleri de politik, sosyal ve ekonomik açılardan etkileyeceği görüşündedir. ABD, İran'ın Basra Körfezi'nde hakimiyet sağlama ve radikal İslami güçler üzerindeki nüfuzunu genişletme ihtirası içinde olduğunu kıymetlendirmektedir. Bu maksatla, İran'ın elinde mevcut, yeraltı faaliyetleri ve terörizm dahil, bütün imkan ve vasıtaları kullandığı bu tehditlerin, sadece Körfez bölgesinde değil, Mısır, Sudan, Cezayir, Lübnan, eski Yugoslavya, yeni bağımsızlıklarını kazanan Kafkasya ve Orta Asya gibi uzak ülkelerde de geçerli olduğu ileri sürülmektedir. İran'ın, Ortadoğu Barış Sürecine de karşı çıktığı ve barışa muhalif şiddet taraftarı gruplara her türlü desteği sağladığı iddia edilmektedir.⁶⁸⁹

I. Körfez Savaşı'ndan sonra BM, ABD baskısıyla Irak'a gıda ve diğer bütün konularda ambargo uygulamaya başlamıştır. Bu ambargonun getirdiği sefaletin bir sonucu olarak Kuzey Irak'ta Amerika'nın da kışkırtmaları ile⁶⁹⁰ başlayan ve Duhok, Erbil ve Süleymaniye şehirlerini içine alan ayaklanma daha sonra Kerkük'e de sıçramıştır. Ortaya çıkan ayaklanmada onbinlerce Türk Kürtler ile Bağdat yönetiminin arasında kalmış ve yüzlercesi hiçbir suçları olmamasına rağmen

⁶⁸⁸ Pehlivanoglu Öner, "Ortadoğu ve Türkiye", Kastaş Yayınevi, s:396, İstanbul, 2004.

⁶⁸⁹ Gürler Ali İhsan, a.g.e, s. 106.

⁶⁹⁰ ABD Başkanı Bush, Şubat 1991'de yaptığı bir konuşma ile Irak halkını, Saddam Hüseyin'e karşı ayaklanmaya çağırmıştır.

öldürülmüştür. Bu arada bölgede bulunan Türk eserleri Kürtler tarafından bilinçli bir şekilde talan ve tahrip edilmiştir.

Ayaklanmayı şiddetle bastıran Bağdat yönetiminin kuvvetlerinden kaçan onbinlerce Türk, Kürt komşu ülkeler olan İran ve Türkiye'ye sığınmak istemişlerdir. Özellikle açlık ve sefalet içinde bulunan bu insanlara Türkiye büyük bir samimiyetle kucak açmış ve yardım etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Kürtlerin korunmaları için BM 36. paralelin kuzeyini güvenli bölge olarak ilan etmiştir. Bu nedenle kürt kökenli bir çok insan geri dönmüştür. Ancak Türkiye'ye sığınan Türkmenlerin geri dönebilmeleri çok zorlaşmıştı çünkü yerleşim bölgeleri olan Altunköprü, Kerkük ve Musul 36. paralelin üzerinde olmasına rağmen bu güvenli bölge içine girmemiştir. ABD Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Musul ve Kerkük'ün güvenli kuşağa dahil edilmesi ile Kuzey Irak'ta etkin durumda olan Kürtlerin bağımsız devlet kurmak için gerekli ekonomik güce ulaşamayacağından duyduğu endişe ile bu bölgeleri güvenli kuşağa dahil ettirmemiştir.

ABD yönetimleri biraz da Türkiye'nin endişelerini yatıştırmak amacıyla sürekli olarak Irak'ın toprak bütünlüğünü savunduklarını ileri sürmüşlerdir. Aslında Irak'ın Kürt, Sünni ve Şii devletlere bölünmesini isteyen ABD'nin Kuzey Irak politikasının temelinde petrol ve Ortadoğu'nun kontrolü ile bunun aracı Kürtler yatmaktadır. ABD Kuzey Irak'ı İran'ı kontrol edebileceği bir üs olarak görmektedir.

I. Körfez Savaşı'nın ortaya çıkardığı önemli bir husus ABD'nin yıllardır Kuzey Irak Kürtleriyle işbirliği içinde olduğu gerçeğidir. Bir diğer husus ise savaş sonrası bölgede ortaya oluşmaya başlayan kürt devletidir.⁶⁹¹

Irak'ın Kuveyt'i işgali neticesinde, uluslararası topluluğun Kuveyt'in bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü yeniden sağlama çabaları, Huzur Operasyonu'na ve sesizce bir kürt devletinin oluşumuna neden olacak bir süreci de beraberinde getirmiştir. Bu sadece kürt milliyetçiliğini uyandırmakla kalmamış, aynı

⁶⁹¹ Yıldız Hakan, "Irak-Musul-Kerkük Üçgeni ve Büyük Oyun", IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s.209-220, İstanbul, 2004.

zamanda kürt nüfusa sahip devletlerin de ülke bütünlüklerini tehdit etmeye başlamıştır.⁶⁹²

ABD’li bilim adamları gelecek 50 yıl içerisinde Türkiye’de olası bir rejim değişikliğine karşılık Irak topraklarında bir tampon devlet oluşturma hedefini gerçekleştirmenin yollarını aramaktadırlar. Böylece İran, Suriye gibi ülkeleri, kontrolü altında bulunan Kürtler vasıtasıyla baskı altına alabileceği gibi, olası bir rejim değişikliği karşısında Türkiye’yi de aynı oyunla karşı karşıya bırakabilecektir. ABD bu politikayı 36. paralel veya güvenli bölge adıyla kurduğu otonom bölgeyle sağlamıştır. Bu bölgenin kontrolünü de Adana İncirlik’te konuşlu bulunan Çekiç Güç ile yapmaktadır. Çekiç güç özellikle % 75’ini Kürtlerin oluşturduğu Duhok, Zaho, Amadiye, Akra, Erbil, Diyana ve Köysancak yerleşim bölgelerini koruma altına almış, Türklerin, Arapların ve hatta Hıristiyanların yoğun olarak yaşadığı bölgelere karışmamıştır.

I. Körfez Savaşı’nda başta ABD olmak üzere Batılı devletler Kuzey Irak’taki Kürtlere koruma ve özerklik sözü vermişler ve 1992 yılında yapılan yerel seçimler ile kürt parlamentosunun kurulmuştur. Böylelikle bölgedeki kürt varlığı daha resmi ve özerk bir nitelik kazanmıştır. Bu parlamento üye sayısı eşit olan KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) ve KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) örgütlerinden oluşturulmuştur.⁶⁹³ Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın teşebbüsü ile bu örgütlerin liderleri Ankara’ya davet edilmiş ve bölgedeki kürt oluşumu hakkında bilgi alınmıştır.

Oysa Kuzey Irak’ta Kürt Parlamentosu’nun çalışmaya başlaması ve anayasanın kabulünü takip edecek adımlar hakkında asıl bilgi kaynağı Talabani veya Barzani değil, ABD makamlarıdır.⁶⁹⁴

⁶⁹² Yılmaz Türel, a.g.e, s.280-281.

⁶⁹³ Yıldız Hakan, a.g.e, s.219-220.

⁶⁹⁴ Pehlivanoglu A. Öner, a.g.e, s.318.

8.4.3. Avrupa Birliği

Soğuk savaş döneminde, Avrupa bölgede kendini ABD ile uyumlu politikalar geliştirmek zorunluluğu içinde hissetmiştir. Ancak, bu bölgede ABD'ne oranla daha köklü tarihi ilişkileri olan Avrupalkeleri, zaman zaman politikalarında ABD ile ciddi çelişkiler yaşamışlardır. İngiltere'nin sömürge imparatorluğunun dağılma sürecinde doğan boşluğu, halkların kendi kaderlerini tayin ilkesini savunan ABD doldurmaya başlamıştır.

ABD zellikle Arap-İsrail gerginliğinin tırmandığı durumlarda çok daha sertlik yanlısı tavır geliştirirken, Avrupalkeleri Arap toplumlarının hissiyatını gözetir tavra yönelmişlerdir. Fransa-Suriye, Fransa-Lübnan, Fransa-Cezayir, İtalya-Libya ilişkilerinin seyri bu konuda çarpıcı örnekler oluşturmaktadır. İngiltere bu bölgede ABD'nin en büyük destekçisidir.

Irak Savaşı ncesinde Avrupalkelerinin güttüğü politikalar ve özellikle Fransa ve Almanya'nın tutumu ABD ile tamamıyla ters düşmüştür. Almanya NATO'nun Akdeniz ve Ortadoğu girişimlerini BAB ve AGİT'in desteklenmesi gerektiğini, Fransa ise ittifak içinde ABD ile eşit bir konumda olmayı istemiştir.

Ortadoğu coğrafyasında egemenliğini iyice pekiştiren ABD karşısında, Almanya ve Fransa gibi AB'nin merkezini teşkil edenlkeler Araplkeleri tarafından dengeleyici bir faktör olarak görünmektedir. Gelecekte de ABD'nin İsrail yanlısı görüntüsü değişmedikçe Sovyetlerin boşalttığı dengeleyici faktör alanını genelde AB'nin, özelde ise Almanya ve Fransa'nın doldurması beklenebilir.

AB'nin Türkiye hakkındaki politikaları genel olarak Türk kimliği üzerine yoğunlaşmıştır. Türkiye hakkında yapılan değerlendirmelerde, Türk kimliği üzerine yapılan ltler ile Kürtler hakkındakiler farklılık arz etmektedir. Bu bağlamda Kürtler ulus içinde bir ulus gibi sunulurken Türk'ten sayılmamak istenmektedir. Kendi deyişleri ile dilleri, dinleri, hatta adları ayrı olan, üstelik yüzlerce yıldır değişik toplumların, siyasal yapıların çatısı altında birbirinden ayrı yaşayan Kürtler gerekirse yapay bir dil oluşturmak yoluyla yüzyıllardır buldukları toplumdan koparılacak

istenmektedir. Aynı ölçütlere bakıldığında, sözcelimi, bir Fransa'dan ya da Hollanda'dan kaç ulus çıkmakta olduğu ise hiç gündeme gelmemektedir.⁶⁹⁵

8.4.4. Almanya

Almanya'da bulunan belli başlı terör örgütleri şöyledir;

- Bader-Meinhof Çetesi (Kızıl Ordu Fraksiyonu: RAF) (1967-1972),
- Wehrsportgruppe (Askeri Sporlar Grubu-Hoffman) ve Diğer Alman Nazi Grupları (1980-1981),
- Alman Halk Sosyalist Hareketi (VSBD).⁶⁹⁶

PKK'yı yasadışı örgüt ilan eden Almanya 1995 Aarlık ayında örgüt yöneticileri ile görüşmelere başlamış ve her fırsatta PKK'ya sahip çıkmıştır. Almanya'nın Bremen ve Hamburg şehrinde esrar ve eroin kaçakçılığı organize edenlerin büyük çoğunluğunu PKK militanlarının oluşturduğu ortaya çıkmış, 189 PKK'lı uyuşturucu satarken Alman polisince yakalanmıştır.

Almanya PKK'nın en çok taraftarının bulunduğu ve eylemlerinin en güçlü olduğu ülkelerdendir. Bu ülkede eskiden beri MED-TV programlarını hazırlayan şirket ve kişiler de faaldir.

Almanya MEDYA TV'nin en önemli gelir kaynağı olan bağış, haraç ve uyuşturucu gelirinin en yüksek olduğu ülkelerin de başında yer almaktadır. Televizyon yayıncılığı konusunda Alman yasalarının da etkisiyle MEDYA TV Belçika ve İngiltere gibi ülkeleri tercih etmişse de, MED ve MEDYA TV elemanlarının en çok hoşgörüle karşılandığı ülkelerin başında Almanya'nın geldiği şüphe götürmez bir gerçektir.

⁶⁹⁵ Erhan Selahattin Yrd.Doç.Dr., "Batının Kürt Sorunu", "Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği", Kona Gamze Güngörmüş Yrd.Doç.Dr, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, s. 206, İstanbul, 2005.

⁶⁹⁶ Şehirli Atilla Dr., a.g.e, s.102.

Almanya'nın genel olarak Kürtçe yayınlar ile ilgili düşüncesi bu tür yayınların serbest bırakılması, hatta Türk devletinin bu yayınları bizzat kendisinin de yapması şeklindedir. Konuya ağırlıklı olarak yaklaşan Almanya için söz konusu olan azınlıkların ana dillerini kullanma hakkıdır ve bu hak engellenmemelidir.

Almanya'daki Türkiye düşmanı Kürt yayınları

- Berxwedan (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Canlar Yolu (Almanya'da, Türkçe, yasal),
- Cudi Dergisi (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Rızgari (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe Duisburg'ta, yasadışı),
- Ala Yekiti (Almanya'da Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Aksa Info (Almanya'da, yasadışı),
- Der Horizont (Almanya'da, Almanca, yasadışı),
- Roja Kürdistan (Almanya'da, Kürtçe, yasadışı),
- Azadi AKTC (Almanya'da, yasal),
- Kurdistan Report (Almanya'da, Kürtçe, İngilizce ve Arapça, yasal),
- Demokrat Soreşger (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Denge Komal (Duisbug, Türkçe, yasadışı),
- Riya Azadi (Almanya, Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Denge Komkar (Almanya'da Türkçe ve Kürtçe, yasal),
- Komkar Info (Almanya ve Fransa' da, Almanca ve Fransızca, yasadışı),
- Informations Buwetin Kurdistan (Almanya 'da, Almanca, yasadışı),
- Rewşen (Almanya'da, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Kürdistan Mektubu (Almanya'da Türkçe, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Feyka Kürdistan (Almanya' da, Almanca ve Kürtçe, yasal),
- Berxweden Serxwebun (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe, yasal),
- Kurdistan Report (Almanya, Almanca ve Yunanca, yasal),
- Dossier Du Kurdistan (Fransa'da, Almanca ve Yunanca, yasadışı),
- Bulletin Solibarita Ts Komitee (Almanya'da, Almanca, yasadışı),
- Mizgin (Almanya'da, Kürtçe ve Almanca, yasadışı),
- Gaziye Welat (Almanya'da, Kürtçe, yasadışı),
- Wekhevi (Almanya' da, Türkçe, yasal),
- Denge Yekitiye (Almanya'da, Kürtçe, yasal),

- Silan (Almanya'da, Almanca, yasal),
- Newroz (Almanya'da, Türkçe, Kürtçe ve Arapça, yasadışı),
- Kürt-Kom Haber Bülteni (Almanya'da, Kürtçe, yasadışı),
- Bulletin (Almanya'da, Kürtçe, yasal),
- Ronaki (İsviçre ve Almanya'da, Almanca, yasal),
- Azadi Bo Kürdistan (Almanya'da, Kürtçe, yasal),
- Kürdistan (Almanya'da, çeşitli dillerde, yasal),
- Dengobasi Kürdistan (Almanya'da, Kürtçe, yasal),
- Bahoz (Almanya'da, Almanca, İngilizce ve Kürtçe, yasal),
- Denge Şorejli Kürdistan Dergisi (Almanya'da, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Gençlik (Almanya'da, Almanca, Türkçe ve Arapça, yasadışı),
- Heza Welat Pawez Parhez (Almanya'da, Almanca, Arapça, Türkçe ve Kürtçe, yasadışı),
- Jina Serbilind (Almanya'da, Kürtçe, yasadışı),
- Kardelen (Almanya'da, Türkçe ve Kürtçe, yasal),
- Kine Em (Almanya'da, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Özgür Politika (Almanya'da, Türkçe, yasadışı),
- Rastiya Kürdistan (Almanya'da, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Raştiya (Almanya'da, Almanca ve Kürtçe, yasadışı),
- Rozname (Almanya'da, Kürtçe, yasal),
- Ware (Almanya'da, Kürtçe, yasadışı).

Almanya'daki Türkiye'yi hedef alan Marksist Örgütler

İsviçre'de PKK, Fransa'da Faşizme Karşı Birleşik Direniş Cephesi faaliyet gösteriyor. Diğer örgütler ise üç ayrı cephede grup haline geldiler. Bunlar; "Demokratik Hür Türkiye Cephesi başlığı altında: Berlin Türk Toplumcular Ocağı, Türkiye Öğretmenler Birliği ve Berlin Türk Öğrenci Birliği. Yurtseverler Halk Cephesi başlığı altında: Münih Türk Kültür Birliği, Türkiye Proleter Devrimcileri ve Almanya Türk Öğrenci Federasyonu. Demokratik Türkiye İçin Yurtsever Birleşik Cephe başlığı altında: Almanya Türk Öğrenci Federasyonu, Türkiye Proleter Devrimciler, Münih Türk Kültür Birliği, Braunschweig ve Etrafı Türk Kültür Ocağı, Yurtsever Halk Cephesi, Nürnberg Türk Sosyalistler Birliği, Frankfurt Türk Sosyalistler Birliği, Frankfurt Türk Öğrenci

Birliği, İsviçre İşçi-Öğrenci Birliği ve Avusturya Türkiye İşçi-Öğrenci Birliği." DHKP-C'nin ise Almanya'da şu örgütlenmeleri bulunuyor: "Kuzey Ren-Westfalya, Bavyera, Bremen, Berlin ve Hessen".

Almanya'daki Türkiye Aleyhtarı Marksist yayınlar ise şöyledir;

- Spartaküs (Almanya, TKP'nin, yasadışı),
- Tohum (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Yeni Kadın (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı)
- Parti Birliği (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Partizan Birliği 2 (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Parti Çizgisi (Almanya'da, YKB-HKG'nin yasadışı),
- Parti İradesi (Almanya'da, MLKP'nin, yasadışı),
- Partinin Sesi (Almanya'da, MLKP'nin, yasadışı),
- Partinin Yolu (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Red Dawn (Almanya'da, MLKP' nin, yasadışı),
- Sosyalist (Almanya, TKKKÖ'nün, yasadışı),
- Mücadele Bayrağı (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Mücadele (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Komün (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- Komünist (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),
- İşçi Gerçeği (Almanya'da, TDP'nin, yasadışı),
- Bolşevik-Partizan (Almanya'da, TKP, yasadışı),
- Denge Partizan (Almanya'da, TKP, yasadışı),
- Dev-Genç Direniş (Almanya'da, TKP, yasadışı),
- Devrimci İşçi (Almanya'da, Devrimci Yol'un, yasadışı),
- Devrimci Kurtuluş (Almanya'da, MLSPB'nin, yasadışı),
- Devrimci Savaş (Almanya'da, YKB-HKG'nin, yasadışı),

- Devrimci Sol (Almanya'da, DHKP-C'nin, yasadışı),
- Devrimci Sol (Almanya'da, Devrimci Sol'un, yasadışı),
- Devrimci Sol Haber Bülteni (Almanya'da DHKP-C'nin, yasadışı),
- Devrimci Sol Haber Bülteni (Almanya'da, THKP-C'nin, yasadışı),
- DHKP-C Haber Bülteni (Almanya'da, DHKP-C 'nin, yasadışı),
- Göçmen (Almanya'da, Dev-Yol'un, yasadışı),
- İleri (Almanya'da,
- TKP-ML'nin, yasadışı),
- Birlik (Almanya'da, TKP'nin, yasadışı),

Bu görüşün oluşmasında Almanya'nın Türkiye ile ilişkilerinde yaşadığı sorunların etkili olduğu da söylenebilir. Alman görüşünün oluşumunda bir diğer etken de yabancılar sorunudur. Almanya'da etkin bir grup yabancıların Türkler adı altında yaklaşık 3 milyonluk etkin bir blok haline dönüşmesinden rahatsızlık duymaktadırlar. Bu yaklaşıma göre söz konusu grubun Türkler, Kürtler, Sünniler, Aleviler gibi daha küçük gruplara ayrılması yabancılar ile daha kolay ilgilenilmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede özellikle bazı eyaletler ve yerel yöneticiler Kürtçe eğitim ve yayıncılık konusunda oldukça anlayışlı davranmakta ve hatta destek dahi olmaktadır. PKK'nın Almanya'daki en yayıncılık stratejisi ise mümkün olduğunca çok fazla kablo yayımına dahil olabilmek ve bu konuda belediyelerin desteğini alabilmektir.⁶⁹⁷

Alman Devleti, 1970'lerden bu yana sistematik olarak, Almanya'daki Türklerin politik, kültürel ve toplumsal planda ortak payda etrafında birleşebilmelerini engelleyecek her süreci desteklemiştir. Türkler arasındaki her türlü siyasal ve toplumsal farklılık teşvik edilmiş, gelişmesi ve farklılıkların derinleşmesi için çaba sarfedilmiştir. Bilinçli olarak, en sağdan en sola kadar her türlü radikal hareketin önü açılmıştır. Bir yandan Cemalettin Kaplan türü hilafetçi unsurlar desteklenirken; öte yandan Alevilik Alman devletinin bilimsel araştırma konusu haline getirilip, Türk toplumu içindeki ayrışmayı derinleştirici bir şekilde teşvik

⁶⁹⁷ Laçiner Sedat, a.g.e, s:227-252.

edildiği toplumsal bir pratik olabilmektedir. Hatta Kürt Aleviliği, Türk Aleviliği ayrı ayrı örgütlenmeye teşvik edilerek sosyal atomizasyon arttırılmaktadır.

Kopenhag kriterlerini savunan AB'nin önemli üyelerinden birisi olan Almanya ülkesinde bulunan Türkleri asimile etme hedefini Kopenhag kriterleri ile nasıl uzlaştıracığı merak konusudur. Türkiye'de bölgesel ağız niteliği taşıyan veya etnik kökenleri açısından o dili bilmeleri gerektiği varsayılsa bile çoğu insanın konuşmadığı ve bilmediği dilleri, Türkiye'nin eğitim/öğretim dili yapmasını talep eden, bu dillerde Türkiye'den televizyon yayını yapmasını isteyen Almanya'nın, işçi olarak bu ülkeye yollanan, hala çoğu Türk pasaportu taşıyan milyonlarca Türkün varlığına tahammül edemeyerek, bu insanları Almanlaştıracığını, bunun dışında bir politikanın Alman çıkarlarını temsil edemeyeceğini, İçişleri Bakanı Otto Schily'nin ağzından ifade etmektedir.⁶⁹⁸

PKK'nın Almanya'da ilişki halinde bulunduğu kuruluşlar arasında; Alman Sendikalar Birliği (DGB), Batı Alman Yeşiller (Grünen) Partisi, Batı Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD), Batı Alman Hür Demokrat Partisi, DKP Alman Komünist Partisi, Alman Kiliseler Birliği, Alman Kızılhaç Örgütü ve Alman Komünistler Birliği (Bunt Weat Deutsch) bulunmaktadır.

Almanya'da faaliyet gösteren PKK yanlısı kuruluşlar şöyledir,⁶⁹⁹

- Komkar (Komeleya Karkere Kurdistan)
- Kürdistan Yurtsever İşçi Kültür Birlikleri Federasyonu (Federasyona Yekitiya Karken Welat Parezen Candiye Kürdistan FEYKA Kürdistan) 20 üye dernekten meydana gelmiştir.
- Kürdistanlı Yurtsever Sanatçıları Derneği,
- Köln Kürdistan Komitesi,
- Mainz, Offenbourg, Rüsselsheim ve Dortmund PKK şubeleri,
- Akşa⁷⁰⁰.

⁶⁹⁸ Özdağ Ümit Prof.Dr., “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, s. 61-64.

⁶⁹⁹ Demirel Emin, a.g.e, 693-694.

⁷⁰⁰ Bir öğrenci örgütü.

8.4.5. Fransa

Fransa’da bulunan belli başlı terör örgütleri şöyledir;

- Doğrudan Eylem (Action Directe) (1979),
- Front de Liberation de la Bretagne-Arme Revolutionnaire Bretonne (FLB-ARB) Brötonya Kurtuluş Cephesi-Bröton İhtilalacı Ordusu (1966),
- Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi: (Front di Liberazione Naziunale dia Corsika: GLNC) (1974),
- Basklar,
- Yeni Kaledonya’da Konak Sosyalist Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLNKS).⁷⁰¹

Fransızların Ortadoğu’da Osmanlı mirasından daha fazla pay alabilmek için sömürdüğü Ermeni sorunu ile birlikte suni kürt sorununu da istismar ettiği bir gerçektir. 1893-1897 yıllarında hazırlattığı bir kitapla bölgedeki azınlıklar hakkında çeşitli bilgileri bir araya toplayan Fransa, İngiltere ve Rusya’nın aksine, meseleye bir başka açıdan yaklaşmıştır. Bu Fransız politikası, Ermeni ve Turani bir unsur olan Doğu Anadolu Türk aşiretlerinin arı ırktan oldukları, köklerinin bir olduğu iddiasına dayanmaktadır. Ortadoğu’daki İngiliz Rus politikası karşısında fazla bir şey yapamayan Fransa, Hatay meselesinde Türkiye’nin karşısına bir sıkıntı olarak çıkan 1937 Dersim olaylarına büyük ölçüde karışmıştır. Daha sonraki yıllarda İngiltere ve ABD’nin arkasından, bölgedeki politik yerini almıştır. halen Fransa’da, Fransız hükümeti tarafından kurulan “Comite de Solidarite a la Revolution Kurd” adlı cemiyet faaliyet göstermekte olup Paris’te bir Kürt Enstitüsü de açılmıştır.⁷⁰²

Geniş bir Kürt kökenli nüfusu barındıran ülkelerden biri de Fransa’dır. Ayrıca bu nüfus içinde örgüt rahatlıkla faaliyetlerini sürdürebilmektedir. Yine örgütün entelektüel birikim oluşturduğu merkezlerden biri de Paris’tir. Özellikle eğitim, dil ve yayıncılık konularında örgütün önemli isimleri Paris’te yerleşiktir. Bunda

⁷⁰¹ Şehirli Atilla Dr., a.g.e, s.102.

⁷⁰² Şehirli Atilla Dr., a.g.e, s.139.

şüphesiz Fransızların Kürtlere ve Kürtçe'ye duyduğu 'özel merak'ın büyük bir rolü olmuştur. Kürt kültüre ve dilini araştırmak üzere bir Paris'te bir de enstitü kurduran Fransa'nın uluslararası arenada Kürtlerin hamisi rolünü uzun zamandan beri üstlenmeye çalıştığı dikkat çekici bir noktadır. Bu arada Fransa'nın Ermenilerin da hamisi rolünü hatırlatmakta yarar vardır. Fransa'nın özellikle Türkiye Kürtleriyle ilgilenmesinde Fransa Ermenilerinin rolü inkar edilemez, fakat devlet düzeyinde bir tercihten de bahsedilmelidir. Ayrıca, Fransa'nın bu bölgeye olan ilgisi ABD ve İngiltere ile olan gizli bir rekabetine de bağlanabilir. Tüm bunlara ek olarak, Suriye ve Lübnan ile tarihî ilişkileri bulunan Fransa Ortadoğu'yu ve Türkiye'yi ekonomik ve siyasî nedenlerden dolayı da önemsemektedir. Sonuçta nedeni ne olursa Fransa Türkiye'ye karşı PKK'ya en çok anlayış gösteren ülkelerin başında gelmiş, bu anlayış zaman zaman açık devlet düzeyinde bile görülebilmiştir. Özellikle eski Başkan Mitterand döneminde başkanın eşinin PKK taraftarlarının en önemli savunucusu olması kolaylıkla hatırlanacaktır.

MED-TV'ye uyduyu Fransa'dan temin eden örgüt halen MEDYA TV'nin yayınlarını da Fransa'dan sürdürüyor ve İngiltere'yle kıyaslandığında Fransa'dan örgütün daha rahat bir hareket alanı bulduğu belirtilmektedir.

Fransa'da faaliyet gösteren PKK yanlısı kuruluşlar şöyledir;

- Kürdistan Yurtsever İşçiler Derneği (Kamela Karkeren Walatparazen Kürdistan-KKWK) üç şubesi mevcuttur,
- Paris Kürdistan Komitesi,
- Merlebach Kürdistan İşçi Derneği.

PKK'nın Almanya'da ilişki halinde bulunduğu kuruluşlar arasında; Fransız Komünist Partisi, Fransa Sosyalist Partisi ve Avrupa Mülteci ve Göçmenleri Koruma Komitesi (CEDRİ-Fransa) bulunmaktadır.⁷⁰³

⁷⁰³ Demirel Emin, a.g.e, s. 694-696.

8.4.6. Rusya Federasyonu

Orta Doğu'da birçok devlet ile (Irak, Suriye, Libya, Yemen) ilişkilerini geliştiren SSCB'nin dağılmasından sonra bu bölge üzerindeki etkinliği önemli derecede kaybolmuştur. Bütün bu etkinlik kaybına rağmen Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi'ndeki statüsü ve Arap dünyasındaki mevcut milliyetçi sosyalist rejimler bu ülkeyi her an Orta Doğu parametreleri içinde etkin kılacak araçlar sağlamaktadır.

Rusya'nın gerek Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan gerekse Doğu Avrupa ve Baltıklardan dışlanmayı kabul etmeyeceği gibi, bu bölgelere yönelik NATO destekli düzenlemelerde gücünü hissettireceği değerlendirilmektedir. Şu da unutulmamalıdır ki, bölgede yaşanan sorunlardan fazlasıyla etkilenmekte olan Rusya'nın bölgeye ilişkin çıkarlarının büyük bölümü ABD ile örtüşmektedir.⁷⁰⁴

Rusya'nın milli hedeflerine göre Ortadoğu petroleri daima kontrol altında tutulmalı, petrolün kullanımını tehlikeye düşürecek güç dengelerinin oluşmasına karşı mücadele edilmeli bölge ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulmalı ve devam ettirilmeli bu ülkelere yardım ve destek sağlanmalıdır.

Rusya'nın Ortadoğu'daki tarihi, ilgileri, ilişkileri ve vazgeçilmez çıkarları devam etmektedir. Ortadoğu ülkelerinin, siyasi ve toprak bütünlüğü, iktisadi gelişme ve istikrarı dünya barışının ve Rusya'nın güvenlik amaçlarının açısından hala önemini korumaktadır. Ortadoğu ülkeleriyle her alanda işbirliği, askeri kaynak ve teknoloji transferi, kültürel, sağlık ve benzeri ilişkilerin güçlendirilmesi Rusya'nın çıkarları doğrultusundadır.⁷⁰⁵ Rusya için büyük öneme sahip olan Ortadoğu konusunda bazı gerçeklere göz yumarak diğer zeminlerde milli menfaatlerini temin etmeyi düşünmektedir.⁷⁰⁶

Rusya'nın sıcak denizlere inebilmesi için; Osmanlı Devleti'nin parçalanması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bir Ermeni devletinin yanında, bir kürt devletinin

⁷⁰⁴ Kocamanoğlu Ali, a.g.e, s.192-194.

⁷⁰⁵ Kumkale Tahir Tamer Dr., "Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri", Harp Akademileri Basımevi, s:82-83, İstanbul, 1995.

⁷⁰⁶ Mehr Haber Ajansı, "Batı'yla Pazarlık İçin Rusya'nın Elindeki Kart, Ortadoğu Sorunu", 28 Nisan 2005.

de kurulması ile mümkün olabileceğini 1805 yılında fark etmişler ve bölgedeki bu unsurlar ile ilgilenmeye başlamışlardır. Rusya çoğu zaman bu doğrultudaki faaliyetlerinde İngilizler ile rekabet içinde olsalar da Ortadoğu politikalarının temelini İngiltere ile birlikte Kürtçülük ve Ermeni faaliyetlerine destek olmayı yerleştirmişlerdir.

Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayı özellikle Rusya ve İngiltere'nin Türkiye üzerindeki ana politikası böl, parçala, yut veya böl, parçala, yönet şeklinde tezahür etmiştir. İlk kürtçe lügat çalışmasını Rusların 1856'da Erzurum Konsolosu olarak atadığı Aguste Jaba, Petersburg Bilimler Akademisi'nin isteği ile yapmış ve yayımlatmıştır. Ruslar'ın daha sonraki kültürel politikalarının esasını teşkil eden bu lügatın hazırlanmasını takiben, kürt adı verilen bu aşiretlerin ayrı bir dile ve ayrı bir ırka mensup oldukları ileri sürülerek Kürtçülük politikasının ilk şekilleri ortaya konulmuştur. Eski SSCB'de 1922 yılında ilk kürt alfabesi hazırlanmış ve Tiflis'teki Kürt mektebinde kullanılmıştır.

XX. yüzyıl başlarından itibaren Ruslar, Kürt meselesine tamamen kültürel açıdan yaklaşmaya başlamıştır. Bu politika Rusların Sovyetize olmasından sonra da devam etmiştir. Sovyetlerin II. Dünya Savaşı yıllarında bazı aşiret reislerini kendi tarafına çektiğini, 1941 yılında 30 kadar aşiret reisini Rusya'ya davet ettiğini, Bakü'de bir Konferans düzenlediğini görülmektedir.⁷⁰⁷ II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, sıcak denizlere inmek isteyen SSCB Kürtler ile yakın işbirliği içine girdiği bilinmektedir.⁷⁰⁸

Sovyet Rusya Barzan aşireti reisi Molla Mustafa Barzani'yi, onun 1959'dan sonra ABD'ye yavaşması üzerine de Celal Talabani'yi desteklediği görülmektedir. 1970'li yıllardan sonra gerek Türkiye'deki ve gerekse diğer Ortadoğu ülkelerinde Marksist-Leninist Kürtçülük hareketleri bizzat Sovyet Rusya tarafından destek ve teşvik görmüştür.⁷⁰⁹

⁷⁰⁷ Şehirli Atilla Dr., a.g.e, s.137-138.

⁷⁰⁸ Pehlivanoglu A. Öner, a.g.e, s. 315.

⁷⁰⁹ Şehirli Atilla Dr., a.g.e, s.139.

8.4.7. Çin Halk Cumhuriyeti

1955 yılına kadar Sovyetler Birliği ile paralel bir Ortadoğu politikası izleyen Çin, Ortadoğu ülkeleri ile sıcak ilişkiler kuramamasına rağmen bu ülkelerin bağımsızlık çabalarına çok ciddi olmasa da destek vermiştir. 1972 yılında ABD ile ilişki kurulması ve SSCB ile yolların ayrılmasına rağmen ÇHC, Ortadoğu'daki ulusal kurtuluş mücadeleleri ve anti-emperyalist hareketlere desteğini hiçbir zaman esirgememiştir.

1980'lerde Çin'in politikası daha ılımlı hale gelmiş: Pekin teröre desteğini kesmiş ve barış sürecini desteklemiştir. 1980'lerin sonunda Çin'in politikası açık bir şekilde her iki tarafada dengeli hale gelmiş ve nihayetinde 1992'de Madrid Konferansı'nda İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Çin bölgede barışın sağlanmasının hem bölge istikrarı için hem de Çin'in ekonomik ilişkileri için gerekli olduğunu görmüş ve terörist faaliyetler ile İsrail'in eylemlerini barış sürecini tehdit ettiğinden dolayı kınamıştır.

Çin, nükleer silahlanmayı, Soğuk Savaş döneminde Avrupa'da olduğu gibi, bölgedeki terörü dengeleyerek istikrar için bir araç olarak görmektedir. Aslında Ortadoğu'daki ülkelerin Çin ve Kuzey Kore'den temin ettiği nükleer başlıklı füzeler bölgede yeni bir kanlı savaş korkusunu arttırmaktadır.

Çin, enerji güvenliği konusunda Suudi Arabistan, Irak, İran ve Sudan gibi kendi ana petrol üreticisi ülkelerle açık bir şekilde ikili ilişkiler yürütmektedir. Böyle çabalar dünya tarafından tereddütle izlenmektedir. XXI. yüzyılın yeni ekonomik süper gücü olarak görülen Çin giderek artan ölçüde Ortadoğu petrolüne bağımlı hale gelmektedir.

Çin yıllarca büyük güç olma amacı ile Ortadoğu'da karmaşık bir politika uygulamıştır. Bölgedeki anahtar ülkeler ile olan ilişkilerinin hacmi her zaman ABD ve BM içindeki ilişkileri ile orantılı olmuştur. Bölgede özellikle yaptığı askeri satışlar ve bölgenin önemli ülkeleri ile kurduğu ikili ilişkiler Çin Halk Cumhuriyeti'ne ekonomik ve diplomatik bir manevra gücü kazandırmıştır. Çin diğer büyük güçler gibi silah ihracatına karşı petrol alımı düşüncesi taşımaktadır.

ortadoğu'daki silahlanma yarışı Çin'in menfaatine uygun düşmektedir. Çin, Ortadoğu'da uyguladığı politikaların daha etkili olabilmesi için, kendi politikaları ile uyum olmayan Türkiye, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerle ilişki kurmaktan kesinlikle çekinmemiştir.

Dünya dengelerinde yükselen güç olan Çin, Ortadoğu'ya yönelik politikasını, soğuk savaş döneminde uyguladığı Tarafsızlık Bloğu çizgisini yeni unsurlarla takviye ederek sürdürmektedir. Arap dünyasında, Tarafsızlar Bloğu'nu önemseyen liderler tarafından bu politika desteklenmiştir.⁷¹⁰

Soğuk savaş sonrası dönemde Arap dünyasındaki batı etkinliğine karşı en ciddi tepkiler Çin'den gelmiştir. Hemen hemen her Amerikan müdahalesi BM'de doğrudan ya da dolaylı bir Çin tepkisi ile karşılaşmıştır. Çin'in gelecekte bu bölgede süreklilik arz eden politikasını güçlendirmesi beklenmektedir. Bu çerçevede ABD-İsrail eksenine karşı Sovyetlerin bıraktığı boşluk pragmatik anlamda Avrupa tarafından, daha ideolojik alanda da Çin tarafından doldurulabilir.

4 Mart 2004'te Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Liu Jiancho, yaptığı basın toplantısında Pekin'in Büyük Ortadoğu Projesi hakkında görüşlerini "Biz her ülkenin eşit şartlarda ve karşılıklı saygı esasına dayalı diyalog ve karşılıklı yarar sağlamasından yanayız. Orta Doğu uzun yıllardır istikrarsız bir bölge olmuştur. Çin tarafı, bölgenin barış ve kalkınmasını sağlayan ve yardımda bulunmayı amaçlayan çabalara destek verir" sözleriyle ifade etmiştir.⁷¹¹

Türkiye'nin politik olarak Çin'e karşı pasif tavrında Çin'in BM Örgütü'nün oy kullanan beş ülkesinden biri olmasının etkisi fazladır. Bütün bu pasifliğe rağmen Çin, Kıbrıs konusunda BM kararlarının uygulanması ve tek bir Kıbrıs devleti'nin kabulünden yanadır. Kıbrıs Rum kesimi ile son yıllarda sıklaştırılan ikili ilişkiler hep Türkiye aleyhine gelişme ve söylemler ile sonuçlanmıştır.⁷¹²

⁷¹⁰ Karaca Kutay, a.g.e, s.137-149.

⁷¹¹ Kocamanoglu Ali, a.g.e, s.194.

⁷¹² Karaca Kutay, a.g.e, s.150-157.

Çin, Uygur bağımsızlık hareketine dışarıdan gelebilecek en ufak bir müdahaleye veya desteğe karşı çok duyarlıdır. Çin'in Türkiye'ye bakışında tedirginliğe sebep olan konu şüphesiz Uygur Türkleri'nin yaşadığı Doğu Türkistan'dır. Çin orduları 1878'de Doğu Türkistan'ı tamamen işgal etmiştir. 1933 ve 1944 yıllarında iki kere kurulması denenen Doğu Türkistan Cumhuriyeti ilkinde Rusların yardımıyla, Çin ordusu tarafından bastırılmış ve bir sömürge haline getirilmiştir. Özellikle Doğu Türkistan'ın bağımsızlık hareketi Türkiye'de devlet politikası olarak resmen desteklenmese de, halk tarafından sempati ile karşılanmış, Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlalleri bir çok defa protesto edilmiştir. 1990'dan itibaren Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığını kazanması Doğu Türkistan'daki bağımsızlık hareketlerini arttırmıştır.

Çin PKK terör örgütüne de sıcak yaklaşımlar sergilemiştir. Du Ren'in "Kürtler, Türkiye ve Çin'in Stratejik Çıkarları", konulu yazısında Pekin Hükümetinin Kürt meselesinde yeterince dış politika uygulayamadığını dile getirerek, "insanlar düşünürler, tek başına sığınak bulmaya çalışan Öcalan'ı koruyan Yunanistan Pekin Hükümetinden destek istedi mi? Pekin nasıl cevap verdi? Türkiye, gizlice Doğu Türkistan bölücülerini korumaya devam ederken, Çin, Öcalan olayına karşı idi, sadece Türkiye'ye karşılık vermekle kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'ye karşı kullanılabilir bir siyasi koz olacaktır" diye kaydetmektedir.⁷¹³

8.4.8. İsrail

İsrail, coğrafi olarak Ortadoğu havzasında bulunan küçük bir devlettir. Ancak, üç semavi din açısından önemli olarak kabul edilen alanda kurulmuş olması, kuruluş şekli, Filistin sorunu ve Arap dünyası ile olan ilişkiler dolayısıyla Türkiye'nin de bulunduğu bölgede sorunları olan ve politikaları dolayısıyla çokça eleştirilen bir devlettir. Bunların dışında İsrail ABD ile çok sıkı ilişkileri bulunan, bölgede nükleer silaha sahip tek devlet olması ve ileri askeri teknolojiye sahip bulunması nedenlerinden ötürü önemli bir devlettir.⁷¹⁴

⁷¹³ Karaca Kutay, a.g.e, s.187.

⁷¹⁴ Kekevi Serkan, "Batının Çöküşü ve Türk Dış Politikası", s.241-242.

İsrail'in Kuzey Irak'a duyduğu ilginin tarihi ve dini temelleri Tevrat'a dayanmaktadır. Hz. Musa'ya "Nil nehrinden, Fırat ırmağına kadar bu diyarı senin zürriyetine verdim" denilerek, bölge Doğu Anadolu ile birlikte kutsal Yahudi yurdu Siyo'un sınırları içerisinde gösterilmiştir.

İsrail Irak'ta işbaşına gelen Basçılardan çekindiği için 1961'de Kuzey Irak'ta isyana teşvik ettiği isyancılar ile 1963 yılında yeni bir irtibat kurarak onları adeta yönetmeye ve yönlendirmeye başlamıştır. İsrail, Irak ordusunun vurucu bir güç olmaktan çıkması için Irak'taki ırk ve mezhep ayrımını derinleştirmek için çabalamıştır. Ayrıca Türkiye Suriye ilişkilerinin gerilimden uzaklaşarak toplumsal kaynaşma alanına dönüşmesi Türkiye'yi Arapları zayıflatan bir tehdit unsuru olarak kullanan İsrail'i rahatsız etmiştir.⁷¹⁵

İsrail'in Ortadoğu'ya yönelik projesinin kürt temsilcisi olarak Mesut Barzani görülmektedir. Bu durum ülkemiz için oldukça tehlikeli bir unsuru oluşturmaktadır. Barzanilerin liderliğini yaptığı Irak'ın kuzeyinde yaşayan Kurmançlar ile Türkiye Cumhuriyeti ulus devletinin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan vatandaşlarımızın bir kısmı ile aynı lehçeyi konuşmaktadır. Bu durum ise coğrafyada ve etnik olarak aynı ama devlet olarak ayrı olan Kürtlerin ayaklanmalarına neden olabilecek sebepleri de içinde barındırmaktadır.

Ortadoğu'nun parçalanması açısından kurulması planlanan kürt devletine giden ilk adım; Irak'ın parçalanması olmuş ve sıra Türkiye'ye gelmiştir. Öncelikle Türkiye üzerinde kendi müttefiklerince dayatılan bu stratejinin coğrafi derinliği göz önüne alındığında Kürtlerin yaşadığı bölgenin jeopolitik özellikleri esas neden olarak arka planda yer alırken insan hakları, ulusal azınlıklar gibi kavramlar devletin karşısına konularak ulusalcı politikaların eritilmesi ve devletin güçsüzleştirilmesi hedeflenmektedir.

İsrail'de araştırmacılar 1980 yılından bu yana Türkiye'deki azınlık sorunlarını ve etnik sorunları incelemektedirler. Bu şu anlama gelmektedir; Türkiye gelecekte Arap müttefiki olarak İsrail'e düşmanca bir tutum takınırsa o zaman bu İsrail için çok

⁷¹⁵ Nureddin Muhammed Dr., "Türkiye ve İsrail Çıkar Çelişkisi", El Şark Gazetesi, 11 Nisan 2005.

büyük bir tehdit oluşturur. Bu nedenle, Türkiye'nin destabilizasyonu İsrail için son derece önem taşımaktadır.

İsrail'in büyük konuları inceletmesinin bir diğer sebebi de kurmak istediği federasyonun bir parçası olan kürt devletinin beşeri temellerinin atılmasıdır. Bu bağlamda İsrail'in bölgeye yönelik projesinin temelinde su ve toprak kaynağı olan Fırat ve Dicle hedeftir.

26 Ekim 1994 tarihinde yayınlanan Başbakanlık genelgesinde Güney Doğu Anadolu'nun kendine has yapısı gerekçe gösterilerek bölgede toplu çiftlikler merkezi köylerin ve aile işletmelerinin kurulması planlanıyordu. Ancak yöre halkının başvuruları güvenlik nedeniyle reddediliyordu. Bu genelgenin yayınlandığı hafta Türkiye Musevi Cemaatinin temsilcisi olan Nesim Levi "Türkiye'den İsrail'e göç etmiş olan Yahudi ailelerinin bir kısmının Türkiye'ye geri dönerek Şanlıurfa yöresine yerleştiğini söylemiştir. GAP bölgesine sistematik bir şekilde Yahudi nüfusu yerleştirilmektedir. Buraya yerleşen Yahudiler daha önce GAP'ta kendi şirketlerine toprak tahsis edilmesini istemişlerdir.⁷¹⁶

⁷¹⁶ Doğan Mesut, a.g.m, s: 124-127, 2003.

9. SONUÇ

Türkiye’yi sadece Avrupa ve Atlantik parametrelerine bağımlı hale getirmek ve alternatif güç merkezlerinin oluşum çizgisinin dışında tutmak, her şeyden önce uluslararası ekonomi-politiğin kendi iç yapısına ve gelişim seyrine uygun düşmemektedir. Türkiye Avrupa ile birlikte kendi yakın kıta havzasını Kuzey Afrika-Güney Asya-Doğu Asya-Orta ve Kuzey Asya şeklinde görmek durumundadır. Yakın kara ve deniz havzasında etkin bir konum elde etme stratejisinin ana unsurlarından biri de bu havzaları kıtasal anlamda kuşatan bölgelerle ilgili meseleleri yakından takip etmeli ve alternatif politikalar oluşturabilmelidir.⁷¹⁷

XX. yüzyılın soğuk savaş konsepti içinde “Doğu Akdeniz Ticaret Yolu”nu denetleme konusunda önemli bir aktör olan Türkiye, komünizmin Müslüman ülkelere sıçramasını önlemek üzere “mendirek” olarak değerlendirilmiştir. XXI. Yüzyılda ise, doğunun enerji hatlarını batıya taşıyacak bir “bilgi çağı” projesi olan enerji terminali olma hedefi ile yeni yüzyılın önemli aktörlerinden biri olacağı öngörülmektedir. Bu nedenle Türkiye, geleceğin envanterinde, açık ve örtülü yakın tehlikelerin kendi üzerinde odaklanmasından kaçamamaktadır.⁷¹⁸

Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumu açısından değerlendirildiğinde bazı avantajlara ve dezavantajlara sahip bulunmaktadır. Türkiye, tehdit algılamaları açısından değerlendirildiğinde konumu birçok AB üyesi ülke ile aynı değildir. NATO ülkelerinin yakınlarındaki 16 bölgesel sorun arasından 13’ü Türkiye’yi yakından ilgilendirmekte ve bu sorunlu bölgeler "sıcak nokta" olarak adlandırılmaktadır. Mevcut konumu ile, yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu üçgeninin merkezinde, global güç ve oluşumların menfaatlerinin kesişim bölgesinde yer alan Türkiye'nin jeostratejik konumundan kaynaklanan bu durumun, bugüne kadar olduğu gibi 21'inci yüzyılda da değişmeyeceği ve Türkiye'nin öneminin ve yeni dünya düzenindeki yerinin daha da artacağı kıymetlendirilmektedir. Türkiye'nin bu bağlamda Avrupa güvenlik ve savunma düzenlemelerinin her boyutunda "katılımcı" ve "aktif" bir statüde yer alması gerekmektedir. Bu konuda ikinci sınıf bir statüde kategorilendirilmesi de

⁷¹⁷ Davutoğlu Ahmet, a.g.e, s.218.

⁷¹⁸ Mütercimler Erol, “21.Yüzyıl ve Türkiye”, s.387.

hiçbir zaman düşünülmemelidir. Türkiye'nin kendi savunma ve güvenliğini bu kadar yakından ilgilendirebilecek bir süreçte beklentilerini karşılama karşılıksız açılımlarda bulunması beklenemez ve beklenmemelidir.⁷¹⁹

Türkiye'nin yöre jeopolitiği, son Irak Savaşı ile tamamen tehlike alanına girmiştir. Bu nedenle, dış tehlikeler karşısında vaziyet almak ve ileriye dönük projeler üretmemiz gerekmektedir. Bu bir varolma ve yaşam hakkı mücadelesidir. Birliğimizi kaybettiğimiz takdirde, birçok değerlerimizi yitirmemiz mesele bile değildir. Bunun için de, yeni komşularımız ve stratejilerine karşı, yöre insanımızın her türlü maceracı ve terörist sızmalar karşısında vaziyet almasına ve birliktelik bilincinin güçlendirilmesine katkıda bulunulması gerekmektedir.⁷²⁰

NATO karşısındaki tehdidin ortadan kalkması ile yeni bir arayış içine giren Avrupa, beliren yeni tehdit algılamalarına göre stratejilerini yeniden belirlemiş ve istikrarı sağlamak, kontrolü arttırmak için genişleme politikası uygulamaya başlamıştır. Avrupa Birliği'nin meşruiyeti, ancak Avrupalılar bir Avrupa siyasi kimliğini benimsedikleri zaman sağlam bir temele sahip olabilecektir.⁷²¹

AB; Soğuk Savaş döneminde NATO ve ABD'nin kurduğu denge ile güvenliğe çok fazla pay ayırmaksızın sosyal refahını artırma imkanı bulmuştur. Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile artık ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında bulunmasına gerek kalmamıştır. Ekonomik birliğini tamamlayarak, siyasi birlik ve hatta savunma birliği olma yolunda çaba harcamaktadır.⁷²²

11 Eylül Saldırıları ile kendisini daha net bir şekilde ortaya koyan 'yeni terörizm' medyanın etkili kullanımı ve toplumların belli yönlere manipülasyonu ile hayat bulmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'deki terör hareketlerinin de evrim geçirdiği

⁷¹⁹ Çomak Hasret Prof.Dr., "Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde; AGSP'de Meydana Gelen Gelişmeler ve Türkiye'nin Uyumu", Stradigma aylık strateji ve analiz e-dergisi.

⁷²⁰ Türkdoğan Orhan Prof.Dr., "Avrupa Birliği Sürecinde Doğu ve Güneydoğu; Kabile Aşiret Yapısı", 2023 Dergisi, sayı: 43, s:12, 15 Kasım 2004.

⁷²¹ Karlsson Ingmar, "Bir Avrupalı Kimliği Var mıdır?", Avrupa Birliği Hukuku, s.68, Şefik Matbaası, İstanbul, 2003.

⁷²² Kuloğlu Armağan (E).Tümgeneral, , "Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler, Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışları", Stratejik Analiz Dergisi, sayı: 44, s.42, Aralık 2003.

ve gelecekte PKK'dan çok daha tehlikeli örgütlerin yeni iletişim teknolojileri sayesinde oluşacağı açıktır.⁷²³

Büyük Ortadoğu girişimi ile Türkiye, AB ile ABD politikaları arasında sıkışıp kalmıştır. Sorunlu bir coğrafyada bulunan Türkiye'nin, çevresindeki gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. Ne var ki Türkiye'nin ABD ve AB ile ilişkileri, Ortadoğu kaynaklı sorunlarda yeterli hareket tarzı üretmesini sınırlandırmaktadır.

Böylelikle Türkiye 2000'li yıllarda içinde bulunduğu ilişkiler yumağında, uluslararası zeminlerde hakkında alınacak olumsuz kararlara karşı koyabilecek imkanlardan giderek yoksun hale getirilmektedir.⁷²⁴

Türkiye terörle mücadelesinde, başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere, uluslararası toplumca yalnız bırakılmıştır. Batı, 11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide örgütünün ABD'deki hedeflere düzenlediği saldırılardan sonra durumun ciddiyetini kısmen kavrayabilmiştir. Devletler, kendi başlarına da gelmedikçe, terörle mücadelenin mahiyetini anlamamakta, uluslararası işbirliğine yanaşmamakta ısrarcı olmuşlardır.⁷²⁵

Türkiye Cumhuriyeti, Ulus Devlet esasına göre kurulmuş ve bu esas korunarak ayakta durmaktadır. Bu yapı bozulduğu takdirde gevşemeye, federatif yapılara ve benzerlerine doğru sürüklenmeye ve sonra da parçalanmaya doğru gidebilir. Bu gerçekten hareketle Türkiye'deki Atatürk Milliyetçiliği esasına göre kabul edilmiş olan "Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkese Türk denir." prensibinden ayrılarak başka arayışlar içine girmek, Türkiye'nin bütünlüğü açısından tehlikelidir. Türkiye'de etnik köken itibarıyla değişik olan birçok insan bulunmaktadır. Ancak bunların hepsi Türk üst kimliği altında kendi kültürlerinin gereği olan alt kimliklerini açıkça sergileyebilmekte ve yaşayabilmektedirler. Bu bir ayrımcılık değil bir zenginliktir. Ancak alt kimlikler yukarı doğru çekilip, üst kimlik

⁷²³ Laçiner Sedat, a.g.e, s.227-252.

⁷²⁴ Pehlivanoglu Öner A, a.g.e, s.416.

⁷²⁵ Çaycı Sadi Doç.Dr., "Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2004.

olan Türklük minimize edilmeye ve hatta kaldırılmaya çalışılırsa işte o zaman bölücülük başlayacaktır.⁷²⁶

Türkiye'nin ulus devlet ve üniter devlet temelleri üzerine oturmuş yapısı, insan hakları ve demokratik hakların geliştirilmesi tezleriyle Türkiye'nin AB'ne tam üye olma konusundaki istekliliği de kullanılarak sinsice yıkılmak veya bozulmak istenmektedir. Bu konuda ülke içi kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarını yürüten basın yayın organlarının da AB'ni ve üyelik koşullarını farklı yönlerden ele alması ile Türk halkının kafası karıştırılmakta ve yanlış bilinçlendirilmektedir. Türk halkının üzerine ölü toprağı serpilmiş gibi hertürlü aleyhte gelişme karşısında bile hiçbir tepki vermemesinin sebebi bu yanlış bilgilendirilme ve yönlendirilmedir. Söz konusu çalışmaları yürüten kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin derinlemesine incelenip kimin için veya hangi devlet için çalışmakta oldukları ortaya çıkarılmalı böylelikle Türk halkını daha fazla istismar etmelerine izin verilmemelidir.

AB hakimi olduğu coğrafyaya sığmayıp uluslararası politikalar izleyerek dünya üzerindeki egemenlik mücadelesinde ABD'nin karşısına hem bir müttefik hem de bir rakip olarak çıkmaktadır. AB bir çok bölgesel sorunda ve anlaşmazlıkta ABD'nin mevcut otoritesinden faydalanarak kendi çıkarları doğrultusunda çözüm önerilerinde bulunabilmek amacındadır. Böylelikle hem ABD yanlısı politikalara destek vermekte hem de karşı olabilmektedir. Özellikle II. Irak Savaşı'nda Türkiye'nin ABD Silahlı Kuvvetlerine vermesi söz konusu olan topraklarımızdan geçiş hakkındaki tezkere ile ilgili tartışmalarda AB yanlısı tavır takınılması yönünde Türkiye'ye baskı yapmıştır. Türkiye, ABD'nin Irak'a BM'nin olumsuz görüşüne rağmen meşru olmayan müdahalesine red cevabı anlamına gelen ABD birliklerinin Türk topraklarından geçişine müsaade etmemesi ile bir anlamda AB politikalarına uyumlu bir politika izlemiş olmasına rağmen hem AB hem de ABD cephesi bu karardan memnun olmamışlardır.

AB'nin politik gücünü arkasına alan İsveç devleti ülkemizdeki azınlıkları ve çeşitli kalabalıkları yönlendirme, barındırma ve koruma cüretini göstererek tutumunu iç işlerimize müdahale edebilecek boyutlara getirmektedir. Bu bağlamda ülkemiz iç yapısının bütünleştirici ve temel unsurunu oluşturan Türk kimliğini zedelemek ve

⁷²⁶ Kuloğlu Armağan (E) Tümğ., "Türkiye Kendini İmha Ediyor", 2004.

diğer alt kimlikleri hareketlendirerek Türkiye'nin üniter devlet yapısının bozulması planlanmaktadır.

İsveç AB süreci içerisinde Kopenhag kriterleri ile gündeme gelen bir çizgide kültürel haklar ve alt kimlikler çerçevesinde biraz daha Türkiye yanlısı politika izlemelidir. Çünkü benzeri bir sorun İsveç'te de yaşanmaktadır. İsveç'in kuzeyinde yer alan Laponya bölgesi'nde de Laponlar kendi kültürel haklarını talep etmektedirler ve gelecekte bağımsız bir devlete yönelen süreci Kopenhag Kriterleri çerçevesinde istemektedirler.⁷²⁷

İsveç, halkının güçlü dil, din ve simgesel kimlik bağlarını paylaştığı devlet olma ülküsüne yaklaşmışsa da ulusal ulus devlet niteliğine henüz kavuşamamıştır.⁷²⁸ İzlediği politika ve takındığı tutum nedeniyle gelecekte de kavuşabilme olasılığı zayıftır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan zengin yer altı kaynaklarının değerlendirilmesi ile Türkiye'nin ekonomik durumunu düzeltereği ve Ortadoğu'daki petrol kaynaklarının batıya güvenli ve ucuz olarak iletilmesi konusunda yaşanan problemlerde ve su sorunlarında söz sahibi olacağı kesindir. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde bölgede varlığını azda olsa sürdüren Osmanlı dönemi siyasi saygınlığının da uygun kullanımı ile hertürlü karar alma mekanizmasında Türkiye'nin etkin rol alacağı düşünülmektedir. Bu durum Türkiye'yi bölgenin en etkin güçlerinden birisi haline getirecektir. AB her yönüyle güçlü bir Türkiye'yi bünyesine almaktan çekinecektir. Birlik içindeki Fransa-Almanya-İngiltere rekabet üçgenine petrol, doğal gaz, enerji nakil hatlarının merkezinde yer alan güçlü bir Türkiye'nin etkili bir rakip olarak eklenmesi hiçbir zaman istenmeyecektir. İsveç'in nüfus açısından küçük bir devlet olmasına rağmen ekonomik yönden birliğin finansörlerinden biri olması nedeniyle AB'nin karar alma süreçlerinde etkili olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin 70 milyonluk nüfusu ile birliğin liderliğini dahi alabileceği öngörülebilir.

⁷²⁷ Çeçen Anıl, "Anna Lindh ve Irak'taki Gelişmeler", 5 Şubat 2003.

⁷²⁸ Tilly Charles, çev. Kudret Emiroğlu, "Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu", İmge Kitabevi, s.20, Ankara, 2001.

Türkiye'nin uluslararası arenada yaşanan büyük oyunda ağırlığı olan bir oyuncu olması için kendi tarihinin manasını yeniden idrak etmesi, yeni perspektifleri tasarlaması, Ankara'nın mutabık olabileceği büyük ölçekli jeopolitik projelere sahip sağlam ve güvenilir partnerler bulması gerekmektedir.⁷²⁹

9.1. Yıkıcı ve Bölücü Unsurları Barındıran ve Destekleyen İsveç Devletine Yönelik Türkiye'nin İzleyeceği Strateji Modelleri

9.1.1. Örnek Senaryo

Bu bölümde; incelemenin asıl konusunu oluşturan Yıkıcı ve Bölücü Unsurları destekleyen İsveç devletine karşı Türkiye'nin Stratejik yaklaşımları konusu hakkında günümüzden 10 yıl sonrasına kadar kısa, orta ve uzun vade şeklinde kesitlerle, geleceğe doğru bir açılımla oluşturulan senaryolar ile stratejik öngörüler yapılacaktır.

Belirlenen stratejik yaklaşımların ve gelecek öngörülerinin sağlıklı olabilmesi için, sadece İsveç devleti değil, İsveç ve Türkiye'nin içinde bulunduğu jeopolitiği etkileyebilecek her türlü unsurun incelenmesi gerekmektedir. Aksi halde İsveç ve Türkiye uluslararası gelişmelerden soyutlanmış olacaktır. Bu nedenle gerçekçi öngörülere ulaşmak için dünya üzerinde yaşanan her türlü gelişmenin dikkate alınması kaçınılmaz bir zorunluluk halini alacaktır.

Yapılan öngörüler herhangi bir kişi, kurum veya kuruluşa ait olmayıp tamamen geleceğe yönelik düşüncelerimin metnin tamamındaki bilgilerin incelenmesi neticesinde ortaya olasılıklar halinde sunulmasından oluşmaktadır.

Gelecek için senaryoları hazırlarken kullanılan kesitlerden Kısa vade; 1-2 yıl, Orta vade; 3-5 yıl ve Uzun vade; 5-10 yıl periyotlarını kapsamaktadır. Türkiye'nin hali hazırda gündemini oluşturan AB ve bu çalışmanın ana konusunu oluşturan İsveç devleti gelecek için hazırlanan senaryoların bağlayıcı parametrelerini oluşturmaktadır.

⁷²⁹ Dugin Aleksandr, a.g.e, s. XVI.

Günümüzde, Türk hükümeti 2004 yılında IMF ile üzerinde mutabakat sağladığı yeni stand-by anlaşmasıyla IMF ve DB güdümlü istikrar politikalarının 2007 yılına kadar süreceğinin garantisini uluslararası sisteme vermiş durumdadır. Kamuoyuna temel hedefi ekonomideki iç ve dış borç stokundaki artışları kontrol altına alarak, Türkiye ekonomisini yeniden “istikrarlı” bir büyüme yoluna oturtmak şeklinde duyurulan programın, bu hedefin çok ötesinde Türkiye toplumunun yeniden yapılandırılması yolunda çok daha kalıcı “düzenlemeleri” içerdiği artık herkesçe bilinmektedir. Söz konusu düzenlemelerin asli ve en önemli hedefi “kamusal alan” olarak nitelendirilen sosyal güvenlik sistemi, eğitim, sağlık, v.b. alanlardaki kamusal hizmet ve kazanımların biçimlendirilerek, bu hizmetlerin metalaştırılması, giderek özelleştirilmesi olduğu da bilinen bir gerçektir.

9.1.2. Türkiye'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinin Olumlu Sonuçlanması Durumunda AB – Türkiye Strateji Modeli

9.1.2.1. İyimser Senaryo

Küreselleşen dünyada ekonomik birleşmeler her boyutta tüm hızıyla sürmektedir. En yakın küresel ekonomik birlik olan Avrupa Birliği ile en kısa sürede Türkiye'nin entegrasyonu için yoğun çaba harcanmaktadır.

Bu senaryo, devletin resmi kuruluşları tarafından planlanan faaliyetlerin ve hedeflerin planlandığı şekilde gerçekleşeceği, hatta, olumlu sonuçlar alınabileceği düşüncesinden hareketle oluşturulmuştur.

9.1.2.2. Kısa Vade İyimser Senaryo

Birinci strateji modeli Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin bir parçası olacağı durum için geçerlidir. Tarihi, coğrafi ve ekonomik olarak bir Avrupa ülkesi olan Türkiye, kısa bir süre içerisinde Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Aralık 2004 Zirvesinde AB'nin Türkiye ile müzakerelere 3 Ekim 2005'te başlama kararı almış olması, bu stratejik modelin gerçekleşmesi yönünde önemli bir adımdır. Pek çok nedenden dolayı Türkiye'nin üyeliği, hem AB üyesi ülkelerini, hem de AB'nin kendi yapısını büyük ölçüde etkileyecektir.

Türkiye ulusal çıkarlarından ödün vermeden AB'ni üyelik konusunda sıkıştırmış olup bu süreç AB üyeliği ile sonuçlanma yolunda ilerlemektedir. Bu aşamada İsveç ile olan diplomatik ilişkilerimiz aynı topluluğun iki eşit üyesi arasında gerçekleşecektir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu'nda ve Avrupa Parlamentosu'nda 70 milyon nüfusu ile Türkiye'nin çıkaracağı muhtemel 100'ün üzerinde parlamenter karşısında 9 milyon nüfusu ile 19 parlamenter çıkararak İsveç devletine karşı politik üstünlüğü Avrupa Birliği bünyesinde sağlayabilme imkanı kazanacaktır. Böylelikle terörle mücadelede daha kuvvetli bir pozisyon alınmış olacaktır.

2007 yılında AB'ne üyelik konusunda önemli ilerlemeler kaydeden Türkiye, AB'den gelecek yardımların artırılması ile ekonomik yönden olumlu gelişmeler yaşayacaktır. İlk olarak AB-Türkiye ithalat-ihracat dengesindeki 10 milyar euro'luk açık kapanacak ve Türkiye muazzam bir pazar elde etmiş olacaktır. Şu ana kadar bu açığı turizm gelirleri gibi farklı kaynaklarla kapatma veya kapatmaya çalışan Türkiye bu sektörlerden gelen para ile bu dengeyi pozitif yöne kaydırabilecektir.

Ayrıca 1990'lı yıllardan bu yana %60 civarında seyreden enflasyon 2006 yılı sonunda izlenen istikrarlı politikalar ile %10'ların altına inecek ve gelir dağılımındaki dengesizlik azalışa geçecektir. Böylelikle ekonomik istikrarını devam ettirecek olan Türkiye kişi başı GSMH'sını mevcut 4000 dolar seviyesinde muhafaza ederek istikrarlı bir büyümenin ilk sinyallerini verecektir.

AB kendi sınırları içerisinde yaşayan ve ülkemizin bütünlüğü konusunda bölücü fikirlere sahip unsurlara örgütlenme ve faaliyetleri konusunda serbest bıraktığı için bu unsurların faaliyetlerini kısıtlayıcı veya ülkemizin üniter yapısına zarar verebilecek hareketlerin önlenmesi ile ilgili çıkarılabilecek kanunlara Türkiye öncülük edebilecektir. Türkiye, terörizmle mücadele için oluşturulan küresel koalisyona ilk katılan ülkelerden birisi olduğu için üye olması durumunda Avrupa Birliği bünyesinde gerekli yasal mevzuatın uygulanmasını sağlayarak ve denetimini daha hassas yaparak ülkemiz adına zararlı girişimleri daha oluşum safhasında engelleyebilecektir.

Kıbrıs konusunda AB ile uzlaşma çabalarına girecek olan Türkiye AB'nin "Rum kesimini tanıyın" baskılarını bertaraf edecektir. Tam üyelik konusunu sözde

Ermeni soykırımı, Ekümenlik Sorunu, Ruhban okulunun açılması, Ermenistan sınır kapısının açılması, Ege’de Yunanistan lehine tavizler verilmesi, Türkiye’de yaşayan ve ekmeğini yediği topraklara hıyanet etmeyecek olan farklı etnik kökenli vatandaşlarımıza daha fazla bireysel özgürlük gibi hiçbir ön koşula bağlamayacağını AB’ne kabul ettiren Türkiye böylelikle, bölgesel sorunlarını çözmek için kendi iç bünyesinde oluşturulmak istenen suni sorunların önüne geçecektir.

Türkiye bugün bu sorunları lehine sonuçlandırmak için Dış politikasını, orta vadede çözüm yolu üretme ve uzun vadede bu sorunları çözme eğilimi içine girecek şekilde yönlendirecek ve bu yolda ilk somut adımlar kısa vadede atılacaktır. Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetleri ile yapılacak her türlü işbirliği anlaşmalarının temelini kısa vadede atacak olan Türkiye ayrıca Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi organizasyonlarda etkin rol alarak kendi iç dinamiğinin gücünün farkına varacaktır. Bu dinamiğin fark edilmesi ile Türkiye’nin önündeki engellerin hepsini çözecektir. Böylelikle Kısa vadede elde edilebilecek en önemli sonuç bu dinamiğin farkına varılması olacaktır.

9.1.2.3. Orta Vade İyimser Senaryo

AB müzakere sürecinde kendi üniter yapısından taviz vermeden yaptığı reformlar ile istikrara kavuşan ekonomik yapısı ve modern askeri güç unsurunu birleştiren Türkiye, üyeliği durumunda AB’nin bölgesel politikalarında söz sahibi olacaktır. Bunun bir sonucu olarak Türkiye, Baltık Denizi’nden Doğu Akdeniz’e kadar uzanan Avrupa jeopolitiğinin yanı sıra Uzakdoğu ve Yeni kıta Amerika’yı ilgilendiren küresel sorunlarda da söz hakkına sahip olacaktır. 21. yüzyılda artan bir tehdit unsuru teşkil eden kitle imha silahları ve terörizmin yayılması konusunda gerek caydırıcı gücü gerekse bölge politikalarındaki hakim güç unsuru olma özelliği ile tüm ülkelerin ve özellikle ülkemize yönelik olumsuz çalışmaların yoğunlaştığı İsveç gibi devletlerin faaliyetlerine bir son verebilecektir.

İsveç devleti ile olan ikili ilişkilerimizin yoğunlaşacağı bu stratejik model ülkemiz açısından yararlı bir potansiyele sahip olacaktır. Ancak bu potansiyel çok hassas dengeler üzerine kurulu olduğundan atılan adımların çok iyi hesaplanması gerekliliği unutulmamalıdır.

AB bünyesindeki tüm devletler için geçerli olan medya unsurlarının doğru yönlendirilmesi konusunda İsveç'i baz alarak yapılan bu öngörü modeli ile İsveç'te kitle iletişim araçlarının son derecede merkezileşmiş durumda olduğu, Expressen/Kvällsposten de içinde olmak üzere ülkenin en büyük gazetelerinin Stockholm'lu tek bir ailenin elinde bulunduğu, kamuoyu oluşturmada etkili olan önemli radyo ve televizyon istasyonlarının da devletin olduğu, ülke politikasının son 70 yılın 63 yılında tek bir siyasal parti tarafından belirlendiği, İsveç medyasında hükümetin "onay" vermediği görüşlerin yayımlanma olanağının bulunmadığı, bu merkezi ve rekabetçi olmayan medya unsurlarının yakından takibi ve bazı müdahalelerle faydalı olarak kullanılabilmesi tespit edilmiştir. Medya kuruluşlarına yapılan müdahalelerle AB üyesi ülkelerin halklarına son derece yaygın olan gazete okuma alışkanlığı göz önünde bulundurularak, AB ve İsveç halkının ülkemiz aleyhine faaliyetlerde bulunan örgütlere karşı bakış açısı değiştirilerek bu halkları bilinçlendirmek mümkün olacaktır.

Ayrıca elinde bulundurduğu ekonomik, sosyal ve askeri güç unsurlarını değerlendiren Türkiye, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini de içine alan bölgede işbirliği ve ticaret anlaşmaları yaparak AB'nin bu bölgelerdeki temsilcisi olabilecektir. AB Türkiye'nin Orta Asya'daki kültürel bağlarından yararlanmak için Türkiye'ye bazı ekonomik konularda imtiyazlar sağlayacaktır. Buradan hareketle Türkiye'nin AB içindeki en önemli görevlerinden birisi de Çin ile rekabet edilemeyen bütün sektörlerde üstün Türk iş gücünü ve kalitesini kullanmak olacaktır.

Ekonomik hedeflerine bir bir ulaşan Türkiye, Dış Ticaret açığını dengeleyerek kişi başı GSMH'sını 5000 dolar civarına çıkarmıştır. Üretim kapasitesini artırarak ihracatın yükseltilmesi bu durumun en önemli sebebidir. Bu kapsamda büyük sanayileşme hamlesini başarıyla sürdüren Türkiye, enflasyon oranını % 4'e kadar düşürecek ve gelir dağılımındaki düzensizlik giderilecektir. Kısa vadede yakalanan % 6'luk büyüme oranı orta vadede de sürdürülerek yıllık milli gelir seviyesi 450 milyar euro şeklinde gerçekleşecektir.

Konya Ovası Sulama Projesi kapsamında gelişmeler tamamlanmış olacak ve Türk ekonomisinin tarım sektörü gücünü ikiye katlamış olacaktır. Doğu Anadolu Projesi kapsamında bölgedeki hayvancılık sektörü geliştirilerek ve modern et entegre

tesislerinin kurulması ile AB'nin Türk mallarının önüne koyduğu her türlü çifte standart engel ortadan kaldırılmış olacaktır. Türkiye modern tarım hamlesi ile tekrar her şeyiyle kendi kendisine yeten yedi ülkeden birisi olacaktır.

Ekonomik alanda yaşanan olumlu gelişmelerin Türkiye'ye ve Türk halkına verdiği güvenin itici gücü etkisiyle siyasi alanda yaşanacak gelişmeler sonucu Türkiye Ege sorununun en önemli bölümlerini oluşturan aidiyeti tartışmalı adacıklar konusu ve kıta sahanlığı konusunda Türkiye lehine kesin anlaşmalara imza atarak her fırsatta bu konuları gündeme getirerek Türkiye'nin gelişimini baltalamaya çalışan Yunanistan'ın tahrik politikasını engellemiş olacaktır.

Türkiye ulusal alanda; bütün kurumları ile kendi içinde işbirliğini kurma ve geliştirme amaçlı bir entegrasyon hamlesine girişebilecektir. Ekonomik alanda entegrasyon, Türkiye'nin AB ile ekonomik, mali, parasal ve sosyal alanlarda anlaşması ile sağlanacaktır. Bu yanında Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, OPEC, İKÖ, Türk Cumhuriyetleri İşbirliği Örgütü gibi çeşitli bölgesel nitelikteki örgütlerin AB ile ilişkilerini düzenleyen ve gümrük duvarlarını kaldırılarak bu örgütler ile AB arasında tam bir akışkanlık sağlanan bir oluşumun öncülüğünü yapabilir. Ek olarak Türkiye, ekonomik entegrasyonun başarılı işleyebilmesi için siyasal entegrasyonun tamamlanmasını amaçlayacaktır. Bu durum da Türkiye'nin amacı, siyasal dengesizlik ve anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması olacaktır. Ekonomik sürtüşmelerin yıkıcı etkilerinden arınma isteği, istihdam ve yaşam standartlarının yükseltilmesi ile ortak kalkınma isteği, geniş pazar olanakları yaratma isteği, ulusal ekonomilerin uluslararası değerlerle yönlendirilmesinin zorunluluğu gibi nedenlerden dolayı Türkiye birlik ile entegrasyonunu tamamlayıcı politikalara ağırlık verecektir. Ayrıca tek başına etkisiz kaldığı konularda Türkiye AB ile bütünleşerek, tıpkı Yunanistan'ın şu an Türkiye'nin AB üyeliğini engellemek için izlediği politika gibi, siyasal etki oluşturma yoluna başvuracak ve dünya dengesini koruma isteği ile entegrasyon sürecine olumlu yaklaşacaktır.

Türkiye kendi kalkınma planı doğrultusunda uygulamaya koyduğu projelere ağırlık verecek ve KOP, DAP, Bor madenleri işletmeciliği, Rüzgar enerji santralleri, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki petrol yataklarının işletilmeye başlanması, yine

aynı bölgedeki zengin maden yataklarının işletilmesi gibi projeleri hayata geçirecektir.

Ayrıca Hazar havzası doğal gazını Avrupa'ya taşımak amacıyla Yunanistan ile yapılan anlaşma gereğince Türkiye enerji pazarı Avrupa Birliği enerji pazarına açılmış olacaktır.

İstikrarlı Türk Dış politikası, kısa vadede ön koşul olarak kabul etmediğimiz sorunları tek tek ele alarak çözüm aşamasına getirmiş ve sözde Ermeni soykırımı konusunda net tavrını koyarak AB'nin tarihi gerçekleri değiştirme çabalarının önüne geçilmiş olacaktır.

9.1.3.4. Uzun Vade İyimser Senaryo

Türkiye'nin, AB'ne tam üyeliğini gerçekleştirmesi ile ülke ekonomisi daha da canlanmış, bu durum ülkenin refahının ve zenginliğinin artmasına neden olmuştur. Türkiye'nin AB ile ticaretinde yıllardır sorun olan ticaret açığı Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını tamamlamış olarak birliğe üye olması sayesinde kapatılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda gelişen sanayisi ve ekonomisi ile Türkiye AB'nin bütçesine katkısı olan ülkeler arasındaki yerini alması beklenmektedir.

Yaşanan tüm bu gelişmeler, Türk ekonomisinin genel durumunun ve gelişme sürecinin olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir. Bunun önemli sebeplerinden bir tanesi de Türkiye'nin terörle mücadelesindeki dış kaynaklı sorunlarını AB bünyesinde çözmüş olmasından veya etkisiz hale getirmesinden kaynaklanmaktadır.

Uzun dönemde AB'nin bölgesel politikalarında söz sahibi ülke konumundan bu politikaları yaratan ülke konumuna gelecek olan Türkiye tüm bu gelişmelere ek olarak daha da güçlendirdiği askeri güç unsuru ile bölgede istikrarın teminatı konumuna gelecektir.

AB-Rusya-Çin ilişkileri kapsamında bölgede yaşayan Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkiler de geliştirilebilecek ve o devletlerin dünya ekonomisine ve siyasetine daha adaletli bir şekilde katılımı sağlanabilecektir. Halen Türk Cumhuriyetleri'nin

topraklarında çıkan yer altı zenginliklerini sömüren ve bu konuda mücadele eden devletleri bölgeden uzaklaştıran Türkiye Türkistan jeopolitiğindeki Türk halkının refah seviyesinin artmasına katkıda bulunacaktır. 2010 yılına kadar Doğu Türkistan konusunda oldukça çekimser politika izleyerek adeta Çin'i rahatsız etmek istemeyen Türkiye, bu konuda daha gerçekçi politikalar izleyerek bu coğrafyada yaşayan Türklerin bütün dünyadaki halklar gibi huzura ve özgürlüklerine kavuşmaları konusunda onlara yardımcı ve destek olacaktır.

Ruhban okulunun açılması konusunu Türkiye'nin zayıf düştüğü her zaman öne süren kesimlerin bu niyetleri tarihe karışmış olacaktır. Ekümenlik tartışmalarına bir son verilerek Fener Rum Patrikanesinin Kaymakama bağlı statüsü gerçek anlamda uygulanacaktır. Ermenistan sınır kapısının açılması için Türkiye'nin öne sürdüğü şartlardan birisi olan Ermenistan'ın Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesindeki işgaline son vermesi konusunda Ermenistan'a baskı yapılarak bu konuda olumlu gelişmeler kaydedilecektir. Ermenistan'a gıda ve tekstil ürünleri ihraç eden Türkiye bu sektörlere Enerji ve Telekomünikasyonu da ekleyerek Ermenistan ekonomisinin büyük bir kısmında söz sahibi olacaktır. Silah sanayisini geliştiren Türkiye, Ermenistan ile mücadelede etkisiz kalan Azerbaycan'a silah yardımıyla bulunacak ve bölgedeki Türk enerji nakil hatlarını korumaya alacaktır.

Kafkaslardaki istikrarsızlığı çözmek amacıyla Türkiye'nin bölge ülkelerinin tamamını kapsayan bir işbirliği anlaşmasının liderliğini yapması beklenecektir. Bu liderliğin sayesinde Hazar petrol havzasını kontrolleri altında tutan ABD ve AB şirketleriyle rekabet edebilecek Türk firmaları oluşturacaktır. Bu firmalarda çalışacak personelin bölgedeki Türk Cumhuriyetlerinden seçilerek bölgedeki etkinliğini arttırması ile pazar payını arttıran Türkiye ve Türk firmaları böylelikle aslen Türk Cumhuriyetlerine ait olan bölgedeki enerji kaynaklarının ABD, AB, Çin ve Rusya tarafından sömürülmesine müsaade etmeyecektir.

9.1.3. Türkiye'nin Avrupa Birliği Tam Üyelik Sürecinin Olumsuz Sonuçlanması Durumunda AB – Türkiye Strateji Modeli

Uluslararası platformda Türkiye karşıtlarının en önemli iki kozu insan hakları ve demokratikleşme konusudur. Türkiye bu konuları, ulusal güvenliğine en az zarar verecek şekilde çözüme kavuşturacak stratejiler geliştirmelidir. Türkiye AB'ne tam üyelik için 1959 yılında başvurusunu yapmıştır. Ancak başvurusu çeşitli engeller ileri sürülerek kabul edilmemiş ve bu başvuru sonu belli olmayan bir sürece sokularak cevaplanmamıştır.

Türkiye'nin üyeliğe kabulünün önüne konulan en önemli koşullardan birisi insan hakları konusudur. Bu koşulun bir çok kişi, kurum ve devlet tarafından Türkiye'nin sorun yaşadığı bölgelerindeki farklı etnik kimliklerin hakları ve günümüzde güncel olan kürtlerin hakları şeklinde algılandığı bir gerçektir.

Bu strateji modelinde Türkiye'nin AB'ne tam üyelik sürecinin olumsuz sonuçlandığı varsayılmıştır.

9.1.3.1. Kötümser Senaryo

Bu senaryo ise olağan gelişmelerin biraz dışına çıkılarak ve Türkiye açısından hemen her olaya biraz olumsuz bakılarak üretilmeye çalışılmıştır. Aslında bu senaryo gelişmeler karşısında hiçbir önlem veya karşı tedbir alınmaması durumunda karşılaşılabilecek olayları tahmin etmeye çalışmaktadır.

9.1.3.2. Kısa Vade Kötümser Senaryo

AB'nin Lozan Antlaşmasındaki azınlık haklarına saygı göstermeden Kürt ve Alevi toplulukları azınlık olarak göstermesi bu gruplara bazı kolektif haklar verilmesi yönünde düşüncesi olduğu anlamına gelmektedir. AB'nin kurucu üyelerinin bile onaylamadığı azınlıklar hakkındaki sözleşmeleri Türkiye'ye dayatması sonucu oluşacak tepkisel hareket ile Türkiye hiçbir konuda kolektif haklar vermek istemeyecektir.

Irak'ta yaşayan kürtler I. Körfez Savaşı'ndan bu yana Saddam Hüseyin rejiminin yıkılması ile bağımsız bir kürt devletinin kurulacağı hayalini kurmaktadır. Bölgede yaşanan sürekli kriz ortamı kürtlere gerçekte hiçbir kazanım sağlamasa da kendi sorunlarını her zaman gündemde tutmak adına önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Bölgede yaşayan kürtler için ABD'nin kurmayı düşündüğü yeni dünya düzeni oldukça önem arz etmekte olup sinsice gelişmelerden faydalanmaya çalışılmaktadır.

Kürtler Sevr Antlaşmasının Türk Kurtuluş Mücadelesi sonucunda geçerliliğini kaybetmesi ile bağımsızlıklarına kavuşamamaları arasında kuvvetli bir bağ kurmaktadır. Buradan hareketle kürtlerin bağımsız bir devlet kurmak için yapacağı her türlü girişim Ortadoğu'daki mevcut siyasi yapı içerisinde kürtlerin dağınık bir şekilde yaşadıkları Suriye, Irak ve İran'ı müttefik olmaya çağırarak bir davet olacaktır. Bu durumda bağımsızlıklarını kazanmak isteyen kürtler bu güçlü ittifakın dağılmasını beklemek zorunda kalacaktır.

İsveç'te yaşanan gelişmeler sonucunda örgütün yurt dışı yapılanması kuvvetlenmiştir. İsveç hükümetinin ayrımcılığı teşvik eden politikaları ancak Türk hükümetinin istikrarlı ve güçlü politikaları ile engellenebilecektir. Başta İsveç olmak üzere AB'nin Türkiye'ye yaptığı baskıların asıl sebebi, 16 Şubat 1999 günü Kenya'nın Nairobi kentinde yapılan bir operasyonla yakalanan ve tüm dünyadan gözlemcilerin iştirak ettiği açık, adil ve bağımsız Türk mahkemesinde yargılanan ve idama mahkum edilen terörist örgüt PKK'nın elebaşısı Abdullah Öcalan'ın serbest bırakılmak istenmesidir.

II. Körfez Savaşı ile Irak'ın işgali ve son günlerde yaşanan gelişmeler İran, Irak ve Suriye üçlü ittifakının güçlü bir parçasını eksiltmiş ve kürtlerin bağımsızlık heveslerini arttırmıştır.

AB üyeliğinin olumsuz sonuçlandığı bu strateji modelinde Türkiye tıpkı Osmanlı'nın yaptığı gibi Balkanlar ve Ortadoğu'daki farklı etnik kimlik ve dinleri kucaklayan bir strateji geliştirmelidir. Geliştirilecek bu stratejinin dayanak noktası ise Türk-İslam kültürünün ve köklü medeniyetimizin yeniden keşfedilmesi olmalıdır. Nitekim bu topraklarda siyaseten olmasa bile, kültür olarak Türk hakimiyeti halen

devam etmekte, özellikle Balkanlar'da ve Kafkasya'da farklı ırklardan olmalarına rağmen pek çok Müslüman kendini Türk ve Osmanlı addetmektedir.

Türkiye, dış politikası açısından önemli bir yere sahip olan Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz, Ortadoğu, Akdeniz ve Orta Asya ile Avrupa'nın doğal kesişim noktasında yer alması nedeniyle etrafında bir güvenlik, istikrar, refah, dostluk ve işbirliği ortamı yaratmak durumunda kalacaktır. Dış politika konusunda Asya ve Pasifik de dahil olmak üzere tüm bölgeleri kapsayan aktif bir tutum izlemek Türkiye için olumlu politikaların başında gelecektir.

9.1.3.3. Orta Vade Kötümser Senaryo

Ekonomik ve askeri alanda kalbur üstü bir yeri olan İsveç devleti uluslararası ilişki ve siyaset alanında potansiyel bir tehlike yaratabilecek bir yapıya sahip görünmektedir. Bu tehdit göz önünde bulundurulduğunda çok değişik ve fonksiyonel stratejiler geliştirilerek uygulanması zorunluluk halini alacaktır. İsveç ve İskandinav ülkeleri ile politik, ekonomik ve askeri alanda ilişkilerimizin çok iyi olmayacağını göz önüne aldığımızda bu gibi ülkeleri etkilemek için onların bağımlı olduğu güçlü ülkeleri veya grupları yönlendirmeye çalışarak kontrol altına almak mümkün olabilecektir. Terör kelimesine yabancı olan bu ülkelerde, terörün kendisinin yaratacağı iç karışıklık son derece basit bir işlem olduğu kadar istendiği takdirde bu ortam desteklenerek karşı bir koz olarak kullanılabilir. Böyle bir karşı tepki ülkeleri yıkıma bile götürebilecek karışıklıklar yaratabilecek potansiyele sahip olması mümkün görünmektedir. Fakat dünya siyasetini artık ülkelerin değil kişilerin ve grupların yönlendirdiği düşünüldüğünde Türkiye'nin alması gereken tedbirlerin tamamen değiştiği anlaşılmaktadır.

Türkiye, İsveç ve diğer devletlere karşı izlediği politikayı tasarlar ve uygularken Devlet, Hükümet ve Siyasi Parti politikaları arasındaki farklılıkların bilincinde olarak, Devlet politikası seviyesindeki konuları, Devletin -sivil veya asker- ilgili bütün kurumları ile birlikte değerlendirmeli, karşılaştırmalı ve uygulamalıdır.

Türkiye, İsveç ile olan ilişkilerinde içeriği daha ayrıntılı düşünülmüş ve planlanmış konularda işbirliği için girişimlerde bulunmalıdır.⁷³⁰

Türkiye’yi bölmek istemekte olan devletler AB uğruna Türkiye’ye normal şartlarda yaptırılmayacakları pek çok şeyi dikte ettirmektedirler. Alevilerin Müslüman azınlık olarak tanınmasını isteyen AB Alevilerin Müslümanlığın bir mezhebi olduğunu bilmedikleri gibi Türk politikacılar da bu konuda sessiz kalarak sanki AB’nin bu tutumunu destekler nitelikte davranmaktadırlar.

AB, Türkiye’de etnik temellere dayanan devletçikler kurarak Türklerin dışlanması politikasını başarıyla yürütmektedir.

AB ve İsveç tarafından bir çok konuda baskı altında tutulan Türkiye bu baskıdan kurtulmak ve kendi yaşam alanını yeniden tespit etmek amacıyla Balkanlar, Kafkasya, Karadeniz, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, İran ve Avrasyadaki ortak çıkarlara sahip olduğumuz bütün devletler ile yakınlaşma sürecine girecektir.

9.1.3.4. Uzun Vade Kötümser Senaryo

Bu strateji modelinde Türkiye’nin hertürlü iyi ilişki kurma ve medeni olarak kabul ettiği bir topluma entegre olma girişimlerinin sonuçsuz kalması ile değişen dünya dengelerinin bir sonucu olarak toprak bütünlüğünü tehlikeye sokan gelişmelerin gerçekleştiği varsayılmaktadır.

AB’nin tam üyelik koşulu olarak Türkiye’nin önüne koyduğu şartlardan birisi olan Ege Denizi’nde yaşanan sorun karşısında Yunanistan yanlısı politikalarını yoğunlaştırması ile Türkiye Ege sorununda önemli tavizler verecek duruma gelecektir.

Akdeniz’deki stratejik önemi nedeniyle büyük güçlerin ve dolayısıyla AB’nin iştahını kabartan Kıbrıs meselesinde Rum kesiminin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne resmen son verme durumunu Türkiye kabul edecek pozisyona gelecektir.

⁷³⁰ Koç Şanlı Bahadır, “ABD ile İlişkiler Üzerine”, 2005.

KONGRA-GEL terör örgütünün Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizdeki faaliyetleri AB'nin cesaret verici politikaları nedeniyle şiddetlenerek yoğunlaşmış ve Türkiye üzerindeki baskılarını arttıran AB, tam üyelik şartı olarak sorunun Türkiye'nin vereceği tavizlerle çözülmesini istemektedir. Bu konuda Türkiye yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve devlet yönetimindeki stratejik hatalar nedeniyle bölgede ödün verme aşamasına gelecektir.

Türkiye'nin senelerce en büyük sorununu teşkil eden PKK/KADEK terör örgütünün ele başısı Öcalan'ın yakalanması ile faaliyetlerinde azalma meydana gelmiştir. Ancak dış devletlerin yardımıyla (Almanya, İsveç, Fransa vb.) yeni bir lider bularak faaliyetlerini yeniden alevlendireceği kuşkusuzdur. Bu nedenle Türkiye'nin terörizmi askeri ve ideolojik olarak destekleyen bağları ortadan kaldırması gerekmektedir. Bu nedenle uluslararası işbirliği ve barışçıl yöntemlerle yapılacak her türlü faaliyet desteklenmelidir.

Tüm dünyada Ermeni meselesi konusunda yalnız kalan Türkiye, Ermenilerin hedeflerine ulaşmaları önündeki tek engel olan taviz vermeyen politikasını değiştirmek için yoğun baskı altında kalacaktır. Ermenilerin tazminat ve toprak taleplerini artık gizlemeden Avrupa'da tartışmaya başlaması ve konunun uluslararası mahkemeler tarafından incelenmesi niyetleri su üzerine çıkacak ve Türkiye milyonlarca dolar tazminat ödemek zorunda kalacaktır.

Fransa'nın Ermeni ve kürd meseleleri konusunda Türkiye'ye baskısını arttırarak sürdürdüğü bu strateji modelinde Türkiye, Fransız hükümetine ve halkına Fransızların Cezayir ve Batı Afrika'da yaptıkları soykırım ile Korsika, Katalan ve Bask sorunu sık sık hatırlatmalıdır. Bu bağlamda geliştirilecek karşı strateji Türkiye'nin Fransa'nın aldığı ve alacağı aleyhte kararlara misillemede bulunarak tarihi gerçekleri saptırmasına izin vermemek olmalıdır.

AB'nin, azınlık hakları, Kıbrıs ve İnsan hakları konularındaki baskıları, AB'nin Türkiye'ye zarar vermek istediğini ve bu amaçla Türkiye'yi bölmeyi amaçlayan güçlerin kullanıldığını göstermekte olup bu konuda geliştirilecek karşı stratejiler önem kazanmaktadır. Türkiye'nin geleceğe doğru güvenle yol alabilmesi için dış

baskılardan medet uman yöneticilerin Türk milletinin elindeki en değerli varlığı olan Türk vatanını soktuğu yol ülkemizin kahramanlık dolu tarihine yakışmamaktadır.

Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Arap, Kürt, Zaza, Çingene gibi toplulukların toplam nüfusunun 15 milyonu geçmediği ve bu insanların çoğunun hiçbir şekilde Türkiye'nin yaşadığı sorunlardan, iktisadi meseleler haricinde bir rahatsızlığı bulunmadığı ülkemizde AB deki Kemal Atatürk karşıtı tutumluların ki bunu açıkça söyleyerek Atatürk'ü hedef alacaklardır. Ermenistan sınırının açılması, Ermenilerle iyi ilişkiler kurulması, yani soy kırım yaptığımızın itiraf edilmesi gibi tavizler istenecektir. AB ayrıca İmralı'da cezasını çeken bölücü örgüt elebaşısı için ve örgüt üyeleri için genel af ilan edilmesini istayarak, örgüt üyelerinin dağlara yeniden aklanmış olarak çıkması için ortam hazırlamaktadır. Güney Kıbrıs yönetiminin tanınması, Denктаş'ın planlı bir şekilde yönetimden uzaklaştırılması, 2014 yılında Türk ekonomisine tamamen hükmedecek olan AB'nin Güneydoğu için özel ekonomik plan yapmamızı istemesi, yüzlerce vatan köşesini ihmal edip bütün paramızı bazı bölgelere yatırmamız şeklindeki istekleri, Heybeli ada ruhban okulunun açılması ancak Yunanistan'daki Müslüman Türkler'in ezilmesine ses çıkarılmaması gibi bitmek tükenmek bilmeyen isteklere her gün bir yenisi daha eklenecektir.

Avrupa'dan soyutlanan Türkiye, yönünü kesin olarak tespit etmek zorunda kalacaktır. Bu durumda bölgesel konumundan ötürü Türkiye'nin birçok seçeneği mevcuttur. Bu tercih Türkiye'nin ve Türk Halkının olacaktır. AB hayelleri içinde uzun süre bir çok konuda içine sinmeden verilen tavizler bu aşamada Türk Devleti'ni zor duruma sokacaktır. Bir zamanlar Osmanlı padişahlarının gayri-müslim halklara bahşettiği kapütüasyonların kaldırılmasında yaşanan zorluklar gibi problemler ile karşılaşacaktır.

Türkiye, AB'ne üye olamazsa kendini yalnız hissetmeyecektir. Çünkü bazı kalıpların içine sıkışıp kalmış olan AB'nin bizim gibi, gücünden çekindiği veya çıkarlarının ters düştüğü için dışladığı devlet ve toplumlar farklı kültürlerin temsilcileri olarak karşımıza çıkacaklardır. Ayrıca Orta Asya coğrafyasına yayılmış olan Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini güçlendirecek olan Türkiye bölgedeki diğer medeniyetler olan İran, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Çin, Rusya ve Japonya ile

ekonomiden eğitime her alanda çeşitli anlaşmalar yaparak pozisyonunu tamamen yenileyecektir.

9.1.4. İsveç Devleti'nin Türkiye Aleyhine Faaliyetlerine Son Vermesi Durumunda İsveç – Türkiye Strateji Modeli

9.1.4.1. İyimser Senaryo

Bu strateji modelinde İsveç devletinin Türkiye'de faaliyetlerini sürdürmekte olupta yasa dışı faaliyetlerini gizleyerek İsveç'te örgütlenmiş grupların kontrolünü etkin bir şekilde yaptığı ve bu konuda Türkiye ile işbirliği içinde bulunduğu bir durum değerlendirilmektedir.

Ayrıca AB'nin başka hiçbir aday ülkeden istemediği ön koşulların büyük destekçisi ve takipçisi olan İsveç'in Türkiye'nin bölünmesi adına ülkesindeki Kürtlerin menfaatleri doğrultusundaki hareketlerine bir son verdiği düşünülmektedir.

9.1.4.2. Kısa Vade İyimser Senaryo

11 Eylül saldırıları sonrasında AB'nin almış olduğu 13 Haziran 2002 tarihli Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı'nın uygulanmasına ilişkin hükümleri kabul ederek 24 Nisan 2003 tarihinde terör suçunu mevzuatına alan İsveç devleti, terörle mücadele konusunda oldukça deneyimsizdir. Bu nedenle ikili ilişkilerde Türkiye lehine gelişmelerin yaşanması Türkiye'nin izleyeceği üstün stratejiye bağlı olacaktır.

Öncelikle İsveç devletinin yıllardır sürdürdüğü, "PKK ile Kürt halkının özdeş görülemeyeceği, Kürtlerin hak ve özgürlüklerine PKK'dan farklı bakmak gerektiğini, PKK dışında da Kürtlerin temsilcilerinin olduğu" şeklindeki resmi yaklaşımı değişecektir. Bu konuda İsveç devleti isteksiz görünmekle birlikte Olof Palme cinayetinde PKK'nın parmağı olduğu şeklindeki istihbarat değerlendirilmeli ve bu olayların İsveç'in resmi yaklaşımını değiştirmesi yolunda olumlu katkı sağlamıştır. Zira İsveç devletinin PKK'yı terör örgütü olarak tanımlamasının ardında PKK'nın İsveç'te işlediği cinayetlerin yattığı değerlendirilmektedir.

PKK'nın bu ülkedeki dernekleri vasıtasıyla Türkiye aleyhine yürüttüğü propagandalara son verilmeye başlanacaktır. Özellikle Türk turizmini baltalamaya yönelik yürütülen faaliyetler Türkiye'nin turizm gelirlerini azaltmakta veya zarara uğratmaktadır. Bu konuda iki ülke arasında imzalanma aşamasına gelinmiş anlaşmalar ile turizm sektöründe yapılan karalama kampanyası haline dönüşmüş reklamların önüne geçilecektir. Ayrıca karşılıklı imzalanacak anlaşmalar ile iki ülke arasında başlatılacak charter seferleri ile turizm gelirleri arttırılacaktır.

Ekonomik, kültürel ve turizm konularında işbirliğine giden iki ülke ortak çıkarları doğrultusunda birlikte kararlar alarak Orta Asya, Müslüman ülkeler, Batlık ülkeleri gibi çeşitli pazarlarda, birbirlerinin bu bölgelerdeki kültürel nüfuzlarının kullanılması ile rekabet güçlerini arttıracaklardır.

Kısa vadede yaşanacak olumlu gelişmeler kapsamında Türkiye'nin İsveç ile olan ticari ve siyasi ilişkilerini geliştireceği ve iki ülke arasında geçmişte varolan dostluk ve müttefiklik mazisine uygun bir hal alacağı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki yakınlaşma Türkiye'nin AB tam üyelik müzakerelerine ön koşulsuz başlaması ile üst seviyeye ulaşacak ve PKK yeni adıyla KONGRA-GEL terör örgütü İsveç'teki yapılanmasına son vermek zorunda kalacaktır.

Yıllık 300 milyar dolarlık milli geliri, % 6'lık büyüme hızı, ve 4000 dolarlık kişi başı GSMH ile Türkiye, İsveç ile arasındaki ticaret hacmindeki dengesizliği kendi lehine azaltacağı varsayıldığında İsveç ekonomisi için Türkiye'nin vazgeçilmez bir pazar olacağı ve Türkiye'den ucuz ve kaliteli ürün temin edeceği değerlendirilmektedir.

İsveç ile Türkiye arasında yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda yaratılacak görüşme zemini ile tarafların buluşup görüşmelerine vesile olacak Dostça Girişim (friendly demarche) siyaseti izlenecektir.

Türkiye ile İsveç Devleti arasında kurulabilecek ortaklıklar ve işbirliği çalışmalarının daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için "corps diplomatique" diye adlandırılan İsveç'te bulunan Türk diplomasi temsilciliklerinin, hepsinin niteliği arttırılması ve İsveç Silah sanayinde yaşanan teknolojik gelişmelerden haberdar

olabilmek için askeri temsilciliğin kurulması gerekmektedir. Siyasal memur statüsündeki bu görevli, İsveç'in durumunu ve davranışlarını kendi yetki alanında kalmak koşuluyla izleyecek ve Türk hükümetine bildirecektir. Bu çerçevede görev alacak askeri ataşeler (ataşe militer) bağlı olduğu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin temsilcisi sıfatıyla hem elçiliğin askeri danışmanı olacak, hem de Türkiye için haber toplayacaktır.

9.1.4.3. Orta Vade İyimser Senaryo

Bu stratejik modele göre İsveç Türkiye ilişkilerinde kısa vadeli politikaların sonuç vermesi ve güce başvurmadan Türkiye ile İsveç arasındaki uyuşmazlıkların giderildiği öngörülmektedir. Barışçı çözüm sayesinde Türkiye uluslararası boyuta taşınan uyuşmazlıklarını hukuki ve siyasal alan öğeleri çerçevesi içerisinde çözecektir. Bir başka ülkenin hakemliği veya uluslararası yargı yoluna gerek kalmadan sorunlarını gideren Türkiye hızla sanayileşmesini tamamlayacak ve refah seviyesini yükseltecektir. Kişi başı GSMH'sı 5000 dolar seviyesine ulaşan ve G-20 üyesi olan Türkiye İsveç'in Ortadoğu ve Hazar enerji havzalarından güvenle yararlanması yolunda girişimlerde bulunabilecektir.

İsveç Devleti ile yapılan işbirliği anlaşmalarının kapsamı genişletilerek bir çok yerel ve bölgesel sorunda iki ülke ortak hareket etme politikası izleyecektir. Özellikle ekonomik alanda yapılan anlaşmalar ile İsveç Türkiye pazarından daha fazla pay alacaktır. İsveç firmaları Türk ortaklarının kimliğini kullanarak Orta Asya Türk Cumhuriyetleri pazarına daha rahat ve güvenle girebilecektir.

Kültürel alanda yapılan işbirliği ile iki ülke halkları arasında yakınlaşma sağlanacak ve uluslararası konularda bu sıcak ilişkilerinden faydalanılacaktır. Böylelikle İsveç halkının içindeki zihnindeki kötü ve yanlış Türkiye imajı giderilmiş olacak ve bu devletin önyargılı yaklaşımlarında önüne geçilmiş olacaktır.

Teknoloji alanında yapılan işbirliği kapsamında İsveç'in teknoloji konusundaki gelişmelerinden yararlanılacaktır. İkili anlaşmalar ile teknolojisini kolay kolay paylaşmayan İsveç karşılıklı çıkarlar doğrultusunda teknoloji paylaşmaya ikna edilecektir. Özellikle uçak sanayisi, yazılım, bilişim, telekomünikasyon, silah sanayi

ve demir çelik sanayisinde ileri düzeyde olan İsveç bu konudaki birikimini Türk firmaları ile paylaşacaktır. Silah üretim sektöründe önemli ülkelerden birisi olan İsveç Türkiye ortaklığı vasıtasıyla Müslüman ülkelerde daha geniş pazar payı elde edebilecektir. Türkiye’de ve İsveç’te kurulacak olan Tekno-parklar ve teknoloji fuarlarında şirketler düzeyinde ortaklık ve anlaşmaların hacmi arttırılacaktır.

Maden yönünden zengin olan Türkiye’de özellikle petrolün yoğun olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinde petrol arama ve çıkarma ihalelerinde pay alması daha da kuvvetlenecek olan İsveç’in uluslararası şirketleri Türkiye’nin diğer bölgelerinde bol miktarda bulunan madenlerinde işletilmesinde katkı sağlayabilecektir. Özellikle makine parçaları imalatında İsveç çeliğinin ününü kullanan İsveç Türkiye’nin AB ülkelerine daha kolay mal satabilmesini sağlayacaktır.

Turizm sektöründe tüm İskandinav ülkelerini kapsayan büyük organizasyonlar ile Türkiye’ye gelen turist sayısı arttırılacaktır. Özellikle sağlık turizmi konusunda reklam faaliyetlerine ağırlık verilerek bu yönde de turistlerin ülkemize gelmesi sağlanarak ülkemizdeki şifalı bütün kaplıcalarından milli gelirimize katkı sağlanmış olacaktır.

9.1.4.4. Uzun Vade İyimser Senaryo

Bu strateji modeline göre İsveç Türkiye ile olan ilişkilerinde ilerleme kaydedecektir. İsveç’te yaşayan kürt kökenli Türk vatandaşlarının refah seviyelerindeki artış ile bu insanları Türkiye aleyhine faaliyetlerde bulunan bir unsur olmaktan çıkaracaktır.

Türkiye kendi varlığını korumak ve savunmak, güvenliğini sağlamak, ulusal olarak güçlü olmak, ulusal prestij, ideoloji ve gücünü korumak ve güçlenmek amacıyla bu modelde belirtilen gelişmeleri destekleyecektir.

Öncelikle, Türkiye’nin onurlu mücadelesi karşısında, terör unsurlarını içeren kuruluşların faaliyetlerini tamamiyle yasaklayan ve sıkı denetimler ile yeniden

oluşmalarını geçiktiren İsveç devleti, Türkiye ile iktisadi, askeri ve siyasi anlaşmalar imzalayarak işbirliğini en üst seviyeye çıkaracaktır.

İsveç Devleti ile orta vadede oluşturulan karşılıklı işbirliği zemini her iki ülkenin ortak kültürel mirasa sahip oldukları bölgelere doğru genişleyecektir. İsveç'in yanı sıra Norveç, Finlandiya, İzlanda ve Danimarka gibi ülkeleri ve Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, KKTC, Özbekistan, Pakistan ve Kırgızistan gibi devletleri ortak bir platformda bir araya getirecek bir girişim ile işbirliği sahaları artacaktır. Böyle bir pazara hükmedecek olan İsveç ve Türkiye bölgedeki zengin doğal gaz ve petrolün ABD, Rusya ve Çin gibi devletlerce sömürülerek bölge halkının fakirleşmesi engellenecektir.

Türkiye, Deniz filosunu güçlendirmek amacıyla İsveç'in gemi sanayisinden faydalanacaktır. Türkiye'de kurulacak tersanelerde Türk-İsveç ortak yapım gemiler ile Deniz Ticaret filosu genişleyecek olan Türkiye Uzakdoğu ve Güney Amerika ülkeleriyle ticaret yapabilecek konuma gelecektir. Ayrıca modern İsveç donanması ile güçlü Türk Deniz Kuvvetleri'nin çeşitli bölgelerde yapacağı tatbikatlar ile karşılıklı bilgi ve tecrübe birikimlerini paylaşacaklardır.

Ayrıca geleceğin modern savaş uçaklarını birlikte yapan İngiltere ile İsveç'in ortak çalışmalar yürüttüğü Gripen projesine gibi çeşitli modern silah projelerine dahil olacak olan Türkiye, Silah sektöründeki dışbağımlılığından kurtulmanın en önemli adımını atacaktır. Türkiye'de kurulacak Uçak fabrikalarında çalışacak binlerce kişi istihdamı sağlarken, üretilecek olan uçaklar da Gazi M.Kemal Atatürk'ün dileğini yerine getirecektir. Böylelikle Türk Halkı'nın Türk Tayyare Fabrikası'nın kapatılması ile sönen umutları yeniden alevlenecektir.

İsveç ile Türkiye arasında kurulan ikili işbirliği kapsamına terörle mücadele, yasa dışı göç, uyuşturucu trafiği gibi konularda karşılıklı tam güvene dayanan politikalar izlenecektir.

Türkiye 2010 yılında, kısa vadede temellerini attığı kalkınma hamlesinin meyvelerini toplamaya başlayacaktır. Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi ve Konya Ovası Projelerinin tam kapasite işletilmesi ile Türk tarıma dayalı

ekonomisinin hacmi iki katına çıkacak, modern tarım ve tarıma dayalı teknolojiler bölgede uygulanarak üretim arttırılacaktır.

Türkiye'nin jeostratejik konumu nedeniyle bir enerji nakil hattı haline gelmesi oldukça kuvvetlidir. Bakü-Ceyhan petrol boru hattı ile Azerbaycan petrolünün yanında Kazakistan petrolüde faaliyete geçecek, Türkmenistan-Türkiye doğal gaz enerji nakil hattı kullanılmaya başlanacaktır.

9.1.5. İsveç Devleti'nin Resmi Yaklaşımının Değişmemesi Durumunda İsveç – Türkiye Strateji Modeli

9.1.5.1. Kötümser Senaryo

Bu strateji modelinde ise İsveç devletinin Türkiye'de faaliyetlerini sürdürmekte olan yasa dışı örgüt mensuplarına destek olmaya devam ettiği ve bunu gizlemeye gerek duymadan uluslararası kamuoyunda Türkiye aleyhine propagandasını sürdürdüğü kabul edilmiş olup İsveç'te örgütlenmiş grupların kontrolünü etkin bir şekilde yapmadığı ve bu konuda Türkiye ile işbirliği içinde bulunmadığı bir durum değerlendirilmektedir.

Bu hareket tarzıyla İsveç'in, Osmanlı İmparatorluğunun himayesinde ve korumasında beş yıl Türk topraklarında yaşayan kralları Demirbaş Şarl'ın (XII'nci Karl) anısına ihanet ettiklerini görmekteyiz. Geçmişte Osmanlı'nın savaçılığına ve kudretine hayran olan Vikingler günümüzde Türk halkının aynı özelliklerini içinde taşımaya devam ettiğini unutmuş görünmektedirler.

9.1.5.2. Kısa Vade Kötümser Senaryo

Bu strateji modelinde yaklaşımından vazgeçmeyen İsveç Devleti'nin AB'nin desteği ile ülkemizin bir sorunu haline getirilen kürt meselesi konusunda terör örgütleri ile gizli anlaşmalar yaptığı ve Ortadoğu'da gelecekte söz sahibi olabilmek amacıyla Türkiye'de binlerce masum vatandaşın öldürülmesine sebep olan terör örgütlerine destek vermeye devam ettiği varsayılmıştır.

Türkiye öncelikle, diplomasi ve politika alanında, çok sözü geçen "Bekle ve Gör" politikası izleyerek terör örgütünün İsveç'teki yapılanması karşısında, acele etmeden beklemek ve harekete geçmeden önce, bu olayların sonucunda izleyeceği politikaları belirleyerek ve yakinen izleyerek, son ve en uygun duruma göre bir tutum saptayacaktır.

Bu maksatla öncelikle iki ülke arasında bulunan güvensizliğin çözülmesi amacıyla Türk Dışişleri, iki ülke arasındaki yetersiz işbirliği ve diyalog nedeniyle yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla Gizli diplomasiye tepki olarak ortaya atılan Açık diplomasi anlayışını kabul ederek bu çerçevede, diplomatik görüşmelerle her iki tarafın yükleneceği hak ve sorumlulukların kamuoyunun bilgi ve denetimine sunulmasını sağlayacaktır. Bu politikanın bir sonucu olarak İsveç gizli hükümet politikalarının ortaya çıkmaması için hükümet politikalarını gözden geçirmek zorunda kalacaktır.

Tüm bu girişimlere ek olarak Türkiye'nin, İsveç'teki tüm halkın %9-11 gibi küçük bir kısmını oluşturan aktif halk gruplarına yönelik tanıtım ve lehte propaganda çalışmalarını arttırarak siyasal sistemle yakından ilgilenip faal olarak katılan, sistemi düzeltmek, değiştirmek için çaba harcayan bu topluluk üzerindeki etkisini en üst seviyeye çıkartabilecektir. Bu yaklaşımın başarıya ulaşabilmesi için oluşturulacak uzmanlardan kurulu delegasyonlar Türk hükümetinin önceden belirlediği konularda İsveç ile görüşmelerde bulunarak bu sürece katkıda bulunması beklenecektir. Böylelikle Türkiye terörle mücadelesinde önemli bir kazanım sağlamış olacaktır.

Kısa vadede yapılan tüm iyi niyet girişimlerin bir sonuç vermediği düşünülmektedir. Bu durum elbette ki İsveç'in kürt politikalarının kötü sonuçlarına tahammül edeceğimiz anlamına gelmemelidir. Bu oluşumun önlenmesi için gerekli diplomatik girişimleri yapan Türkiye, kendi üstün stratejisini yaratırken orta ve uzun vadeli planlarına temel teşkil edecek girişimlerde bulunmalıdır.

Dış ticaret açığı 30.5 milyar dolara yükselmiş ihracatın ithalatı karşılama oranı % 64.7'ye düşmüş, enflasyon oranı yeniden yükselişe geçmiştir. Bu çerçevedeki Türkiye OECD ülkeleri arasında gelir dağılımının en bozuk olduğu 2. ülke haline gelmiştir. Yüksek petrol fiyatları, yaşanan ülke içi ekonomik krizler ve halk arasında

başlayan huzursuzluğa ek olarak ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler Türkiye'nin içine kapanmasına ve dış ilişkilerini azaltmasına sebep olacaktır. Özellikle ülke dışında faaliyet gösteren yasa dışı örgütler ile mücadele konusunda pasifleşecek olan Türkiye, etrafında yaşanan ve kendisini hayati derecede etkileyen uluslararası gelişlere müdahale edemeyecektir.

Ulusal egemenliğimize yönelik tehditleri ülkesinde barındıran İsveç bu örgütlerin sözcülüğünü yapma konusundaki kararlılığını AB müzakere süreci daha başlamadan gösterecektir. Avrupa Parlamentosunda ve çeşitli komisyonlarda İsveç vatandaşlığına sahip Türkiye'nin doğusunda etnik ayrımcılığa dayalı bir devlet kurmak isteyen kürt kökenli kişilerin çoğalması sonucunda bu komisyonlara verilen önergeler ile AB dış politikasını menfi yönde etkilemek ve Türkiye üzerine kurulan baskıyı arttırmak isteyeceklerdir. İsveç devleti ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde kurulan yasadışı örgütlerin arka bahçeleri niteliğindeki örgütler faaliyetlerini İsveç'in politikalarından cesaret alarak arttıracaklardır.

9.1.5.3. Orta Vade Kötümser Senaryo

Bu stratejik modele göre İsveç resmi yaklaşımlarından taviz vermemekte ve Türkiye'de faaliyet gösteren yasa dışı örgütlerin topraklarında konuşlanmasına ve örgütlenmesine imkan vermeye devam etmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin, terör örgütü militanlarına yönelik İsveç'in desteğini kırabilmesi için öncelikle ekonomik tedbirler alması gerekmektedir. 1800'lü yılların sonlarından beri Türk piyasasında İsveç firmaları bulunmaktadır. İstanbul'da, İsveç Başkonsolosluğu çatısı altında İsveç Ticaret Merkezi faaliyetlerini sürdürmektedir. İsveç İstatistik Ofisi'nin açıkladığı son verilere göre, Türkiye'nin İsveç'e ihracatı. 2003 yılı Ocak-Nisan döneminde, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, İsveç'in Türkiye'den ithalatı %44 artış oranı ile 1297 milyon SEK düzeyinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, söz konusu dönemde Türkiye'nin İsveç'ten ithalatı ise; %71 artış oranı ile 2.059 milyon SEK düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden, Türkiye'nin İsveç'in toplam ihracatındaki payının %0.7, toplam ithalatındaki payının %0.6 olduğu görülmektedir. İsveç'in söz konusu dönemde en fazla ihracatının %71 oranı ile Türkiye'ye olduğu açıklanmıştır. Türkiye'nin Bu

ticaret hacminin getirmiş olduğu avantajları kullanabilmesi durumunda İsveç karar alma organları Türkiye hakkında alınacak kararlarda daha temkinli davranacak ve bu durumu göz önünde bulundurmak zorunda kalacaklardır. Devletlerin birbirlerine karşı geniş çapta ekonomik bağımlılıkları olmasından dolayı Ekonomik politikanın yaptırım araçlarından biri olan ambargoyu uygulamak bir ülkeyi ekonomik açıdan zor duruma düşürmek için ticaret gemilerinin ve diğer malların giriş çıkışının, ithalat ve ihracatın yasaklanması ile son derece etkili bir silah olarak kullanılarak ekonomik yönden caydırıcı bir güç unsuru oluşturulacaktır. Elbette bu uygulama ile Uluslararası terminolojide geçen “ambargo”dan farklı olarak sadece iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin en aza indirilmesi söz konusu olacaktır.

Türkiye, İsveç ya da AB ülkelerine yönelik toplu ve organize edilmiş bir şekilde alacağı ekonomik ilişkileri kesme politikası olan boykotu dikkatlice kullanabilmeli ve bu politikanın dış siyasetteki etkili ticari yaptırımından yararlanmalıdır. Bu boykot ekonomik olabileceği gibi politik, askeri ve ideolojik kaynaklı da olabilecektir. Türkiye, İsveç’in bu konudaki görüşlerini ve tutumlarını değiştirmemesini gerekçe göstererek ortak eylemlere katılmayı reddedebilecektir. Türkiye’nin dış politika temsilcileri İsveç’in izlediği politikalarından ya da tutumdan hoşnut olmadıklarını göstermek için uluslararası konferansları ya da toplantıları da boykot edebilecektir. Türkiye, AB’nin veya İsveç’in politikalarını ve hareketlerini etkilemek ya da protesto etmek amacıyla çeşitli alanlarda boykot silahını ustaca kullanabilmelidir.

Azınlıklara kültürel haklar verilmesi konusunda Türkiye’ye baskılarını arttıran AB bu konuda İsveç gibi tehlike ve tehditlerden uzak devletleri kullanmaktadır. Türkiye’nin kendi içinden çıkan insanların çıkarları uğruna Türkiye aleyhine örgütlenmekte ve her fırsatta Türkiye’yi Avrupa’ya şikayet etmektedirler. Bu kişi ve kuruluşlar AB fonlarıyla sürekli beslenmekte ve doyurulmaktadır. Bu nedenle İstiklal marşımızın söylenmesine ve şehitlerimiz anısına saygı duruşunda bulunmamıza bile karışma cüretini göstereceklerdir.

AB müzakere süreci belirsiz bir şekilde ilerlerken, Türkiye’nin üyeliği konusunda en ufak bir işaret bile yokken Türk siyasi misyonları tarımdan, ekonomiye birçok alanda Avrupa’nın bize dikte ettirdiği kanunları ve düzenlemeleri

hayata geçireceklerdir. Bu çerçevede uygulanacak yaptırımlar ile Türkiye parçalanmak istenecektir. Sevr Antlaşmasının Kahraman Türk Ordusunun başarısıyla tarihe gömülmesini hazmedemeyen Batı toplumu Türkiye’de bugüne kadar duyulmamış kavramları ortaya atmakta ve bu kavramları yerli medya kuruluşlarıyla destekletmektedirler. Bizanslılık, Mozaik yapı, Türkiyeli olmak, Türk kimliğinin adeta yok sayılması demektir. Bu yaklaşım ruhu ve kültürü Hıristiyan olan AB için doğal sayılmalıdır. Bu konudaki yanlış Türkiye’nin bu duruma kendi iradesiyle gelmesidir. AB tam üyeliği söylemiyle kandırılan Türkiye şu an itibariyle tıpkı I. Dünya Harbi sonrasındaki siyasi durumuna gelmiştir.

9.1.5.4. Uzun Vade Kötümser Senaryo

Bu strateji modelinde Türkiye’nin AB tam üyeliği yolunda verdiği tavizlerin bir sonucu olarak Ortadoğu’da Türkiye’nin bir parçasını da içine alacak şekilde bir devlet kurulması gündeme gelmiş ve İsveç devleti Türkiye ile bölgedeki etkin güçler arasında arabuluculuk rolünü üstlenmiştir.

AB, Türkiye’yi bölerek ya da bölünmüş vaziyette tutarak ülkemizi zayıf durumda bırakmak istemektedir. Bu nedenle uzun yıllardır böl ve yönet politikası çerçevesinde tavır ve davranışlar sergileyen AB tüm kozlarını İsveç devletini ve AB üyesi bir çok devleti de kullandığı gibi sonuna kadar kullanacaktır.

Kısa ve orta vadede Türkiye’nin meseleyi çözememesi nedeniyle cesaretlenen bölücü unsurlar İsveç’te faaliyet gösteren yüzlerce dernek ve vakıfları sayesinde propaganda faaliyetlerini yoğunlaştıracaktır. Bu bağlamda İsveç’in arabuluculuğunu AB tam üyeliği kozuyla kabul etmek zorunda kalan Türkiye’de halk arasında huzursuzluk ve hoşnutsuzluk had safhaya çıkacaktır.

AB bünyesinde Kürtlerin hamisi rolünü üstlenen İsveç devletine karşı Türkiye, İsveç ile ilişkilerinde bölgesindeki veya dünya üzerindeki politik, stratejik, ekonomik ve sair çıkarları için İsveç’te asimile edimekte olan Laponlar ile bağlantılarını güçlendirmeli, Laponların İsveç, Norveç ve Finlandiya arasında sıkışıp kaldıkları coğrafyada daha özgür bir şekilde yaşayabilmeleri konusunda politikalar takip etmeli, Baltık Denizin’de sorunlar yaşadığı Estonya, Letonya ve Litvanya ile

anlaşmalar yapmalı, böylece hem çıkarlarını kollamalı, hem de Türkiye'ye yönelik tehlikelere karşı korunmak suretiyle denge politikası izleyebilmelidir.

Bu durumda, uluslararası ilişkilerdeki yaklaşım biçimlerinden birisi olan ve Avrupa'yı önem ve öncelik bakımından en ön planda tutan ve bütün olayların merkezi olarak gören Avro-santrizm diplomasisinin güçlenmesi ve İsveç'in AB bütçesindeki payı sayesinde elde ettiği söz hakkı ile Türkiye'nin köşeye sıkıştırılması gündeme gelebilecektir. Bu nedenle, Türkiye'nin avrosantrik gelişmeleri iyi izlemesi ve bir rol alması gerekecektir.

Türkiye ulusal çıkarlarına uygun olarak belirlemiş olduğu dış politikasının amaçlarını gerçekleştirmek için İsveç'in rekabet içinde olduğu İskandinav ülkeleri ile yaklaşarak İsveç'e karşı tavrını belirleyebilir veya ekonomik ve siyasal dinamiklerinin akışını Danimarka, Finlandiya, Norveç ve Rusya gibi ülkelere kaydırabilir. Böylelikle İsveç'in uyguladığı bir stratejiye karşı, bu girişimler ile kendi dışında olan sorunlara mümkün olduğunca karışmaması yönünde baskı kurabilecektir.

Ayrıca tam bir dışlanma ile karşı karşıya kalan Türkiye, kendi tarihi, kültürel ve sosyal altyapısının göstereceği yönde ilerleyerek; AB, ABD gibi devletlerin çekincelerinin temelini oluşturan yeniden yapılanmaya adım atacaktır. Bu yapılanmanın yönü Türkiye'nin hassas parametreleri ile örtüşmektedir. Böylelikle Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya, Hazar Denizi, Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve Ortadoğu coğrafyaları bir zorunluluk olarak Türkiye'nin karşısına çıkacaktır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nde Dahili cephenin sükutu ile ilgili endişelerinde ne kadar haklı olduğuna son zamanlarda Türk Milleti'nin üniter yapısının tahribatına yönelik yıkıcı, bölücü örgütler ile bazı medya kuruluşlarının faaliyetleri gösterilebilir.

Bununla beraber, şu da unutmamalıdır ki; Türk Milleti'nin kalbinde Türk bayrağı gibi dalgalanan Mustafa Kemal Atatürk'ün topyekun bir Kuvay-i Milliye ruhuyla kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti üniter yapısını ebediyete kadar koruyacak, bunu hiçbir iç ve dış şer odaklarının yıkması mümkün olmayacaktır.

Bunun en büyük teminatı Türk Gençliği ve Türk Silahlı Kuvvetleri'dir.

Tolga Barış KILIÇKAP

01 Haziran 2005

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

1. Adem, İsmail: “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı İsveç Ülke Raporu”, Pazar Araştırma Ve İhracatı Geliştirme Merkezi, 2002.
2. Alakom, Rohat: “Orta Anadolu Kürtleri”, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2004.
3. Altuğ, Yılmaz Prof.Dr: “Terörün Anatomisi”, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995.
4. Arfa, Hasan: “Kürtlerin Kısa Bir Tarihi”, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 1998.
5. Aslan, Engin: “Türkiye’nin Jeopolitik Öneminden Kaynaklanan Yıkıcı Ve Bölücü Terör Örgütlerine Karşı Geliştirilebilecek Stratejiler, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2004.
6. Atatürk, Mustafa Kemal: “Nutuk”, Haz: Köklügiller Ahmet, Milliyet Kitapları, İstanbul, 1997.
7. Aydın, Aydan: “İsveç Bankacılık Sistemi”, Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Araştırma Grubu Yayınları, 2002.
8. Başar, Cem: “The Terror Dossier And Grece, Inaf (International Affairs Agency), İstanbul, 1993.
9. Benevolo, Leonardo: “Avrupa Tarihinde Kentler”, Çev: Nur Nirven, Afa Intermedia, İstanbul, 1995.

10. Bilbik, Erol: “İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Ortadoğu Stratejisi”, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2004.
11. Britton, Claes: “Sweden And The Swedes”, Halls Ofset AB, The Swedish Institute Second Revised Edition, Växjö 2001.
12. Budak, Nazım: “Varlığımızı Hedef Alan Tehdit (Bölücü Terör)”, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.
13. Burke, Peter: “Avrupa’da Rönesans”, Çev: Uygur Abacı, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.
14. Caşın, Mesut Hakkı: “Çağdaş Dünyada Uluslararası Güvenlik Stratejileri ve Silahsızlanma”, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1995.
15. Caşın, Mesut Hakkı: “Modern Jeopolitik Teori ve Uygulamaları”, 2000.
16. Caşın, Mesut Hakkı: “Rus İmparatorluk Stratejisi”, Asam Yayınları, Ankara,2002.
17. Cıziri, Şerefhan: “İskandinav Modeli”, Peri Yayınları İstanbul, 2000.
18. Civelek, Mehmet Ali: “Küreselleşme ve Terör, Terör Kavramı ve Gerçeği”, Ütopya Yayınları, Ankara, 2001.
19. Clark, Sydney: “All The Best In Scandinavia”, Dodd Mead& Company, Vail-Ballau Press, New York, USA, 1968.
20. Combs, Cindy C: “Terrorism In The Twenty-First Century”, Pearson Education Inc., Upper Saddle River, New Jersey, USA, 2003.
21. Crenshaw, Martha: “How Terrorism Declines”, Frank Cass Company, Portland, USA,1991.

22. Cunnigham, Paul: And Brendan Barker, World Technology Policies., Longman Ind. And Public Service Management, Essex, UK ,1992.
23. Çalışlar, Oral: “Kadınların İsveç’i”, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
24. Çelik, Atilla: “Stockholm Kürt Konferansı”, Doz Yayıncılık, İstanbul, 1992.
25. Çelik, Atilla: “Uluslararası Paris Kürt Konferansı”, Doz Yayıncılık, İstanbul, 1992.
26. Çeliktepe, Atilla: “Teşkilat-ı Mahsusa’nın Siyasi Misyonu”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.
27. Çeşme, Ahmet: “Terörle Mücadelede Psikolojik Harekat Yöntemleri Ve Pkk Terör Örgütüne Karşı Yürütülen Psikolojik Harekatın Sonuçları”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze, 2004.
28. Çora, A. Nazmi: “Kürt Sorununun Geleceği”, Q-Matris Yayınları, İstanbul, 2004.
29. Dahl, Robert A.: “Modern Political Analysis”, Çev: Memduh Aslan, Fifth Edition, Yale University, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
30. Davutoğlu, Ahmet: “Stratejik Derinlik”, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.
31. Dedeoğlu, Beril: “Ortadoğu Üzerine Notlar”, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.
32. Dedeoğlu, Beril: “Uluslararası Güvenlik ve Strateji”, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.
33. Dedeoğlu, Beril: Dünden Bugüne Avrupa Birliği, “Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni”, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003.
34. Demican, Hayrettin: Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları, T.C Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Araştırma ve İnceleme Dizisi, Ankara, 2003.

35. Demirel, Emin: “Terör”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
36. Dugin, Aleksandr: “Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım”, İletişim Yay, İstanbul, 2003.
37. Durmazuçar, Vedat: “Ortadoğu’da Suyun Artan Stratejik Değeri”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.
38. Emanet, Hakan: “Deniz Hakimiyetinden Dünya Hakimiyetine Giden Yolda Türk Boğazları”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.
39. Ertekin, Bülent Aydın Yrd.Doç.Dr.: “Amerika’nın Küreselleşen Hakimiyeti ve Saldırı Planı”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
40. Falkman, Kaj: “Türkiye-Uç Beyi İstanbul’daki İsveç Konağından Bakışlar”, Çev: Gülseren Ergün, Cem Yayınevi, İstanbul, 2001.
41. Fox, Annette Baker: “The Power Of Small States Diplomacy In World War II”, The University of Chicago Press, USA, 1959.
42. Fremantle, Anne and Bryan Holme: “ Europe A Journey With Pictures”, The Studio Publications Inc., USA, 1954.
43. Gottmann, Jean: “A Geography Of Europe”, Holt, Rinehart And Winston Inc, 1962.
44. Göka, Erol: “Uygarlığın Yeni Yolu Avrasya”, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul 1998.
45. Gustavsson, Ake And Bertil Almgren: “The Viking”, S.163, Ab Norbok, Sweden, 1996.
46. Gül, İdil Işıl: “Avrupa Birliği Hukuku”, Şefik Matbaası, İstanbul, 2002.

47. Gündoğdu, Ayhan Hadi: Çelebi Ali Cemil, “Gizli Harp Misyonu ve Dezenformasyon”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
48. Günel, Kamil: “Coğrafyanın Siyasal Gücü”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1994.
49. Gürler, Ali İhsan: “Amerika Birleşik Devletleri’nin Yeni Büyük Ortadoğu Projesi ve Bush Doktrini”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gebze, 2005.
50. Hammarberg, Thomas: “Uluslararası Paris Kürt Konferansı”, Doz Yayıncılık, 1992, İstanbul.
51. Hobsbawm, Eric J.: “İmparatorluk Çağı”, Çev: Vedat Arslan, Dost Kitabevi, Ankara, 1999.
52. Hof, Ulrich Im: “Avrupa’da Aydınlanma”, Çev: Şebnem Sunar, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.
53. Holsti, K. J.: “International Politics”, Prentice/Hall International, London, 1974.
54. İlhan, Suat: “Jeopolitik Duyarlılık” , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
55. Jarring, Gunnar: Çev: Özkaya Tüten, “İsveç’te Türkoloji”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1980.
56. Jones, Gwyn: “A History of The Vikings”, Oxford University Pres, Berkshire, 2001.
57. Karaca, R. Kutay: “Dünyadaki Yeni Güç Çin, Tek Kutuptan Çift Kutuba”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul 2003.

58. Kekevi, Serkan: “Küreselleşmenin Türk Dış Politikasına Etkileri”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2004.
59. Kekevi Serkan, “Batının Çöküşü ve Türk Dış Politikası”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
60. Kışlalı, Ahmet Taner: “Siyasal Çatışma ve Uzlaşma”, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.
61. Kinzer, Stephen: “Hilal ve Yıldız”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
62. Kocamanoğlu, Ali: “Türkiye Açısından Doğu Akdeniz’in Stratejik Önemi”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze, 2005.
63. Kona, Gamze Güngörmüş Dr.: “Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri ve Gelecek Senaryoları”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.
64. Kona, Gamze Güngörmüş Dr.: “Ortadoğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
65. Kona, Gamze Güngörmüş Yrd.Doç.Dr: “Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye’nin Güvenliği”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
66. Kreyenbroek, Philip G.: “Kürtler”, Cep Kitapları, İstanbul, 2003.
67. Kumkale, Tahir Tamer Dr.: “Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri”, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1995.
68. Kural, Orhan: “Büyük Dünyada Küçük Adımlar”, Arion Yayınevi, İstanbul, 1996.
69. Kuru, Serdar: “Top Secret Yazılar”, Q-Matris Yayıncılık, İstanbul, 2003.

70. Kurubaş, Erol: “Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı”, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
71. Lesser, Ian O.: Hoffman, Bruce “Countering The New Terrorism”, Published by Rand, Washington D.C, 1999.
72. Lorenzen, Lilly: “Of Swedish Ways”, Barnes & Noble Books, Canada, 1978.
73. Luard, Evan: “The United Nations”, St Martin’s Press, Hong Kong, 1992.
74. Lundberg, Ingrid and Svanberg Ingvar: “Turkish Associations In Metropolitan Stockholm”, Uppsala Multiethnic Papers 23, Uppsala, 1991.
75. Luraghi, Raimondo: “Sömürgecilik Tarihi”, Çev:Halim İnal, E Yayınları, İstanbul, 2000.
76. Manisalı, Erol: “Batı ve Türkiye”, Derin Yayınları, İstanbul, 2004.
77. Mc Donald, James R.: “The European Scene A Geographic Perspective”, Prentice Hall Upper Saddle River, New Jersey, 1990.
78. Mütercimler, Erol: “21 Yüzyıl ve Türkiye”, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2000.
79. Oğuz, Hayati: “Uluslararası Dengeler ve Uluslararası İlişkiler”, İzmir, 2001.
80. Oran, Baskın: “Türk Dış Politikası 1980-2001”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
81. Orrling, Carin: “Vikings”, Swedish Institute, Sweden, 2000.
82. Örgün, Faruk: “Küresel Terör”, Okumuş Adam Yayınları., İstanbul, 2001.
83. Öymen, Onur: “Türkiye’nin Gücü”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

84. Özdağ, Ümit: “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, Asam Yayınları, Ankara, 2003.
85. Özdemir, Eşref: “Bilgi Savaşları”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2003.
86. Özkan, A.Rafet Prof.Dr: “Amerikan Evanjelicleri Baptistler”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, Erzurum, 2005.
87. Özmen, Süleyman: “Ortadoğu’da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.
88. Özsoy, Murat: “İsveç ve Filmin İkinci Yarısı”, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
89. Parlar, Suat: “Ortadoğu’da Yeni Dünya Düzeni”, Yar Yayınları, İstanbul, 1999.
90. Pehlivanoglu, Öner A: “Ortadoğu ve Türkiye”, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2004.
91. Rentzhog, Sten: “A Journey Through Swedish History”, Statens Historiska Museum, Stockholm, 1994.
92. Rubin Barry and Rubin Judith Colp: “Anti-American Terrorism And The Middle East”, “The Truth About U.S. Middle East Policy”, Oxford University Press, 2002.
93. Sander, Oral: “Siyasi Tarih (1918-1994)”, İmge Kitabevi, İstanbul, 2004.
94. Schulze Kirsten E., Martin Stokes, Colm Campbell, Çev: Ahmet Fethi, “Ortadoğu’da Milliyetçilik, Azınlıklar ve Diasporalar”, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.
95. Soysal İsmail, Mihin Eren: “Türk İncelemeleri Yapan Kuruluşlar”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977.
96. Sükan, Faruk: “İhanetler Karşısında Türkiye”, Kültür Ofset, Ankara, 1995.

97. Swahn, Jan-Öjvind: “Maypoles, Crayfish And Lucia Swedish Holidays and Traditions”, The Swedish Institute, Värnamo, 2001.
98. Şehirli, Atila: “Türkiye’de Bölücü Terör”, Burak Yayınları, İstanbul, 2000.
99. Taflan, H. Serhan: “ Dünya ve Türkiye’deki Mevcut ve Alternatif Enerji Kaynakları ve Politikaları”, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gebze 2003.
100. Taneri, Aydın: “Türkistanlı Bir Türk Boyu Kürtler”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1983.
101. Theolin, Sture: “İstanbul’da Bir İsveç Sarayı”, Çev: Sevin Okyay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
102. Theolin, Sture: “Modernleşme ve Çokkültürlülük”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
103. Tilly, Charles: “Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu”, Çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
104. Topur, Tuncer: “Dipsiz Kuyu Ortadoğu ve Türkiye”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
105. Ülken, Yüksel (Prof. Dr.): “Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II”, Yüksek Öğretim Kurulu Yayınları, Ankara, 1987.
106. White, Jonathan R.: “Terrorism”, West/Wadsworth Publihing Company, USA,1997.
107. Yalman, T. Aytaç (Org.): “2000’li Yıllarda Türkiye’nin Vizyonu ve Terörün Çöküşü”, 2. Ordu K.lığı Matbaası, Diyarbakır, 1999.

108. Yavi Ersal - Necla Yazıcıoğlu Yavi: “Batı Medyası ve Kaynaklarına Göre Avrupa Birliği’nin Önlenemeyen Düşüşü”, Yazıcı Yayınevi, İzmir, 2004.
109. Yazan, Durusoy: “İsveç Mektupları”, Ürün Yayınları, Ankara, 2004.
110. Yazan, Durusoy: “Bir Türk Savcısının İsveç Anıları”, Ürün Yayınları, Ankara, 2003.
111. Yanık, Yurdanur: “İsveç”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları; No.1987-14, Ülke Etütleri Dizisi; No.32, İstanbul, 1987.
112. Yıldız, Necati: “Madencilik Sektörü Ülkemizde ve Dünyada Madencilik Sektörünün Genel Bir Değerlendirilmesi”, TMMOB Maden Mühendisleri Odası Yayınları, İstanbul, 2002.
113. Yıldız, Yavuz Gökalp Dr.: “Oyun İçinde Oyun Büyük Ortadoğu”, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.
114. Yılmaz, Türel: “Uluslararası Politikada Ortadoğu Birinci Dünya Savaşı’ndan 2000’e”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
115. Yürükel, Sefa: “Batı Tarihinde İnsanlık Suçları”, Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.
116. Ziylan, Aytekin: “Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi”, Savunma Sanayicileri Derneği, Ankara, 2004.

MAKALELER

117. Abdullah, Kadızade: “18. Yüzyılda Osmanlı – Hollanda Siyasi Münasebetleri”.
118. Akçin, Abdülkadir: “Ortadoğu’da Etnik, Dini Çatışmalar ve İsrail”, Önsöz, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2002.

119. Akgül, Deniz Altınbaş: “Avrupa’nın Geleceği: Avrupa Birleşik Devletleri Federasyonu mu?”, Nisan 2002.
120. Akgül, Deniz Altınbaş: “11 Mart Madrid Olayları”, Eylül 2004.
121. Akgül, Deniz Altınbaş: “6 Ekim ve Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri”, Kasım 2004.
122. Akgün, Nezihe: “Yenilenebilir Enerji Kaynakları”, 2004.
123. Aktan, Gündüz (E) Büyükelçi: “Bölünmemek İçin Gayret Sarf Etme Sorumluluğu Ülkelere Aittir”, Kasım 2004.
124. Aktürk, Şener: “Soykırımlar Defteri ve Aşırı Çifte Standart”, 7 Mayıs 2005.
125. Akyol, Fuat: “Ömerli’den İmralı’ya”, 1999.
126. Aklan, Necati: “Türkiye’nin Terörizmle Mücadelesi”, 2003.
127. Armaoğlu, Fahir Prof. Dr.; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Cilt 1-2: 1914-1995, Genişletilmiş 12. Baskı, Alkım Yayınevi, Ankara.
128. Arpad, Ahmet: Nazilerin Çingene Soykırımına Anıt”, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Mart 2005.
129. Arslan, Ali (Yrd.Doç.Dr.): “Modern Türk Askeri Elitlerinin Oluşumu ve Ordu Din, İdeoloji ve Siyaset İlişkisi”, 2003.
130. As, Efdal: “19. yy. Avrupa’ında Demokratikleşme Hareketleri”, Temmuz 2004.
131. Atatanır, Tahir Bora: “Avrupa’da Terör Zirveleri”, Mart 2004.
132. Aydoğan, Osman: “XXI.Yüzyıla Girerken Değişen Dünyadaki Jeopolitik ve Çatışma Parametreleri”, Ekim 2002.
133. Bahar, Recep: “Bak Şu İsveç’in Yaptığına”, 2002.

134. Bakır, N. Nadi: “AB Perspektifinden Türkiye’nin Elektrik Üretim Politikalarına Bakış”, 2001.
135. Başkaya, Fikret: “Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Söylemi”, 2004.
136. Birer, İsmail: “Körfez Savaşı’nın Türkiye’ye Yansımaları”, Ekim 2001.
137. Birer, İsmail: “11 Eylül ve Sonrasına Stratejik Menfaatler Açısından Bakış”, Ocak 2002.
138. Bosworth Barry P. and Lawrence Robert Z.: “Economic Goals and the Policy Mix”, 1985.
139. Bozkurt, Enver Doç.Dr: “Kopenhag Zirvesi Sonunda Kıbrıs’taki Gelişmeler ve Türkiye AB İlişkilerine Etkisi”, 2004.
140. Bruinessen, Martin Van: “Kürt Toplumunu, Etnisite, Ulusçuluk ve Mülteci Sorunları”, 1992.
141. Bulut, Neslihan: “5 İngiliz”, Nisan 2003.
142. Burrau Paula and Abrahamsson Dennis: “All Set For Swedish Led EU Battle Group”, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 23 Kasım 2004.
143. Carchedi, Guglielmo: “The EMU, Monetary Crises and The Single European Currency”, 2001.
144. Caşın, M. Hakkı: “İran Silahlı Kuvvetleri”, 1996.
145. Caşın, M. Hakkı: “Uluslararası Politika Stratejilerinde Hava Gücünün Rolü”, Jeopolitik Dergisi, 2004.
146. Chu, Jeff: “How Europe Lost Its Science Stars”, 2004.
147. Cömert Servet, “Özelleştirme Gerçeği”, 2003.
148. Cömert, Servet; “Jeopolitik ve Türkiye’nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam”, Jeopolitik Dergisi, 2004.

149. Çaycı, Sadi Doç.Dr.: “Terörle Mücadele ve Birleşmiş Milletler”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2004.
150. Çeçen, Anıl: “Anna Lindh ve Irak’taki Gelişmeler”, Şubat 2003.
151. Çeçen, Anıl: “Avrupa Türkiye’yi Neden Almaz? ‘yada Önce Uyut Sonra Unut’”, Temmuz 2003.
152. Çevik, Dilek: “İsveç’te Sosyal Hizmet”, 2005.
153. Çomak, Hasret Prof.Dr: “Yeni Güvenlik Anlayışı Çerçevesinde; AGSP’da Meydana Gelen Gelişmeler ve Türkiye’nin Uyumu”, 2003.
154. Çopur, İzzettin (E) Alb.: ”Hicaz, Filistin ve Suriye Cephesindeki Arap Ayaklanması, Bu Ayaklanmada İngiliz Lawrence’nin Rolü”, Ankara, 2001.
155. Dauderstädt, Michael: “Güvenlik Meselesi Paha Bıçılmaz Bir Unsur Olduğunda Eşit Olmayan Dünyanın İstikrara Kavuşturulmasının Zorluğu”, çev. Recai Çalışkan.
156. Demiral, Nejd: “Arap Medyasının Kürtlere ve Türkmenlere Bakışı”, Ocak 2004.
157. Djuhari, Lely T.: “Swedish Investigators To Review Aceh Separatists' Links To Terror Attacks”, Mart 2004.
158. Doğan, Mesut: “Büyük İsrail Projesi ve Türkiye”, 2003.
159. Duran, Tülay: “Türk-Rus Savaşlarının Nedenleri ve Sonuçları”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Menteş Yayınları.
160. Düdükçü, Özlem: “ABD ile AB’nin Ortaklığı Geliştirme Arayışları”, 2004.
161. Düdükçü, Özlem: “İsveç’in Gündemi: Sevr”, Eylül 2004.
162. Dülger, M. Volkan: “Kitle İletişim Araçları ve Terörizm”, 2004.
163. Dünder, Uğur: “PKK-Uyuşturucu Bağlantısı”, Mart 1999.
164. Ekşi Oktay, “Ne Kriteri Allah Aşkına”, 28 Nisan 2005.

165. Ercan, Fuat: “Neo-Liberal Eğitim Politikalarının Anatomisi için Alternatif Bir Çerçeve”, 2001.
166. Erhan, Çağrı: “Türkiye’nin Karakterindeki Asyalı Boyut: Avrupa Birliği Üyeliği için Bir Engel yada Kolaylık mı?”, Haziran 2004.
167. Erhan Selahattin Yrd.Doç.Dr., “Batının Kürt Sorunu”, 2005.
168. Ersoy Ömer, “AB’nin Göç ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı Eurodac”, 2004.
169. Eşen Mustafa Türker, “Yaşlı Avrupa”, Aralık 2004.
170. Fiszer Michal and Gruszczynski Jerzy, “France, Sweden Work On New Ucav”, 2004.
171. Freivalds, Laila: “Değişen Avrupa’da İsveç ve Rusya”, 2 Mart 2004.
172. Gökçin, Muammer: “Terör Üretenler ve Mağdurları”, Ocak 2004.
173. Gömeç, Saadettin: “Köktürkler ve Moğolistan’daki Türk Anıtları”, Temmuz 2004.
174. Gunvén Louise, “Avrupa Birliği’nde İnsan Hakları”, 2002.
175. Güven, Veli Fatih: “PKK’nın Yeni Oluşumu Kongra-Gel’in 2004 Yılında Olası Tehdit Durumu”, Ocak 2004.
176. Güven, Veli Fatih: “Yüksek Riskli Seçim İşbirliği ve PKK Terör Örgütünün Yerel Seçimlere Etkisi” Mart 2004.
177. Güven, Veli Fatih: “Terörle Mücadelede Avrupa ile İşbirliği ve DHKP-C’ye Yönelik Operasyon”, Mayıs 2004.
178. Hådeli Svante, Kerstin Nordlund-Malmegård, “Swedish-Chinese Cooperation In Industrial Design”, Ministry Of Foreign Affairs Press Release, 2005.
179. Häggman Bertil, “Poltava’nın Neticesi: Rusya’yı Yenmeye Yönelik İsveç-Ukrayna-Osmanlı-Kırım Tatar Stratejileri, 1709-1714”, Haziran 2004.

180. Hagquist Anders and Törngren Isabella: "Turkey's Minister of Foreign Affairs Gül to Visit Laila Freivalds", Ministry of Foreign Affairs Press Release 17 Kasım 2003.
181. Hacısalihoğlu, İ. Yaşar (Doç.Dr.); "İrak'tan Avrasya Jeopolitiğine Yansyanlar ve Türkiye", Jeopolitik Dergisi, 2004.
182. Hasan Mazin, "Araplara Göre Büyük Ortadoğu ve Demokrasi", 2 Mayıs 2005.
183. İkiz, Osman; "İrak Savaşı'nda İsveç Silah Sistemi", AB Haber, 9 Aralık 2003.
184. İlhan, Suat (E) Korg: "Türkiye Jeopolitiği ve Jeopolitik Gelişmeler", Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu, 8-9 Mart 1990.
185. İlhan, Suat (E) Korg.: "Terör ve Afganistan Harekatı", 2001.
186. İşyar, Ömer Göksel: "Avrupa Örgütlenme ve Bütünleşme Arayışları Örneğinde Uluslararası Entegrasyon Modelleri", Uludağ Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa, 1998.
187. Jacobson Bjarne, "Georgias EU Integration Minister visits Sweden", İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın bildirgesi, 2004.
188. Johnson, Paul: "The Cancer of Terrorism", "Terrorism, How the West can Win", New York, 1987.
189. Karlsson, Ingmar: "Bir Avrupalı Kimliği Var mıdır?", 2003.
190. Karul, Orhan: "Dinmeyen Sancı, Kürt Gerçeği", Erdini Basım Yayın, İstanbul, 1992.
191. Kayacı, Adem: "Uluslararası Terörizm ve 11 Eylül 2001'de ABD'ne Yapılan Terörist Saldırıları Sonrası Yaşanan Gelişmeler", 2001.
192. Knutsson, Bengt: "The Swedish Research Institute in Istanbul", 2004.
193. Koç, Şanlı Bahadır: "ABD ile İlişkiler Üzerine", 2005.

194. Koçbil, Gülçil: “Terörle Savaş: Askeri Güç Kullanımı Gerçek Çözüm mü?”, 2004.
195. Kohen, Sami: “Çifte Standart Meselesi”, 29 Nisan 2005.
196. Köni, Hasan Prof. Dr.: “Makro Terörizm ve Değişen Yeni Uluslararası Ortam mı?”, 2001.
197. Krüger, Üwe, “Hazar Denizi Petrolü Üzerine Oynanan Kumar”, çev: Recai Çalışkan, Almanya.
198. Kuloğlu, Armağan (E) Tümğ.: “Soğuk Savaş Sonrası Bozulan Dengeler, Irak Krizi ve Bölgesel İstikrar Arayışları”, Aralık 2003.
199. Kuloğlu, Armağan (E) Tümğ.. “Savaş ve Terör”, 2004.
200. Kuloğlu, Armağan (E) Tümğ.: “Türkiye Kendini İmha Ediyor”, 2004.
201. Kuloğlu, Armağan (E) Tümğ.: “Ortadoğu’daki Son Gelişmeler ve Türkiye”, 2005.
202. Kumkale, Tahir Tamer: “Terör, Terörizm ve Anna Lindh Cinayeti”, Eylül 2003.
203. Kurmel, Ömer AYTEK: “Dünyada Yeni Jeostratejik Dengeler ve Kuzey Kafkasya”, 2003
204. Laçiner, Sedat: “Med-Tv’nin Etki ve İşlevleri”, 2002.
205. Laçiner, Sedat: “Eski Avrupa, Avrupa Birliğine Karşı”, 2004.
206. Lönnback, Lars Johan: “Avrupa Birliği Hukuku”, “Ortak bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru”, İstanbul, 2002.
207. Marco, Raul: “İspanya’nın Ulusal Azınlıkları Üzerine”, Aralık 2000.
208. Merih, Kutlu Doç. Dr: “Türkiye ve AB Arasında Demokrasi, Laiklik, İnsan Hakları Açısından Benchmarking Çalışması”, 2001.

209. Netanyahu, Benzion: "Defining Terrorism", "Terrorism, How the West can Win", New York, 1987.
210. Nureddin, Muhammed Dr.: "Türkiye ve İsrail Çıkar Çelişkisi", El Şark Gazetesi, 11 Nisan 2005.
211. Ogan, Sinan: "Matruşkalaşan Terörizm", Ekim 2004.
212. Oğuz, Yılmaz (Korg.): "Terör ve Yeni Dünya Düzeni", 2002.
213. Olcay, H. Bülent Doç. Dr.: "Anti-Semitizm Hortluyor mu?", 2004.
214. Olcaytu, Turhan (E) Tümğ.: "Modern Harbin Sevk ve İdaresi, Strateji ve Ulusal Savunma", Stratejik Etütler Bülteni, Ankara, 2000.
215. Öymen, Onur: Ankara Üniversitesi, Türk Sosyal Bilimler Derneği tarafından düzenlenen Hukuk, Siyaset ve İktisatta Ulusal Çıkarlar konulu Açık Oturum Konuşması, 28 Şubat 2003.
216. Özdağ Ümit, "Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Krizi", Ağustos 2003.
217. Özerdem Barış, "Türkiye'de Rüzgar Enerjisi Uygulamalarının Gelişi ve Geleceği", Kasım 2003.
218. Özgen Necati, "PKK Terör Örgütünün Legalleşme Faaliyetleri", Mayıs 2004.
219. Özkan, Uğur: "Limitleri Zorlamak", Kasım 2004.
220. Özkıvrak Özlem ve Dileyici Dilek: "Globalleşme, Bölgeselleşme, Mega Rekabet ve Türkiye", Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F, 2000.
221. Pettersson, Monika: NPB Public Information Office, "A Presentation of the Swedish Police Service", Printed by; AB Co Ekblad & Co, Västervik, June 2004.
222. Radu, Michael: "The PKK Strategy in Europe to Place Turkey on Trial", 26 Feb 1999.
223. Sappok, Carla: "AB Ortak İltica Politikası Arayışında", 2004.

224. Solana, Javier: “Yeni Avrupa İçin Yeni NATO Mimarisi”,
225. Stalvant, Carl-Einar: “Sweden and a Borderless Baltic Sea”, National Defence College, Swedish Institute, 30 Nisan 2004.
226. Sumka, Howard: “U.S. and Sweden to Donate Millions to Bosnia” International Custom Wire, Associated Press 2004.
227. Susskind, Yifat. “İntikam Değil Adalet: 11 Eylül Saldırılarına ve ABD’nin Afganistan’a Açtığı Savaşa Karşılık Bir Madre Kılavuzu”, Eylül 2004.
228. Şafak, Nurdan: “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti ABD Siyasi ilişkileri”, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2004.
229. Şahin, Mustafa Dr.: “Komisyon’dan Türkiye’ye Yeşil Işık”, Stratejik Analiz Dergisi, Kasım 2004.
230. Şen, Şamil: AB Enerji Sağlama Güvenliği Stratejisi ve Türkiye, 2004.
231. Şener, Cemal: “Dil, Din , Milliyet İlişkisi”, 2002.
232. Şinik, Bilal;: “11 Eylül Sonrası Terörle Mücadelede İngiltere Örneği”, 2004.
233. Talas, Mustafa (Dr): “Brüksel’e Hareket Edecek 17 Aralık Treni de Kaçırılırsa Ne Olacak ?”, Kasım 2004.
234. Tezcan, Ercüment Doç.Dr.: “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı ve Öngördüğü Yenilikler”, 2004.
235. Tınç, Ferai: “Yeni Düşünce Fanatizmi Yeniyor”, Haziran 1998.
236. Töllborg, Dennis: “Sweden”, Chapter VII, 2001.
237. Tunalı, Melih: “Af Edersiniz! Vikingler mi Dediniz?” Ortadoğu Teknik Üniversitesi web sayfası, 2004.
238. Türkdoğan, Orhan: “Avrupa Birliği Sürecinde Doğu ve Güneydoğu; Kabile Aşiret Yapısı”, 15 Kasım 2004.
239. Uçkan, Gürhan: “Stockholm’dan Mektubumuz Var”, Ankara, 2001.

240. Ünal, Hasan Doç.Dr.: “Yunanistan’ın Türkiye Politikasının AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri”, 2004.
241. Ünal, Ömer Faruk: “Göçmenler Sorunu Çok Kültürlü Toplum Tezi ve Avrupa”, 1999.
242. Yıldırım, Karaman: “Makroekonomi”, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı, 2001.
243. Yıldız, Yavuz Gökalg Doç. Dr.:”Türkiye, Suriye ve Irak’ın Sınır Aşan Sular Konusunda İleri Sürdükleri Tezler ve Yaklaşımlar”, Ekim 2001.
244. Yılmaz, Hasan: “Irak’ta Muhalefet ve ABD’nin Irak Politikası”, 2000.
245. Zanchi, John: “Strategy for Sweden's Development Cooperation with Namibia”, İsveç Dışişleri Bakanlığı Basın Bildirgesi, 2004.
246. Ziylan, Aytekin: “Ulusal Teknoloji Yeteneği ve Savunma Sanayi”, 2004.

DERGİLER VE HABER AJANSLARI

247. “Atlas”, Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi, Sayı:141, Aralık 2004.
248. AP Worldstream, 2004.
249. Associated Press, 2004.
250. “Aviation Week & Space Technology”, Mc Graw- Hill Companies, USA, 2 Eylül 1996.
251. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı “Uluslararası Ekonomik Göstergeler”, Ankara,2003.
252. “BBC Holiday”, 14 Haziran 2004.
253. “Belgelerle Türk Tarihi Dergisi”, Menteş Yayınları., Sayı:13.
254. “Biyografi Analiz”, Sayı: 2003/6, Ekim 2003.
255. “Biyografi Analiz”, Sayı: 2003/8, Aralık-Ocak 2003-2004.

256. "Business Week", 29 Eylül 2003.
257. "Bütün Dünya", Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, Sayı: 4, Ankara, 2001.
258. "Cumhuriyet Strateji Dergisi", Sayı: 6, 2004.
259. Dünya Enerji Dergisi, Sayı:4, 2001.
260. "Flight International" Dergisi, New York, 10-16 Ocak 1996.
261. "Hava Kuvvetleri Dergisi", Sayı:346, Şubat 2004.
262. İHA (İhlas Haber Ajansı), Eylül 2004.
263. IMF/IFS Year Book 2003.
264. International Institute for Management Development, World Competitiveness Yearbook, World Economic Forum Global Competitiveness Report.
265. "İktisat Dergisi", Ocak 2001
266. "İsveç Hakkında Bilgiler", The Swedish Institute, 1999.
267. Jed, The Journal of Electronic Defence, Vol:27, Mart 2004.
268. "Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi", Sayı: 7, Yaz, 2003.
269. "Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi", Sayı: 8, Güz, 2003.
270. "Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi", Sayı: 9, Kış, 2004.
271. "Journal of Qafqaz University", Volume II, Number I, 1999.
272. Kyodo via Comtex, "Japan, Sweden Agree to Cooperate in Iraq's Reconstruction", Kyodo News, 2004.
273. Mehr Haber Ajansı, 28 Nisan 2005
274. MHA News Agency, Stockholm, 27.10.2004.
275. "Military Technology" Dergisi, Sayı:4, Almanya, Nisan 1984.

276. Mühendis ve Makina Dergisi, Sayı:526, Kasım 2003.
277. M5 Strateji ve Haber Politika Dergisi, Sayı: 121, Ağustos 2003.
278. OECD Report, 2001.
279. Öcalan Davası, “T.C.Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı”, 1999/78 No’lu İddianamesi.
280. Participating State “ The Kingdom of Sweden”, Annual Exchange Of Information on Defence Planing, 2004.
281. “Patterns of Global Terrorism 1995”.
282. “Silahlı Kuvvetler Dergisi”, Sayı: 370, Ekim 2001.
283. “Silahlı Kuvvetler Dergisi”, Sayı: 372, Nisan 2002.
284. “Silahlı Kuvvetler Dergisi”, Sayı: 374, Ekim 2002.
285. “Silahlı Kuvvetler Dergisi”, Sayı: 381, Temmuz 2004.
286. State Department Release/Contentworks, “Remarks with Swedish Foreign Minister Laila Freivalds”, Federal Information & News Dispatch, Inc. February 17, 2004.
287. Statistics Sweden, 2004.
288. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:39, Temmuz 2003.
289. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:40, Ağustos 2003.
290. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:44, Aralık 2003.
291. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:45, Ocak 2004.
292. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:47, Mart 2004.
293. “Stratejik Analiz”, Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi, Sayı:55, Kasım 2004.

294. "Time", 19 Ocak 2004.
295. Türk Tabipler Birliği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Temmuz 2001.
296. "Ulusal Strateji Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi", Sayı, Zirve zel, Haziran 2004, İstanbul.
297. "Ulusal Strateji", Savunma ve Sivil Havacılık Dergisi, İngiltere zel Sayısı, Nisan 2003.
298. "Yedi Yıldız", Kuzey Kafkasyalılar Kültür Derneği Yayınları, Sayı:4, 2003.
299. "2023", Sayı:26, Haziran 2003.
300. "2023", Sayı: 43, Kasım 2004.

GAZETELER, ANSİKLOPEDİLER VE DİĞER KAYNAKLAR

301. Grolier International Americana Encyclopedia
302. Meydan Larousse
303. Temel Britannica
304. Ana Britannica
305. Dictionnarie Larousse
306. Hürriyet
307. nce Vatan
308. Radikal
309. Dagens Nyheter
310. Akşam
311. Cumhuriyet
312. Milliyet
313. Sabah
314. Pravo Gazetesi (ek Cum.)
315. El-Şark

İNTERNET

316. www.aksam.com.tr
317. www.angelfire.com,
318. www.avsam.org
319. www.bbc.co.uk
320. www.belgenet.com
321. www.biltek.tubitak.gov.tr
322. www.biyografi.net
323. www.bkd.org.tr
324. www.byegm.gov.tr
325. www.calisma.gov.tr
326. www.cia.gov
327. www.cgi.kkrva.se
328. www.ctpgenclik.org
329. www.demanu.com.tr
330. www.devdata.worldbank.org
331. www.e-cografya.com
332. www.education.yahoo.com
333. www.egm.gov.tr
334. www.elegans.com.tr
335. www.euronet.nl
336. www.europa.eu.int
337. www.europol.eu.int
338. www.foreignpolicy.org.tr
339. www.forsnet.com.tr
340. www.gbg.bonet.se
341. www.geocities.com
342. www.germanembassyank.com
343. www.h.scb.se
344. www.imfstatistics.org
345. www.imd.ch
346. www.inghist.nl
347. www.istanbul.edu.tr
348. www.kurdistan.nu
349. www.kurdishlibrary.org
350. www.kerkuk-kurdistan.com
351. www.kurdchat.com
352. www.kenthaber.com
353. www.kimkimdir.gen.tr
354. www.kocschool.k12.tr
355. www.kurdiskarf.org
356. www.kurdistan.nu
357. www.law.cornell.edu
358. www.legislation.hmso.gov.uk
359. www.lib.utexas.edu
360. www.members.tripod.com
361. www.metu.edu.tr
362. www.mfa.gov.tr

363. www.msb.gov.tr
364. www.nato.int
365. www.narva.ee
366. www.oecd.org
367. www.osmanlitarihi.sayfasi.com
368. www.osmanli700.gen.tr
369. www.pkkgercegi.net
370. www.polisen.se
371. www.radikal.com.tr
372. www.rizgari.org
373. www.saab.com.tr
374. www.sbu.yildiz.edu.tr
375. www.scb.se
376. www.sks.kou.edu.tr
377. www.stradigma.com
378. www.tascilar.com.tr
379. www.tbmm.gov.tr
380. www.terror.gen.tr
381. www.tayyareci.com
382. www.theottomans.org
383. www.turkhaber.org
384. www.turkish-lobby.com
385. www.uhdigm.adalet.gov.tr
386. www uluslararasiegitim.com
387. www.unhcr.org.tr
388. www.utb.boras.se
389. www.uted.org
390. www.uyusturucu.gen.tr
391. www.worldbank.org
392. www.Worldeconomicforum.org
393. www.zmag.org

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında İzmir’de doğdum. İlk ve ortaokul öğrenimi İzmir’de tamamladıktan sonra 1992 yılında Kuleli Askeri Lisesi’ne girdim. 4 yıllık eğitim sonrasında 1996 yılında Kuleli Askeri Lisesi’nden, 2000 yılında Hava Teğmen nasbedilerek Hava Harp Okulu’ndan mezun oldum.

2000-2001 yılları arasında Hava Eğitim Komutanlığı bağlı 2 nci Ana Jet Üssü Uçuş Eğt. ve Merkez K.lığı’nda, 2001-2002 yılları arasında yine Hava Eğitim Komutanlığı bünyesinde Hava İstihkam Okul K.lığında Hava İstihkam Subaylığı kursu gördükten sonra, halen çalışmakta olduğum Hava Harp Okulu K.lığı’na Hava İstihkam Subayı olarak atandım. 30 Ağustos 2003’de Üsteğmenliğe terfi ettim. 2003 yılı Eylül ayında Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü’nde Milli Güvenlik Stratejileri Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans yapmaya başladım.

Halen Hava Harp Okulu K.lığı Yeşilyurt’ta Hava İstihkam Subayı olarak görev yapmaktayım.

EK-A: ABD’NİN AÇIKLADIĞI TERÖR ÖRGÜTLERİ LİSTESİ (EYLÜL 2004)

1. Abu Nidal Organisation (ANO)
 2. Abu Sayyaf Group (ASG)
 3. Al-Aqsa Martyrs Brigade
 4. Ansar Al-Islam
 5. Armed Islamic Group (GIA)
 6. Asbat Al-Ansar (Band of Partisans)
 7. Aum Shinrikyo
 8. Euskadi Ta Azkatasuna (ETA) (Basque Homeland and Freedom)
 9. Communist Party of Philippines/New People’s Army (CPP/NPA)
 10. Continuity Irish Republican Army (CIRA)
 11. Al-Gama’a Al-Islamiyya (İslami Grup)
 12. Hamas (İslami Direniş Hareketi)
 13. Harakat ul-Mujahideen (HUM)
 14. Hizbollah (Party of God)
 15. Islamic Movement of Uzbekistan (IMU)
 16. Jaish-e-Mohammed (JEM)
 17. Jamaat Al-Tawhid Wa'l-Jihad (Unity and Jihad Group)*
 18. Jemaah Islamiya (JI)
 19. Al-Jihad (Mısır İslami Cihad)
 20. Kahane Chai (Kach)
 21. Kongra-Gel (eski PKK/KADEK)
 22. Lashkar-e-Tayyiba (LT)
 23. Lashkar i Jhangvi (LJ)
 24. Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)
 25. Mujahideen-e Khalq Organisation (MeK veya MKO)
 26. National Liberation Army (ELN)
 27. Palestine Islamic Jihad (PIJ)
 28. Palestine Liberation Front (PLF)
 29. Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP)
 30. Popular Front for the Liberation of Palestine-General Command (PFLP-GC)
 31. Al-Qaeda
 32. Real Irish Republican Army (RIRA)
 33. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) (Kolombiya Devrimci Ordu Kuvvetleri)
 34. Revolutionary Nuclei (RN)
 35. November 17
 36. Revolutionary People’s Liberation Party/Front (DHKP/C)
 37. Salafist Group for Preaching and Combat (GSPC)
 38. Sendero Luminoso (SL) (Aydınlık Yol)
 39. Autodefensas Unidas de Colombia (AUC) (United Self- Defence Forces of Colombia)
- *şu an kullanılan adı; Anzeem Qaedat Al-Jihad Fee Bilad (Al-Qaeda Organisation of Holy War in Iraq)

EK-A: AB'NİN AÇIKLADIĞI TERÖR ÖRGÜTLERİ LİSTESİ (17 MAYIS 2004)

1. Abu Nidal Organisation (ANO)
2. Al-Aqsa Martyrs Brigade
3. Al-Takfir and Al-Hihra
4. Nuclei Territoriali Antimperialisti (Anti Imperialist Territorial Units)
5. Co-operativa Artigiana Fuoco ed Affini - Occasionalmente Spettacolare (Artisans' Co-operative Fire and Similar - Occasionally Spectacular)
6. Nuclei Armati per il Comunismo (Armed Units for Communism)
7. Aum Supreme Truth (Aum) Aum Shinrikyo, Aleph
8. Babbar Khalsa
9. Cellula Contro Capitale, Carcere i suoi Carcerieri e le sue Celle (CCCCC) (Cell Against Capital, Prison, Prison Warders and Prison Cells)
10. Continuity Irish Republican Army (CIRA)
11. Euskadi Ta Azkatasuna (ETA) (Basque Homeland and Freedom)
12. Al-Gama'a Al-Islamiyya (Islamic Group)
13. Great East Islamic Raiders Front (IBDA-C)
14. Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre (GRAPO) (Anti-fascist Resistance Groups First of October)
15. Hamas
16. Holy Land Foundation for Relief and Development
17. International Sikh Youth Federation (ISYF)
18. Solidarietà Internazionale (International Solidarity)
19. Kahane Chai (Kach)
20. Kongra-Gel (formerly the PKK/KADEK)
21. Lashkar-e-Tayyiba (LT)/Pashan-e-Ahle Hadis
22. Loyalist Volunteer Force (LVF)
23. Mujahideen-e Khalq Organisation (MeK/MKO) (minus the 'National Council of Resistance of Iran' (NCRI) (the National Liberation Army of Iran (NLA, the militant wing of MEK), the People's Mujahideen of Iran (PMOI), Muslim Iranian Student's Society)
24. Ejército de Liberación Nacional (ELN) (National Liberation Army)
25. New Peoples Army (NPA)
26. Orange Volunteers (OV)
27. Palestine Liberation Front (PLF)
28. Palestine Islamic Jihad (PIJ)
29. Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP)
30. Popular Front for the Liberation of Palestine-General Command (PFLP-GC)
31. Real Irish Republican Army (RIRA)
32. Brigade Rosse per la Costruzione del Partito Comunista Combattente (Red Brigades for the Construction of the Fighting Communist Party)
33. Red Hand Defenders (RHD)
34. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) (Revolutionary Armed Forces of Colombia)
35. Epanastatiki Pirines (Revolutionary Nuclei)
36. 17 November
37. Devrimci Sol (Revolutionary Left)
38. Epanastatikos Laikos Agonas (ELA) (Revolutionary Popular Struggle)
39. Sendero Luminoso (SL) (Shining Path)

40. Stichting Al-Aqsa (a.k.a. Stichting Al-Aqsa Nederland, Al-Aqsa Nederland)
41. Brigata XX Luglio (Twentieth of July Brigade)
42. Ulster Defence Association/Ulster Freedom Fighters (UDA/UFF)
43. Autodefensas Unidas de Colombia (AUC) (United Self- Defence Forces of Colombia)
44. Nucleo di Iniziativa Proletaria Rivoluzionaria (Unit for Revolutionary Proletarian Initiative)
45. Nuclei di Iniziativa Proletaria (Units for Proletarian Initiative)
46. Federazione Anarchica Informale (FAI) (Unofficial Anarchist Federation)

EK-B Avrupa İçinde Ayrı bir Oluşum Olarak Nordik Ülkeleri

Derya Suner 2005-01-13

Kimlik Üzerine bir İnceleme

I. GİRİŞ

Nordik ülkeleri genel olarak Avrupa kıtasının içinde ayrı bir oluşum olarak ele alınır. Avrupa'nın kimliğiyle ilgili tartışmaların bu kadar yoğun olduğu bir dönemde Nordik ülkelerinin ne kadar Avrupalı olduğu ya da Avrupa kimliği içindeki konumları güncel tartışmalar açısından önemlidir. Çalışmada izlenecek sıra şu şekilde olacaktır: İlk olarak İskandinavya, Kuzey Avrupa, 'Norden' ve Baltık kavramları arasındaki kavram karmaşasının önlenmesi için tanımlamalar yapılacaktır. Kimlik oluşumunu 'biz' ve 'ötekiler' ile ilişkilendiren bir yaklaşımla ele alındığında ortaya çıkan 'biz' bilincini oluşturan kavramlar ve 'diğerleri'ni oluşturan farklılıklar üçüncü başlık altında açıklanacaktır. Nordik kimliğinin tarihsel oluşumu, Nordik ülkelerinin AB projesi içindeki yerleri, Soğuk Savaş'ın Nordik kimliği için neden bir dönüm noktası olduğu, Nordik kimliğinin AB Projesi içindeki ve Avrupa kimliğinin içindeki yeri de yazılan sırada olacaktır.

I. KAVRAMSAL TANIMLAMA

Nordik kimliği ile ilgili araştırma yapmadan önce, Avrupa'nın bu bölgesiyle ilgili coğrafi kavramsal kargaşaları önlemek gerekir. Çoğu zaman Kuzey Avrupa (Northern Europe), "Norden" Avrupa (Norden Europe), İskandinavya ve Baltık bölgesi birbirlerinin yerine geçerek aynı bölgeyi çağrıştırıyormuş gibi kullanılır. Aslında, sayılan bölgelerin her biri diğerinden ince bir çizgiyle ayrılmıştır.

Nordik ülkeleri temel olarak Nordik Konseyi üyelerini içeren beş ülkeden oluşur: Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç. Bu ülkelerin oluşturduğu bölgeye "Norden" denir. Kuzey (Northern) Avrupa ise, sayılan ülkeler ile birlikte Almanya, Sovyetler Birliği, Polonya, İskoçya ve diğer bölgeleri de içerir. Örneğin, Danimarka'nın coğrafi yerinin Norden yerine Kuzey (Northern) Avrupa olarak belirtilmesi, Danimarka'yı Kuzey Almanya'nın bir parçasıymış gibi gösterecektir. Bu da, kendilerini bu bölgeden farklı tutmaya çalışan Danimarkalıların tercih etmeyeceği bir şeydir. İskandinavya ise, Danimarka, İsveç ve Norveç'ten oluşur. Finlandiya ve İzlanda İskandinavya'ya dahil değildir. Birçok İskandinav, sosyal demokratik ve liberal olan Nordik siyasi kültürü ve sosyal yapısını Avrupa'nın geri kalan kısmından farklı görmüştür. Bunun bir kanıtı da Kuzey (Northern) Avrupa yerine 'Norden' denmesidir. Baltık ülkeleri ise Nordik ülkelere komşu olan üç yeni Baltık cumhuriyetinden oluşur: Estonya, Latviya ve Litvanya.

Tarihsel olarak incelendiğinde, 1658 yılına kadar şu anki İsveç'in büyük kısmı Danimarka Krallığı'nın bir parçasıydı. Norveç ise 1380 yılından 1814'e kadar Danimarka Krallığı tarafından yönetilmişti. Danimarka Krallığı altında yönetilen diğer bir ülke olan İzlanda, iki aşamada (1918 ve 1944) bağımsızlığını kazanmıştır. Finlandiya, ayrı bir oluşum olarak 1809'da kurularak, tam bağımsızlığını 1917 yılında kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Norveç ve Danimarka Almanya tarafından işgal edilmişti. Bu sırada İzlanda, Greenland ve Faroe Adaları ise Britanya ve ABD tarafından işgal altındaydı. Görülüyor ki 'Norden' denilen bölge, bağımsızlığını farklı zamanlarda kazanan ulus-devletlerin birbirlerinden yine oldukça farklı bireysel tarihlerinden oluşuyor. O zaman ulusal sınırları aşan ortak bir Nordik kimliği nasıl oluşmuştur?

II. NORDİK KİMLİĞİYLE İLGİLİ ORTAK BİLİNÇ VE FARKLILIKLAR

Kimlik tartışmalarının çoğunda ortak olarak karşılaşılan bir takım varsayımlar vardır. Örneğin Derrida'ya göre, hiçbir şey kendi kendini sadece kendisiyle ilişki içinde anlamlandıramaz. Buna göre kimlik, diğerleriyle ilişki içinde yaratılır. Burada diğerleri ve 'öteki' arasındaki ayrım da önemlidir. Kimlik üzerine incelemeleri olan Delanty de

yazılarının büyük bölümünde 'kendi' ve 'öteki' arasındaki farka dikkat çekmiştir. Delanty'ye göre öteki olmadan bir kimlik tanımı yapılamaz. 'Her şey birbirinin zıddıyla var olur' şeklindeki diyalektik görüş, kimlik incelemelerinin çoğuna hakimdir. Bu yönden bakıldığında, Nordik kimliğinin incelenmesi için de aynı yöntemle 'biz' bilincini yaratan ortaklıkların ve yine 'diğerleri'ne karşı olan ortak tutumun öncelikle aydınlatılması gerekir.

İlk olarak ortak bilinçten bahsetmek gerekirse, 'Nordik' kelimesinin bu bölgede yaşayan herkes için olumlu bir anlam taşıdığını belirtmek faydalı olacaktır. Bu algılayış, dil ve kültür sınırlarını aşan bir değerler bütünlüğü sağlar. Kilise ve devlet arasındaki yakın bağlar ve Luterci Protestan Hıristiyan geleneği de ortaklık yaratan ve Nordik ülkelerine özgü diğer bir özelliktir. Bu ülkeler arasındaki dini bağın ne derece kuvvetli olduğunu anlamak için söz konusu ülkelerin bayraklarına bakmak yeterli olacaktır. Ortak dini miras, dokuz ulusal bayrağın sekizinde bulunan haç işaretiyle gösterilir. Nordik ülkelerinin tümünün refah devletine sahip olması ortaklık yaratan diğer bir unsurdur. Bu ülkelerin gelişmekte olan üçüncü dünya ülkeleri üzerindeki rollerini algılayış biçimleri de birbirine çok yakındır. Hem kendileri tarafından, hem de dışarıdan yerel düzeyde barışçıl, sosyal olarak başarılı ve refah seviyeleri yüksek ülkeler olarak tanımlandıkları için, gelişmekte olan ülkelere model oluşturabilecekleri düşünülür. Bu ülkelerin 'Nordik dengesi' denilen ve daha sonra değinilecek olan ortak Soğuk Savaş stratejileri de o zaman için 'biz' duygusu yaratan en önemli kavramlardan biridir. Güncel tartışmaların çoğunda soğuk savaşın bitmesinin Nordik kimliğini tehlikeye soktuğu bu sebeple tartışılmaktadır.

Zıttıyla var olma, yani 'öteki'ne göre tanımlama düşüncesiyle yola çıkıldığında, Nordik kimliği ile ilgili olarak ise Ostergard şu tanımlamayı yapmıştır: "Norden, Avrupalı olmayan, Katolik olmayan, Romalı olmayan, sömürgeci olmayan, barışçıl, küçük ve sosyal demokratır". 'Avrupalı olmayan' denmesinin altında yatan düşünce, Nordik insanların bu bölgeyi her zaman için Avrupa'dan her yönden 'daha iyi' olarak nitelendirmeleridir.

Tüm bu ortak özellikler ve düşünce kalıplarının dışında Nordik ülkelerinin birbirinden farklı olduğu noktalar da vardır. Örneğin İsveçliler ve Danimarkalılar izolasyonist zihniyetleri sebebiyle, Finlandiyalıların aksine, Batlık karakterlerini ve ortak tarihlerinin belirleyicilerini görmezden gelme eğilimindedirler. Diğer bir taraftan İzlanda ve Norveç ise, İsveç ve Finlandiya'nın 1995'te Avrupa Birliği (AB)'ye girmesinden sonra Atlantik karakterlerini daha fazla vurgulamaya başlamışlardır. Yine benzer şekilde Faroe Adaları ve Greenland de, Danimarka ile birliğinden bağımsız olarak AB'nin dışında kalmayı tercih etmiştir. Çoğunlukla dikkat çekmeyen diğer bir şey de Finlandiya'nın çift dilli ve çift milletli oluşudur. Bunun sebebi Finlandiya'da yaşayan ve 'İsveççe konuşan Finlandiyalı' olarak adlandırılan %7 gibi küçük bir değer olarak gözükken azınlıklardır.

III. NORDİK KİMLİĞİNİN TARİHSEL OLUŞUMU

Nordik kimliğinin oluşumunun tarihine bakıldığında 17 ve 18. yüzyıllar, İzlanda yazılı metinlerinin toplanması için altın çağ sayılıyordu. Bu metinler dil, edebiyat, Danimarka'daki düşünce ve Norden'in geri kalanı ile ilgili bilgiler içeriyordu. Bu yazılı metinler sayesinde Nordik kavramı, ortak İskandinav kültürü için bir şemsiye terim olmuştur. 19. yüzyılın ortalarında ise bu gelenek (Old Norse) Danimarka, İsveç ve Norveç'te de sıkıca benimsenmiştir.

Bir siyasi hareket olarak Pan-İskandinavcılığa bakıldığında ise bu hareketin, İtalyan ve Alman ulusal hareketlerine benzediği görülecektir. Bu hareketlerden tek farkı, İskandinav ülkelerinin askeri açıdan güçlü bir devletle ittifak kuramamalarıdır. Halbuki İtalya'nın Piedmont'u ve Almanya'nın Prusya'sı bu ittifakı sağlayan devletlerdi. Ostergard'a göre, yukarıdan bir ilgi olmadıkça aşağıdan bir ulusal kimlik olamazdı. Buradaki yukarı ve aşağı kavramlarıyla kastedilen şey sırasıyla elitler ve halktır. Geçmişte ve günümüzde kimlik çalışan birçok entelektüel de bu görüşe katılmaktadır. Kimlik oluşumu halktan ziyade bir elit projesidir ve yine bir elitin ya da elit grubunun önderliğinde gerçekleşmelidir.

Diğer Avrupa ülkeleriyle bir karşılaştırma yapıldığında, Nordik ülkelerindeki birleşmenin neden Orta Çağ'da ya da daha erken modern dönemde gerçekleşmediği (İspanya, Fransa ve Britanya'nınki gibi) merak edilebilir. Halbuki Orta Çağ'da Danimarka, Nordik ülkelerinin

tümüne hükmediyordu. Orta çağın son dönemlerindeyse Danimarka monarşisi tüm Batlık bölgesine egemen olmak istiyordu. Yirminci yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise artık hiçbir Nordik ülkesinin bir diğeri üzerinde üstünlük kurmak istediği görülmemiştir. Şu anda bu bölgedeki ülkelerin çoğu eşit şartlar altında birbirleriyle özgürce iletişim kurabilmekteler. Böylelikle, Nordik kimliğinin oluşumunun köklerinin bu bölgede ulus-devletlerin kurulmasında aramakta fayda vardır. Çünkü Nordik kimliği, bireysel, milli ve siyasi kimliklerin bir toplamı olarak nitelendirilir. Bu bölgede ulus-devletlerin oluşumu tam olarak 1918 yılında İzlanda'nın bağımsızlığını almasıyla tamamlanmıştır. 1919 yılında ise Nordik Birliği kurulmuştur. Bölge ile ilgili olarak bahsi en fazla geçen oluşum olan Nordik Konseyi ise 1952 yılında kurularak bu Birliğin yürütme organı olarak işlev görmekte ve halen faaliyetini sürdürmektedir.

Nordik Konseyi'nin kuruluşu ve bu ülkeler arasında bir işbirliğinin yaratılmasının sebeplerini İkinci Dünya Savaşı'nda aramak gerekir. Finlandiya, 1939-40 yılları arasındaki Kış Savaşı'nda Sovyetler Birliği'ne karşı kendi bağımsızlığını savunmuştur. Almanya'nın da desteğiyle 1944-45 yıllarında Sovyetler Birliği'ni Lapland'dan çıkarmayı başarmıştır. 1947 yılında Paris'te bir barış anlaşması imzalanmasıyla Finlandiya kendi kaderini diğer doğu Avrupa ülkelerine benzemekten kurtarmıştır. Danimarka ve Norveç ise 1940-45 yılları arasında Almanya'nın işgali altındaydı. Tecritten kaçınmak amacıyla her iki devlet de 1949 yılında NATO üyeliği için başvurmuşlardır (fakat topraklarında nükleer silah ya da yabancı askeri bölükler barındırmayı reddetmişlerdir). Halen tarafsız kimliğini koruyan İsveç, o zaman için de İkinci Dünya Savaşı'na bir taraf olarak katılmamıştır, fakat İsveç'in dolaylı yollardan da olsa Nordik komşularına çeşitli yardımlarda bulunduğu söylenmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde Nordik ülkeleri, 'Nordik Dengesi' adı altında bir düzen benimsemişlerdir. Bu düzenin esası, o dönemdeki iki süper güç arasındaki dengeyi korumaktır. Bugün bile birçok İskandinav için, böyle uzak ve az nüfuslanmış bir bölgede siyasi ve ekonomik başarı sağlamanın yolu tüm komşu güçlere mesafeli durmaktır. Yine de Nordik ülkelerinin bu karışmama (non-involvement) kuralına tek istisna Finlandiya'dır. Yukarıda da belirtildiği üzere Finlandiya, Fin Körfezi'nin güneyindeki Baltık ülkeler kadar Avrupa'daki çatışmalardan etkilenmiştir. Nordik ülkelerinin Soğuk Savaş döneminde barışçıl kalmalarının bir diğer sebebi de coğrafi konumları nedeniyle bir çok Avrupa sorunundan uzak kalmalarıdır.

1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin kurulmasından daha önce oluşan Nordik Konseyi ile bir işbirliği alanı yaratıldı. AB'nin kurumsal yapısından farklı olarak Nordik işbirliğinin içinde ulus üstü bir eleman bulunmuyordu (Bu durum İsveç ve Finlandiya'nın AB'ye girmesinden sonra değişmiştir). Nordik Konseyi hükümet tipi bir yapılanmadan çok, danışma organı niteliğinde olmuştur. Nordik Birliği içindeki işbirliği alanlarından bazıları şunlardır: sosyal politika, kültürel politika, ulaştırma, telekomünikasyon, enerji ve çevre politikaları. Bu bağlamda gerçekleştirdikleri bazı sözleşmeler ve anlaşmalar ise şu şekildedir: Ortak İşçi Pazarı ve Pasaport Birliği (1954), Kültürel İşbirliği Anlaşması (1971), Ulaştırma ve İletişim ile ilgili Anlaşma (1973) ve Çevre İşbirliği ile ilgili Konvansiyon (1976).

Görüldüğü üzere Nordik Konseyi, hükümetler arası işbirliği alanında önemli başarılar elde ettiyse bile, bir yüksek politika (high politics) oluşturmayı başaramamıştır. Örnek olarak Nordik Savunma Birliği ve Nordik Ortak Pazarı oluşturma girişimlerinin başarısız olması verilebilir. Örnekte de belirtildiği gibi bu ülkelerin savunma ve ekonomi alanında başarılı olamama sebepleri olarak şunlar gösterilebilir: Nordik ülkelerinin, özellikle ekonomik alanla ilgili farklı çıkarları bu ülkelerin arasındaki işbirliğini engellemiştir (Finlandiya, İsveç ve Danimarka'nın AB üyeliğiyle söz konusu farklı çıkarlar daha fazla yüzeye çıkmıştır ve daha sonra değinilecektir). Savunma ve dış politika alanında ise Nordik dengesi hala muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Fakat burada da ülkelerin Nordik üst kimliği altında kendi ulusal dış politikalarında az da olsa farklılıklar mevcuttur. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'na kadar tüm Nordik ülkeleri tarafsızken, şu anda tarafsızlığını koruyan devletler İsveç ve Finlandiya'dır. Danimarka, Norveç ve İzlanda ise 1950'lerden bu yana NATO üyesidir. Bununla birlikte Danimarka, üyesi olduğu AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) dışında kalmayı tercih etmiştir.

V. SOĞUK SAVAŞ BİR DÖNÜM NOKTASI MI?

Nordik kimliği ile ilgili tartışmaların çoğunda 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve Soğuk Savaşın bitmesinin Nordik kimliği için bir panik ve tehdit durumu yarattığı belirtiliyor. Bu panik ve tehdit algılamasının nedenlerini 1989'dan sonra dünyada yaşanan değişikliklerde aramak gerekir. Komünist bloğun dağılması ve soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte dünyaya hakim olan, biri Sovyetler Birliği eksenli diğeri de ABD eksenli iki kutuplu dünya düzeni de ortadan kalkmıştır. Diğer bir deyişle, Doğu-Batı çatışması eskisi gibi değildir. Doğu Almanya ile Batı Almanya birleşmiştir ve Batı Avrupa'da 1992 yılına doğru hızla yol almaktadır (Avrupa Birliği Antlaşması'nın imzalandığı tarih). Bu gelişmeler sonucunda Nordik dengesine artık eskisi kadar ihtiyaç duyulmamaktadır. Kimlik kavramını daha önceden de değinildiği gibi ilişki ve zıtlıklarla var olan bir olgu olarak görülürse, yukarıda belirtilen değişimlerin Nordik kimliği için neden bir tehdit oluşturduğu daha kolay anlaşılabilir. Çalışmanın başında da belirtildiği üzere Nordik insanı kendini her zaman için Avrupalıdan daha iyi ve daha farklı görmek istemiştir. Bu farklılığı yaratan unsur Soğuk Savaşın bitimine kadar, Nordik dengesini korumaktan geçiyordu.

VI. AB PROJESİ İÇİNDE NORDİK ÜLKELERİNİN YERİ

Nordik kimliğinin Avrupa kimliği içindeki konumunu irdelemeden önce Nordik ülkelerinin AB/AT ile ilişkilerine değinmekte fayda vardır. Şu anda AB üyesi olan Nordik ülkeleri Danimarka, İsveç ve Finlandiya'dır. İzlanda, coğrafi konumundan ötürü kendini Avrupa'dan çok Atlantik'e daha yakın hissettiği için ulus üstü bir Avrupa yapılanmasında katılmak istemezken, Norveç ise yapılan referandum sonucunda üyeliği kendisi istememiştir. Daha açık nedenlerine daha sonra değinilecektir. Danimarka, coğrafi olarak kıta Avrupa'sının bir parçası olduğundan ötürü başından beri kıta Avrupa'sı ve AB ile yakın bağlarını korumuştur ve Nordik ülkeleri içinde en erken (1973) AB üyesi olan ülke olmuştur. İsveç ve Finlandiya'nın üyelikleri ise dördüncü genişleme dalgasının içine dahil edilerek 1995 yılında gerçekleşmiştir. İsveç'in AB üyeliği için başvuruda bulunmasının nedenleri arasında şunlar sayılabilir: İsveç ithalat ve ihracatının büyük kısmını bu ülkelerde gerçekleştirdiği için AB pazarlarına bağımlılığı da aynı ölçüde artıyordu. Ekonomik bağımsızlığı ve ulusal egemenliğinin tam üye olmadan garantilenemeyeceğini düşünüyordu. Diğer bir neden de her ne kadar AB üyeliği için halk desteği az da olsa, neredeyse tüm İsveçli siyaset ve iş dünyası elitlerinin, üyeliği desteklemeleridir. İsveç'ten farklı bir örnek olarak Norveç'in üyeliği reddetmesinin nedenleri de konu açısından ilgi çekicidir. Bunun için öncelikle ayrı bir kimlik olarak Norveç kimliğinin özellikleri önem taşır. Norveç'in özgürlük savaşçısı ruhu (freedom fighter spirit) vardır ve bu sebeple 'gereklilik' kelimesi onun için hiç uygun ve cazip değildir. Kendi ekonomik yapısı itibarıyla da Norveç, böyle bir Birliğe (AB) üye olmasını 'gerektirecek' herhangi bir sebep bulamamaktadır. Sahip olduğu hammaddeler ile AB dışında İsveç ya da Finlandiya'dan daha iyi ayakta kalabilir. Ayrıca Norveç'in var oluş sebebi ve geleneği dış bir güce her zaman için karşı gelmektir. Bu algılamaya o kadar kuvvetlidir ki, Norveç 1972 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'ye üye olmak istediğinde buna karşı çıkanlar, Norveç'in uluslararası kapitalizm ve Amerikan kültürü himayesi altına alınacağından korkuyorlardı. Beş Nordik ülkesine ek olarak önceden sözü geçen Faroe Adaları, Greenlands ve Aland Adaları da AB üyeliğini istememişlerdir, çünkü bu ülkelerin en temel geçim uğraşı balıkçılıktır ve AB'nin Ortak Balıkçılık Politikasıyla ilgili kural ve düzenlemelerini kendi çıkarlarına uygun bulmamışlardır.

Nordik ülkelerinin her ne kadar AB içinde ve dışında birbirinden farklı çıkarları olsa da, bu ülkelerin bir kısmının Birliğe katılması için çeşitli itici sebepler olmuştur. Özellikle Nordik Konseyi'nin etkililiği, dünyada entegrasyon düşüncesinin ve globalleşmenin arttığı dönemde sorgulanmaya başlamıştır. İsveç ve Finlandiya'nın AB'ye katılmasıyla, politikacılar ve nüfusun büyük çoğunluğu ulusal çıkarlarının AB içinde daha başarılı bir şekilde ifade edileceğine inanmışlardır. Finlandiya ve İsveç'in AB'ye girmesi ve Norveç'in girmemesi nedeniyle Nordik işbirliğinin yapısında da bazı değişiklikler olmuştur; Daha önce AB dışında sağlanan işbirliği artık ağırlıklı olarak AB içinde işbirliği yönünde değişmiştir. Fakat çeşitli iç politika alanlarındaki farklılıkları nedeniyle AB içi işbirliği alanında da fazla bir gelişme olduğu söylenemez.

AB üyeliğini olumlu ya da olumsuz olarak hep Nordik ülkeleri açısından incelerken, diğer bir boyutu da atlamamak gerekir. Bu amaç doğrultusunda Nordik üyeliğini AB açısından

değerlendirmek gerektiğinde aslında bu ülkelerin AB yapısına çeşitli sorunlar getirdiği düşünülür. Örneğin, Nordik ülkelerinin genelde ulus-devlet kavramından yana olmaları ve federalizm ya da ulus üstüçülük kavramlarını çok fazla benimseyememeleri Topluluğun ortak karar alma mekanizmasında söz Nordik ülkeleri olduğu zaman çeşitli sorunlar yaratmıştır. Yine AB karar alma mekanizmasında Birliği zor duruma sokabilecek diğer bir şey de Nordik ülkelerinin gündeminde her zaman var olan maddelerden bir olan 'daha fazla şeffaflık' meselesidir. Bu konuda Nordik ülkeleri AB üzerinde her zaman baskı oluşturmuştur.

VII. SONUÇ - AVRUPA KİMLİĞİ İÇİNDE NORDİK KİMLİĞİNİN YERİ

Nordik kimliğinin Avrupa kimliği içindeki yerine değinmeden önce şunu belirtmek gerekir: Nordik ülkelerinin işleyişi, belirli bir Nordik modeli olmasa da diğer toplulukların çoğundan daha sorunsuzdur. Problem, bunun, yani bir mit olarak Nordik birliğinin, Avrupa'ya zıt bir olguymuş gibi algılanmasıdır. Fakat şu da bir gerçektir ki birbirleriyle olan dilsel, dini ve tarihi yakınlıkları sonucunda kompleks ilişkiler ağı geliştirmişlerdir. Bu yüzden bazen Nordik birliği 'diğer Avrupa Birliği' olarak ifade edilir. Bu işbirliğinin çoğu Nordik Konseyi altında gerçekleştirilmiştir fakat daha önce de bahsedildiği gibi bir yüksek politika oluşturulamamıştır. Bir Avrupa kimliğinin olup olmadığının tartışıldığı şu dönemde, farklılıkları zıtlık olarak görmek hatalı bir yaklaşım olacaktır. Son zamanların en popüler sloganı olan 'farklılıklar içinde birlik (unity in diversity)' prensibine göre, çeşitliliğe izin verilirken birlik ruhunu ve ortak hareket etme bilincini de korumak gerekmektedir. Tüm kimlik oluşturma projeleri gibi Nordik kimliği de bir elit projesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. 1989 yılına, yani Soğuk Savaş'ın son bulmasına kadar 'Nordik dengesi' Nordik kimliğini korumada işe yaramıştır. Fakat Demir Perde'nin inmesinden sonra ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan temel kavramlar şunlar olmuştur: Avrupalılaşıma, entegrasyon, siyasi özgürlük ve serbest pazar. Kıtada yaşanan bu değişime Nordik ülkelerinin kayıtsız kalması beklenemezdi. Çünkü artık geleceğin kaynakları 'kuzey'de değil, kıta Avrupa'sında bulunacaktı. Norveç ve İzlanda dışındaki Nordik ülkelerinin AB'ye katılmalarıyla beraber, bu ülkeler arasındaki işbirliğinin artacağı bekleniyordu. Fakat tam tersine, AB üyeliği, Nordik ülkeleri arasındaki farklılıkların daha fazla açığa çıkmasına sebep olmuştur. Gelecekte Nordik kimliği ile ilgili olarak olması beklenen senaryonun iki uçlu olacağı düşünülebilir: Ya kendi aralarındaki farklılıkları görmezden gelerek AB içinde daha fazla bir işbirliği gerçekleştirme yoluna gideceklerdir ki bu da kaçınılmaz olarak İzlanda ve Norveç'in de gelecekte AB üyesi olabileceği anlamını taşır, ya da, AB ile daha fazla entegrasyon fikrinden dönülerek Nordik Konseyi ile başlayan bölgesel işbirliği Baltık ülkelerini de içine alarak yeni bir 'Bölgeler Avrupası' oluşumunun başlangıcını oluşturacaktır.

EK-C 11 Mart 2003 Tarihinde İsveç Milletvekillerinin TBMM'ye Yönelik Çağruları

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na,

Türkiye parlamentosuna çağrı:

Irak Kürdistanı'na yönelik işgali engelleyin!

Irak'a karşı olası bir savaş halinde, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin, Irak Kürdistanı'nı işgal etmek için karar aldığı biliniyor. Bu, bölgede ve Irak Kürdistanı'nda büyük bir huzursuzluğa yol açmaktadır.

Irak Kürdistanı'ndaki Kürt siyasi örgütleri bu kararı çok açık bir biçimde protesto ettiler. Bu gelişmelere bağlı olarak son günlerde Irak Kürdistanı'nda (Süleymaniye, Erbil, Akre kentlerinde) kitlesel protesto gösterileri birbirini izledi. İsveç televizyonu 3 Mart'ta Erbil'de yarım milyonu aşkın insanın Türkiye'nin işgal planına karşı protesto eylemine yer verdi. Bu, en büyük protesto eylemlerden biriydi. 4 Mart'ta ise daha başka gösteri yürüyüşleri yapıldı.

Ayrıca Avrupa'nın birçok başkentinde de son günlerde Türkiye'nin işgal planına karşı benzer protesto eylemleri birbirini izliyor.

Bizler, Türkiye'nin Irak Kürdistanı'na yönelik olası bir işgal planının uluslararası hukuka aykırı olduğu kanısındayız. Hiçbir ülkenin bir başka ülkeyi işgal etmeye hakkı yoktur. Böylesi bir girişim ayrıca bölgede istikrarsızlığa neden olur ve barışı tehlikeye sokar.

Bundan ötürü bizler, Türkiye parlamentosuna, Türkiye'nin Irak Kürdistanı'nı işgalini bir an önce aktif bir şekilde engellemesi çağrısında bulunuyoruz.

İsveç, Stockholm, March 11 th, 2003

Maria Wetterstrand,

Parti sözcüsü, İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Ulla Hoffmann,

Parti başkanı ve İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Inger Nordlander,

İsveç Parlamentosu milletvekili (Sosyal Demokrat Parti)

Lotta Nilsson Hedström,

İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Mats Einarsson,

İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Maurico Rojas,

İsveç Parlamentosu milletvekili (Liberal Parti)

Gunnar Goude,

İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Elina Linna,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Mona Jönsson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Jonas Sjöstedt,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Karin Thorborg,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Ingegerd Saarinen,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Lars Ångström,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Kalle Larsson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Ulf Holm,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Mikael Johansson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Gunilla Wahlin,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Rolf Olsson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Sten Lundström,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Claes Roxbergh,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Leif Björnlod,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Lennart Gustavsson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Camilla Sköld Jansson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Carina Moberg,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sosyal Demokrat Parti)

Sven Erik Sjöstrand,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Luciano Astudillo,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sosyal Demokrat Parti)

Lars Bäckström,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Ulrik Lindgren,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Hıristiyan Demokrat Parti)

Rosita Runegrund,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Hıristiyan Demokrat Parti)

Anders Wiklund,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Erik Ullenhag,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Liberal Parti)

Kjell-Erik Karlsson,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Helena Hillar Rosenqvist,
Parlamento grup başkanı, İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Inger Schörling,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Rossana Dinamarca,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Maria Hassan,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sosyal Demokrat Parti)

Gudrun Schyman,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Peter Pedersen,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Yvonne Ruwaida,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Yeşiller Partisi)

Owe Helleberg,
İsveç Parlamentosu milletvekili (Sol Parti)

Jabar Amin,
Parti Yönetim Kurulu üyesi (Yeşiller Partisi)

EK-Ç HAKPAR Genel Başkanı Abdulmelik FIRAT'ın, İsveç Dışişleri Bakanı Anna LİNDH'in öldürülmesi ile ilgili olarak İsveç'in Ankara Büyükelçiliğine gönderdiği başsağlığı mesajı

İSVEÇ BÜYÜKELÇİLİĞİNE

ANKARA

11.09.2003

İsveç ve tüm halklar için yaptıkları ile büyük sempati toplayan İsveç Dışişleri Bakanı Anna LİNDH'in alçakça bir saldırı sonucu yaşamını yitirdiğini büyük bir üzüntü ile öğrenmiş bulunuyorum.

Yaşamı boyunca doğru, haklı ve ezilenlerden yana olan İsveç Dışişleri Bakanı Anna LİNDH Kürt halkı içinde gerçek bir dosttu. İsveç halkı gibi Kürt halkı da büyük bir dostunu yitirmenin üzüntüsünü yaşamaktadır.

Şahsım, Partim ve halkım adına; İsveç halkının, Anna LİNDH'i sevenlerin ve ailesinin başı sağolsun diyorum..

Saygılarımla.

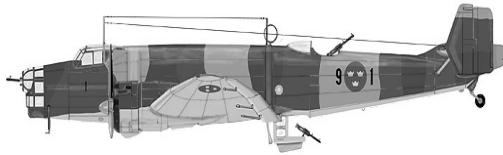
Abdulmelik FIRAT

Genel Başkan

EK-D İsvetç Envanterine Giren Uçaklar

B 3 Junkers 86

İsvetç'in topyekün savunması için dizayn edilmesi istenen bir model üzerine bu

model üzerine çalışmalar yapılmıştır. HE 111 adlı Alman uçağı İsvetç tarafından alınmamıştır. Daha sonra bu model İsvetç tarafından kabul etmek zorunda kalmıştır.

İsvetç'e bu uçağın B3 Junkers 86 K versiyonu satılmıştır. İlk olarak 1936 yılında İsvetç'e teslim edilmiştir. Sonuncusu 1939 yılında üretilmiş daha sonra üretimden kaldırılmıştır. Browning 7,9 makinalı silah ile 1 ton bomba taşıma kapasitelidir.

J 11 Fiat CR.42

1940-1941 yıllarında İtalyan Regia Aeronautica Firması tarafından üretilen bu modellerden İsvetç Hava Kuvvetleri 70 adet satın almıştır. Bu uçaklardan bir kısmı Amerikan ambargosuna takılmıştır.

Resim: J 11 Fiat CR.42.

B 16 Caproni 313

1939 yılının sonuna doğru halen tarafsızlığını koruyan İtalya haricinde yurt dışındaki uçak üreticilerinden İsvetç Hava Kuvvetleri için uçak pazarlayabilecek hiçbir devlet kalmamıştı. İsvetç havacılık sanayisi henüz yeteri kadar gelişmemişti. İtalyan

uçaklarını alabilme fırsatı belirildiğinde İsvetç tereddüt etmeden B 16 Caproni 313 uçaklarını ithal etmeye karar verdi. Bu uçaklar İsvetç Hava Kuvvetleri'nin tam ihtiyaç duyduğu modeller olmasa da

mevcut ortamın şartları bu uçak alımını zorunlu kılıyordu. Bu ticaretin sonucunda

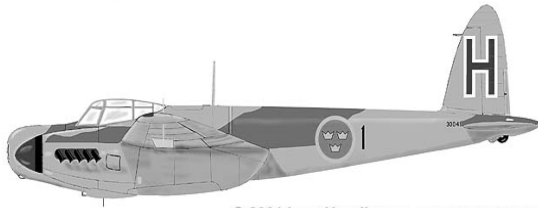
İsveç İtalyan savaş endüstrisi için bol miktarda ham madde vermeyi taahhüt ediyordu.

J 20 Reggiane 2000

60 adet Re 2000 İsveç ordusunda J 20 adıyla hizmet vermiştir. 1945 yılına kadar kullanılmıştır. İsveç pilotları bu uçağın sadece motorundan şikayetçi olmuşlardır.

J 30 Mosquito

© 2001 Lars Henriksson, www.avrosys.nu

Haziran 1948'de İsveç Kraliyet Hava Kuvvetleri Havilland Uçak Şirketi ile 60 adet gece görüş yeteği bulunan Mosquito alımı için bir kontrat imzalamıştır. 60 uçağın yarısından fazlası kullanıma alınamamıştır. Siparişler Temmuz 1948'de gelmeye başlamıştır. Ve bir yıl sonra tamamlanmıştır. 12,68 m. uzunluğunda, 16,52 m. kanat açıklığı olan bu model, 9.550 kg. maksimum kalkış ağırlığına ve 600 km/h maksimum hıza erişebilmektedir. Silah donanımı 4 adet 20 mm'lik otomatik silahtan oluşmaktadır.

İsveç Hava Kuvvetleri'nin ilk gece uçuş kabiliyetli uçaklarıdır.

© 2001 Lars Henriksson, www.avrosys.nu

J 33 Venom

İsveç Hava Kuvvetleri İngiliz uçak üreticileriyle yapılan anlaşma sonucu bu uçağı almaya karar verdi.. Gece görüş

sistemlerine sahip olan Mosquito'nun çok fazla arıza çıkarması ve toplamda 16 pilotun bu arızalar sonucu kaybedilmesi İsveçli otoritelerin toleranslarını tüketerek bu kararın alınmasında etkili oldu.

S 31 Spitfire PR Mk XIX

Keşif amacıyla alınan bu uçak üzerinde biri sabit diğer ikisi istenildiğinde takılan üç adet kamera bulunmaktadır. S-31 12 silindirli 2055 beygir gücündeki Rolls-Royce Griffon motorunu taşımaktadır. 1942-1954 yılları arasında görev yapmış olan İsveç Hava Kuvvetleri komutanı General Bengt Nordenskiöld'ün emriyle envantere girmiş olan S-31 gelişmiş keşif görevleri için kullanılmıştır.

J 34 Hawker Hunter

Hava kuvvetleri SAAB J 35 Draken envantere girmeden önce, görevi yüksek irtifadan gelen düşman bombardıman uçaklarını önceden tespit etmek olan, Hawker Hunter uçaklarını İngiltere'den 120 tane almayı kararlaştırmıştır. İlk dağıtımlar Ağustos 1955'te başlamış, 1957 yılında da tamamlanmıştır. J 34 ler radar sistemlerinden yoksundu. Bu nedenle yalnız açık ve net görüşün olduğu hava koşullarında görev yapabilmekteydi. J-34'ün uçuş karakteristiği mükemmel yakındır. Maksimum 1.150 km/sa olan hızı ile oldukça hızlı bir uçaktır.

SK 61 Bulldog

1969 yılında 78 adet Bulldog İsveç Hava Kuvvetleri tarafından satın alınmıştır. 58 adetinin teslimi 1971-1972 yıllarını bulmuş diğer 20 tanesi ise 1972-1973 yıllarında teslim edilmiştir. Bulldog havadan keşif için uygun bir dizayna sahiptir. Bu uçaklar İsveç'in kuzey bölgelerine konuşlandırılmıştır. SK 61 Lycoming IO-360-A1B6 motoru ile güçlendirilmiştir ve 200 beygir gücündedir.